ספר

משנה הלכות

מדור התשובות

יורה דעה - אבן העזר - חושן משפט

מהדורא תניינא

חלק שני

בשו"ע יורה דעה אבן העזר וחושן משפט ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי ונתתי והשבתי לידידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחל"ח ששבקו לן חיים זי"ע להשתעשע בדברי תורה

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

הוצאה חמישית

עם הוספות ותיקונים מאת מרן המחבר שליט"א

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תש"ס לפ"ק

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of
Rabbi Menashe Klein
of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim
1578 53rd Street
Brooklyn, NY 11219

❖

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

Toll Free (888) 498-8642 **ארה"ב**
New York (718) 851-0806 **ניו יורק**
Israel (02) 587-0613 **ארץ ישראל**
MishnaHalachos@mail.com

❖

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:
Machon Mishne Halachos
3301 W. Strathmore Ave.
Baltimore, MD 21215
USA

❖

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

יורה דעה

סימן א

מפרכסת אי דינה כמתה לענין בליעה

מוצש"ק י"ר מנחם אב התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א בימי הנחמה ירחם אום לא רוחמה יגל יעקב וישמח ישראל בישועת ה' ועם ישראל וישלח לנו משיח כהן צדק, ויגאלנו ברחמים וצדק ובתוכם כבוד רב האי גאון וצדיק זקן יושב בישיבה של תורה יד"ע וידי"נ צדיק כביר מרא דחיסא כהרדג"ת מוה"ר ישראל וועלץ (שליט"א) זצלה"ה ראב"ד דק"ק בודאפעסט כעת ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ג בירחא הכבוד יקרת מכתבו קבלתי ושמחתי כמוצא שלל רב על אשר ב"ה הוטבה לו מעט יתן ה' ויאריך ימים על ממלכתו מאן מלכי רבנן בבריות גופא והורא מעליא ויזכה לעבוד ה' בקדושה ובטהרה כאות נפשו עבגל"א.

ובד"ת אשר העיר כ"ג להביא ראיה דמפרכסת אע"פ שחיה היא לענין העמדה והערכה (לדעת הרמב"ם) מ"מ כמתה נחשבת לדין בליעה והביא ראי' מח"ס יו"ד סי' קי"ד ד"ה ואשר כתב דמבואר בפסחים ר"פ אלו דברים כל א' הביא סכינו עם פסחו ולא מצינו כן ביו"ט שחגיגה ושמחה מרובים יותר מפסחים ובבהמ"ק היה בית החלפים ששם היו הסכינים לשחיטת קרבנות ע"כ נראה דפסח שאינו נאכל אלא למנויו אי בית השחיטה רוחא לא יוכל לשחוט פסח לזה בסכין ששחט פסח אחר בלא הכשר ומריקה ושטיפה בנתיים ומטעם זה היו בבהמ"ק סכינים מיוחדים לחטאת ולא לשלמים וכדומה או היה מורק ושוטף בינתיים ע"כ.

הנה שמחתי בראיתו הנכונה מאד אלא דבאמת הבאתי כן מגמ' מפורשת לכאורה חולין דף ח' שהבאתי במכתבי הראשון ולמאן דאמר באמין מ"מ משום דקא בלעה איסורא דהיתירא נמי בלעה ומשני אבמה"ח אימת בלעה לכי חיימא אימת קא חיימא לכי גמרה שחיטה הויא שעתא היתירא הוה ע"כ. הרי מפורש בגמ' דלאחר שנשחטה ברוב שני סימנים הבהמה פולטת ובאמת מכאן הוא ראית הח"ס ז"ל גם הבית ילחק הביא הגמ' הנ"ל. ואפריון נמטייה שליין לן לדברי מרן הח"ס ז"ל.

ברם מה שרצה להביא ראי' ממרן הח"ס הנ"ל להבית ילחק הנ"ל לפענ"ד גבה טורא בינייהו ואדרבה הרי הבית ילחק כתב שם דמפרכסת חיה היא וז"ל וע"כ צ"ל דבעל חי כזה שאין לו חיות לגמרי בולע, והנה שהב"י ס"ל דמפרכסת בכלל חיה הוא אלא שקראו חי כזה שאין לו חיות לגמרי, וגם מוכרח עוד לומר שזה כוונתו למעיין שם בכל דבריו והענין שכתב אלא שבענייתי אני הוא שכתבתי במכתבי האחרון דאדרבה מפרכסת מתה היא לענין בלוע ודלא כמו שס"ל להב"י דחי הוא ימחול נא לעיין במכתבי מכ"א למעמנים אם עדיין נמלא תחת ידו, ועל זה הוספתי לומר חדש דגם בעל חי ממש באמת בולע ופולט ודקדקתי כן מגמ' הנ"ל ושאר מקומות בש"ס ומפרשים.

ושמחתי מאד על אשר מעכ"ג מלא לי רב בשו"ת מלחמות ארי סוסי' ע"ד בד"ה אמנם דחי בולע ופולט והנני בתודה רבה על אשר העתיק כל לשונו כי אין לי הספר לעיין אחריו וכ"ג זכה בכל דבר, יש לו ספריה גדולה וכל הספרים, הכל פתוח לפניו לבד ממה שבזכרונו שהוא ספריה חי אבל בענייתי לא זכיתי לזה וקשה לפנות בכל עת אל ספריות ולחפש אחר ספרים מלדיקים האחרונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותים ואני שמח שאוכל להעמק קלת עכ"פ בדברי רבותינו הראשונים כמלאכים זצ"ל ולהוליא מדבריהם יקר המליאות ולהבין דבריהם הקדושים ומי יוכל לעמוד על סוד כל דברי רבותינו הלדיקים האחרונים זלל"ה.

ולסיום הענין מ"מ אציין כאן קצת מראה מקומות מפוסקים המדברים בענין זה בשו"ת יד אליעזר סי' קכ"ה נכד בעל הפלאה זללה"ה שרמז עליהם כ"ג ושו"ת שו"מ מהד"ג ח"א סי' מ"ג מנחת ש"י סי' ע"ב תש' גור ארי' יהודה סי' ל"א שו"ת מהר"ם שי"ק יו"ד סי' ק"א גלוי דעת להגמהרש"ם סי' ב"ן טוטו"ד סי' קנ"ה רדב"ז ח"א סי' מ"ז ורמז עליהם השד"ח באס"ד אות ז' ועיין משנ"ה ח"ה סי' פ"ד ולייתי דברים אלו למען כבודו.

ובזה הנני ידי"נ חוזר על הראשונות הנני מצלאין לבריות גופא ונהורא מעליא עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ב

ביאור לשון ולא נתעלף שפי' רגמה"ג

כבוד הרב הגאון המפורסם כו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א מעמפיס טענ. בעמח"ס רבבות אפרים.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר אשר בקש לבאר דברי רבינו גמ"ה בחולין ג' ע"ב ד"ה ולא נתעלף פי' לשון עיוף. והיכא דאמרי ולא נתביישו לשון יתעלף ע"כ מה דעת האיכא דאמרי.

ולפענ"ד נראה לפ"מ דקיי"ל דצריך שישחוט ב' וג' פעמים ואמר רבינא אע"פ שאינן מומחין בד"א ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף ופרש"י לשון עייפות וחלושת הלב שאין יכול לראות מכת חרב וסכין אפילו בבהמה כמו התעלפנה הבתולות ועיין ש"ע יו"ד סי' א' ס"א בהג"ה אבל השוחט עצמו וכו' עד ששחט ג"פ בפני חכם ומומחה בהל' שחיטה שיודע שהוא רגיל וזריז שלא יתעלף ועיין ט"ז שם סק"ד ובש"ך סק"ו.

ומיהו רגמ"ה מפרש יתעלף כלומר מתבייש שכן דרך אנשים שמתביישים כמעט מתעלפים והשוחט בהמה פעם ראשונה לפני אחרים עומדים ורואים אותו לברר אם הוא יודע לשחוט ולאמן ידו ואם לא שחט כהוגן ונתנבלה בידו אז הוא מתבייש שניבל הבהמה או העוף ואם שחט ג' בהמות ולא נתבייש כלומר ששחטן ביושר כה"ג מוחזק לשחוט ודומה לדבר רבי נחוניא בן הקנה שהיה מתפלל בכניסתו לביהמ"ד שלא אכשל בדבר הלכה ואל ישמחו חברי בהכשלו ובדוד מלינו רבו מפיבושת ולמה נקרא שמו איש בושת שהיה מבייש את פני דוד בהלכה, והכ"נ אם ישחוט ב' וג' בהמות ויכשל בשחיטה יתבייש וישמחו בו חבריו שלא ידע הל' שחיטה, ושלא בקי בשחיטה כלל.

בקיצור כיון שצריך עכ"פ לשחוט ב' וג' פעמים להתחזק לפנינו והנה השוחט ונתנבל* בידו הרי הוא מתבייש שלא עלתה בידו לשחוט כהוגן ולכן קאמר רבינא בכל שוחטין הכל מוחזקין שוחטין וכו' בד"א ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף כלומר שחט ב' וג' פעמים שחיטה מעולה ולא טעה ונתבייש.

ובזה הנני חוזר על הראשונות לרפואה שלמה לאמו היקרה ויזכה לישב על מי נח וללמוד תורה לשמה כאות נפשו ונפש ידידו דושכ"ת וכאש"ל ומברכו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ג

היפוך כוונה בשחיטה

מוצש"ק לסדר וריחמתי התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר יהונתן ש. וינר שליט"א רב במלבורן אוסטרליה.

אחדשכ"ת.

ועל דבר מה שהעיר בספרינו משנ"ה ח"ה ה' סי' פ"ה בדברי היש"ש שס"ל בשחיטה הגם

דלא בעינן כוונה מ"מ היפוך כוונה פוסל ועיין מעכ"ת לרמב"ן חולין ל"א הובא בר"ן דטבילה ושחיטה לא שייך מחלוקת אם מצות צריכות כוונה דהני לא הוי אלא הכשר מצוה וכ"כ בערוך השלחן יו"ד סי' ג' ס"ב ובאמרי בינה יו"ד סי' ז', וכן הביא עוד משו"ת רדב"ז ח"א סי' ל"ב ונוב"י ת' יו"ד סי' ר'.

הנה מקורות נאמנים הם, ומיהו אין זה סותר דברי היש"ש שחולק על זה ולפענ"ד כתבתי דזה תלוי אי בהמה בחייה בחזקת איסור אבמה"ח עומדת והשחיטה אינה אלא להוציא מידי אבר מן החי ולא הוה מצוה כלל וכדעת הרא"ש כתובות או בחזקת איסור שאינו זבוח ויש מצוה לזבוח ועיין תוס' שבועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל נבילה ביוה"כ דדעת רש"י נראה דאית ביה איסור עשה שאינו זבוח ולריצב"א לא נראה כן אלא ודאי וזבחת לא בא לאסור דממילא אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא בא להתיר את האסור ופי' לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה אלא כדקיימא קיימא כמו וזבחת ולא גיזה דלית בה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון ע"ש ודו"ק כי קצרתי.

דושה"ס בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ד

אי יש לעשות בהמות בני פקועות שלא לחשוש משום טריפות

עש"ק לסדר ויקרא התש"נ בנ"י יצו"א

בחודש אשר בו ישועות מקיפות, ישלח לנו גואל צדק ברחיפות, ויגאלנו גאולת עולם, ובתוכם ידי"נ הרה"ג ור"ח נו"נ כש"ת מוה"ר אהרן מאיר קרויס שליט"א מ. אב"ד מלבורן, רב בב"פ, מח"ס זכרון יהושע.

אחדשכ"ת בידידות.

ובדבר שאלתו כיון שקיי"ל (יו"ד סי' י"ג ס"ד) דבן פקועה הבא על בת פקועה פטור משחיטה לעולם ואין טעון שחיטה רק מדרבנן ואין טריפות התורה אוסר בהן אמאי לא נהגו בזמן הזה לגדל בני פקועות ולא יהיה שום בעיות בבשר כי יהיה הכל גלאט כשר, ובאמת כי אין השאלה זו על היום רק במשך כל הדורות למה לא עשו כן וכבר כתבו רבותינו האחרונים ז"ל בעלי אגדה שבני יעקב אכלו מבן פקועה ויוסף חשד בהם שאוכלים אבמה"ח והלשין ליעקב עליהם ובאמת כי היו פטורין מן השחיטה. איברא דא"כ אפשר דמה"ט גזרו שלא לגדל בני פקועות שהרי ראינו כבר הוכשלו בו השבטים שטעה בזה וא"כ הכ"נ יסברו שכל בהמות כשרות בלי שחיטה ולא התירו רק בדבר התמיה וכמ"ש בגמ' תרי תמיהא מדכרי אינשי הכ"נ עכ"פ תמיה חדא ומידי פעם במיעוט אבל לעשות כן בתמידות לא רצו.

ויש לעיין קצת אי יש לומר כאן כמ"ש הריטב"א ז"ל דאף דקיי"ל מקח וממכר בשו"ט הוא איסור דרבנן גזירה שמא יכתוב (עיין רש"י ביצה כ"ז ול"ז) מ"מ דוקא במו"מ באקראי בעלמא אבל לעשות מו"מ קבוע אף שאינו מלאכה גמורה אסור מה"ת שתהיה השוק מלא לכל מו"מ ועיין רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ יהיה לכם שבתון וה"ה בהל' שבת כתב שכן גם דעת הרמב"ם וכק"ז מרן בבית שערים א"ח סי' פ"ע יצא לחדש דהכ"נ מה שאמרו דאין מבטלין איסור לכתחילה אינו אלא מדרבנן היינו באקראי בעלמא אבל שיעמוד אחד לבטל איסורים בקביעות ובתמידות עומד ומבטל כל האיסורים אסור מה"ת ובזה מיושב מה שהקשו האחרונים על הראב"ד ז"ל מהא דזרוע בשלה (חולין ל"ח) דקאמר חידוש הוא ע"ש ועיין משנה שביעית פ"ז ותוס' פסחים כ"ג ד"ה א"ק ורא"ש ב"ק ע"ט סי' י"ג וכן מעין דברי הרשב"א בתש' סי' ש"א וכן פסק הב"י יו"ד סי' קי"ז וחו"מ סי' ת"ע ועיין סמ"ע שם ובתה"ד סי' ר' ובחוו"ע שביעית הנ"ל ועיין שו"ת הרשב"א ח"ג סי' די"ר שחילק להדיא בין דבר שנתערב דרך מקרה לא החמירו לדבר שדרכו לעשות כן לעולם שאסרו ואינו בטל ועיין

ב"י יו"ד סי' קל"ד ובספרינו משנ"ה ח"ד סי' ק"ו וח"ז סי' קי"ג באריכות ותבין דברינו.

ולפ"ז י"ל דהכ"ג הגם דבן פקיעה מותר מה"ת בלא שחיטה מ"מ לתקן שכל הבהמות יהיו כן לעולם אין בזה תיקון כלל וי"ל קלא.

ומיהו לעצם השאלה כבר כוונתי לזה לפני כשלשים שנה וכתבתי אז לארצינו הקדושה שהי' אז הדבר קשה מאד בענין אכילת בשר בארצינו הקדושה והקילו הרבה בסירכות ועוד וכתבתי אז דא"א לתקן דבר כזה לפמ"ש בגמ' בכורות דף נ"ג ע"ב אהא דס"ל לרב יהודה מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם גבי מעשר נמי נשדי ביה מומא בכולי עדריה קודם שיעשר ומשני מהרה יבנה בית המקדש ובעינן בהמה להקרבה וליכא והגם שאפשר בלקוחין שאינן חייבן במעשר מ"מ כיון דאיהו שדי ביה מומא בכולי עדריה ושכיחי מומי דפסלי בקדשים נמצא לא שכיחי בהמות לקרבנות וא"כ כ"ש בדידן דיעשו כל הבהמות בני פקיעות וקיי"ל דבן פקיעה פסול לקרבן ועיין רמב"ם פ"ג מהל' איסורי המזבח ולפ"ז פשוט דכ"ש הוא ממטיל מום בעדריה דהתם עכ"פ אפשר בבהמות הלקיחות אבל כאן שיעשו כל הבהמות בן פקיעה מהרה יבנה המקדש ובעינן בהמה להקרבה וליכא וכ"ש עכשיו שבאמת כבר במהרה ממש יבנה המקדש ולכן ליכא בזה תקנה ויש בזה איסור והארכתי בזה במקום אחר.

לבד כי יש לעיין דאולי הוא בכלל אין להפקיע מן המצות לדעת הרמב"ם עכ"פ דאיכא מ"ע של וזבחת בשחיטה ועיין בכורות ב' ע"א אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה ועיין רש"י שם ורש"י פסחים דף נ"ג ע"א ובא' הגרי"ב בכורות ב' לא הרגיש ברש"י פסחים הנ"ל ועיין חולין קל"ח ע"א אלא אמר רבא וכו' וברש"י שם שאין אדם רשאי להפקיע ממונו מידי מצוה ובבכורות ג' ע"ב דרב מרי משום דקא מפקע להו מקדושתייהו ועיין תמורה כ"ה וברכות ל"ה דורות הראשונים וכו' ודורות האחרונים הכניסו פירותיהם דרך גגות לפוטרן ועיין יו"ד סי' שכ"ד אסור לעשות עיסות קטנות פחות מכשיעור לפטור מחלה ועיין חרדים בהקדמה יש מצות עשה שלעולם לא יתחייב בהם ועיין חכ"ש להגרש"ק א"ח סי' כ"ח סי"ח נסתפקתי אם יש לאדם לחייב עצמו במצוה, ועיין מנחת סולת מצ"ד ועיין משנה הלכות ח"ג סי' ל"ה ועיין ע"ז י"ג ע"ב אמר ר"א אטו בהמה מאי מכנים וכו' ויש להאריך בזה ודו"ק כי קצרתי מפני חוסר הזמן.

ובזה הנני ידידו דושה"ט המצפה לישועת ה' כהרף עין המברכו בברכת חג כשר ושמח בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ה

אי נכון לכבד אשה בכיסוי הדם

לכבוד האי גברא רבא כו' שליט"א.

אחדשה"ט.

בדבר אשר שאל אי נכון לכבד אשה במצות כיסוי הדם לאחר שחיטה שמנהג ספרדים כן אלא שראה בשו"ת מגדלות מרקחים שקרא תגר על מנהג זה.

ועיינתי בשו"ת מגדלות מרקחים יו"ד סי' ה' לידי"נ ש"ב הגה"ק מלעהלים זצ"ל שכתב לאסור מכמה טעמי חדא משום דכתבו האחרונים עיין פלתי סי' כ"ח דאין לכבד במצות כיסוי רק בתור שליחות וא"כ כיון דקיי"ל שלוחו של אדם כמותו הו"ל כגופו וא"כ פשיטא דהו"ל קלא התקרבות דמשוי לה כגופו והא אסור לעשות התקרבות עם אשה ובפרט באשה שאסורה עליו משום ערוה כדאיתא בא"ע סי' ר"א.

ולפענ"ד הדבר תמוה דא"כ לעולם אסור לעשות אשה שליח לשום דבר מטעם שאסור להתקרב אחה ודבר זה לא שמענו ואין צריך לפנים דאשה נעשית שליח לכל דבר שהוא משום מצוה ומצוה בה ועיין תשו' הרא"ש א"א סי'

ע'. ומצוות כיסוי הדם הוא מ"ע שנוהגת בזכרים ונקבות עיין חינוך מצוה קפ"ז ועיין טוש"ע יו"ד סי' כ"ח.

וראיתי לכאורה שרצה לתקן את זה במה שכתב עוד שם דשחיטה הוי מ"ע שהז"ג משום שאסור לשחוט בשבת ולכן אשה פטורה ממ"ע של שחיטה רק יש עליה לאו דנבילה ולכן לא תשחוט לכתחילה וכיון דמצות כיסוי שייך לשחיטה ולכן לא תכסה לכתחילה.

ובענייתי אחר בקשת סליחה מעצמותיו הקדושים לא ידענא אמאי שחיטה הוי מ"ע שהז"ג ומה שאין שוחטין בשבת לאו שהשחיטה אסורה בשבת ואינו נוהגת דין שחיטה בשבת עד שנאמר שהשוחט בשבת שחיטתו פסולה, אלא נהפוך הוא שהשבת גורם שאסור לשחוט בשבת ועיין ע"ז ח"מ סי' ר"ה אבל ודאי אם שחט בשוגג שחיטתו כשרה וגם במזיד הוא משנה מפורשת בחולין השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה חולין י"ד ע"א, ועיין תוס' שם ד"ה השוחט והגם שהרמב"ם מפרש שם בשוגג וכן לענין דו"ה השוחט בשבת ע"י אחר חייב לשלם עכ"פ פשוט דשחיטה לא הוי מ"ע שהז"ג ונשים חייבות בכל מצות שחיטה ומה שהביאו התוס' ריש חולין בשם הה' ארץ ישראל דנשים לא ישחטו אינו אלא חומרא וגם לא קיי"ל כן ועיין תוס' ריש מסכ' גיטין דאשה נאמנת על השחיטה דבידה ללמוד הל' שחיטה ולשחוט.

ולא מיבעיא לדעת הרא"ש כתובות דף ז' דשחיטה נמי לאו מצוה הוא רק בקדשים או אפילו בחולין אם רוצה לאכול בשר בע"כ חייב לשחוט אבל ליכא מ"ע לשחוט בכלל א"כ פשוט דאין לזה דין מעשהז"ג אלא אפילו להרמב"ם דס"ל דבהמה בחייה בחזקת איסור אינו זבוח ואיכא מצוה לזבוח מוזבחת עיין רמב"ם סה"מ מצוה קמ"ו הוא שצונו לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר יאכל בשרם ושלא יהיה היתר אכילתם אלא בשחיטה והוא אמרו ית' וזבחת מבקרך ומצאנך ולשון ספרי וזבחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה ועיין רמב"ם הל' שחיטה.

איברא דגמ' מפורשת הוא חולין (פ"ד ע"ב) דרש רב עיגא אפתחא דבי ריש גלותא השוחט לחולה בשבת חייב לכסות וכו' והשיב ר"א הקפר ברבי תשובה מה למילה שכן אינה נוהגת בלילי ימים טובים תאמר בכיסוי וכו' ומסיק דכיסוי נוהג בלילות כבימים וכן שחיטה נוהג בלילות כבימים ובשבתות ויו"ע ומבואר דשחיטה לא הוי מ"ע שהז"ג וכן כיסוי הדם וצ"ע.

גם מה שכתב שם מדין שחיטה בקדשים צ"ע גדול ליישבו ולכן מעיקר דינא לא ראיתי שום איסור לעשותה שליח לכסות.

ופשוט שאם לא כיסה השוחט דקיי"ל דחייב כל אדם לכסות גם אשה בכלל זה שמצוה עליה לכסות ועיין ש"ע יו"ד סי' כ"ח ס"ח מי ששחט הוא יכסה ואם לא כיסה וראהו אחר חייב לכסות ועיין ע"ז שם ס"ק ח' דכתיב ואומר לבני ישראל אזהרה לכל בנ"י ופשוט.

ומיהו לעלם הדין שכתב שלא יבא להתקרב לנשים לדקו דבריו וודאי שיש להזהר שלא להתקרב לנשים בכל דבר ובמקום שיש לחוש שבמה שמכבדה השוחט בכיסוי זה יגרום קירוב דעת ודאי שאסור, ומ"מ מצינו שהתירו לנשים לסמוך ולא חששו ואולי משום דכהנים זריזים הם. ומ"מ לענין מצוה איני רואה בזה איסור.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ו

מתי צריכין לבדוק הבני מעים

א' ר"ח אדר ראשון שמרבין בשמחה ואין שמחה כהתרת הספיקות התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת מיכאל ארנפלד שליט"א אבן יקרה בכולל קרית אונגואר (כעת ר"י בחיפה) ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת בידידות.

מכתבו הגיעני ואני מוטרד בחבל טרדין ומיהו גזלתי כמה רגעים להשיב למע"כ לכבוד התורה בקריאתו הקדושה.

בדבר אשר העיר עלי דבריו בתשובה משנ"ה ח"ז סי' נ"ט בהא אי צריכין לבדוק אחר בני מעים והבאתי מדברי הנוב"י והבי"ש ז"ל דמה שאמרו היכא דאפשר לברר מבררינן היינו דוקא במקום שלאחר הבירור לא נצטרך לסמוך עוד על הרוב אבל אם לאחר הבירור אפ"ה יצטרכו לסמוך על הרוב שוב לא צריך לברר והעיר על זה מעכ"ת מדברי מרן הבי"ש יו"ד סי' מ"ט בד"ה ועוד נ"ל דאפי' לפ"ת דהיכא שעכ"פ צריך לסמוך על הרוב א"צ לברר היינו דוקא לעשות מעשה ולברר א"צ אבל להיות בקו"א לעשות מעשה שלא יוכל להתברר ודאי אסור לעשות אפילו היכא שבלא"ה צריך לסמוך על הרוב כמו שאסור לעשות ס"ס או סד"ר בידים וא"כ כששוחט מיעוט בתרא עושה מעשה בידים שלא יוכל להתברר (אם יש בו נקב ובמקום נקב שחט) וכאן לענין בנ"מ הרי עושה מעשה וזורק בנ"מ בידים אולי זה יהא אסור גם לנוב"י ע"כ.

ולפענ"ד יש לחלק דלכאורה יש להבין מ"ש אם עושה מעשה שלא יוכל להתברר או שיושב בשב ואל תעשה ואינו מברר כיון דאינו צריך לברר למה לא יעשה מעשה לכן נראה הסברא הוא כך דהיכא דאיכא לפנינו חפץ שמחזיקין אותו בחזקת כשר מדין רוב ומיהו איכא מיעוט טריפות הגם שלא צריכין לברר אחר המיעוט ומיהו לעשות מעשה שלא נוכל לברר אסרו חכמים כעין הא דאין מבטלין איסור לכתחילה כיון שרוצה על ידי מעשה לפעול שלא יוכלו לברר הרוב מראה בזה שיש כאן ספק והוא רוצה לבטלו ועושה מעשה שלא נוכל לברר וזה כשעושה מעשה בעצם החפץ שיש שם הספק ומשחיתו שלא נוכל לברר והכ"נ אם היה לוקח הבנ"מ ומעבירן על איזה מכוה וכיוצא בו להסיר מהם הביעות וכיוצא בו היה מקרי עושה מעשה והיה אסור שהרי עושה מעשה להסיר האיסור אם נמצא על המעיים שלא נוכל לברר אבל לוקח הבני מעים וזורקן הרי אינו עושה שום מעשה שלא נוכל לברר שהרי הבני מעים לאחר שזורקן נמי מי שרוצה יכול לברר ולראות אם יש עליהם בועות וכיוצא בו והוא לא השחית הבני מעים באופן שלא נוכל לברר כה"ג לא מקרי עושה מעשה שלא יוכל לברר בעצם האיסור אבל השוחט במיעוט בתרא הרי עושה מעשה שאם נחוש דילמא במקום נקב שחט הרי אין בידו עוד לברר והוא עושה מעשה בעצם הנקב ושוחט באותו מקום שאפשר יש נקב שלא נוכל לברר אבל הזורק הבני מעים אינו עושה מעשה בגוף הבני מעים שלא נוכל לברר ופשוט.

וראי' לדברינו מדברי רבינו הרמ"א שכתב ביו"ד סי' נ"א ס"ב כשפותחין את הראש צריך שיפתחהו בדרך שיוכל לראות אם המוח מקיף אם ימלאו שם מים או לא ומ"מ אין צריך לבדוק אחר זה דסמכינן ארובא ויכול להשליך הראש או למכרו לעו"כ בלא פתיחה ועיין ט"ז וש"ך שם ובאה"ט ופמ"ג מה שהביאו בשם הב"ח שאם הבהמה בחייה היתה מנענע בראשה שיש לאסור עד שיתברר בפתיחת ראשה והנה לפ"מ שביאר מע"כ בדברי רבינו הבי"ש דאין לעשות מעשה שלא נוכל לברר א"כ איך התיר לזרוק או ליתן לנכרי אם זה מקרי עושה מעשה שלא נוכל לברר וגם הב"ח והט"ז והש"ך שהעירו דאם היתה הבהמה מנענע בראשה בחייה לא חלקו על עצם הדין שמותר למכור הראש או לזרקו קודם שנפתח אלא במקום שיש ריעותא צריך לבדוק והוא כמו בכל מקום דסמכינן ארובא אם יש ריעותא היכא דאפשר מבררינן אבל היכא דלא אפשר לא מבררינן.

ועיין לקמן ברמ"א לענין מה שנהגו בעירו לבדוק הושט של אווזות פטומות והיה יותר טוב לסמוך על הרוב ע"ש בט"ז ובש"ך אבל במקום דלא ראינו ריעותא מחיים לא חיישינן ולא צריך לברר ולפי מה שס"ל למע"כ דכה"ג מקרי עושה מעשה שלא יוכל להתברר אמאי מותר לזרקו אבל לפמ"ש פשוט החלוק דמה שנותן לנכרי או זורק כל הראש אינו עושה מעשה אלא שאינו בודק וסומך על הרוב ובמה שהוא הולך ומוכר לעכו"ם

או העכו"ם בא אליו או באופן אחר שהוא הרי אינו עושה מעשה בעלם המקום שאפשר שאם מיעוט האוסר ולא ביטל בידיו שלא יוכל לבררו אלא שהוא לא עשה מעשה לברר אלא זרקו בלי בירור וז"ב לפענ"ד. ולמה הדבר דומה שאם ישחט רוב סימן ויחתוך כל הצואר ויזרקנו אינו צריך לבדוק אחריו ולא מקרי ביטול בידים.

ומה שהביא עוד מש"כ מרן ז"ל אע"ג דלענין שחיטת הרוב צריך לסמוך ארוב כשרות הן מ"מ במיעוט בתרא שאפשר לברר אינו רשאי לכתחילה לשחוט ולסמוך ארוב א"כ בנידון דידן נמי לענין לזרוק הבנ"מ למה לא נברר הרי זה אפשר לברר עכ"ל.

ולפענ"ד פשוט דאם הדברים כפשוטם הרי תקשה ליה נמי ממה שהבאתי מדברי הרמ"א אלו שכתב להדיא דיכול לזרוק או למכור הראש לעכו"ם ואינו צריך לבדקו כשאינו יודע לו ריעותא עכ"פ וא"כ בדידן נמי הרי לא נמצא שום ריעותא בהני בני מעים ויכול לזורקן כמו הראש ואין שום נפ"מ בינייהו וא"כ אדמקשה לדידי תקשה אדרבה למ"ש מרן שם דמיעוט בתרא צריך לבדוק.

אמנם לפענ"ד לא עלה על דעת רבינו שיהי' שום חיוב לבדוק מיעוט בתרא בשחיטת סימנים מה שלא שמענו מעולם לעשות כן ולא כתב כן אלא לפי מה שהקשה שם הגאון מו"ה קאפל חריף ז"ל אהא דפריך בגמ' ריש פ' השוחט דיעבד אין לכתחלה לא ב' סימנין בבהמה לכתחלה לא עד כמה לישחוט וליזל והק' הנ"ל דלמא הוי ס"ד כיון דסגי בשחיטת רוב להכשיר הבהמה א"כ אסור לשחוט כל הסימן משום דלמא במקום נקב שחט קמ"ל דכשר אבל לכתחילה הכ"נ דאינו רשאי לשחוט כל הסימן מה"ת ועי"ז יצא דו"ז לתרץ ע"פ הפ"ת סי' ק"י דהיכא דצריך לסמוך על רוב גם אחר הבירור לא צריך לברר והשיב לו מרן דחי' זה שמע ממנו ומיהו שדא ביה נרגא מרן ז"ל דחי' זה אתי שפיר ע"פ דעת השואל בצ"ל אבל לפי דעת הצ"ל דאף לענין טריפה ע"כ יסמוך על הרוב מ"מ לענין נולד דאפשר לו בלי ביטול אינו סומך על הרוב ה"נ אע"ג דלענין שחיטת הרוב צריך לסמוך ארוב כשרות מ"מ במיעוט בתרא שאפשר לו לברר אינו רשאי לשחוט לכתחילה לסמוך על הרוב ודלא כפ"ת הנ"ל בד"ה ונראה וא"כ הדרא קושית הרק"ח לדוכתיה ולכן תי' באופן אחר קושית הרק"ח אבל בהא לא פליג מרן דלא בעינן לבדוק אחר מיעוט בתרא ע"ש ודו"ק.

ודע דכרגע נפל מילתא בליבאי דלפי הס"ד של מרן הי' אפשר ליישב שיטת רש"י שכתב דהשוחט רוב סימן אחד בעוף או רוב שנים בבהמה ושהה בינתיים לא ישחוט עוד דשהייה במיעוט בתרא של קנה או של ושט פוסל ולכן מוטב שיכנה על ראשה שתמות ממה שיחזור וישחוט וכ"כ רבינו הגדול הבה"ג ז"ל הביאו רש"י חולין דף ל' ועיין טוש"ע יו"ד סי' כ"ג וב"י וב"ח שם ור"ת חולק עליו ודברי רש"י צריכין ביאור לכאורה והאריכו בזה האחרונים ז"ל ולפי דעת רבינו דיש לבדוק במיעוט בתרא לפי ההבנה הנ"ל היה אתי שפיר דכיון דשהה לאחר ששחט הרוב א"כ המיעוט בתרא כבר הגם דאינו צריך לבדוק אחר נקב לכתחילה דאי אפשר לבדוק אבל אם שהה לאחר ששחט הרוב ונמצא דכבר נכשר בשחיטה שוב אסור לעשות מעשה במיעוט בתרא ולשחוט בלי בדיקה הגם דאין חיוב לבדוק בתר המיעוט שמא ימצא נקב אבל לעשות מעשה אסור וכיון שאם ישחוט המיעוט בתרא אחר השהייה ויעשה מעשה שלא יוכל לבדוק אין לעשות כן לפי סברא הנ"ל ודו"ק.

וא"כ לכאורה מדינא הי' אסור לשחוט מיעוט בתרא לאחר ששהה והיה מקום לשיטת רש"י בזה. ומיהו קודם ששהה לא ס"ל דאסור לשחוט מיעוט בתרא אפילו לרש"י ולא מקרי עושה מעשה לבטל שלא יוכל לבדוק כיון דעסוק באמצע השחיטה ודרך שחיטתה בכך הוא לא מיקרי עושה מעשה במיעוט בתרא יותר ממיעוט קמא דהתורה אמרה לשחוט וכל חלק הוא מיעוט קמא כיון דעוסק בשחיטה כראוי אבל לאחר ששהה כבר לאחר שחיטת הרוב וחוזר ועושה מעשה שחיטה במיעוט בתרא והבהמה כבר

הוכשרה בשחיטת הרוב מקרי עושה מעשה לבטל מקום השחיטה ודו"ק כי הוא דבר חדש לפ"ז.

ומיהו כל זה לפלפולא אבל למען האמת הרי אנן לא קיי"ל כר"מ דחייש למיעוטא וכבר שאלו בגמ' חולין י"א ע"ב רב אשי אמר אתיא משחיטה עלמה דאמר רחמנא שחוט ואכול וליחוש שמא במקום נקב קא שחט אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ופריך ודלמא היכא דאפשר אפשר וכו' דאי לא תימא הכי לר"מ דחייש למיעוטא הכי נמי דלא אכיל בישרא וכ"ת הכי נמי פסח וקדשים מאי איכא למימר ועיין תוס' שם וברש"י ד"ה היכא דאפשר לעמוד על בירור בודקין ולא סמכינן ארובא וצריכין לבדוק הבהמה מכל י"ח טריפות ופשוט דאנן לא בדקינן אחר כל י"ח טריפות וכבר הביא הפמ"ג בשם הרשב"א ועוד ראשונים דאין בודקים אחר י"ח טריפות אלא סומכין ארוב בהמות כשרות הן וזה פשוט ולא פקפק אדם בזה בעולם.

וכבר הארכתי במקום אחר בתש' דהיאך אנו שותין חלב בכל יום וסומכין ארוב בהמות שהרי ודאי איכא מיעוט המצוי בהמות טריפות וגדולה הוא מאכילת בשר לר"מ דהתם עכ"פ בודקין אחר הריאה המצוי בה טריפות אבל בהמה בחייה ולא בדקו כלל היאך שותין חלב והתורה התירה החלב לשתות וודאי השותה חלב מיעוט בהמות יש טרפות והמברך מברך ברכה לבטלה לפניה ולאחריה וגם יש איסור בכל רביעית וכזית באוכל גבינה ובפרט בזמן הזה שיש לן מכוניות הנקרא (עקסריי בלע"ז) שאפשר לבדוק בהמה בחייה למה נשתה חלב וגם בי"ח טריפות נבדוק ע"י מכונית עקסריי הנ"ל אלא פשוט דלא חייבה התורה על כל זה ואחרי רבים להטות וסמכינן על זה ופשוט הוא מאד ואין נפ"מ בין הבנ"מ לשאר י"ח טריפות וזה פשוט אלא היכא דמצוי ושכיח אז חששו וד"ל והארכתי בזה גם בתשובה לענין הס"ת אשר חדשים מקרוב באו והמציאו שח"ו כל הס"ת פסולים אם לא יעברו תחת שבט הבקורת של המחשב ואנו אין לנו שיור רק התורה הזאת וחדש אסור מן התורה. ומיושב נמי בזה קושיתו שהקשה שם מעכ"ת והבן כי אין הז"ג להאריך יותר.

ורק דבר אחד מה שעלה כרגע בלבי לפרש דברי רבותינו ז"ל שגזרו על חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ונתנו כמה טעמים לזה והעיקר משום חשש שמא יערב בו חלב טמא וכבר האריכו בזה האחרונים במקומות שאין חולבין בהמות טמאות או שלא נמצא שם וידועים דברי הפ"ח והחולקין עליו ועיין שו"ת ח"ס ז"ל ובספרינו משנה הלכות ח"ד סי' ק"ג באריכות ובאמת כי לכאורה צ"ע שהרי בכל מקום בתורה ס"ס מותר וכאן נמי הרי ס"ס הוא לכל הדעות ספק אם נתערב בכלל חלב טמא ואפילו נתערב ספק אם יש בו ששים דהא ודאי דאיכא רוב חלב בהמה טהורה וא"כ ליכא לספוקי אלא אי ערבו כלל ואם ערבו אי איכא ששים דע"פ רוב אין מערבין הרבה לכל הדעות וא"כ אמאי החמירו בכל אופן כולי האי ובפרט כי ידוע דבמקומותינו אין מדרך לחלוב בהמות טמאות האמנם כעת נראה דהנה באמת בחלב עלמה מה שהתירה תורה הוא מכח רוב בהמות כשרות הן ואיכא מיעוט טריפות אעפ"כ התורה התירה ואין צריך לבדוק ולא לשתות חלב עד שיבדוק דסומכין על הרוב ורוב בהמות כשרות הן.

והנה כל זה שאין שם רק ספק טריפה והולכין אחר הרוב אבל אם יש עוד ספק שמא עירב חלב טמא א"כ הו"ל תרי מיעוטי לאיסורא מיעוט חלב טמא ומיעוט ודאי חלב טריפה וכללא הוא בידינו דהיכא דאיכא תרי מיעוטא לאיסורא סמוך תרי מיעוטא אהדדי והרי כאן מחלה על מחלה א"כ מדינא הוא אסור אלא שנאמר שמא בטל בששים כבר הוא איסור ודאי ואסרו חכמים ודו"ק כי הוא נקודה יקרה ומה שלא אמרו חז"ל טעם זה עיין מס' עירובין כ"א ע"ב מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים ולא גילו כל הטעמים אלא בדרך כלל אמרו טעם לאסור לשבר את האזן השומע ושוב מגלה טפח ומכסה טפחיים ודו"ק.

בדרך כלל נהנתי מדבריו ויישר כחו שהטריח לעיין בספרינו שזה חלקינו מכל עמלינו שלומדי תורה ות"ח יפלפלו בדברינו וב"ה וב"ש על כל החסד אשר עשה עמדי שספרינו ב"ה נתקבלו בין כותלי ביהמ"ד בזכות

אבותינו הקדושים. ידידו ומוקירו כערכו המברכו בברכת התורה ומעתיד בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ז

כשרה שינקה מן הטריפה כל ימיה

ה' לסדר נח איש צדיק התש"מ בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם פ"ה חוב"ש זק הרעיון קלע אל השערה כו' כש"ת מוהר"ב זיילבערגר שליט"א ראש ישיבת בית התלמוד, ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ג בידידות ואמונה וכו'.

בדברי תורה מה שעלה בלבי הרהורי דברים היום במס' זבחים ע"ד ע"ב האי טריפה היכי דמי אי ידיע לי' כו' אמרי דבי ר' ינאי כו' ר"ל אמר כו' ר' ירמיה אמר כו' ועיין תוס' שם.

ולכאורה לשיטת התוס' תמורה ל"א ע"א דכשרה שינקה מן הטריפה כל ימיה רק מאיסור אסורה ועיין יו"ד סי' ס' ברמ"א שפסק כוותיהו ועיין ש"ך שם א"כ הרי אפשר שהאי טריפה היתה שינקה מן הטריפה ואסורה למזבח ואפילו להדיוט לשיטת התוס' ולא ידיע ליה ואתאי דחקו בזה האי טריפה היכי דמי, ולדעת האו"ה הובא בש"ך שם אתי שפיר, ואולי להתוס' צ"ל קלא דהאי לא מקרי טריפה באופן דנימא ליה דין נתערבה בטריפות שהרי לא נעשה בו דבר של טריפות בגוף הבהמה אלא דגם ולד טריפה נמי לא נעשה בו דבר וי"ל קלא דהוא ואמה נרבעו גם הנפולה לא נטרפה מחי' עכ"פ לפענ"ד צ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ח

למשרד הממשלה בלאס אנגעליס כמה ענינים בהל' כשרות

לאס אנגעליס משרד לערעורים
3223 רחוב וועסט 6, קומה 9
לאס אנגעליס, קאליפארניא
תיק מספ' ס-125

אישור

אדון נכבד,

היות כי נשאלתי מבית המשפט שלכם לכתוב לכם בעניני כשרות העופות לאחר שחיטה אשר יש שם חלוקי דעות ופנו אליכם המפקחים על כשרות ממשרדי המדינה, והנני בזה:

א) בזה הנני לאשר אשר ע"פ ההלכה מתורתינו הקדושה אסור להשים עופות לאחר שחיטה במים רותחין קודם מליחה, כמבואר ביו"ד סי' ס"ח ס"י וסי"א לא מיבעיא בכלי ראשון אלא אפי' בכלי שני ועיין רמ"א מש"כ שם.

ב) כן הנני לאשר שאסור לשוחט ירא השם לשחוט יחד עם מי שאינו בקי בהלכות שחיטה ובדיקת הסכין לשחיטה. ואם הוא שוחט יחד הרי הוא מכשיל ישראל באכילת נבלות וטרפות. ונפסל בעצמו מלהיות שוחט.

ג) כן הנני לאשר אשר כל שוחט שיש לו קבלה מרב מובהק או בד"ל החרדי שהוא בקי בהלכות שחיטה והוא ירא"ש הרי הוא יכול לפסוק בהלכות שחיטה שקבל עליהם קבלה והרי הוא מוסמך לפסוק בהם.

ד) הנני לאשר אשר המכתב שנכתב מהרב משה צבי אריה ביק (שליט"א) ז"ל דעלעמבער 15,

1976 למספרם בענין השו״ב הר׳ זלמן גאכפאלגער שליט״א הוא מתאים ומכוין ע״פ הלכה ודין תורתינו הקדושה ולכן השו״ב שעזב את המשרה ע״פ פסקו של הרב ביק שליט״א עשה ע״פ הלכה והי׳ אסור לו להשאר על משרתו לאחר הפסק הנ״ל ע״פ דין תורתינו הקדושה.

וע״ז באתי עה״ח י״ח מנחם אב התשל״ז ברוקלין נוא יארק,

הרב מנשה קליין
אבד״ק אונגוואר
וראש ישיבת בית שערים

סימן ט

בשר שנמלח לאחר ג׳ ימים ונתבשל בטעות מה דין הכלים

בין כסה לעשור התשל״ט בנ״י יצו״א
מע״כ ידי״נ אהובי בנש״ק הרה״ג כו׳ כש״ת הרב מרדכי פינסקי שליט״א מעקסיקא סיטי.

אחדשה״ט ושכ״ת.

ובדבר השאלה בעופות שנמלחו לאחר ג׳ ימים ובישלם ואח״כ נודע להם ופסק המורה שהקדרות והברוילער והעופות הכל טרפה למרות שאם יבשלו בקדרות אלו בשר כשר יהא מותר באכילה, וישנם כמה קדרות שהם טעפלאן שא״א להכשירם וגם הברוילער לכאורה אין לו היתר ולכן רצה מעכ״ת לדעת חוו״ד.

ולפענ״ד ראשונה אומר כי יפה עשה שכתב שכבר הורה בזה חכם וכן ראוי לעשות ובאמת כי אין אני רוצה לפסוק במקום שיש מורה הוראה אפילו קודם שהורה וכ״ש לאחר שכבר הורה ומ״מ לכבוד כת״ר ארשום כאן איזה מילין לשמחו בדברי תורה.

ולפענ״ד הנה מבואר בש״ע יו״ד סי׳ ס״ט סי״ב בשר ששהה ג׳ ימים מעל״ע בלא מליחה הורו הגאונים דנתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד לעולם ע״י מליחה ואין לאכלו מבושל אלא צלי. ובט״ז וש״ך פלפלו בדבר והפת״ש אות כ״ה הביא בשם תפארת צבי דהכלים שבשלו בה נאסרו ובשו״מ מהד׳ חמישית ח״א סי׳ ס״ו כתב להתיר בכלי פארצאלין לאחר י״ב חדש דבכה״ג יש לסמוך על שיטת ח״ל שמתיר לשמש בכלי איסור לאחר י״ב חודש והגם שחלקו עליו מ״מ בכה״ג יש לסמוך עליו ובשו״ת ספר יהושע יו״ד סי׳ ס״א כתב ג״כ כנידון דידן דלאחר שנתבשל נודע שעברו עליו ג׳ ימים, והיו כלים יקרים והפסד מרובה לכל העיר והסכים להתיר הכלים מספק דאין כאן אלא ספק איסור שמא נשתייר דם לאחר ג״י באותה חתיכה ואם כבר עבר על הכלים מעל״ע הוי ספיקא דרבנן ולכן בדידן דלא הוי רק חומרת הגאונים והוי הפ״מ לכל בני העיר יש להקל ע״ש ובדרכ״ת משמע דבלאו הפסד מרובה ולכל בני העיר לא הי׳ מתיר אפילו הכלים, ועיין דרכ״ת שהביא מכמה אחרונים מה שפלפלו ומשו״ת מחנה חיים ועוד וא״כ בסתם הי׳ ודאי דינו לאסור.

ברם בכלי טעפלין שאינו ברור דא״א להגעילו ודינו ככלי חרס, כה״ג יש לסמוך ולהגעילו לאחר מעל״ע שהרי נחלקו הפוסקים אי לאחר מליחה אוסר הכלים דאפשר שלא יצא עוד הדם והו״ל ס״ס ספק שמא לא יצא הדם כלל ואת״ל יצא הדם שמא מועיל הגעלה לכלי טעפלין וכ״ש שאם יגעלנו ג״פ לפמ״ש בעל העיטור דאי לאו דמספינא מרבוותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדירה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה ג׳ פעמים ודיו והביא ראי׳ מירושלמי וכ״כ הרשב״א והובא בטור יו״ד סי׳ קכ״א ע״ש ולפ״ז בדידן נמי עכ״פ אם יגעיל ג״פ דהוי כמה ספיקות ספק אי דינו ככלי חרס ואת״ל דינו ככלי חרס אפשר קיי״ל כבעהע״ט ואת״ל דלא קיי״ל כותיה שמא לא נשתייר דם והו״ל ספק וכה״ג יש לסמוך לפענ״ד להגעיל כלי טעפלין כנלפענ״ד.

ולענין הברוילער אפשר שיועיל ללבנו ע״י כבולעו כך פולטו והיינו שידליק האש או

גז כמה שאפשר וידלוק כן לערך אלי שעה או פחות קלא אולי יש להכיר הברוילער והגם שבספס לא הייתי סומך על זה מ"מ כה"ג נראה דיש להקל ול"ע.

ומחמת שאין הז"ג כי האי גברא עסוק בדיני נפשות להציל עצמו מיד עושקו המתגבר עליו בכל יום וימי הרחמים והרצון עוברים ולכן הנני לקצר, וי"ד שיזכה לגמ"ח טובה לו ולכל משפחתו בספרן של צדיקים, כברכת ועתירת ידי"נ דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן י

עד כמה שנים תינוק מסוכן לחלב

לכבוד וכו'

אחדשה"ט.

על דבר ספיקתו בהא שאמר סתם תינוק מסוכן אצל חלב (יבמות קי"ד ע"ב) ועד כמה נקרא תינוק לענין זה שהרי לענין תינוק יונק משדי אשה קיי"ל עד סוף ד' שנים לבריא וה' לחולה אם לא פירש אבל אם פירש כלומר שגמלוהו ג' ימים מעת לעת אחר כ"ד חודש לא יחזירוהו עיין יו"ד סי' פ"א ס"ז ועיין ש"ך ודרכ"ת שם ואיזה שיעור נתנו לענין מסוכן.

הנה בתוס' שבת קכ"א ד"ה ש"מ קטן אוכל נבילות כתבו דהאי טעמא לא שייך אלא בבן שתים או שלש שנים ע"ש והב"ד בדעת תורה יו"ד סי' פ"א ס"ז בהג"ה ע"ש ולפענ"ד נראה ראי' לדבריהם ממה דקיי"ל שאם גמלוהו לאחר שתי שנים ג' ימים מעל"ע לא יחזירוהו ואי נימא דסתם תינוקות מסוכנים ואפילו יותר א"כ אמאי לא יחזירוהו לאחר כ"ד ומ"ש אחר כ"ד לקודם כ"ד וע"כ משום דלאחר כ"ד שוב בסתם תינוקות ליכא סכנה ול"ל דאולי נתנו לו עוד שנה בסתמא כדי שיתחזק ופשוט דאם הוא מסוכן אין לו גבול ודו"ק והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יא

להמתין שש שעות בין אכילת בשר לחלב

מוצש"ק י"ז תמוז התשל"ח בנ"י יצ"א

המאיר לארץ ולדרים, הוא יברך גבר בין הגברים, בחכמה פותח שערים, כזאב טורף, ועוקר הרים בחוקי חורב, ה"ה הרב הגאון כו' כקש"ת מוה"ר מאיר זאב גאלדבערג (שליט"א) זצ"ל אבדק"ק פעלעדיהאוע ברוקלין נ"י יצ"א.

אחדשב"ג שליט"א בידידות והוקרה.

מה שהעיר אמ"ש בספריגו משנה הלכות ח"ז בסי' ע' שמקובל מהגה"ק מלאנז זי"ע שלא הי' ממתין ו' שעות מיום ללילה ומלילה ליום והביא מס' דרכי חיים שהדפים משמשו באות ס"ג כי בש"ק בבוקר שהי' הרב הקדוש רוצה לשתות קאווע עם חלב הי' עושה קינוח עם אכילה של דגים שלעס בין השניים ואח"כ הודח פיו נראה מזה דגם מלילה ליום הי' מחמיר להמתין הו' שעות עכ"ל.

ולפענ"ד לא ראיתי הדרכי חיים שלום ואינו תחת ידי כעת מ"מ אי כתב כמו שהביא בשמו והעתיק הלשון כצורתו א"כ אדרבה יש לדייק שלא הקפיד להמתין ו' שעות ולכן כשרצה לשתות קאווע עשה עכ"פ קינוח הפה כיון שלא המתין ו' שעות דלאחר ו' שעות לא צריך לקינוח והדחה ומ"מ לא ראיתי הדרכי חיים ומיהו כך מקובלני מפי נכדי הגה"ק אשר ידעו דרכו בקודש.

שוב ראיתי באוצר החיים סי' קס"ב הביא ג"כ לשון הנ"ל וז"ל בשב"ק בבוקר לפני ששתה קאווע עם חלב ניקה את השיניים עם אכילה של חבן שהוכנה מבעוד יום והקינוח לא עשה עם לחם אלא הי' לועס בשיניו אכילה של דג ע"ש, ונראה דהם הם הדברים ומיהו לא ראיתי מכאן שום ראי' לדבר דהאם הי' הניקוי בשביל בשר שבין השיניים והאניכיים.

ולעיקר דינא לדידן לפענ"ד אין להקל בדבר הדא שהדברים הם רק מפי השמיעה, ועוד שגם בהשמיעה יש חלוקי דעות והוא דבר חדש אבן נסמוך על הישן המבואר בש"ע יו"ד סי' פ"ט ס"א דאכל בשר לא יאכל גבינה אחריו עד שיהא שש שעות וכן סיים הרמ"א שכן נכון לעשות והש"ך שם סק"ח בשם מהרש"ל דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה ולכן נניח את הספיקות ובזה לכ"ע לאור ה' נלך.

ידי"נ החותם ברעדה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יב

המעשן קדירות של חלב ובשר יחד

ד' ויגש התשמ"ז בנ"י יצ"א
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד שאלת במבשל ע"י קיטור מאכלי חלב ומאכלי בשר יחד בקדירות נפרדות כלומר שמשימין קדירה סתומה (קען בלע"ז) מלאה עם מאכלי חלב וקדירה סתומה מלאה בשר אי יש בזה איסור או דילמא הוה כשתי קדרות נוגעות זו בזו דליכא איסור.

ולפענ"ד פשוט דכה"ג המאכל אסור דהאוס של סטים נמי מבשל והו"ל כשתי קדרות שנתבשלו במים שבולע ופולט ולא דמי לשתי קדרות נוגעות זו בזו מבחוץ דקיי"ל יו"ד סי' ל"ב ס"א בהג"ה דאין אוסרין זו את זו בנגיעה ועיין תוס' ק"ח א' ד"ה טיפת וכו' ואין מפעפע מחתיכה לחתיכה כו' וכתב הסה"ת וכ"ש בשתי קדירות שהן אצל האש ונוגעות זו בזו ועהג"א ומרדכי שם, שהרי התם הם קדרות יבשות ולא בלעי ולא פלטי זו מזו ועיין שו"ת ערוה"ב א"ח סי' ל"ח ותשו' מהר"ש ח"ז סי' ב' וקונטרס הנקרא בישול במערת קיטור מאת הרב (הלפרין ירושלים) ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' נ"ו ואין הז"ג להאריך כעת יותר.

וקצת יש לעיין אי מבשל ע"י קיטור הוא בכלל מעושן ועכ"פ אי הוה כמו מבשל בחמי טבריה ועיין יו"ד סי' פ"ז ס"ו המעושן והמבושל בחמי טבריה וכו' ועיין פר"ח שכתב דבירושלמי שבת דמעושן לענין שבת חייב וה"ה לענין בב"ח חשוב בישול והפלתי דחה דבריו ועיין יד אפרים שם ועיין ביאור הגר"א אות י"ג שציין לדברי הפר"ח וכנראה שהסכים לו.

בברכה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יג

לאכול בשר וחלב עם ברזילים שנתנו בפה לתקן השיניים

ב' לסדר ויברך אתכם התשד"מ בנ"י יצ"א
כבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב הב' הת' יוסף פריעדמאן הי"ו תלמיד ישיבה עץ חיים ווילדריק בעלגיע.

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו שיש לו פלאטא של מתכת שתיקן לו רופא שיניים בשביל ליישר השיניים בפיו והוא נעשה מחתיכות ברזל וחוט ברזל הסובב על השיניים ומחבר אותם ועל ב' הצדדים יש גומי המחבר לד העליון לתחתון והגומי מותח את החוט הברזל כדי ליישר השניים והגומי הזה צריך להחליף בכל ג' ימים בגומי חדש ולפעמים נופל גם באמצע האכילה וצריך להחזירו מיד ולפעמים נקרע הגומי בתוך שלשה ימים וצריך להחליף בגומי אחר ועתה שאלתו. א) מה דין הברזל הזה וכילד דינה לענין אכילת בשר וחלב. ב) אם הוא נופל מפיו בשבת אי מותר להחזירו. ג) אם נפסק הגומי בשבת אי מותר להשים עליוי

גומי אחר להדקו ולהחזירו, ד) אי מותר ללאת בזה בשבת במקום שאין עירוב, ה) לענין פסח מה דינו כמה ימים לפני הפסח לריך להפסיק מלאכול חמץ ודבר חס.

הנה לענין איסור בשר בחלב עיין יו"ד סי' ל"ח ס"ד באיסור שנתבשל וכו' הג"ה ובלבד שבלעו ע"י רתיחת אש וכו' ע"ש ומבואר דכל שנתבשל ויש כאן רתיחת אש יש כאן איסור אבל לענין אכילת שיניים תותבת נשאל בזה הגאון מהרש"ם בתשובה סי' קל"ז בח"א במי ששתה חלב מכ"ר שיס"ב וכריסו של תינוק נכוה ואח"כ שהה רוטב או אוכל בשר חם שיס"ב מה דין השיניים והשיב המהרש"ם ז"ל לפמ"ש האו"ח דשיעור ידס"ב הוא שיעור שיד אדם בינוני נכוה בו ואף שבחמ"ד סי' מ"ה פקפק בזה בספר זרע יעקב החזיק ביד או"ה א"כ כששותין חלב אינו בגדר זה שיהא הפה נכוה בו ועוד דבחמ"ד מבואר בה"ת סי' א' דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע וכ"ה בתש' רדב"ז ח"א סי' רכ"ג וא"כ בשיעור עובר ע"פ אינו בולע ואע"ג דהפמ"ג בפתיחה לב"ב והפר"ח סי' ל"ח כתבו דגם בלא שהה בולע מ"מ כדאי הם הרדב"ז והחמ"ד לסמוך עליהם בשעה"ד ע"ש ובספרי משנ"ה ח"ד סי' ס"ח וסי' ל"ג, שכתבתי שם עוד טעם להתירא ומתילא נראה דכה"ג אין לחוש בו, והגם שיש לחלק קלת בין שיניים שעושים אותם מחומר שאינו בולע אמנם כנראה דהמהרש"ם ועוד כתבו דיינן בשעשו מחומר שהוא בולע וגם שהרי הרבה בנ"א יש להם שיניים תותבות מזהב וכסף שהוא בולע ואפ"ה מעולם לא חששו מלאכול בשר ואח"כ חלב והכ"נ כן הוא.

ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יד

הנודר שלא לאכול בשר נבילה אי בטל בששים

ט"ז מרחשון התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי חד מבני עלי' אלקי אברהם בעזרו ברקאי חוב"ם וכו' הרב אברהם מייזעלס הי"ו.

אחדשכ"ת.

בדבר ספיקתו במי שנדר שלא לאכול נבילות וטריפות ונפל הבשר נבילה שנדר ממנו לתוך ששים של היתר אי בטיל בששים או דילמא כיון דנדרים הוה דשיל"מ לא בטיל.

ולפענ"ד הנה עיין יו"ד סי' רע"ו דיש שם ב' דעות אי נדרים חלים על נו"ט ולכאורה נ"ל דספיקתו הוא לפי דעה שניה דנדרים חלין על נו"ט, ומיהו עיין שם ביד אברהם על גליון יו"ד דמבואר ספיקתו ועיין יו"ד סי' ק"ב ובפת"ש שם שהוא מחלוקת רבותינו האחרונים רע"א והפמ"ג והנוב"י ועוד אבל פוסקים ועיין בל"ח ביצה דף ד' ובשלהי המסכ' מבנו מה שהאריך בזה.

ודע דהתוס' פסחים מ"ד ע"ב ד"ה וה"ה לערלה בששים, כתבו בא"ד ואין להקשות דנזיר הו"ל דשיל"מ דיש היתר לאיסורו ע"י שאלה דנזיר אי מתשיל אין זה היתר לדבר שנאסר אלא שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמלא שלא נאסר מעולם ע"ש והוא פלא לכאורה ועיין גמ' נדרים נ"ט ע"א דקונמות הואיל ואי בעיא מיתשל עליה וגם איכא מלוה למיתשל הו"ל כדבר שיל"מ ע"ש, ואולי מה"ט אמרו כדבר שיל"מ ולא כתבו דשיל"מ ודו"ק ועיין גם מרדכי פ' כל שעה שהביא דעת רבינו חיים ועוד דחדש לא הו'

דשיל"מ ועיין פר"ח יו"ד סי' ק"א ודו"ק. ולדינא עיין מה שכתבו שם האחרונים ואין להאריך בדברים המבוארים ברבותינו הלדיקים האחרונים אשר מימיהם אנו שותים. ולהכריע ביניהם מי אני ואין הז"ג להאריך יותר כעת.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן טו

פת קטנית אי יש בה משום פת עכו"ם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו למי שאינו רשאי לאכול פת דגן ואוכל פת קטנית והוא נאפית ע"י עכו"ם אי יש בה משום בישול עכו"ם או משום פת של גוים.

הנה פשוט דפת קטנית אין בה משום פת של גוים, מה שאסרו ז"ל (ע"ז ל"ה ע"ב ועיין טוש"ע יו"ד סי' קי"ב ס"א) וז"ל ולא אסרו אלא פת של ה' מיני דגן אבל פת של קטניות ואורז ודוחן אינו בכלל פת סתם שאסרו ותנן התם ואלו דברים של עו"כ אסורין וכו' והפת והשמן שלהן רבי ובית דינו התירו השמן וכו' וע"ש אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן בר ילחק לא תשתעו בהדי דאיבו דקאכל לחמא דארמאי מפני שאינו בכלל פת סתם שאסרו חז"ל משום חתנות דאינו חשוב ואפילו בבישול גוים אם אינו עולה על שלחן מלכים מותר, והכ"נ פת אורז כן עיין תשו' הרא"ש כלל י"ע ס' כ"א, ולא אסרו ז"ל רק פת בעל הבית הנאכל בכל מקום. ואפילו על פת פלטר במקום שאינו מלוי אחר לא גזרו ודו"ק.

ולא היה לי לכתוב את זה להביאו לדפוס כיון שהוא מפורש בש"ע אלא דכיון דבמדינה זו הרבה בני אדם אוכלים פת קטניות מחמת בריאות והרבה פעמים נשאלתי על זה ולא כל אדם לומד ביו"ד ולכן אמרתי להדפיסו הגם שמבואר בש"ע.

בברכה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן טז

אי אסרו בישול מומר משום בישול עכו"ם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד השאלה אי בישול מומרים אסור כמו בישול עכו"ם או כיון דישראל הוא לא גזרו עליו ולא אסרו בישולו משום בישול עכו"ם.

לפענ"ד הי' נראה לפום ריהטא להתיר שהרי לא נאסרו בחיתון וכיון דעיקר טעם לבישול עכו"ם משום חתנות עיין טוש"ע יו"ד סי' קי"ג ועיין ב"י שם א"כ בישול מומר יהיה מותר. ובכף החיים סי' קי"ג ס"א הביא בזה מחלוקת הפוסקים וכתב להקל בדרבנן בדיעבד ע"ש.

ומיהו מלאתי תשובה בשו"ת טו"ט ודעת סי' ע"ז מסיק דבישול מומרים יש לאסור יותר מבשולי נכרים והוסיף בשו"ת לבושי מרדכי א"ע סי' י"ח על דבריו דלפ"ז אין שום היתר לאכול אלל מומרי לחלל שבתות אפילו דברים שאין בהם חשש משום איסור בישול ובעלתי דעתי נגד דעתם. וכבר כתבתי דע"פ רוב גם כליהם אינם טובלים ומבשלים בשבת שלדעת הרשב"א הכלי נאסר ועוד ועוד כמה טעמים ולכן אין ליכנס לחנות מומר שמוכר דברי מאכל ולאכול שם מכליהם אפילו לדברים המותרים משום בישול עכו"ם וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יז

בישל בעישון (סטים בלע"ז) ע"י עכו"ם אי נאסר באכילה

לכבוד מנהלי הישיבות וכו' שליט"א

אחדשכ"ת.

לענין ששאלתם אם יש לאסור מאכלים שנתבשלו ע"י עישון סטים בלע"ז משום בישול עכו"ם.

נלפענ"ד דאין בידינו לאסור לפ"מ שכתבו בירושלמי נדרים הובא בטוש"ע יו"ד סי' קי"ג סי"ג דהמעושן אינו כמבושל ועיין ש"ך שם סקי"ח. ומצאתי בשו"ה שער מ"ג סע"ז וז"ל והלכך דגים מעושנין שעישנן הא"י ונאכלין כך אין ע"י עישון כמו הבוקינג מותרין ואע"פ דבפ' כלל גדול בירושלמי חושב מעשן בכלל אופה מ"מ לגבי בישול א"י לא גזרו שיהא מעשן כבישול כמו שלא גזרו במליחה וכו'.

ובזר זהב שם אות ז' שהביא בשם תשובת שם ארי' סי' כ"ב שרב אחד רצה להתיר ליקר דאין בו משום בישול עכו"ם שהמין לא נתבשל על אש ממש אלא ע"י קיטור והבל ממים רותחים שנכנס לתוך היורה ע"י צינורות והבל המים לא גרע ממעושן דמה לי הבל האש ומה לי הבל המים והבעל זר זהב הסכים עמו והביא ראי' מס' האשכול הל' תערובות איסור סי' ל"ה. וגם דכיון שהוא דבר חדש אפשר דלא הי' בכלל גזירת חז"ל. וכן שמעתי מידיד נפשי הגאון מהרמ"פ זללה"ה שפסק להתירא ובאיסור דרבנן אין להחמיר יותר מדאי כנלפענ"ד.

בברכה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יח

עכו"ם שנפח בפיו וליבה האש אי הוי בישול עכו"ם

מע"כ ידידי כו'

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו בעכו"ם שנפח בפיו האש אי יש בו משום בישול עכו"ם או מקרי מסייע ע"י ישראל כמו אמרו ביו"ד סי' קי"ג או לא מהני עד שיעשה מעשה בידים כמו במוקצה דאין אסור לנפוח מוקצה בפה דלא מקרי מלאכה.

ולפענ"ד לא דמי הני אהדדי דודאי לענין מלאכה כיון שאינו נוגע במוקצה הו"ל נפיחה כעין כלאח"י או פחות מזה שלא גזרו חז"ל בכלל על איסור נפיחה, אבל לענין הבערת האש כל שע"י נפיחתו נבער האש הרי לענין שבת נמי הוה מלאכה וחייב וכן לענין בישול הו"ל כאלו נתבשל ע"י ישראל.

וראיתי בשו"ת מהרי"ל סי' קל"ג והביא מפרק כילד הרגל דפריך רבא אלי נזק האי כחו ה"ד אי כגופו וכו' ומסיק לעולם כגופו וא"נ צרורות הלכתא גמירי לה ולענין שבת חייב ונפוח הפה חשיב כח דמייתי התם מתרנגול שתקע בכלי זכוכית וכו' והי דמייתו בכל דוכתא אמוי גחלים או קוסס אורחא דמלתא היא וסברא היא דעיקר טעמא דמהני אמוי משום הכירא הוא והכא הכירא טובא איכא שמבעיר האש וכו' אבל כל מה שכתבתי לא כתבתי אלא כשנופח מדליק העצים הכבוים ונדלקין ע"י כחו אבל אם יש כאן גחלים לוחשות ועצים דולקות ובנפוח מוסיף חמימות אע"פ שהכל דולק בלאו הכי כמו שעושים הנפחים אז אין מקרי בשולו כיון שבלאו הכי יש חמימות די לאחיכה זו ובחמימות לא

יתקרב בשולן אפילו פורתא ובהא לא קאמרינן עכ״ד.

מבואר מיהו דנפוח שמועיל להבעיר האש די להתיר הבישול שלא יהא בישול עכו״ם ונפוח שאינו מועיל אינו מתיר הבישול ומינה להיפוך נפוח שמועיל לבשל מעכו״ם נמי הוה בכלל בישול עכו״ם.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יט

לשתות קאפה שחור אצל עכו״ם

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

ועל דבר שאלו אי מותר לשתות קפה שחור אצל עכו״ם במקום דליכא חשש טרפות מלד הקדרה.

ולפענ״ד הנה מבואר באחרונים דבקפה ליכא משום בישול עכו״ם, עיין ש״ע יו״ד סי׳ קי״ד דיני שכר ושאר משקים, וגם הוא אינו מאכל אלא משקה. והוא כמו שתיית טעה שלא אסרו לשתות אצל עכו״ם אפילו בביתו, רק שיזהר שלא יהי׳ חשש איסור מלד ההכנסה כלומר שיכנס במקום שיביא עלמו לידי חשד שנכנס בקאפה של עכו״ם לאכול וגם לא יהיה חשש מלד הקדרה וכיולא בזה.

איברא דבבה״ט של הרב מהרי״ט כתב דמי שמיקל בשתיית שכר ה״ה דמותר לשתות קאווי והוא מדברי הפ״ח סי׳ קי״ד סק״ו אבל הפנמ״א ח״ב סי׳ ס״ב חלק עליו דלא דמי לשכר, וקאווי עולה על שלחן מלכים ויש לאסור בשתיית קאווי ועיין פת״ש ובחכ״א כלל ס״ו סוסי׳ ד׳ שע״פ הדין מותר לשתות קאווי ושאקאלאדא אבל בזמה״ז כמה קלקולים באו מזה ואין ליכנס לבתיהם כלל ועיין דרכ״ת ושומר נפשו ירחק מהם. ומיהו להביא לביתו ולשתות נראה דמותר לכ״ע.

אלה הדברים אשר הספקתי לרשום בין הפרקים ידידו מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש, בברכת כוח״ס,

מנשה הקטן

סימן כ

הניח ביצה קלופה ועבר עלה הלילה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

בהניח בילה קלופה אי יש לחוש לר״ר בזה״ז לפמ״ש המרדכי שבת ר״פ המוליא דלמא ל״ש בינינו. הנה בשו״ת מהרש״ם ח״ד סי׳ קמ״א כתב כיון דהגמ״ר מסופק א״א להקל בחשש סכנה ובפרט שכתב דלמא אינו מלוי בינינו, ובפ״ס מבואר דמחמיב בנפשו ובתוס׳ שבת קמ״א ובילה י״ד גבי שומים מבואר דנוהג גם בזה״ז וה״ה בילה וכ״כ הפר״ח יו״ד סי׳ קט״ז ע״ש ועיין בית שלמה שהאריך ג״כ לאסור.

ומצאתי ביש נוחלין (לאבי השל״ה ז״ל) באזהרות מן הסכנה וז״ל כתב בסמ״ק סי׳ קע״א וז״ל כל זיעת האדם סם המות וכו׳ ולא יאכל שום קלוף ובלל קלופה ובילה קלופה שעבר עליהם הלילה ויש בנ״א שאינם אוכלים שומים קלופים שחוקים בשבת שחרית מטעם זה ויש שאינם חוששים מאחר שלחם מעורב בתוכם ויש שמשימין קליפות השומין לתוכה עכ״ל. ומבואר דבלאו הכי אסור לאכלן וסיים שם וראוי שתחוש לכל זה דחמירא סכנתא מאיסורא.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כא

עוד בהנ״ל

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

על דבר שאלתו בביצים קלופות שעבר עליהם הלילה דמבואר בגמ׳ נדה י״ז ע״א שהאוכל ביצה קלופה שעבר עליה הלילה מתחייב בנפשו ודמו בראשו אי מותר לאכול הביצים שנלקחים ביורות גדולות (קענס בלע״ז) שהם נקלפים למכור.

ולפענ״ד פשוט דאין נפ״מ דאטו הרוח רעה מפחד לשרות על הביצים הנמכרים ושורה על הביצים שאינם נמכרים והרי רוח רעה הוא מאליאות ואין נפ״מ בזה וזה פשוט מאד, ועיין תוס׳ ביצה י״ד ד״ה איכא שומין מותר לתקנם ביו״ט בלא שינוי משום דר״ר שורה עליהן כשנטחנין בלילה. וודאי מי שאומר שאינו חש לרוח רעה וסומך על זה כה״ג אין בידינו לכופו אבל לומר שבזה שורה הר״ר ולא על זה אין לנו לבדות מלבנו דבר כזה ועיין שו״ת בית שלמה שהחמיר מאד בזה אפילו להמקילין באוכלין ומשקין תחת המטה וכיוצא בו בביצים יש להחמיר, ובמקום אחר הבאתי מס׳ יש נוחלין דהיו אנשי מעשה שלא אכלו שומין בשבת שלא רצו לקולפן מע״ש וכתב דבדבר סכנה יש להחמיר.

ומה שהבאת משו״ת אגרות משה יו״ד ח״ג סי׳ כ׳ שילא לחדש דדרך העולם לקלוף לאכילה ואם קלף ולא אכל אז ר״ר שורה אבל בדבר שהדרך שצריך לקולפן בזמן קודם בימים כהא דקלוף לקבוץ חביות של חלבונים למיניהם לבתי חרושת אפי׳ הוא ענין קלוף אחר שאין זה עובדא בסתם שאמר רשב״י ע״כ באמת כי כבר הראה לי אחד מתלמידי הישיבה ומה אעשה ולא זכיתי להבין הדבר כי חלוק זה הוא יותר חדוש שהר״ר מבחין בין קליפה שקולף לסעודה או לאכול מיד ובין קלופה שקולפים למכור והדבר הוא פלא ואין לו שום יסוד לפענ״ד.

לאחר שנים רבות יצא לאור ספר שו״ת דברי יציב לכ״ק מרן אדמו״ר מצאנז שליט״א ובסי׳ ע״ז שם האריך הרבה בזה הלכתא, בדברים כנחינתם מסיני ולא הניח מקום להתגדר והעלה לאסור גם בזמה״ז ע״ש.

ולדידן עכ״פ לפענ״ד אין להקל מי שמחמיר בזה לאכילה אז כל מיני ביצים בכלל וז״פ מאד.

סימן כב

עוד להנ״ל

שומין טחונים נמכרים בבקבוק משום רוח רעה

ובדבר שאלתו עוד בשומין טחונים נמכרים בבקבוק (גארלי״ק פוידע״ר בלע״ז) אי מותרים משום ר״ר או לא שייך בזה, ואת״ל אסור אמאי מוכרין אותן בכל מקומות ואפילו חנויות חרדים ביותר.

ולפענ״ד הנה באמת כי בתוס׳ ביצה י״ד ע״א ד״ה איכא בינייהו כתבו להדיא דשומין מותר לתקנם ביו״ט בלי שינוי משום דר״ר שורה עליהם כשנטחנו בלילה ע״כ. הרי כתבו מפורש דשומין שנטחנו בלילה יש בהם משום ר״ר ולכן מותר לכתחילה לטוחנן ביו״ט ופשוט.

איברא דמדברי התוס׳ הנ״ל וגם מלשון האחרונים א״ח סי׳ תקי״ד ס״א דכין את התבלין כדרכן וכו׳ ועיין מ״ב שם וכ״ש שום ובצל ושחליים והוא מהרא״ש ז״ל והנה הרא״ש ביצה י״ד סי׳ כ״א כתב וז״ל ומיהו שומין ודאי מותרין לדוך כדרכן דמתקלקלין ביותר ועוד אמר בפ׳ כל היד דף י״ז השום קלוף שעבר עליו הלילה האוכלו מתחייב בנפשו דרוח רעה שורה עליהן והכי איתא בירושלמי הל׳ ע׳ וכו׳ ע״ש, והנראה דהתוס׳ והרא״ש לאו הטעי שהביא

וחיזק דבריו מדברי הירושלמי משמע דס״ל הי׳ זה לעיקר וגם מפסקי האחרונים ז״ל שפסקו דשום אפילו מרוסק ר״ר שורה עליו מבואר דס״ל להלכה לאיסור אפי׳ בזה״ז כהאי טעמא דר״ר שורה עליהם וכיון שנראה כן הכי יש לפסוק ובפרט שדבר זה בכלל סכנה וחמירא סכנתא מאיסורא.

ידי״נ בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כג

אי יש לאסור עישון טאבאק משום סכנה

ל״ג בעומר התשל״ח בנ״י יצו״א
מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג כש״ת מוה״ר דוד אקרמאן שליט״א ירושלים עיה״ק.

אחדשכ״ת בידידות.

בדבר שאלתו בעישון טאבאק אי הוי גדר של ושמרתם את נפשותיכם וא״כ אם מותר לבנו ליתן לאביו סיגאריא או לקנות לו קופסא סגריות משום כיבוד אב או שאסור משום דהו״ל כאומר לו עבור על דברי תורה או חלל את השבת שאין שומעין לו.

ולפענ״ד הנה זה כבר כתבתי מזה תשובה דהכל תלוי בגברא ובדרך כלל ודאי דמי שאינו מעשן אסור להרגיל עצמו לזה או מפני שהוא מזיק וחובל בעצמו וגם מפני ביטול זמן ובל תשחית ואולי גם שמרגיל עצמו לתאוות אבל מי שכבר מורגל וצריך לה מאד וא״א לו להתרגל זולתו א״כ זה הוה כבר כעין שאר צרכי הגוף ויש לדון בזה עד כמה הורגל והנני שולח לו גילוס מתשובה שכתבתי בענין זה. ועיין בילה כ״ג ובק״ר ופוי׳ לענין עישון טאבאק ביו״ט ועיין פמ״ג א״ח סי׳ תקי״א במש״ז סק״ב ובדע״ת שם ס״ד ועיין מג״א סי׳ ר״י אי צריך לברך על עישון טאבאק ועיין משנ״ה ח״ע סי׳ קס״א.

וממילא נמי מה ששואל אי בנו מותר ליתן לאביו סיגארעט לעשן או להדליק לו הסיגארעט או שעובר על לפנ״ע הנה ג״כ תלוי בענין זה לפי מה שהוא אדם וידוע דלאדם בריא תרופה אופיא״ם הוא סם המות ואעפ״כ לאדם חולה הוא לפעמים רפואה לפי ראות עיני הרופא ובאמת כי עישון טאבאק לאו דוקא אלא ה״ה סוכר הוא ממש סם המות לאולי סוכר ואעפ״כ לפעמים כשא״ו נתעלף הרפואה שלו ליתן לו סוכר דוקא ולכן בכל אלו הדברים תלוי באדם ובמציאות והבן. עכ״פ כי עישון טאבאק לא גרע מכל דבר המזיק לו לגופו שאין לבנו ליתן לו.

ועיין רמב״ם הל׳ דעות פ״ד ה״ט וז״ל יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם כגון הדגים הגדולים המלוחים והישנים והגבינה המלוחה הישנה, והכמהין ופטריות והבשר המלוח הישן ויין מגתו ותבשיל ששהה עד שנודף ריחו וכן כל מאכל שריחו רע או מר ביותר הרי אלו לגוף כמו סם המות וכו׳ ע״ש והנה כתב שמאכלים אלו האוכל אותם הם כאוכל סם המות ואפ״ה לא כתב שאסור לאוכלם אלא ראוי שלא לאוכלן וגם כי באמת הרבה ממאכלים שהם ממש כמדקרות חרב ובני אדם אוכלים אותם ולמה דוקא עישון טאבאק, ופשוט דלפ״ע ליכא אלא בתרי עוברי דנהרא ומסייע איתא בכל אופן ותן לחכם ויחכם עוד.

ידידו המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כד

איסור סחורה בנבילות וטריפות

לכבוד ידידי כו׳

אחדשה״ט.

בדבר השאלה מי שמסחרו במאכלים, כלומר

שמוכר סענדויטשע"ס בלע"ז לנכרים, והוא נעשה מבשר טריפה שמונח באמצע שתי חתיכות לחם אי יש בזה משום סחורה בנבילות וטריפות. ואם לוקחין בשר כשר אי מותר לבשלו בלי מליחה.

והנלפענ"ד דהא פשוט דבנבילות וטריפות אסור לסחור כמבואר בש"ע יו"ד סי' קי"ז ומיהו דוקא באיסורי תורה ובאיסורי דרבנן מותר וא"כ בנו"ע ודאי אסור אבל בשר כשר בלי מליחה למ"ד דם שבשלו דרבנן הי' מותר לכתורה בלי מליחה ומיהו בשו"ת דברי חיים להגה"ק אדמו"ר מצאנז זצ"ל א"ח סי' כ"ו כ' בפשיטות בפונדק המבשל בשר כשר בלא מליחה עבור עכו"ם דאסור דאע"ג דדם שבשלו אינו אלא מדרבנן מ"מ מצינו שהחמירו בו כדאורייתא ע"ש וכן ראיתי בשו"ת תשורת שי מהד"ת סי' קפ"ח שהחזיק דברי מרן זצ"ל והובא בדרכ"ת סי' קי"ז ס"ק ס"א.

ועיין מס' שביעית פ"ז מ"ג אין עושין סחורה ובתוס' פסחים כ"ג ד"ה א"ק ובגליון התוס' ובשו"ת חה"ד סי' ר' ועיין תוי"ט שביעית הנ"ל ובכורות דף ו' ע"ב ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' ש"א ובהא"ש ב"ק דף ע"ט סי' י"ג ועיין מראה הפנים ירושלמי ספ"ז דב"ק ובספרינו משנ"ה ח"ד סי' ק"ד וח"ה סי' ק"ג הארכתי קצת וח"ו להקל בזה.

ומיהו אם יש טבח עכו"ם המבשל ולא ישראל והבשר נשחט וכשר רק שלא נמלח נלפענ"ד דליכא איסור והמיקל יש לו על מה לסמוך כיון דעלם הסחורה לא הוה אלא דרבנן ורק הבישול אסור אבל הסחורה מותר וכיון שבשלו עכו"ם ליכא איסור כנלפענ"ד. ומנבלות וטרפות פשוט דאסור.

גם צריך ליזהר שלא ימכרנו לישראל ולא יבשלנו אפי' הוא אינו שומר התורה וליכא לפנ"ע מ"מ מסייע לידי עוברי עבירה איכא.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כה

אי יש מציאות למכור מחלתו לאחר

מע"כ ידי"נ הרה"ג וכו' שליט"א

אחדשכ"ת.

ואשר שאל אי יש סמך למעשה שמספרים שאפשר למכור מחלה לאחר, או יש בזה משום דרכי אמורי או כי הוא סתם ענין של שטות.

לפענ"ד דבר זה מבואר בש"ס וראשונים הנה בס"ח סי' תמ"ה מביא מעשה בנכרי אחד שהי' יושב ועצב וא"ל חבירו למה פניך זועפים וספר לו שראה בחלום והפותר שלו קנה חלומו ומת ביום השני והביא שם עוד סיפור שני מאחד שקנה המחלה מחולה מסוכן מיד עמד החולה וזה חלה ומת ועיין ברית עולם ומק"ח שם מה שליינו.

ולפענ"ד עוד בגמ' שבת ס"ו ע"ב ואמר אביי אמרה לי אם לאשתא בת יומא ליסקול וכו' וכי חזי שומשמנא גמלא דדרי וכו' ולימא ליה טעינך עלי וטעונאי עלך א"ל רב אחא בריה דרב הונא לרב אשי ודילמא איניש אשכחיה ואיפסק ביה אלא לימא ליה טעונאי וטעונך עלך ועיין רש"י איניש אשכחוה וכי חולי כזה שזה עושה וכי אמר ליה טעינך עלי זה חולי של חבירו ע"כ ומבואר דזה דרכס הי' אפילו בחנם למסור החולי על בעלי חי ובאמת כי במקרא כתיב והתודו את חטאתם על ראש השעיר ושלחו לעזאל המדברה וק"ל.

ומיהו דוקא לעכו"ם מותר למכור אבל לישראל אסור למכור שחייב אדם לרפאות את ישראל החולה וכ"ש שאסור לגרום לישראל מחלה. ואפי' אם יתרצה הישראל לא ימכרנו לו וכ"ש הוא מהא דאמר רב אחא ברי דרב הונא לרב אשי ודילמא איניש אשכחיה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כו

רב המכשיר שחותם שנעשה תחת השגחתו ולא עשה אלא שליח

ג' טבת התשמ"ז

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג כו' כש"ת מוהרחי"ל שליט"א

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו ברב משגיח על כשרות שחותם כל זה נעשה תחת השגחתי אם מותר לו לשלוח בנו או שליח אחר שיעמוד וישגיח ואעפ"כ יחתום שנעשה תחת השגחתו.

ולפענ"ד נראה דכל ששולח שליח מהימן לו וכגון בנו שהוא ירא שמים או סתם שליח אדם כשר והוא נשלח מאתו מותר ואין זה נחשב בכלל שקר או גניבת הדעת דקיי"ל בכ"מ שלוחו של אדם כמותו, ומיהו אין לעשות כן רק לפרקים והעיקר שילך בעצמו למקום החולרת ומלוה בו יותר מבשלוחו וכן ראיתי בשו"ת אגרות משה ח"מ ח"ב סי' ל"ז ומביא ראי' מב"מ מ"ב ע"א דאמר רבא כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד, ובאמת כי ראי' זו יש לדחות, דלענין פקדון כיון שנותנו בביתו א"א שלא יהי' ב"ב שם ואין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, אבל לענין השגחה, י"ל דבעל האב סומך ולא על בנו וגם שלוחו אין משם ראי' כלל אבל לפענ"ד פשוט דמ"מ הרי הוא בכלל של שלוחו של אדם כמותו.

ומיהו בזה יפה כתב ודייק הגרמ"פ ז"ל דדוקא באקראי בעלמא וכשהוא קלא אונס בדבר ואיכא טעם גדול שלא הי' יכול לבא בעצמו אבל לא בכל עת והגאון ז"ל חילק בזה בין בנו לשליח אחר דבנו יכול לשלוח בכל עת ושליח רק לפרקים ועת הצורך גדול ול"ע בזה דמ"ש אם לא יסכים לזה כמו לזה.

סימן כו

עוד להנ"ל

מאכל הנעשה תחת השגחת אחרים להעיד שנעשה תחת השגחתו

ובדבר שאלתו עוד במי שלוקח פראדוקטין שהם תחת השגחת אחרים והוא לא היה שם לא הוא ולא שלוחו רק שיודע או שאמרו לו מי הוא המשגיח שם על מאכלים אלו אי שפיר דמי ליקח חתימתו ולחתום שמאכלים אלו נעשים תחת השגחתו.

ולפענ"ד פשוט דכה"ג הוי שקר גמור ולא דמי כלל לשולח שליח דדוקא אם הוא שולח שליח או בנו וגם הוא הולך שם לפרקים כה"ג אינו משקר במה שכותב נעשה תחת השגחתו אבל מי שכותב וחותם על מאכלים שנעשו תחת השגחת אחרים והוא סומך עליהם ולוקח את החולרת הזו ומדבק עליו את חתימתו שזה נעשה תחת השגחתו והוא אף פעם לא הי' במקום החולרת ולא ידע מקומו ואף לא ידע הפראדאקט הזה מה הוא רק שסומך על הבעה"ב והבעה"ב על ההשגחה שסומך על השגחה אחרת עד דנפק מודעי מגוי מודעי עד סוף כל מודעי ואפשר גם הרבה פעמים שאין שם משגיח כלל וכמו שבעוונ"ה נתברר כמה פעמים שסומכים על השגחת המשלה או על הבטחת הבעל בית חרושת רב כזה שכותב נעשה תחת השגחתו הרי הוא שקר גמור ויש כאן גזל ואונאה ושקר ומכשיל את הרבים ואין לסמוך על השגחה כזו כלל וכלל, וכבר כתבתי בזה תשובה ארוכה שבעל מכשיר כזה אינו נאמן על השגחות כלל ואפשר גם פסול לעדות במקום אחר.

ועי"ז באתי עה"ח ביום הנ"ל בנ"י יצ"א,

מנשה הקטן

סימן כח

אי מותר לשתות מים מכליו של מומר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאמרתי שאסור לשתות מים או טה"ע או קאפע בכליו של מומר בביתו או בחנותו, והלוא מים אין בו איסור לשתות אפילו מעכו"ם.

דע כי הטעם שאמרתי כן כיון שישראל מומר שמוחזק שודאי לא טבל כליו, וכלי ישראל אפילו של מומר שלקחן מעכו"ם צריכין טבילה, עיין יו"ד סי' ק"כ ואפילו כבר אכל מהכלי והשתמש בה לעולם צריכים טבילה אם לא שיתן לו מכלי שאין צריכה טבילה או כלי שעשאה בעצמו שאז א"צ טבילה ואפי' שהוא מומר עיין ח"ס יו"ד סי' ק"כ ומיהו לשתות מכלי מומר בבית המומר יש ליזהר כי צריכים טבילה ואסור לנו להשתמש בהם אפילו באקראי בעלמא ודלא כמו שיש מי שרוצה לומר דפעם אחת מותר.

ובאמת כי לבד מטבילת כלים מסתמא כל כלי מומר הם טריפה שהרי אינו מקפיד על בשר בחלב ועל כשרות ונאסרו כל הכלים כולם, עיין יו"ד סי' קי"ג ס"א לענין בישול מומר ובפת"ש שם דהכלים נאסרו ובפרט לדעת הרשב"א דהמבשל בשבת הכלים נאסרו.

שוב מצאתי לרבינו הח"ס ז"ל יו"ד סי' קי"ג ס"א שכתב דלשתות קאפע בבתי הקאפע של עכו"ם לא מיבעיא מכלי חרס שלהם שאסור ולא תהיה אחרי רבים לרעות (כלומר שרבים שותים לא תהיה מהם). ולשתות מן הכלים המיוחדים רק לקאפע בלא חלב כלל אדם חשוב יזהר גם מזה ושאר בני אדם תלוי בפירצת הדור ע"ש.

ומיהו בדיעבד אם בישל ישראל או אכל בכלי בלי טבילה לא נאסר המאכל כמבואר שם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כט

כלים שעשה ישראל מומר א"צ טבילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שפסק שמומר שעשה כלים ויש לו בית חרושת למכור שכליו צריכים טבילה כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ק"כ.

ולפענ"ד שגה בהוראתו זו הגם שראיתי לקצת אחרונים שכתבו שכליו צריכים טבילה, מ"מ כתבתי במקום אחר דמומר שעשה כלים ומכרם לישראל פטורים מטבילה עיין ח"ס בחי' ליו"ד סי' ק"כ (הוצאת לונדון תשע"ו) סקע"ו ובאב"נ יו"ד סי' ק"ע מסתפק בו וגם בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' ס"ה ועיין לבושי מרדכי סי' רמ"א ודברי הח"ס אכתי היו בהעלם מהם שלא נדפס עד תשע"ו ועיין משנה הלכות ח"ו סי' קל"ז.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ל

מומר או משומד שעשה תשובה אי צריך לטבול כליו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר ששאל אי מומר שעשה תשובה או משומד שבא ורוצה להכשיר את ביתו אי כליו צריכין טבילה כיון דודאי מגועלים הן וצריכין הגעלה מאיסורין.

ולפענ"ד אין כליו צריכים טבילה אם עשאן בעצמו או טבלן מקודם שנשתמד אף שצריכין הגעלה והכשר מהמאכל המגועל שאכל אבל אם לא טבלן מעולם או שקנאם צריכין טבילה. כיון שלא נטבלו מעולם עיין ח"ס יו"ד סי' ק"כ הובאה לנדון דכלי שעשה ישראל מומר אין צריך טבילה דכמו דמומר שבא אין צריך טבילה דגוף ישראל מעולם לא יצא להיות גוף עכו"ם כן כלי מומר א"צ טבילה מדין כלי עכו"ם שהוא מדין גירות כמבואר באיסור והיתר ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לא

תנוני ישראל שטובל כל הכלים במקוה אי סגי בהכי

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד השאלה בחנוני ישראל שטובל כל הכלים שמוכר אי יש לחוש להקונה מהחנוני לטבלן שנית לפ"מ דמבואר ביו"ד סי' ק"כ ס"ח לפי שיטה אחת דבלוקח לסחורה א"ל טבילה, ואפילו להקל וכן פסקו האחרונים א"כ כ"ש להחמיר שילטרך טבילה שנית ובשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' מ"ג אות ב' כתב דפשיטא ליה שצריך לחזור ולטבול וכן הביא בשמו בספר טבילת כלים פ"ג אות כ"ה.

ולפענ"ד פשוט דאין צריך טבילה כיון שהכלי נטבלה לאחר שילאה מטומאת עכו"ם ליד ישראל ואף שהישראל הראשון הי' פטור מלטבול היינו שלא הי' על ישראל חיוב לטבול אבל הכלי שחל עליה טומאת עכו"ם תחת יד העכו"ם כיון שילאה מידי עכו"ם ונטבלה הרי כבר הלך לה טומאת עכו"ם. ובאמת אפילו נפלה הכלי בעלמה בלי כוונה במים אפילו אצל מומר סגי לה בהכי עיין ח"ס יו"ד סי' ק"כ.

ועיין או"ה הארוך שער נ"ח סעיף ע"ו הטעם שטובלין כלים הנקנין מן הכנענים מבואר בירושלמי שהוא בשביל שהכלי נכנס בקדושת ישראל ודומה לכנעני הנכנס לקדושה ע"י טבילה ואע"פ שקודם שקנאו מן הכנעני היה גם כן מותר להשתמש בו היינו משום שאותו תשמיש לא היה בקדושה עכ"ל ואמר ר"י מאחר דהטבילה להעביר הטומאה צריך טבילה אף לזונן והכי נהגינן ואפילו כלי משחאות שעיקר תשמישן ע"י לונן ואפי' בברכה. ודלא כמהר"ם במרדכי פ"ב דע"ז ע"ש. ובסעיף ק"ו כתב עוד שם האו"ה שהטבילה איגה רק להעביר ממנו הטומאה ולהכניסו בקדושה של ישראל לפי שבחרנו השם אלקים לנחלתו והבדילנו מן התועים וקדשנו בקדושתו שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. נראה דהאריך כ"כ לפי שבזמנינו הרי אין לנו בעונ"ה טהרה וא"כ למה טבילה זו כיון שהוא להוליא מן הטומאה ולכן האריך שהוא מדין טהרת וקדושת ישראל.

ועיין שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תשמ"ה וז"ל הלוקח כלי סעודה חדשים מישראל שלקחן מן העכו"ם ולא הטבילן הדבר ברור אצלי שצריכין טבילה דטעמא דהך טבילה. משום דילאו מטומאתו של עכו"ם לקדושתו של ישראל ומה לי ישראל ראשון ומה לי שני וכן אי' מתוספות וכו' ומה לי שישאלנו לישראל אחר או ימכרנו וכו' ע"ש דנראה פשוט דמהני טבילת ישראל ראשון וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לב

בלענדער וטאסטער אי צריכין טבילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתכם בלענדע"ר וטאסטע"ר וכיוצא בו מכלי חשמל המשתמשים למאכל אי בעי טבילה כי ראיתם במקום אחר שאין צריכים טבילה.

לפענ"ד לפמ"ש הרשב"א בת"ה הביאו הפ"ח ריש סי' ק"כ ביו"ד דכל כלי שאם משתמשים בו ע"י האור כשהוא לעכו"ם ואסור צריך הגעלה מקרי כלי סעודה וצריך טבילה דאורייתא והביאו גם הגר"א יו"ד שם וכ"כ הלו"ה שער נ"ח סעיף פ"ג וז"ל ואמר רבא כלי סעודה אמורין בפרשה את שדרכו לבלוע מגיעולי כנענים וכל הנוגע במאכל עצמו נקרא כלי סעודה וכו' וכ"ש קערות וכסוי קדרות של מתכת והיורות והשפודין והאסכלאות והמחבת וכיוצא בהן ע"ש.

הנה כתב הלו"ה מפורש דמה שדרכו לבלוע מגיעולי עכו"ם ונוגע במאכל עצמו חייב טבילה ופשוט דהני תרי תנאים אית בהו בהני כלי חשמל. גם הח"ס יו"ד סי' ק"כ (לאנדאן) וביד אליהו סי' ס"ה כתבו כן והסכימו לזה האחרונים כולם א"כ פשוט דכל הני כלי חשמל אם היו נקחים מעכו"ם והיו צריכים הגעלה להתירם הכ"נ צריכים טבילה וזה הכלל בזה לענין טבילה וכבר הארכתי בזה בספרי משנה הלכות מדור התשובות ח"ט סי' קס"ב לענין טאסטער וז"פ.

ידידו בלו"ב,

מנשה הקטן

סימן לג

ישראל ועכו"ם קנו כלי בשותפות אי בעי טבילה

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו בקנה כלי עם עכו"ם משתמשים בכלי זו בהשגחה שלא יטרוף אי צריך טבילה, ואם טבלו ואח"כ קנאה לגמרי אי צריך טבילה שנית.

ולפענ"ד לכאורה יש להביא מגמ' קידושין (ז' ע"א) בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזר ולקחה והקדישה קדושה ואינה קריבה ופרש"י בהמה של שני שותפין דאיכא דעת אחרת המעכבת בה ועיין תוס' שם ד"ה ונפשטו וד"ה וחזר, וא"כ כיון דהוא של שני שותפין לראשונה לא צריך טבילה דמשום דחציה של עכו"ם וחציה כלי של ישראל לא צריכה טבילה מפני חצי של עכו"ם ולאחר שקנה הישראל צריכה טבילה כולה וכנ"ל.

וראיתי בלו"ה הארוך שער נ"ח סל"א וז"ל אבל ישראל וכנעני שקנו כלי בשותפות א"צ טבילה דהא בודאי אין יוצאין מידי שום טומאה בטבילה זו דעדיין שם שותפות הכנעני עליו ועיין יו"ד סי' ק"כ סי"א ברמ"א שם הביאו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לד

יין מפוסטר אי נאסר במגע עכו"ם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו ביין מפוסטר (פאסטעריזירט בלע"ז) אי מקרי מבושל שלא יאסר במגע עכו"ם.

הנה בש"ע יו"ד סי' קכ"ג ס"ג כתב דיין מבושל שלנו שנגע בו העכו"ם מותר ומאימתי נקרא מבושל משהרתיח על האש וביאר הש"ך דהיינו שיתמעט ממדתו ע"י רתיחה והגר"א ז"ל כתב דאף לענין שבת נחלקו הפשירו אם זהו בישולו אבל כשהרתיחו לד"ה הוי כמבושל ומשמע לאורה דרתיחה בעלמא סגי.

ומיהו באו"ז הגדול ע"ז כ"ט אות קנ"ה כתב וז"ל וגבי שמן פליגי בפ' כירה אי הפשירו זהו בישולו אי לאו הלכך גבי יין לא נאמר זהו בישולו עד שנדע בברור שהרתיח ונתבשל בישול גמור ע"כ. ומדהוסיף הרתיח ונתבשל בישול גמור משמע דלא סגי הרתיח לבד. ועיין תשב"ץ ח"א סי' ר"ע בשם הרמב"ן ובמאירי הביא ג' שיטות ולכן נראה דאין להקל לכתחילה להתיר במגע והגם שהוא ספיקא דרבנן, וכן ראיתי לידי"נ הגאון מוהרש"ז אויערבאך שליט"א בירושלים עיה"ק שהדפיס בקונטרס תורה שאין להקל במגעו לכתחילה עכ"פ.

סימן לה

עוד להנ"ל
בישל עם יין מפוסטר לא נאסרו הכלים

ובדבר שאלתו לענין אי בעי להכשיר כלים או לעשות תשובה על אכילת או שתיית יין מפוסטער שנגע בו עכו"ם.

לפענ"ד הגם שכתבתי בתשובה שאין להקל ביין מפוסטער לנגוע בו עכו"ם ואם נגע לא ישתה מיהו אם מי שהקיל ביין מפוסטער אין להטריף הכלים בדיעבד.

ולענין מי שרוצה לעשות תשובה על שתיית יין מפוסטער לפענ"ד יש להקל בתשובה כי מעיקר דינא לכאורה גם יין מפוסטער כבר נשתנה מברייתו הגם שלכתחילה אין מתירין אותו מ"מ אין להחמיר בו כשעבר בדיעבד אבל ודאי לכתחילה אין לשתותו ח"ו וגם אין לקדש או להבדיל עליו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לו

מנלן שהמחלל שבת עושה יין נסך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

ומה ששאל בענין מחלל שבת שעושה יי"נ מנ"ל כן וראה בזה מחלוקת באחרונים ואיזה דרך ישכון אור.

הנה הרשב"א בתשו' ח"ז סי' נ"ג הביא כן וז"ל השיב הרמב"ם ז"ל בזמנים. כתב כי מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כמשומד לכל התורה כולה ואינו מבטל רשות עד שישכור כגוי ויינו יין נסך והרי הוא גוי ככל גוי הארצות וכן השיב בתשובה ע"כ. עוד שם בתשובה סי' קע"ט במשומד לע"ז שפעם אומר שהוא יהודי ופעם אומר שהוא מאמין בע"ז אינו מנסך ומיהו כתב שם דבר חדש דמשומד לחלל שבת בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו הוא מין ויינו יין נסך וספריו ספרי קוסמין ויש אומרים אף בניו ממזרים וענין חלול שבת או מי שעבר על דברי רבותינו לדעתו או שהוא עובד ע"ז שהוא מוחזק

בו שלשה פעמים אבל בפעם אחת או שניים אינו עושה יי"נ ובפני עשרה צריך שיחלל עכ"ל. ועיין שו"ת חת"ם יו"ד סי' ק"כ, ול"ע, והארכתי בדברי רבינו הח"ס במקום אחר, ומיהו עם הוא תינוק שנשבה לפענ"ד לכ"ע אינו מנסך ועיין שו"ת ריב"ש סי' ו' וסי' י"א.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לז

שתה סתם יינם ורוצה לקבל תשובה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו על מי ששתה סתם יינם מה תשובתו ואי צריך תשובה.

באמת כי דברים אלו קשה לכתוב ובפרט בזמן הזה וידוע כי עיקר התשובה בכ"מ הוא חרטה בלב על העבר וקבלה על להבא כמבואר ברמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ב עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, ואופני התשובה ע"ד ספר הקנה והרוקח בעונ"ה בזה"ז אם היינו רוצים לצאת על כל עון אפי' דרבנן הימים יכלו והם לא יוכלו ח"ו והוא רחום יכפר עון.

ומיהו ראיתי בתשובת מהרי"ל החדשות סי' פ"ט שנשאל מהרי"ל מחמת אשה אחת ששתתה יין אחר ששתתה גויה מאותו כלי והשיב שבתשובת האשר"י כתב שצריכה להתענות ה' ימים ולא כתב הטעם ואמר שבתשובת החסיד הכתיב הטעם משום דכתיב ה' פעמים ישתו יין נסיכם בפ' האזינו. ועיין שו"ת הרא"ש כלל י"ט סי' ע"ז שיתענה ה' ימים כנגד ה' פעמים נפן שבחומש ומובא ברמ"א ס"ס קכ"ג ע"ש.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לח

פרי שהעכו"ם ציירו עליה ביום חגם מהו באכילה

ג' לסדר והי' ברכה התשמ"ה בנ"י יצ"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' ר' **אברהם** פאללאק הי"ו בנ"י.

אחדשה"ט, ראשית דברים אבא בבקשה וסליחה אולי לא תוארתיו כראוי כי לא ידעתיו לכנותו ויהא כבודו מחול.

ועל דבר שאלתו במה שמנהג במדינה זו שהעכו"ם בחג שלהם לוקחים מין פרי אדמה הנקרא פאמפקין בלע"ז ומציירין עליו כמה ציורים ואח"כ אוכלין הפרי בחג שלהם ועושין כן כנראה משום חג שלהם אי איכא איסור לישראל לאכול פרי זו שקנה בשוק בלי ציורים עכ"פ או כיון שלא נמלאת פרי זו אל ביום חג שלהם ובזמן הזה מביאין אותה להשוק א"כ הו"ל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו ואסור לאכול, או דילמא כיון שהפרי ברא הקב"ה ליהנות בה בנ"א לא שייך לומר כיון שהעכו"ם נהגו בה מנהג שטות שלהם יאסור לנו בשביל זה, ורצה להביא ראי' מרמ"א א"ח סי' תקפ"א ס"ב לענין תענית ער"ה.

ולפענ"ד שאין בזה שום איסור לאכול פרי שקנה בשוק ועיין ע"ז דף ג' עכ"פ כל שלא עשו בפרי זו שום מעשה אין כאן חשש והגם שלא נמצאו פירות אלו בשאר ימות השנה אין זה אלא מפני שאז העסק גדול ומוכרים הרבה וכיון שיש קונים הרבה מביאין הסוחרים מהסחורה למכור, ומיהו מה שרצה כבודו לומר שפרי כיון שהקב"ה ברא לבנ"א לאכול לא נאסרה אין זה אמת שהרי מאכלות ודאי שנאסרות אם הקצו אותם לע"ז שלהם ורק בעא"ח קיי"ל דאינן נאסרים רק עם עשה בה מעשה כגון אתך מקצת סימן וכיוצא בו אבל מאכלות נאסרות ועיין יו"ד סי' קמ"ח קמ"ט ועוד ובאמת כי כן דרכם ליום חגם שהמציא להם המשוגע שלהם במקום פסח

שלנו דרכם לצייר צלים במיני לבע וכיולא בו ואין פולה שמותר לאכול צלים אעפ"כ.

דושה"ט וכשא"ל בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן לט

ליכנס לבית תיפלתם בשביל ללמוד אומנות

י"ט תמוז תשנ"א
מע"כ ידידי הרה"ג כו'.

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו בענין ליכנס לבית ספר שיש שם ע"ז ללמוד מהם חכמות בשביל פרנסה אם יש בזה איסור.

ולפענ"ד פשוט דאין ליכנס בבית כזה ואפילו אין זה בית ע"ז ממש, אלא שיש שם ע"ז ובאבדר"נ פ"א ה"א כשם שהלדיקים הראשונים היו חסידים כך בהמתן היו חסידות אמרו גמליו של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו עו"כ שנאמר (בראשית כ"ד) ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים ואנכי פניתי הבית מתרפים מע"א ומקום לגמלים מלמד שלא נכנסו לבית לבן הארמי עד שפנה כל העו"כ מפניהם ע"ש. ומעתה אפילו בהמתן של לדיקים לא נכנסו למקום שיש ע"ז וכ"ש ללכת בכל יום לקאלעדזש שלהם לבחור בן תורה שיש שם ע"ז שומר נפשו ירחק מהם.

ובש"ע יו"ד סי' ק"נ מלוה להתרחק מדרך אלילים ד' אמות ישב לו קוץ ברגלו בפני אלילים או נתפזרו לו מעות לפניה לא ישוח להסיר הקוץ מפני שנראה כמשתחוה לה ובקרא כתיב אל תפנו אל האלילים ולכתחילה אסור לעבור דרך ששם ע"ז ואם אין לו דרך אחר אז ירוץ דרך שם ואסור להסתכל בפניה ואם נפל לו כיס אסור לו לכרוע עלמו להגביה את כיסו וכיולא בו וכ"ש להיות שם בכל יום ויום וא"א שלא להשתחוות לפעמים נגד הע"ז שם והארכתי בזה במקום אחר בס"ד.

והשם יתן לו ולכל בית ישראל פרנסה בהיתר ולא באיסור ידידו דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן מ

שלא לומר דבר שבקדושה בבית שיש בו ספרי מינות

כ"ו אלול תשמ"ז
מע"כ ידידי הרה"ג כו'

אחדשה"ט.

ע"ד אשר הקשה לשאול אי מותר להתפלל או לומר דבר שבקדושה בבית שיש בו ספר מספרי המינות ולפ"ז בהני עתונים שרובם מלאים בכפירה ומינות.

הנה יפה העיר מאוד בזה וכבר ראיתי בספר דרך פקודיך (להגה"ק מוהרל"א) מל"ת י"א כתב מפורש דכשיש בבית איזה ספר מספרי המינים אסור לספר בד"ת נגדו כי הוא ע"ז ממש וע"ז הוא כמו לואה לא תאמר לו והביאו בפסקי תשובה וכתב דמסתברא הוא ע"ש. וממילא פשוט דספר לאו דוקא אלא עתון בכלל דכל דבר שהוא מינות יש לו דין ע"ז ובע"ז לא ידבק בידך מאומה כתוב אפילו משהו מע"ז. לכן יש להזהר מזה מאד, ועיין חגיגה ע"ז באחד שהיו ספרי מינים נושרים מחיקו בביה"מ וגרמה לו שילא לתרבות רעה כידוע ול"ל דחבריו ורבותיו לא ידעו דאל"כ גם הם היו אסורים ללמוד בבית המדרש עד שיוליא הספרי מינות משם ול"ע.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן מא

חולי לב והרופאים צוו לו לעשות ניתוח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בענין מי שהוא בסכנה והרופאים צוו לו לעשות נתוח על הלב (ביי-פעס בלע"ז) ואפשר שיחי' ואם לא יעשוהו ימות מיד אי מותר להכניס עצמו בספק סכנה חיי שעה בשביל ספק חיים יותר.

ולפענ"ד הנה דבר זה כבר נפסקה בש"ע יו"ד סי' קנ"ה והובא באחרונים שמותר להכניס בספק סכנה של חיי שעה בשביל ספק חיים ועיין בגליון מהרש"א אות א' ועיין כפי אהרן (פרחג) ועיין מס' ע"ז (דף כ"ז) דבודאי מת מתרפאין מעכו"ם ועיין שו"ת אחיעזר יו"ד סי' ע"ז שהתיר אפילו כשהניתוח מסוכן וקרוב יותר שימות מהרה ודלא כמשנת חכמים דרק ספק השקול התירו, ואין להאריך בדבר המפורסם.

ומיהו צריך לדעת שיש כמה תנאים קודם שיעשו נתוח אחד שיברר אלא ג' רופאים מומחין ולא לסמוך על אחד ואח"כ יש לשאול לג' מורי הוראה שיתירו לו שיהי' ב"ד שמתיר לו הניתוח וכן ראיתי בשו"ת אחיעזר שפסק כן וזה דבר גדול ודו"ק.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מב

שתילת לב לאדם אחר

מע"כ ידידי ורב חביבי וכו'

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו אי מותר לשתול לב לחולה מסוכן מאדם שמת בתאונת דרכים וכיוצא בו.

הנה כבר הארכתי בדבר זה כי זה איסור גמור וכן כתבו כל רבותינו האחרונים ז"ל ואין אני רוצה לפלפל ולהביא ראיות על זה שלא יבא אחד להקל מחמת הראיות וידחוק זה בכה וזה בכה אלא הרי זה איסור מוחלט וכן מורים כל גדולי הדור לאיסור וע"ז באתי על החתום.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מג

ללבוש לרופא בבית חולים מלבושים שיש עליהם שר"ע

ויצא תשמ"ה

כבוד הרב הג' וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר שד"ב חייקין שליט"א רב בקהל חב"ד בקליוולאנד אהיא

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו מרופא אחרך שומר התורה שבבית חולים נותנים לו מלבושים מיוחדים השייכים לבית החולים והם מנוקים באופן שלהם הנקרא דעסטנפעקטירע בלע"ז. האמנם על הבגד יש שתי וערב ונפשו בשאלתו כדת מה לעשות. הבית חולים כפי הידוע אין לו שום קשר רשמי לבית תפלה שלהם.

הנה קשה לומר בדבר זה מה טובו של השתי וערב כי לפעמים יש מה שהם עושים לסמל כמו שבישראל עשו המגן דוד אדום והם יש להם השתי וערב אדום לסימן של הארגאניזאציא שלהם ואז הגם כי לא נראה יפה אבל מ"מ איני רואה איסור בדבר אבל אם יש בזה סמן של ע"ז שלהם אז ודאי שאסור ללבוש בגד כזה שיש עליו ע"ז ועיין יו"ד סי' קנ"ז ס"ב דבשעת הסכנה שלא יכירוהו שהוא יהודי יהרגוהו משנה מלבוש יהודי למלבושם הרי שאפי' לבוש שאינו

של ע"ז אסור רק שלא יהרגוהו ועיין ש"ך שם אבל פשוט שאם כוונת הבית חולים לשם ע"ז ח"ו ללבוש. ויש לחקור בסבת הדבר ולמה הם עושים על הבגדים השתי וערב אם הוא ע"ש ע"ז ודאי שאסור ללבשם אבל אם הם רק כסמל כמו שעושים לשתי וערב האדום שזה רק סימן שלהם אז הגם שאינו ממדת החסידים והחרדים לדבר ה' אבל מ"מ אין מקום לאסור ללובשם כנלפענ"ד.

סימן מד

עוד להנ"ל
לכתוב שטר מלוה שיש בו תשלומי רבית

ובדבר שאלתו באיזה אופן מותר לכתוב שטר בין שני יהודים שיש בו תשלומי רבית.

הנה בגמ' ב"מ ס"ב ואלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים ולא חשב הסופר בכלל ובסמוך שם במשנה (ע"ה ע"ב) וחכמים אומרים אף הסופר ופסק כן הרמב"ם פ"ד מהל' מלוה ולוה ובש"ע יו"ד סי' ק"ם לא חשב ג"כ הסופר וכתב הש"ך שם דהוא מוסכם מכל הפוסקים דאף הסופר עובר ובח' הארכתי קצת דבאמת הוא נראה מחלוקת ובגמ' ע"ה שם אביי נמי לא זכר מהסופר כלל ועיין מלאכת שלמה על המשניות ומיהו אנן קיי"ל דאף הסופר עובר.

ובשו"ת הגר"י שטייף ז"ל (סי' ח') מלאתי שפסק למזכיר במשרד ששולח תביעות (בילס בלע"ז) ודרך הסוחרים להוסיף רבית בשביל איחור התשלומין שקורין (לעט עשארדזשעס) ופסק דאסור לו לכתוב הבילס שהיא בכלל הסופר שעובר ג"כ ועיין יו"ד סי' ק"ם, וא"כ כ"ש העו"ד שהוא העושה השטר וזולתו לא היו לוין פשוט דהוא עובר והוא גרע מהסופר דגמרא שלא קבל רק פשיטא דספרא ולא היה המכריע בעסק ההלואה כידוע.

סימן מה

עוד להנ"ל
אי מותר לכתוב שטר ובו רבית כשיש לו היתר עיסקא

ועל דבר שאלתו במי שעשה היתר עיסקא אי מותר לחקנו ולכתבו ולא הוי בכלל הסופר שנכלל בלאו.

ולפענ"ד נראה פשוט שאם עושין ע"פ היתר עיסקא מותר לעשות שטר עיסקא ביניהם והגם שיש מחמירין בדיני היתר עיסקא ואין לוין בכלל ואין סומכין על היתר הנ"ל מ"מ אין על העו"ד חיוב להחמיר כלל בדבר לפענ"ד ואדרבה אולי נראה דבר כזה כמוציא לע"ז ח"ו ולעיג על דברי חכמים שתקנו דבר זה.

וכן מצינו שתקנו פרוזבל כשראו שמונעין מלהלות וכן תקנו שלא לדרוש ולחקור עדי ממונות שלא לנעול דלת בפני הלוין עיין שלהי יבמות דין תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה אלא כדי שלא תנעול בפני הלוין תקנו בדיני ממונות שלא לחקור, ועיין ח"מ סי' ל' ס"א עדי דיני ממונות חוץ מעידי הלות אינם צריכים דרישה וחקירה כו' ואם נראה לדיין שהדין מרומה צריך דרישה וחקירה להוציא הדין לאמתו ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן מו

המתנה עם הלוה לעשות לו דבר עבידה אי הוה רבית

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר מי שלוה מעות מחבירו והמלוה התנה עם הלוה שיעשה לו בשביל ההלואה דבר עבירה אי הוה בכלל רבית.

ולפענ"ד דלא הוה בכלל רבית כלל כיון שאסור לו לעשות העבירה וכ"ש הוא מאב שאמר לבנו חלל את השבת ואפילו במלוה דרבנן אסור לשמוע לו הגם שמלוה בכבוד אביו וכ"ש כאן שאומר לו לעבור עבירה אין שומעין לו וגם אין שליח לד"ע. ואפי' לפמ"ש קצת פוסקים ועיין מל"מ פ"ה ממלוה הי"ד דמספקא לי' בשכר מהו ועיין ע"ז יו"ד סי' ק"ס סקי"א ופיהמ"ש להרמב"ם פ"ו דתרומות מ"ג דיש שליח לדב"ע בשכר הכא לא הוי בשכר שאין נותן לו כלום והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מז

הלוה מעות מראובן כדי שישלם לו חובו הישן

מע"כ ידידי הרב הגאון כו'

אחדשה"ט בידידות נאמנה.

בדבר שאלתו בראובן שחייב לשמעון סך ממון ואין לו לשלם ובא אצל המלוה ואמר לו שאם ילוה לו עוד יותר ממון אז ישלם לו מה שחייב לו ולמשל ראובן חייב מאה מנה לשמעון ואין לו לשלם ואמר ראובן לשמעון שאם ילונו עוד אלף מנה ישלם לו המאה ויהא חייב לו אלף אי מותר להלותו או אסור דהוה כמשלם לו רבית על ההלואה השני' כלומר שבשביל שהשאילו הלואה שני' משלם הלואה ראשונה.

ולפענ"ד אין בזה שום איסור רבית והמלוה אינו מרויח כלום והלוה אינו נותן כלום להמלוה אלא שהמלוה לוה עוד אלף דאלאחר להלוה והלוה מחזיר לו מאה דאלאחר על חובו של אלף ומאה שחייב לו ושלו הוא נוטל שוב מצאתי בשו"ת הר צבי יו"ד סי' קכ"א שנשאל בזה והשיב ג"כ דשלו הוא נוטל ואינו דומה למ"ש הרמ"א (סי' ק"ס ס"ע) שאם אחד מלוה מעות לחבירו על זמן כדי שיחזור וילוהו פעם אחרת כזמן הראשון שאסור דהתם אין עליו חיוב להלוותו הגם כי יש מלוה אבל הכא מלבד שפריעת בע"ח מלוה יש עליו חיוב ממון ושלו הוא נוטל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מח

פקידה במשרד שכותבת חשבונות ורושמת גם רבית

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בסי' ד"ש דן במנהל משרד של מסחר וכותב ביל"ס בלע"ז וכותב ריבית על החשבון למי שלא שלם בזמן אם הכותב עובר על איסור רבית או מסייע לידי ע"ע ודעת מעכ"ג דאינו עובר.

ולפענ"ד שגה בזה, ימחול נא לעיין בשו"ת מוהר"י שטייף סי' ח' על דבר הבוכהאלטער אם רשאי לכתוב הודאה להלוה שישלם חובו והמנהג שמחשבין גם רבית על איחור הזמן לפי בנראה מלשון הטור יו"ד סי' ק"ס מוכח דס"ל הלאו לא תשימון עליו נשך קאי גם על כל המתעסקין בדבר רבית א"כ גם הבוכהאלטער בכלל, ואולי אם יכתוב להלוה סתם שישלם חובו ולא יכתוב בשם רבית אולי יש להקל ע"כ וכוונתו רק על סכום ההלואה בלא הרבית יש לצדד להקל, וזולת זה אין להקל ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן מט

הלוה מעות מבאנקים אי עובר על איסור רבית

מע"כ ידידי הרב הגאון המפור' כש"ת מוה"ר משה זילבער שליט"א ראש ישיבה במאנסי נ"י.

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו הלוה מעות מבאנקים או הנותן להם מעות לקבל רבית מהו ההיתר על זה.

הנה בבאנק של עכו"ם מותר ליתן ובמדינה זו שרוב באנקים שייכים לעכו"ם אזלינן בתר רובא וכפי שנתברר פה באמעריקא תשעים ושש אחוז של הבאנקים שייכים לעכו"ם ורק ד' אחוז או אפילו פחות מזה מהבאנקים שייכים לישראל וגם הם ישראלים שאינם שומרי הדת ויש בזה מחלוקה לענין רבית בישראל מומר וא"כ הו"ל יותר מס"ם חדא דאזלינן בתר רובא ואפילו ניחוש למיעוטא באמת שגם הד' אחוזים יש להם שותפים עכו"ם וגם הם קארפ' ודרך מסחר (הגם כי לפענ"ד קארפ' אינו מחסר הבעלות) וגם דלמא קיי"ל דמותר לקבל גם ריבית ממומרים (ויש לעיין דלמא הו"ל כתינוק שנשבה). ומ"מ בהיתר שאזלינן בתר רובא סומכין ואם ידוע שהוא באנק ישראלי אז אסור אם לא שיעשה היתר עיסקא ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נ

ראובן חייב מעות לשמעון ונתן לו פנקס מבאנק

לידי"נ הרב הגאון המפור' משה זילבערבערג שליט"א

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בראובן שהי' חייב לשמעון עשרת אלפים דאללאר ובא שמעון לתבעו ואמר ראובן יש לי פנקס בבאנק על סך עשרת אלפים אבל הוא בתנאים שא"א להוציא עד ארבעת שנים (טערם אקאונט בלע"ז) אם אתה רוצה לקבל הפנקס הזה טוב והסכים שמעון לקבל ועכשיו אחר ד' שנים הבאנק הוסיפו רבית ע"ז אי מותר לשמעון ליקח הרבית או חייב להחזירו לראובן.

ולפענ"ד כיון שראובן הסכים ליתן הפנקס עם המעות לשמעון ושניהם הסכימו והעבירו אליו והקנהו א"כ מאז כבר הו"ל ראובן שלם הלואתו שהרי פשוט אם הבאנק יפשוט הרגל אח"כ או כיוצא בו יפסיד שמעון ולא ראובן וממילא הרבית שהבנק שלם מאז מותר לשמעון לנטלן ויחשבו הרבית מיום יום וקודם קבלת הפינקס יקבל בעל הפינקס ואחריו יקח המלוה.

ביאור הדברים והטעם דהרי הבנק היה השליש אשר מעות ראובן מונח שם או לוה של ראובן וכיון שבא שמעון ומבקש מראובן חובו ואמר ראובן החוב שיש לי אצל לוי הנני נותן לך קנאו שמעון וגדולה מזו שהרי חייב לוי ליתן לו חובו משיעבודא דר"נ וכל זמן שלא ירצה יכול לקבלו בע"כ מכח שיעבודא כה"ג לפענ"ד אם אח"כ משלם לוי רבית של היתר כגון שהוא עכו"ם מותר לשמעון לקבלם ויש להאריך בזה אלא שאין הז"ג.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נא

המשלם רבית ע"י המחאה (טשעק) אי הוה רבית דאורייתא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו מי שנותן המחאה (טשעק בלע"ז) למלוה ומשלם בו רבית אי הוה רבית מדאורייתא מלוה למלוה, או לא אמרו רק בנותן כסף או שוה כסף ולא המחאה.

והנלפענ"ד דכבר נפל מילתא בלבי לומר דבר חדש לפמ"ש רש"י הובא בש"ע יו"ד (סי' קס"ח קס"ע ס"ה בהג"ה וס"ז בהג"ה) דהשולח ע"י עכו"ם ליכא רבית דאורייתא א"כ אפשר דהנותן לחבירו טשעק וחבירו מביאו לבאנק עכו"ם אין בזה רבית דאורייתא שהרי כבר כתבתי שטשעק אינו כסף כלל אלא שטר (אנווייזונג בלע"ז) שילך למקום שיש לו כסף בהלואה שיתן לו מכספו ונמצא שבשעה שנתן לו ההמחאה אכתי לא נתן לו רבית אלא לאחר שמביא ההמחאה זה הוא מראה מקום להבאנק והבאנק שנותן לו הכסף הוא שלוחו של בעל השטר ומשלם כמה שבקש ליתן לו על שטר זה ונמצא דאין כאן רבית מלוה למלוה אלא ע"י שליח ושליח עכו"ם ונמצא בזה צד קל ברבית ע"י המחאה (טשעק) עכ"פ לדעה זו.

ואין לומר דההמחאה הו"ל כשטר דההמחאה לא נקרא בשם שטר כלל ובידו לבטל ההמחאה כל זמן שלא מסרו להבאנק ואפילו כבר מסרו קודם שהבאנק שילם בידו לבטל ההמחאה בקיצור המחאה אינו אלא חתימת יד הלוה שהעכו"ם ישלם לו כסף וכיון שהבעל הבאנק מכיר חתימתו ושמע לו ועושה רצונו, ואולי זה עוד קיל גם משולח ע"י עכו"ם דהתם עכ"פ נתן הכסף להעכו"ם לשלם הריבית א"כ הוא באמת נתן כסף על הריבית אלא ע"י שליח אבל כאן שנתן לו טשעק זה אינו כסף והעכו"ם נותן לו בעצמו הכסף וי"ל אלא שאין הז"ג כעת לבאר יותר.

ודושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נב

אי מותר לקבל ריבית מבאנק

אמור תשד"מ

כבוד כו' הרה"ג מוה"ד משה ברסלער הי"ו, חבר בכולל מאנסי נ"י, וכל החברי' קדישא שם.

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתכם שאתם לומדים הל' רבית ורוצים לדעת אי מותר להחזיק כסף בבאנק ולקבל רבית כיון דבכל באנק מסתבר שיש הרבה שותפים (שער האלדערס בלע"ז) יהודים.

כבר כתבתי בס"ד בספרינו משנה הלכות ח"ו סי' קמ"ה מדברי מהרי"ט ח"א סי' קע"ז דהיכא דישראל ועכו"ם שותפין ונכרי אדעתיה דנפשיה קעביד ומלוה המעות ברבית לישראל אפילו יודע הישראל למי הלוה שרי כה"ג והביאו הגרע"א יו"ד סי' קס"ט בא' ע"ש והגם שהערך ש"י שם השיג אמהרי"ט הביאו הדרכ"ת שאסור אפילו אינו יודע למי הלוה העכו"ם אבל במנח"פ הביא דברי מהרי"ט וקיים דבריו ע"ש ומיהו כתבתי שם דאפילו להערך ש"י בדידן כ"ע מודי דמותר דהתם לא אסר הערך ש"י אלא משום דביד ישראל לתקן אבל בדידן שאין יכול לתקן הישראל לפי שהבאנק מתנהלת ע"פ הרוב וע"י המנהל העכו"ם ולכן כה"ג אין לחוש בשביל מניות של ישראל שיש להם אולי ולכן איני רואה בזה שום נדנוד איסור לכ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נג

ליקח רבית במאני מארקעט פונד

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתכם במאי מארקעט פונדס בלע"ז ויש מהם שהבעלים יהודים.

ולפענ"ד הנה באותם שהבעלים יהודים ודאי אסור ליקח מהם הרבית אם לא עשו היתר עיסקא וזה פשוט. אבל אותם שאין הבעלים יהודים או אפי' שותפים רק שהעסק מתנהל ע"י העכו"ם יש להקל בזה וכנ"ל בסימן הקודם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נד

ליקח רבית משכנתא מבאנק שיש לחוש לשותפין ישראלים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ליקח משכנתא (מארגעדזש בלע"ז) מבאנק שיש לחוש שמא יש שם שותפים ישראלים.

הנה זה נמי דינא כמו בנתינת כסף לבאנק וכזה כן זה ללוות או להלוות. ומה ששאל איך אפשר לדעת מי הם הבעלים מהבאנק באמת כבר כתבתי כי פה באה"ב 94 אחוז מהבאנקים שייכים לעכו"ם ואזלינן בתר רובא מסתמא, והיכא דיודע ששייך לישראל אז אסור ללוות ולהלוות להם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נה

יש לפניו באנק ישראלי או באנק עכו"ם ממי ללוות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אם יש באנק ישראלי שעשו היתר עיסקא כללית לכל הלוים מהם ויש באנק עכו"ם שיש חשש שותפים ישראלים איזה מהם עדיף אי הבאנק הישראלי עם ההיתר עיסקא או שמא אעפ"כ הבאנק ב"ג עדיף ובאופן שא"א לסדר היתר עיסקא בבאנק עכו"ם בשביל חשש שותפים ישראלים.

יפה שאל שהרי באמת אי עושה היתר עיסקא נמלא דהוא ענין של וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנו מיד עמיתך ודרשו חז"ל בספרי דמלוה לישא וליתן עם ישראל וא"כ המלוה ליקח מבאנק ישראל אבל מלד השני יש מפקפקים על היתר עיסקא כה"ג הגם כי נהוג עלמא להיתירא מ"מ המחמיר תבא עליו ברכה. ונראה דאם הוא אדם ישר ממילא משתמש בהיתר עיסקא בשאר ביזנעס אז נכון ליקח מבאנק ישראל אבל אם הוא מדקדק שלא לעשות היתר עיסקא כפי שאפשר אז יקח מבאנק של עו"כ.

ומחמת כי אין הז"ג איני יכול להאריך וי"ר שתזכו ללמוד וללמד עבגצ"א ידידכם מוקירכם בלתי מכידכם המצפה לישועת השם כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נו

באנקים שמוכרים מוניות שערס בלע"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ומה דמספקא ליה עוד כיון דרוב הבאנקים מוכרים מוניות שערס בלע"ז ויש גם ישראלים לוקחים מוניות א"כ שוב הו"ל כבאנק ישראל כיון שבני ישראל נמי נהנים מרבית זו דהמהרי"ט ח"א סי' קע"ז העלה דהיכא דישראל ועכו"ס שותפין ונכרי אדעתה דנפשי' קעביד ומלוה המעות ברבית לישראל שרי והביאו הגרע"א יו"ד סי' קס"ט ואפי' יודע הישראל למי מלוהו העכו"ס ויש חולקין בדבר.

לפענ"ד אין לחוש לזה דהולכין בתר הבעלים שהם עכו"ם וכבר כתב בחש' בית יצחק יו"ד ח"ב בקונטרס אחרון סי' ל"ב דהיכי דרוב השותפין הם עכו"ם מותר הלואה ברבית ועיין שו"ת הרי בשמים (מה"ת סי' קט"ו) ובשו"ת מהרש"ג ובמקום אחר הארכתי בזה עיין משנ"ה ח"ו סי' קמ"ה דאין בזה שום איסור.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נז

לא ידע שיש איסור להלות ברבית ויש הפסד מרובה

מעכ"ג ידידי היקר שליט"א

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו בראובן שלוה מעות ברבית משמעון ולא ידע שיש בזה איסור ועכשיו נתברר לו שיש בזה איסור ואם לא ישלם הרבית וקלא מן הקרן כדרך ההלואות אז יאבד הלואתו ויפסיד הון רב ואין לו עלה כדת מה לעשות, עכ"פ עד שיוכל להסתדר.

ולפענ"ד הנה כבר נשאלתי בכעין זה במי שהי' לו הלואה על ביתו והשבתי לו שאם אין לו עלה אחרת אזי יתנה בפני שלשה קודם התשלומין שמה ששולח להמלוה אינו שולח בשביל רבית אלא בשביל הקרן כי הנותן רבית אינו מוכרח ומבורר עוד איזה חלק ממעות זה קרן ואיזה מעות רבית הגם ששלח לו לשם ריבית כפי החשבון ולכן כשמתנה עכשיו שכל התשלומין ששלח עד עכשיו היו על הקרן ולא ריבית אין כאן ריבית כיון שלא שילם עדיין כל הקרן ואין כאן הוספה על מעותיו עד שישלם כל הקרן כולו קודם ועד התם יראה לסדרו ע"פ היתר עיסקא או באיזה אופן כל זה נראה בדיעבד לתקן מה שאפשר.

ומצאתי בשו"ת אגרות משה לידי"נ הגרמ"פ (שליט"א) זללה"ה כתב כה"ג דאפילו במחשבה שיחשוב בשעה ששולח הטשעק אם יתכוין לקרן אלא לשם רבית סגי ומיהו לפענ"ד ל"ע לפמ"ש הרשב"א (קידושין מ"ו) דאפילו היכי דאמרינן הרהור כדבור דמי מ"מ אם עבד מעשה להיפך המחשבה או אפילו רק דיבור אחר דיבור אתי דיבור או מעשה ומבטל מחשבה ואם דיבור כ"ש מעשה ולכן הכ"נ כיון שהתנו בשטר לשלם רבית וגם שיש לפניו השטר מהבאנק שמבקשין רבית והוא שולח להם טשעק הו"ל כעין אתי מעשה ומבטל מחשבה אבל אם יתנה כן בפני שלשה לכ"ע מהני כנלפע"ד.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נח

ראובן לוה משמעון חמשה דאללאר ושמעון טוען שהלוהו עשרה

כ"ד מנ"א תשמ"ג

כבוד ידי"נ הרב הגאון וכו' כש"ת מוה"ר ר' משה זילבער שליט"א ראש ישיבה במאנסי נ"י

אחדשכת"ר.

ע"ד אשר מספקא ליה בראובן שלוה משמעון חמשה דאללאר ועכשיו טוען שמעון שהלוהו עשרה דאללאר ומבקש שיחזיר לו עשרה דאללאר וראובן כדי לפטור ממנו רוצה לשלם לו עשרה אלא שמספקא ליה אם יש בו משום איסור רבית.

ולפענ"ד פשוט דאין כאן חשש איסור רבית ואולי איסור גזל אבל באמת כאן לא ראובן ולא שמעון אינם רוצים ברבית ואילו ידע שמעון שלא הלוהו רק חמשה דאללאר לא הי' רוצה לקבל ממנו עשרה רק שטעה וחושב שבאמת

הלוהו עשרה ועכשיו ראובן שברצונו שלא יהיו מחלוקת ולא יחשדהו ומוותר משלו ורוצה לשלם מה שאינו חייב ולא בתורת ריבית אלא בתורת נדבה או מתנה או צדקה איזה אופן שהוא. ובאמת אלו תבע שמעון לראובן לד"ת והי' ראובן מודה בחמשה דאלאחר על טענת שמעון הי' נתחייב שבועה דאורייתא כדין מודה במקצת שחייב שבועה ומפטר ואם לא הי' רוצה לישבע הי' מחויב לשלם וא"כ הכ"נ כשאינו רוצה לילך לד"ת ומשלם לו אין זה בכלל רבית ופשוט.

דושכ"ת בידידות ובלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן נט

נתן דמי חוזה (קאנטראקט) להחזיקו בשלישית וכו'

מעכ"ת הרה"ג וכו' מאנסי נ"י.

אחדשכ"ה.

ועל דבר המעשה ששאל ראובן שקנה בית משמעון ונתן דמי החוזה הנקרא (קאנטראקט בלע"ז) להעו"ד להחזיקו בשלישית עד יום שיקבע לעשות הקאנטראקט כנהוג ועתה בא שמעון המוכר וטוען היות כי הוא קנה לעצמו בית אחר אבל אין לו מעות קדימה ליתן ולכן רוצה שראובן ילוה לו המעות שהשליש אצל העו"ד שיוכל להשליש אצל המוכר שלו שאל"כ לא יוכל למכור לו ביתו שהוא גר בו אי ראובן עובר על איסור רבית אם ילוו שהרי נהנה במה שימכור לו ביתו דבלאו הכי הרי לא יוכל למכור לו ביתו מאחר שלא יהיה לו לשלם ההתחייבות על החוזה כנהוג.

והנראה לפענ"ד שאם יתנה אם שמעון המוכר שלו שימכור לו ביתו כמו שהוא עכשיו בין יעלה השער ובין יורד השער יקחנו כמו שהוא ועשו שטר כתב ע"ז נמצא שאינו מרויח כלום מהמעות שנתן שהרי אפשר שיוזל הבית ואפ"ה יתחייב ליטלן אין בזה משום רבית.

איברא דבלאו הכי נמי נראה דאין כאן משום רבית שהרי לאחר כתיבת הקאנטראקט והוא נתן לו דמי החוזה הרי באמת הכסף הזה כבר ניתן לשמעון והכסף שלו הוא להשתמש בו בכל קנין שנותן לו הכסף שמותר להשתמש בו ואפי' עדיין לא משך ואפי' לקדש בו אשה הרי המעות שלו הוא. ועיין ב"מ ע"ב א"ר יוחנן ד"ת מעות קונות וכו' ועיין רש"י ד"ה אי אמרת וכו' דכי מוקמת ליה ברשותיה לחזור בו אם הוקרו מסר נפשי' לאוזלינהו מימר אמר עדיין שכרו תלוי בהם שאם יתייקרו אחזור בו ולוקח לא מצי הדר בי' דמעות קונות וכו' ועיין תוס' שם ד"ה אי עכ"פ נראה דהמעות שקבל שלו הוא ויכול להשתמש בהן עיין תוס' ב"מ מ"ג דאע"ג דמדרבנן אין קונות מ"מ כיון דמה"ת קונות לא הפקיעו חכמים זכותו של מוכר להשתמש במעות שלקח ולהחזיר אחרים תחתיהם אם לא יתקיים המקח ע"ש. וא"כ הכ"נ הרי הכסף שלו הוא אלא הסכימו שניהם להשליש הכסף אם ימצא טעות במקח אבל כי כן הרי הוא לא מלוה לו כלום אלא שמוחל לו התנאי שהתנו ואין כאן שום שייכות של רבית והבן.

רושה"ם בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ס

לוה מעות על משכון של עכו"ם ונתברר שהוא של ישראל

כבוד ידי"נ הרב הגאון כו' הרב משה זילבערבערג, ר"י במאנסי נ"י.

אחדשכ"ת בידידות יתירה.

ע"ד אשר תמה על מה שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תשל"ט) בראובן שהלוה מעות לישראל ברבית על משכון בחשבו שהוא משכון של עכו"ם ועל סמך זה הכניס את סכום הרבית בחשבון הריוח שעליו לפרוע ממנו מס למלך

ולאח"כ הוברר שהמשכון של ישראל הוא שהעמידו ואסור לו ליטול ממנו הרבית ונמצא שעל ידו משלם מס מריות שלא בא לידו והעלה הרשב"א שאסור המלוה ליטול מן הלוה כלום על חשבון זה שאותו מס מוטל על המלוה ולא על הלוה ואע"פ שגרם לו הפסד בכך אינו אלא גרמא בנזקין ע"כ, ותמה על זה מעכ"ת מ"ש מהמלוה את חבירו לזמן ואחר הלוה לפרוע וע"י כך בא היזק למלוה מותר ללוה לפדות את המלוה על ההיזק שבא לו (יו"ד סי' ק"ע).

ולפענ"ד החילוק הוא כך דהכא מהרבית הוא דצריך לשלם המס והרבית הרי הוא קבל כבר ונמצא שהוא הרויח באמת אלא שהריוח שהרויח היה באיסור מריבית ומה שצריך להחזיר הרבית אינו משום דלא הרויח אלא משום דאסור ליהנות מרבית וא"כ מה שחייב להחזיר הרבית אין זה היזק למלוה מהלוה אלא התורה חייבה להחזיר הרבית ושפיר אין הלוה רשאי לשלם עבורו המס ועיין ע"ז סי' ק"ע סק"ג ובבית הלל שאין רבית בכלל הזיקות ודו"ק.

דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סא

המלוה מעות ונותנו על שם ישיבה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

וע"ד שאלתו במי שמקבל מעות מעשר בתור הלואה ואח"כ מחזיר לו ההלואה והעשיר רוצה דוקא ליתן ההלואה ע"ש ישיבה בכדי שיוכל להוריד הסכום הזה מהמסים אי הוה בשביל זה מסייע ידי עוברי עבירה, ואי יש בו משום רבית.

הנה באמת כי דבר קשה שאל ואין דרכי לכתוב בדברים כאלו, ומ"מ לפענ"ד אין כאן משום לפנ"ע דלאו בתרי עוברי דנהרא גם משום מסייע נראה דליכא שהרי הישיבה אינה עושה כלום וגם הנותן שהוא המלוה אכתי בידו לחזור ולא לחשבו ממס שלו, עכ"פ מה שהעשיר גונב מהמסים או אינו משלם כראוי לו אין זה ענין של רבית כלל אלא דלהבריא מעותיו מן המסים לכאורה לא מקרי גונב מהם והארכתי בזה במקום אחר.

סימן סב

עוד להנ"ל

המלוה מעות לישיבה וחוזר ומקבל מזומנים

וע"ד מי שהלוה מעות לישיבה ונתן טשעק (המחאה בלע"ז) וכשמבקש המעות מבקש שיתנו לו מזומנים ויש לו טובת הנאה מזה אי יש בזה משום רבית.

לפענ"ד גם בזה אין בו משום רבית שהרי הישיבה אינה מוספת לו אף פרוטה משלהם להמלוה והו"ל בכלל זה נהנה וזה לא חסר ואפשר דכה"ג הו"ל בכלל כופין אותו על מדת סדום וממילא לא הוה בכלל רבית, אלא דמה שיש לעיין כיון דמדינא דמלכותא אסור להחזיר לו מעות מזומנים אלא צריך להחזיר לו טשעק והוא מחזיר לו מעות מ"מ נראה דזה ג"כ אינו בכלל רבית אלא שמחזיר לו הלואה כמו שהלוהו ומה שלא החזיר עם טשעק הוא שעשה נגד המדינה אבל אין זה לעולם דין רבית כנלפע"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סג

סעודת בשר בוואך נאכט במוצאי ט' באב הנדחה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אי מותר לעשות סעודת הנקרא וואך נאכט מואכי ע' באב הנדחה, בבשר ויין.

ולפענ"ד נראה דמותר דהגם שנסתפקו אי זה מקרי סעודת מצוה ומיהו בכללי המילה לר"י הגוזר כתב וז"ל אור לשמיני עושה הבעל ברית שמחה ביין ובמיני מגדים לכבוד המילה מפני שמסייע הוא בדבר מצוה דתפיש ליה לינוקא בחיקו ע"כ. והגם דבשאר ע"ב יש לפקפק מטעם דביהמ"ק עיקרו נשרף בי' בעונ"ה מ"מ כשהוא נדחה נראה דרק בסעודת ראשונה נהגו שלא לאכול בשר ויין משום אבלות דיומא וגם בזה דעת האר"י ז"ל שמותר לאכול וא"כ לעשות סעודה זו שהוא עכ"פ חלק מהמצוה נלפענ"ד דמותר ושפיר דמי לעשות.

וגדולה מזו כתב בשו"ת שבו"י להתיר סעודת וואך נאכט עם בשר בלי יין אפילו ערב ת"ב עם אל הברית ע"ח והובא באחרונים ועיין מ"ב וא"כ ק"ו למואכי ת"ב ונראה אפילו מואכי ת"ב שאינו נדחה נמי דעכ"פ בלא יין כע"ח מותר וכנ"ל כנלפענ"ד.

סימן סד

עוד להנ"ל
אסור להכין המאכל בלילה ולהשימו על השלחן לסעודת ברית למחר

ובאתי להעיר מה שהעולם אין זהרין ולא יודעין דאסור לערוך השלחן ולשים עליו מאכל בלילה שלמחר מלין התינוק ויש בזה איסור משום העורכים לגד שלחן (א"א י"ז) הביאו הרמ"א יו"ד סי' קע"א ס"ג ע"ש ובש"ך שם סק"ו כתב דמ"מ הוואך נאכט שעושים אינו בכלל זה ע"ש ודו"ק. עכ"פ דלערוך השלחנות ולשים עליו המאכל או קצת מהמאכלים על מחר אסור, אבל לסדר השלחנות בלי להשים עליו מאכל מותר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סה

לתפור בגדים לאינם שומרי הדת

לכבוד הרה"ח נהנה מיגיע כפו כו' הי"ז

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתך היות כי אשתו תופרת בגדים ובאים גם אינשי דלא מעלי אי מותרת לתפור להם בגדים אלו דכה"ג הו"ל מסייע לידי עוברי עבירה ובפרט שלפעמים נשים זונות ותופרת להם בגדים ועי"ז הם מפתות אנשים אי יש בזה משום לפנ"ע.

לפענ"ד ליכא בזה איסור לפנ"ע כי הגם כי ליתן לרשע לאכול בדברי מאכל אמרו ז"ל שלא ליתן להם לאכול אם יודע שלא יברך ואף בזה יש פלפולים הרבה באחרונים ועיין ב"א מה שהאריך אבל בבגדים לא מצינו מחמירים שלא למכור להם ובגמ' מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבמה"ח לב"נ וכו' הגם כי ודאי גם בשאר דברים אם יודע שיעבור והוא בחרי עבירה דנהרא ודאי איכא לפנ"ע.

איברא דלפענ"ד ראי' מגמ' פסחים (קי"ג ע"ב) דרב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו אינהו מסתכל בהו ואינהו לא מגלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי בארעא דישראל ע"כ.

פי' דר"ח ור"א הוו חסידא אשר עליהן אמר ר' יוחנן שהקב"ה מכריז בכל יום רווק הדר בעיר ואינו חוטא והם עשו להן לזונות מסאני ובאו לפניהם ונעלו אותם מהם והנה הני זונות הלכו בהני מנעלים למקומם ואפ"ה לא חשו להו וקרי להו חסידים והקב"ה מכריז עליהם שהם אינם חוטאים והגם שי"ל קצת דהם עשו רק מנעלים רגילים ולא היו בלתי לנועים אמנם הראשון נראה דעכ"פ כיון דאינו עושה באופן

שיהי' עכ"פ כתרי עיברא דנהרא ליכא איסור כנלפענ"ד.

דושה"ט בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן סו

לצאת לאיש במטריה של אשה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו גבר היוצא בשירע"ם (מטריה, אמברעל"א בלע"ז) של נשים, אי יש בזה איסור משום לא ילבש.

ולפענ"ד מטריה (שירע"ם) שעושין בשביל נשים מותר לאנשים לצאת בהם ואין בזה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, וגם אין בו משום שעטנז וכלאים עיין מרדכי ביצה (דף י"ד סי' תרס"ג.

וז"ל המרדכי וילן טעמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו פי' מתעטף בו בשוליו לכך ושחורת כלי עליו וכיון דמתחמם כנגדו אסור לעשותו כלאים משמע אי לא דמתעטף בשוליו אע"ג דמעמיד החוס כמו שפרסוהו כנגד הפתח להעמיד ולהגן מפני הרוח ומן הגשם ואפ"ה לא הוה שייך בו משום כלאים דאי לא תימא הכי ל"ל למימר מפני שהשמש מתחמם כנגדו תיפוק לי' מפני שמגין עליו מן החמה ומן הגשם וכו' ע"ש. ומבואר דמה שמגין עליו מפני הגשם ורוח ליכא איסור משום כלאים והרי הוא דין של מטרי' (שירעם בלע"ז).

סימן סז

עוד להנ"ל
מעיל גשם או כובע של שעטנז

ובדבר שאלתו עוד במעיל גשם או כובע של גשם של שעטנז אי מותר ללבשם להגן מפני הגשם.

ולפענ"ד פשוט דמעיל גשם או כובע של שעטנז אפילו אינו לובשו אלא להגן מפני הגשם אסור ללובשו דההלבשה לבדה כבר אסורה והוא"ל כמתעטף בוילן וכן ראיתי שם שכתב וז"ל כתב רבי' אבי העזרי ז"ל וז"ל כל דבר שדרכו ללבוש גזרו כלבישה קשין מדרבנן ובספר לפנת פענח דהא מגין הוא בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים פי' ואסור אע"פ שאין דרכו כיון שהוא דרך מלבוש ע"ש.

ומכאן קשה לי אמ"ש בפרישה דמספקא ליה (יו"ד סי' ש"א) אי מותר ללבוש בגד שעטנז כשאין דעתו להנאתו אלא להציל בגדיו מגשמים או חמה והניח הדבר בצ"ע והט"ז שם סק"ע תמה עליו ומדברי הל"פ ראי' ברורה להט"ז ודו"ק. ועיין משנה ה' פ"ט דכלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ועיין ר"ש שם ומהכא דייקינן בשלהי כירה (שבת דף מ"ו) דדבר שאין מתכוין מותר ואפי' במידי דכי מיכוין איכא איסורא דאורייתא ופליגא אסתמא דלעיל ע"כ ע"ש.

בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סח

בענין זוגות

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ד יוסף יצחק לרנר שליט"א בירושלים עיה"ק

אחדשכ"ת בידידות.

מכתבו קבלתי בש"ק וכו'.

מה שנתקשה בדברי רבינו הרשב"ם פסחים ק"י ע"ב אהא דאמרו בתרי כסי מאן דקפיד קפדינן בהדיה ומאן דלא קפיד לא קפדינן א"כ למה נזכרו זוגות בגמ' כלל וכתב הרשב"ם ומיהו למיחש מבעי ותמה מע"כ על זה דלא מלא חבר לרבינו הרשב"ם בזה.

והנראה לפענ"ד ביאור הדברים כך הוא דהנה אמרו ז"ל אשה בית ותינוק אע"פ שאין נחש יש סימן (חולין צ"ה ע"ב) ורמב"ם פי"א מע"ז ובטש"ע יו"ד קע"ט ס"ד וברמ"א הוסיף אם הלילה אחר זה ג' פעמים או לא (ב"י בשם רש"י) וכן מותר לומר לתינוק פסוק לי פסוקך (טור) וי"א דאדם מותר לעשות לו סימן בדבר שיבא לעתיד כמו שעשה אליעזר עבד אברהם או יהונתן (טור והר"ד קמחי) ויש אוסרים (רמב"ם וסמ"ג) וההולך בתום ובוטח בה' חסד יסובבנהו ע"ש.

סימן סט

עוד להנ"ל

בול שנדפס עליו צורה של ע"ז

בדבר הבול שאיין שיש צורה שלא ראוי לנו אי יש לך היתר להשתמש בבול כזה לשלוח איגרת או שאסור.

ונלפענ"ד נראה דאין כאן איסור להשתמש בהם ועיין תוי"ט סי' קמ"ז שכתב להתיר להתיך מטבעות של שם בן ד' שנעשים במדינת שוועדין ולפענ"ד כ"ש הוא בבול של צורה זו שמותר להשתמש בו ועל כיוצא בזה אמרו חז"ל ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הן, והאמת כי אין אלו הצורות עשויות לשם ע"ז כלל ועיין ספרינו משנ"ה ח"ה סי' קי"ז וסי' קכ"א-ב' ולכן לכתחילה אם ילך לקנות בולים ודאי מהיות טוב שיקנה בולים שאין עליהם צורות כאלו או כאלו וגם יש צורות אחרות מאוסות אבל אם כבר יש לו מותר להשתמש בהם ובדיעבד ודאי דאין להחמיר.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ושכ"ת וימחול לי אם לא אוכל לפלפל כי באמת רק גזלתי קצת זמן והשי"ת שמו יתן שנזכה לראות מהרה דמורח ודאין בביאתו לארצינו הקדושה ויקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ החותם בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ע

שיעור אורך פיאות הראש

פורים קטן התשל"ח בנ"י

למאן דלא חזינא מברכינא וכו' כש"ת אליעזר הלוי שאר הי"ו

אחדשה"ט, מכתבו קבלתי אמנם לא ידעתי אם הוא בחור או בעה"ב או בן ישיבה ולכן יקבל הכבוד כראוי לו.

ובד"ת אשר העיר על מש"כ במצות גידול פאות הראש (יו"ד סי' קפ"א) שכתבתי בספרי משנה הלכות (ח"ד סי' קע"ז וח"ה סי' קכ"ד וקמ"ע ח"ז סי' קכ"ב) דגבול נתן לן רבינו הקדוש האר"י ז"ל והעיר ממה ששמע בשם הגה"ק אדמו"ר מפרעמישלאן זי"ע שאמר לאביו של הגאון מהרש"ם ז"ל שהי' לומד אלל מלמד שהי' בעל דעות כוזביות ושאל כדת מה לעשות שלא יזיק לו ואמר לו סגולה שלא יחתוך הפיאות.

ולפענ"ד הנה אם בשביל זה אכתי ליכא ראי' נגד רבינו האר"י ז"ל חדא דודאי ידע הצדיק מדברי רבינו האר"י אלא יש לומר דדוקא לבחור זה הוא שנתן לו לסגולה בשביל המאורע אבל מ"מ לאחר מותר לחתוך, והשנית מה מקשה מהגה"ק ר"מ מפרימישלאן על רבינו האר"י הקדוש, אבל פירוקא דחיקא הוא והאמת כי ישנם הרבה סוברים שלא לחתוך הפאות כלל גם המנהג אצל חסידי גור וקבלה בידם שלא לזוז כלל וכן נראה דעת הגרע"א ז"ל בגהש"ס שבועות ב' ע"ב תוס' ד"ה חייב וגדולה מזו שאפילו לא לסרוק הפאות במסרק שמוציא שערות אסר ועיין שו"ת רע"א (מכת"י ירושלים תשכ"ה סי' ס"ג) והובא בשו"ת הח"ס ז"ל יו"ד סי' קל"ע ק"מ ועיין מהר"ם ש"ק או"ח סי' קנ"א ד"ה אמנם ועיין ליקוטי הערות בארוכות, גם אחינו היראים מאנשי אימן אין גוזזים הפאות וודאי כל אחד יחזיק את מנהגו ואין לשנות וגם אני בעניי ובני בלי נדר לא קוצין הפאות כלל ואני לא כתבתי רק מה שנראה להלכה ע"פ פסק רבינו האר"י ז"ל.

סימן עא

עוד להנ"ל
אי מותר להשחית שפה העליונה בתער

ועל דבר תמיהתו למה לא הביאו הפוסקים דברי הרמב"ם פי"ב מהל' עכו"ם ה"ח דאין להשחית השפה העליונה אלא יגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתיה והאחרונים סי' קפ"א לא הביאו אלא מדעת האר"י ז"ל.

הנה באמת עיין בטור יו"ד סי' קפ"א בסופו שהביא דברי הרמב"ם וז"ל כתב הרמב"ם השפה מותרת לגלח בתער והוא השער שעל גבי השפה העליונה וכן השער המגודל מן השפה התחתונה ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל אלא לגלח קצת עד שלא תתעכב האכילה והשתיה ע"כ. ועיין ב"י וב"ח שם שנחלקו בביאור דברי הרמב"ם ז"ל, והאמנם פשוט דהרמב"ם לא דבר אל מגילוח בתער אבל האחרונים הביאו מדברי רבינו האר"י ז"ל דאפילו במספרים לא גילח ועיין ע"ז סי' קפ"א סק"ג ופשוט.

דושה"ס בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן עב

המיפה עצמו עובר על לא ילבש ועל לא תחמוד

אלול תשנ"א
מע"כ ידידנו היקר כו'

אחדשה"ט.

ובדבר אשר תמה מה חסרון יש במי שמיפה עצמו כשיואא החולה הרי אדרבה אדם צריך לחוס על כבוד קונו ומברכינן ברכה על אדם נאה כמבואר בגמ' ע"ז דף כ' ובש"ע או"ח רכ"ה ס"י ע"ש.

ולפענ"ד הני תרי מילי נינהו ודאי כי אדם חייב לשמור על גופו ועל נקיותו ואדרבה נקיות הוא אחד מהדברים המביאים לידי רה"ק ואפי' עכו"ם אנקיותא קפדי אבל אותן המיפין עצמן כדי שישרו בעיני אחרים ובפרט בעיני נשים מלבד שיש בזה משום לא ילבש גבר שמלת אשה (עיין יו"ד סי' קפ"ב ס"ו) וגם יוסף הצדיק נענש בשביל שהיה מסלסל בשערו שיהא נראה יפה כמבואר זה בקרא ומיד נתגרה בו הדוב.

חוץ מזה יש בזה עוד משום לאו דלא תחמוד עיין בס"ח סי' ל"ט לא תחמוד אשת וגו' (שמות כ' י"ז) כתיב בלא וא"ו לא תחמד אזהרה שלא ליפות עצמו כדי שישר בעיני אשת רעהו ויכניס אהבתו ויפיו בלבה, לא תהיה לאשת רעך וכו' ע"ש. והנה המיפה עצמו כדי שישר בעיני אחרים וכ"ש בנשים עובר גם על לאו דלא תחמד והשם יודע את לבו לש"ש.

ובאגרת התשובה לרבינו יונה (אות קנ"ט) וז"ל ולריכה (האשה) שתהא לנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בנ"א חוץ מבעלה שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנם והיא עונשה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה בלניעות בעלמה ונכשלו בה. ועיין פתשגן הכתב שם.

ועיין תוס' ע"ז כ"ט ע"א ד"ה המספר מעו"כ ובוחן לבות הוא יודע אי רואה במראה שלא יתבל בעלמו או משום מיחוש עיניס או משום טעם אחר ע"ש. ועיין עוד שבת נ' ע"ב רוחן אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל קונו והמגרר גלדי לואה וגלדי מכה שעל בשרו בשביל לערו מותר ואם בשביל ליפות אסור ועיין תוס' שם ד"ה בשביל לערו ורש"י ב"ק פ"ו ע"ב דמיכלמו ליה ומיכלם וכו' ועיין משנ"ה ח"ד סי' רמ"ו וסי' רמ"ז וק"ל.

סימן עג

עוד להנ"ל

בורית שיש בו ריח אי יש בו משום לא ילבש גבר

ב) בענין הבורית (סבון) עם ריח אי יש בזה משום לא ילבש גבר לאנשים המבואר בש"ע יו"ד סי' קפ"ב ס"ה.

הנה באמת כי דבר זה ניתן להבחין בין ריח לבושם והכל תלוי בהכוונה ובפרט בזמן הזה כי נהג עלמא בכולהו בין אנשים ובין נשים וכבר אמרו בגמ' שלין עליו גם מעו"כ (ברכות מ"ג) ג' דברים גנאי לת"ח לא יספר עם אשה בשוק ולא ילא לשוק כשהוא מבושם ומשמע תרתי דבבית כן מותר לבשם וגם דבשוק ת"ח הוא דלא ילא ומיירי עכ"פ בבושם שנהג כולי עלמא דהל"כ אפילו איסור דאורייתא איכא בזה גם בענין העברת כתמים שהתירו לאנשים כבנשים ועיין תוס' שבת נ' ע"ב ד"ה בשביל לערו דאפילו אין לו לער אחר אלא מתבייש לילך בין בני אדם שרי דאין לך לער גדול מזה ועיין רש"י ב"ק פ"ו ע"ב דמיכלמו וכו' ובע"ז דף כ"ט ע"א תוס' ד"ה המספר וז"ל ומיהו אינו אסור אלא להתנאות דעבר משום לא ילבש גבר אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יתבל בעלמו או משום מיחוש עיניס ודאי מותר ובוחן לבות הוא יודע וכו' ע"ש.

ובאמת כי בזמן הגמ' נמי נהגו במוגמר שהוא לגמר הבית בבשמים וגם הכלים והמלבושים והיה זה להם ענין גדול וריח טוב הוא ענין גדול לתורה ועיין ראב"ד בס' בעה"נ דלא מלא לגוף אלא רעבון נפש ולמעט באכילה ולהריח בשמים וריח טוב ובתורה אשה ריח ניחוח כביכול לה' והדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא אלא שהעיקר כמו שכתבו התוס' ובוחן לבות הוא יודע אם דעתו לבשם להשי"ת שמו או ח"ו לילך אחר עלת ילרו ויותר אין להאריך בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עד

נזדמן ליל ט' בזמן עונה בינונית

עיו"כ התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ וו"ח חוב"ט הרב הגאון כו' מוה"ר **שלום** שפירא שליט"א מר"מ בישיבה הקדושה טלז בעמח"ס אמרי שלום ב"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

ובדברי תורה באברך אחד אשר ליל' ט' נזדמן בליל עונה בינונית היינו ליל שלשים מראי' הקודמת, ולידד שלש לדדים להתיר לקרב אליה לקיים המלוה. א) שהראי' לפניה היתה ביום והיום כבר עבר וידוע שיטת הסדרי טהרה שאוסר רק אותה עונה, ודלא כפלתי והגרש"ז שאוסרים מעל"ע. ב) לדעת הש"ך דעונה בינונית אינה יום ל' אלא יום החודש ולהחוו"ד והלחו"ש

הוא יום ל"א א"כ הגם דלהט"ז ורוב הפוסקים שאנן קיי"ל עונה בינונית הוא יום ל' מ"מ לצירוף הנ"ל יש לצרף גם דעה זו. ג) שדרכה של אשה זו לראות לעולם אחר ל' כלומר דהגם שאין לה וסת קבוע מ"מ מעולם לא ראתה קודם ל' אלא לאחר ל' כמה ימים וידוע דעת הגרמ"פ שפוסק בספרו (אג"מ ח"ב סי' ע"ב) דכה"ג לא צריכה לחוש לעונה בינונית של ל' יום ולכן ג' הטעמים רלה האברך להתיר, ומעכ"ת קשה ליה להתיר כה"ג דבראית האג"מ חלק עליו בספרו היקר ח"ב סי' ב' עניני נדה וטבילה והביא ראי' מדברי הרשב"א הובא בית יוסף יו"ד סי' קפ"ד, וגם בענין עונה בינונית כתבתי למעכ"ת במכתב דנהג עלמא כט"ז וליכא בזה די צירופא וביותר של סדרי טהרה ג"כ אין לסמוך נגד הכו"פ והגרש"ז ולכן קשה להתיר אלא שאח"כ מצא לו תרופה למכתו שראתה בינתים בז' נקיים ושאל מעכ"ת ואסר לו והתחילה למנות שנית וממניה זו אין זה יום ל' וכיון דיום ל' מונים מראיה אחרונה ודלא כט"ז בזה סי' קפ"ט א"כ יש לצרף דכה"ג לא הוי יום ל' ובצירוף הסדרי טהרה והנ"ל.

ולפענ"ד נראה דיפה הורה וכבר הארכתי במקום אחר לפענ"ד בהא שמעתתא דיום ל' באשה שיש לה קביעות שאינה רואה שום פעם עד יום ארבעים ומשם ואילך אין לה קבע דעד יום ארבעים אינה צריכה לחוש כלל וכדעת הגרמ"פ וכן קבלתי להורות הלכה למעשה ממעכ"ק אדמו"ר הגה"ק מקלויזענבורג שליט"א הילרפ"ש שכן היה לו קבלה מעשית מגדולי המורים וכן דברתי אני עם עוד הרבה מורי הוראות בישראל ואמרו לי שלפי דעתם כמעט מעולם לא מצאו שיהיו נשים שאין להם וסת יראו דוקא ביום שלשים אלא שמה שקבעו יום שלשים הוא מפני נשים שדרכם לראות בכל עת או רק לעתים רחוקים ואין להם שום קביעות לזה עכ"פ תקנו שיהי' להם עת קבוע לבדוק או שבזמנם זה הי' דרכם לנשים שלא היה להם קבע אבל כל זה באשה שאין לה קבוע כלל אבל אשה זו שיש לה קביעות וחזקה שאינה רואה ארבעים יום לעולם א"כ מאי גריעותא של זו מאשה שיש לה קביעות שלא תראה עד יום כ"ה לעולם שאינה חוששת עד יום כ"ה הגם שאח"כ רואה עד יום ארבעים בלי קביעות.

עכ"פ אפי' שנפלפל על זה מ"מ כך קבלתי ממורי הוראה ומה שהביא ראי' מהרשב"א שבב"י הרי לעצמו כתב שיודע שיש לדחות וגם שיטת האחרונים שהביא עכ"פ לפענ"ד אין להחמיר בזה בנשים שיש להם קביעות לאחר שלשים שאינם רואות עד זמן ידוע והמחמיר יחמיר לעצמו אבל לאחרים אין כדאי להחמיר לפענ"ד וידוע דאין אני אומר קבלו דעתי רק כששואלים אותי אני מוכרח לומר דעתי הקלושה.

איברא דמה שהביא ראי' מדברי הרשב"א הובא בית יוסף לפענ"ד לא זאת שאין משם ראי' אלא אדרבה ראי' לשיטתינו שהרי כתב שם וז"ל ומ"ש רבינו ואפילו בלא שהה שצריך לשאול כתב הרשב"א דוקא שיש לה וסת לימים לחוד אבל יש לה וסת לימים ולקפיצות כיון שהוסת תלוי במעשה אימור לא קפצה ולא ראתה בת"ה הארוך כתב דטעמו משום דאפי' למ"ד וסת' דאורייתא אמרינן הכי כ"ש למ"ד וסת' דרבנן דגרסי' בפ' כל היד וכו' ופרש"י לא שנו הא דתנן וכו' הא דתנן בחזקת טהרה דמשמע אפי' הגיע שעת וסתה אלא באין לה וסת לימים לחודייהו בלא קפיצה אלא לקפיצה ולימים וכתב הרשב"א על זה ומ"מ מסתברא לי שהוא חושש לעונה בינונית דכיון דוסת' תלוי במעשה ואימור לא קפצה ולא ראתה מחמת קפיצה א"כ אני חושש שמא בא האורח בעונה בינונית מעצמו ומחשב ימי עונתה בינונית ובא עליה כלומר לאחר שישהה אחר עונה שיעור כדי שתוכל לטבול ובזה חמור וסת התלוי במעשה מוסת הימים דוסת הימים אפי' הוסת מורחק מעונה בינונית כגון שהיא למודה לראות מל"ה לל"ה וכיוצא בזה ואע"ג דהגיע עונה בינונית מותר דהא קבוע לה וסת ואילו בוסת התלוי במעשה אימור האורח הבא מעצמו בא בעונה בינונית ולפי הסברא הזאת כל שיש לה וסת לימים ולקפיצות אם עונת הוסת מרוחקת מעונות בינונית הרי זו אסורה ביום שלשים כמי שאין לה

וסת כלל שחוששת לעונה בינונית כמו שכתבנו למעלה עכ"ל.

העתקתי כל הדברים לפי שנוגע לביאור הדברים, והנה המדייק בלשון הרשב"א יראה שכתב ומ"מ מסתברא לי וכו' ובזה חמור וסת התלוי במעשה מוסת הימים דוסת הימים אפילו הוסת מרוחק מעונה בינונית כגון שהיא למודה לראות מל"ה לל"ה וכיולא בזה ואע"ג דהגיע עונה בינונית מותר דהא קבוע לה וסת ואילו בוסת התלוי במעשה אימא האורח הבא מעצמו בא בעונה בינונית וכו' הנה חידש לן רבינו הרשב"א כאן דחמור וסת הבא במעשה מוסת הבא מעצמו דכיון דוסת זה מורכב מוסת הבא מעצמו ובא ע"י מעשה אמרינן דילמא וסת הבא מעצמו אינו תלוי במעשה הקפיצה אלא בא בעצמו ולא ע"י מעשה ואורח זה כיון שאין לו כבר זמן דהרי נפרד הוא מוסת הבא על ידי מעשה ואין לנו שום מושג מתי יבא ומתי זמנו כיון דאורח זה שבא מעצמו שהי' מורכב עם המעשה לא ראינו ואין לנו קביעות עליו כלל שפיר חוששין בעונה בינונית ככל וסת שאינו קבוע ואין לאורח זה קביעות שלא תראה עד שלשים כשהוא נפרד מהמעשה ושפיר חוששין לו וזה הוא החומרא שלו אבל וסת הבא לעולם בעצמו ולא ע"י מעשה כיון שאינו בא אלא מל"ה עד לל"ה וכיוצא בזה אבל לעולם לא בא קודם לל"ה הרי זו אינה חוששת לעונה בינונית אלא אע"ג דהגיע עונה בינונית מותר ומ"ש דהא קבוע לה וסת הכונה שעד ל"ה לא תראה לעולם אפילו אורח שמעצמו בא וכיון דיש לאורח זה שבזמנו בא קביעות שלא בא עד לל"ה וכיוצא בזה וזה לפענ"ד פשוט מאד וזה שסיים שנית שם ולפי סברא הזאת כל שיש לה וסת לימים ולקפיצות אם עונות הוסת מרוחקות מעונות בינונית הרי זו אסורה ביום שלשים כמי שאין לה וסת כלל שחוששת לעונה בינונית כמו שכתבנו למעלה והנה דוקא כל שיש לה וסת לימים ולקפיצות דוקא והיא וסת חמור מסתם וסת וכמ"ש לעיל ולפיכך דייק נמי וסיים הרי זו אסורה ביום שלשים כמי שאין לה וסת כלל ולשון אין לה וסת כלל צ"ע ולהנ"ל דכל שיש לה וסת במקלא עכ"פ כגון לל"ה וכיולא בו שעד הכא אינה רואה אפילו אין לה וסת קבוע משם ואילך מ"מ עד יום ל"ה היא קבוע ואינה חוששת לעונה בינונית כלפענ"ד ברור בס"ד.

בקיצור לפענ"ד לא מיבעיא שאין מדברי הרשב"א אלו ראי' אלא אדרבה מדברי הרשב"א מבואר דדוקא וסת התלוי במעשה שהוא חמור מוסת הימים שאינו תלוי במעשה לכן חוששת ליום שלשים שהיא עונה בינונית שמא אורח הבא בעצמו בא בשלשים אבל וסת הימים שהוא קבוע עד ל"ה וכיולא בזו ואינו תלוי במעשה אין לן שום סברא להסתפק שמא אורח בשלשים בא כיון שיש לו קבועות שעד ל"ה לא בא והבן כי קלרתי בזה מחמת קדושת הזמן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עה

מעוברת מתי הוי מסולקת מן הדמים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו במעוברת שאמרו שמסולקת מן הדמים משהוכר עוברה כמבואר יו"ד סי' קפ"ט סל"ג וסל"ד וסי' ק"ל סנ"ב אם די במה שהוכר עוברה ע"י בירור הרופאים קודם ג' חדשים נמי להיות נקראת מסולקת מן הדמים ומותרת לבעלה.

הנה כבר כתבתי דמה שאמרו חז"ל ג' חדשים דוקא שלשה חדשים ולא פחות אפילו יום אחד עיין מזה בספרי משנה הלכות (ח"ה סי' קמ"ח וח"ז סי' קל"ז וח"י סי' קל"ז) דלא מהני דבגמ' נדה ח' ע"ב אמרו מידי הוא טעמא דמעוברת דייה שעתה מפני סילוק דמיה אלא משום שראשה ואיבריה כבדין עליה ומפני כבדתן

דמיה מסולקין וזה דוקא בג' חדשים דאז ראשה ואיבריה כבדין עליה שהוכר עוברה.

ועיין חידושי הרא"ה נדה הנ"ל כמה הכרת העובר שלשה חדשים ודאי כשראתה קודם שהוכר עוברה פשיטא דמטמאה מעל"ע ואע"פ שהוכר עוברה תיכף שראתה שכך הוא שיעורן של חכמים לא פחות ולא יותר וכו' ואמר לה מידי הוא טעמא אלא משום דראשה ואיבריה כבדין עליה כלומר עיקר בעיתו מי איתא אלא משום האי טעמא דסברת ראשה ואיבריה כבדין עליה מקמיה שיוכר עוברה לא הוא דתרוייהו כהדדי אתו הלכך בעידנא דאזאין אין ראשה כבד עליה ואין איבריה כבדין עליה דאפילו איבריה אינן כבדין עליה אלא משעת הכרת העובר ממש ואילך לפי שאין הולד חי ומכביד עליה אלא מזמן זה ואילך הלכך כשראתה קודם שהוכר עוברה מטמיא למפרע מעל"ע עכ"ל, ע"ש מבואר דהכרת הריון קודם ג' חדשים לא מהני כלום לסילוק הדמים דזה תלוי בחיות הולד.

דוש"ה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עו

המפלת אי נותנין כ"ד חודש לקבוע וסת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בהמפלת אי יש לה דין של כ"ד חודש שאינה רואה כיולדת או שאין לה דין יולדת וצריכה לחוש לכל הזמנים.

הנה המפלת יש לה דין מנקת כ"ד חדשים שאינה קובעת וסת וא"צ לחוש רק להפלגות כמבואר בפ"ת סי' קפ"ט בשם כו"פ וכן הסכים הסד"ט והחו"ד הוסיף דאפילו הפילה רוח הדין כן שיש לה דין מינקת וכן הסכים בי"ש יו"ד סי' רנ"ט אות ה'. ומיהו יש לדייק דוקא שהפילה לאחר ג' חדשים, דקודם לזה הרי אכתי אינה מסולקת דמים וצ"ע.

דוש"ה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עז

בגד שצבעו לבן אי מקרי בגדי צבעונין

מעכ"ת ידידי היקר כו'

אחדשה"ט.

ועל דבר ספיקתו בבגד שצבעו לבן אי מקרי בגדי צבעונין לענין המבואר בש"ע יו"ד סי' ק"ל ס"י שאין מקבלין טומאה או כיון שהוא לבן מקבל טומאה ואין זה בכלל תקנת של בגדי צבעונים שאין מקבלין טומאה.

ולפענ"ד בדבר הספק שנשאל אם בגד צבוע שצבעו ללבן נקרא בגדים צבעונין לגבי קבלת טומאת נדה ותלינן מן הטומאה או לא, עיין ר"מ פ' י"א מנגעים ה"ג לענין נגעים וז"ל ופסק ההלכה שבגדים צבועים לא יטמאו בנגעים אם לא שיהי' המראה אשר הוא בלתי לבן טבעי או מלאכותי עד שיהי' לבן ע"ש ונראה דכתב עד שיהיה המראה אשר הוא בלתי לבן טבעי או מלאכותי נראה דאפי' צבע מלאכותי ללבן מקרי לבן ומקבל טומאה וא"כ פשוט דה"ה לנדות דינו הכי כנלפענ"ד פשוט.

דוש"ה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עח

אשה שמצאה דם על העד הבדיקה ויש לה מחלת מרודין

מע"כ ידי"נ וכו'

אחדשה"ט בידידות.

על דבר שאלתך בדין אשה שיש לה מחלה מרודין ובדקה א"ע בעד בדוק ומצאה עליה דם בשפת העד ואינה זוכרת אם לא נגעה בהעד בעת הבדיקה שם במקום המלוכלך בדם מן מארידין ומסופקת אולי נגעה שם והאחרונים פלפלו בזה.

והנה בס' נטעי נעמנים סי' י"א להגאון (משאוועל) כתב דלפי דעת הט"ז סי' ק"צ ס"ק כ"ג דדוקא כשנגעה בודאי אבל בא"י לא ברירה האירה ודחה דבריו לפמ"ש הרשב"א הובא בש"ע סי' ק"צ מתנאי עד בדוק שלא העבירתו בשוק הטבחים ולא המתעסקים בהכתמים ולפ"ז באשה שיש לה חולי הנ"ל כיון שפושטת ידה במקום המלוכלך בדמים שוב הוי העד אינו בדוק וטהורה היכא דהוי פחות מכגריס ע"ש שצידד גם לדעת הרא"ש דדינו כדין כתם כה"ג עכ"פ פחות מכגריס ע"ש וש"י.

ולפענ"ד נראה להוסיף להרוצה להחמיר מהיות טוב שתעשה עוד בדיקה שנית ושתדקדק שלא תגע במקום המלוכלך ואם יצא הדבר נקי אז לכו"ע טהורה היא והגם שאמרו אין שונים בטהרות (נדה ה' ע"ב) היה מתעטף בטליתו וטהרות וטומאות בצדו וטהרות וטומאות למעלה מראשו ספק נגע ספק לא נגע טהור ואם אי אפשר אא"כ נגע טמא רשב"ג אומר אומרים לו שנה ושונה אמרו לו אין שונים בטהרות ופרש"י שמא עכשיו נגע וקודם לכן לא נגע או חילוף ועיין תוס' שם ד"ה ואם אי אפשר דדוקא להקל אין שונים אבל להחמיר שונין ועיין ח' הריטב"א מכות דף ד' ע"א ד"ה וא"ר י' א"ר ובגהש"ס ציין עליו ולכן גם כאן אם יצא הדבר נקי אז לכ"ע טהורה היא וגם הט"ז יודה לזה דכה"ג רגלים לדבר שבא מהמחלה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן עט

טבלה ובבוקר מצאה צפורן אחד שלא נטלה

לבני כולל דישיבה פלונית

אחדשה"ט בידידות.

ע"ד אשר תמהתם בענין אשה שטבלה ובבוקר מצאה צפורן אחד שלא ניטל.

ולפענ"ד אמרתי לחדש דאפילו לשיטת הב"ח הובא בש"ך יו"ד סי' קצ"ח סקכ"א דכל העומד לקצוץ כקצוץ מ"מ אם למחר לאחר שראתה ששכחה ליטול אם תחליט שלא ליטול נמצא דלמפרע לא הי' עומד לקוץ וממילא לא הוה חציצה בדיעבד כשלנתה עכ"פ דהו"ל דיעבד גדול והארכתי בזה.

שוב מצאתי כעין זה בשו"ת הר צבי יו"ד סי' קס"ב באשה שראתה קודם טבילה קורט תלוי בצפורן ואמרה לה האשה המשגחת במקוה שכבר שבת וא"א להסיר מהצפורן וטבלה כן ע"ש ועיין פ"ת סי' קצ"ח סקט"ז שהביא בשם תשו' זכרון יוסף יו"ד סי' יוד ובשו"ת שבו"י ח"א סי' ס"ט דלענין דבר המקפיד אמרינן ספק דרבנן לקולא ומה שתמה ע"ז דהא איתחזק איסורא.

ועיין לחו"ש סי' קצ"ח סקכ"ב בצפורן המדולדלת משמע דס"ל בכל ענין אינו חוצץ ושזה דעת הרמב"ם ורי"ו והראב"ד והסמ"ג והרשב"א בתוה"א ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פ

אשה שהגיחה מאכלה והלכה ואכל הבעל וחזרה באמצע

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ז

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באשה שאכלה ממאכל והלכה לה דפסק הרמ"א (יו"ד סי' קל"ה ס"ד) דהבעל מותר לאכול שייריה, אם חזרה האשה ובאה בתוך אכילתו אם מותר לגמור בלא הפסק אחר דנימא דאכילתו שהי' בהיתר הוה כמו הפסק אחר בינתיים או לאו.

ולפענ"ד כיון שהתחיל בהיתר יגמור וקצת ראי' מחולין י"ז דבעי ר' ירמי' אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ וקאי בתיקו וכתב הרא"ש דנ"מ לדינא בזה"ז לאדם שאסר עצמו באחד המינין מזמן ידוע שאם הי' לו מאותו המין שהי' אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנותר בידו וכתבו המפרשים דבדרבנן ספק תיקו לקולא יש להקל וכ"ש נידון דידן דלא הוי אלא חומרא דרבנן דיש להקל ועיין בני יששכר לענין בשר שנשאר משבת לשבוע שחל בה ת"ב.

ומצאתי ביד אליהו סי' ס"ד שנשאל בשאלה זו ופסק דאין צריך להפסיק והביא ראיות ע"ש.

וגדולה מזו תוכך שם להתיר אפילו לא התחיל עדיין לאכול רק שהלכה לה דמאכל זה הותר מיד שהלכה לה והואיל והותר הותר אלא שבסוף תוכך להחמיר כי לא מלא מפורש היתר זה.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פא

אשה המעשנת סיגריות אי מותר לבעל לעשן המותר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

אשה שאינה טהורה שדרכה לעשן סיגריות והותירה חלק מהסיגריה אם מותר לבעלה לעשן המותר שהשאירה או הוה בכלל שיורי מאכל ושתי' שפסק הרמ"א והש"ך בשם הסמ"ק דאסור.

והנלפענ"ד דכבר מצאתי שנשאל כעין זה בשו"ת יד אליהו סי' ס"ה באשה נדה שבריאה עתבעק כמו אלי כלי והוא שעשוה מפייפ בלע"ז או מקטורין, ופלפל אי עישון דומה לאכילה ושתי' והעלה דלא דמי דאכילה ושתיה שייך חיבה אבל בנידון הטאבאק דאין בו משום חיבה ומותר ומינה נראה דה"ה עישון סיגריות דמ"ש.

ומ"מ אפשר כיון דאדם מואס ליקח סיגרי' של אדם אחר בפיו ורק של אשתו לוקח משום דלא מאוס עליו אולי יש בזה משום חיבה מ"מ אין לאסור כיון שכבר התיר הגאון והמחמיר תע"ב.

ידידו דושה"ט,

מנשה הקטן

סימן פב

איש ואשה שאכלו בקערה והרגישה שנטמאה אי הבעל מותר לגמור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באיש ואשה שאכלו בקערה אחת והיא טהורה והרגישה שנטמאת ומיד משכה ידיה מהקערה, אי צריכה להגיד לבעלה שלא יאכל או שיכול לגמור ואפילו אמרה לו.

ולפענ"ד אשה שאכלה עם בעלה כשהיא טהורה ופירסה נדה בשעת אכילה ומשכה את ידיה מלאכול הבעל מותר לגמור אכילתו ולא מקרי שיירי מאכל שלה. וראי' לדבר מא"ח סי'

קס"ח וביו"ד סי' קס"ב שפסקו באורח שמסיב עם בעה"ב הזהר בפת של גוי דמותר בעה"ב לבצוע על פת ש"ג ומותר לאכול פת ש"ג כל אותה הסעודה וכתב התרומת הדשן ראי' לזה הואיל והותר כמ"ש הואיל והותר לקרי הותר לגרעתו והכא כ"ש הוא שהרי הכא מעולם לא נאסר ורק שרוצים עכשיו לאסור, ועיין יד אליהו סי' ס"ד בסופו שכתב ג"כ הכי בפשיטות.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פג

לנוח על מטת אשתו ביום טבילתה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר השאלה בהא דמבואר (בש"ע יו"ד סי' קצ"ה ס"ה ע"ש) דאסור לשכב או לישב על מטתה בימים שאינה טהורה, אי מותר לשכב על מטתה ביום שביעי לספירתה שהוא יום טבילתה, או שאסור כל שבעה עד לאחר הטבילה.

ולפענ"ד אין להקל בזה כלל והגם שהש"ך הביא ביו"ד סי' קצ"ה סקי"ז בשם ראב"ן בס"ס של"ה דיש נוהגין שלא לאכול עד כלות שבעה נקיים והוא כשר ונאה דשוב ליכא הרגל עבירה אלא הרגל מצוה דכיון דמצי למטבל לא שביק היתרא ואכיל איסורא. והכוונה דקודם טבילה לאחר כלות שבעה נקיים עכ"פ מותר וכנראה דלזה הסכים כיון דהביאו לבסוף אף שחלק על היש נוהגין להקל לאכול עמה בימי ליבונה ע"ש.

ומיהו עיין רמב"ן בחי' בהל' נדה פרק שמיני אות ז' וז"ל אסור לשכב על מטתה של נדה אפילו וכו' אות ט' כל שמתרחק ממנה ביום ראשון של נדה מתרחק ממנה לעולם עד שתספור ותטבול כהוגן שעדיין היא בכרת כמו שנתבאר עכ"ל, הרי שכתב מפורש דעד שתספור ותטבול כהוגן והיינו עד לאחר הטבילה נוהג בו כל ההרחקות האלו ומי יקל ראשו נגד רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל. והש"ך לא הביאו ועיין ב"ח וט"ז שם ובאה"ט בשם אחרונים לכן לפענ"ד אין להקל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פד

אשה בלתי טהורה אי מותרת להדליק לבעלה סיגרי'

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אי אשה נדה מותרת להדליק לבעלה סיגרי'.

הנה במשנה י"א פ"ח דמכשירין תנן האשה שהי' ידיה טהורות ומגיסה בקדירה אם הזיעו ידיה טמאות היו ידיה טמאות ומגיסה בקדירה אם הזיעו ידיה הקדירה טמאה ופי' הרע"ב לפי שההבל מחבר וכו' וראיתי בשו"ת יד אליהו סי' ס"ה מזה י"ל ראי' לדין אם רוצה האשה נדה להחזיק נר בידה כדי שישתה בעלה טאבאק או לחמם עצמו בנר ההוא ועיי"ש פ"ח בסי' ק"ח שיש להזהיר שלא להבעיר הכלי של טאבאק מנרות של חלב לפי ששואב הלחלוחית של חלב וכו' ע"ש, ומבואר דאשה נדה אסור להחזיק נר בידה שישתה הבעל טאבאק והכ"נ להדליק הסיגרי' והביא הפת"ש סקי"ג והערה"ש סקי"ה וכ"כ האחרונים ופשוט. ולא דמי להחזיק נר הבדלה שמותרת לבעלה.

ידידו בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן פה

ניקוי המקוה ע"ש עם חשיכה

ה' בהר סיני תשמ"ז בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג גו"נ ח"ח כו' כו' כש"ת מוה"ד שלום
דובער הייקין שליט"א רב דק' חב"ד קליוולאנד אהייא.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

מכתבו היקר קבלתי היום והגם כי אני טרוד מאד הנני משיב לו על אתר מחמת קדושת ישראל הנוהגת ושאין לעכב על שאלה כזו אפילו רגע.

בנדון שיש לכם מקוה ואין לכם רק בור טבילה אחד, והיות כי האנשים הולכים במקוה עש"ק סדרתם שעש"ק יסגרו המקוה קלא זמן לפני השבת ויחליפו המים ולנקות חדרי הטבילה עבור הנשים שטובלות בליל ש"ק, והסידור הנ"ל עשיתם כדי לצאת שיטת הדרכ"ת (יו"ד סי' קל"ה סקכ"ה) שהנשים לא ילכו בהמים שטבלו בהם האנשים מחשש הידוע, עוד טעם אחר מלד נשים המפונקות המקפידות על נקיון המקוה וגילוי דעתם שאינן רוצות לטבול במים שטבלו בהם אנשים.

ובאגרות משה יו"ד ח"ב סי' ל' ד"ה הרי חזינן כתב שלדעת השואל ומשיב הרשות לנשים למחות וכתב שגם דעת העין יצחק א"ח סי' ב' כותיה, אלא שיש לשם בע"ב חשובים מדור הישן וטוענים שמעולם לא שמעו קודם המלחמה זהירות כאלו, והמנהג הי' שהאנשים היו טובלים עד קרוב לש"ק והנשים היו טובלות באותן המים שטבלו האנשים ורלה לשמוע חוות דעתי העני' למען השלום.

והנראה בזה בס"ד ראשונה אומר דהני בע"ב חשובים מדור הישן שטוענים שזה חדש ולא שמעו קודם המלחמה זהירות כאלו הדין עמם שברוב מקומות לא הקפידו על זה ולא הי' רק מקוה אחד וכ"ש במקומות וישובים קטנים שלא הי' רק מקוה ובור אחד ולרוב הי' גם מקוה מעין, אמנם כל זה הי' בישובים קטנים אבל בעירות גדולות שהיו שם מקואות גדולות עשו תיקונים מחמת כי בעוה"ר היו הנשים משתנות מהנשים שהיו מלפנים, ושמעתי שבליטא היו נשים שהיו הולכות לטבול דוקא במקוה שטבלה אם הגר"א זצ"ל שאולי יתן להם ג"כ הש"ת בן כמותו ואחר שהמקוה נתישן והי' כמעט סכנה ליכנס בו אעפ"כ היו מסכנות הנשים עלמן עד שגדרו הב"ד הפתח שלא יוכלו ללכת למקוה זו ואז הפסיקו אבל בעוה"ר לאחר שהרוחות החדשות הכו בסנורים השתדלו בכל המקומות לעשות מקואות נקיים עם הרבה שיפורים, ובאמת כי בדור הישן שהבע"ב החשובים באים לא הי' גם ואוא ומקלחת שאוער בלע"ז בכל בית ובית וכיולא בו מדברים החדשים.

האמנם טענת הנשים ג"כ לא כולו לש"ש שהרי ידוע שדוקא הנשים המאדערניות רואות עם אנשים יחד בסווימינג פולס ואין חוששות לנקיות ואינן מקפידות ליכנס במים שנכנסו שם אנשים, ורק כשבא לטבילה של מלוה הם מפונקות וזה ודאי מעשה ילר הוא, כמובן, ומיהו להלכה לפענ"ד כיון שכבר נסדר באופן זה שיקדימו האנשים בע"ש למקוה ובעוד זמן יחליפו המים ויינקו לנשים לפענ"ד הוא הסדר טוב אלא שצריך לעיין היטב שלאחר שמנקין המקוה מחדש שיהי' הכל על לד הכשרות וגם ההשקה וכיולא בו כי הרבה פעמים מחמת שהזמן דחוק ובהול לתקן המקוה אפשר לבא או לידי חלול שבת ח"ו או שיסכה לתקן המקוה ולהכשירה כראוי ויש ליזהר בזה ולהזהיר, ועובדא ידענא דהגה"ק מלטעהלים מוהרל"י זצוקל"ה בכל יום הלך בעלמו לעשות השקה למקוה ואפילו לעת זקנתו.

ומה שהביא משו"ת אגרות משה לפענ"ד אינו דומה לנידון דידן דבדידן הנשים מסכימים לטבול לאחר שיכניסו מים חדשים והתם כנראה הקפידו אפילו לאחר שיחליפו המים, ואין הז"ג להאריך כעת מ"מ לפענ"ד יפה עשיתם בהסדר שלכם, והבע"ב החשובים תבא עליהם ברכה שאינם רוצים לחדש חידושים וכמותם ירבו

בישראל אלא שלפענ"ד אין זה חידוש, גם כי מסתמא אם לפעמים יתאחר מי שהוא עש"ק וכבר החליפו המקוה יוכל לילך למקוה אחר בעיר שם, ומ"מ לפענ"ד נא ונא להשתדל לעשות מקוה כשר לאנשים כי ידוע מרבינו הבעש"ט שפי' בזע"ס תלעד ארץ באף תדוש גוים (חבקוק ג' י"ב) ופי' ז"ל זע"ס ר"ת זביחה עירובין מקוואות, וכמה גדולה כח הקדושה ובפרט בזמן הזה וצריך לפעול עד מסירת נפש ממש ואם צריך הנני מוכן ומזומן לסייע בדבר בשביל טהרת וקדושת בנ"י הכשרים, נא למחול על הקיצור.

ידי"נ דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פו

טבלה ולאחר טבילה מצאה שלא הוציאה המכסה מביה"ס

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר נשאלתי באשה שהיא נושאת מכסה של גומי על פי האם כדי למנוע הריון והגיעה שעת וסתה והפסיקה בטהרה וספרה ז' נקיים וטבלה ואח"כ נודע לה שהמכסה הי' בפנים בשעת טבילה ושאלה מה דינה אי הוה חציצה או לא.

ולפענ"ד שכיון שהמכשיר הי' בפנים בשעת טבילה צריכה שתוציא הגומי ותחזור ותטבול ואף שביה"ס לא בעי ביאת מים אבל ראוי לביאה בעי והגם שבמקום אחר לדחוי באפשר כאן אפילו ראוי לביאת מים לא בעי מ"מ אין להקל בזה.

ומיהו אם לא הרגישה ולנתה עם בעלה ושוב ראתה ונזכרה שלא הוציאה בשעת טבילה צריך להתיישב בדבר מהאחר שהמכסה במקום ביה"ס ואפשר דכה"ג שלא להוציא לע"ז ולא לשויה בועל נדה יש להקל בדבר ול"ע. ועיין הר צבי יו"ד ס' קנ"ה.

בכבוד והוקרה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פז

שכחה להוציא מהרחם המכסה וטבלה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

בדבר השאלה באשה שיש לה מכסה של גומי על פי הרחם שלא תתעבר ופעם שכחה מלהוציא וספרה ז"נ וטבלה ואחר הטבילה נודע לה שלא הוציאה המכסה בימי טהרתה וטבילתה ושאלה כדת מה לעשות.

ולפענ"ד שצריכה לחזור ולספור ז"נ ולטבול שנית אלא שאינה צריכה להמתין חמשה ימים אם עדיין לא עשה מעשה, (וכמ"ש בזה בסמוך) והגם שבית הסתרים הוא ואפשר אפי' ראוי לביאת מים לא בעי מ"מ אין להקל. והטעם נראה שאפשר המכסה עכבה הדם מלצאת ועדיין לא היתה טהורה בשעה שעשתה ההפסק וא"כ כשטבלה טבלה באמצע הז' נקיים.

ולא דמי למה שכתבתי בסמוך שטבלה עם המכסה שיש לפלפל בדבר אם עלתה לה טבילה דהתם עכ"פ בשעת ספירה לא היה המכסה בפנים והספירה היתה כדת בלי פקפוק וליכא לספוקי רק מדין חציצה בטבילה אבל נדון דידן שהיה בפנים בשעת הבדיקות כל ז"נ צריכה לחזור ולספור שמא לא בדקה יפה ועדיין נדה היא או שטבלה בימי נדתה, שוב חפשתי ומצאתי כזה בספר הר צבי סי' קנ"ה ע"ש והנאני.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פח

אשה שמצאה טיפת דם על עד הבדיקה

ירושלים עיה"ק טבת תשמ"ח
כבוד ידי"נ הרב הגאון מוהרז"ל ראזנבערג שליט"א

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

ע"ד אשר אמרת שמורה הוראה התיר לאשה בשעת ספירה שראתה טיפת דם על עד הבדיקה שמאחר יש לה מכה באותו מקום בלי לברר אם יש לה או אין לה מכה באמת.

ולפענ"ד יפה תמהת ואם אמת שהורה מי שהוא כן, ח"ו לסמוך על הוראות כאלו דא"כ לעולם לא נטמא אלא נטהר כל הבדיקות דלעולם נימא שאת יש לה מכה אבל פשוט דבמכה לא תלינן רק היכא דידעינן שיש לה מכה או שהי' לה מכה ואכתי מוציא דם וז"ל מהר"ם מרוטענבורג סי' תשכ"ו נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצאת דם, משמע דוקא שיודעת שיוצא הדם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה אבל בשעת וסתה אפי' יודעת בודאי שהדם יוצא מן המכה אינה תולה בה דאל"כ אינה טמאה לעולם, ועיין ח"ס יו"ד בזה.

ומבואר מיהו דאפילו מספק שאם המכה מוציא דם אינה תולה כ"ש כשאינה מספקת כלל נמי כדידן רק שהמורה המציא כן לעצמו ואמר לה מסתמא יש לה מכה והיא לא יודעת כלום וזה פשוט מאוד.

ובכתמים דוקא הוא שהתירו כשמצאה בבגדיה טהורים ותולה הדם מן המכה אפי' אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הלכו חכמים להקל משום דכתמים דרבנן ע"ש סי' תרכ"ז ודו"ק, ועיין ש"ע יו"ד (סי' קנ"ו).

דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן פט

טבלה וקודם ששמשה חזרה וראתה

לכבוד הרב הגאון הגר' כו'.

אחדשכת"ר.

על דבר אשה שטבלה וטרם ששימשה ראתה דם ונחלקו האחרונים אי צריכה למנות חמשה ימים ואח"כ ז' ימים כיון שכבר טבלה וטהורה היתה.

ולפענ"ד הנה הנוב"י ת' חיו"ד סי' קכ"ה כתב שיש לגעור במי שמתיר כזה והביא דעת הפנ"י שמתיר וחלק עליו ועיין פת"ש יו"ד סי' קנ"ו אות ע"ז בפת"ש שם.

ומיהו אנן מורין בזה שתיכף תספור ז' ימים ולא בעי חמשה ימים כי ההמתנה עלמה בלא שמשה הוא חומרא יתירה ועתה לא כתבת אלא לפום ריהטא דהכא כן הא ומיהו אין להוסיף וכמ"ש בשו"ת פנ"י סי' י"ב שכתב בכיוצא דידן דאסור לנהוג בחומרא זו. והגם שהנוב"י השיג עליו מ"מ המעיל לדקה סי' נ"ב והסדרי טהרה ג"כ פסקו כהפנ"י וכן נראה מסקנת הפת"ש וגם התשובה מאהבה נראה דחלק עליו וכיון שהוא רק הרחקה נלפענ"ד דכן יש להורות כהפנ"י.

סימן צ

עוד להנ"ל

טבלה ולא שמשה עד יום שני וראתה שנית מהו

ודע דנסתפקתי אם טבלה ולא שמשה עד יום שני אחר טבילתה או יותר כגון שלא היה בעלה בעיר או כיוצא בו ואח"כ ראתה אם כה"ג נמי אין צריכה לספור חמשה ימים או דילמא כה"ג צריכה משום לא פלוג ודוקא בליל טבילתה אין לחוש ואולי כיון דמלתא דלא שכיחא הוא כה"ג לא גזרו דוקא כששמשה קודם נהגו לספור

ה' ימים אפילו לא שמשה שלא תטעה ותקל גם בשמשה אבל כל שלא שמשה כלל אחר טבילה דליכא למטעי לא גזרו והמיקל לא הפסיד שוב דקדקתי בפנ"י שכתב טרם ששמשה ולא כתב ליל טבילה כלל ע"ש ודו"ק.

והגם שהנבי"ת סי' קכ"ה החמיר בה והביאו בפ"ת סי' קצ"ו ע"ש אמנם בתשובה מאהבה חלק עליו ופסק להקל כדעת הסד"ט ובפרט שהוא רק במנהג וכיון שמיראי הוראה אני איני סומך ח"ו להקל בלי צירוף עוד איזה טעם לדבר ואז יש להקל אפילו לאחר לילה ראשונה כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צא

טבילה ביום שמיני בשעת הדחק

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בקאנטרי שצריכות הנשים ליסע מהלך כמה מיל לטבילה במקוה טהור ובאחזירתם בלילה איכא סכנת דרכים ונהגו לטבול ביום ח' וחוזרים לביתם סמוך לחשיכה אמנם כיון דבעליהם אינם בקאנטרי כל ימי השבוע ובאים על ש"ק כיצד יעשו וגם אם חל יום ח' בשבת ועי"כ תדחה הטבילה עד יום ראשון שהוא ט' לספירה ומתבטלת ב' עונות אם יש להתיר שתטבול עש"ק ביום שהוא ז' לספירה.

הנה הגם שאני מהמחמירין בקאנטרי לטבול ביום אפילו בשמיני כיון שאפשר ליסע במכונית והמציאות הוא שנוסעות הנשים במכונות לשאר דברים בלילה א"כ למה נתיר להם לטבול ביום מה שהולכין בלילה ממילא לשאר דברים או סתם לטיולים מ"מ היכי דא"א בכל הזמן לטבול בלילה אלא ביום ח' לענין ע"ש מבואר בח"ס יו"ד סי' קנ"ז עלת הה"ג מוהר"ש אבד"ק אברהאהאס שנשאל בכעין זה וכתב ללמוד אותן נשים שיבא יום א' שלהם בשבת להפסיק בטהרה ב"פ א' ביום ד' לראיה והשני ביום ה' כמנהג כל הנשים ותספור ז' נקיים מיום ה' ואילך וביום הז' ליום ה' כשחל להיות בעש"ק שהוא יום ח' לפסיקת יום ד' תטבול וכתב הח"ס דהוא עצה נכונה ומשמיה דמעלתו אמינא ליה בבי מדרשא ע"ש, וא"כ הכ"נ יש ליעץ כגון זה שתפסיק ביום ד' וביום ה' ובעש"ק תלך לטבול ולא תבא לבעלה עד שתחשיכה אלא תהי' אצל חברתה או במקום אחר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צב

איסור לאחר הטבילה לאשה לצער את בעלה

לכבוד הנהלת הבית יעקב וכו' ובראשם ידידי הרה"ג הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו אשר שאל אי יש באיזה מקום מפורש דאשה אסורה לאחר טבילתה כי רוצה להדגיש הדבר אם הוא הלכה או איסור או מנהג בעלמא.

הנה בזוהר משפטים קי"א א' תרין נשין אינון דיכלא קלא דחויא לאתאחדא חדא האי דלא נטירת סואבות נדותה ויומי ליבונה כדקא יאות או דאקדימת יומא חדא לטבול. וחדא האי אתתא דמתאחרת לבעלה עונה דילה למעבד צערא לבעלה, בר אי איהו לא חייש ולא אשגח לדא. אלין אינו תרין נשין דהא כמה דאקדימו הכי אינון מתאחרן לגבי קלא דנחש עד דאדביק קלא בקלא וכמה דמתאחרן למעבד צערא לבעלה בעכובא דמלוה הכי אקדים קלא דנחש לאתדבקא

בההיא קלא דאתתא. ואלין איגון תרין נשין דקלא דנחש אחיד בקלא דלהון ככלבא בכלבתא סאובתא בתר סאובתא זינא בתר זיניה. וא"ת מה איכפת לן אי אחיד קלא בקלא אי לא אחיד. ווי דהכי מתאבדן בני עלמא בלא דעתא וכו' ע"ש עוד עונשים נוראים ודברים נפלאים על חטא הזה.

פי' לשון הזוהר בקיצור שתי נשים הם שקול הנחש נתדבק בהן אחת המאחרת טבילתה או מקדמת ואחת המאחרת עונה שלה לבעלה כדי לצערו. ונתדבק בהון קול הנחש ככלב בכלבתא.

ודע דמה שכתבו בזוהר על המאחרת עונה לבעלה לאו דוקא שלא טבלה בזמנה אלא ה"ה שטבלה ומאחרת עונה דילה כדי לצערו שהוא בכלל זה ולכן כתב לשון חדא וכו' וחדא היא אתתא דמאחרת לבעלה עונה דילה למעבד לצרא לבעלה ולא כתב המאחרת טבילתה שזה כבר כתב, לבד אם היא מאחרת לסיבה ובהסכמת שניהם וק"ל.

ובס"ח סי' תקי"ו האיש המשיא בתו יצוה לה שלא תעבור זמן טבילתה ושלא תאמר לבעלה לא אטבול עד שתתן לי כך וכך מעות או אותו חפץ ע"ש.

ובש"ע יו"ד סי' קצ"ז ס"ב אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפ"ו אפילו לילה אחת ע"ש והארכתי כבר בזה בכמה מקומות, ויש להזהיר על זה כי מלבד שהוא איסור גמור לאחר הטבילה בלי רשות בעלה והסכמת שניהם או ע"פ שאלת רב מובהק שאינו הולך לפי רוח הזמן עוד יש בזה חשש שעושה כן היא בכלל מורדת אם עושה בלי טעם והיתר וזה הוא ההתחלה והסיבה להשבית השלום בית וח"ו לגירושין.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צג

כלה שלא עלתה לה טבילה עד יום ד' שהוא יום חופתה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בכלה לפני חופתה אם מותרת לטבול בשביעי בדיעבד, בשו"ת אבני נזר סי' ר"ן פסק לאסור עפ"ד הראב"ד בבעה"נ שהובא בנובי"ת סי' קכ"ה ומיהו בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ל"ב התיר בדיעבד שתטבול בשביעי ובשעת הדחק נראה לסמוך עליו בספק דרבנן כנלפענ"ד.

ובהיותי בארצינו הקדושה א' ראה התשנ"א נשאלתי עוד בזה והארכתי קצת והוריתי להכלה שתהיה החופה בערב והיא תטבול מקודם, ומ"מ לעלם הדין הרחבתי קצת ואוסיף כאן דהנה כבר ידוע מחלוקת הפוסקים יו"ד סי' קצ"ז ס"ג דהרמ"א והש"ך סק"ט מחמיר ומחלק דבכלה שפסקה מקודם ונמצא דכלה אינה טובלת ביום ז' מותר לטבול ביום אבל בכלה שנתקלקלה בימי ספירתה שטובלת מיד אחר ז' או במקום שטובלות הכלות בז' אסור להם לטבול ביום משום שמא תראה ותסתור למפרע ונמצאת זבה למפרע ופלפלו האחרונים ז"ל בדבריו, והדג"מ עשה פשרה דאם עושים החופה לאחר לה"כ אז כיון דההיתר שאין מניחין אותה אל החתן וא"כ א"א לבא לבעילת זבה כחשש הש"ך אז יש להקל בשעה"ד כיון שאם תראה יודיעו להחתן ומיהו אם החופה לפני לה"כ אין להקל כלל ועיין אחרונים ולכן לפענ"ד עכ"פ להתיר כהנוב"י הנ"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צד

ראתה אחר טבילה ציצין על אצבעה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר אשה שלאחר טבילתה ראתה על אצבעה כעין ציצין שפרשו מהעור שבאצבע סביב הצפורן קצת ולא פירשו רובן אי הוי חציצה וצריך לחזור ולטבול.

הנה בשו"ת פני' ח"ב סי' ל"ב נשאל בזה והעלה דודאי חוצצין דדמיין לאבר ובשר המדולדלין משום דעומדין ליקצץ ודוקא פירשו רובן אינם חוצצים משא"כ אם פירשו מיעוטם חוצצים ואפילו כ"ש חוצץ רק דאין לחוש שמא הי' כן קודם טבילה כיון דעיינה בצפרניה ולא ראתה זאת ע"ש, וכ"ש בדידן שגם האשה העומדת על הטבילה בדקה והביטה בה והראה לה גם הצפרנים ולא אמרה כלום מסתמא לא הי' שם קודם רק אחר הטבילה נהיתה.

אבל אם לא עיינה בצפרניה קודם הטבילה או שלא ידעה לדקדק בזה מקודם כלל שוב יש לחוש שמא הי' קודם הטבילה וצריך לטבול שנית ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ע"ר.

דושה"ש בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צה

באיזה זמן תקנו לקצוץ שערות נשים נשואות

על האויר מארצינו הקדושה לארץ חשיכה ס' לחודש הרחמים התשנ"א בנ"י יצ"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים וארוכים את מע"כ רב האי גאון צ"ת ראש בשמים ישראל אשר בך אתפאר בנש"ק פרי עץ הדר כקש"ת מוה"ר ישראל משה דושינסקי שליט"א ראב"ד דעדה החרדית דירושלים עיה"ק וראש ישיבת מוהרי"ץ דושינסקי.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

בעלותי על האוירן עלה במחשבתי הרהורי דברים בדבר אשר בו נדברנו אתמול בביתו נאוה קודש בענין קצית שערות הנהוג בבנות ישראל הכשרות והצדקניות ונהג כן בתפוצות ישראל בערי אייראפע ושאר ארצות ועתה קמו ונתעוררו הרבה מהדור החדש החרדים לדבר ה' ואומרים שלא היה מנהג כזה אלא בין חסידי אונגארן ואין זה מנהג אבותיהם של פולין וליטא ורוסלאנד כלל וממילא אין בזה משום ואל תטוש תורת אמך נמי לא, ולא זאת אלא שעשו מזה איסור משום ניוול לבנות ישראל, ורמז לדבר וגילחה את ראשה ועשתה את צפרניה (פ' כי תצא) ביפת תואר ודרשו חז"ל כדי לנוולה. ובין הדברים אמרתי למעכ"ג מעדות רבן של ישראל הגאון בעל נצי"ב ז"ל בספרו העמק שאלה על השאילתות שהעיד שכן היו נוהגין בכל תפוצות ישראל עכ"פ בליטא ועוד כמה מדינות כפולין ורוסלאנד והבטחתי למעכ"ג לשלוח לו העתק הדברים.

ראשון לציון הנה דברי העמק שאלה הם (פ' אחרי שאילתא לו אות ז') על מה שכתב רבינו אחאי גאון בעל השאילתות ז"ל דשלח רבנן באיגרתיה אשה לא תחוף אלא בחמים בערב שבת ותטבול במוצאי שבת ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת בלילה וכו' ואפי' אתרמי ע"ש וחמישי בשבת שני ימים טובים דלא אפשר למיחף בהון וזמן טבילה בליל שבת משום דטבילה בזמנה מצוה, וכתב בהעמק שאלה משום דטבילה בזמנה מצוה, וכתב עלה הראב"ד ז"ל מיהו מדפריש טעמא משום דטבילה בזמנה מצוה עדיף ש"מ דהשתא דליכא טבילה בזמנה לא מתבעיא לטבול בליל שבת ויו"ט, וכתב העמק שאלה ויש ראיה לזה מדאיתא ר"פ במה אשה גזירה דילמא מתרמי טבילה של מצוה וכו' ולמאי דייק של מצוה אלא דבלי"ז אסור בשבת משום חשש סחיטת שער ויש לדחות וכו' עד וי"ל דהתם מיירי

לטהרות דאפילו בתולות היו טובלות עצמן ושערן מגולה ולא הוי חציצה פס"ר וכו'. ובאמת בזמן הפוסקים האחרונים ז"ל הנהיגו הנשים לגלח שערן להכי הקילו בדבר לטבול בשבת. וקרוב לומר דעיקר מה שהנהיגו "רבותינו" תגלחת שיער נשים נשואות מה שלא היה כן בימי המשנה כדמוכח בנזיר דף כ"ח ובכ"מ, היינו משום דאז בימי המשנה שהיו גם הבתולות טובלות עצמן לטהרות בע"כ היו נהיגין לטבול בשערות ארוכות והיו יודעות להזהר מחציצת השיער משא"כ נהגו גם נשואות כן והשתא שאין בתולות טובלות יותר טוב שלא יהיו שערות לנשואות ולא יבואו לידי חילול שבת ח"ו וכו' ע"ש.

והנה מבואר מדברי העמק שאלה שגילוח שערות נשים נשואות זה הי' מנהג הנשים בזמנו ומקודם מלפניו, והיה המנהג בכל הנשים ומנהג הזה הנהיגו כן רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל, ורק בזמן המשנה לא הי' המנהג כן, ומשמע עוד דמיד לאחר שהפסיקו הבתולות לטבול נהוג כן כיון דתלה זה במנהג הבתולות כמבואר בדבריו. ועיין ח"ס יו"ד סי' קצ"ה לענין טבילת הכלות וקצירת שער ראשן דהי' פשוט להוא כן כמנהג בנות ישראל . ואולי כן הי' המנהג מאחי טעמא, ולפ"ז היה קצת ראי' דזה כבר מנהג יותר קדמון, ולפי מה שמצינו בשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' רצ"ט שכתב לענין המתנות שנתנה האם לבתה ביום קצירת הפיאות אם הם צאן ברזל או נכסי מלוג וז"ל בדין ראובן נשא אשה וכו' ואחר שנשא הלך למדינת הים ועמדה האם והשיאה בתה והוציאה לה בנדונייתה נכסים שהיו של בת והוסיפה לה ממה שהכניסה לבעלה שהוא במדינת הים והוציאה עליה גם כן הוצאת נישואין "ונתנו לה מתנות ביום קצירת הפאות כמשפט הבנות" והשיב ז"ל ולענין המתנות שנתנה האם לבתה ביום קצירת הפאות אם הם צאן ברזל או נכסי מלוג הדין שוה וכו' ע"ש.

ולכאורה צ"ב מה זו יום קצירת הפאות לנשים נשואות ומשפטן שכתב התשב"ץ ז"ל, וכי היכן מצינו דבר כזה או הלכה כזו שלאחר נישואין קוצין השערות שקורא לו, ביום קצירת הפאות כמשפט הבנות, ע"כ מבואר שהיו כבר בזמנו משפט הבנות לקצוץ שערות ראשן שהוא פאת ראשם ונתנו להם אז מתנות בשביל זה וכמו שהוא מקובל עד היום אצלנו שביום קצירת שערות הראש נותנין מתנה להכלה, ולפי שאז או קרוב לזמנו הנהיגו שהבתולות לא יטבלו וכמ"ש הרמ"א יו"ד סי' קפ"ג בשם הריב"ש סי' תכ"ה ועיין באה"ע שם ובב"י שם, וידוע דהתשב"ץ הי' בדורו של הריב"ש ז"ל ובעל פלוגתיה ומ"מ כנראה דאז כבר הנהיגו הבתולות שלא לטבול ומסתמא מקודם ולכן תקנו נמי תקנת האשה הנ"ל עכ"פ כבר מבואר בתשב"ץ הנ"ל שכן היה משפט הבנות וקורא לזה כמשפט שהי' מקובל כן בזמנם באלגי"ר עכ"פ ועיין רשב"ץ על מס' נדה בהקדמה דף 15 אות 26 ומה שציין שם.

עכ"פ לדידן ראינו כמה גברא רבה מעיד שזה היה מנהג כל נשי ישראל בכל המקומות יהיה מאיזה טעם שיהיה ואדרבה לטעם של הגליי"ב ז"ל א"כ יותר קשה להני שאמרו שאין זה מנהג שלהם וא"כ כיון דלענין חציצה חוששין שלא לטבול בשבת ומה"ט מונעים הרבה את עצמם מטבילת עזרא משום חציצה, והיאך מניחים נשיהם לטבול בשבת קודש לפי שיטתם שסותרין אהדדי, וגם מדיוק הגליי"ב ז"ל "ובעיקר מה שהנהיגו רבותינו תגלחת שיער נשים משמע דלא הי' זה סתם מנהג ע"ה אלא מנהג רבותינו שהנהיגו כן לגלח שער נשים, ודלא כאותן שטוענים שלא הי' מנהג כזה בעולם רק באנשי אונגארן, ולפ"ז הרי שייך בזה משום אל תטוש תורת אמך ג"ל כיון שהוא מנהג שהנהיגו רבותינו ז"ל וטעם יש לדבר יהי' מאיזה טעם שיהיה וזה לפענ"ד פשוט וברור ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ה סי' רמ"ג והארכתי עוד בזה בתשובה אחרת בס"ד.

ורק להעיר דמה שכתב בשם הרה"ד ז"ל דבזמן הזה ליכא טבילת מצוה לא הסכימו לו הפוסקים ז"ל ובש"ע יו"ד סי' קצ"ז דכל שבעלה בעיר מצוה לטבול וזו מקרי טבילת מצוה ג"כ

ועיין העמק שאלה שהאריך בזה ג"כ ובמקום אחר הארכתי בס"ד ואין הזמ"ג כעת.

ונחזור קצת לענין מתי שהונהג מנהג הזה בדיוק לא ידוע לנו הגם שנראה שזה מנהג קדום לכ"ע וכמ"ש רבינו הגליי"צ ז"ל מ"מ ראייתו ממשנה נזיר לכאורה יש לדחות במ"ש שנראה ממשנה שם דלא היו נשים קוצצות שערות ראשן בימי המשנה וראיות נראה ממש שאמרו שם נזרק עליה אחד מן הדמים וכו' אינו יכול להפר בד"א בתגלחת טהרה אבל בתגלחת הטומאה יפר שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת ר"מ אומר אף בתגלחת טהרה יכול לומר א"א באשה מגלחת וכו' ע"ש והנה באשה מנוולת לא אמרו על הגילוח אלא על שתיית יין ועיין רש"י ותוס' שם ואפי' לר"מ דאמר באשה מגלחת א"א מ"מ הרי קיי"ל כחכמים שאפשר בפאה נכרית וא"כ אין ראי' כ"כ, ועוד אומר אני לפמ"ש רש"י דמקפיד דוקא על שער אשה נכרית ולא פאה נכרית שהם שער סינטעטי דכה"ג כ"ע לא קפדי ובזה יש להבין כמה קשיות והבן כי קצרתי עיין על הגליון שם.

ומה שלבי אומר לי בזה עוד בשני פנים, הפן האחד לפמ"ש בזוה"ק והובא באחרונים דשערות שגדלות בימי נדתה הם סכנה וצריך לקוצצן, ובגמ' נזיר (ל"ט ע"א) איבעיא להו האי מזיא מלתחת רבי או מלעיל למאי נפ"מ לנזיר שגילחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אי אמרת מלתחת רבי נזירות הא שקליה אלא אי אמרת מלעיל רבי מאי דאקדיש הא קאים פי' שער הראש או הזקן משרשו מעיקרו בסמוך לבשר הוא גדל וראשו כדקאי קאי או מלעיל קא רבי מראש השער הלוך וגדול אבל סמוך לראש אינו זז ועיקרו כדקאי קאי, ופשיט לה ת"ש מסקרתא דרפי עמרא מלתחת ותנן או כד לבעי סביא דיקנהון חורן עיקבי נימהון ש"מ מלתחת רבי, ועיין רש"י ותוס' שם זקנים הסמוך לסנטר נראה לבן אלמא מלתחת רבי וה"ה מדסקרתא פושט ע"ש. וא"כ בשער הגדל בנדתה נמי שער סמוך לבשרה הוא שער שגדל בנדתה וא"כ אם צריכה לקצוץ שערות שגדלו בנדתה צריכה לקצוץ סמוך לבשרה וא"כ לפי הזוה"ק ע"כ בכל עת נדתה צריכין לקצוץ שערן. אלא דלכאורה סותר המשנה שאומר איני רוצה באשה מגלחת.

ואשר נראה דלא תקשה די"ל באמת נשים נדות גלחו ראשן כדי לילך לטבילה ומיהו נשים שלא ראו עדיין או זקנות וכן נשים מעוברות שלא היו צריכין לטבילה לא גלחו ראשן והיו אלו ואלו ולכן באשה שצריכה לגלח מטעם הזוה"ק לא יכול הבעל לומר אי אפשי באשה מגלחת שהרי ע"כ צריכה לגלח ומה שיכול לומר הוא באשה שנדרה מעצמה לגלח ועי"ז יכול לומר איני רוצה באשה מגלחת, וא"כ י"ל דכבר בימי הגמ' נמי גלחו כמבואר בזוה"ק אלא שלא גלחו רק נשים הצריכות טבילה שגדלו שערותן בטומאה.

וקצת י"ל בזה לפ"מ שאמרו בגמ' (ברכות ל"ו ונדה ס"א) בחומרא דר' זירא שאמרו בנות ישראל החמירו על עצמן דכל שתראה טיפת דם כחרדל חשב עליה ז' נקיים והקשו האחרונים ז"ל היאך החמירו על עצמן ולא חשו לביטול פריה ורבי' וגם היאך בידם להחמיר מה שנוגע לאחרים והיינו לבעלה אם מחמירה בעלה לא יחמיר ולא ישמע לה ועיין שו"ת בית שערים למרן כק"ז מה שהאי' בזה דבר נפלא, ובעניותי אמרתי בס"ד בדיוק לשון בנות ישראל החמירו על עצמן ולא אמרו החמירו על בעליהן או סתם החמירו, וגם יש לדייק לשון בנות ישראל החמירו ולא נשי ישראל, וגם יש לדייק למה לא אמרו שב"ד תקנו כן, והנראה דבאמת נשי ישראל לאחר שנשאו לבעל אין בידם להחמיר בלי רשות בעליהם, משום דהם ברשות בעליהן ועניינים הנוגעים לבעל אין בידם להחמיר וכ"ש שלפעמים אתי לידי קולא ביטול פ"ו או גדול מזה ח"ו הוז"ל וכיוצא בו ואפילו נודרת לעשות כן אינה יכולה כיון שנוגע לבעלה דכופה אותה ומיפר לה כיון שהיא משועבדת לו ומיהו דוקא לאחר נישואין אבל בנות ישראל קודם נישואין בידם להחמיר על עצמן מה שיתרצו שהרי הן אינן מצוות על פ"ו ואם ישאו לאנשים יאמרו שיש להם חומרא זו אם ירצה ישאנה ואם לא ירצה לא

ישאנה ואז כבר אין ביד הבעל למחות כיון שנתרצה לנשאה באופן זה, ומדויק בזה בנות ישראל החמירו על עצמן היינו קודם שנשאו לאנשים ואח"כ כשישאו שוב ע"א זה נשאו.

ולפ"ז י"ל הכ"נ דהנשים כיון ששערות הגדלות בנדתן סכנה הם ומצוה לקוצן הנהיגו כן לקוץ וע"ז אין ביד בעליהן לומר א"א באשה מגלחת אבל נודרת בנזיר יכולה לומר א"א באשה מגלחת וכנ"ל. וא"כ לא תקשה ממשנה נזיר הנ"ל ומשאר מקומות. ושפיר אפשר ליישב דנהגו כזוהר הקדוש מאז ומלפנים.

ובזה יש לדייק לשון הגמ' (שבת נ"ז) לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה ולא תטבול בהם עד שתרפם וכו' ובגמ' טבילה מאן דכר שמה אמר רב נחמן בר יצחק אמר רבה בר אבוה מה טעם קאמר מה טעם לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהן עד שתרפם וכיון דבחול לא תטבול בהן עד שתרפם בשבת לא תצא דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתי לאתויינהו ד"א ברה"ר. ואכתי קשה לשון הלשון דילמא מיתרמי לה טבילה ואטו אשה לא יודעת זמן טבילתה ועוד טבילת נדה הוא בלילה ולא ביום, וגם צריכה ספירה ז' נקיים ועוד אבל נראה דכאן מיירי בנשים שהיו טובלים לטהרה ולא משום נדה ולכן אפשר שתגע בטומאה והיא נוהגת בטהרת ומיירי בזמן שהיו נוהגין בטהרה ואין זה מטומאת נדה כלל אלא מתרמי לה טבילה של טהרה ולפ"ז אין משם ראי' לקציצת שערות דהני טבילות שלא היו שערות מימי נדה לא הי' צריכות לקוץ ואין מכאן ראי' לטבילת נדה כנלפענ"ד.

האופן השני נראה לפמ"ש במקום אחר בטבילת עזרא (ברכות י"ט ע"ב) ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הוכה את שני אריאל מואב והוא ירד והוכה את הארי בתוך הבור ביום השלג איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל ופרש"י ונחת וטבל לקריו כדי לעסוק בתורה ע"כ. והתוס' ב"ק פ"ב ע"ב ד"ה אתא פי' דהא דאמר בפ' מי שמתו גבי בניהו דתבר גזיזא וכו' לא לדברי תורה דאכתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה, האמנם על גליון שלי כתבתי ברכות הנ"ל דבתב"א פ"ז מבואר דבמצרים כבר נהגו לטבול טבילת קרי ובגמ' יבמות אמרו עוד אפי' בעכו"ם מי לא טבל לקריו ועיין ראשונים שם שטומאה זו מאיסה היתה להם וא"כ צדקו דברי רש"י דהוא ז"ל טבל לקריו לד"ת וכן היו נוהגין חסידים ואנשי מעשה מעולם אלא שבא עזרא ותיקן לכל העולם ועכ"פ ת"ח שיהיה מדין תקנה וחיוב והארכתי בזה.

וא"כ י"ל הכי נמי דהני נשים צדקניות היו נוהגים מאז ומלפנים מזמן רשב"י לקוץ פאות ראשם וכמ"ש התשב"ץ הנ"ל ומיהו לא הי' בתור תקנה לכל הנשים גם שאינן רואות, וגם הנשים רואות לא היה בתור תקנה ואם לא חשו לסכנה לא קצצו, ובאו האחרונים רבותינו הצדיקים והנהיגו לכל הנשים לקוץ שערות ראשן או מטעם הגלי"ב או מטעם הזוה"ק פ' נשא מחומר האיסור לגלות אפי' שער אחת מראשן וכמ"ש הח"ס והבאתי דבריהם בספרי משנה הלכות ח"ב סי' רמ"ג הנ"ל או מטעם לכבוד נשים נדות שלא לבזותן ולא לגלות עליהן והוא משום בושה או צניעות.

ומצינו כעין זה (נדה ע"א והוא מתוספתא פ"ט דנדה ומ"ק כ"ז ע"ב) בראשונה היו מטבילין כלים על גבי נדות מתות והיו נדות חיות מתביישות התקינו שיהו מטבילין ע"ג כל הנשים מפני כבודן של נדות חיות, בראשונה היו מטבילין על גבי זבין מתין והיו זבין חיין מתביישין התקינו שיהו מטבילין ע"ג כל האנשים מפני כבודן של זבין חיים ע"ש ועיין רש"י שם, וא"כ י"ל הכי נמי בראשונה לא היו קוצצין אלא נשים שגדלו שערן בעת נדתן ושוב שלא לבייש אותן תקנו והנהיגו שכולם יקצצו שערות ראשן ופשוט דלהגלי"ב נמי ע"כ צ"ל לומר כן דאל"כ אמאי כתב דהנהיגו לקוץ שערות ראש כל הנשים וכמנהג בכל המקום הי"ל דרק אותן שטובלות וכ"ש לדעתו ז"ל שהתקנה או המנהג הי' בשביל

סחיטת שערות וטבילה ומיהו לפי הנ"ל אתי שפיר דמשום בייזן של ילדות או משום לא פלוג הנהיגו לכולם וכנ"ל.

ובאמת כי ממו"ר פעם שמעתי שזה הי' מתקנת וועד ארבע ארצות, וכן שמעתי עוד מקובל כן. בקילור הזמן למנהג בנות ישראל שהנהיגו חז"ל מתי הנהיגו כן לא ידוע לנו ויש השערות לכאן ולכאן אבל הא נראה ברור דהוא מנהג קדמון דורות שלפנינו, והיה נוהג בתפוצות ישראל והנני מניח פה לילוס מהעמק שאלה וכנ"ל.

ידי"נ דושכ"ת בידידות נאמנה במצפה הישועת ה' כהרף עין, ובברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורין הנני בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צו

שמן לח אי חוצץ

מוצש"ק לסדר וריחמתי התשנ"ב בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר יהונתן ש. וינר שליט"א רב במלבורן אוסטרליה.

אחדשכ"ת.

ובדבר תמיהתו על החזו"א ז"ל יו"ד סי' ל"ד סק"ח שכתב דלא מלינו להדיא דשמן לח אינו חוצץ אבל נראה דלא גרע מדבש והרי הש"ך יו"ד סי' קל"ח סקי"ד הביא בשם רבינו הגדול הבה"ג ז"ל ברייתא דשנו חכמים כל השמנים אינם חוצצין חוץ משמן המור ונהגו בנות ישראל שאין סכות שמן בשעת טבילה כל עיקר ע"כ.

ולכאורה הוא תמיה קיימת ושפיר ליין למשנה עדיות פ"ד מ"ו דהסך בשמן וטבל אע"פ שהשמן מנטף מבשרו לאחר שטבל עלתה לו טבילה ועיין מנח"פ יוד סי' קל"ח סע"ו ועל שמן המור שחוצץ יש לעיין מ"ש ואולי שעל שמן המור מקפידות שישאר על גופן ובמגילה ששה חדשים בשמן המור וגו' ובמס' שבת (דף פ' ע"ב) בנות ישראל טופלות בשמן המור שמעדן את הבשר ומשיר את השער וכיון שמקפידות שישאר על הבשר חוצץ, איברא דא"כ יש לכאורה מקום לישב דעיין רמב"ם פ"ב מהל' מקואות דם שנסרך בבשר אפילו לא חוצץ וכ"כ רבינו ירוחם והסמ"ג סי' רס"ח הביאם הטור סי' קל"ח ועיין ב"י שם כתב המרדכי שבועות וז"ל כתב הרא"ם הא דתנן הדם והדיו והחלב יבישים חוצצין לחין אין חוצצין הקפדה היא שעל יבש מקפידין ועל לחין אין מקפידין אבל אי מקפיד אפילו לח חוצץ עיין רמ"א סי"ד בשם המרדכי דאפילו דבר לח חוצץ לפעמים. ולפ"ז יש לישב קלת דברי מרן החזו"א ז"ל שכתב דלא נתברר בשמן לח אי חוצץ כיון דסיים הש"ך דעכשיו נהגו בנות ישראל שאין סכות שמן בעת הטבילה א"כ אפשר דמלד המנהג שנהגו שלא למשוח ממילא הו"ל כהקפדה או דילמא הקפדה ליכא אלא לא נהגו וא"כ הכונה שלא נתברר היינו לאחר שנהגו כך ולא מטעם המשנה ודו"ק. והכין נראה לישב דבריו כי גברא רבה אמר מילתא אל תזיחנו ולא דבר בדבר קטן ובפרט שהי' עסוק שם בסי' הנ"ל.

איברא דכבר הארכתי בספרינו בכמה מקומות מה שכתב הרמב"ם פ"ב מהל' יו"כ עלה ונסתפג ועיין גם בסדר עבודה והקשה המל"מ מדכתב ומסתפג משמע חיובא הוא ותי' דשמא יהיו המים חלילה בין בגדי כהונה לבשר ע"ש וכבר הארכתי להקשות על דבריו מגמ' זבחים ל"ה ע"א דפריך הא הוי חלילה ומשני לא הוא ולא הוי חלילה דתניא הדם והדיו והדבש והחלב יבישין חוצצין לחין אין חוצצין וא"כ כ"ש מים ע"ש ועיין מג"א א"ח סי' כ"ז בשם השל"ה שיש לרחוץ מקום הנחת תפילין ובשע"ת שם סק"י הנוהגים כשל"ה לריכים לנגב משום חלילה דמים הוה חלילה ועיין בספרינו משנ"ה ח"ה סי' ע' וח"י סי' י'. ומדברי הרמב"ם והפוסקים הנ"ל נראה לכאורה דהכל תלוי בהקפדה. וקושית המל"מ ודיוקו מכה"ג בכלל לא קשה לפענ"ד כיון שביו"כ רחילה אסור ורק לטבול מותר שגזה"כ הוא וא"כ מיד לאחר שטבל מסתפג

דבלאו הכי נהגה מן הרחילה שעליו וכמ"ש בהנודר מן המעין טובל בו בחורף ולא בקיץ מפני שנהגה וביו"כ לעולם אסור וא"כ מסתפג מיד והבן.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צז

נשים מהו לאכול דגים בליל ט'

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

וע"ד השאלה בש"ע יו"ד סי' קל"ח סכ"ד בנשים הנוהגות שלא לאכול בשר בליל טבילה אי גם בשר דגים בכלל.

ולפום ריהטא היה נראה דתלוי במחלוקת ר"ע ורשב"ג נדרים נ"ד ע"ב בנודר מן הבשר אי דגים הוה בכלל ע"ש והר"ן כתב שם דהלכה כר"ע דכל דבר שנמלך עליו מינו הוא ותמה על הרמב"ם ז"ל פ"ט מהל' נדרים דלא פסק הכי ע"ש. ולפ"ז נמי כיון דדגים מיני' דבשר הוא הי"ל לאסור גם דגים. אלא דיש לומר דוקא לענין נדרים דאזלינן בתר לשון בני אדם כמבואר דהכל תלוי בלשון בני אדם שפיר דגים בכלל אבל כאן בטעמא תלוי אי בשר דגים חולץ כבשר בהמה ועוף או לא ולכן דגים נמי מותרות.

וכרגע ראיתי במהרי"ל הל' נישואין מבואר שנהגו כלות לאכול מאכלי חלב ודגים שאין חוללין בין השינים מבואר דדגים מותרות לאכול ועיין מנחת יצחק ח"ז סי' ע"ה דרצה לחדש טעם דדגים אינם חוללים ולפענ"ד נ"ע טעמו מ"מ הטעם של מהרי"ל אמת.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צח

אשה מהו לטבול אם יש לה עין זכוכית

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באשה שיש לה רק עין אחת ל"ע ובעין השני הניחו לה הרופאים זכוכית שנראה כעין וצריכה טבילה אי צריכה בכל פעם להוציאה או שמותרת לטבול כן.

לפענ"ד כיון דהוי מיעוט ואינה מקפיד ואדרבה מקפדת שלא להוציאה כדי שלא תראה בעלת מום אינו חוצץ, ומצאתי כן בס' כוכב מיעקב סי' קל"א ובס' שו"ת מהד"ב ח"ג סי' ק"ח ובהר צבי יו"ד סי' קס"א, ועל שלשה רועי ישראל בבואי ונסמוך עליהם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צט

מצאה לאחר טבילתה שלא הוציאה (הלענדזעס בלע"ז) מעינה

אלול תשמ"ח
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט בידידות.

על דבר שאלתך באשה שטבלה וביום שני אחר טבילתה נזכרה ששכחה להוציא מעינה אחת הבתי עין (הנקרא לענסעס בלע"ז) אי צריכה טבילה שנית.

לפענ"ד נראה דצריכה לחזור ולטבול דדבר זה ודאי קרי מקפיד שהרי דרכה להסירה בכל יום כשהולכת לישן ומניחה במים שלא

יתקלקלו וגם הסירה מעין אחת כל זה מבואר שיש בזה הקפדה ועיין נוב"ק סי' ס"ד בטבעת של שעוה הושם תוך עומק הפרוזדור לצורך רפואה שנקרא מקפיד כיון שהוא מתלכלך בימי נדתה וצריכה להסירה בעת שתפסיק בטהרה לנקותו וכן בימי לידה כ"ש דידן שדרכה להסירם בכל יום וגם יש סכנה לישן בהם.

והנה הנוב"י שם כתב דאף דבית הסתרים בעי להיות ראוי לביאת מים ולדעת התוס' קידושין כ"ה וסוכה דף ו' בעי מן התורה ראוי לביאת מים מ"מ בבלוע לא בעי ראוי לביאת מים והביא ראיה מריטב"א פ"ק דקידושין כ"ה בשם רבותיו והאריך שם להתיר אבל התם עכ"פ היתר משום דבלוע הוא אבל בבית הסתרים לכ"ע בעינן ראוי לביאת מים עכ"פ ועיין ר"ש סוף מס' מקוואות בחן התחוב בתוכו, ועיין יו"ד סי' קצ"ח ס"ח ובתוי' רע"א שם ד"ה לפלוף ומה שהוא בחלל הגוף אפילו ראוי לביאת מים לא בעי אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך עין ובית הסתרים וקמטים ומבואר דתוך העין בעינן ראוי לביאת מים ועיין אגרת התשו' לרבינו יונה או"ח ק"מ (דף קפ"ד מדפי הספר) הורו רבותינו האחרונים ז"ל שאם סתמה עיניה ביותר וכו' ע"ש ובפתשגן הכתב ודוק.

תבנא לדינא נראה דשכחה להוציא הלענזועס בלע"ז צריכה לחזור ולטבול ומיהו אפשר שלא תברך שנית על הטבילה שוב הראו לי בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קי"ד שכתב שא"ל טבילה רק מהיות טוב ולפענ"ד כמ"ש ואין כאן מקום להאריך יותר.

ודשה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ק

ברזלי שיניים אי הוה חציצה לטבילה

מע"כ הרה"ג כו'

אחדשכ"ת כו'.

בדבר השאלה באשה שיש לה חוט ברזל על השיניים אם הוא חציצה נראה כך שאם החוט הוא רפוי ואפשר לבא שם מים אם היתה פותחת את פיה איזה רגעים תשפשף את פיה עם מים ותפלוט אותם ויותר מראוי לביאת מים לא צריך כי הוא מקום ביה"ס וא"צ לפתוח פיה ג"כ כדאיפסק בסי' קצ"ח סל"ח ע"ש ובסכ"ד שם צריכה לחלוץ שיניה ועיין ט"ז שם סקכ"ד ובש"ך סק"ל אבל אם החוט מהודק ואינו ראוי לביאת מים יש לחוש.

ולכן אם החוט נעשה לחזק השיניים שלא יפלו ולא לנוי בעלמא ג"כ יש לסמוך ולהקל אם לא תוכל ליקח אותו בעצמו אלא ע"י אומן אבל אם הוא רק ליפות ומהודק אסור לטבול כל זמן שמהודק אלא שתלך לרופא וירפאנו או שיטול לגמרי עד לאחר טבילה ויחזיר אחר הטבילה, בכל אופן אם אפשר יותר טוב להורידו עד לאחר הטבילה ומיהו היכא דא"א יש לדון בדבר שבית הסתרים להרבה שיטות לא הוי רק מדרבנן והוא מיעוט ואפשר אינו מקפיד והוי תרי דרבנן שוב ראיתי באגרות משה יו"ד סי' צ"ו שמלמד בזה לאיסור ובת' הארכתי בזה.

ולכן לפענ"ד אין להקל אם לא שיש עוד צדדים ויעשה שאלת חכם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קא

אשה שטבלה עם לענזעס בתי עינים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

וע"ד אשה שטבלה עם לענזעס (בתי עיניים) בעיניים אי צריכה להוציאם לחזור ולטבול או נימא כיון דהוא עשוי לנוי אינה מקפדת עליהם ואינו חוצץ.

הנה באמת כי דבר זה צריכה רבה דהאחרונים פלפלו באשה שיש לה עין של זכוכית אי מותרת לטבול בה ובשו"ת ח"ג סי' ק"ח כתב דלא שייך בזה חלילה דלא שייך חלילה רק כשמקפדת להסיר מפני שרע לה וגאי בדבר אבל כאן שעשוי' לנוי ואינה מקפדת ע"ז שפיר מותר לטבול וגם בכוכב מיעקב סי' קלא ובהר צבי סי' קס"א התירו לטבול.

ומיהו דידן לפענ"ד לא דמי דהתם עשוי' לנוי לה ומקפדת שלא להסיר ורוצה שתהא בעלת עין אבל הכא הלענדזעס באמת לא עשויות לנוי אלא אדרבה שאינה רוצה לצאת עם בתי עינים עושין לה לענדזעס שלא יראו אותם ואין זה לנוי לה כלל אלא שצריכה אותם לראי' ולא רוצה שיתגלה לה המום אפילו שצריכה בתי עינים ואפילו נאמר דכמה מהן מוציאין בשביל נוי שזה יותר נאה ממשקפיים אבל אין זה בגדר תכשיט אלא אופן לכסות המשקפיים אשר לכן לפענ"ד ודאי צריך להסירם ואם שכחה להוציאם אזי יש להצריכה לחזור ולטבול.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קב

אשה שישבה תחת השמש ונקלף עורה מהו לטבול כן

מע"כ ידידי היקר וכו'

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו באשה שישבה תחת השמש ונקלף עורה בהרבה מקומות אי מותרת לטבול כן.

הנה בחכ"א כלל ק"ח סע"ז כתב דכה"ג לא הוי חלילה דהוי מיעוט ואינו מקפיד אמנם אפילו אי הוה ברוב הגוף מצאתי בהר צבי יו"ד סי' קס"ז דכיון דרוב העור הנקלף הוא מוגבה מן הבשר וגם מים נכנסין תחת העור ואין הנידון רק במקום שצריך לבשר וזה ודאי אינו רוב הגוף וכיון דכה"ג אין דרכן להקפיד ע"ז כיון שממילא הקליפות נשרות בזמן ולכן שפיר מותרת לטבול לאחר שתיטול כל מה שאפשר בחפיפה ורחיצה ועיין רש"י שבת ע"ו ע"ב ד"ה בכלי זכוכית שכתב וז"ל ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהן לפי שנופל מאליו עכ"ל ע"ש ולכן אין לחוש לזה.

דושה"ט בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן קג

לעשות עירוי דם מבעל לאשתו בלתי טהורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

אציג כאן מה שראיתי ליד"נ הגאון ר' צבי פסח פרנק זצ"ל בשו"ת הר צבי יו"ד סי' קנ"ד באשה שצריכה עירוי דם מהבעל דוקא באופן שהדם הולך ישר מגופו לגופה ע"י שפופרת והיא בימי טומאתה אם יש בזה איסור והגאון ז"ל יצא לדון דמכיון שאסורין ליקח וליתן מיד ליד וגם ע"י זריקה מידו לידו אסור הרי כאן לקיחת דם מגופו לגופה והאריך בענין לא יאכל הזב עם הזבה (שבת י"א) ובבא דנדה (י"ז ע"א) המקיז דם והמשמש מטתו ע"ש.

ולפענ"ד דכאן לא דמי ללוקח מיד ליד דדוקא הנותן והלוקח ביד יש בזה חבה ולכן גזרו על זה שלא לבא לידי חבה אבל רופא שמניח שפופרת אצלו ומוציא דם ומכניס הדם אצלה אין זה גדר של נותן מיד ליד אלא אדם אחר שהוא הרופא כאן עושה המעשה הנגיעה וזולתו א"א והוא עומד עליהם ושומר על מעשה הנזילה וכה"ג ודאי לא גזרו רבנן.

ועוד שבאמת הנוטל דם הוא ענין של סכנה לו

ולה ואין לחוש שיבא לידי איסור וגם כי הרופא ביניהם כנלפענ"ד. ושאני זה נמי ממישוש הדפק לבעלה (סי' קצ"ה סט"ו) שהתיר הרמ"א בשעת הצורך דכאן הבעל באמת אינו עושה שום מעשה רק הרופא הוא המוציא דם ממנו ומעבירו לאשתו ואינו נוגע בה כלל והו"ל כמי שהבעל נותן ליד אחר והוא מוסר לאשתו שמותר הגם שבאמת שהשפופרת ממנו וישר אליה מ"מ לפענ"ד אין להחמיר בזה כלל ומילתא דלא שכיחא כזה לא גזרו רבנן ובפרט במקום שיש שם רופא עומד עליהם ולא חיישינן שיבאו לידי עבירה בשעת מעשה שהוא שומר עליהם ואולי ראוי להודיעו שאיננה טהורה ועל להבא ליכא למיחש כנלפענ"ד ומיהו מסתפינא לחלוק על הגאון ז"ל והיכא דאפשר באופן אחר לא יסמכו עלי ואם א"א הרוצה לסמוך יסמוך ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קד

פסול שאובין לאחר טבילת עזרא

א' לסדר ונתנו ה' וגו' בירדך התשמ"ח בנ"י מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים ארוכים בבריות גופא ברוכים את מע"כ מחותני אהובי ורחומאי שייף עייל ושייף נפק בנש"ק פרי עץ הדר חסיד ועניו אין גומרים עליו את ההלל, הרהגה"צ מוה"ר ישראל צבי יאיר דנציגר שליט"א ראש ישיבת אלכסנדר ב"ב, ולכב"ב והנלוים אליו עד עולם.

אחדשכ"ת מחותני היקר באהבה נאמנה ובידידות נצח.

בחזרי הביתה מצאתי את שאהבה נפשי מכתב מעכת"ר מחו' שליט"א וברוב ענותנותו הציע לפני שאלה לעיין עליה והוא מה שמבואר ברמ"א יו"ד סוסי' ר"א מנהג יש אוסרים לחזור ולרחוץ בשאובין לאחר שטבלה ופי' הש"ך הטעם שלא יאמרו המרחץ הוא המטהר ע"ש והנה יש חסידים ואנשי מעשה טוענים להקפיד על זה שלא לרחוץ אחר טבילה ולפי שבעוזה"י כהיום פרצה טהרה בישראל והרבה יש מטובלי שחרית כל יום קודם התפלה ובפרט בעש"ק ועיו"ט ואנייי הדעת מצטערים בזה בפרט בימי הקיץ ומי המקואות חמים ולפעמים יותר מדאי וכתב מעכ"ת מחותני שליט"א דלפי טעם הש"ך ז"ל בענינינו לא נפיק מיניה חורבה שמא יאמרו גם אין לומר שמא יחלפו לטהר דכהיום מהני ע"ק וכולו שאובין לטהרה זו כמבואר בא"ח ולשמא יטהרו מטומאות אחרות אין לגזור כיון שאין לנו בעונ"ה טהרה להם והאריך שם כידו הטובה עליו.

והגם כי אני מאד מוטרד ולא אוכל להאריך כאות נפשי מ"מ לכבוד מחותני אשתעשע בדבריו היקרים לי מאד, ולעצם דינא הנה בענייתי ככר כתבנו מזה בספרינו משנה הלכות ח"ב סי' י"ב קצת באריכות ופלפלתי קצת במחלוקת הראשונים בזה דעת רוב הראשונים דגזירה זו לא גזרו רק לתרומה ולא לחולין וממילא לבעלה באשה נמי לא גזרו ודעת כמה מראשונים דה"ה לחולין גזרו דמ"ש עיין או"ז סי' תשנ"ה ששאל ר"י או"ז ז"ל לר' אליעזר בן רבי שמואל ורבי ישעיה בן רבינו מלי ז"ל ס"ג הלכה למעשה על אשה שטבלה שצריכה להזהיר שלא תיכנס למרחץ ביום טבילתה וגם שלא תשפוך על עצמה שלשה לוגין מים שאובין ביום טבילתה כדאיתא בשבת פ"ק אלו פוסלין את התרומה וכו' וצ"ל דלא גזרו רק על התרומה אבל נדה לבעלה לא גזרו דהא ההוא טעמא דגזרו בתרומה שייך נמי בנדה לבעלה וכו' ע"ש ורבינו ישעיה השיב לו דדוקא לתרומה גזרו רבנן ומשום מעלת תרומה ע"ש ועיין מרדכי שבועות סי' תש"ג שמעתי קורא תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות אם נכנסות אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה ובענייותי נראה דלא נפסלה הטבילה ע"ש והרמ"א פסק כרבינו שב"ט ועיין ברכ"י בשיורי ברכה ועיין גם פנ"י בח' שבת הנ"ל והאו"ז פסק לחומרא והוא ראי' גדולה להרמ"א ז"ל ע"ש באריכות קצת.

ומה שהעיר מעכ"ת מס' יסוהש"ע הנה בס' עמק יהושע אחרון בסוף הספר במילואים והוספות כתב שכבר העיר ע"ז הרה"ג החסיד בנש"ק ר' מאיר אלטר בן כ"ק מרן הרב הגאון הקדוש אדמו"ר מגור זללה"ה שדבריו מוקשים מאד מגמ' מפורשת שבת י"ג וברש"י י"ב ולכן כתב דיותר נכון לעשות כמ"ש של"ה"ק שקודם הטבילה טוב שירחוץ כל גופו בחמין ע"ש ונמצא דמעכ"ת מחותני כיון לקושית הגה"ק מוהר"ם הנ"ל אלא דא"כ אדרבה הוא ז"ל דחה דברי היסוהש"ע מגמ' הנ"ל וכנראה שהסכים עמו גם הגאון בעל עמק יהושע ז"ל. והאמנם בספרינו משנ"ה ח"ג סי' ע"ה דקדקתי דאולי אעפ"כ בגברים אין להקפיד כיון דרוב פוסקים ס"ל דהא גמ' שבת רק לתרומה נאמרה ולא לחולין אלא שבנדה דאורייתא נראה להחמיר עכ"פ כדעת רש"י אבל באנשים כיון דלדידהו לכ"ע לא הוי דאורייתא וס"ד להקל ולירפנו עוד דעת המרדכי דבמרחצאות שלנו של זיעה ליכא מאן דפליג דשרי אפילו לכתחילה אפילו לתרומה ע"ש מ"ש בס"ד והגם כי בענייתי ח"ו לי לעבור על דברי רבינו הא"ז והרמ"א ז"ל והנני כשלעצמי מחמיר בכלל מ"מ להלכה לפענ"ד יש לסמוך עכ"פ באנשים להתיר, וגם בנשים רק בו ביום להחמיר ולא אח"כ.

ומה שכתב דכיון דהש"ך כתב הטעם שלא יאמרו א"כ בענינינו לא נפיק מזה חורבה אם יאמרו גם אין לומר שמא יחליפו דהא הכשרו לבע"ק מים שאובים. ולפענ"ד נראה להעיר בזה חדא דגזירה דשמא יחליפו גזרו בין לנשים ובין לאנשים וחדא גזירה היתה ואפילו נימא דכהיום ליכא חשש באנשים אבל כיון דחדא גזירה הוא כל שהגזירה עומדת במקצת אפילו בפרט אחד בטלה או לאנשים מסוימים בטלה אבל כיון דנשארה לאחרים הגם שלא שייך למקצתם אכתי הגזירה במקומה עומדת לכל כיון דלא בטלה הגזירה בטעם לא בכולם ולא במקצתם אלא דבקצתם לא שייך כהיום כיון דחדא גזירה היתה משום אחלופי ובזמנם היתה שייך גם באנשים שוב לא בטלה בשביל שכעת אינה שייכה לאנשים שנית נראה כי הנשים יראו שהאנשים לא מקפידים ולא ידעו לחלק כי נשים דעתן קלות וגם הם לא יקפידו א"כ נוגע גם בזמן הזה כי מהם ילמדו וכן יעשו כן נלפענ"ד ברור.

איברא דבעיקר הדבר אי כזה מקרי דלא שייך כעת באנשים י"ל לפמ"ש החינוך במצות מחיית עמלק דנוהג בזה"ז הגם שבא סנחריב ובלבל את כל העולם כולו מ"מ לא אמרינן בשביל זה דמצוה זו אינה נוהגת בזמן הזה דמה שאין לנו עמלקים ידועים מפני חסרון ידיעתינו ובקיאתינו למוצאם לא בטלה בשביל זה מצות מחיית עמלק בזמן הזה ולא נקרא בשביל זה מצוה שאינה נוהגת לדורות שהרי אם נמצא מי שהוא בקי ויכיר עמלקי או שימצא עמלקי שיש לו כתב יחוס על משפחתו או שיבאו עדים ויעידו שהוא מזרע עמלק או שמעצמו יודה שהוא עמלקי חייבים אנחנו למחות את שמו וזכרו וכן שאר מצות ולמשל אם ח"ו ישתכח מאתנו אופן כתיבת תפילין או צורת אתרוג או מצוה אחרת שנוהגת בזמן הזה אעפ"כ לא נימא דאינה נוהגת בזה"ז אלא שנשתכח מאתנו אופן קיומה וכבר כתבתי בזה על התכלת בזה"ז שכתבו כמה מהאחרונים דאינה נוהגת בזה"ז וכמה נתלבטו במצות כתיבת ס"ת עיין שג"א ואחרונים ז"ל ואפילו לדעת השג"א אין הכוונה שאין המצוה נוהגת בזה"ז כיון דלא בקאינן בחסירי ויתירא אלא הכונה שאין יכולין לקיימה מחמת אונס חסרון בקיאות ואולי קצת יש לתלות במחלוקת הט"ז והש"ך איזה חסרון ידיעה מקרי חסרון ואיזה מקרי דעת שוטים עיין יו"ד סי' ל"ח ט"ז ס"ק ו' ונקה"כ שם ובפמ"ג במשב"ז אות ו' ע"ש ודו"ק.

ולפ"ז אומר אני הכ"נ לענין טבילת אנשים דהגם דאין לטעות משאר טומאות דאינן מצויות בינינו מ"מ מה שאינה נוהגת טהרה בעוה"ז אינה מפאת שאין המצוה זו נוהגת בזה"ז אלא שבעוה"ז אין לנו אפר פרה ואם היה לנו אפר פרה היתה טהרה נוהגת וכמו שכתב הרא"ש ז"ל דבימי התנאים ואפילו אמוראים אכתי היו נוהגים בטהרה שהי' להם אפר פרה ואולי תלוי בהא מחלוקת הרא"ש ודעימיה ודו"ק. ולכן נמי מה

שהביא מביאור הגר"א ז"ל שהעלה שאף אם חזר וטבל בשאובים אף לתרומה לא בטלה הטבילה הקודמת הנה אף אי נימא כן וכדעת רוב הפוסקים הביא באו"ז הנ"ל דלעת כמה פוסקים העמידו דבריהם לבטל הטבילה למפרע ע"ש מ"מ בדידן איננו משום ביטול הטבילה אלא משום גזירה והעובר על זה עובר על גזירה דרבנן וקצת דקדקתי לפי"ז דיהיה סופו חמור מתחלתו שאם לא טבל כלל לא עבר בזמן הזה אתקנתא דרבנן כמבואר דבטלוהו לטבילותא ובפרט מי שלא היה טמא כלל וטבל רק לתוס' טהרה כטובלי שחרית ולא לשם טבילת עזרא כשצריך לה וכטובל ע"ש ואפילו טובלי ער"ה ועיוה"כ ולשם עש"ק מ"מ כהיום ליכא חיוב לזה רק מנהג חומרא או קבלה ואם לאחר שטבל שוב העלה ג' לוגין שאובין עבר אדרבנן אלא די"ל דהם נמי לא גזרו שיהא בכלל עברין אם העלה על ראשו ג"ל מים שאובין אלא שצריך לחזור ולטבול אבל לא שאם נכנס בשאובים שעבר אאיסור דרבנן וי"ל וצ"ע.

ומה שהביא כעין ראי' ממה שלא נהג עצמו כדעת רבינו האר"י הקדוש שלא לנגב אחר הטבילה והביא בשם הכה"ח (סי' ר"ס א' ח') שהמוסיף לטבול ה' טבילות בעש"ק א"ל כ"כ ליזהר בזה אמת אגיד כי בעוה"ר בזה לא אכשיר דרי וזכורני כי במדינתינו בחו"ל לא ראינו מי שינגב עצמו בעש"ק אחר טבילת המקוה ומי שנגב עצמו הביטו אחריו כעין חלק מהמשכילים וזכורני שהי' פתגם מאחד הגדולים ושמו הי' ר' הירש דיק דומ"ל באוהעל ובנו לבש הוזענטראגער ואמר נו א"ו ער וועט היינט אהרגען נעמען א' האנטיך אין מקוה ואמר זה בדרך תמיה וצער עד כמה ירד הדור, ולא היה אז במקואות מגבות כמו כהיום (ולא אמנע כאן מלהזכיר גם מאחני כבני הרהגה"ל בנש"ק כו' מוה"ר יהודה ארי' אלטער זללה"ה) שמעולם לא נגב עצמו בעש"ק והיה נהג עצמו ע"פ קבלה בקדושה ובפרישות וזה סיפר לי בני אמדת לבי הרה"ג ר' דוד שלמה שפעם ראה אותו שנגב אחר המקוה ושאלו אם שינה דעתו והשיב לו דבדברי האר"י הקדוש לא נאמרו אלא בעש"ק ולא בזמנים אחרים וזה לא היה בעש"ק. ומה שהעולם לא נזהרין בזה צריך לומר או שחסרון ידיעה יש כאן וקצתם נוהגים ואינן מפרסמין וקצתם י"ל אולם שלא אכשיר דרי עכ"פ קשה לשנות בשביל זה מה שלא ראינו היפוך.

ומה שראיתי עוד להעיר לב מעלת מחותני היקר מה שמרגלי בפומי בתקנת חז"ל שתקנו לסיבה ואח"כ בטל הדבר אי שפיר יכולין לבטל התקנה ואי ממילא התקנה בטלה כיון דבטל דבר בטילה התקנה ויש בזה חלוקים בין תקנה לגזירה ובין במקום שלכתחילה תקנו שיתבטל ועיין גיטין דבעי מר שמואל האי פרוזבל הלל לדרי' תקון או לדרי עלמא תקון נפ"מ לבטולה ובאמת כי תקנה שתקנו לדרי עלמא א"א לבטל אפילו בטל הטעם וכבר הראתי לדעת בס"ד הא דאמרו עירובין כ"א אמר רב המנונא מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים ע"ש נראה דכל דבר דרבנן יש לו חמשה ואלף טעמים וא"כ מעתה אפילו נימא דטעם אחד בטל אכתי איכא אלף וארבע טעמים שאינם ידועים לנו שהם לא נתנו רק טעם אחד כדי לשבר האוזן וא"כ בכל דרבנן צריך לדעת אם כל הטעמים בטלו ומה"ט אמרו שאין ב"ד יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ועיין ע"ז ל"ז רבי יהודה נשיאה התיר את השמן ע"ש באריכות ועכ"פ נראה כי לבד מהטעמים שכתבו פשוט כיון דצריך לדעת כל האלף וחמשה טעמים שהיה להם לב"ד המתקן ושכולם אינם נוהגים א"כ צריכים להיות גדולים מהם ודו"ק.

ומה שהביא הערה מחתנו היקר עדיו לגאון בני ר' עמרם שליט"א דיש לדון בטבילת שחרית לאותן שנוהגין גם לרחוץ בבורית יש לדון באיסור רחילה לפני התפילה אי מותר דאף דהמחבר סי' פ"ט סע"ז התיר הלא המ"ב סתם שם שהוא דוקא קודם עה"ש, הנה אמת כי ברבינו ירוחם נתיב ג' חלק רביעי כתב יש מהגדולים שכתבו דה"ה שאסור להתחיל בכל אלו סמוך לק"ש ותפלה של שחרית ולק"ש ותפלה של ערבית ואם

התחילו אין מפסיקין עכ"ל ועיין א"ר סי' רל"ה אות ו' ומיהו כנראה דהעולם נהג בזה כפסק הש"ע ולהתיר אפילו לאחר עה"ש וכנראה דתפס עלמא כהכל בו והרמב"ם דטעם הרמב"ם משום דלא גזרו אלא בדבר המצוי מסחבר. ובעה"ש סתם כדעת המחבר ונראה דחולק על המ"ב ע"ש סכ"ח אלא שהוא ז"ל התיר אפילו כלהו חוץ מאכילה אבל האחרונים חלקו בין תספורת ורחיצה לשאר דברים ול"ע.

וקצת אמרתי לפרש לתרץ מנהג העולם דלא אמרו כל הני אלא כשעושה בביתו ביחידות דאז חיישינן שמא ימשך או ישכח או יתעלף וכיוצא בו אבל כל שעושה כן ברבים לא גרע מהמעמיד מי שהוא להזכירו או מקום שקוראים להתפלל דאז ליכא האי חששא ולכן י"ל דכהיום שהכל הולכים למקוה של רבים ליכא האי חששא בר מן דין דנראה דבמקלחת ליכא גזירה זו דמרחצאות שלא אמרו אלא אלא באמבטיאות וכיוצא בו ומה"ט נמי הולכין במקואות עש"ק עד הלילה דהרי התם ודאי תקנתא הוא ולהנ"ל אתי שפיר.

אלו דברי אדם מועט לעולם בין ער בין ישן וי"ד שנזכה לכוין להאמת ולא נכשל ח"ו בדבר הלכה מעתה ועד עולם והנני מתכוין כנגד המברכין בברכת כוה"ט לאלתר לחיים טובים ארוכים ושלום לו ולכאש"ל כעתירת וברכת מחותנו אוהבו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קה

ביאור לשון עלה ונסתפג בכה"ג בעבודת יו"כ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בטבילת כה"ג בעבודה כתבו עלה ונסתפג ודייק המל"מ בפ"ב מהיוה"כ מאי קמ"ל ונסתפג דמשמע חיובא הוא ותי' דהמים הוי להו הפסק ועיין משנ"ה ח"ב סי' ע' מה שכתבתי שם ובהוספה בסוף הספר, וכעת נראה בס"ד לפמ"ש הכ"מ פ"ו מהאה"ט הט"ז דאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המקוה לא בעודו בתוך המקוה ועיין משנ"ה ח"ה סי' קנ"ב שהארכתי בזה קצת, ולדעת הכ"מ יש לחקור שאם קודם שעלה מתוך המקוה והוא תלי' או קצת מרגליו עדיין במקוה אי מותר לנגב את החלק מגופו שהוא כבר חוץ למי המקוה, דאי נימא דלא נטהר עד שילא כולו א"כ אפשר אם ינגב אליו קודם שילא כולו לא נטהר גופו כשילא דבעינן עכ"פ שיהי' כל גופו יוצא מן המקוה ואח"כ ינגב אבל אם ינגב עצמו אלי גופו ואח"כ ילא כה"ג נראה דלא מהני דכיון דלא נטהר עד שילא מן המים בעי שיהא המים על גופו עד שילא ואולי כמו לר"י במקוה שיש בו מ"ס בלמלום וטבלו בו שנים כל שעדיין רגלו של ראשון במים טהור דאמרינן גוד אחית והכ"נ עכ"פ בעי שיהיו המים על כל גופו, וא"כ י"ל דזה קמ"ל עלה ונסתפג ולא קודם דאם יסתפג קודם שעלה הרי שוב לא יטהר בעלייתו ודו"ק.

ואפילו לפי מה שהעלתי בס"ד בספריו משנ"ה ח"ה סי' קנ"ו דבעלייתו אם נפסל המקוה או שחסרו מ' סאה בשעת עלייתו ושאר פסולים שנולדו בשעת עלי' אפילו להכ"מ עלתה לו טבילה מ"מ דידן י"ל דשאני הוא שנגב עצמו כשהוא טמא קודם שעלה אלא דזה רק לשיטת הב"י ודעימי', ועיין משנ"ה (ח"ה הנ"ל) והבן כי קלרתי. ובאמת כי יש בזה עוד טעמים חדא דביה"כ אסור ברחילה כמבואר א"ח סי' תרי"ג ולאחר טבילה מוברח להסתפג מיד שלא יעמוד במים על גופו ויעבור על רחילה, וככר מבואר בנודר מן המעין, עוד יש משום בגדי כהונה שלא יתקלקלו כשלובש על גוף רטוב ולריך להסתפג.

רושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קו

מים שנעשו מקיטור (סטים בלע"ז) אי יש להם דין מים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו עוד באדים כלומר מים שנעשו מקיטור (סטים בלע"ז) שהם נתבשלים ובאים מחמת זיעה אי הם בכלל מים הנה בספרי משנה הלכות ח"ב סי' א' הבאתי בזה מחלוקת הפוסקים דעת החז"א ז"ל מקואות תנינא סי' י' סקי"א דאדים לא הוי מים ואינן פוסלים את המקוה במים שאובים בנ"ל ולא מעלים את המקוה ועיין ספר טהרת מים סי' מ"ז מ"א פשיטא ליה נמי דזיעה לאו בכלל מים הוא ובענייתן הקשתי עליהם ממשנה מכשירין פ"ב מ"א בא במים שאובין והזיע זיעתו טמאה נסתפק ואח"כ הזיע זיעתו טהורה ופי' הר"ש ז"ל זיעתו טמאה דמחמת המים הוא כו' ומשמע דזיעה מחמת המים הוי מים ועיין שו"ת הריב"ש סי' רנ"ה ובשו"ת משאת בנימין סי' נ"ה ובספרי הנ"ל שהארכתי בזה דעכ"פ ספיקא הוה ולענין נט"י אם אין לו מים אחרים לפענ"ד אפשר לו ליטול ידיו מהם ולא יברך ואם אח"כ ימצא מים טהורים יחזור ויטול ידיו בלא ברכה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קז

במקוה רעין עיטם היאך טבל בו הכה"ג

י"ג מדות של רחמים שנת ושבת"ם בנ"י יצו"א.
מחיי חיים יחתם לחיים טובים ארוכים רשנים ורעננים בבריית גופא ונהורא מעליא את מע"כ הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי תבל צ"ת ראש בשמים תת"פ מרביץ תורה לאלפים גדול מרבן שמו כקש"ת מוה"ד אלעזר מנחם מן שך שליט"א ראש ישיבת פונביז' בני ברק.

אחדשכג"ק בירלת הכבוד וכו'.

ומעגינא דיומא במס' יומא ל"א בעין עיטם הקשו התוס' דהמים היו יוצאים בשעה שנכנס הכה"ג ותי' דהחקק היתה גבוה מג' אמות ולכאורה תמיה לפמ"ש הריב"ש סי' רל"ה דמי המקוה מגביהים כ' סאה או יותר כשנכנס אדם במקוה שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות א"כ כשנכנס הכה"ג עלו המים עכ"פ אמה ואלי א"כ עלו למעלה מראש הכה"ג כאמה או יותר והיאך לא חששו שיטבע שם הכה"ג כמ"ש הריב"ש סי' רל"ב וגם היאך נכנס ויצא משם כיון דהמחילות גבוהות יותר מאיש והמקום צר שאינו מכיל אפילו הבגדים כמ"ש שם תוס' בקושיתם דאדם באמה יתיב ותי' שנכנס בלי מלבושים משמע דבמלבושים לא הי' יכול ליכנס וא"כ לא הי' שם מדרגות ולא היו יכולים להכניס סולם שאין מקום אף למלבושים וכ"ש לסולם, וכ"ש שאין זו טבילה נוחה שחששו לה משום חולשא דכ"ג כמ"ש שם בע"א, וגם צ"ע אם הי' כ"ג בעל בשר כר' ישמעאל היאך טבל במקוה זו שהיה בלמלום.

הנ"ל

(ע"כ המשך מתשו' בסמוך סי' קל"ח)

סימן קח

בשו"ת מעיל צדקה שכתב דהריב"ש לא ראה דברי התוס'

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

וקצת צ"ע בשו"ת מעיל צדקה שכתב דהריב"ש לא ראה דברי התוס' יומא ופלא שלא זכר השר מדברי הריב"ש סי' רל"ה שמביא שם דברי התוס' גם מה שרצה לחדש שם משום זוחלין ולא משום חסרון השיעור לכאורה צ"ע מתוס' בכורות נ"ה ע"ב ד"ה שם שכתב דבעין מיעט זוחלין

כשרין, וגם לא זכר השר מדברי הח"י והריטב"א דבעין עיטס ס"ל דבעי מ"ס ול"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קט

מקוה ששפכו בו תומר למנוע זוהם אי נפסלו המים

מוצש"ק לסדר וריחמתי התשנ"ב בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ד יהונתן ש. וינר שליט"א רב במלבורן אוסטרליה.

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו עוד במקוה לטבילת כלים אשר מידי פעם לפעם באים שלוחי העיר עם מין חומר ושופכין למים כדי למנוע זיהום ויתושים והחומר הזה אף ע"פ המים כעין שכבה דקה וכשטובלים הכלים נדבק בכלים עד שלאחר טבילת כלים צריך לשופפם היטב לפני שימוש ועתה רוצה לדעת אי הני חומרים מהוים חלילה בטבילת הכלים, ואם כן מה דין הכלים שטבלו שם עד עכשיו.

והנלפענ"ד דהנה בש"ע יו"ד סי' ר"א סכ"ה מי צבע שנפלו למקוה שלם אע"פ ששינוי מראיו וכן אם הדיח בו כלים ונשתנה מראיו או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו לא נפסל, אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל ושינוי מראיו מכמות שהיה נפסל כיצד יעשה אם הוא חסר ימתין עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה ימלא בכתף ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים ע"כ. והנה מבואר דמקוה כשר תלוי בשינוי מראה אם נפל לתוכו יין או מוהל ועל מוהל פי' שם בסוגרים פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת עצירת הזתים ויש בהן לחלוחי שמן ואע"פ תלה זה בשינוי מראה המים שאם שינוי מראה המים אז נפסל המקוה ואם לאו המקוה כשר.

ולפ"ז בדידן נמי כך שאם לאחר ששמים שם החומר הזה נשתנה מראה המקוה אז נפסל המקוה וצריך להוסיף מים עד שיחזור למראה המקוה וכשיחזור יהיה כשר לטבילה ואם לא נשתנה מראה המים אז מותר לטבול כמו שהוא והגם שיש שם כעין שמנונית הרי על המוהל נמי פי' שיש בו לחלוחי שמן ואעפ"כ אם לא נשתנה המראה הרי המקוה כשר ולכאורה פשוט דשמן ומים אין מתערבין כלל, ועיין מסכ' טבול יום פ"ב מ"ה שמן שהוא צף על גבי היין ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא השמן ר"י בן נורי אומר שניהן חבור זה לזה ועיין ק"ש שם ובפיה"מ ואין הלכה כריב"נ, ומיהו אם יעלה כעין שכבה מלמעלה ותחתיו לא נשתנו מראה המים וטבל שם עלתה הטבילה כיון דהמים בעצם לא נשתנו אלא מלמעלה הו"ל כעין כיסוי על שתחת הכלי למטה כשר ואולי מפני מראית העין ולכן על הכלים שכבר טבלו לכאורה יש להקל ומהיום והלאה יעשו לאחר שבאו אנשי העיר שישלח המשגיח על המקוה להוסיף מים עד שחוזר ונשתנו מראיתו למראה מים ואם לא נשתנו מראה המים מותר לטבול כך אם לא שהחומר הוא כך שנדבק בכלי ממש כעין דבק אבל לא נראה המציאות כן עכ"פ כל ערום יעשה בדעת.

וי"ד שיזכה ללמוד תורה וללמדה לאחרים לשמה ולגדל בניו לתורה ולחופה ומעשים טובים ידידו דושה"ט וכשב"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קי

בדין מקוה על גבי מקוה

כ"ח לחודש הרחמים התשמ"ז בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"ה כש"ת מוה"ד פינחס אברהם מאייערס דומ"ץ וחבר הכולל לובאוויטש מאנטרעאל שליט"א.

אחדשכ"ת בידידות.

יסלח לי אחד על שלא השבתי על מכתבו הראשון כי פשוט אני טרוד אחד ומוטרד ולא ראיתי דבר שיהיה נחיצות לכתוב אבל כעת שראיתי שמצטער על שלא השבתי לו כיון שהוא קודם ר"ה אבקש סליחתו שנגרמה לו צער על ידי והרי אפילו על יתושים אם לא התורה משום לצע"ח וכ"ש בנ"א וקיו גדולי התורה וגם ידידי היקר ויען ויאמר סלחתי.

והנה בדין מקוה על גבי מקוה כבר כתבתי מזה כמה תשובות ואין דעתי למשוך הנוהגים כפי פסק גדול וצדיק שהורה להם בקדושתו כפי דעתו הרחבה ורוח קדשו אשר הופיע עליו האמנם כבר הארכתי בזה דלדידן שרבותינו הקפידו על זה שלא לשנות ודאי שיש בזה מדין אל תטוש תורת אמך עכ"פ אפילו נימא דלהלכה שניהם כאחד טובים מ"מ נקיים בנו צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים רועי ישראל והלא גם אדמור"י ליזבאוויטש נולדו ממקוואות הנעשות כמו מקואת שלנו שלא היו מקוה על גבי מקוה ואם הי' מקוה כזה כשר לנו ולאבותינו ד' אלפים שנה למה לא נמשיך כן עד ביאת משיח לדקינו, וודאי תלמידי וחסידי הגה"ק שנוהגים כמותו תבא עליהם ברכה אבל להכריח על העולם מה שלפי רבותיהם לא ניחא להו לא שמענו.

ואחד מידידי העיר לי דבשו"ת העמק שאלה כתב דכבר הי' כן המקוה בטשערקאס מקוה ע"ג מקוה ולאחר הסליחה טעה המעיר והוא דבשו"ת העמק שאלה סי' נ"ז יו"ד בד"ה ואשר שאל כתב וז"ל ואשר שאל כת"ר אם לעשות מקוה ממי גשמים לא ידעתי למה לא, וידע מעלת כת"ר כי המקוה שעשו בטשערקאס הנה יש ברצפת מקוה העליונה נסר הנלקח בעת שרוצין לנקותה מב' טעמים, חדא לעיין במקוה התחתונה אם לא נתמלאה מעפר וטיט (בלאטא) הב' כשמנקין העליונה ובאו להמשיך שאובים מחדש ישפכו אל התחתונה להדיא וכאשר יגבהו המים בערך שיש מ"ס גם על פני רצפת העליונה אז מכסין בהנסר ויש בו נקב כשפופרת הנוד אשר מחובר תמיד בהשקה ע"כ.

והנה כנראה שהי' שם בור גבוה והיו מחלקין אותו הבור לשנים בשעת טבילה עם נסר שהיה בו נקב השקה כשפופרת הנוד שהי' מחובר תמיד, והנסר שעשו לחלוק לא כתב הטעם למה ואולי שהי' הבור עמוק והי' קשה לטבול למטה ועשו נסר כידוע מהקאסטענעס שעשו במקואות, ומ"מ הרי כתב הגאון ז"ל שני דברים אחד דבשעה שנקוי המקוה הסירו הנסר הזה כדי לראות עם בור התחתון לא נתמלאה עפר וטיט וכנראה דחששו שא"כ לא יהיה בו שיעור מ"ס וטעם השני כשימשיכו מים מחדש לבור לא ימשיכו לבור העליון כלומר למעלה מן הנסר שחלק הבור למחצה אלא ימשיכו השאובים לבור התחתון וא"כ תרוייהו טעמי איכא לאורה גם בדידן שאם עושין מקוה תחת המקוה המקוה התחתונה א"א לנקות ולראות אם נתמלאה עפר או צרורות או לפעמים אפילו אלונטיות וכיוצא יוכלו ליפול למטה וגם השאובים רק נכנסים בבור ונשקים ע"י ההשקה מלמעלה ולא כדעת העמק שאלה וז"פ אחד ואדרבה הבעל עמק שאלה במקום אחר כתב לחזק שיטת אותו הגה"ק אדמו"ר מלאנז ודו"ק.

עכ"פ אין בדעתי לפלפל בזה יותר וכמו שכתבתי בפתיחת מכתבי שהסומכין לטבול במקוה שהמציא להן הגה"ק אדמו"ר מהרש"ב שאומרים בשמו ודאי עושין כדין אבל להכריח על הממשיכין לטבול במקואות שטבלו אבותינו ורבותינו ואבותיהם ורבותיהם של אדמור"י הנ"ל אין ניחא לי להכריח ואין זה מדרך שקבלנו ומה ידעינו שהם לא ידעו, ועיין ח"ס יו"ד סי' רי"ד מה שגאון אחד קדוש יאמר לו בקש ממרן הח"ס להנהיג חומר במקואות ומרן הח"ס השיב לו ביותרת הכבוד שהמחמיר יחמיר לעצמו והגם שבקל יכול לתקן חומרא זו מ"מ לא רצה לתקנה אלא הניח על הישן ולא לשנות וקרא על זה קרא דעת לעשות לה' ע"ש ועיין ספרינו משנ"ה ח"ה סי' ק"ד בארוכות ובח"ד סי' ק"ה, ובהיותי בירושלים בקיץ העל"ע שמעתי שבמקום אחד בירושלים במקוה גדול ולרבים רצו לבנות מקוה אחד על גבי מקוה ושאלו שם מגדולי ההוראה ואמרו שמנהג ירושלים אינו כן ולא רצו לשנות

המנהג שהוא בירושלים מדורי דורות שהנהיגו שם אנשי חב"ד ותלמידי מרן האדמו"ר הגרש"ז וגם תלמידי הגר"א ז"ל.

וגדולה מזו ראיתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בענין שנשאל אי מותר להוסיף על הערבות יותר משתי ערבות כמו על הדסים וכתב הרמב"ם ז"ל שהגם שראה אחד מהראשונים שכתב שמותר להוסיף ומיהו כיון שלא מלא ראי' ברורה לדבריו בדברי חז"ל בש"ס ולא ברירה ליה הא מילתא א"כ הלוקח שתי בדי ערבות יוצא לכ"ע והמוסיף יותר אולי עובר על בל תוסיף ולכן מוטב לקיים ולתפוס הודאי ולקיים כמצוותה מלהוסיף שאפשר שיעבור על בל תוסיף ואם לא יוסיף לא יעבור על לא תגרע ע"ש דברים נפלאים והכ"נ אמינא לדידן כי אם נלך בעקבות רבותינו ודאי לא נחשוב בבל תגרע ח"ו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיא

בענין פילטער למקוה

לכבוד הרב הגאון כג"ת וכו' שליט"א

אחדשכ"ג בידידות יתירה.

ע"ד השאלה אי מותר לעשות פילטער במקוה שבו המים מנקים בכל יום וגם מפני החסכון שצריך למעט בחימום והתורה חסה על ממונם של ישראל.

הנה באמת כי אין הז"ג להאריך וראיתי בזה מחמירים ומקילין ולפענ"ד לא ראיתי בה שום איסור דלא גרע הפילטער ממים שאובים ממש ששופכים אל המקוה וכיון שמשיקים את המקוה במי גשמים המקוה כשר והכ"נ ובפרט כי קרוב לומר שע"י הפילטער המים לא נעשו שאובים כיון שאין הפילטער כלי שיכנסו המים.

אלא דיש לדעת דבשעה שהפילטער פועל אז אפשר הוה המים זוחלין לפי שיוצאין מבור המקוה ויש לעיין בזה כי אין זה ברור כיון שיציאתן אינו לחוץ מהמקוה אלא שיוצאין וחוזרין ע"י ציור העשוי לזה, וג"כ אינו בית קיבול. ומיהו אם היו זוחלין פוסלין אפילו לטבילת עזרא עיין מחזה אברהם סקי"ב ועיין טור סי' ר"ב ואלו מ"ם צריכין שיהיו נקוין וכו' אבל אם נשאבו וכו' אלא זוחלין על הארץ פסול, ועיין משנה הלכות ח"ג סי' ז' ומ"ז סי' י"ד ולכן יש ליזהר בכל עת שעושה הפילטער שלא יניחו אותו פועל בשעה שטובלין במקוה.

שוב ראיתי לידי"נ ש"ב הרהגה"ל מוהרל"י גאבד"ק לעהלים זצ"ל בספרו מגדלות מרקחים יו"ד סי' ס"א דלמקוה נשים אין להשתמש בו כיון דבשעה שפילטער פועל הוא זוחלין אפשר שישכחו הנשים מלסגור הכפתור ויטבלו כך ובכל הדבר המסור לנשים צריך זהירות יתירה והביא לעצמו ראי' מתשו' ח"ס יו"ד סוס"י ר"ז וז"ל דאפילו נאמר שבשעת הטבילה יפתחו הנקב אין למסור זה לנשים שבאורך הימים יזלזלו בפתיחה ובדידי הוה עובדא וכו' עכ"ל ונידון דידן דומה ממש לזה ע"כ לפענ"ד יש למנוע לעשות הפילטער עכל"ק.

ולפענ"ד לא זכיתי להבין שאם דומה ממש לזה א"כ הול"ל דלכן לא ימסרו את הפילטער ביד נשים אלא דוקא אנשים יתעסקו בו כדי שלא יקילו הנשים בה והאם נמי הכי הוה שהרי במציאות עושין השקות בכל יום אלא שאין מוסרין זה לנשים וא"כ יהי' זה כמו זה יחדיו ידובקו ויהיה ממונה על הפילטער זה האיש שהוא ממונה על ההשקות ולא הנשים או שימסרו לו מפתח שזולתו לא יהיה אפשר לפתוח הפילטער ול"ע.

וממילא אם הפילטער יהי' הכפתור מסור לאנשים דוקא כמו ההשקות, וקודם שישתמשו במקוה המכשיר המקוה יסדר ההשקה וגם הפילטער ולא יהי' ביד האשה, איני רואה בזה גריעותא כלל ממעשה דהחת"ם.

אשר לכן במקוה לאנשים לפענ"ד אין שום ספק להשתמש בפילטער אפילו להגה"צ מצעהלים ז"ל ומיהו במקוה נשים כיון שיצא הדבר מפי אותו צדיק מיראי הוראה אני להתיר וגם כי ראיתי עוד רבנים שהחמירו והמחמיר תע"ב אם לא שיש עוד סניפים להתירא, ובצירוף שלשה רבנים חשובים הנני מצרף עמהם לעת הצורך.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיב

הנודר לצדקה בחלום אי חייב לשלם

כ"ח לחדש הרחמים התשל"א

מע"כ הב' האי צורב עוסק בחוקי חורב בנש"ק כמר אהרן אליעזר ליפא הלוי זילבערמאן הי"ו כעת ראש הכולל דישיבתנו הקדושה שליט"א.

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו בענין נדר לצדקה בחלום אי חייב לשלם והאריך בדברי חלומות במכתבו הנני שולח לו העתק מתשובה אי צריך התרה וימלא בקשתו.

ומה שהאריך להקשות ממקום למקום מתי שומעין לבעל חלום וקשה ליה מתענית חלום וכיוצא בזה ונכנס בדחוקים.

ולפענ"ד הנה דבר זה מפורש בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח וקכ"ט שמחלק בין ממון לאיסור דבאמת יש חלום שבא ע"י מלאך והוא חלום אמתי ויש חלום שבא החלום ברוב ענין והוא חלום של הבל וכמו שאמרו בגמ' ברכות נ"ה ע"ב ר' שמואל בר נחמני אר"י אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו אמר רבא תדע דלא מחוו ליה לאיניש לא דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא וע"ש מעשה דר' יהושע עם הקיסר וכיון שיש שני מיני חלומות ואין יודע כדת מה החלום הזה אשר חלם ולכן הדין כך, בספיקא דאיסורא אזלינן לחומרא ובספיקא דממונא אזלינן לקולא דאין הולכין בממון אחר הרוב וע"ש שביאר הדברים כנתינתן מסיני. ועיין ש"ע יו"ד סי' ר"י ובידות נדרים להגאון השו"מ סי' הנ"ל.

ובזה הנני מברכו בברכת התורה ולומדיה צלח ורכב על דבר אמת המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיג

נשבע שלא יאכל פירות הקדש ואח"כ שאל על ההקדש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו להסביר במה שנסתפק השעה"מ פ"א מאיס"ב ה"א במי שנשבע שלא יאכל פירות שהיו לפניו ופירות האלו היו של הקדש וקיי"ל אין שבועה חלה על של הקדש משום דמושבע ועומד הוא אם אח"כ פדו הפירות אי חלה השבועה או דילמא פקע לה השבועה דבשעה שנשבע אין כאן חלות ולא דמי לאיסור אחות אשה ואיסור א"א דמיחלא חלי וקאי.

ולפענ"ד נראה מדברי הגמ' נדרים י"ז יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה ופי' הר"ן שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל מכיון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה הוי ליה מושבע ועומד ותו לא חיילא עליה שבועה שניה ובגמ' אמר רבא אם נשאל על הראשונה שני' חלה עליו וכו' לימא מסייע ליה מי שנדר שתי נזירות ומנה את הראשונה והפריש קרבן ונשאל עליה עלתה לו שניה בראשונה ודחו כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ופי' הר"ן מאן דמסייע ליה לרבא ע"כ כרב הונא ס"ל וכו' ומש"ה כשנשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה

אבל בשבועה שבשעה שנשבע לא חלה שבועה שניה לעולם אימא לך דכיון דלא איילא השתא לא איילא נמי כי מתשיל אראשונה וכו' ודחו לה ע"ש. וסיים הר"ן ולענין הלכה קיי"ל כרבא דהכי דאדחיא סייעתיה שמעתיה לא אידחיא ומתני' דהכא ודשבועות כותיה דייקי וכו' ע"ש.

והנראה מדברי הר"ן ז"ל בביאור הא סוגיא דשבועה בתוך שבועה הגם דלא איילא השתא משום דמושבע ועומד מהר סיני מ"מ לאחר שנשאל על הראשונה שניה חלה עליו הגם דעכשיו אין לה שום מקום לחול וא"כ הכ"נ לכאורה במי שנשבע שלא יאכל פירות אלו של הקדש הגם שמושבע ועומד והשבועה לא חלה כיון שנשאל חלה השבועה כנלפענ"ד, ועיין טוש"ע יו"ד סי' רכ"ע וסי' רל"ע שוב ראיתי באבני מילואים בשו"ת סי' י"ב שהאריך בזה ע"ש ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיד

בן מהורים שנתגרשו אצל מי יבחור לדור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באביו ואמו שנתגרשו ושניהם רוצים בבנו שידור עמהם והוא כבר גדול ובר דעת במי יש לבחור.

נראה לפענ"ד כך אם אביו ע"ה אז במקום שירצה ידור שהרי אמר בקידושין פ"ק שאל בן את ר"א אבא אומר השקיני מים וכו' נתגרשה מהו וכו' עול ספל וכו' יקעקע לה כתרנגולים פי' דאז שניהם שוים (עיין יו"ד סי' ר"מ סי"ד) ומיהו כתב בחשו' בשמים ראש סי' רכ"ו דזה דוקא באינש דעלמא אבל אביו ת"ח קודם לרבו מובהק ורבו מובהק קודם לאב ואם וא"כ החיוב לדור אצל אביו ת"ח וממילא גם לענין שאר דברים אביו ת"ח קודם ע"ש וק"ל.

ועיין ירושלמי שלהי הוריות דבעי אבידת אביו שאינו תלמודו ממנו ואבידת אמו גרושה מאביו מי קודם אביו הוא שיקדים או עד שיהא כל תלמודו ממנו ולא איפשטא האיבעיא וא"כ משמע עכ"פ שלמד ממנו חצי תלמודו אבל בלאו הכי שוים. ומיהו אם אביו הוה גדול הדור אשר רבים חייבים בכבודו א"כ חייב מכח שאז הו"ל דין כרבו שלמד רוב חכמתו כמבואר ביו"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קטו

בן אי מותר לו לספור את אביו שאפשר לעשות לו חבורה

ט' סיון התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הו"ב ברקאי הב' **נתן גטע בן אסתר** חיה הופמן הי"ו תלמיד חשוב בישיבתינו הק' קריאת אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט בידידות.

בדבר שאלתו באב המבקש את בנו לספר אותו במכונת תספורת (שער מאשין בלע"ז) והמכונה מקולקלת קצת שעלול לעשות חבורה בשעת התספורת אם יכול הבן לספר אעפ"כ כיון דלא הוי ודאי שיעשה חבורה א"כ הו"ל עשה דכבוד אב ודאי ותבורה ספק או שלא יספר שיש כאן ספק חבורה והגם שילטער אביו ממה שאין הבן שומע לו לספרו, וליין שם להא דסנהדרין פ"ה רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילא ורמ"א יו"ד סי' רמ"א ס"ב ומש"כ בספרי משנה הלכות ח"ע סי' ת"ד.

והנה לכאורה אין להוסיף על מה שכתבתי שם ואדרבה כ"ש הוא משם שהרי התם איירי

רב דתחב לו קוץ ברגלו והרי הוא מצטער מהקוץ ואפ״ה לא שבק ליה לבריה שיקחנו מחשש שמא יעשה לו חבורה יותר מהצריך והרי על ספק לא שבק ליה ופסקו בש״ע יו״ד שם כותיה אלא דהרמ״א כתב דבמקום שאין אחר להוציאו מותר והטעם כיון דהאב כבר בצער שתחב לו קוץ והוא אין לו אופן אחר להוציאו אפ״ה אם יש אדם אחר אין להוציאו כ״ש כאן שאין כאן צער קודם שנסתפר להאב אלא שיצטער אם לא יספרנו על שלא שמע בקולו ואדרבה צריך לשמוח שאינו שומע לו מפני שחושש שלא יחבול בו ויבא לידי איסור וא״כ בנו אדרבה דייק במצות כיבוד אב, והאי צער לא צריך להצטער וכבר מצינו חילוק זה בין צער המוכרח ובא ובין צער שאדם מביא על עצמו עיין ברכות י״א ע״א אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי וכ״ת הכ״נ אלמה אמר ר״א בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנאמר פארך חבוש עליך ומשני התם טריד טירדא דמצוה הכא טריד טרדא דרשות ועיין רש״י טרוד שמצער עצמו ופשוט דהי׳ לו שלא לצער על דבר רשות אבל התם טרוד טרדא דמצוה והכ״נ כ״ש הוא בתחב לו קוץ שהוא מצטער ובנו יכול להוציאו ולהצילו מן הצער אבל כאן לא היה לו לאביו לצער כלל בשביל זה.

איברא דאולי הוא בכלל מה שאמרו ז״ל יבמות דף ה׳ ודף ו׳ יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת״ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי ועיין טוש״ע יו״ד סי׳ ר״מ סט״ו וקיי״ל דאפילו מצוה של דבריהם אל ישמע לו ועיין שם וברמב״ם וכיון דכאן איכא איסור דרבנן עכ״פ אפילו בלא מתכוין א״כ לא ישמע לו בכה״ג. וליכא למימר בכה״ג עשה דוחה ספק ל״ת וכ״ש דעשה זו יש בידו לומר לא בעינא וליכא לעשה כלל אלא דיש לחלק דהא שאמר לא בעינא לא בטלה לה לעשה דכיבוד אב וכבר האריכתי בזה במקום אחר והבן כי קצרתי.

אלא דיש לעיין בכה״ג ששערות ראשו מכאובין לו ומבקש לחתכן שהוא לשם רפואה אז כבר באנו לדין של קוץ תחוב לו ויהיה תלוי אז במחלוקת הנ״ל כיון דאז הוא כבר מצער עצמו ומבקש להצילו מצערו ובכן אם יש מי שהוא אחר שיכול לספרו נמי דינא הכי כמו בקוץ וכנ״ל וכמובן שבמקום שאין חשש לחבלה כלל אז לכאורה ליכא שום איסור ומ״מ אינו מדרך כבוד אעפ״כ לאביו שבנו יספרנו.

ומה שהביא בשם הגהות מוה״ר יעקב קאסטנער ז״ל שכתב שנ״ל דעת כל הפוסקים שוה שאם אין אחר לעשות והאב מצטער הרי זה מקיז וחותך כפי מה שהרשוהו ומינה תמה שכתבתי שם בספרינו הנ״ל דהמחבר מחמיר וס״ל דאפי׳ בדיעבד אין להבן להקיז דם.

הגהות הנ״ל לא ראיתי מ״מ לפענ״ד לא קשה חדא דיש לחלק בין אין אחר ואין בו סכנה לאין אחר ויש בו סכנה דכה״ג כ״ע מודי דבמקום סכנה יקיז וא״כ י״ל דכוונתו אין אחר והוא במקום סכנה, ושניא דלא דק בספרינו הנ״ל שם ד״ה ולהלכה שכתבתי שם דבדיעבד שליכא אחר או שאינו פה יש לסמוך ארמ״א ז״ל ומה גם שיש לומר שהמחבר נמי מודה בכה״ג להתיר בדיעבד ע״ש וא״כ אתי היתה בכה״ג ושלחתיה באופן אחר והבן.

אלו דברי אדם מוטעם לעולם טרוד בעבודת הקודש המברכו בברכת התורה, ויה״ד שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמד ולסיים ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה הפך בה והפך בה דכולה בה ובאהבתה ישגה תמיד ויתרומם קרנו למעלה כעתירת וחפץ ידידו המצפה לגדולתו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קטו

שמע בזיון אביו אם חייב למחות

אוד ליום ג׳ קדושים התשמ״ה בנ״י יצ״א
כבוד האי צורב כו׳ כמוה״ד יצחק איידיק לעפלער הי״ו
תלמיד רישיבה הקדושה צאנז ביוניאן סיטי

אחדשה״ט.

בדבר שאלתו מה שאמרו הנעלבים ואינם עולבים וגו' אם שמע בזיון אביו או אמו אי נמי הלכה כן או דילמא על אביו או אמו לא ישתוק.

עיין אורחות חיים להרא"ש (אות פ"ב) אל תרים ידך על חבירך ואף אם הוא מקלל את אביך ואת אמך בפניך ע"כ. ובדרך ישרה שם הבאתי דעל קללת אביו ואמו לא ראוי לשתוק ולהשים יד לפה, דעל בזיון עצמו יכול למחול ולא על בזיון אביו ואמו. ועיין סוטה (י"ג ע"ב) מפני מה נענש יוסף מפני שלא מיחה בכבוד אביו, וק"ו השומע בזיון אביו ואמו או מקללם שצריך למחות. ובתנחומא (ויקרא ז') אם מקלל אביו בפניו הוא נותן את נפשו ואומר אהי קללתם. ורבינו יונה באגרת התשובה שאם שמע אדם מדבר עליהם של כהוגן יקהה את שיניו ויאמר לו שקר אתה דובר וכ"ש שומע מקללם. ובס"ח (סי' ע"ב) המדבר על אביו ואמו דבר שאינו הגון לא ישוב שלא כהוגן אלא אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו אין אתה אומר אמת ולא תשיב עוד דבר גדול ולא דבר קטן ע"ש.

דו"ש בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיז

חכם שפוסק בדבר לאיסור יכול לומר להשואל שילך לאחר שמתיר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר שנשאל מה שאני נוהג לפעמים להשיב לשואלי לך לרב פלוני שהוא מקיל בדבר ואני מחמיר ומאחר שאני ס"ל לחומרא היאך אני שולח לאחר להקל לו נגד ההלכה.

דע לך ידידי כי הלכה הוא בדרכי ההוראה שאם חכם שנוטה דעתו לאיסור בדבר שרבו מתירין והוא נשאל על אותו דבר מותר לומר לנשאל שילך וישאל לפלוני חכם ויודע שהוא יתירה לו ויש מי שאומר שאף הוא בעצמו יכול לומר לנשאל פלוני ופלוני התירוה והנשאל סומך על אותה תשובה להיתר אף שהוא עצמו נוטה לאיסור עיין חולין מ"ד ע"ב שדריה ועיין מאירי חולין מ"ח ע"א. ועיין יו"ד סי' רמ"ב סעיף ל"א בהגה"ה ובש"ך שם ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיח

במקום שפוסק סותר דבריו מפסקיו ותשובתיו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שנסתפקת בפוסק שכתב בפסקיו וסותר דבריו בתשובה שכתב להיפך על מה נסמוך על פסקיו או על התשובה.

ולפענ"ד דבר זה יש בו חלוקים ובגמ' אמרו לחלק בין מקום שדוכתיה הוא ללאו דוכתי' אלא הובאו דבריו דרך אגב דבמקום שדוכתיה הוא דרכו של הפוסק לדקדק בדבריו אבל במקום שמביאו דרך אגב י"ל שלא דקדק אז דכוונתו על דברים אחרים ולענין תשובות ופסקיו הנה בשו"ת מהרי"ל סי' ע"ב כתב דיותר יש לסמוך על התשובות שהלכה למעשה הוו וילפינן מינייהו טפי מדלרי הפוסקים שלא היו בשעת הוראה כדאיתא ביש נוחלין ומשום הכי גרסינן בתלמודא בכמה דוכתין והלכה למעשה וכן בא"ז כמה זמנין להודיע שאין כאן ספק בגמגום והתשובות שפסקו על המעשה היינו הלכה למעשה וכל רבותי שאחר התלמוד כולהו מייתי מתשובות דקמאי ואנן יתמי דיתמי כ"ש וכ"ש ע"ש וא"כ כ"ש אנן דיש לן לסמוך על התשובות שנכתבו הלכה למעשה.

ומיהו היכא שהחידושין נכתבו לאחר שכתב התשובה בזה יש לעיין כדת מה לעשות די"ל דחזר בו ממה שכתב בתשובה ומיהו י"ל כיון שלא הזכיר התשובה שכבר כתב להיפוך י"ל דלא כתב כאן להלכה ולמעשה רק לחידוש בעלמא.

דושה"ס בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיט

להחמיר בדברים המותרים אסור כמו להקל בהן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת בידידות יתירה.

בדבר שתמהת על מה שאמרתי דגם להחמיר אסור מה שאינו מבואר עד שיביא ראי' לדבריו והרי בגמ' אמרו כחה דהתירא עדיף ופרש"י שעליו להביא ראי' אבל להחמיר כל אחד יכול להחמיר.

דע כי הם שני דברים דמה שאמרו להחמיר כל אחד יכול להחמיר אין הכוונה למעליותא ושכן ההלכה אלא גריעותא הוא ואין לעשות כן אלא לברר לעצמו בכח דהתירא שלזה צריכין ליגע כמ"ש יגיע כפיך כי תאכל אלא כל שהוא בספק ואינו יודע הדין להיכן נוטה שעליו להביא ראי' להתיר וכל זמן שלא הביא ראי' להתיר צריך להפריש מספק ככל ספק, ועיין יש"ש ב"ק פ"ד סי' ט' ובכורות פ"ד מ"ד הלכה חמורך טרפון ובירושלמי תרומות פ"ה א"ר לעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור ועיין ש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקיצור או"ה שלו סק"ט ועיין ב"ח יו"ד סי' קפ"ז על חומרת מהר"ם ז"ל ועיין משנ"ה (ח"ד סי' ק"ה וח"ה סי' ק"ד) ומבואר דלהחמיר בדברים הוא אחריות גדול כמו להקל ואין חילוק ביניהם ולא תוסיפו ולא תגרעו ביחד נאמרו.

וז"ל רבינו יונה באיגרת התשובה (אות ק) זה כלל גדול בתורה כל דבר שאינך יודע אם הוא מותר או אסור, הרי זה אסור עליך עד שתשאל לחכם ויאמר לך שהוא מותר. ועיין (ברכות ל"ה ע"א) ועיין עוד עירובין (ס"ה ע"ב ושם ס"ז ע"ב) ובזה נמי הפי' כחה דהתירא לחומרא אבל מי שרוצה בדבר המקובל אינו כן אלא צריך ליגע עצמו ולהתיר וע"ז אמרו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך.

ידידו דושה"ס בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קכ

כמה פעמים ביום חייב לעמוד בפני רבו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר ששאל עוד במנהג לעמוד מפני רבו בכל פעם שעובר לפניו, או שדי ערבית ושחרית ששמע ממי שהוא שצריך מפני הכבוד לעמוד בכל שעה.

ולפענ"ד באמת מבואר שאין לעמוד בפני רבו (קידושין ל"ג ע"ב) אלא שחרית וערבית, אמנם דבר זה מחלוקת הראשונים הוא דבגמ' נראה דהוא מחלוקת ר' ינאי ור"א והרי"ף השמיט הא משום דס"ל דר"א דאמר שם כל ת"ח שאינו כו' פליג על ר' ינאי וקיי"ל כר"א דדריש ר"ע פסחים כ"ב ב' מורא רבך כמורא שמים ואלו מקבל שכינה כמה פעמים חייב לעמוד בכל פעם וכ"כ הרא"ש אבל הרמב"ם והסמ"ג וש"פ כתבוהו אלא שפי' שאינו חייב לעמוד ובש"ע יו"ד סי' רמ"ב לא הביאו והרמ"א כתב בשם י"א דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו רק שחרית וערבית (טור בשם הרמב"ם) ודוקא בבית הרב אבל בפני אחרים שאין יודעין שעמד לפניו חייב לעמוד ע"ש, ולפ"ז י"ל דבבית המדרש לכ"ע צריך

לעמוד שהרי יש שם נכנסין ויוצאין ועיין ש"ך שם ס"ק ל"ד, וי"א כיון שהשוה מורא למורא שמים חייב לעמוד אפילו מאה פעמים כו' ע"ש, א"כ עכ"פ ספיקא לחומרא דילמא קיי"ל כטור והרא"ש והרי"ף דחייב לעולם לעמוד ואח"ל דלא קיי"ל הכי שמא בבית המדרש דינו כשלא בבית הרב, ומיהו כל הני דיני הם רק ברבו מובהק ע"ש ואין להאריך כעת יותר מפני שאין הז"ג.

הכותב לכבוד התורה ולומדיה דושה"ט ובברכת התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכא

הנפגש בחבירו וכורעים זה לזה

עש"ק תזריע תשמ"ז
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ז

אחדשה"ט.

ובדבר תמיהתו דנהג עלמא כשנפגשין כורעים זה לזה והרי כתיב לא תשתחוה להם ולא תעבדם א"כ אסור להשתחות לאדם בלתי לה' לבדו כי לך תכרע כל ברך.

ולפענ"ד לא קשה מידי דליכא איסור להשתחות לפני האדם לשם כבוד וכמ"ש תלמיד היוצא מרבו שוחה לפניו עיין ברכות כ"ז ע"ב ובש"ע יו"ד סי' רמ"ב סע"ז לא יתן שלום לרבו וכו' אלא שוחה לפניו ואומר לו בירא"ה ובכבוד וכו' ולוי אחווה קידה לפני רבי ועיין א"ח סי' קכ"ג כורע ופוסע ג' פסיעות והוא כעבד הנפטר מרבו עיין יומא נ"ג והא דלא תקשה מלא תשתחוה אדרבה בגמ' סנהדרין ס"א ע"ב דרשו לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפילו כעבד כהמן ת"ל ולא תעבדם וכו' והוא פשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכב

שלא לפסוק שאלות על הטעלעפאן

ב' כי תבא אל הארץ התשמ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי, בנש"ק פרי עץ הדר כש"ת נח גד ויינטראב הי"ז בן כ"ק אדמו"ר מראאמסק ירושלים עיה"ק

אחדשכ"ת.

יסלח לי מאד אם לא איחרתיו כפי כבודו כי בבלתי מכירי קאמינא ויען ויאמר סלחתי.

ובד"ת אשר העיר במ"ש בהקדמה וכספרי משנ"ה ח"ח ועוד במקומות שלא לשאול שאלות על הטעלעפאן היכי דאפשר וכ"ש שלא להשיב לאנשים בלתי מכירים רק לעתים נדירות שא"א בענין ובאופן אחר כי השואל על הטעלעפאן והמשיב יכול להביא כמה מכשולות וכתב מע"כ דלהשיב שאלה לא דמי לעדות דגזה"כ הוא מפיהם ולא מפי כתבם, ואפי' לר"ת דמפיהם ולא מפי כתבם לא אתי למעוטי אלא באלם דאינו ראוי לגילה בילה מעכבתו אבל הראוי להעיד בע"פ שולח עדותו בכתב א"כ כ"ש על הטעלעפאן למה לא יוכלו להורות, ובפרט כי כמה פעמים עי"ז לא ידעו הדין כדת מה לעשות ויבואו לידי מכשול.

אהובי ידידי כבר אמרו ז"ל על כמה עניים יצא שכרו בהפסדו (אבות פ"ה מי"ד) והנה לא אמרתי שפסק הלכה יש לו דין עדות שצריך דוקא מפיהם ולא מפי כתבם אבל אמרתי שבמציאות שכמה פעמים שהשואל על הטעלעפאן אינו מסביר השאלה כראוי כי כן הדרך על הטעלעפאן לקצר והמורה מבין מה שהוא אחר ממה שבאמת השאלה היא ופוסק לפי זה ונמצא יוצא מכשול גם לפעמים המורה מחמת בהילות ומהירות הענין משיב שלא כהלכה ואחר זמן שוקל בדעתו ורואה שטעה ע"ד שאמרו בגמ' כמה פעמים הדר מוקי רבא אמורא ואמר דברים שאמרתי אליכם טעות הם בידי ברם כך שמעתי

ואם במלאכי מעלה אמרו הדר אמר רבא דברים שאמרתי לכם טעות הן הדר אוקי רבא אמורא ואמר דברים שאמרתי טעות אלא כך שמעתי אנן מה נענה וכיון שאינו יודע מי השואל ולמי להשיב נמלא יולא מזה מכשול לאותו זמן ולדורות שאותו השואל ימסור דבר זה בשם המורה לאחרים ולו ולבניו, ועוד בו שלישית, שכמה פעמים השואל שואל רק לקנטר את הרב במקומו שפסק בענין והוא רולה להראותו אחרת והולך ושואל לרב אחר.

ורביעי בקודש שע"י זה גורם לבני ישראל לדור במקומות שאין שם מורה הוראות שסומך עלמו על הטעל' ואסור לבן ישראל לדור במקום שאין שם מורה הוראה ובירושלמי שלהי קידושין אסור לדור בעיר שאין בה לא רופא ולא מרחץ ולא בי"ד מכין וחובטין ובגמ' סנהדרין י"ז כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה בי"ד מכין ועונשין וקופה של לדקה וכו', וחמישיתיו אוסיף עליו דעי"ז נתמעטו המורים והתורה חוגרת שק, דהשואלים ובפרט הבני תורה סומכין לשאול על אחד או שני גדולי מורי הוראה וממילא אין ממנין עליהם מורי הוראה שיהיו בכל מקום, ועיין רמב"ם בהל' תשובה פ"ד ה"ג וז"ל לפיכך לריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן ויר"ש מנעורי ואהוב להם וכו' ע"ש מבואר שיש חיוב בכל קהילה וקהילה להעמיד מורי הוראות להורות להם דרך ה'. ועוד כמה מכשולות שא"א להעלות על הכתב ואשרי מי שיכול להזהר שלא להשיב שאלות על הטעל'.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכג

בהא דאין מכבדין בדרכים

אור ליום ג' י"ד לחדש הרחמים התשד"מ ירושלים עיה"ק ת"ו

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו' כולו אומר כבוד כש"ת הר"ר יצחק שלזינגר שליט"א.

אחדשכ"ת.

ועל דבר אשר האיר במש"כ בספרי משנה הלכות ח"ו סי' ק"ס דאין מכבדין בדרכים ולכן אין מלוה לקום וליתן מקומו שיושב עליו לזקן מדין מלות קימה והידור אלא מדין גמילת חסדים והטעם משום דקימה והידור החיוב רק כשאין בו חסרון כיס כמבואר בגמ' קידושין ל"ג מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס ומספקא ליה למע"כ לפי טעם זה אם ילא יחד בחבורה דאז יש חיוב לקימה והידור אפילו בדרכים כמבואר בגמ' שם ומיהו אם יפטר מקימה מטעם חסרון כיס.

ולפענ"ד לא קרב זה אל זה דמה שכתבתי שאין דין קימה והידור במקום שיש חסרון כיס אין הכוונה שיפטור מקימה והידור במקום שיש חסרון כיס אלא כיון שראובן קנה לו כרטיס וקנה לעלמו מקום (רעזערווירט בלע"ז) בשבילו ואם יתחייב לעמוד וליתן לזקן הכסא שלו כלומר מקומו הנה הא קימה שיש בה חסרון כיס הוא ולא חייבה התורה הידור במקום שיש חסרון כיס אבל אין זה דין קימה והידור בלי חסרון כיס ולכן אם ילאו יחד בחבורה דאז יש חיוב קימה והידור ודאי שלריך לקום מפניו ולהדרו אלא שאין

צריך למסור לו מקומו שיושב עליו שקנאו בממונו וזה אפילו ביצאו בחבורה.

ואתה אסביר הדבר קצת יותר ולמשל מי שיש לו בית ובא אדם חשוב זקן שחייב לכבדו ולקום מלפניו ולהדרו מ"מ אינו חייב לצאת מביתו וליתן להזקן והוא ילך לחפש לעצמו בית אחר וכן מי שיש לו מטה אחת לישן עליו ובא חכם וזקן לביתו אינו חייב לקום וליתן מטתו להחכם והזקן והוא ישכב על הארץ או ילך למקום אחר לישן (והעושה כן לפנים משורת הדין הוא עושה מצוה מדין גמילת חסד וכיוצא בו שיש בזה ענין של חסידות או צדקה הכל תלוי לפי הענין והמקום והזמן כמובן) אבל אין זה מצוה בדין קימה והידור דחייך קודמין ודוגמא לדבר באבידת רבו ואבדתו אבדתו קודמת והכ"נ לענין נתינת לו המקום ביוצא לדרך, והנה למשל אם שנים נוסעים באוירן או ברכבת והנסיעה נמשכת לכמה ימים וכל הנוסעים שקנו כרטים מקבלים גם מקום לישיבה או לשכב עליו ועלה זקן אחד ולא נתנו לו מקום וכי חייב הוא לעמוד וליתן את מקומו להזקן מדינא והוא יעמוד כל שעה עד שיסתכן ודרכיה דרכי נועם כתיב ואם ירצה ליתן לו מדין צדקה תבא עליו ברכה או שיחלקו לעצמן זה ישב קצת וזה קצת אבל אין זה חיוב מדין קימה והידור. אלא מדין ואהבת לרעך כמוך או גמילת חסד והבן.

וכיון דאפילו בבא חכם לביתו או במקום אחר שיש קימה והידור ואין לו רק כסא אחת והוא יושב עליו וכיוצא בו אין חיוב עליו מדין קימה והידור ליתנו להזקן הגם כי ודאי צריך להדרו ולקום מלפניו הכ"נ ביוצא בחבורה המבואר ביו"ד סי' רמ"ד שיש חיוב קימה והידור מ"מ אין זה ענין למסור לו המקום שיושב עליו ולא אין מקום אחר וצריך לעמוד כל שעה. ועיין שבועות דף ל' ע"ב דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דר"נ ובתוס' שם ד"ה אפרא עלי בר אווזא ודו"ק.

דושה"ט המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קכד

המונע הלכה מפי תלמידו

אחרי תשמ"ה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בישיבה שמונעין התלמידים מללמוד הלכה באמרם שאין זה לומדות אי יש בזה איסור.

ידידי לולי דחושש אני משום כבודם הו"א דח"ו הם גורמים קללה לעצמם וז"ל רב יהודה אמר רב (סנהדרין ל"ג ע"ב) כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה וגו' אמר ר"ח בר ביזנא אר"ש חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר מונע בר יקבוהו לאום ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ ואין קבה אלא קללה וגו' ואין בר אלא תורה וכו' ואם למדו מה שכרו אמר רבא אמר רב ששת זוכה לברכות כיוסף שנאמר וברכה לראש משביר ואין משביר אלא יוסף שנאמר ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ אמר רב ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב שנאמר ומרוה גם הוא יורה ופרש"י מי שמרווה את תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעוה"ב ל"א ומרוה לשון מורה ע"ש.

ועיין רמב"ם פ"א מהת"ת ה"ב וביו"ד סי' רמ"ה ס"ג ובס' תו"ח על סנהדרין כתב למה אמר דוקא עוברין שבמעי אמו ע"ש, ולפי דרכינו היה נראה שהרי בגמ' (נדה דף ל' ע"ב) אמרו בהלו נרו עלי ראשי דתינוק במעי אמו נר דולק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו ומלאך לומד עמו כל התורה כולה כיון שהגיע העת לצאת בא מלאך וסוטרו על פיו ע"ש והנה העיבור שעדיין לא יצא לאויר העולם המלאך לומד עמו כל התורה כולה וכל ההלכות הנוגעות ומשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ומי

שמונע הלכה מפי תלמיד מראה שאין התלמיד כזה ראוי ללמוד הלכה והרי כבר במעי אמו שהי' פתוח וקטן כבר הי' ראוי ללמוד כל התורה כולה ולכן אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו.

ואולי מהאי טעמא אמרו אם הרב דומה למלאך ה' צבא' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו וכבר עמדו בזה רבים ולהנ"ל י"ל דהרי לומר עם העיבור כל התורה כולה הגם שהוא עדיין עיבור קטן ויש ללמוד מן המלאך ולדמות עצמו אליו וזה אם הרב דומה למלאך שלומד עם הקטן כל התורה כולה יבקשו תורה מפיהו ואי לאו אל יבקשו תורה מפיהו. והמאירי כתב שם ת"ח ראוי שישפיע מטובו וכו' וכל המונע הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו והוא כרב יהודה אמר רב בכל אופן מבואר דהמונע הלכה מתלמידו ח"ו מביא קללה לעצמו וכאלו גוזלו והמלמדו הלכה מביא ברכה לעצמו בזה ובבא וזה פשוט מאד והרבה לצר יש לי בזה ואין להאריך.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכה

מהרהר בד"ת אי ניצל מיצה"ר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

שאלה מה שאמרו בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין כנגדו אי במהרהר בדברי תורה נמי מבטל ליצה"ר.

לפענ"ד נראה לכאורה דתלוי במחלוקת הראשונים ז"ל אי הרהור כדיבור דמי לענין לימוד התורה עיין טוש"ע א"ח סי' מ"ז ס"ד המרהר בד"ת אי צריך לברך ברכה"ת קודם דבש"ע דאינו צריך והגר"א ז"ל כתב דצריך לברך ע"ש ועיין שלהי מסכת חולין ודילמא מהרהר בעבירה הוה ודו"ק ועיין תוס' סוטה כ"א זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מיצה"ר בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל שהם ת"ח תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד"א בלא תורה נראה דעל הרהור נמי ניצול מיצר הרע.

ואולי לפמ"ש בגמ' ירושלמי הובא בש"ס בבלי קידושין (דף מ' א' ובתוס' שם ל"ע ע"ב ד"ה מחשבה) מחשבה טובה בישראל הקב"ה מצרפה למעשה. ועיין היטיב בתוס' שם. ולכן מהרהר בד"ת עכ"פ הו"ל מחשבה טובה שמבטל ליצה"ר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכו

נתין או ממזר אסור ללמדו תורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

עוד הקשה בפענח רזא אמאי לא חשיב כלב ודוד שאלו שלא כהוגן דאילו כלב אמר אשר יכה את קרית ספר וגו' ודוד אמר מי יעלה אל היבוסי יגע בצנור וגו' וי"ל דההוא דקרית ספר מיירי בג' מאות הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירם עתניאל בן קנז בפילפולו וא"א שימלא זה בנתין או ממזר שאין מלמדין אותו תורה ע"כ ולכאורה הוא פלא דאין מלמדין תורה לממזר ובגמ' הוריות ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם והי' אפשר ליישב שלמד מעצמו תורה והוא ת"ח אמנם בעיקר הדין צ"ע ועיין (יו"ד סי' רפא) י"א דממזר לא יכתוב ס"ת ולטעם הפענח רזא הי' אתי שפיר ודו"ק וצ"ע.

האמנם לשון הפענח רזא שכתב וא"ת שימלא זה בנתין או ממזר משמע דלכאורה אפילו בעצמו אינו לומד דאל"כ אכתי אפשר שימלא שיהא ראוי וא"כ הדרא קושין לדוכתא ואשר נראה דפלפול א"א לו ללמוד מעצמו וא"כ אם אין מלמדין אותו אינו יכול ללמוד ולהחזיר, איברא דהרי בזמן הגמ' כולם לומדים מפי רב דליכא מי שיכול ללמוד תורה שבע"פ מעצמו ל"ע היאך אפשר ממזר ת"ח שיהא קודם לכה"ג ול"ע.

שוב העיר לי חכ"א דכן מבואר במושב זקנים עה"ת בשם הר"י דאורלינש וז"ל וי"ל דהאוא דקרית ספר מיירי בס' הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו (תמורה ט"ז א) וא"א שימלא זה בנתין וממזר שזה לא הי' יודע ללמוד שהרי אין מלמדין אותו תורה. ועיין יו"ד סי' רמ"ו סט"ו ברמ"א ממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה (לשון הטור) ועיין ש"ך שם סק"ד.

וברגע נפל בלבי מירושלמי שבת פי"ב ה"ג שאמרו שם רב הי' רושמין על קרשי המשכן וכו' אלא איזהו קרש זכה להנתן בלפון יתן בלפון וכו' והוון בולוטיא עלי' קדמיי ונפקא קדמיי אזלי' פגיא וזכו באורייתא אתין בעי מיעול קדמיי אישתאלת לרשב"ל אמלה רשב"ל לר"י עאל ר"י ודרשה בבי מדרשא דר' בניי אפילו ממזר ת"ח וכ"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה סברי מותר לפדות ולכסות ולהחיות הא לישיבה לא א"ר אף לישיבה וכו' ומבואר דאפילו לישיבה ממזר ת"ח קודם וי"ל דיפרש נמי שלמד קודם מעצמו וכבר ידע התורה וקלת יש לדייק כן קדמיי אזלי' פגיא וזכו באורייתא כלומר שהלכו ולמדו תורה ונעשו גדולי התורה א"כ אפשר נמי דכה"ג הי' שלמד הממזר תורה מעצמו שוב זוכה ליכנס בישיבה ראשון ול"ע.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכז

חיוב ללמוד בכל יום הלכה למעשה

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג וו"ח כש"ת ראש הכולל וכו'

אחדשכת"ר.

בדבר אשר שאל שאמרתי ללמוד בכל יום הלכה למעשה בש"ע ופוסקים וכמעט אינו יולא בלימוד תורה בלי הלכה ותמוה ליה שהרי העיקר הוא ללמוד גפ"ת שזה עיקר התורה.

אהובי ידידי דע כי כבר האריכתי בכמה מקומות כי בזה"ז העיקר לדעת כדת מה לעשות ואם לא ילמוד הלכה למעשה לא ידע היאך לקיים המלות ולהזהר מלעבור אסורים וודאי מי שתורתו אומנתו ולומד כל היום יוכל ללמוד שניהם אבל מי שקובע עתים לתורה לפענ"ד לא ילא ידי חובתו בלי לימוד הלכה והגם שאמרו ז"ל והובא בש"ע יו"ד סי' רמ"ו שבתלמוד בבלי יולא הכל, זה היה בימיהם שהיו פוסקים הלכות מן התלמוד אבל בימינו העיקר למוד הלכה למעשה.

וכבר כתב הפרישה יו"ד סי' רמ"ו והובא בבאר היטב אמש"כ הרמ"א ס"ד וי"א שבתלמוד בבלי וכו' אדם יולא ידי חובתו וע"ז כתב הפרישה וז"ל יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ומביאים ראי' מהא דאמרי' סוף נדה כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב אבל ל"נ שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה כמו הר"ש והמרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתינו ואינם יולאים כלל בלמוד גפ"ת דהא כבר כתב רש"י שם בשונה הלכות פי' הלכות פסוקות ומ"ש הרב כאן ש"ס בבלי כלול וכו' קאי אמי שלומד ט' שעות ביום דכיון דיש לו פנאי גדול ילמוד בש"ס אבל הני בע"ב שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד עכ"ל ע"ש.

ותנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב. והדברים הובאו בט"ז שם סק"ב והש"ך שם להלכה דבזמן הזה בעלי בתים שאינם לומדים רק ג' ד' שעות ביום מוכרחים ללמוד הלכה בכל יום ופשוט דאותם שלומדים ט' שעות ביום או יותר ודאי ילמדו הלכה אבל בלי לימוד הלכה בזה"ז אינו לימוד ואפשר שאינו יוצא ידי תלמוד תורה כלל וכמ"ש הפרישה הנ"ל. וידוע דהרמב"ם ז"ל חיבר חיבורו שיהיה עיקר הלימוד של האדם בהלכה למעשה בלי פלפול כלל וכמ"ש לבנו ז"ל.

דושה"ס בידידות וי"ד שנזכה לקיים והגית בה יומם ולילה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קכח

טעם שבני תורה בדור הזה אינם בשמחה

שמיני אדר ב' תשמ"ס
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר תמהת למה הרבה מבני תורה בזה"ז חסר להם שמחת הנפש ויש לצערינו הרב גם חלק גדול גם בני תורה כל כך עצבנים וחסר להם ישוב הדעת והולכים כל היום כנרגן ברגזות ודבורם ג"כ לא בנחת והלא בתורה כתיב שהוא משמחת פקודי ה' ישרים משמחי לב ודברי תורה מתיישבים הלב ואמר דוד המלך לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי וגם דיבורו של ת"ח לעולם בנחת נשמעים כדכתיב דברי חכמים בנחת נשמעים.

לפענ"ד פשוט שיש כאן חסרון בטחון ע"ד שאמרו ואל תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר ורובם מת"ח בדורינו על פלטר סומכין ופחות מזה ועיין גם ב"מ קי"ד באדבע לא מליגא וכו' ע"ש (ובמנחות ק"ג ע"ב) והי' חייך תלוים לך מנגד זה הלוקח תבואה וכו' וכו' ואל תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר וההוא גברא על פלטר סמיך ומה"ט לא ידע להשיב בד"ת ע"ש היטב ודו"ק.

אמנם ראה זה מצאתי באדר"נ פל"א ה"א בזמן שאדם אוכל משלו דעתו מיושבת עליו ואפילו אוכל אדם משל אביו ומשל אמו ומשל בניו אין דעתו מיושבת עליו ואצ"ל משל אחרים ע"כ ע"ש ובבנין יהושע שם ליין לר"ש ותוי"ט פ"ק דערלה מ"ה בזמורה ויחור של אילן שהבריכה ויונקת ממנה חוזרת פניה משום דהיה לאסתכולי באפי' ע"ש וע"ז מתפללים ונא אל תצריכנו ה' וכו' כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד והוא מה"ט דמאן דנהנה מאחרים בוש ובהית לאסתכולי באפיה.

וכיון דבעונ"ה בזה"ז כבוד התורה מושפל שהת"ח אין להם משלהם ונהנים משל אחרים הגם שאין להם ברירה ועיין רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א בצריכות בת"ח בזה"ז ובש"ך שם ס"ק כ' שבזה"ז משום עת לעשות לה' ובלית ברירה ע"ש מה שהאריך בזה באין ברירה מותר ליטול משל אחרים אבל נשאר עכ"פ המליאות שרובם אין בכחם לסבול מלב השפל הזה של בני תורה ואין דעתם מיושבת עליהם וכמו שעינינו רואים בכל יום השם ירחם עלינו ועל כל בני תורה ועל כל עמו ישראל ואל יצריכנו כי אם לידו המלאה והפתוחה אמן.

ידידו המצטער בצערן של ת"ח ומתפלל בעדם הם ובניהם ונשיהם וכל אשר להם כל כל הימים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קכט

יושב ולומד ושומע הטעל' מצלצל אי חייב להרים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר מה ששאל במי שיושב בלימודו ושומע הטעלעפאן מצלצל אם צריך להרים השפופרת דאפשר לפעמים יהי' ענין של סכנה.

לפענ"ד פשוט דאינו צריך דע"פ רוב ליכא סכנה ואולי שיש בו סכנה לא שכיח עיין תוס' פסחים מ"ז ע"ב ולא צריך לחוש לה וכ"ש דלא שכיח שיצלצל דוקא בטעלעפאן זה והו"ל יותר ממיעוטא דמיעוטא דלכ"ע לא חיישינן, אם לא שקבע זמן אם מי שהוא שיצלצל אליו בשעה זו.

ואדרבה להפסיק בלימוד הוא איסור ומאכילין אותו גחלי רתמים ועיין יו"ד סי' רמ"ו סי"ז אפילו לומר רפואה למתעטש אסור משום ביטול תורה ואפילו להפרישה דמתיר לומר אסותא בזה"ז ועיין ע"ז שם מה שהשיג עליו מ"מ לבטל בשביל הטעל' של לא נודע מי ובפרט שע"פ רוב ורובא דרובא ליכא סכנה רק יש סכנה של דבור דברים בטלים שיאכילו אותו ח"ו גחלי רתמים ולכן אין לענות על הטעל' בשעה שיושב ועוסק בלימודו עכ"פ כי באמת למעט בדיבור עדיף בכל שעה וכמ"ש החכם כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה וזה אפילו בין החכמים וכ"ש על הטעל שומר נפשו ירחק מהם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קל

להשתדל ללמוד כל התורה כולה

ב' בשלח התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב הו"ב כש"ת ברוך בורשטין הי"ו בכולל שכ"ה.

אחדשכ"ת.

קבלתי מכתבו בו מתאונן על הרדיפות שיש לו בשביל דרכו בלימודו שנוהג ללמוד הרבה גמר' ותוס' וראשונים וגם בהלכה למעשה ושמח בקונטרסי שערי המשנה אבל מאד הוא נופל בעצמו שמצערים אותו בישיבה בשביל זה.

והנה באמת כי אין לו לצער עצמו כלל וכלל ואדרבה על המלעיגים יש לכעוס כי אם הם שינוי סדר לימוד תורתינו הקדושה מדור וממעטין בלימוד גמרא ותוס' וראשונים ומסתפקים עצמם בכמה דפים לזמן עם איזה קושיות ועיי"ז בעוה"ר נתמעטו ת"ח גדולי ישראל ולימוד התורה נתמעט עד למדי לעשרה או חמש עשרה דפים פחות או יותר לזמן ובן ישיבה שילמוד עשרה שנים בישיבה ירכוש לעצמו לערך מאה דפים גמ' וממילא מה שלמד בעשרה שנים כבר רובו ממנו נשכח במשך עשרה שנים ולא גמר אפילו מסכת אחת ונשאר כבר בי רב דחד יומא עם איזה קושיות וחקירות בלי ידיעת התורה שזה הוא מלוה בפני עצמה לידע כל התורה כולה וכמו שהאריכו בזה גדולי המורים וגם בקונטרסי הנ"ל הארכתי וא"כ האיך על מי שעושה כהוגן בשביל שעושה כהוגן מצערין אותו, ועיין חולין (ק"ז ע"ב) דאבוה דשמואל אשכחיה לשמואל דקא בכי א"ל אמאי קא בכית דמחיין רבאי דלא משית ידיה ואמאי לא משית א"ל הוא אכיל ואנא משינא ואמר אבוה דשמואל על האי מלמד לא מסתייע דלא גמיר מימחא נמי מחי ע"ש והכ"נ בהני מלעיגים לא מסתייע דלא גמרי ולא לומדים לעצמם אלא מימחי נמי מחי דמלערי ליה.

ולכן אל יפול בעצמו אלא אדרבה ויגבה לבו בדרכי ה' הפך בה והפך בה בכולה, ואם הם אומרים עליו שאין לו ישיבה שפראך יאמר להם שאפשר שאין לו ישיבה שפראך אבל יש לו גמרא שפראך שלשון הגמרא שגורה בפיו שזה לשון החכמים שאמרו בגמ' ופשוט דלשון חכמים לחוד ועליו לדבר בגמרא שפראך וללמוד הרבה גמרא כי אני ראיתי בחור אחד שנקרא ת"ח וב"ת ולא ידע לקרות ממש בגמ' רק איזה חקירות בע"פ וכיוצא בזה ולכן רק יתמיד בלימודו ויספוג לעצמו הרבה מאד גמרא שפראך ליטא דר"מ

ור״י אביי ורבא בעלי התוס׳ והרא״ש והטוש״ע וה׳ יהי׳ בעזרו ולאילנא רבא ותקיף יתעבד בס״ד.

אלו דברי ידידו המעודדו בלתי מכירו וי״ד שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלא

באיסור ללכת לקאלעדזש ולימוד חכמת גוים בכלל

ג׳ לסדר נעשה ונשמע בנ״י התשל״ד
מע״כ הרבני הנגיד המפואר ת״ח ובע״מ וכו׳ ר׳ מרדכי שמואל שפיגעל הי״ו

אחדשה״ט בידידות.

שמחתי לקבל מכתבו בו העיר בענין לימודי חול בקאלעדזש לבחורים ושאין מדרך הצדיקים לעזור לבחורים שילכו לקאלעדזש כמה צדקו בזה דבריו היקרים והנני שמח שמע״כ רוצה לעסוק בזה וגם אני מסכים עם מעלתו ובחפץ לב אשתף פעולה עם מעכ״ת וב״ה כמה פעמים נשמעו הדרשות שדרשתי בעזהי״ת ברבים נגד הטומאה המאוסה הנקרא קאלעדזש, והנני שולח למעלתו גליון מתשובה אחת אשר כתבתי לאחד התלמידים ותשובה זו כבר ידועה מאתי בענין להלוך לקאלעדזש וכל מי שיראת ה׳ נוגע בלבבו ירחק מהם כמטחוי קשת כי כל באיה כמעט לא ישובון ולא ישיגון וכו׳ ואין להאריך בדבר מה שידוע ומפורסם ומקובל מאבותינו ורבותינו הקדושים, וב״ה הרבה פעמים דברתי מדברי הח״ס בתורת משה פ׳ בשלח שציין עליו מע״כ.

וז״ל הרמ״א יו״ד סי׳ רמ״ו ס״ד ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה וגמ׳ והפוסקים הנמשכים אחריהם ובזה יקנה העוה״ז והעוה״ב אבל לא בלימוד שאר החכמות (ריב״ש סי׳ מ״ה ותלמידי הרשב״א) ומ״מ מותר ללמוד באקראי וכו׳ וזהו הנקרא וכו׳ ובש״ך שם סק״ו תמה עליו הרבה ובביאור הגר״א ג״כ תמה עליו וכתב ולא ראו את הפרדס לא הוא ולא הרמב״ם ולשון הרב אינו מתוקן וכו׳ ע״ש והארכתי הרבה בקונטרס מיוחד לזה.

סימן קלב

עוד להנ״ל
איסור לימוד לימודי חול בכלל

אמנם כנראה שמעלתו ראה דברי הח״ס הנ״ל ולא עמק עצמו בהם כי דברי מרן הח״ס לא נאמרו על קאלעדזש בכלל כי בזמנם עדיין לא למדו בקאלעדזש אלא דבריו נאמרו על כל לימודי חול אלימענטערי והיי סקול שהי׳ אז בזמנם הנקרא גימנאזיאם ועל זה התמרמר מרן הח״ס ז״ל ואומר עליו כי כל המלמד לבן תחלה חיי עוה״ז ואומר ללמדו אח״כ אורחות חיי עוה״ב ש״ס ופוסקים הוא השוטה היגע לריק ולא יזכה בזה לעולם כי טרם יכיר הנער מואס ברע ובוחר בטוב כבר נתכר במעשיו לאביו שבשמים ולא יחפוץ בה׳ ובתורתו ע״כ ע״ש. ולמה לא הרגיש מעלתו בזה וידוע דרבותינו חכמי אונגארען תלמידי מרן הח״ס ז״ל אסרו בחרם לילך לגימנאזיאם שהוא ההיי סקול מפה.

וזה זמן רב שאני צווח מי התיר ישיבות להיות להם היי סקול ומפרסמים בעתונים א פיינע היי סקול מיט עקספיריענס טיטשערס וכדומה ובאותו המודעה מכריזין שהולכין בדרך רבותינו ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם וכיוצא בזה, והרבה פעמים דברתי מזה אבל ללא הועיל, אדרבה אם מע״כ יוכל לפעול מה שהוא בזה לסגור ההיי סקולס בישיבות אני אעזור לו ואני מבטיחו שאף בחור אחד משום ישיבה אז לא ילך לקאלעדזש כי מי שאין לו היי סקול לא יוכל ליכנס לקאלעדזש והישיבות שיש להם היי סקול הם המכינים הבחורים שילכו לקאלעדזש והוא ברור כשמש ולא די במה שעוברים על חרם רבותינו הצדיקים בזה עוד מכשירים בחורים לקאלעדזש.

וזאת למודעי כי ב"ה וב"ש בישיבתינו מעולם לא הסכמתי שילמדו הבחורים בהיי סקול וב"ה בבית מדרשינו לא למדו שום לימודי חול בס"ד וזה לפני שמונה שנים הי' גביר אחד שהי' בנו לומד בישיבתינו והי' בגיל של היי סקול ואביו רצה ליתן להישיבה עשרת אלפים דאללאר שיכניסו מורות לאנגלית (ענגעלישען טישער) וילמוד היי סקול וב"ה וב"ש עמדתי בנסיון ולא לקחתי הכסף והבעה"ב הוציא את בנו, והלך לישיבה אחרת אדרבה יצא ויבכר בבית מדרשינו ויראה ב"ה בחורי חמד ואברכים כולם הולכים בדרך התורה והחסידות מבית ומחוץ תלפנו זהב.

עוד דבר אחד אולי יועיל לכמ"ע לדעת הנה בני הילדים הולכים בישיבה קטנה לאבזוב ואחר הצהרים בשעה שלומדים שם לימודי חול יש לי מלמד פריוואט שאני משלם לו והוא לומד עמהם תורה בס"ד ובני שהוא כמעט עשר שנים אף אינו מכיר צורת אותיות ענגליש וגם לא השני ובס"ד אני מקוה לגדלם באופן זה עד לחופה ומע"ט בלי ידיעת גויאיש כלל וכלל לא רק ע"פ דרך הצדיקים הראשונים כמרן החת"ם ודעימיה שכתב מע"כ.

והנני שמח מעוד שמע"כ מעיין בזה אבקשו באמת לעיין בעיון רב בדברי מרן החת"ם שליין ויראה שכוונתו על כל לימודי חול נאמרו שלא ילמדו בישיבות ח"ו לימודי חול וב"ה וב"ש בישיבתינו אין לומדין ח"ו אף תיבה אחת של לימודי חול ונא ונא אם יכול לזרז את הישיבות שלומדים בהם לימודי חול, אני אי"ה אבא בעזרתו בכל מה שאפשר עכ"פ היי סקול שאינו מן ההכרח שיהיו הישיבות על טהרת הקודש שלא יהיו כמו ישיבה אוניווערזיטעט שמתלונן עלה מעלתו ושכר הרבה יטול בס"ד.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלג

דרך הלימוד לבחורים בישיבה

ר' מנ"א התש"מ בנ"י יצו"א
מע"כ הב' החשוב כו' כש"ת מוה"ד ארי' ענגלרד הי"ו בגייטסהעד ענגלאנד.

אחדשה"ט וכאו"ל.

מכתבו הגיעני וראיתי שיש לכם כמה שאלות בענין דרך הלימוד ובקש הקונטרס שהדפסנו בזה בס"ד והנני עושה רצונו בזה.

ובדבר שאלתכם עוד כשלומדים בסדר העיון גמ' רש"י ותוס' אם יש להוסיף איזה ראשונים ואיזו אחרונים להוסיף, הנה באמת כי קשה לומר שמועה זו טובה וזו לא טובה (וגם איסור איכא) כי כולם שוים לטובה מ"מ לבחורי חמד שהם בגדר האי צורבא מרבנן כיון דנבט נבט טוב מאד ללמוד הרא"ש כי הוא תמצית מן הראשונים וליטנא קלילא מיעוט מחזיק את המרובה והעיקר החזרה ללמוד ולעבור על הלימוד הרבה פעמים עד שממילא יהיו הדברים ברורים ובהירים בעיניהם.

גם סדר לבקיאות הוא מוכרח מאד, אבל תדע כי לימוד בקיאות צריך חזרה הרבה כדי שישאר לו בזכרון מה שלמד דאל"כ גרע ממי שלא למד שאם ישכח הרי קשה עתיקתי מחדתא וזכור זאת כי הרבה נכשלו בזה.

ועל ששאל על סדר הזמנים באמת כי מריחוק מקום א"א לקבוע לזה זמנים וכ"ש שצריך לדעת זמני הישיבה שאין לגרוע מהם אלא להוסיף עליהם ואין אני כותב בענין זה בלי הסכמת הראש ישיבה רק שלהוסיף אפשר לבקש מכל בחור וגם כי לזה הראש ישיבה מסכים.

ממש חי נפש הוא לקבוע שיעורים בלימוד הלכה בכל יום לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו בענין לימוד נ״ך אין להרבות והעיקר ללמוד גמרא ש״ס ופוסקים דבלול בה הכל כמ״ש למה נקרא שמה וכו׳ ולראות שעכ״פ יהי׳ המטרה של בחורי חמד לסיים כל הש״ס וארבעה חלקי ש״ע.

בענין לימוד האחרונים כל מקום שההכרח מחייב ילמוד אבל אם ירצה לעבור על כל אחרונים לא יספיק לו זמן ללמוד יותר בש״ס, וגם כל הראשונים א״א ללמוד בפעם ראשונה עכ״פ, ותמיד ישים לפניו מאמר התנא לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל הימנה, והשקידה וההתמדה הם תרי סרסורי דתורה והחזרה והעיון הם טרקלין לגוף התורה ולהצלחה.

ומחמת שאין הז״ג להאריך כעת הנני לקצר וי״ר שתזכו ללמוד תורה לשמה ולראות הצלחה בתורה הפך בה והפך בה דכולה בה המברך אתכם בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלד

ללמוד ענגליש לבנים

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

ובדבר שאלתו על מה שלא ראיתי ללמד את בני בישיבה ענגליש ועל שפת המדינה אתי יש לפקפק.

דע לך אהובי ידידי שהרבה יש לפקפק ובדורות הקודמים לפנינו לא למדו שפת המדינה לבני׳ וידוע מה שכתב מרן החת״ס בהגהות א״ח דגזרו על לשונם והוא בירושלמי ועיין תדא״ר פ׳ כ״ג בסופו שכתב במה שאמר לו זקן אחד שדורות הללו כשרים יותר מן יוצאי מצרים והשיב לו כי אפילו מצוה אחת נוח לו להקב״ה הרבה יותר מן כמה מצות שלנו ומהו המצוה האחת שהיתה קודם שנתקבצו כלם באגודה אחת וכרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה וישמרו ברית המילה וכו׳ ושלא יניחו לשון של יעקב אבינו ושלא ילמדו לשון של מצרים מפני דרכי ע״ז שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומבואר דהלומד לשון של עמים לומד דרכי ע״ז לפי שבידו אח״כ ללמוד דרכי ע״ז כיון שבקי בהם ובלשונם או שהוא הגורם ללמוד אח״כ ללמוד בהם ובספריהם, עכ״פ ודאי יש בזה ענין שאין ללמדם לשונות אחרים וכ״ש שאז מבטלים מד״ת.

ומה שכתבת שצריך לדעת שפת המדינה יש להאריך בזה אלא שאין כאן מקומו גם מה שאמרו סנהדרין היו בקיאים בשבעים לשון זה ענין אחר. ולכאורה אדרבה מדכתבו התוס׳ בכמה מקומות דב״ד שהיו בה שלשה בקיאים בלשונות היו ב״ד חכם משמע שאר העם לא ידעו וגם מהב״ד לא ידעו יחידים שע״כ למדו ותו׳ הרי״ס ז״ל דייק מבגתן ותרש שדברו בפני מרדכי לפי שידעו שבני ישראל לא מביניס לשוניהם ולכן לא העלימו מלדבר לפניו ולא ידעו שמרדכי הי׳ מן הסנהדרין. וגם מיוסף ראי׳ שאמר עליו השר המשקין עברי גם בלשוניו אינו מכיר, רק אח״כ בא גבריאל ולמדו ואעפ״כ לא השתמש בו כי המליץ בינותם והבן. ועיין יו״ד סי׳ רמ״ו ס״ד ובספרינו משנ״ה ח״ט סי׳ ר״ד.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלה

אין לכתוב הלכות בשפת אנגלי

מע״כ הב׳ הח׳ צ״מ וכו׳ אלימלך שפירא הי״ו וועסט אראנג נ״ז.

אחדשה״ט.

ומה שהמליא לי הקונטרס האנגלי לא עייניתי בו כי אין דעתי נוחה לכתוב הלכות באנגלית בפרט לפרסם בעתונים וכיוצא בו שמלבד שהתורה נתנה באשורית ובה נהגה יש בזה שיראו הגוים דברים שאין לפרסם שמשם ילמדו לשנאת ישראל וגם לפעמים הכותב מתכוין נגד הקוראים שימצא חן בעיניהם או משום איבה ולא יכול לכתוב כהלכה כיון שיש לו איזה שום נגיעה, ובתשובה הארכתי בזה הרבה.

ועיין שו"ת מהרי"ל החדשות כת"י סי' ל"ג ובליקוטי תשו' ח"ס חלק המכתבים סי' ל"ח וערוגה"ב א"ח סי' רי"ד ועיין רמב"ם בתשובה פאר הדור ובאלף לך שלמה יו"ד סי' רנ"ח ובאגרות משה יו"ד ח"ג סי' ל"א ועיין משנ"ה ח"י סי' קס"ד. והנה ג' ימים חשך ירדה לעולם בשעה שלוה תלמי המלך לתרגום התורה בשאר לשונות ועיין בפיוט על עשרה בטבת אזכרה מצוק אשר קראני בשלשה מכות בחדש הזה הכני וכו' דיעכני בשמונה בו שמאלית וימנית הלא שלשתן קבעתי תענית, ומלך יון אנסני לכתוב דת יונית וכו' ע"ש הנה היה זה אחד מהצרות שארעו לאבותינו אשר הפייטן מקונן עליהם שאנסן תלמי המלך להעתיק התורה יונית והגם שהתורה נתנה בשבעים לשון כדכתיב באר היטב ובפרט שהוא בכלל יפת אלקים ליפת ואפ"ה קבעו עלה תענית וא"כ כ"ש להעתיק בסתם והלכות בלי אונס ולהוציא התורה הקדושה מלשון קודש ולהעתיקה בלשון טמא והלכות גדולות שנו כאן ועיין ע"א מגילה מה שפי' נאמרת בכל לשון היינו הלעו"ז אבל הגופין והכתב בלשונינו.

איברא דהעיר ה' עיני ומצאתי דבר זה מפורש בחז"ל ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה וזה"כ אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו (הושע ח') א"ר יהודה בר שלום כשאמר לו הקב"ה למשה כתב לך בקש משה שתהא המשנה בכתב ולפי שצפה הקב"ה שאומות העולם עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראין בה יונית והם אומרים אנו ישראל ועד עכשיו המאזניים מעוין (ס"א מולין) אמר להם הקב"ה לעכו"ם אתם אומרים שאתם בני איני יודע אלא מי שמסטורין שלי אצלו הם בני ואיזו הוא זו המשנה שנתנה על פה והכל ממך לדרוש. א"ר יהודה בר שלום א"ל הקב"ה למשה מה אתה מבקש שתהא המשנה בכתב ומה בין ישראל לעכו"ם שנאמר אכתב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו אלא תן להם מקרא בכתב ומשנה על פה וכו' א"ר יהודה בר שלום כתב לך וגו' כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית על ידי מה אני כורת עמך ברית על ידי כתב לך ועל ידי על פה אם קיימת שבכתב בכתב ואת שבעל פה על פה כאלו עמך כרתי ברית ואם שנית לא כרתי עמך ברית ע"כ.

והנה מבואר דהעיקר שלא נתנו המשנה בכתב שלא יוכלו הגוים לתרגם ללשוניהם התורה שבעל"פ וכמו זר יחשבו בני ישראל ח"ו שיאמרו העכו"ם שהם בניו של הקב"ה כאשר בעוה"ר ידוע שזה טענתם השקר שאומרים שהם ג"כ מאמינים בתורה שבכתב ורק ברית חדשה אתם כרת ושהם היהודים האמתים ר"ל אלא דעל זה יש לנו טענת הקב"ה למי שייך התורה שבעל"פ הם בני ואף שהתירו לכתוב המשנה כהיום משום עת לעשות לה' לא התירו אלא מהאי טעמא וגם זה רק בגופים של ישראל כלומר באותיות ובלשה"ק או בלשון הגמ' שהמליאו לנו רז"ל אבל הכל בגופים של ישראל אבל המעתיק וכותב תורה שבעל פה בלשוניהם שהגוים יכולין לקראת בה א"כ כמו זר נחשבו וא"כ ח"ו נותן יד לעכו"ם ולפושעים.

והכוונה דודאי אמר הקב"ה אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם וא"כ מה הכוונה בדברי ר"י בר שלום כמו זר נחשבו ופי' היפ"ת והובא בעץ יוסף דע"י התורה שבעל"פ ישראל מובדלים מן העכו"ם שהם מבדילים בין ישראל לעכו"ם כמ"ש ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם שאדום ועמון ומואב מתגאים לומר שה' בחר בהם ולקחם במקומינו ונתן להם תורתו ולקחו כל המוסרים הטובים שבתורתינו ושמו אותם בדתם אשר בדו מלבם, ואלו היתה תורה שבעל"פ בידם היו לוקחים הכל והיה מקום לקלח

לטעות אחריהם כי ה' נתן תורתו להם אבל עכשיו שאין בידם אמתת הדברים כנודע מתורה שבע"פ נודע כי שקר נסכם כי אין דתם מסכמת עם תורתנו והבאו דבריו בעץ יוסף שם והנה נתגלה טעמו של דבר שאסור להעתיק תורה שבע"פ בשאר לשונות חוץ מכל אלו הטעמים שכתבנו והוא טעם שאמר לו הקב"ה למשה רבינו שלא יוכלו להטעות אחר העמים כי ח"ו הקב"ה לא ישנה אבל בזה שכותב תורה שבע"פ והגוים לוקחים אותה וקורין בה אומרים שהם הבני ישראל ומה נמתקו הדברים האמתיים שבעוה"ר כמה מאחינו בני ישראל טועים אחר ההבל שלהם שהם טוענים שיהודים האמתיים ח"ו בהבליהם ובשטותיהם ונותנים להם ראיות מוטעות ובעניותם וע"ה שלהם הם מקבלים אוי לנו שכך עלתה בימינו והקולר תלוי בצואר אלו אשר מעתיקים התורה ללשוניהם הגם כי אפשר כוונתם לטובה אבל רעה הוא אליינו.

והאירו עיני ומלאתי בשו"ת שער אפרים סי' י"ג שנשאל בטעם שיסדו התנאים והגאונים הפיוטים שלנו בלשון שאינם מובנים לכל אדם וכתב שהוא ע"ד מ"ש בגמ' גיטין דף ס"ב שנחלקו ר"א ור"י אם תורה רובה בכתב או רובה בע"פ וכו' עד ההוא אתמוה אתמה וכו' וכתבו התוס' שם בשם המ' כמו זר נחשבו שעכו"ם כתבו את התורה אם היתה נכתב לישראל הכל היו עכו"ם כותבים אותם וכו' וכן איתא במדרש כי תשא ולזה המדרש כיונו התוס' ולזה הטעם לא רצו התנאים והגאונים אשר יסדו הפיוטים לכתוב בלשון שמבינים הכל כדי שלא יבואו העכו"ם ויתפללו אלו התפילות לע"א שלהם וכו' ע"ש. והנה שהתוס' הביאו המדרש הזה להלכה וגם השער אפרים וא"כ אם מה"ע לא נתנו תורה שבע"פ בכתב שלא יעתיקו הגוים וא"כ כ"ש שאסור להעתיק דברי תורה ללשוניהם, ואי משום הטעם שידעו העמי הארץ הרי רואים שאדרבה לא רצו שיבינו הכל ולא יכתבו ודי שהתירו להעתיק תורה שבע"פ בכלל אבל לא ללשוניהם כלל וז"ב.

ורבינו הגדול הגלי"ה בפתיחה למס' ברכות בעת שנעתקה התורה יונית בימי תלמי היה העולם חושך ג"י (מגילה ט' ע"ב ועיין טוש"ע א"ח סי' תק"פ) ואם כי אנוסים היינו בזה וגם הלשון יוני כבר אמר נח עליו יפיותו של יפת ישכן באהלי שם ועם כל זה העולם חושך בעדינו, ומה נאמר ומה נדבר על הפרצות המתגברות בדורינו בהעתקת התורה בלי שום אונס והכרח וכל אשר יתאמץ יותר לחכם יחשב והם קדמוני בימי תלמי היו עיניהם פקוחות וראו את הנולד לכך היה העולם חושך בעדם אבל אנחנו כבר כסה ענן האולת את עינינו ואנחנו שרויים בחושך ולא אור ולכן אין אנו מרגישים אם העולם חושך או לא ואין שוטה נפגע ע"ש ובגלי"ה שם דף כ"ח ד"ה עוד, ואני כמוסיף על דבריו לא שאנחנו שרויים בחושך ואין אנו מרגישין אלא בעוה"ר אנחנו כבר ירדנו לנפילה כזו ששמים לחושך אור ואומרים שזה הוא אור ושזה מלוה וממילא לאור חושך שח"ו התורה חוגרת שק אבל בעוה"ר כבר פשתה המספחת בדורינו ומן השמים ירחמו להאיר עינינו בתורה ולשלוח מרפא לשון עץ החיים. ועיין בספר עולת החודש להגר"א פלעקלעס ז"ל ראב"ד דפראג שהביא דברי רבו הנוב"י ז"ל ומש"כ להוסיף.

ובספר זכור לאברהם מכתבים הביא מהכתב סופר שכתב להגאון מוהר"י עטלינגער ז"ל ששלח לו קול קורא שהיה נכתב בלשון אומות והשיב לו הכתב סופר ז"ל הן פר"מ שלח לי קונטרס הנדפס בכתב ולשון שלהם והתגללותו בלדו שהיה מוכרח לזה כדי שיבינו המון עם שאינם מבינים בלה"ק כתב וז"ל אגיד למר י"נ אם כי האמת אתו כי השעה צריכה לכך מ"מ לא נכון לדעתי העניה שיבואו רבנים יושבים על מדין ירא ה' וחושבי שמו העומדים למשמרת בנ"י לחזק הדת ונחי' באמונתנו ולשוננו, שיתנו מודעה ויבואו עה"א רוב רבני בלשון דייטש כי כנראה ח"ו שממאסים בלה"ק ומודים שאין בו צורך לעת כזאת רק לדבר בלשון עמים שאנו יושבים תחת צלם מי ומי יהדר ללמד בנו לה"ק אם יראה רבנים היראים משתמשים בלשון שלהם

וכו' ע"ש. והארכתי הרבה בקונט' מיוחד אשר בדעתי בעזה"י להוציאו לאור בעזה"י.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלו

המטריח על חבירו אי יש בו איסור

לכבוד הרה"ג וכו'

אחדשה"ט.

ועל דבר השאלה אי צריך להקיף בשביל חבירו כשרוצה לילך לאיזה מקום אי זה הוי בכלל טירחא שגרם לו ואם עשה כן אי הוא בכלל גמ"ח ולהיפך אם אינו עושה גורם לו בשבילו עגמ"נ.

הנה במשנה פ"ז דפרה מ"ו המוליך את החבל בידו לדרכו כשר ושלא לדרכו פסול ופי' לדרכו שלא הוצרך לעקם את דרכו אין זו מלאכה וכשר המילוי שלא לדרכו שעיקם את דרכו כדי להחזירה מלאכה הוא ופסול ע"ש ומבואר דהצריך לעקם את דרכו בשביל חבירו הרי זה מלאכה וא"כ המעקם דרכו בשביל חבירו עושה לו גמ"ח ואם מכריחו לילך הרי זה עושה לו עולה ופשוט. ובאמת כי כן אמרו גם בדרך הרבים שאם לקח ונתן משלו מה שנתן נתן ושלא לא הגיעו וביאר רב אשי דכל מן הלד דרך עקלתון היא קרובה לזה ורחוקה לזה, גם מה דר"י שאמר למדנו שכר פסיעות מאלמנה אלמא שכר פסיעות מילתא הוא.

ועיין הוריות י"ג וחכם אל יטריח על הציבור ויסובב שלא יעמדו לפניו א"כ אפי' עמידה נמי טרחה הוא ואפי' הוא מצוה וכ"ש המטריח על הציבור היכא דליכא מצוה. וכמה חששו בשביל טירחא דציבורא.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלז

ניחוש להמתעטש למשוך תנוך אזן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

מה שהביא מנהג כשאדם מתעטש (ניס"ן בלע"ז או סני"ז) מושך תנוך אזנו.

לפענ"ד אין זה מנהג ישראל ועכ"פ לאו מנהג ותיקין ובגמ' ברכות (נ"ג ע"א) אמרו של בית ר"ג לא היו אומרים מרפא בבית המדרש מפני בטול בית המדרש ועיין רש"י שרגילים לומר אסותא והוא בפדר"א פ' נ"ב מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה וכו' לפיכך חייב אדם לומר בעטישתו חיים שנהפך המות לחיים ע"ש ובגשה"ס ליין עליו ועיין יו"ד סי' רמ"ו סי"ז. והנה לומר אסותא שהוא לרפואה שמענו אבל מה לי משיכת האוזן ואין לעשות כן כי הוא מדרכי גוים.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלח

ביארו מימרא דר' יוחנן בר לקישא שאל עשרין וארבע קושיות

י"ג מדות של רחמים שנת ושבת"ם בנ"י יצו"א. מחיי חיים יחתם לחיים טובים ארוכים דשנים ורעננים בבריות גופא ונהורא מעליא את מע"כ הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי תבל צ"ת ראש בשמים תת"פ מרבי"ץ תורה לאלפים גדול מרבן שמו כקש"ת מוה"ר **אלעזר** מנחם מן שך שליט"א ראש ישיבת פונביז' בני ברק.

אחדשכג"ק בירלאת הכבוד.

מכתבו היקר עם הודעה שיש לו כמה הערות

על דברינו הגיעני גם ברכתו ברכת השנים ושמחתי מאד לקראתו אמנם לבי עלי דוי בראותי במכתבו אשר מעכ"ל סובל יסורים אשר יש בהם ביטול תורה ותפלה אשר זה בודאי בעונ"ה הוא שגרמו שיסבול עבור כלל ישראל, והנני ממלא בקשתו בקשת לדיק ולברכו בברכת רפואה שלמה ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיהי' תפלתינו מתקבלים עם תפילות ישרים לדיקים וחסידים וישלח לו מהרה רפואה שלמה מן השמים ויהי' ברי ואולם לעבודתו ית"ש להרבלת תורה ברבים ולצרכי ליבור וזכות התורה דרבים וזכות הרבים יסייע לתפילתינו.

והנה מאד נכספה נפשי לקבל ההערות היקרות הנוספות מה שמעכ"ג כתב שיש לו להעיר אלי דברינו הפעוטים בהא קושית מעכ"ג בה עסקנו במכתבים הקודמים וזה יהי' חלקי שע"י נתגלגל עוד להעיר בענין זה וממילא רווחא שמעתתא כבר לקישא ששאל לר"י ב"מ פ"ד כדאמר שם דכד אתא ר' אלעזר בן פדת וא"ל לר' יוחנן תניא דמסייע לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא. ולכאורה יש להבין מה קאמר ר' יוחנן כיון דידע דשפיר קאמר א"כ מה שהקשה ר"ל לאו קושיה הוא וא"כ מה לו ולפלפול של הבל ועיין תוס' עירובין י"ג דתלמיד ותיק הי' ביבנה שהי' מטהר שרץ בקן טעמים והקשו התוס' שם מאי רבותא בפלפולא של הבל ולכאורה הכ"נ כן הוא.

אמנם נראה דלכאורה בזה יש תרי מיני קושיות האחד שהרב מקשה לפעמים קושיא אפילו שאינה אמת וטעות ודאי ושאל אך ורק לחדד התלמידים וכמ"ש ורבה נמי כדי לחדודי דאביי פי' כדי שהתלמיד יחדד ראשו ויחשוב לעצמו תי' הגם ששאלת רבו הוא דבר שאינו לא להלכה ולא ללימוד והוא שאלת טעות ומ"מ יש בו תועלת להתלמיד.

אבל יש עוד תועלת השני והוא התועלת האמיתי מה שאמרו ז"ל (תענית ז' מכות י') הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן. שהתלמיד המחודד מחדד את רבו שמקשה קושיות גדולות על חדושיו ממקומות אחרים שהם כולם דברי תורה וסברות ישרות אלא שבמקום זה או בהלכה זו יש חילוק מהתם ובזה הרב מעמידו על החילוק האמתי ביניהם אבל מ"מ ההלכה נשארת ומאחר דע"י הקושיא ע"כ לריך לחלק בינייהו ויולא חילוק חדש והלכה חדשה שנתחדשה ע"י חילוק הנ"ל וקושיות ותירולים כאלו הם נעשים חלק מהתורה והתורה ושמעתתא מתרווחת וזה מה שאמרו קב"ה חדי בפלפולא וממילא זה שאמר ר' יוחנן את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי כ"ד קושייתא וכו' וממילא רווחא שמעתתא שיולאין מהחילוקים שמעתות והלכות חדשות וזה תועלת לכל העולם ועל זה אמרו ומתלמידי יותר מכולם.

ויש ללמוד מזה על אותן ת"ח שמתרעמין ולא ניחא להוא אם מי שהוא מקשה על מה שאמרו או כתבו ובאמת כי אדרבה מעליותא הוא שע"י שקו"ט רווחא שמעתתא ומתבררת ומתלבנת כשמלה ברה כחמה.

שנית י"ל לפמ"ש הרדב"ז בתש' סי' (תתקי"תע"ב) וז"ל כי היכי דאמרינן דאין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וטעמו של דבר כי בהביט אדם אל מי שדעתו נוחה בו נפשו מתעוררת אל הכונה השלימה ודעתו מתחברת ולבו שמח ונחה עליו אז רוח ה' כענין שאמרו בנבואה. עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוין אל רבו ונותן עליו לבו תתקשר בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה וזה נקרא אללם סוד העיבור בחיי שניהם וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וזה והאלילו שם עמך ואללתי מן הרוח וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב (ר"מ) היה מגיע למדריגה עליונה וכ"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה

אל זה להשפיע וזה לקבל ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן כל האדם זוכה ללמוד תורה ומכאן אמרו שילך אדם למקום אחר ללמוד תורה אע"פ שאביו אמר לו שלא ילך ועובר מצות אביו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה וזה הטעם בעצמו בתפלה כי בהביע אדם אל אוהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה תתעורר נפשו אל הכונה השלימה ונתוסף עליו רוח ממרום וזה שהכל מורה עליו והפך הפך עכ"ל הרדב"ז ז"ל.

ומעתה מובן שהתרעם ר"י שכל כמה ששאל ר"ל שרתה עליו על ר"י רוח ה' ונתן דעתו עליו והיה לו נפש יתירה ונתרבה החכמה והדעת ובפרט תלמיד כר"ל השואל על מנת לעשות שאיכא סייעתא דשמיא ורבו זוכה להיות המשפיע לו והליגור כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק וזהו תלמיד המחכים את רבו. ועל כיוצא בו לא אמרו פלפולא של הכל אלא אדרבה.

עוד בו שליש' עלתה במחשבתי הרהורי דברים לפמ"ש מו"ק כ"ד ע"א כד הוה אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תריסר מני אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה וכן כי א"ל לר' יוחנן נח נפשיה דר' חנינא קרע עליה וכו' ואמר אזל גברא וכו' והקשה הרא"ש ועוד דנראה ח"ו כעין שמחה אזל גברא והביא מה שפי' הרא"ד ז"ל דשמואל מתאונן דעד השתא הי' לו רב שהיה מוראו על ראשו ואדם צריך לירא' ממי שהוא דאז מכוין באופן אחר כל עניניו דלעולם חושב יש כאן גברא שיבדוק אחרי וכל אדם צריך את מי שהוא שיהיה למעלה ממנו במדריגה ולכן כיון שרב הי' גדול וגם שמואל הי' מחזיק לרב גדול ממנו והי' מוראו עליו והיה לעולם מתקן מעשיו שלא ימצא בו רב חסרון וטעות אבל כי נח נפשיה דרב התאונן שמואל דאזל גברא דמסתפינא מיניה וא"כ מי יתן מוראו עליו. ובזה מובן נמי כשנח נפשיה דרב כתב לו שמואל לר' יוחנן תליסר גמלי שאלות ואמר רבי יוחנן יש לי רב בבבל איזיל וכו' ולכאורה מה כולי האי וכי ר' יוחנן צריך לעת זקנותו לרב שילטרך לילך לבבל לקבל על עצמו את שמואל ולהנ"ל אתי שפיר וקצרתי.

ואני מצפה שהי"ה יחזקהו ה' וירפאהו ברפואה שלמה ואז ישלח לנו מפרי עטו מעשה ידיו גלולי זהב מה שהעיר בענין זה.

והנני בתורה שנית עבור ברכתו ברכת צדיק מעכ"ק שליט"א ברכת השנים בספש"צ והמברך יתברך מאת השם יתברך בגמר חתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ארוכים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים. החותם בידים רותתות ברגשי אהבה קשור באהבתו בלב ונפש.

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן קלט

צדקה כמה מקרי דבר מיעוט לקבל מן האשה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו שהלך עם חברו לאסוף לדקה ונתנה לו אשה אחת עשרים דאללאר אם הוי בכלל אין לוקחין מאשה אלא דבר מועט או דעשרים דאללאר הוה כסף הרבה ואסור לקבל והיא אשת עשיר.

הנה בגמ' ב"ק קי"ט רבינא איקלע לבי מחוזא אתי נשי דבי מחוזא רמו קמיה כבלי ושירי קביל מינייהו א"ל רבה תוספאה והתנאי גבאי לדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה. א"ל הני לבני מחוזא דבר מועט נינהו, ופרש"י עשירים .היו והכ"נ באמעריקא אצל עשירים עשרים דאללאר דבר מועט הוא ועיין טוש"ע יו"ד סי' רמ"ח ס"ד ולכן מסתמא אם לא ידוע שהם עניים מותר לקבל עשרים דאללאר או כיוצא בזה הכל לפי הענין.

רושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קמ

נשים בזה"ז עד כמה מקבלין מהן לצדקה

ב' לסדר קרשים תהיו התשמ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ ידי"ע וד"נ הרב הגאון וו"ח נו"נ אי"א המפורסם בחבוריו היקרים המסולאים מפז כג"ת מוה"ר שלום קריז שליט"א אבד"ק אדוואריא בנ"י יצו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

מחמת ידידות אקיים בעלמי דברי רבינו בעל פמ"ג שכתב בפתיחה לא"ח להמלמד ר' בנימין שמלוה לכבד את דברי חבירו וללמוד בספרו עברתי על כמה עניים ורק להעיר באתי מה שראיתי בחו"מ (סי' ב"ד) ילא לדון אי נשים בזה"ז יכולות ליתן לדקה כפי רלונם הגם שהבעל אינו מסכים לזה ודלא כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ח ס"ד שאין רשות לאשה ליתן לדקה בלי רשות בעלה והסכמתה והשואל שאל לפי מה שכותבין בנוסח התנאים ואל יבריחו ואל יעלימו וכו' רק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה א"כ גם לה רשות על הנכסים וכמוהו כמותה ואין חלוק ביניהם ומעכ"ג אחד שהביא שכבר דנו בזה בשו"ת טוטו"ד ח"ג סי' קפ"א ושו"ת מהרש"ם ח"א סי' מ"ה והעלה דאלו בזמן הש"ס לא כתבו עדיין לשון ישלטו בנכסיהון בשוה ובפרט בזמן הזה שהרבה נשים עוזרות ומסייעות לפרנסה ולריין ליד אברהם יו"ד הנ"ל בשם הים"ש ב"ק בשם ראב"ן דהאידנא מקבלין מן הנשים אפילו דבר מרובה משום דרגילו ליטא וליתן ולירף גם סניף שכותבין ישלטו בנכסיהון שוה בשוה. וגם כי ליתן לדקה הוא זכות גדול גם לבעל אף שאינו מסכים אבל לבסוף יודה כי זכות גדול עשתה לו אשתו כי לדק לפניו יהלך וזכין לאדם שלא בפניו וכל העומד להודות כמו שמסכים דמי ובפרט שיש לה זכות ורשות מכח התנאי שבכתובה ע"כ.

ולפענ"ד אני בעניי לא כן עמדי כי לא נראה להתיר לנשים לגזול מבעליהם. ומה שמעכ"ג ילא לומר דזכות גדול הוא לבעל ליתן לדקה מנכסיו אף שאינו מסכים וזכין לאדם שלא בפניו גם בזה לא עמדתי על סוף דעת מעכ"ת אתמהה דגם אדם אחר יקח מנכסיו ויתן לדקה לעניים ואביונים ויתומים הנלרכים ויהי' מלוה גדולה לבעל הנכסים ולא יעבור הגזלן כיון שזכין לאדם שלא בפניו וודאי לבסוף יסכים על הלדקה ומ"ש אשתו בזה מאחר, ואמן ב"ד כופין על הלדקה שמעינן אבל יחיד הנוטל ונותן לדקה בלי רשות הרי הוא גזלן ואין זה לדקה כלל.

ומה שכתב ובפרט שיש לה זכות ורשות מכח התנאי שבכתובה לא ידעתי כוונת מעכ"ג, דלפענ"ד בכתובה דידן ליכא אפילו רמז שתוכל האשה ליתן ממעותיו לאחרים בלתי רשות בעלה כלל. ועיין ס"ח סי' שע"ו אם הבעל לר עין והבעל נותן לה שתעשה מה שתרלה היא תקח מאשר כתב לה ותתן ללדקה וכן עשתה אביגיל שנתנה לדוד, ובסי' תתרמ"ז כתב עוד אדם שהוא קפדן וכו' כיון שידע הגבאי שאין רלון הבעל ליתן לא יקבל ממנה אפילו מתנה מועטת ע"ש.

ועיין רמ"א א"ע סי' ל"א ס"ד אשה שעברה על תקנת הקהל בעלה חייב לשלם ועיין ב"ש שם סקי"ג שתמה על הרמ"א ז"ל שפסק שחייב לשלם ובט"ז כתב דע"כ אין להוליא מיד הבעל ובאשה הנושאת ונותנת בבית אם נדרה לדקה כתב בתש' מהר"ם מינ"ץ סי' ז' שחייב לשלם בשבילה אע"ג דיכול למחות לה להבא וא"כ פשוט דהיכא דמוחה לה אין בידה ליתן ואפילו נדרה. ועיין פ"ת א"ע הנ"ל סק"א ועיין ח"מ סי' ס"ב בהג"ה ובסמ"ע וש"ך שם, ועיין שם בש"ך דיניס העולים מסימן זה והאם הכל מיד באשה הנותנת ונושאת בנכסי בעלה בתוך הבית, ועכ"פ אין זה דבר חדש שנשים נושאות ונותנות בלרכי הבית ובנכסי בעלה והיו מסייעין לפרנסה ואין זה דבר חדש שהרי גם בזמן הגמ' כבר היו נשים עוסקות ושלמה המלך משבח האשת חיל אשר היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה וגו'.

ולא אוכל לעבור מלהעיר במה שכתב המר"ס מינ"ץ הנ"ל שאם נדרה חייב לשלם אע"ג שיכול למחות לה על להבא נלפענ"ד דממ"נ אם

יכול למחות אמאי חייב לשלם על שעבר וי"ל דהנה האשה שנדרה הבעל יכול להפר לה נדרים שבינו לבינה והנה האשה שנדרה לצדקה והיא אין לה לשלם הרי יכול הבעל להפר לה וכיון שלא הפר לה הרי הוא כאילו הוא נתן אצבע בין שיניה כמבואר בכתובות (ג"ב) וכיון שהו"ל בכלל הוא נתן אצבע בין שיניה וכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ולכן חייב לשלם אבל יכול למחות על להבא שכיון שמוחה בה הרי אין נודרת אדעתו ושפיר אינו חייב לשלם כנלפענ"ד בס"ד.

ברם מה שיש לשאול שמעכ"ג לא הביא דברי רבינו הגדול הנוב"י ת' ז"ל סי' קנ"ח שכבר נשאל בזה באשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת לצדקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נו"נ תוך הבית ומחלקת לצדקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אי מותר לקבל ממנה והשיב ז"ל דגזל גמור הוא וחלילה לקבל ממנה ואף שב"ד כופין על הצדקה מ"מ מי שם האשה לשופטת ואשה אינה יכולה להיות בדיינים והבאו דבריו בפת"ש יו"ד סי' רמ"ח הנ"ל ע"ש והרי כתב מפורש רבינו הנוב"י ז"ל בנידון כדידן שהמקבל מאשה הרי הוא גזל גמור ומי ידון נגד רבן של ישראל בסברות מלבו.

רושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמא

בהא דנותן צדקה מתן בסתר

א' דברים התשל"ז ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח ירא"מ וכו' כש"ת הרב אברהם יצחק הופמן שליט"א ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו במה שאמרו ז"ל במס' ב"ב וברמב"ם ועוש"ע יו"ד סי' רמ"ט ס"ז שמדריגה הגדולה במצות צדקה הוא מתן בסתר שאינו יודע לא למי נתן ולא ממי קבל וכו' לפי הסדר, ושאלתו במי שצריך ליתן צדקה למי שהוא שצריך ליתן לו משום הכרת טובה לו וכדי לצאת הכרת טובה צריך להודיעו ויצא מגדר מתן בסתר איזה מהם עדיף מתן בסתר עדיף ולא יכיר עצמו שנתן או דילמא עדיף שיתן לו באופן שיכיר לו טובה דאם לא יתן לו יהי' נחשב בעיניו כאילו הוא כפוי טובה.

ולפענ"ד הגם שאין הז"ג כעת לברר מ"מ לפי ההשקפה ראשונה נראה דמי שחייב ליתן לעני בשביל הכרת טובה שלא יהי' נראה כפוי טובה הוא ענין של חיוב אלא שחייב ליתן לו דבר משום טובה שעשה לו וכיוצא בו א"כ כה"ג ודאי אינו יכול לפטור חובתו במתן בסתר ומתן בסתר הוא בשאינו מגיע לו כלום להעני ואז העני מתביים וכיון שנותן לו מתן בסתר ליכא בושה אבל הכא כיון שרוצה שיכירו לו טובה והוא חייב להכיר לו טובה א"כ אדרבה הרי הוא כמשלם חובו וע"ד זה אמרו דמתנה הו"ל כמכר ואינו בוש כלל בזה ושפיר נראה דיתן לו שיכיר לו טובה אבל זה דוקא אם העני מרגיש שהעשיר צריך להכיר לו טובה וליתן לו אבל אם העשיר רוצה בהכרת טובה מהעני שנתן לו זה ודאי אינו כלום ואינו דומה לעניינינו.

ובזה הנני ידיד"נ רושה"ט וש"ת וכאש"ל צלה ורכב על דבר אמת באמת למען השם ותורתו הקדושה כאות נפשו היקר ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמב

מאיזה ריוח חייב להפריש מעשר

מע"כ ידידי הרה"ג מרדכי כץ נ"י.

אחדשכ"ת.

בדבר אשר העיר בשו"ת אבקת הרוכל סי' ג'

שכתב דבר חדש, בדבר המעשר באיזה אופן יפריש כתב וז"ל ולפי שיש אנשים שמפרישין מעשר ממונם ולא כראוי כי מתחלה אין מפרישין מן הקרן עד שירויחו ומה שירויחו אין מפרישין מן הריוח רק מה שירויחו יותר על הוצאתם מאכילה ושתיה ולבוש ושאר הדברים הצריכים לפיזור ומהמותר יפרישו לזה אני אומר כי אינן יוצאים בזה ידי חובתן כי צריך בתחלה כדי שיהי' מותר לנסות השי"ת בו ושיזכה למעלת העושר שיעשה חשבון מכל אשר יש לו גם מהקרן ומכל עשרה יפריש אחד לא פחות ולא יותר ואם ישאר איזה מותר שאינו מגיע לחשבון עשרה יניחנו בכיס לבדו ולא יערבנו עם השאר ואחר שהפריש מהקרן יסחור במעותיו ובכל חצי שנה יעשה חשבונו ויראה מה שהרויח יותר על כל אשר פיזר בדברים הצריכים לבית כמו שאמר ויקח מעשר כמו שאמרנו עכ"ל. והנה נראה מלשונו ז"ל דחיוב מעשר אינו אלא לאחר שעשה חשבון מכל ההוצאות צרכי ביתו ועל צרכי ביתו אין צריך לעשר, והוא תמוה דמפשטות לשון הפוסקים משמע דמכל הריוח צריך לעשר וכ"כ הט"ז סי' רמ"ט סק"א וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים ובגליון הש"ע בשם הכנה"ג הביא דברי הנ"ל בשם ה"ר מתתיהו טריוויים בתשו' כ"י ע"ש.

ולפענ"ד פי' האבקת רוכל אינו כמו שהבין דמעשר אינו נותן אלא על מה שהרויח חוץ ממה שנתן להוצאות ביתו דא"כ הול"ל ובכל חצי שנה יעשה חשבונו ויראה מה שהרויח יותר לבד מאשר פיזר בדברים הצריכים לבית אבל נראה כוונת האבקת רוכל דלעיל כתב שיש אנשים שאין מפרישין כראוי היינו שאין מפרישין מן הקרן ואין מפרישין אפילו מהרויח רק מה שירויחו יותר מהוצאתם מאכילה ושתיה ולבוש ושאר דברים הצריכים לביתו ורק מהמותר יפרישו ולזה אומר דהרוצה לעשות כראוי אז בכל חצי שנה יעשה חשבונו ויראה מה שהרויח יותר על כל אשר פיזר וכו' כלומר דכל מה שהרויח יותר עם כל אשר פיזר, ופירושו של על כמו עם או שבאמת זה ט"ס צ"ל מע"ס במקום ל'.

וכבר ראיתי בברכ"י סי' רמ"ט שעמד על דברי אבקת רוכל הנ"ל דהאיך כתב דעל מה שפיזר בדברים הצריכים לבית פטור מלעשר והלא מבואר בירושלמי וספרי ותנחומא אסמכוהו אקרא דמעשר תבואה וסיים דנראה דאין כוונתו להוציא בהוצאת הבית שפיזר כבר רק כונתו שיפריש גם בעד הריוח שממנו הוציא הוצאות ע"ש ולפענ"ד כמ"ש.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קמג

מעות מעשר מהו להוציאו לסעודת מצוה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שנסתפק באין לו כסף ממקום אחר לסעודת נשואין או ברית אי יכול להוציא ממעות מעשר וכן מעות עבור הכלי זמר, הנה בט"ז יו"ד סי' רמ"ט סק"א הביא מה שכתב הדרישה בשם רבינו מנחם שמותר ליתן מן המעשר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה ובש"ך שם סק"ג הביא ג"כ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילו לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר והוא מתשו' מהר"ם שהביא הט"ז שם, והנה להכניס חתן וכלה אחרים לחופה מותר אבל לעצמו מנ"ל.

וקצת י"ל לפמ"ש בגמ' תענית כ"ד ע"א בר' אלעזר איש בירתא כד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מיניה דכל מאי דהוה גביה יהיב להו יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה חזיוהו גבאי צדקה טשו מיניה אזל ורהט

בתרייהו א"ל אשבעתיכו במאי עסקיתו א"ל ביתום ויתומה אמר להן העבודה שהן קודמין לבתי שקל כל דהוה בהדיה ויהיב להו פש ליה חד זוזא זבן ביה חטי ואסיק שדייה באכלבא אתאי דביתהו אמרה לה לברתיה מאי אייתי אבוך א"ל כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה אתיא למיפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצינורא דדשא ולא מיפתח בבי מחיטי אזלא ברתה לבי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל, ועיין רש"י משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם ליהנות ממעשה נסים כדאמר לעיל ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו.

ולכאורה נראה דדוקא ביתום ויתומה הוא דס"ל שהן קודמין לבתו אבל זולת זה היתה בתו קודמת כי יש על האב חיוב לבת וגם לולי שהי' מעשה נסים היה נותן לה כל צרכה מזה אלא דלכאורה צ"ע קצת מה שאמר שיש לה עכ"פ כעניי ישראל כיון שאסור ממעשה נסים כלל אסור ליהנות וצ"ל דרק הוא לא רצה ליהנות אבל בתו יכולה ליהנות ככל עני שבישראל, או שיאמר דכל מזונות עניים הוא בדרך נס ושפיר אין זה בגדר שאין נהנין ממעשה נסים רק מה שעושין ליחיד נס מפורסם לא יהנה מזה וצ"ע.

איברא דבשו"ת שבו"י (ח"ב סי' מ"ה) כתב וז"ל ואל יאמר האומר דהא כבר נתפשט המנהג בחתן וכלה שמשלמין ממעות מעשר הכלי זמרים ומשרתי סעודת נשואין ולא הוי כפורע חובו אי משום הא לא אריא דסמך מנהג שלהם על לשון הרמב"ם וטור שכתבו דמותר ליתן מעשר עני לתגמולין של גמילת חסדים וכבוד אורחים והכנסת כלה בכלל וכו' מבואר דהמנהג קדמון הוא דהחתן וכלה משלמין ממעות מעשר שלהם הנשואין והכלי זמרים והביאו דבריו בפת"ש סי' רמ"ט אות ג' ע"ש וק"ל.

ובדרך פשוט נראה שהרי מי שאין לו הרבה כדי ליתן לאחרים ודאי בניו ובנותיו קודמין לכל דבר מדין קדימה דצדקה וא"כ הכ"נ מ"ש חתן וכלה שלו מאחרים אם אין לו הרי הן קודמים מדין צדקה מחתן וכלה של אחרים.

סימן קמד

עוד להג"ל

המוציא מציאה אי חייב במעשר

במה ששאל עוד המוצא מציאה כסף או כלים או שאר מטלטלים אי חייב במעשר.

ולפענ"ד הנה בעלם דין מעשר כספים בזה"ז עיין יו"ד סי' רמ"ט ס"א ובש"ך שם ובסי' של"א סעי' קמ"ו בהג"ה שהמחבר השמיט כל דיני מעשר עני מה שהביא הטור ועיין ט"ז שם ס"ק ל"ב באריכות ובש"ך ע"ש. ובשו"ת חו"י סי' רכ"ד וז"ל הנה דין של מעשר שאנו מפרישין מכספים וריוח פרקמטיא וכו' הוא לדעת הב"ח שכתב בטויו"ד סי' של"א סקי"ח וז"ל מיהו אין זה אלא במעשר עני מזרע הארץ שהוא מעשר עני מה"ת אבל מה שאדם מעשר ממה שמרויח במו"מ בכספים ובשארי רווחים אינו בכלל זה ויכול ליתן ממנו לצדקה וכו' שהרי אינו חייב לא מה"ת ולא מדרבנן ע"ש וט"ז שם השיג עליו דחייב מדרבנן נמלא שהוא מחלוקת הב"ח והט"ז ז"ל והבעל חו"י ז"ל שם השיב לו והעלה שם להלכה כב"ח ע"ש.

ומיהו מה שנוגע לשאלתן להנוהגין לעשר הנה מבואר מדברי רבינו יונה סי' רי"ג הנ"ל שחייב. שכתב אף אם מלא מציאה או נתנו לו מתנה חייב לעשר הימנו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמה

אי מותר ליתן כתב המלצה לאינו מכירו לאסוף צדקה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר כתב במי שבא לבקש כתב המלצה שהוא עני וצריך לאסוף כסף. נראה דצריך ליתן לו ולא צריך לחקור שיביא עדות שהוא עני והביא לעצמו ראי'.

ולפענ"ד הגם שמקילים בזה ונותנין כתב לכל בא אבל אינו מן הנכון ליתן מכתב ובגמ' כתובות אמרו בואי ונחזיק טובה לרמאי והנה הנותן לפרוטה לעני משלו אם הוא אינו עני יכול למחול לו אבל הנותן כתב לעשיר שהוא עני והולך ומאסף כסף מאחרים הרי הוא מסייע ידי עוברי העבירה שהולך ולמסעס את הבריות שהעולם סומכין על המכתב שמסתמא חקר הרב אחר האיש הזה אם הוא צריך לה או לא והגם דקשה לומר שצריך לגביית עדות ממש מ"מ בלי לחקור ולראות שנכרים דברי אמת אין ליתן כתב לפענ"ד.

ובגמ' ב"ב ג' ע"ב לא יתן פרוטה לארנקי של צדקה אא"כ ממונה עלה כרחב"ת ובלי כתב לא יתן לו אלא דבר מועט וכשיש לו כתב חושב שהוא כרחב"ת ונותן לו יותר והרי הוא מסייע לגזל הרבים וגם גוזל עניים שהעשיר הי' נותן מעות זה לעני באמת הצריך וכמה פעמים נגלגו אלי אנשים או רבנים כשבא אליהם משולח עם המלצה ממני ושאלו אותי אם ההמלצה היא אמתית ואפי' נימא דלאו כ"ע קורין את הכתב וסומכין עליו מ"מ המעט שסומכין עליו וודאי יש שסומכין דבלאו הכי לא הי' לבקש כתב כזה ולכן לפענ"ד אין ליתן מכתב לאסוף צדקה לכל עובר ושב אלא למי שידוע לו או שיש לו המלצות מגדולי רבנים אשר יכול לסמוך עליהם.

ומחמת חוסר הזמן הנני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך וי"ד שיצליח בכל מעשיו, בברכת חג כשר ושמח, ידי"נ המעתיר בעדו לטובה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קמו

אי עדיף להיות ראש ישיבה בביתו או לצאת ולחנך אחרים

תצא תשמ"ז
מע"כ תלמידי היקר נ"י.

ובדבר אשר נסתפקת אי להיות ראש ישיבה יושב אהלה של תורה עדיף ממי שעוסק בתורה וגם הולך לחנך אחרים וללמד עמהם תורה ה' הגם שעי"ז מבטל עצמו מלימוד התורה.

ולפענ"ד הגם כי לפום ריהטא ראש ישיבה עדיף וע"ד שאמרו ותלמיד תורה כנגד כלם ועיין ט"ז יו"ד סי' רנ"א למה מנו את מרדכי קודם שנתמנה לשני למלך כשלוש בסנהדרין ואחר שנתמנה והציל את כלל ישראל כחמישי, האמנם בגמ' כתובות ק"ג פריך למה לא מנה רבי את ר' חייא להיותו ראש ישיבה שהי' גדול מר"ח ור"א ותי' כי כמה גדולים מעשה חייא ולא רצה לבטלו מקיום המצות ע"ש.

ומבואר דר' חייא שהי' הולך מכפר לכפר והי' מגדל ניצבי וצייד טביא ומאכיל בשר ליתמי ועבד מגילות מעורות הצבי וכתב חמשה חומשי לחמשה ינוקי ומתני שיתא סידרי לשיתא ינוקי וטפל עמהם הגם שודאי שזה גרם לו לביטול מ"מ העיד רבינו הקדוש שגדולים מעשה חייא ממנו ומר"י ועיין רש"י שם שאמר רבי לא אבטלי' לר' חייא ממצות להיות ראש ישיבה וא"כ הא גדול הוא הגם שמכורך קצת בביטול תורה מיהו זה קיומה וק"ל.

האמנם צריך לדעת דלהיות ראש ישיבה וללמוד עם בחורים הוא אחריות גדול, וכבר האריך בזה רבינו הגדול החוו"ע אבות פ"א מ"ו

עשה לך רב וקנה לך חבר הביא קושית הר"י לירמ"א הובא במדרש שמואל למה לא הזהיר על ליקח תלמידים שהרי אמרו הרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם (תענית ז' מכות י') והביא שם תי' ותי' בק"ז המהר"ל ז"ל בדרך החיים שאין ראוי לרב ליקח לעצמו שם חשיבות לומר תלמוד ממני כמו שעושים בארצות הללו וכתב מרן החי"ע אע"פ שדבריהם אמת מ"מ קושיא מעיקרא ליתא דלא אמרו העמידו תלמידים רק על רגל האמת וזה לא יוכל לעשות אלא מי שיש בידו האמת ולא אמרו במתגאים ובמתנשאים לאמר אני אמלוך ואהיה ראש וקצין עם להרבות תלמידים שהרי כל דבריהם דברי מוסר וענוה לצדק. אבל במי שבידו הכח להעמיד תלמידים הרבה עליו אמרו והזהירו להעמיד תלמידים הרבה וע"ד שאמר ועצומים כל הרוגיה (משלי ז') זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה אבל במי שלא הגיע למדה זו ומתנשא כאמור גם הוא בכלל ורבים חללים הפילה, ובק"ו ממי שלא הגיע להוראה ומורה שזה לפי שעה ולעתים מזומנים להוראה ולאיש מן האישים, וזה מידי יום יום ולתלמידים רבים ושבשתא כיון דעל על כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו שעליו נאמר ורבים חללים הפילה משלי ז' ואין זו קושיא שאמרו והעמידו תלמידים הרבה בסתם שעל זה וכיוצא בזה נאמר וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ע"ש דברים כלהבות אש. וזה נמי בכלל ואינו מגיס לבו בתורה שמתגאה בעצמו ויאמר אני אמלוך ואני ראוי להיות ראש ישיבה ומדריך לצאן קדשים ואם שואלין דבר אחד בהלכה אינו יודע אפילו באיזה מקום בש"ע לחפש אחריו ומתנשא לכל לראש להיות ראש.

סימן קמז

עוד להנ"ל

חיוב לימוד הלכה אפילו מי שאינו רוצה להיות מורה הוראה

ומכאן יש לעיין הרבה מה שמורגל בפומי דכמה כששואלין אותו למה לא למד הלכה משיב כי אינו רוצה להיות מורה הוראה וזה דבר אחריות גדולה ולכן הוא בוחר לעצמו להיות ראש ישיבה ומחנך שאין בזה אחריות אבל באמת ונהפוך הוא שזה אחריות יותר גדולה שהרי הוא מורה הוראות ומישר או מעקם בני ישיבה היקרים בדרכי עקלקלות כיון שבעצמו מודה שאינו יודע להורות הדרך ילכו בהם.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו הגדול הרמ"א ז"ל יו"ד סי' רמ"ב סע' ל' במש"כ המחבר כל אלו הדברים שאמרו שצריך לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא אם משנה משנה אם גמרא גמרא וכתב הרמ"א וז"ל ובימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר (מהרי"ק שורש קס"ט ע"ש מה שמצוין בש"ע ק"ט). ועיין גם רש"י (קידושין ל"ג ע"ב) שהם היו עוסקים בהלכה קרי להו תורה עצמה ולעצמו קרא לומדיה מבואר דהלומד הלכה מקרי תורה עצמה.

סימן קמח

עוד להנ"ל

איזהו חשוב רבו, הלומדו בקיאות או פלפול

ולפי שדברי מהרי"ק מובאים שם בקיצור אעתיק כאן רק איזה שורות מלשון המהרי"ק ז"ל שם וז"ל (דף פ"א מדפי הספר) ואשר כתבת שעיקר הרבנות תלוי בפלפול כדמוכח פ' אלו מציאות דף ל"ג וכן הרב שתופס ישיבה וכו' אומר אני דלאו כללא דודאי מי שלומד לפני הרב בפי' זמן והרב מעמיד התלמיד על פשט ההלכה על דרך האמת והיושר ודאי בענין זה נעשה תלמידו וחייב בכבודו וזהו רבו שלמדו חכמה דסוף פ' אלו מציאות וכדפירש"י שם אבל הדרכים שעושים היום בתוספות זמן וכל אחד אומר הדרך כולו יהיה אמת או שקר בענין זה איני רואה בו שום רבנות וכו' ואשר הרבית להביא ראיות

דפלפול הוא דבר חשוב ודאי פשיטא שכן הוא אמנם הבקיאות הוא דבר חשוב מאד כדמכח בסוף הוריות (י"ד) "יועד דלהיות ראש ישיבה מורה להורות הוראות כולן" ובפ' הפועלים פ"ה כי סליק ר' זירא היה ר' יוחנן ראש ישיבה כדאמר התם הכל צריכין למרי חטיא ופרש"י שם דמשניות וברייתות אבוהון דכולהו הלכתא גם מהביא דפ' מי שמת דף קמ"ה יש יותר ראיה דעיקר הרבנות תלוי בבקיאות ולא בפלפול וכו' ע"ש באריכות גדולה שהעיקר מה שנקרא רבו מי שלמדו הלכה ולא מי שלמדו פלפול. וזהו שפסק הרמ"א הנ"ל בש"ע שם והרבה יש לדבר מזה שעכשיו יש רוצים להפוך ודוקא לבזות ולהשפיל רבו שלמדו הלכה ובקיאות עד שלכתחילה אינו מניחו ללמוד הלכה. וב"ה שמועטים הם ורובם מראשי ישיבות יודעים ערך ההלכה והבקיאות והמקום שלה.

והתפא"י כתב שאינו רוצה לומר שאינו מתגאה בלמודו דזה אינו מעלה אלא חסרון היפוך אלא פירוש מילת גס מלשון לבו גם בה (סוטה פ"א מ"ו) דרצה לומר ששני בנ"א המכירים זה את זה שאינן מתבוששין זה מזה ובגמ' כתובות ביהודה היו מיחדין אותן שיהא לבו גס בה ובתורה נמי שלא יהא לבו גס בה ויאמר כאלו כבר מכירה ויודע את הכל אלא יהא כמדבר עם ארוסתו שאינה מכירה עדיין והכ"נ בתורה יהיה לו בושת פנים מלשלוח מחשבותיו חפשים בעניני האמונה והמצוות שלמד שאין השכל האנושי יכול להשיג, וכמ"ש במשה ויסתר פניו כי ירא משה מלהביט וזכה לדרגה נשאה שנאמר עליו ותמונת ה' יביט.

ובגמ' תענית כ' מעשה שבא ר"א ברבי שמעון ממגדל עדר מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת הנהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו א"ל ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך א"ל איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נעניתי לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן וכו' היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו ויצאו כל בני עירו לקראתו א"ל אם זה רבי לא ירבו כמותו בישראל א"ל מפני מה א"ל כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא א"ל בשבילכם אני מוחל ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן נכנס ר"א בר"ש ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז וכו' ע"ש ועיין רש"י נזדמן לו אדם יש ספרים שכתוב בהן אליהו זכור לטוב והוא נתכוין להוכיחו שלא ירגיל בדבר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמט

מי שאינו צריך לצדקה ונוטל ונותנה לאחרים אי הוא גוזל עניים

ט"ז אדר שני תשמ"ז

מע"כ ידי"נ הרה"ג כו'

אחדש"ת.

בדבר שנשאל במי שאינו צריך לצדקה ונוטל ונותנה לאחרים הצריכים אי שפיר דמי או שעי"ז מקפח עניים אחרים שאולי היו נותנים להם.

ולפענ"ד לכאורה הי' נראה מגמ' (ב"מ ע' ע"ב) תנן התם מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון וכו' ע"ש ומשמע לכאורה דאסור ליקח בשביל עני כל היכי דמחייב לאחרינא ועיין רמב"ם פ"ב מהל' מתנות עניים, ומיהו בירושלמי שקלים פ"ה ה"ד זכרי' חתני דר' לוי היו הכל מליזין עליו אמרון דלא צריך והוא נסב מן דמקך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין ע"ש.

פי' שר' זכריה היה נוטל מן הצדקה והיו העולם מרננין אחריו שנוטל ואינו צריך ולאחר מותו בדקו ומצאו שהוא הי' מחלק מעות צדקה זה שקבל לעניים ולא לקח לעצמו ומבואר דמותר לעשות כן, ולא זאת אלא דמצוה נמי עושה וצ"ל דהיו עניים שביישו ליקח מן הצדקה ולקח הוא ונתן להם. וע"ז עוד הרי מקלסו שעשה כהוגן וגם ליכא חופש לבע"ח במקום שחב לאחרים ודו"ק.

דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנ

דין קדימה בצדקה

בר"ה למלכים התשמ"ג בנ"י יצו"א

בימי הגאולה, ישלח לעם סגולה, גואל צדק ויחזק כל בדק, ויוציאנו מגלות המר, ובתוכם ידי"נ הרב הגאון מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ג"ח מעמפיס טענ.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

בענין ההלכות בענין צדקה שציין כ' סעיפים אמת אגיד כי אין הז"ג להאריך מ"מ אציין כמה דברים.

מע"כ כתב וז"ל איש ואשה שבאים לבקש צדקה, נראה דמקדימין את את האשה לאלוקת צדקה כדי שלא תצטרך לחכות בחוץ וראי' לזה מיבמות דף ק' ע"א ע"ש.

ותמהתי שהביא ממרחק לחמו והרי הוא גמר' מפורשת הוא כתובות ס"ז ע"א ת"ר יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום מפני שהאיש דרכו לחזר על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור ועיין רש"י מזונות של צדקה ובש"ע יו"ד סי' רנ"א ס"ח ואיש ואשה שבאו לשאול מזון מקדימין אשה לאיש וכן אם באו לשאול כסות וכן אם באו יתום ויתומה לינשא מקדימין להשיא היתומה ע"כ.

ובש"ך שם סקי"א תמה ממשנה (הוריות י"ג) דהאיש קודם לאשה להחיות וכן להשיב אבידה, נ"ל דהתם להחיות היינו להצילם אם הם טובעים בנהר אבל אכילה אין כאן בכלל להחיות וכ"כ הב"י והב"ש. ועיין בספרינו משנה הלכות גדולות על הלכות גדולות כתובות סי' קע"ו בס"ד דבר חדש בדברי הגמ' כתובות הנ"ל ועיין בש"מ שם ובתוס' רי"ד מה שתי' קושית הב"י הנ"ל.

סימן קנא

עוד להנ"ל
אשה המבקשת צדקה להקריב קרבנותיה

עוד כתב מעכ"ת וז"ל אשה המבקשת צדקה לקנות קרבנות נדבה אין חיוב לתת לה רק בקרבנות שהיא מחויבת כגון קרבן לידה וקרבנות זבה נראה דיש לתת לה ע"כ.

ולפענ"ד לא ידענא מ"ש איש מאשה בזה ופשוט דבין איש ובין אשה אין חייבין לתת לו צדקה להקריב קרבנות נדבה ואדרבה אולי אפילו אסור לו להקריב קרבנות נדבה ממעות צדקה שע"מ כן לא נתנו לו הצדקה, ואפילו קרבנות חובה לפענ"ד פשוט דליכא חיוב ליתן לו צדקה לא לאשה ולא לאיש דלהחיותו חייב אבל להביא קרבנות אין זה חיוב על העולם לתת צדקה לו להקריב קרבנותיו ואם אין לו אולי יש חיוב על הב"ד ליתן לו ואיש כמתנת ידו כברכת ה' לו.

וגדולה מזו נחלקו הראשונים ז"ל במי שיש עליו חובות לחבירו והלך וקבץ מעות אי באין בעלי חובות וגובין ממנו בע"כ ואפילו אי רצה לשלם להם דאפשר דאדעתא דהכי לא נתנו לו שישלם לבע"ח שלו אלא להאכיל אשתו ובניו עיין תוספתא דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו

מלוה וחוב ואין משלמין ממנו גמולין ובש"ע יו"ד סי' רנ"ג סי"ב מי שצריך לבריות ושע אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה אין בעלי חובות יכולים להפרע ממנו ממה שגבה בצדקה הג"ה אם לא שכתוב בקבולו שחייב לאחרים דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם ועיין ביאור הגר"א שם ובשו"ת בשמים ראש סימן ל"ג הביא דעת רבינו ראבי' ורבינו שמחה ודעת רבינו א"ז מווינא דאדעתיה דהכי לא יהבי ליה והרא"ש ז"ל חלק עליו דאם אסף כסף הרבה שיש לו כ"כ כדי פרנסתו וגם לשלם יכול לשלם או שהב"ד עושה פשרה ביניהם וע"ש מה שהביא לשון הא"ז והאריך הרבה בדבר.

העולה לדידן לפענ"ד אפילו נימא דלענין חוב היכא דכבר קבל מעות מותר אבל ודאי ליכא חיוב ליתן צדקה בשביל לשלם חובותיו מה שחייב לאחרים א"כ כ"ש לענין חיוב קרבנותיו או עכ"פ הוא הוא ואין הז"ג כעת להאריך יותר בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנב

הנותן מעות לת"ח אי מותר ליתן ממנה לקרוביו

על אידרון למעקסיקא עש"ק פ' פקודי תשר"מ
מע"כ ידידי היקר וכו'

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו מי שנותן מהונו לת"ח אי מותר להת"ח ליתן ממונו או פרנסתו להקרובים או שהו"ל כה"ג משנה מדעת נותנים לבד מה שצריך עוד להוסיף ולקבל מאחרים נמצא מכביד עול הנותנים.

ולפום ריהטא הי' נראה דודאי אסור לו להכביד עול והנותן כוונתו על הת"ח ולא על הקרובים ואפשר הוי נמי כמשנה מדעת הנותן האמנם בתדא"ר פכ"ז כתב וז"ל דבר אחר ומבשרך לא תתעלם מי שיש לו ת"ח בשכונתו ויודע בו שהוא קורא לש"ש והוא שונה לש"ש והוא זן ומפרנסו ומכלכלו נמצא שהוא מקיים ומחייה לאותו ת"ח ואת אשתו ובניו ואת כל אשר לו ואת כל הקרובים עמו במשפחה לכך נאמר ומבשרך לא תתעלם.

ופי' ברמזי אש שם דס"ד שצריך לפרנס את הת"ח אבל אין חייב ליתן לו כ"כ שישפיע ג"כ לקרוביו קמ"ל שצריך ליתן לו משום שאין הת"ח נהנה באכילתו אם רואה שקרוביו מתים ברעב לכן צריך ליתן לו כדי שיחי' את כל הקרובים עמו במשפחה ע"כ ומבואר דעל הנותן חיוב יש ליתן כדי שיתן גם לקרוביו וא"כ פשוט לפ"ז דהת"ח יכול, וגם מחויב ליתן גם לקרוביו ובני משפחתו, ועיין יו"ד סימן רנ"א והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנג

איש ואשה שנטמעו בין העכו"ם איזה מהם קודם להחזיר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באיש ואשה ששניהם ר"ל נטמעו בין העכו"ם ויש בידו להחזיר אחד ולא שנים איזה מהם קודם.

והנה במשנה סוף הוריות האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי בזמן ששניהם עומדין בקלקלם האיש קודם לאשה ופי' בירושלמי דאיש קודם מפני שאין דרכו לכך משמע דלא משום דהוא קדוש ממנה, ועיין רמב"ם פ"ח מה' מתנ"ע הט"ו ואם היו שניהם בשבי' ונתבעו

שניהן לדבר עבירה האיש קודם לפדות לפי שאין דרכו לכך ולפ״ז במקום ששניהם שוים איזה מהם שירצה יפדה וא״כ הכ״נ באיש ואשה לכאורה לענין להחזירם.

ומיהו כך דייקינן פשוט דאיש קודם שהרי חייב במ״ע שהז״ג יותר מהאשה וקדושתו מרובה משל אשה ועיין יו״ד סי׳ רנ״ב ס״ח ובט״ז שם סק״ו ואם שניהם עומדים לטבוע האיש קודם לכל סכנה של מות ונ״ל הטעם שאיש חייב טפי במצות ע״כ.

שוב מצאתי בפ״ת שהביא משו״ת שאילת יעב״ץ ח״א סי׳ ס״ח בעו״כ אנס נושא שבא לקחת שני ילדים מישראל ולהעבירם על דתם ויש סיפק בידו לפדות אחד מהם ויש לחוש שיטמע בין הגוים הזכר קודם לנקבה דאם להחיות גופו קודם הזכר לנקבה כ״ש להחיות נפשו ואע״ג דלהוציא מבית השבי׳ אשה קודמת היינו במקום דלא חיישינן שיטמע בין העמים ע״ש וא״כ הכ״נ לענין להחזיר בתשובה האיש קודם.

החותם בלו״נ,

מנשה הקטן

סימן קנד

יש לו מאתים זוז ונוטל מן הצדקה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

בדבר שאלתו במי שיש לו שני מאות זוז ונוטל מן הצדקה אי עובר בזה על גזל עניים, שהרי מה שבעה״ב נותן לו גוזל מהעניים אחרים שהי׳ נותן להם או כיון שהבעה״ב חייב ליתן לשאר עניים לא מקרי גוזל.

ולפענ״ד דהוי בכלל גזל עניים וכן מפורש בתשו׳ הרשב״א ז״ל וז״ל רבינו יהודה בר׳ קלונימוס שאל מרבינו אפרים מי שיש לו ר׳ זוז אינו יכול לקבל צדקה אם יש לדמות ללקט שכחה ופאה ומעשר עני או שמא אין דומה כי בהכי גוזל את העניים הוא דבעל הבית לא יתן לעניים עוד, ונמצא שנטילתו גזל עניים הוא אבל צדקה אינו גוזל בה את העניים דאם נתן לו בעה״ב חייב גם לעניים אחרים ואם מעט את מתנתו שע״י מתנתו ממעט מתנה אחרת אין בזה גזל וגם לקט שכחה ופיאה של עניים הוא אבל מה שהוא נוטל אינו של עניים.

והשיב דודאי מי שאינו צריך ליטול ונוטל גוזל את העניים הוא שהרי אותו בעה״ב שנתן לא יתן לעניים אחרים שאומר כבר נתחייב לאחר נמצא אותו שלקח גוזל לזה והובאו בספר מים עמוקים (למזרחי) סי׳ נ״ג ע״ש.

ומבואר דמי שיש לו שיעור ששיערו חכמים שאינו רשאי ליטול מן צדקה ואם נוטל הרי זה בכלל גזל עניים ועיין יו״ד סי׳ רנ״ג ובפת״ש שם סק״א ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנה

בהא דצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

בדבר אשר תמה על מה שאמרו ז״ל (חולין צ״א) צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם מהא דאמרו בשם א״ע אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו דמיו אינם עוזרים ימיו אינם חוזרים.

באמת כי לא קשיא והם תרי מילי, אדם חייב לשמור על נכסיו מה״ת ובמשנה ערכין

כ"ח מחרים אדם מצאנו ומבקרו ומעבדיו ומשפחותיו הכנענים ומשדה אחוזתו ואם החרים כולם אינם מוחרמים דברי ר"א א"ר אלעזר בן עזרי' אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו ופרש"י שלא יבזבזם להדיוט ובש"מ אות ב' אדם חייב להיות חס על נכסיו ע"ש.

ובגמ' ארשב"ע היינו ת"ק איכא בינייהו דרבי אילא דאמר ר"א באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו' ע"ש ועיין טוש"ע יו"ד סי' רנ"ג וא"כ מבואר שחייב אדם לחוס על ממונו ובכמה מקומות התורה חסה על ממונם של ישראל ואחד מהם והשקיתה את בעירם ולכן שפיר צדיקים חביב עליהם ממונם ומ"מ דוקא מגופם אבל כל שנוגע לנפשם ונשמתם הנשמה קודמת ולכן כתבו ובכל נפשך ובכל מאדך יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו והיינו צדיקים שממונו חביב עליהם מגופם ולכן קאמר ובכל מאדך כאן שנוגע לנפשך וק"ל.

ודבר המצוה של המשורר אדם דואג וכו' היינו שאם נאבדו דמיו אין לו לדאוג עליהם ולצער אלא ידאוג על איבוד ימיו אבל לאבד מעותיו בידים ולפזרם למי שאינו צריך אסור וכנ"ל.

ובאמת כי גדולה מזו מצינו ביעקב אבינו ששכח פכים קטנים וחזר עליהם והסתכן. אמנם כבר פי' הר"ן ז"ל (בדרשות דרוש הששי) במעלה הצדיקים שכתב וז"ל. וכי יתפתה האדם ויאמר לא יוכל להשיג זה השלמות כי אם בחכמה יתירה וידיעת התורה על השלימות. נשיבהו ונאמר אין ספק "שתלמוד תורה שכרו גדול מאד" עד שאמרו רז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) ויתר הקב"ה על עבודה זרה וג"ע ושפ"ד ולא ויתר על ת"ת וכו' ואעפ"כ רואה (אני) בדברי רז"ל "שמי שמוסר גופו ונפשו להש"י וחושק בעבודתו ישיג מדרגה גדולה יותר ממי שיהיה בתכלית החכמה" אמרינן בברכות (כ' ע"א) מ"ש קמאי דמיתרחיש להו ניסא ומ"ש בתראי דלא מתרחיש להוא ניסא אי משום תנויי וכו' (בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכו' ואלו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מיטרא ואנן קא מצערן נפשין ומצוח קא צוחין ולית דמשגח בן א"ל קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקידוש השם אנן לא מסרינן נפשין אקדש"ה) והיתה התשובה אלא רחמנא ליבא בעי. הנה בארו כי אין עיקר המדרגה "החכמה" אבל הכונה השלמה במעשים הטובים כי המעשים הטובים אין תכלית כוונתם שיעשום הדברים אבל כוונת הלב בהם.

וראו ענין הכונה מה הוא כי מי שכוונותיו דבקות בהשי"ת גם כשהוא מתעסק בדברים המוניים בעניני העסקים והקניים הוא עובד הש"י עבודה גמורה ומי שאין כוונתו דבקה בש"י גם כשהוא חושב לעבוד את השם הוא ממרה אותו. שהרי כיוצא בזה אמר הנביא בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני (ישעיה כ"ט י"ג) ונאמר קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם (ירמיה י"ב ב') כי אין העקר מעשה המצות והקשת השפתים אבל אחרי כוונת הלב הן הן הדברים, ולפיכך אמרו רז"ל חביבין עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה (מס' ע"ז) והטעם בזה כי דברי החכמים הם גדרים וסייגים ותקנות לעקרי המצות ומי שעושה הגדרים ותוספת שמירה על המצות מורה שאינו עושה אותם כמצות אנשים מלומדה אבל בכונה גמורה וזה עיקר המצות ותכליתם השלם כי מי שהושלם על דרך בכל מצוה קלה שעושה מאמת ומודיע כל האמונות הטובות וגם בעסקים ההמוניים לפי שהושם תכליתם עבודת הש"י לא זולתה.

וזה הדבר שמטעה ההמון וזה הטעות הוא נמשך בכל הכוונות "כי ההמוני". כשרואה האנשים הטובים והחסידים מתעסקים בעניני העולם, כמו שאנו רואים האבות שהיו עושים עיקר מהזריעות והמקנה ואמרו רז"ל ויותר יעקב לבדו שנשתייר על פכים קטנים וכשההמוני רואה זה אומר בלבו הנני רואה החסידים עם כל חסידותם משתדלים בעניני העולם אעשה כן גם אני ואוי להם לבריות רואות ואינן יודעות מה רואות כי הם אינן רואים רק חצוניות הדברים

לא פנימיותם כי הצדיקים עושים כל דבריהם לתכלית טובה וכראוי ויתר האנשים תכליתם ללא דבר.

והמשיל הדבר עוד לאחד החכמים ששאל למה לא יכירו ההמון בין הרופא הטוב והרע, והשיב בזה מפני שאותן הדברים בעצמן שמתעסק בהן הרופא הטוב מתעסק בהן הרופא הרע כי כמו שהרופא הטוב מתעסק במשקים ומרקחות ומשיחות ואבקים כן הרופא הסכל משתמש בהם ומתעסק באותן הדברים עצמן אלא שהרופא החכם עושה בכונה ודבר בעתו והסכל עושה בלא כונה ובלא עת כן עניני המצות אצל המוניים בשוה החסיד וההמוני מתעסקים בהם אף הטובים כל עניינם עבודה שלימה מפני הכונה השלמה בהם והאחרים גם כשעובדים את השם יתברך אין עבודתם שלמה כי הכוונה היא עקר במצות וכן בעבירות ע"ש באריכות. וכתב עוד וז"ל ואמנם יתאמת שמי שישען עליו באמת להיות נכנס בעובי הקורה בעבודתו וכל מה שיעשה המעשה יותר רחוק מהטבע יורה על היותו נשען על השם ית' באמת.

והמעשה היותר גדול והיותר רחוק מהטבע הוא מעשה אברהם אבינו ע"ה בעקידת יצחק כי לא היה נמשך לו עונש כלל אם לא יעקדנו כי לא צוהו השי"ת בזה והנה הבטיחו כי ביצחק יקרא לך זרע וזהו לשון הכתוב קח נא את בנך וגו' וכבר נודע שזה הציווי (קח נא איננו שנצטוה ליקח) אלא לשון בקשה שהראה לו שייטב לו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד את בנו ולו היה אברהם משיבו "הן לי לא נתתה זרע" כי אם זה והבטחתני בו ואיך אעשה זה לא נחשב לו עון ולא ישיגהו עונש מזה ואעפ"כ לגודל אהבתו את השי"ת מלא את לבבו לעשות חפץ השי"ת אע"פ שאילו לא עשאו לא היה מגיעו עונש כלל וזה ענין העקדה וסודו ע"ש באריכות כי הוא יסוד גדול בתורתינו הקדושה ובדרך החיים בכלל הפך בה והפך בה והארכתי בזה בתשובה כי גדולי עולם טעו בזה.

הדושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנו

אי נכון לדחוק עצמו ובני ביתו ולא לקבל צדקה

לכבוד הרה"ג וו"ח כש"ת וכו' שליט"א

אחדשה"ט.

ועל דבר התמוה למעכ"ת שאמרתי לו דאין לאדם ליהנות מצדקה וידחוק עצמו בכל האפשר כדי שלא יקבל צדקה. ותימה בעיניו שהרי אדרבה העני מצוה קעביד בבעה"ב שעושה עמו חסד ויש לשניהם מצוה. גם כי ראינו כמה צדיקים שקבלו צדקה.

ולפענ"ד באמת כי לא ידענא מאי אדון ביה ודאי מי שאין לו ומוכרח ליקח הרי אין לו איסור ואדרבה אם איננו נוטל וצריך הרי הוא אכזר על בניו וב"ב עיין ש"ך יו"ד סי' רנ"ה וכ"ש לענין ת"ח בזה"ז אבל מי שאפשר לו לדחוק עצמו ולא ליקח תבא עליו ברכה אם לא שבאמת שיש בזה ח"ו פקוח נפש.

והנה בגמ' סנהדרין פ"א ע"א דרש רב אחא בר חנינא מאי דכתיב אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו (הג' הגר"א בשביל אבותיו) ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה ופרש"י שלא נהנה מקופה של צדקה שהוא דבר גנאי לאדם הגון ע"ש.

והרי שגנאי הוא לאדם הגון ליהנות מן הצדקה עד שקראו לו ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה, ודרשו מלא קרב ולא שלא בא עליה אלא הו"ל בכלל קריבה לג"ע והבן, ואדם הגון מיירי סתם בנ"א הגונים ולא לצדיקים או חסידים דוקא. והקדוש אחד מלינו לשבח והודיה בגמ' (חולין ז') ברפב"י שחז"ל שבחוהו שמיים עמדו על דעתו לא נהנה משל

אחרים ואפילו משל אביו לא, וכנראה שהוא ג"כ מהאי טעמא דהו"ל כעין צדקה דליכא חיוב על האב לפרנס בניו לאחר שהם בעלי דעת רק עד שש או עד י"ג.

וגדולה מזו אמרו דאפילו מתנות אין לקבל שהגם שמתנות הם לאו צדקה ולא לשם צדקה נתנו אלא לידידות ובגמ' עוד אמרו דמתנה כמכר הוא ואפ"ה אמרו ושונא מתנות יחי' הרי אף במקום שאמרו ז"ל מתנה כמכר מ"מ שונא מתנות יחי' ונחלקו רשב"ג וחכמים היכא דזיכה לו ע"י אחר אי הו"ל בכלל זכין לאדם עיין חולין ל"ע וכתובות כ"ד ועיין רמב"ם פ"ד מהל' זכי' ומתנה ודו"ק. ועיין טוש"ע יו"ד סי' רנ"ה לעולם ירחיק אדם עצמו מן הצדקה וכו' וכן צוו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכה"ג שם וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת עד שיפרנס אחרים ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' ע"ש.

והקיש הכתוב הלוקח מקופה של צדקה לאשה נדה לא קרב היינו קריבה בלא ביאה דהו"ל הרחק מן הכיעור וכמ"ש בסמוך. ועיין מהרש"א בח"א דימה הצדקה לאשתו נדה שכבר הי' לו בה שעת היתר אבל יתרחק ממנה בעבור דמי הנדה שבה עתה, כן ממון הצדקה הי' לו שעת היתר ביד בעלים אבל יתרחק עתה ממנו בעבור נפשות ודמי עניים התלויים בזה הממון ולפענ"ד נראה עוד דע"י שירגיל ליקח ממון שאינו שלו אפשר יבא לידי גזל ממש והו"ל כהרחקה מן הנדה שלא יבא לידי איסור ממש ועיין ברכ"י סי' רנ"ה.

וברם זכור אותה אשת חיל לטוב אמי מורתי הצדקנית והקדושה רחל לאה הי"ד שבשעת המלחמה האיומה בשנת תש"ג-ד והיה רעב גדול במדינותינו ושלחו כסף מאהר"ב לעניים והיה המחלק הכסף ראה שלא באו ממשפחתינו לבקש ואמר לאבי שליט"א שיגיד לא"מ בבית שיש כסף מאהר"ב, וכששמעה השיבה בני תגידו לו שח"ו אני לא רוצה שבני יהיו ניזונים מקופה של צדקה השם יתן לנו ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידך המלאה וכו' ולא לקחה ואז רעב הי' בעולם ממש הי"ד וזי"ע ועכ"י אמן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנז

נתן צדקה לעני ואח"כ העשיר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט בידידות.

בדבר השאלה מי שנתן לעני מעות לצדקה ונתן לו מתנה גדולה שיהי' לו די לשנה וכיוצא בו ואח"כ העשיר העני שנפלה לו ירושה ממקום אחר אי צריך להחזיר המעות שע"מ כן ודאי לא נתנו לו או כיון שזכה בו פטור מלהחזיר.

ולפענ"ד נראה דהעני זכה בו ואין צריך להחזיר וראי' (מגמ' גיטין ל') המלוה מעות את העני בב"ד מפריש עליו מחלקו ואם מת מפריש עליו בחזקת עניי ישראל ואם העשיר העני אין מפריש עליו וזכה הלה במה שבידו פרש"י הלוה הזה שהעשיר אינו חייב לפרוע משלו שהרי הלוהו ע"מ שלא ליפרע הימנו ועיין רמב"ם פ"ז מהל' מעשר ה"ז, וא"כ כ"ש מתנה שנתנה לו לחלוטין וגם לא התכוין לפרוש עליו כלל ודאי דזכה במה שבידו וא"צ לחזור.

ועיין מש"כ בסימן הבא בנתעשר העני קודם שבא לידו. ומיהו דידן לא דמי לגמרי דהתם עכ"פ נתעשר העני בינתיים אבל הכא נתעשר לאחר שכבר קנה מעות של צדקה והרי הוא שלו כבר, ואין הז"ג להאריך יותר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנח

נתעשר העני קודם שבא המתנה לידו אי חייב במעשר

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי הורב כו' כש"ת הי"ו

אחדשכ"ת בידידות.

ובדבר שאלתו עוד בנדר צדקה לעני ידוע ונתעשר העני קודם שבאת הצדקה לידו כיצד יעשה ואי זכה בה העני.

ולפענ"ד בנדר צדקה לעני ונתעשר העני קודם שבא הצדקה לידו, י"ל דכיון דבשעת הנדר הי' עני זכה בצדקה זו דקיי"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ועיין ב"מ דף מ"ט ע"א אמר רב פפא ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת ובירושלמי אמר עלה דהני מילי בעשיר אבל בעני נעשה נדר בפיך זו צדקה ועיין טור ח"מ סי' קכ"ה שאם המקבל עני נעשה נדר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכ"כ עוד בסי' רמ"ג ע"ש. והגם שהב"י הקשה עליו הסמ"ע יצא ליישב דבריו ע"ש בסמ"ע סקכ"ה. ועיין ב"ק ל"ו ובתוס' שם.

ומיהו להב"י שהקשה עליו וכתב טעם אחר ובש"ע סי' קכ"ה ס"ה כתב נעשה נדר ואינו יכול לחזור והגם שהסמ"ע סי' קכ"ה ס"ק כ"ה מיישב דברי הטור ומיהו דעת הרשב"א בתש' סימן תקס"ג דבהקדש עניים לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והובא בב"י בבדה"ב יו"ד סי' רנ"ח וציין עליו בהגהות אמרי ברוך, ועיין עוד ח"מ סי' רמ"ג ס"ב רמ"ע ס"ב ועיין קצוה"ח סי' קכ"ה סק"ב ועיין מרדכי ב"ב ספ"ק הא דבעני נעשה נדר היינו דוקא כשהיה בידו כשנדר אבל לא היה בידו כשנדר לא חל עליו הנדר ועיין בקה"ע סי' רמ"ג סקכ"ה ועיין מהרי"ק שורש קל"ג דאפשר דהיכי דאיכא טירחא דגופא לא אמרינן דנעשה נדר בעני.

ועיין בתש' פני ארי' סי' מ"א הובא (בפת"ש יו"ד סי' רנ"ח סק"ז) במי שנדר מתנה לעני ואח"כ נתעשר העני קודם שבא המתנה לידו אם יכול לחזור בו והשיב דאם שלח המעות ביד אחד שיתן להעני והוא זכה בו רגע אחד לשם המקבל בעודו עני שוב א"י לחזור בו ע"ש.

ולענין אי יכול לשאול עליו לאחר שבא ליד אחר נחלקו בו די"א דאחר הו"ל כגזבר וכל שבא ליד גיזבר אינו יכול לחזור ולא לשאול עליו וי"א דאחר לא הוי כגזבר ויכול לישאל עליו ועיין פת"ש סי' קכ"ה סק"ג ועיין ש"ך סי' פ"ז סקנ"א ובתומים שם סק"א אי יכול לישאל ולהתיר נדרו.

וקצת יש להעיר לפמ"ש בגמ' דעני שנתעשר הו"ל נולד כדאמרינן (גיטין ל' ע"ב) אברך מית אשר אברך נתעשר לא אתשר וא"כ הרי עשירות הו"ל נולד וי"ל ודו"ק.

ידידך בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנט

להפריש מעשר לחלק לעניים על מה שירויח לעתיד

עש"ק שמיני התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי הורב אברך כמשנתו **שואל כענין ברקאי** כש"ת מוה"ר הרה"ג **אביגדור ק'** הי"ו חבר בכולל עיון התלמוד מאנסי.

אחדשכ"ת.

ובדבר שאלתו במי שמפריש מעשר כספים בזה"ז ובאו לפניו עניים לבקש צדקה והוא אין לו עכשיו מעות מעשר אי יכול ליתן להם ממונו ולהתנות שישלם אח"כ ממעות מעשר שיתן לו ה' להרויח וציין לרמ"א יו"ד סי' רנ"ז ס"ה ברמ"א במי שמפריש מעשרותיו והלוה לעני משלו מפריש מעשר שלו ומחשב ע"ז שהלוה לעני ומעכב לעצמו מה שהפריש ומשמע לו לכ"ח דלכל זה במלוה לעני שנתן מתחילה בתורת הלואה אבל

בנותן סתם לעני בדרך צדקה או מתנה אין לו מה לחשוב ומה שנתן נתן.

והנה הנוב"י סי' ע"ג נשאל במי שהי' לו פנקס שכתב שם מעשר כספים שלו וכל ההכנסות וכמה מעשר חייב וכמו כן רשם כל חלוקת הצדקה ממעות מעשר ולפעמים לוה ומקדים ליתן לעניים ואחר שהרויח מנכה מן המעשר שלו ואחר מותו נמצא חשבון שהמעשר חייב לו סך אם יש ביד היורשים לנכות זה ממעשר שלהם והשיב שאפילו אביהם הי' חי לא בריר כולי האי שיוכל לנכות מה שכבר הקדים להעניים ודברי המחבר לקמן בסי' רנ"ז ס"ה הם המלוה לעני ולא בדרך נתינה ומיהו כיון דנהגו כן י"ל סתמא כפירושו שנותן לו בענין שיפרע ממעשר שלו וכל זה בעודו חי אבל בבניו לא ובשעת הדחק התיר אף לבניו ע"ש.

וא"כ בדידן אפילו לא התנה כך לכתחילה מ"מ נראה דכן הוא המנהג שהרי כתב הנוב"י אמנם הואיל ונהגו כן ולא כתב הואיל ונהג כן משמע ונהגו שכל העולם נוהגים כן י"ל סתמא כפירושו א"כ הרי הנוב"י מתיר אפילו לא התנה וכ"ש היכא דהתנה בפירוש שע"מ כן נותנו מותר אפילו לכתחילה ליתן ממונו ולהתנות שינכנו ממעות מעשר כשירויח אי"ה, ועיין פת"ש יו"ד סי' רמ"ט אות א'.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קס

אמר תן חובי לצדקה ושוב חזר בו

חנוכה תשמ"ה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו במי שיש לו חוב אצל חבירו ואמר לו תנהו לצדקה ושוב חזר בו ואמר לו תנהו לי אי יכול לחזור בו וחייב לשלם לו או שהלוה חייב ליתנו לצדקה כיון שכבר אמר לו ליתנהו לצדקה ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי.

ולפענ"ד דהא מילתא תלוי בתרי תי' התוס' ב"ק ל"ו בההוא גברא דתקע לוה לחבריה וחייביה ב"ד לשלם פלגא דזוזא ואמר (המוכה) נתביה לעניים הדר אמר ליה נתביה ניהלי אי ואברי ביה נפשא א"ל רב יוסף כבר זכו בו עניים ואע"ג דליכא עניין אנן יד עניים אנן והקשו התוס' בלאו הכי דר"י יד עניים נמי חייב שהרי קיי"ל בפיך זו צדקה וי"ל דכמו דאין אדם מקדיש דבשלבל"ע הכ"נ אין אדם נותן צדקה בדשלבל"ע וכשאמר נותביה לעניים הוה החוב כלבל"ע וכן אם הי' אומר להקדש כה"ג נמי לא הי' הקדש ולא הוי נדר שלא אמר אלא תנהו ולא נדר ור"ח פי' שזה לא הי' רוצה לחזור אלא הי' רוצה ללוותו לפי שעה ולשנותו וכיון שכבר בא ליד גבאי צדקה א"א לשנותו ע"ש.

ומעתה לתי' קמא של התוס' לעולם יכול לחזור בו כיון שלא אמר בלשון נדר והו"ל שלבל"ע ודוקא אם אמר לכשיבא לידי אתנה להקדש או לצדקה דומה שמתחייב מטעם נדר אבל זה לא אמר כן ולר"ח לכאורה נראה דאעפ"כ הי"ל בכלל נדר ואינו יכול לחזור, ואולי ר"ח נמי מודה דאם רצה לחזור חוזר אלא שזה לא רצה לחזור ומיהו פשוט נראה דס"ל דהו"ל בכלל נדר ע"ש וא"כ בדידן עכ"פ תלוי בהא מחלוקת ודו"ק.

איברא דדבר זה מפורש בש"ע יו"ד סי' רנ"ח ס"ח האומר חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה אם אמר כן בפני ב"ח ובפני הגבאי או בפני טובי העיר זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתן ואינו יכול לחזור בו ואסור לשנותו ע"כ. ועיין ש"ך שם סקי"ח ותש' הרא"ש כלל י"ב והאריכו אי יכול לשאול על נדרו אח"כ או דהו"ל כאילו כבר בא ליד גבאי ואינו יכול לשאול ודו"ק.

בידידות וכט"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסא

נדר לצדקה ושכח כמה נדר

ב' לסדר חיי שרה התשמ"ה בנ"י יצו"א
לכבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת הב' יעקב יוסף הירשלר הי"ו לאנדאן ענג.

אחדשה"ט, בבלתי מכירי מ"מ תורה הוא.

ובדבר שאלתו אשר נדר כמה פעמים לצדקה לר' מאיר בעה"נ ולא שילם ובמשך הזמן שכח כמה נדר ופרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול ועכשיו רוצה לשלם ואינו יודע כמה לשלם לצאת ידי חובתו.

הנה בגמ' מנחות ק"ו ע"ב פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יביא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי והביאה הרמב"ם בפ"א מהל' מתנות עניים ה"ג הנודר לצדקה ולא ידע כמה נדר יתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי וכ"כ בש"ע יו"ד סי' רנ"ח ס"ג ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' ר"מ באחד שעלה לס"ת ונדר סך מה לצדקה אחת מהח"ק שבעיר ויש בעיר כמה חברות חייב ליתן לכולם ע"ש בארוכות גדולה ועיין ש"ע יו"ד סי' רנ"ט מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה חייב ליתן אותם לצדקה ע"ש ועיין ט"ז וש"ך שם ועיין ביאור הגר"א שם ובגמ' ע"ז י"ז ע"ב ובנדרים דף ו'.

והנה פשוט דהכא עכ"פ יש איזה ספקא לאיזה מהם נדר ואי בכלל נדר לאותם אבל היכא דהוא נדר ודאי אלא שאינו זוכר כמה נדר מפני אריכת הזמן נראה לכאורה פשוט דצריך ליתן עד שיצא הספק מלבו ולמשל אם דרכו הי' ליתן כך וכך יחשוב בלבו ויראה לשלם להצדקה עד שיצא הספק מלבו שכ"כ ודאי לא נדר, ואולי לאחר שישלם את הכל יכול עוד לשאול על נדרו דהגם דאין שואלין על צדקה מ"מ באופן כזה שאינו זוכר ורק מבקש היתר על הספק אולי יש להתיר לאחר שישלם כל מה שחושב ומספק בו כי זה כה"ג שוב ההיתר לא הוי אלא לרוחא דמילתא כמובן.

כללא דמילתא לפענ"ד צריך לשלם עד שיצא הספק מלבו ומיהו אין צריך לשלם הכל בפעם אחת אלא ישלם כפי יכלתו ומהיום והלאה לא ידור ליתן שום דבר אלא כשכבר יש לו בידו ליתן ולחזור וליתן וכמו שמצינו בהלל הזקן שמעולם לא מעל אדם בשעתו בקרבנו לפי שהכניסו חולין עד העזרה ומקדשו ומקריבו והכ"נ כן הוא וטוב שלא תידור כתיב (חולין ב' ע"א).

אלו דברי ידידו בלתי מכירו המברכו בהצלחה בכל ענינים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קסב

מוהל שעושה ברית שלא כהלכה אם צריך למחות

א' תצא התשמ"ג בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח וכו' כש"ת הב' יצחק אהרן פענפיל שליט"א, בישיבה הקדושה לייקווד נ.ז.

אחדש"ת בידידות.

הגם שכבר השבתי לו בקיצור עש"ק אמנם קבלתי בש"ק עוד גלוי' מה שמלמד זכות על מוהל שעושה הברית שלא כדין כי רוצה עכ"פ לזכותם שיהא ברית עכ"פ מהול מעיקר הדין וכוונתו לטובה ולא לשם עקירת הדת וגם הבעל ברית כלומר אבי הבן ואמו הם רק ע"ה ועושים כמו שהראביי שלהם אומר והכל אשר לכל האשמה על הראביי הנ"ל.

ולמען מצות מילה חשבתי להשיב לו עוד כמה מלים הגם כי אין בידי לפלפל בזה כי זה דרך המתחדשים הי' לעקור חלקי הדת ר"ל בטענה להציל ולהציל ובסוף כולם נפלו לרשתם, ואכתוב לו עובדא ידעוא דבעיר הבירה וויען הי' חייט אחד שהי' עושה מלבושים להמלך פראנץ יוזעף ונולד לו להחייט בן והלך וכיבד להמלך שיהי' סנדק אצל בנו ולהפתעתו המלך

הסכים להיות סנדק ומתוך שמחתו רץ ובא וסיפר להרב שכיבד את המלך לסנדקאות ולהפתעתו קבל המלך להיות סנדק ושמח מאוד ושהרב עכשיו יקבל את המלך בבית הכנסת שלו. הרב בשמעו מהמעשה אמר מה המעשה הזה האיך אפשר שיהי' מי שאינו בן ברית סנדק והשיב החייט בתומו אבל רבי הוא המלך החסיד והרב שלא ידע כדת מה לעשות אמר להחייט שלדעתו זה א"א בשום אופן אז אייס החייט שאם לא יניחו למול בביהכ"נ עם המלך אז ר"ל ישתמד וילך לבית ע"ז ושם יהי' המלך הסנדק לפי עבודתם ר"ל והדבר הציר לו מאד להרב ולא ידע מה לעשות ושלח טעלעגראם להרה"ק אדמו"ר מצאנז היות כי הדבר נוגע ח"ו להשתמד משפחה כולה אם יתיר לו שיהיה המלך הסנדק בביהכנ"ס.

והגה"ק מרן אדמו"ר מצאנז השיב בטעלעגראמע שיינע רייגע כפרה עאפען אונד ניכט באשניידען, בלשון הקודש אם ישתמד ישתמד ויהי' כפרה ולא יתן למולו בביהכ"נ ואז קרא הרב את החייט והראה לו את הטעלעגראמע ואמר שזה הוא הפסק ואין לזוז אז הלך החייט אצל המלך ואמר לו שלסיבות שהרב אומר שע"פ הדין אין להמלך להיות סנדק ולכן הוא מוכן להשתמד ולילך לבית תפלות שלהם ואז חייך המלך עליו ואמר לא צריך שלא יהי' אצלו הסנדק בתפלה שלהם ונתבטל הדבר ולא נשתמד ועשו הברית בביהכנ"ס והרב הי' הסנדק. ולא כתבתי זה רק לדעת שמצות מילה גדולה הוא אצלינו ומסרו עליה בכל הדורות וח"ו להקל כהני מוהלים קלי הדעת שאומרים שכוונתם לש"ש והם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס.

ידידו דושה"ט וש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסג

המוהל שמל ופורע כהלכה כאלו קיים תרי"ג מצות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

וע"ד שאלתו מה מעלתו של המוהל שרצין אחר מצוה זו יותר משאר מצוות התורה.

דע כי גדולה מצות המוהל ושכרו הרבה מאד כי המוהל שהוא מל ופורע כהלכה כאילו קיים כל התרי"ג מצות וז"ל ר' יעקב הגוזר בכללי המילה גם המוהל וכו' כשהוא כורת הברית העלה עליו הקב"ה כאילו הוא מקיים באותה שעה תרי"ג מצות כמנין ברית וכאלו על ידו העולם עומד שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכשהוא עושה פריעה עולה לו זכות מצות פריעה לכל ימות השנה שס"ה כמנין פריעה נמצא שגם בזכות הפריעה העולם עומד ועיין שם בבאר יעקב למנורת המאור נר ג' פ"ב כלל א' א"א פריעה בגימ' שס"ה נמצא מי שיש בו פריעה כאלו קיים שס"ה מצוה ל"ת ע"ש ואוי להם למבטלין מצות פריעה בשט נפש וכבר הארכתי בזה בספרי מל ולא פרע.

ובשבלי הלקט הל' מילה ס"ח ומברך על המילה וחותך הערלה ונותן אותו בכלי שיש בו עפר ופורע הערלה ומוצץ המילה בפיו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסד

תינוק הנולד סומא אי חייב במילה

ב' לסדר חיי שרה התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג כו' בנש"ק כש"ת מוה"ד ארי' **ליבוש** קעניג הי"ו בן ידי"נ הרב הגאון מיאקא.

אחדשה"ט בידידות.

בדבר אשר נשאלת מהרב שאר שליט"א בתינוק שנולד סומא ר"ל בשבת אי דוחה מילה שלו את השבת או אינו דוחה, ומקום הספק שלו אי סומא חייב במילה או לא.

והנלפענ"ד דגרסינן בגמ' ב"ק פ"ז ע"א ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה מ"ט דר"י אמר קרא ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים ולפ"ז כיון דפטור מכל המצות שבתורה א"כ הכ"נ דפטור ממילה והגם דמצות עשה דביום השמיני על האב נאמרה ולא על הבן דהבן קטן אינו מחויב במצות מילה עד שיהי' בר חיובא והוא בן י"ג שנה ועיין רמב"ם בפיה"מ פי"ט דשבת מ"מ פשוט דחיוב האב ביום השמיני אינו אלא בקטן שסופו להתחייב בעצמו כשיגדיל אבל אם כשיגדיל יפטר בעצמו ליכא חיובא על האב כלל.

והנה בטריפה כגון שנולד או שנעשה טריפה קודם שנימול נסתפקו בו האחרונים אי חייב במילה ואי נימול בשבת עיין שו"ת ח"ס ח"ו סי' ס"ד ושו"ת יהודה יעלה סי' רנ"ב ומהר"ם שי"ק סי' רמג ושו"ת מהר"ם מינץ סי' ע"ו שכתב דלענין חילול שבת אין למולו אם הוא טריפה אבל מברך על המילה אפילו אודאי טריפה שאינו חי כ"ז שהוא חי מברך האמנם בתוס' רי"ד שבת קל"ו ע"א כתב לחלק בטריפה שאינו יכול לחיות שלשים יום שהו"ל בן שמונה ובין טריפה שיכול לחיות עד שנה וכתב דאם נולד טריפה בר מילה לשמונה הוא ודחי שבת ע"ש ועיין שו"ת מהרי"א הנ"ל ובספר כורת הברית בנחל אות ל'.

והנה בסומא שפטור מן המצות כתב הגרע"א יו"ד סי' א' ס"ע דהיינו דוקא ממצות עשה אבל על הלאוין גם סומא מחויב ולפ"ז העלה דשפיר הוא בר זביחה כיון דאסור לו לאכול נבלה בלא שחיטה שפיר הוא בר זביחה ולפ"ז הי' אפשר לומר דהכ"נ לענין מילה כיון דערל אסור בפסח וקדשים ועכ"פ מצוה שלא יהי' ערל ושפיר הוא בר מילה. ומיהו כבר הקשתי למרן הגרע"א מתוס' עירובין צ"ו ע"ב וב"ק פ"ז הנ"ל דמשמע דפטור אפילו מלאוין שהקשו דסומא אי פטרת ליה מכל המצות א"כ הו"ל כמו נכרי ולכן אי' דמדרבנן מיהו חייב ואי נימא דבלאוין שפיר מחייב א"כ אמאי הו"ל כנכרי הא מחויב בלאוין וע"כ דס"ל דפטור לגמרי וי"ל ועיין שו"ת בית שערים א"ח סי' קע"ג ובמשנ' עמרמי שם.

איברא דנראה כל השקלא וטריא הוא רק אליבא דר"י וכבר כתב הב"י בא"ח סי' תע"ג אמ"ש רבינו ירוחם דסומא פטור מלומר ההגדה כמו שפטור מכל המצות וחייב מדרבנן ותמה עליו דלא פטרו מכל המצות אלא רבי יהודה ולית הלכתא כותיה עכ"ל ע"ש ובאמת דבס' מלא הרועים (אות סמך ערך סומא אות י') נסתפק ספק זה אליבא דר"י ועיין כלי חמדה פ' לך אות ד'. ועיין א"ח סי' תקפ"ט במג"א סק"א סומא חייב בתקיעה ואם היה מוחזק לתקוע בכל שנה וסלקוהו מפני שחששו לסברת ר"י אם לא ימצא בקי כמוהו יחזירוהו למינויו (רדב"ז ח"א סי' כ"ה) וכיון דלא קיי"ל כר' יהודה ודעת ר"י יחידאה הוא ודאי דהאב מחויב למולו ואפילו בשבת ואולי אפילו לדעת ר"י נמי י"ל דהגם דסומא פטור מ"מ אביו חייב למולו מדין אב ול"ע עכ"פ לפענ"ד פשוט דנולד סומא חייב למולו אפילו בשבת.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ומברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קסה

ביאור לשון הרמב"ם אפשר למול אחר זמן

ב' נשא התשמ"ם בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרב הגאון אי"א המפורסם המצוין בחו"ב כו' כג"ת מוה"ד יצחק אליהו ברנשטיין שליט"א בעמח"ס הערות ש"ס חמשה חלקים.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

ובדבר אשר תמה בסי' ז' בענין פק"נ במילה הביא לשון הרמב"ם סוף פ"א דמילה

וז"ל אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי. שסכנת נפשות דוחה הכל. ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש מישראל לעולם ע"כ. (ועיין ש"ע יו"ד סי' רס"ג) ותמה מעלתו למה הוסיף הרמב"ם הטעם דאפשר למול אחר זמן הרי משום חשש פק"נ דוחין כל איסורי תורה וכבר הקשו כן ומעלתו האריך בסברא ישרה.

ולפענ"ד כבר מילתי אמורה בזה בדיוק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה הכל, ולכאורה לאו רישא סיפא דברישא התחיל אין מלין ולד שאין בו שום חולי ושום חולי משמע אפילו אין בו סכנה כלל אלא שיש בו שום חולי אין מלין, ושוב מסיים שסכנת נפשות דוחה הכל ומשמע כל שאין בו סכנות נפשות מלין ואין דוחין וצ"ע.

אבל האמת יורה דרכו דהני תרי דיני נינהו והרמב"ם קמ"ל ראשונה דאין מלין ולד שאין בו שום חולי וזהו עיקר החידוש קמ"ל שאפילו אינו בגדר סכנה מ"מ אין מלין אותו ומפרש דבריו למה משמיענו דין זה ולא מילה שיש בו סכנה ומפרש שסכנת נפשות דוחה הכל ואין צריך להשמיענו דאין מלין כשהולד בסכנה אלא אפילו אין סכנה אלא שיש בו שום חולי נמי אין מלין אלא דצריך טעם לזה באמת למה דוחין מצוה גדולה כזו כיון דאין בו סכנה למול ולזה אמר הטעם ואפשר למול אחר זמן כלומר דלכן אפילו הוא חולה חולי שאין בו סכנה נמי אין מלין מפני שאפשר למולו לאחר זמן אבל בסכנת נפשות אין מלין לעולם דא"א להחזיר נפש אחת מישראל לעולם כנלפענ"ד פשוט בדברי הרמב"ם.

אלו דברי ידידו דושכ"ג החוזר מעין הפתיחה וי"ד שיזכה להוסיף עוד מפריו פרי עץ הדר עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כברכת וכעתירת ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קסו

תינוק שנפלה בו צהבת (געל) מהו למולו

עש"ק לסדר לכם ראש חדשים התשנ"א בנ"י
מע"כ ידידי הרה"ג כו' וו"ח חו"ב כש"ת מוה"ר אהרן מאייער שליט"א אבן יקרה בכולל דחסידי בעלזא בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו שראה בספר פני לוי (אבד"ק ראזאן) שפסק להקל בתינוק שנפלה לו להבת אחר הלידה וטעמו: א) דעל מקור ירוק געהל יש לדון דמעשה דר' נתן הבבלי לא היה רק ירוק גרין. ב) מדייק לשון הש"ס שבת דכלפי ירוק אמרו (שבת קל"ד) ואכתי לא נפל בי' דמי וגבי אדום כתבו דאכתי לא איבלע דמי בדלי"ת. ג) כשהלהבת רק על חלק מן הגוף יש עוד סניף לומר דאין הסיבה משום דלא נפל בו דמא.

ולפענ"ד הגם כי אין דרכי לפלפל בדבר שלא ראיתי בפנים הספר כי אולי הייתי יכול לתרץ דבריו ומ"מ בעצם הדבר לא נראה לחלק בדברים הנ"ל וכבר אמרו ז"ל פירוקא לסכנתא, ובאמת אני מאד תמהתי שיש דוקא מתעקשים למול תינוקות שאמרו חז"ל שסכנה למולם והרי קיי"ל בש"ס דפק"נ מחללין את השבת ואפילו על אחד מיני אלף ועשרת אלפים ח"ו והיאך ובמה נתעקש להכניס ח"ו תינוק ישראל בס"ס של סכנה שאסרו והרי אפילו עצם המילה אמרה תורה כי עליך. הורגנו הגם שידענו שאין ח"ו סכנה אפילו באלפים כידוע מקושית מרן הח"ס ז"ל מ"מ כבר אמרתי דעצם המילה וחבלה בתינוק קטן הוא ונקרא הרגנו דמה לי קטלה כולה ומה לי קטלה פלגא וכ"ש להחיר ולהתעקש דוקא למול בזמן שאמרו חז"ל שזה סכנה והביאו ראיות לזה ממעשה דר"נ הבבלי, (שבת קל"ד).

והגע עצמך מי הוא אשר לא ירא להסיר מזוזות מפתחו כשיוצא מביתו מחמת המעשה שהי' (ב"מ סוף פ' השואל טור יו"ד סי' רל"א) שאחד יצא ונטל המזוזות ומתו בניו וכן מי הוא אשר לא ירא לקוץ אילנות מפני מעשה שהי' שאמרו בגמ' (ב"ק צ"א ע"ב וצוואת ריה"ח וערה"ש ובשו"ע הרב וחכ"א וכף החיים ועוד) לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה ועיין ט"ז יו"ד סי' קט"ז סק"ז ובפת"ש סי' שפ"ב והנה התם סכנה סגוליות וכ"ש הכא שהוא סכנה טבעית וחז"ל מספרים מג' מעשיות ופסקו בש"ע יו"ד סי' רס"ג קטן שהוא ירוק סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים וכו' וכן איפסק הלכה למעשה והמתעקשים מתעקשים דוקא לעבור בתירוצים שאין להם שייכות ושחר כלל.

ולעצם טענת הפני לוי אדרבה אם נסכים כדעתו דהאי ירוק לאו ירוק דחז"ל הוא א"כ הוא מחלה בכלל וגרע מירוק שהרי על כל מחלה דאינן מילה בשמיני עד שיתרפא וא"כ אי נימא דהוא מחלה אחרת וכיון שהוא ירוק על כל הגוף א"כ הוא מחלה בכל הגוף אז צריך עכ"פ להמתין עד שיתרפא ויצא מהירקות שהוא המחלה ואז ע"כ צריך להמתין ז' ימים לאחר שנתרפא לכ"ע וכן כתב להדיא בצפנת פענח הל' מילה פ"א הי"ז ודייק כן מלשון הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מילה הי"ז שכתב קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים וכן אם הי' אדום ביותר כמי שצבעו אותו אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים מפני שזה חולי הוא וצריך להזהר בדברים אלו הרבה ע"כ. ודייק הל"פ לשון הבריאים שהוסיף הרמב"ם ולא כתב סתם כמראה הקטנים ודייק דר"ל שלא ישאר בו שום מראה כלל.

ובסמוך מפני שזה חולי הוא, דייק הל"פ ז"ל לשון מפני שזה חולי הוא היל"ל מפני שהתינוק צוה מה הוא לשון מפני שזה חולי הוא ופי' דר"ל לא שהתינוק חולה דא"כ צריך להמתין ז"י אחר שיתרפא רק שהדבר הוא חולי וכעין דאמרינן (חולין נ"א א') בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים וכ"מ דאם נולד כשהוא בריא ואח"כ נשתנה למראה ירוק שוב מקרי חולה וצריך להמתין ז' ימים ועיין יבמות דף פ' ע"א גבי הך וניחוש שמא הבריא ועיין נדה דף ל"ז ע"ב גבי שבתה מזה ומזה עכ"ל ע"ש. והרואה מדברי רבינו הגדול הל"פ אדרבה שאם אין המראה ירוק הזה הוא המראה שבגמ' א"כ הוא חולי אחר כשאר מחלאות וצריך להמתין ז"י מעל"ע כדשמואל וא"כ ממ"נ אם הוא המראה גצל חייב להמתין משום המראה ואם לא א"כ עוד חמור.

וביאור דבריו נראה כך דכל שנולד והוא ירוק א"כ החסרון הוא באבר הכבד שעדיין לא נגמר בישולה לגמרי כידוע זה מחכמת הרופאים דמחמת שהכבד לא נגמרה לגמרי ואין כחה לפעול כראוי ולנקות הדמים נעשה התינוק ירוק וכה"ג שנולד כך אין זה מחלה בתינוק אלא באבר אחד שהאבר הולך ומתחזק ומתבשל מידי יום יום והו"ל כחולה אבר אחד דמיד שיתרפא מותר למול את התינוק אבל אם בא הירקות לאחר שנולד א"כ אין חסרון באבר אחד שלא נגמר אלא הוא מחלה שבאה לאחר הלידה וממילא צריך להמתין שיתרפא התינוק ואח"כ ז"י מעל"ע ככל מחלה והבן.

ומה שלמדנו עוד מדברי הל"פ כפי פי' הרמב"ם שכל תינוק שהוא ירוק צריך לחזור מן המחלה או מן המראה לגמרי כשאר תינוקות הבריאים ממש בלי שום שינוי ומראה ירקות ולא כאותם שמדמין בעצמן לעשות כרצונם כל שחזר המראה קצת כבר מלין ועוברין על דברי חז"ל. וכן ראיתי מפורש בדברי הא"ז הגדול הל' מילה סי' ק' שכתב דמי שחלצתו חמה נותנין לו ז"י מעל"ע דלאו דוקא חלצתו חמה אלא ה"ה כל חולי וכו' וכשהתינוק אדום ביותר או ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיהא בשרו כבשר כל תינוק דאמר אביי וכו' הילכך כך היא הלכה דכל תינוק האדום מאד או שירוק אין מלין אותו עד שיהיה בשרו כבשר כל התינוקות ע"כ ע"ש. והנה דייק

פעמיים לומר אין מלין אותו עד שיהיה בשרו כבשר כל התינוקות. שוב למדנו מדברי הל"פ שהמראה געל שבא לאחר הלידה גרוע מהבא עם הלידה שהבא עם הלידה אינה חולי אלא כעין ריסוק אברים שהסביר ולזה כל שהלך לו מיד יכול למול כי זה חולי אבל לא מחלה אבל הבא אחר הלידה הוא מחלה בגוף ולזה צריך ז"י מעל"ע.

ובאמת כי ידוע דהמראה געל הנקרא (דזשאנדיז בלע"ז) הוא מחמת שהכבד עוד לא נתבשלה די ולכן לא יכולה לנקות הדמים כפי הצריך וזה גורם הירקות שהוא נכנס בדמים והוא באמת מחלה בגוף הולד כי אין לך חולי גדול מחולי הדמים אלא שלפי שזה ע"פ רוב או רובא דרובא מתגבר הילד ולכן לא חוששין לה כל שלא עלה הרבה אבל פשוט שהוא מחלה והא ראי' כשעולה המספר נגיד לחמש עשרה או יותר כ"ע מודי שהולד חולה שיש בו סכנה ואין מניחין להאם ליקח התינוק אתה הביתה אלא נשאר בביה"ח ואין למול וכבר הוא על ספק הסכנה ואם יעלה עוד הוא בסכנה גמורה מידית וא"כ כשהוא פחות מזה הוא חולי אבל אינו בסכנה וזה פשוט לכל בר דעת וגם זה הסכמת הרופאים ויש לי לזה מכתבים מרופאים נאמנים שאם יש להם לעשות ניתוח רציני לדעתם אז לא יעשו כל זמן שיש לו ירקות בילי רובי אפי' פחות ממספר עשרה וזה דבר ידוע לכל אלא שהם אומרים שברית מילה אינו ניתוח רציני ולכן מקילין אבל חכז"ל קראו מצות מילה ניתוח רציני עד שאמרו עליו כי עליך הרגנו כל היום ולכן כל המחלה אשר יש ח"ו לא ימול והוא פשוט.

ומה נעמו בזה דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שסיים בהלכה זו וצריך להזהר בדברים אלו הרבה, ולכאורה למה כתב דוקא כאן להזהיר בדברים אלו הרבה, יותר מבשאר מקומות אבל נראה דכיון דהדבר תלוי בפק"נ וסכ"נ יש להזהר הרבה ולא להקל בדבר מחמת שומר מצוה וכיוצא בזה ואולי גם בזמנו היו מתחכמים שאמרו שהרי אין הילדים מתים ושפיר אין לדקדק בזה ולכן אמר וצריך ליזהר בדבר זה הרבה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסו

מראה ירוק אם יש לשפוט למראה עיני המוהל או צריך לאבאראטאריא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ומה ששאל בענין אי יש לשפוט להמוהל במראה עיניו המראה להוב או יעשה בדיקות בלאבארעטאריא.

הנה לפענ"ד נראה דמי שהוא בקי ולמראה עיניו ישפוט ואינו טועה יכול לסמוך על זה ובאמת בתורה לא מצינו ענין של בדיקת דם וזה רק בשנים האחרונים המציאו והגם שהוא דבר טוב שאין לפקפק בדבר מ"מ מי שהוא בקי ולמראה עיניו ישפוט נראה דיש לסמוך על זה כמו שעשו אבותינו ולפעמים אולי גם זה עדיף שיבדוק במראה עיניו אם הוא בקי בדבר ומונע בזה צער ליונקא בכדי וכבר כתבתי בכיוצא בזה דמי שאינו צריך אסור לו להקיז דם מפני שהוא צער שלא לצורך ואסור לחבול בעצמו וכ"ש בחבירו וכיון שהבדיקה הוא להוציא דם א"כ הוא בכלל חובל בתינוק ואם אפשר זולתו הו"ל חובל שלא לצורך ח"ו.

ואל תדמה בעצמך שזה איסור קל לצער אחרים שלא לצורך והוא רוצה לקיים עשה ועובר על לאו של לא תחבול (ועיין ב"ב ע"ג ע"ב) כי אתאי לקמיה דר"א אמר לי עתידין ישראל ליתן עלין את הדין ופרשב"ם שבהתאחם מתעכב משיח ויש להם צער בעלי חיים לאותן אווזין מחמת

שמגן ופוק חזי עד כמה עתידין ליתן הדין על שיש צער על ידן וגרם צער לאוזין השם ירחם. ומיהו מי שאינו בקי בדבר ויוכל לטעות אז ודאי שעדיף לעשות בדיקת דם כי לרפואה ליכא איסור משום צער וכדי לדעת כדת מה לעשות הוא לצורך התינוק הרך יכול לעשות בדיקות דם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסח

אי צריך להמתין ז' ימים מעל"ע אחר שהלך הירקות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בענין להמתין ז"י מאיזה מספר צריך להמתין כי יש אומרים מחמש עשרה ויותר ויש אומרים מעשרה.

ולפענ"ד באמת שזה קשה להגיד שהרי לכאורה לענין להמתין אינו תולה במספר רק במחלה ולפי דעת הנ"פ תולה עם נולד כן או בא לאחר הלידה, ועכ"פ לאחר עשרה לפענ"ד ודאי יש להמתין ז' ימים אלא דגם בזה יש לדעת מאימתי מתחיל הז"י אם נפל המספר עד לפחות מעשרה אם מאז מיד יתחיל למנות או לאחר שכבר חזר לגמרי והבריא כדעת הנ"פ וספק נפשות להחמיר ולהמתין וע"פ רוב אני נוהג לאחר שירד מחמשה להמתין ז"י ואח"כ למול כי לאחר שירד לחמשה או פחות כמעט לא ניכר הירקות כלל והו"ל בכלל חזר למראה כל התינוקות הבריאים.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסט

כל חום שיש לילד או אנטיביאטיקא לענין מילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שראה בספר לי"א ח"ג סי' פ"א דחום הבא מחמת התייבשות אינו חולי וא"צ להמתין ז"י מעל"ע וכן אם הרופא צוה ליתן אנטיביאטיקא למנוע כדי שלא יחלה ולא לרפואה אינו צריך ז"י מלע"ע. ושמע מהמוהלים שמחמירים.

בענין החום לפענ"ד אין חילוק בין הוא בא מחמת התייבשות ובין הוא בא מחמת חולי אחר שסוף סוף חום הוא חולי בכל הגוף ומחליש הגוף ולכשיבריא צריך ז' ימים מעל"ע, אבל בנוטל אנטיביאטיקא והפסיק יכולים למול מיד אם לא חלה כלל רק שלא יקח גם בשעת הברית כלומר שכבר הפסיק אבל עד שלא הפסיק אין למול כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קע

לעשות הפרדה מעור הפריעה בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדין אם אפשר לעשות הפרדה של עור הפריעה מהגיד בשבת או מוטב לעשות ע"ש.

דע כי לעשות הפרדה ע"ש לפענ"ד הוא איסור גמור ולאו דוקא ע"ש אלא בכל עת שבא המוהל לבדוק את הרך הנימול קודם המילה ועושה ההפרדה בבית עם היחד של ברזל או כסף ואח"כ בבית הכנסת מל אין לעשות כן שהרי עושה לו צער שלא בשעת מילה ואסור לצער ילד מישראל וכ"ש שאם מוציא דם הרי הוא חובל בנפש אדם ואינו מל הרי עובר על חבלה משא"כ בשעת מילה שאין כאן חבלה אלא חלק מן המילה.

ופעם אמרתי כי אולי ביום שלפניו אסור להפריד עם היחד המיוחד לזה עוד מטעם אחר כי לפעמים הגיד נתנפח וכיוצא בזה ושוב ה"ל ביום השמיני חולה שאין למולו עד שיבריא וכבר ראיתי כן בילד שהגיד התנפח לאחר הפירוד ביום הקודם.

ומיהו מי שאינו יכול למול בלי הפרדה יכול להפריד גם בשבת כי זה לו חלק ממצות מילה כיון שא"א לו באופן אחר אבל אם אפשר לו באופן אחר א"כ כשמפריד בשבת קודם המילה הרי חובל בתינוק בשבת שחייב, ואפילו נימא דחיוב גמור ליכא עכ"פ איסור ודאי איכא ויש להזהיר ע"ז המוהלים שמקילין בדברים שאפשר לעשותם בלאו זה ובאים ח"ו לידי חילול שבת. ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעא

מל ונחתך גם עור הפריעה ונשאר קצת אי מותר לקורעו בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו מי שעשה מילה ופריעה בבת אחת ונשאר קצת מן העור הפריעה מתחת לחוט העטרה באופן שכבר הוא נימול להלכה האם מותר לקרוע העור המשהו שנשאר כל זמן שלא פירש כדי לקיים מצות פריעה שלדעת הרמב"ם דוקא הוא בציפורן וכמו שביררתי בס"ד בספריו מל ולא פרע, ובתשובה מידידי הגר"ש וואזנער שליט"א אוסר וידידי המוהל המומחה ר' אברהם קאהן שליט"א אמר בשם ש"ב הגאון הל' מפאפא זצלה"ה שהצריך לקרוע באופן שלא יחזור לכסות העטרה ורוצה לדעת חוו"ד.

וראשונה מה שכתב דלהרמב"ם מצות פריעה דוקא בציפורן באמת כי לאו דוקא הרמב"ם אלא כן הוא דעת כל הראשונים ז"ל ולדעת הרבה פוסקים הוא הלכה למשה מסיני פריעה בצפורן והגם שיש אחרונים שכתבו שהוא רק אסמכתא ומדרבנן אמנם כבר כתבתי שהוא מדאורייתא.

וזה לא מזמן הראה לי בני הרה"ג מוהרד"ש הרב בקרית אונגוואר ירושלים עיה"ק בא"ז הגדול הל' אבילות (סי' ת"מ) והמוהל בתוך ל' ימי אבילות מותר לו לתקן צפרניו שצריך לעשות בהם פריעה לפי שמצוה דאורייתא ותספורת דרבנן עכ"ל והובא גם בד"מ ובש"ע יו"ד סי' שצ"ג ע"ש. ועיין גם בא"ר הל' תשעה באב.

והנה מבואר דס"ל להא"ז והש"ע דפריעה בצפורן דאורייתא הוא דאל"כ מאי קאמר דמותר לו לתקן צפרניו לעשות בהם פריעה לפי שמצוה דאורייתא והלא בידו לחתוך עור הפריעה במספרים כמו שעושין המתחדשים ולא יעבור על איסור דרבנן ולמה ידחה דרבנן כלל לתקן הצפרנים במקום שיש תיקון אחר ועכ"פ אפילו יניח עור הפריעה ולא יקוץ לגמרי וכפי דעת תורה דאסור לחתוך עור הפריעה אלא לקורעו ולהניחו מהצדדים מ"מ אפשר לקורעו במספריים או בלוועגיל בלע"ז וע"כ כיון דפריעה בצפרניים דוקא ולכן בא פריעה שהוא דאורייתא בצפרנים ודוחה איסור דרבנן של אבילות שגזרו על הצפרניים וכן הביאו הכ"ם ועוד אחרונים ראי' זו וא"כ מבואר דפריעה

בצפרניים באמת דאורייתא ודלא כמ"ש בקובץ הערות יבמות שהוא מצוה דרבנן בצפורן דוקא אבל לקוץ לגמרי הרי מבטל בכלל המצוה וכמ"ש בס"ד.

וכבר אמרתי מה שאמרו ז"ל חותמו של הקב"ה אמת ולכאורה מה רבותא ונראה דבהחותם כל שמשנה מה שהוא הרי זה חותם מזויף והקב"ה כולו אמת ולכן חותמו של הקב"ה אמת והנה הברית מילה הוא חותמו של הקב"ה ואמרו וצאצאיו חתם באות ברית קודש וכן בברית חותמך ואם משנה מה שהוא מדרך המילה שקבלו אבותינו א"כ שינה החותם ואין זה חותמו של הקב"ה ועל הפריעה צריך להיות כעין יו"ד להשלים שם שד-י וזה ע"י עור הפריעה שמחזירו לכאן ולכאן וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' מילה ע"ש ובש"ע שם ואם חותמו אינו מכוון א"כ אחר חותמו לגמרי כי אין זה חותמו שהוא אמת וכמ"ש.

ולעצם השאלה לפענ"ד פשוט דאינו מקיים בזה מצות פריעה בצפורן דכל שהמילה כשרה בלי זה אין כאן מצות פריעה ומה שאמר בשם הגה"צ מפאפא לפענ"ד נמי לא מדין פריעה אמר כן אלא מדין שלא יחזור ויכסה אבל מה פריעה בציפורן שייך לאחר שאין מה לפרוע והרי התינוק הזה הוא בכלל מל בלי פריעה, אלא שהעטרה נתגלתה כמו בגדול שנתמעכה ערלתו ומל הרי הוא נימול אבל אין כאן מצות פריעה כלל וזה לפענ"ד ברור מאד.

איברא דבא"ז הל' מילה סי' צ"ח הביא מחלוקת ר"ת ור"י דעת ר"ת דכשם שציצין מעכבין את המילה כך מעכבין את הפריעה כהיא דריש פ' הערל (ע"א ע"ב) דמסיק מה תחילת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת כדתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה ופרש"י ז"ל תחילת מילה כל זמן שלא עשה פריעה סוף מילה ציצין ששייר לחתוך במילתו וכו' ופר"ת דאברהם נצטוה על הציצין המעכבין גוף המילה ויהושע נצטוה גם על הפריעה שהציצין מעכבין ואע"ג שרבינו יצחק מפרש בענין אחר יש לחוש לפר"ת ולעשות פריעה גמורה שלא יעכבו בה ציצין כלל ולפ"ז אפשר דגם הא בכלל ר"ת עכ"פ הוא ודו"ק ומיהו כאמור הוא רק שקרא לו כן במקרה שחתך עור הפריעה בשגגה כי מה היה לו לעשות טוב וכמ"ש המהר"ם שי"ק ובשו"ת זרע אמת.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעב

תינוק ירוק מתי מותר למולו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

(סי' קע"ו) בתינוק ירוק והלך הירקות אי צריך להמתין או מותר למולו מיד ומעכ"ג כתב בקיצור דמותר למולו מיד ודלא כהטועו"ד, כיון שיש הרבה פוסקים מתירין.

ולפענ"ד כבר הארכתי בזה בס"ד בכמה מקומות והנה בעיקר מה שכתב מעכ"ג כיון שיש כל הני פוסקים שהביא כדאי הם לסמוך עליהם לקיים המצוה בזמנה ולא צריך להמתין ז' ימים מעל"ע אחר שסר מראה הגע"ל מן הילד ובפרט כשלא היה הירקות יותר מי"ב נקודות.

ולפענ"ד באמת כי כאן הי' ראוי להאריך קצת בהא מילתא וחמירא סכנתא מאיסורא ואמרו ז"ל פירוקא לסכנתא ואם יש כמה פוסקים שס"ל שמותר למול ויש כמה גדולי הפוסקים שאסור למול וצריך להמתין מאן נימא דבספק פק"נ אין להמתין והלא וחי בהם אפילו על ס"ס וספק ס"ס נאמר כל ספק שאפשר להסתפק והלא פק"נ רצו ללמוד ממצות מילה יומא הנ"ל, ולהדיא אמר הרמב"ם כי אפשר למול לאחר זמן וא"א לחזור נפש מישראל האמנם היות כי הארכתי

כבר בזה בספרינו משנ״ה ח״ו סי׳ קע״ע וח״ע סי׳ תכ״א וסי׳ תכ״ג והראתי לדעת בס״ד ראי׳ גדולה מדברי הרמב״ם פ״ב מהל׳ מילה והש״ע יו״ד סי׳ רס״ג ס״א דצריך להמתין ז״י מעל״ע כשעלה הירקות במספר הרבה, ומספר י״ב במספרי הבילי רובי כבר זה מספר גבוה.

עוד הבאתי דבר חדש מבעל לפנח פענח זצ״ל שהעלה דהיכא דהירקות באה אחר לידה כלומר שנולד בריא ואח״כ נשתנה מראיתו למראה ירוק געה״ל בלע״ז אז לכ״ע צריך להמתין דזה מקרי חולה שנחלה לאחר לידה וצריך להמתין ז״י אבל אם נולד ירוק אז מיד שנתהפכה מראיתו למראה שאר תינוקות אפשר למולו, וידוע שהמראה געה״ל ברוב תינוקות הוא לאחר ג׳ ימים באה א״כ לכ״ע צריך להמתין ע״ש.

ובני היקר עדיו לגאון (הב׳) מוה״ר עמרם הי״ו הראה לי מש״כ בספר אוצר י״ד חיים (גאבד״ק בוסקא) אות קנ״ז וז״ל עיין ירושלמי סוכה (פ״ג) שמלת ירוק הוא גרין וירוק געל נקרא ירקרק ומזה ראי׳ לחש׳ עוטו״ד שבירוק געל צריכין להמתין ז׳ ימים מעל״ע לאחר שפסקה המראה, רק שמצאתי בספר זכרון לראשונים שאין חילוק בין גרין לגעל, והנה בשנה תרל״ב כתבתי תשובה לש״ב הג׳ מלבוב ז״ל והסכים ג״כ שצריך להמתין ואמר לי אדמו״ר ש״ב הגה״ק רשכבה״ג ר׳ יהושע זלה״ה מבעלז שכן הי׳ נוהג אביו הגה״ק רשכבה״ג זלה״ה מבעלז עכ״ל.

והנה לן עדות על הגאון בעל שו״מ והגאונים מבעלז שהיו נוהגים להלכה להמתין ז״י מעל״ע ויש לזה ראיות גדולות וברורות להמתין וקשה להקל בספק סכנה וכ״ש שאין כאן שום מקום לעבור על דבריהם ואדרבה אי נימא דצריך להמתין ומל אז אפשר דאינו יוצא מצות מילה כלל וכמו המל את החולה דאז פטור ממילה.

וליתר שאת הבאתי מכתב עדות מרופא מומחה ראש מחלקת הבית חולים בבאסטאן על ענינים אלו והעיד לי בכתב שתינוק ירוק שיש לו בילי רובי כזה אם הי׳ להרופאים צריכים לעשות לו ניתוח רציני לא היו עושים עד שיבריא ויחזור כאחד הילדים כי יש לחוש לשיטוף דם ועוד מסובכים ואלא שהם חושבין מילה לניתוח לא רציני ולכן מקילין בזה אבל כגון דא הרי חז״ל חשבו מצות מילה לניתוח רציני ביותר עד שאמרו עליו כי עליך הורגנו כל היום זה מצוה מילה ולכן שפיר אין להקל בזה אפילו מטעמס והבן.

דושה״ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קעג

המל צריך להוציא דם ברית

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

ודק באתי לעורר דנסתפקו האחרונים אי המל צריך להוציא דם בשעת מילה ואם הוא ג״כ מהמצוה.

הנה כבר הבאתי קצת ראי׳ מדברי רש״י שבת (קל״ד ע״א) ד״ה לכרכי הים וכו׳ והטפת דם ברית מצוה וכו׳ והוא לשון הא״ז שהביא שם ועיין שו״ת עו״ע ודעת יו״ד סי׳ רכ״ב ובאות חיים ושלום סי׳ רס״ג. והגאון מהר״ם ארק זצ״ל ג״כ העיר מזה האמנם בא״ז הגדול סי׳ ק׳ הנ״ל כתב מהא מעשה דעבד ר׳ נתן ופרש״י תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב גם את דם בריתך ועוד דמסוכן מחמת חולשא שלא נולד בו דם עדיין עכ״ל.

הנה כתבו מפורש דהטפת דם ברית והוצאתו בשעת מילה הוא מצוה בפני עצמה. ובזמן הזה נפ״מ שאם יוכלו למול בלעיזער וכיוצא בו שלא יוציא דם אסור למול בו גם מטעם זה חוץ

ממה שהוא משנה ממה שעשו אבותינו למול באיזמל עיין רמב"ם פ"ג מהל' מילה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעד

מתו אחיו מחמת מילה אי יש תקנה למולו ע"י לעזער

מע"כ ידי"נ וידי"נ הרב הגאון הצדיק המפורסם בעל תריסין ת"ת כקש"ת מוה"ר י"י ווייס (שליט"א) זצלה"ה, גאב"ד דעדה החרדית ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ק וכו'.

על דבר השאלה בתינוק שמתו אחיו מחמת מילה שאסור למולו מחמת שנבלע בו דמו וכיוצא ועכשיו המציאו חכמי הרפואה מין חתוך עכני שאינו מוציא דם (לעזער בים בלע"ז) אי מותר למול וגם אי איכא מצוה באופן זה או דילמא כיון שסכנה למול א"כ הרי הוא פטור.

ולפענ"ד הגם כי ודאי אסור למול באופן שלא יוציא דם והבאתי ראי' מרש"י שבת קל"ד ד"ה לכרכי הים ה"ג ראיתיו שהי' ירוק הצצתי בו ולא הי' קודם ברית תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפיק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב (זכרי' ט') גם את בדם בריתך ועוד דמסוכן הוא ומשום חולשא שלא נוצר בו עדיין דם ע"ש, ועיין יו"ד סי' רס"ג ס"ד נולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ועיין אגרות משה יו"ד סי' רכ"ג שמספקא ליה אי מל ולא יצא דם צריך עוד להטפת דם ברית ע"ש ומיהו אם לא אפשר למול וכגון בדידן ובאופן זה אפשר למולו ולא יזיק לו ולפענ"ד דכה"ג הטפת דם ברית אינו מעכב דעכ"פ לא יהי' ערל, האמנם כל זה אם כה"ג ודאי שלא יכנס בכלל סכנה אבל אם אינו ברור אז הוא פטור מלמול מטעם הסכנה ואסור למולו ודו"ק.

ומה שכתוב כיון דמתו אחיו מחמת מילה הוא פטור באמת כי הפטור כאן מדין סכנה ולא מדין שאינו בר מילה והגם ששמעתי בשם הגר"ח זצ"ל שפקפק ערל כזה לגבי קרבן פסח אי מעכב אביו מלאכול בפסח וס"ל דאין זה ערל ומיהו אין זה מדין דפטור ממצות מילה אלא שאינו יכול לקיים והו"ל כחולה שנמי אינו מעכב את אביו מלאכול עיין יבמות ע"א, אלא הכא במאי עסקינן וכו' ודו"ק וכבר הארכתי בזה במקום אחר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעה

אי מותר למול באופן שלא יצא דם ברית

מעכ"ת ידיד היקר כו'

אחדשכ"ת.

בדבר מה שמסתפק אי מותר למול באופן שלא יצא ממנו דם ברית ע"י זריקה וכדומה לפענ"ד פשוט שאסור לעשות וכמדומה לי ששמעתי שהקשו כן להגאון ר"מ אריק ז"ל ואמר לאיסורא ולפענ"ד הדבר מפורש ברש"י שבת קל"ד בהא מעשה דרבי נתן שהלך למדינת קפוטקיא ובאת אשה לפניו שמלה שני בניה ומתו שלישי הביאתו לפניו וראה שהוא ירוק הציץ בו ולא ראה בו דם ברית אמר לה המתיני לו עד שיפול בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחי והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמו. ופרש"י לכרכי הים ה"ג ראיתיו שהי' ירוק הצצתי בו ולא הי' בו דם ברית תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפיק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב (זכרי' יט) גם את בדם בריתך ועוד דמסוכן הוא ומשום חולשא שלא נוצר בו עדיין דם ע"כ הרי מפורש שהטפת דם ברית מצוה הוא, ובזוה"ק ויקרא אמר ר' שמעון דם היוצא מהמילה הקב"ה

שומרה ובשעה שיש דינים בעולם הקב"ה משגיח בדם ההוא ומגין ע"ש. ובשו"ע יו"ד סי' רס"ג נולד מהול צריך להטיף דם ברית.

וראיתי בס' אגרות משה לידיד נפשי הגאון מהר"מ פיינשטין זללה"ה יו"ד סי' רכ"ג שנסתפק כשעשה חתוך ופריעה ולא יצא דם אם יצטרך אח"כ עוד להטפת דם או דילמא אף שהוא חלק מהמצוה מ"מ אינו שוב בדין ערל והניח בצ"ע ומדברי רש"י לכאורה נראה שצריך להטיף דם ברית ומכאן נמי סתירה לאותן מוהלין המלין במכונה ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעו

פריעה בצרפנים מה"ת

מע"כ ידידי הרב הגאון וכו' כש"ת

אחדשכ"ת.

מה שרצה ללמד זכות על מוהלים שאין פורעים בצפרנים אלא חותכין הכל ואמרת דלא מפורש בתורה פריעה בצפרנים.

ולפענ"ד דבריך תמוהים, חדא דאפי' נימא דלא מפורש בתורה ומיהו מדרבנן לכו"ע בעי פריעה בצפרנים ואטו מי שעובר על דרבנן בשאט נפש לא מקרי עבריין, וא"כ מה אם אינו מפורש בתורה. והשנית דבאמת פריעה לא כתיב בתורה כלל אלא מילה שהוא החיתוך כמבואר שמילה הוא לחתוך ופריעה נתנה משה ליהושע והוא מצוה בפני עצמה חלק ממצות מילה ומל ולא פרע כאילו לא מל.

האמנם פשוט דגם בזה עושין שלא כדת דאיתא במדרש שחר טוב בפסוק כל עצמותי תאמרנה אמר דוד וגו' עד לפרנים לעשות בהם פריעה ולהסתכל בהם אור להבדלה ע"כ הביאו בהגהות מיימון הל' שבת פרק כ"ט הל' כ"ה ס"ק כ', ועיין רמב"ם פ"ב מהל' מילה ה"ב כילד מוהלין וכו' ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בציפורן ומחזירו לכאן ולכאן וכו' ע"ש ובשו"ע יו"ד סי' רס"ד ס"ג וכבר הארכתי הרבה דפריעה בצפרנים היא חלק מהמילה הניתן להלכה למשה מסיני ונמסרה ועיין בספרינו מל ולא פרע.

ובעת הראה לי בני יקירי הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר ד"ש שליט"א רב ור"מ דקרית אונגוואר מא"ז הגדול הל' אבילות סי' א"מ דמותר לתקן הצפורן למילה בחוה"מ דאתי פריעה בצפורן שהוא דאורייתא ודחי תיקון דצפרנים דאבילות שהוא דרבנן וכן בחוה"מ והביאו הד"מ בהל' אבל סי' שצ"ג ובשו"ע דמוהל יכול לתקן ציפורנו בימי אבלו משום דאתי פריעה בציפורן דאורייתא ודחי תיקון ציפורן דרבנן והכי הלכתא ע"ש בכל הפוסקים.

הנה נתגלה לן טעם דפריעה בציפורן שהוא דאורייתא ממש עד דדחי איסור דרבנן מפניו ופלא על המפקפקי בפריעה בציפורן אי זה חיוב עלמי ואלו הי' אפשר לפרוע במספריים או סכין היאך התירו לדחות וכ"ש הרוצין לבטל פריעה בציפורן ח"ו ועתידין ליתן את הדין.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעז

בברית מילה שמכבדין לכמה אנשים בהבאת הילד

י' אדר ב' תשד"מ

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה כו'

אחדשה"ט.

ואשר שאל על דבר המנהג שנוהגין בברית מילה

ליתן הילד לכמה אנשים ומכריזין מכובד למצוה וכדומה אי יש מקור לדבר וכבר נשאלתי על זה.

ולפום ריהטא נראה דהוא כמו שנהגו לענין גלילת ס"ת שכל מי שיכול עושה מה שהוא ובכמה מקומות אחד מושיט החגורה ואחד חוגר ואחד מושיט המעיל וכשמוציאים הס"ת הי' מנהג מלפנים המוציא נותן והסגן עוד לשני וכו' והכ"ג רוצים לזכות במצוה.

וכעת נראה לפענ"ד מקור לדברים מגמ' פסחים ס"ד ע"א נותנו לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן ובגמ' שם ע"ב ואלא מאי קמ"ל הא קמ"ל ברב עם הדרת מלך ע"ש ומבואר דמה שנותנין לחבירו וחבירו לחבירו כל מה שיותר משתתפים במצוה זה הדרת מלך וא"כ בברית מילה ובפרט שהוא דומה לקרבן כמבואר בפוסקים שפיר מושיטין מיד ליד ע"ד שעשו בקרבן והוי ברוב עם הדרת מלך.

אלא שקצת צ"ע מגמ' עירובין ל"ז ע"ב באשה שילדה בשדה דאמרו שאם מכניסה לעיר באופן הנותן לחבירו וחבירו לחבירו דקשיא ליה ידא כלומר דהטלטול מיד ליד קשה לתינוק ע"ש וא"כ לכאורה למעט בטלטול עדיף ולא דמי לקרבן ואולי סומכין על שומר מצוה לא ידע דבר רע ודוקא אם מכנים לבית ולא לברית אז קשיא ליה כיון שאפשר באופן אחר ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעח

אי מצות מילה גדול או סנדקאות גדולה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר הספק אי מצות להיות מוהל גדול ועדיף או מצות הסנדק להיות סנדק גדול ועדיף והאחרונים נחלקו בזה.

ולפענ"ד מדברי ר"י הגוזר שהובאו בסמוך ושאר פוסקים שם נראה לכאורה דמצות מילה גדול ממצות סנדקאות דלא נאמר על מי שהוא סנדק שהוא כאלו קיים תרי"ג מצות ומיהו עיין רמ"א יו"ד סי' רס"ה סי"א ונוהגין להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הג"מ פ"ג דמגילה) ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה דכל סנדק הוה כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם ר"פ) ועיין יש"ש ב"ק סי' ס' שכתב שמצות הסנדק גדולה כמצות המוהל ולא יותר, ועיין ח"ס א"ח סי' קנ"ט ובס' אות ברית על הל' מילה (סי' רס"ה סקי"ב) מה שתמה הרי המוהל הוא מקיים מצוה בקום ועשה והסנדק רק בשב ואל תעשה.

ולפענ"ד לא ידעתי אמאי הסנדק הוה בשב ואל תעשה האמת שהוא יושב אבל אצלו גם מעשה איכא שהרי מחזיק התינוק על ברכיו ומחזיקו בידים שלא יקפוץ וינדנד וגם מקרבו להמוהל כפי הצריך והלא במס' מכות אמרו דאחד הניקף ואחד המקיף חייב כשהניקף ממציא עצמו וכ"ש כאן דהו"ל מעשה רב ואדרבה מצינו בהקרבת הקרבן דשחיטה לא מקרי עבודה והולכת אברים עבודה הוא וצ"ע ועיין אות שלום (אות ו' ואות י"ז מה שכתב) ובאחרונים מה שהאריכו בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעט

אי שפיר דמי להוליך התינוק במרחק כדי למולו ולהחזירו מיד אחר הברית

אמור תשמ"ח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר השאלה לילך עם התינוק למולו לאיזה מלון (האטעל או קעטעריגג) בעיר אחרת או אפילו אצל חכם וראש ישיבה וצריך להתרחק לעיר אחרת ולפעמים אפילו למדינה אחרת אי נכון לעשות כן ואם יש בזה משום בזיון המשפחה שהולכין למקום אחר ומניחין המשפחה למקום אחר.

ולפענ״ד נראה שיש בזה כמה ענינים אחד לשמוח עם המשפחה ובירושלמי (מו״ק פ״ג ה״ז) ובב״ר (ק׳ ז׳) אמרו נולד בן זכר באותה משפחה נתרפא כל המשפחה וא״כ פשוט שכל המשפחה צריכה לשמוח וכדרך כל הארץ שבאמת מתאספין כל המשפחה לשמוח בשמחת המשפחה ובדברי קבלה כי זבח משפחה הוא לנו ביהונתן לשאול ובודאי יש להתחשב בזה.

אלא דאי בשביל זה מי יאמר שילך אצל חכם או רבו או ראש ישיבה לא הוי בכלל משפחה וגם בהאטעל או מלון הרי יקח גם המשפחה אצלו אתו, אלא דמ״מ לא ניצל בזה מטירחא דציבורא שמטריח על בנ״א ממשפחתו קרוביו או ידידיו וגם לפעמים זקנים שטורח הוא להם וכמה שקדו חז״ל על טירחא דציבורא.

אבל חוץ מזה לפענ״ד יש בזה מהא דאמרו בגמ׳ (נדרים ל״א ע״ב) מפני מה נענש משה (כשהמלאך ביקש להמיתו) כך אמר משה אמול ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו׳ אמול ואשהה וכו׳ אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון ואח״כ במילה והקשו רש״י תוס׳ ור״ן דהיאך הי׳ יכול למול כיון שהי׳ לו עדיין לצאת בדרך י״ל דאותו מלון סמוך למצרים הי׳ ובאורחא פורחא ליכא סכנתא ועיין מהרש״א ובנדרי זריזין תי׳ קושית התוס׳ והר״ן שהי׳ יכול משה למול ולהניח לצפרה במלון שם לבדה עם בנה ע״ש.

ומבואר מיהו דלמול ואח״כ לצאת לדרך סכנה הוא לולד רק באורחא פורחא לא חששו וא״כ הוא כך בעיר להוליכו לבית המדרש זה או ביהמ״ד אחר אין סכנה ומצוה להביאו לביהמ״ד למול אבל לצאת לעיר אחרת ולמול ואח״כ לחזור מיד לפענ״ד יש בו גם משום סכנה לולד, חוץ מהטלטול וידוע שכל מי שעושין לו ניתוח בבית חולים וכיוצא בו מניחים אותו שם להנפש עד שיוכל לחזור הביתה, וידוע דבו ביום כמעט אין מניחין לצאת מביה״ח למי שעשו לו ניתוח וכ״ש תינוק רך הנימול בן שמנה ימים, ובאמת כי מעולם לא שמענו שהוליכו התינוק אצל הסנדק למול אלא הסנדק הולך למקום התינוק ואפילו לצדיקים שרצו להיות מוהלים או סנדקאות נסעו למרחקים בקרוב או רחוק לברית מילה הגם שהי׳ להם כבר גם בזמנם עגלות ומכונות (קאר״ס בלע״ז), וזכורני הגה״ק בעל מנחת אלעזר שהי׳ מוהל מומחה ונסע למקומות רחוקים וקרובים לקיים מצות מילה ולא עלתה על דעתם להביא הברית אצלם, ורבינו ירוחם מבואר דתינוק הבא בדרך אין למולו מטורח הדרך, ועיין יבמות ע״ב דמשום חולשא דאורחא לא מהלינן.

ובאמת כי גם בשנים ראשונים שבאו לכאן לאמעריקא אחר המלחמה ראיתי שכלם שנתכבדו לסנדקאות הלכו למקום ששם הילד אם רצו להיות סנדק ובתורה פ׳ בא (י״ב כ״ח) וילכו ויעשו בני ישראל ודרשו חז״ל מהו וילכו אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה (ועיין רש״י) ובזוה״ק דהליכה למול הוה מצוה כמצוה עצמה, ולכן לפענ״ד שב ואל תעשה עדיף בזה וחמירא סכנתא מאיסורא ויתן ה׳ שנזכה לביאת אליהו ומשיח צדקינו בב״א.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפ

ערל שמתו אחיו מחמת מילה מתי ימול

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

ובמחלוקת הראשונים ברמב"ם פ"א מהל' מילה הי"א ובטוש"ע יו"ד סי' רס"ד ס"ב בערל שמתו אחיו מחמת מילה דלא תמול השלישי עד שיגדיל ויתחזק כחו והנוב"י ת' סי' קס"ה בתינוק בן שלש שנים אי מותר למולו כדי לישב דעת הפוסקים ועיין ח"ס יו"ד סי' רמ"ה ולפענ"ד לכאורה ל"ע מגמ' יבמות ל"ע ע"ב ת"ר עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות חש"ק וכו' והערל והטמא ובדף ק' ע"א ערל משגרינן ליה מ"ט משום דאנים טמא נמי הא אנים ומשני האי נפיש אונסי' והאי לא נפיש אונסיה.

ופרש"י שמתו אחיו מחמת מילה והא האי ערל גדול הוא דהא קחשיב עשרה וקטן קחשיב בפני עלמו וטמא וערל בפני עלמו והם כבר גדולים וא"כ כיון דבגמ' אמרו נפיש אונסי' משמע דגדול נמי אינו מל, ול"ע. ועיין תוס' גיטין כ"ח ע"ב ד"ה והא ובתוס' זבחים ע"ה ע"ב ותוס מנחות ס"ב ע"א ובכורות דף ס' ע"א ד"ה דלא ימול לעולם, תוס' פסחים ד' כ"ח ע"ב ד"ה מכל ע"ש שוב העיר לי תלמידי שכבר קדמני בזה לד"ה פ"א מה' מילה הי"א ודו"ק.

ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפא

לחתוך עור הפריעה יחד עם עור הערלה

ט' סיון תשל"ב

לכ' ר' חיים מנחם בן ציון בלומענקראנץ הי"ו

בסי' נ"ג בענין מוהלי הזמן שעושים מילה ופריעה בחתוך אחת כתב כת"ר דאין חלוק בינייהו ובתרווייהו יצא ויש להעדיף האופן החדש.

הנה מאד תמהני מי התיר לו ולהם ולההולכים עמהם ומי הנהיג אופן חדש לשנות מצוה שקבלנו מפי משה רבינו הלכה למשה מסיני עד עכשיו מי נתן למשיסה יעקב להרוס ולשבר ולשנות קיום מצות ה' אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אין אלו אלא מעשה יצר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך ועד שיאמר לו לך ועבוד עבודה זרה והולך ועובד לא אמר היום אומר לו לא תעשה המצוה אלא אומר לו עשה המצוה אבל עשה כך ולא כמו שעשו עד עכשיו כי כך עדיף ומחר אומר לו עשה כך כי כך עדיף ושוב אומר לו לך עבוד עבודה זרה כי ממילא בידך לשנות כפי רצונך והולך ועובד והיינו עבודה זרה שזרה להקב"ה שאין זה המצוה שנצטוינו עליה כי מצות ה' וקיומם קבלנו מפי יהושע ועליהם אין להוסיף ואין לשנות.

כבר ידוע הפתגם חדש אסור מן התורה וח"ו להקל ולהכנים שינוים באופן המילה ממה שקבלו אבותינו ממשה רבינו על הר סיני ופה ימלא תשובה אשר ערכתי בענין זה ושנסתי מתני בס"ד למען מצות מילה אשר היא אחת מהמצות אשר לא נשתנה מיום נתינתה ובעונ"ה במשך הגלות כמה מצות נסתפקא לן בהו כגון תפילין שנפלו כמה ספיקות אחרוג ספק מורכב מלה בשיעורין כתיבת ס"ת בחו"י ועוד ועוד אבל מצוה זו נתנה לנו ולא נשתנה אלא כל זמן נהגו בה חתוך בסכין ואחר כך פריעה בצפורן ומציצה וח"ו לשנות מנהג אבותינו המקובל לנו ממשה מסיני והנני בזה מה שכתבתי בזה דמבואר בכל הפוסקים ראשונים ואחרונים אופן המילה כדידן.

ועיין יו"ד סי' רס"ד ס"ג כילד מלין וכו' ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן הנה כתבו מפורש אופן הפריעה ולא בחיתוך ולזרוק את עור הפריעה אלא בצפורן ולהחזירו לכאן ולכאן כי הוא חלק מהגוף ואסור לחתכו ולזרקו והחותך הו"ל חובל בחבירו שחייב ובספרינו מל ולא פרע ובספר קהילות ישראל בסופו נדפס קול קורא מרוב גאוני דורנו שהוא איסור גמור לקצוץ עור הפריעה ע"ש ודו"ק.

ובדברי עם הגה"ק מוהרי"י מאוסטיפעלע זצ"ל בענין זה שאלני בשביל מה רוצים

המחדשים לשנות ולחתוך עור הפריעה ומה לא עוד מה שעשו אבותינו עד היום, והשבתי לו שהם טוענים דהכי עדיף עפי אז קם על רגליו ואמר הם שקרנים הם משקרים כי אלמלא הי׳ עדיף ויותר טוב בזה האופן הי׳ משה רבינו מלוונו בזה האופן וכיון שלא לוה כן א״כ אין זה מילה ואסור לעשות כן וש״י. עכ״פ כל מוהל המשנה מלות מילה ומל ולא פרע כלומר שחותך עור הפריעה יחד עם עור הערלה עתיד ליתן את הדין על ביטול המלוה כפי שקבלנו מפי משה רבינו ע״ה ועל חבלה בנפש ישראל וחוששני שהוא מזרע עמלק שחתך ערלות ישראל שלא לשם מלוה. והארכתי בזה כבר בספרינו מל ולא פרע.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו החותם בלו״נ,

מנשה הקטן

גדול התלמידים של מרן החת״ס וכתב עליו דברים חרופים ושכבר היתה מיתתו כפרתו ע״ש.

ובמקום אחר הבאתי מדברי מרן החת״ס שהובא בשו״ת אמרי אש סי׳ י״ח ששאל אי מותר לחלק לג׳ מוהלים בשבת חיתוך ופריעה ומלילה, וכתב מרן החת״ס דאפילו להמתירין שתי מוהלים בשבת היינו לחיתוך ופריעה אבל למלילה לריך דוקא המוהל שפרע וא״א לחלקו לשניים ע״ש ועיין רמב״ם פ״ב מהל׳ מילה ובש״ע יו״ד סי׳ רס״ד ס״ג כילד מלין וכו׳ וכל מוהל שאינו מולץ מעבירין אותו.

ובזה הנני ש״ב ידי״נ דושה״ט וכאש״ל וי״ד שנזכה לשמוע ולבשר אך טוב וטוב כל הימים כאות נפשו וכעתירת ש״ב מוקירו ומכבדו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפב

בענין מציצה אי הוה חלק מהמילה

מע״כ ש״ב כו׳ כש״ת

בענין מלילה מה שהביא בשם מרן החת״ס שכתב בחידושיו על שבת ק״ו ד״ה עוד דמלילה אינה מעלם מלות מילה אלא הוא תיקון הגוף ומשום סכנה.

יפה העיר הגם שיש לדחוק בזה מ״מ האמת אהוב מכל דנראה דס״ל דמלילה הוא רק משום סכנה לדעת מרן החת״ס ותשובה זו מענין מלילה שנכתבה לה׳ אליעזר הורוויץ אב״ד בוויען ידוע הוא אבל כידוע לא נכתבה רק כהוראת שעה וגם לא השתמשו בה ואדרבה העלימו עין ולא הדפוסוהו בשום מקום מאז והיו ס״ל דהוראת שעה היתה, וגם על זה כתבו גדולי תלמידי מרן החת״ס ז״ל שכנראה שהרב מוויען לא עשה כהוגן עיין בשו״ת עין הבדולח למרן הגאון ר׳ חיים לבי מאהיימער גאב״ד אונגוואר שהיה

סימן קפג

יתום מן האב ר״ל מי מברך ברכת להכניסו

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

אשר שאל במנהג ביתום מן האב ר״ל מי מברך ברכת להכניסו.

במנהג הברכה ליתום ח״ו כמדומה לי שנהג עלמא כהגרע״א ז״ל שאבי האב כלומר הסבא של הולד מברך להכניסו ומ״מ אם הסנדק מברך אתי שפיר אבל לא נהוג עלמא כהגר״א בפסקי הגר״א סי׳ רס״ה שלא לברך כלל אלא או אבי האב או הסנדק כנלפענ״ד.

וקצרתי מחמת שאין הז״ג וי״ד שבזכות מצות מילה נזכה לגאולה שלמה ידידו דושכ״ת ומברכו בברכת חג כשר ושמח מכבדו ומוקירו כערכו החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפד

מילה שלא בזמנה אי יש ענין להקדים ולזרז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתך במילה שלא בזמנה וכיוצא בו שאינו עובר בכל יום לאחר שעבר זמנו אי יש ענין להקדים כפי האפשר אעפ"כ אי מקבל שכר על זה.

והנה במילה לכאורה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד כשעבר ולא מל מתי חייב כרת דלדעת הרמב"ם פ"א מהל' מילה ה"ב אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל שלא מל במזיד ולדעת הראב"ד בהשגות שם כל יום עומד באיסור כרת ועיין כ"מ ומגדל עוז שם. ולכן לדעת הראב"ד שחייב בכל רגע וא"כ ודאי חייב עליו למול מיד ותיכף.

איברא די"ל דכוונת השאלה בקטן שאינו בר כרת ומיהו התם נמי עכ"פ כבר נתחייב במצוה זו ודאי כל שאפשר להזדרז מצוה להזדרז, ועיין פיהמ"ש להרמב"ם פי"ט מהל' שבת. והשאלה במצוה שאינו מצוה כלל, אתנם נראה מגמ' נזיר כ"ג ע"ב א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה זכתה וקדמתה ארבעה דורות בישראל למלכות והנה התם שלא היו מצוים כלל והי' עבירה לשמה מכל מקום קבלה הבכירה שכר בשביל שקדמה עצמה וא"כ כ"ש וק"ו בכל מצוה המחוייבת המקדים עצמו מקבל שכר.

דושה"ש בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפה

אי יש לטרוח להיות מוהל או סנדק

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על טענתו אשר ראינו כמה צדיקים שהטריחו עצמם ועשו כל השתדלות להיותם מוהל או סנדק ולמה אחרים נמנעים ורק אם מביאים להם לביתם הולכים ואם לאו אינם הולכים.

יפה העיר וגדולה מיזה הי"ל להביא דבש"ע יו"ד סי' רס"ה סי"א כתב הרמ"א ז"ל ונהגו להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו וכו' (הגמ"יי פ"ג דמילה) וידוע שהצדיקים בדורות שלפנינו השתדלו בזה הרבה כל אחד לפי יכלתו, ומיהו מה שראית אחרים שנמנעים מלרדוף כיום בתר מצוה זו, דע כי נשתנו הזמנים והעתים ולא כדורות הראשונים דורות האחרונים אשר עול הצבור והטרדות עלו עד למעלה מראש ולא כל מוחא סובל כל הטלטול בכל יום ומפריע לו בעבודת ה' לפעמים ולכן לאו כל אדם זוכה לרוץ אחר כל המצות כל זה נראה על דרך חי'.

ולמאן דאמת הנה בס' מטה משה ח"ז עניני מילה פ"ד אות ד' וז"ל מצאתי כתוב מעשה שבקשו לחסיד להיות בעל ברית ולהיות שושבין לחתן אמר למבקשים מוטב לקנות לכם אוהבים תבקשו לאחרים ויאהבו אתכם ואני מעלה עליכם שכר כאלו עשיתם, אמרו לחסיד למה תמנע מן המצוה א"ל אפילו שכר טוב אקבל שקניתי לזה אוהבים ושהצלתי מן הכבוד, עוד יהנה מהם יותר ממני אלו הייתי בעל ברית נמצאתי גוזל את העני ממה שהי' מהנים אותו ועוד בשעה שחבריו יוכלו לקיים אעסוק בתורה

ובמלות אבל מלוה שאין רודפים אחריה רדוף אחריה עכ"ל ע"ש והכלל שכל דרכיך ומעשיך יהיו לש"ש.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפו

אי יש מצוה למול בבית המדרש דוקא

מע"כ הרהגה"צ וכו' כג"ת מוה"ד בנימין זילבער הי"ו

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

בסי' ע' ד"ה עד בית הכנסת כתב מעכ"ג יש מדקדקין מזה שמלין בביהכ"נ או בביהמ"ד דוקא היכא מקום שמתפללין וכו' ואין ראי' מכאן דזה משום דהיו רגילין למול אחר התפילה שאז מלוי עשרה בביהכ"נ ובזמנינו אנו רואין שאין מדקדקין בזה עושים הברית באולמות עכ"ל.

ולפענ"ד ממה שרואים בזמנינו אינו ראי' כלל שבזמנינו אין קובעים הלכה אלא הולכים באולמות ועושין בבית מחמת אמדעריזאציע אבל ערבים עלינו דברי רבותינו הראשונים שהברית עושין דוקא בבית הכנסת וז"ל רבינו הגדול הרשב"א בח' חלק שביעי סי' תקל"ו ומה שנהגו למול בבית הכנסת משום דכתיב ויכרתו ברית לפני ה' ואין ברית אלא מילה וכו' ע"ש והנה סמך רבינו הרשב"א ז"ל למול בביהכ"נ על קרא דויכרתו ברית לפני ה' וודאי מי שיש בידו למול בביהכ"נ יעשה כמש"כ הרשב"א וגם דברי הרמ"א יו"ד סי' רס"ה סי"א שהאשה מביאה התינוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש ממנה הכונה פשוט דמלוה למול בבית הכנסת ולכן קאמר עד בית הכנסת רק במקום שא"א להביא לבית הכנסת א"א אבל ודאי מלוה למול בבית הכנסת ולא במלונים או בבית רק במקום שאין עירוב בש"ק, וגם בזה במדינתינו היו מקילים להביא ע"י עכו"ם מטעם זה כיון דבמקום מלוה ואיסור דרבנן לא גזרו אמירה, עכ"פ ודאי אין לנו לשנות מנהג קדמונינו הראשונים ז"ל שהוא דאורייתא או עכ"פ אסמכוהו אקרא והוא ודאי מנהג ותיקין. ולא נבטל מנהגינו בשביל המתחדשים של זמנינו.

ומה שטען מעכ"ג שיש בזה ילא שכרו בהפסדו שבאים לידי שיחה בטילה ולדברים בטלים ולפעמים גם לשחוק וקלות ראש כשממתינים על הברית הנה באמת שאלו הם דברים אין להם שחר ודאי שזה איסור בפני עלמו ולריך להזהיר על זה כמו בכל המלות אבל מ"מ ח"ו לבטל מלוה בשביל זה ויבטלו גם תפילה בליבור מפני שיש משיחין בתפילה ואני אומר עוד הפעם שהעולה לא מתמעטת על ידי זה אבל בשביל זה לבטל מלוה ומנהג לא שמענו ויפה העיר גם מתוס' פסחים ק"א ע"א ד"ה דאכלו ושתו וגם מדברי הפרדס לרש"י עמוד ע"ה ומי לנו שלא יחוש להני תלתי עמודי עולם ושאר ראשונים והובא ברמ"א ומנהג ותיקין למול בביהכ"נ ולפענ"ד ח"ו לשנות בזה.

וכרגע ראיתי בתשב"ץ קטן תלמיד מהר"ם סי' של"ז וז"ל אינו נראה לי כלל מנהג כשר שנוהגין ברוב מקומות שהאשה יושבת בבית הכנסת עם האנשים ומלין התינוק בחיקה ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה דלאו אורחא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים ובפני השכינה וכו' ומי שיש בידו למחות ימחה והמחמיר תבא עליו ברכה ושלום מאיר ב"ר ברוך זלה"ה ע"כ, והנה שהי' מלין בכל מקום בבית הכנסת אלא שאז גם ברוב מקומות היו נוהגין שהאשה יושבת להיות סנדק ומיחה על זה וקרא על המחמיר תבא עליו ברכה אבל לא אמר שלא ימולו בביהכ"נ אם יש שם נשים באים לביהכ"נ אלא שאמר לומר לנשים לבאת ולא להבריח מילה להוליאו ואפילו לפי מה שהוסיף שם באשר כתב מורנו לעקתי ימים רבים ולית דמשגח כי נראה מכוער הדבר מאד וכו' וכל איש הירא דבר ה' יש לו ללאת מבית הכנסת פן יראה כמסייע ידי עוברי עבירה וכו' ע"ש מ"מ לא אמרו לאסור

למול בבתי כנסיות בשביל העול אלא אמרו לגרש את העול אבל בשביל זה לבטל מנהג ישראל שהוא תורה בנוי' על מקרא ואפילו כאסמכתא לא אמרו וכן נמשך המנהג עד כהיום.

ובדרך בדיותא אמרתי אם פגע בך מנול זה משכהו לבית המדרש אבל לא אמרו אם בא מנול לבית המדרש שאתה תלא משם דא"כ מה הועילו חכמים להכניס המנול ולהוציא הצדיק והישר. ובעזה"י אנחנו הנמשכים אחרי אבותינו מלין בבית הכנסת כן יתן ה' וכן יוסיף מעתה ועד עולם.

ובזה הנני ידי"נ המחכה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפז

בדין דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בהא סוגיא במה שאמרו גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד מה לעשות באותם שלוקחים להם ילד קטן לגדלו (אדאפטירען בלע"ז) והוא שלא מבני עמנו אם יכולים לגיירו מיד.

נראה דלכתחלה אין לגיירו עד שיגדל ויהי' לו דעת לבא לב"ד ולומר גיירוני ועיין ש"ע יו"ד סי' רס"ז דאין לגיירן רק בא' מג' פנים ועיין שו"ת מהרי"א סי' רנ"ז בעובדא שנמלא תינוק מושלך כמו בן ד' והי' ספק ע"י מילה אם מבנ"י או מבני נכרים הוא ולא רלה לגיירו עד שיגדל כנ"ל ועיין בתשו' מהר"ס שיק סי' רמ"ז ושו"ת לבושי מרדכי א"ע סי' מ"ג.

ומיהו אומר אני למה לא יקחו ילד בן עמנו הקדושים ויגדלו ויהי' לו שכר של המגדל יתום בביתו ויהיו עניים בני ביתך ולא ילך אחרי העכו"ם והרבה יש לדבר מענין זה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפח

עכו"ם אי רשאי למול לשם מצות מילה

מ"א למס"מנים התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם ידיד עליון ויד"נ חו"פ כג"ת מוה"ד יצחק צבי ברנפלד שליט"א אבדק"ק חוג ח"ס ב"ב.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה.

ובדברי תורה, מה שחידש הנ"פ בכלל התורה סי' מ"ד דמלשון הרמב"ם משמע דעכו"ם מל אף שלא לשם גירות רק לשם מלוה ואף דעכו"ם לא נלטווה על זה והקשה הנ"פ ממנחות מ"ג ע"א דאין מוכרין טלית מלויצת לעכו"ם משום גזירה נראה כוונתו דהכ"נ נגזור במילה.

ולפענ"ד אבל באמת נראה דהרמב"ם לשיטתו בפ"י מהל' מלכים ה"י ב"נ שרלה לעשות מלוה משאר מלות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשות ופשוט דגם מילה בכלל ועיין ה"ה שם שכתב ומ"מ במלות שלריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני תוכך להחמיר שלא יניחו אותן לעשות ועל ליצית אפי' להחמיר לא יחש ועכ"ל דס"ל דאכן לא נמכר לו אבל אם הוא עשה לעלמו אין מוחין בידו ומותר והכ"נ לענין מילה כנלפענ"ד. ועיין עוד רמב"ם פ"ג מהל' מילה ה"ז ובנ"פ שם ובאמת כי כן מפורש ברמב"ם בשו"ת פאר הדור סי' ש"ד ע"ש ויו"ד סי' רס"ז ס"ה ברמ"א וסי' רס"ח ס"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קפט

גר שנתגייר בשביל אישות אי מקבלין אותו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר אשר תמה שכתבתי שאין לקבל גר שרוצה להתגייר רק בשביל אישות.

ולפענ"ד לא ידענא מקום לתמיהתו שהרי לאו מדנפשי אמרתי כן אלא כן אמרו בגמ' (יבמות דף סד) ע"ש ופסקוהו בש"ע יו"ד סי' רס"ח ס"ב, ועיין משנ"ה (ח"י סי' רל"ט) שהארכתי שם בזה ואין לכפול הדברים, ומצאתי בילקוט שמעוני פ' בא סי' רי"ג ז"ל תורה אחת יהי' לאזרח ולגר שלשה גרים הן יש גר שנתגייר לשם אשה א"ל הקב"ה נתגיירת בשביל הנבילה הרי נתינה לך שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה. הגר השני להיות מתפרנס כעני הרי הן נותנין לו שנא' ובקצרכם את קציר וגו'. הגר השלישי זה שנתגייר לשמו של הקב"ה אמר הקב"ה הוא שקול עלי כאחד מהם שנא' הקהל חוקה אחת וגו' תורה אחת יהי' לאזרח וגו' ולא עוד אלא שהוא שקול עלי כלוי שנאמר ובא הלוי כי אין לו אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע הגר הזה כלוי לפניך א"ל גדול הוא לפני שנתגייר לשמי.

הנה מבואר דיש ג' מיני גרים והמגייר לשם אישות נקרא נתגיירת בשביל הנבילה הרי היא נתינה לך. וכבר אמר הגואל על רות לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי אלא שבועז ידע שרות היתה אשת חיל מהכת השלישית אבל בעוו"ה בפתם ובזה"ז הרי רובם ורובא דרובא הרי היא בכלל הנבילה נתינה לך ושומר נפשו לא יאכל כל נבילה אלא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומחתה את פיה אבל זרע קודש ירחק מהם ולא ישא גיורת.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצ

בהקול קורא בענין מי הוא יהודי

ב"ה ח' מנחם אב התשל"א בנ"יע יצו"א

מע"כ הרה"ג המפורסם עוסק בצ"צ נר"נ אי"א וכו' כש"ת מוה"ר אברהם גראס, נשיא איגוד הרבנים דארה"ב.

אחדשכת"ר בידידות ובכבוד.

קבלתי המכתב בו מבקשים לחתום שמי על הקול קורא נגד הכרת גוי כיהודי, והנה באמת כי זה דבר אך למותר וזה יותר מעשר שנים שאני כתבתי בזה תשובה לראש הממשלה בזמן ההוא בארי"י ונפגשתי אז אתו והסברתי לו חומר הענין ושעשו וישמעאל ובני קטורה לא נכנסו בכלל ישראל אף שהיו מזרע אברהם ויצחק דלהיות יהודי צריך לקבל עליו כל חומר דת יהודית וכל הנוגע בהם כנוגע בבת עינו. ונדפסו הדברים בספרינו משנ"ה (ח"ד סי' קס"א-ב') ע"ש באריכות קצת ובח"ז סי' ר"כ ודו"ק.

ולדעתי מה שמתריעים על זה הוא חיוב גמור וכל מי שבידו למחות ואינו מוחה ח"ו וכו' אבל מה שרצוני להדגיש בזה שהטעמים שנותנים זה בכה וזה בכה להסביר הסכנה האיומה הכרוכה בזה לדעתי הם למותר וכל המוסיף גורע ולדעתי העיקר שצריך להדגיש שמי שאינו מתגייר ע"פ התורה והלכה הנתונה מפי משה רבינו ע"ה המקובלת עלינו מדור דור, כי כהלכה גם הזרמים אחרים יש להם ועד הלכה וכיוצא בו והם יאמרו שגם הם עושים כהלכה, אבל העיקר שיהיה ע"פ קבלת ומסורת אבותינו מדור דור עד יהושע, ועיין הקדמה הנפלאה לסדר זרעים להרמב"ם ז"ל שקיום המצות קבלנו אופן קיומם מפי יהושע ואין לשנות שום דבר והמשנה אין זה יהודי בלי שום טעם אלא שכן כתוב בתורה, אפילו שלא יגרום כלל מה שמקבלים אותם אבל הם אינם יהודים ואנחנו אינם רוצים להתערב בהם ובניהם אינם יהודים

ויקראו יהודים שהוא נגד תורתינו הקדושה. בקילור גוי אינו יהודי וכבר הבדילנו הקב"ה מהם בקבלת התורה וכה נשאר מובדלים מהם עבגל"א.

ידידו המצפה לישועת ה' עוד בחדש מנחם אב הזה ויהפוך ה' לנו לששון ולשמחה דושלה"ט וש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצא

המאמץ ומגדל ילד שאינו שלו חייב להודיעו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

(בסי' ע"א) במי שנשא אשה ויש לה בן מבעלה הראשון אי יש להודיעו בשעת הבר מצוה שהוא אינו אביו או אין חייב וכתב מעכ"ג שדי להודיעו בשעת החופה והרי חז"ל שמותר למחוק ח"ו שמו של הקב"ה למען השלום וכ"ש להעלים ממנו שם אביו וציין בשו"ת ח"ס סי' ע"ו אבן עזר ושו"ת ציר יעקב.

ולפענ"ד זה לערך שבע עשרה שנין כתבתי מהמחלה הזאת אשר הנהיגו במדינה זו להעלים מהבנים מקור מחצבתם והנה לבד שהוא עולה להורים האמתיים שגוזלים מהם את בניהם וגוזלים הבנים ממשפחתם ומקור מחצבתם, ובמדרש אמרו ז"ל שהוא אחד מהאיסורין מרשע הבא על א"א והוליד ממזר, אבל חוץ מזה יש בזה גם משום שיעבור הבן הזה ע"כ התורה כולה כשלא ידע מי הוא, ולמשל אם ימות האב הזה שאינו אביו הוא יירשנו ויגזול מהיורשים האמתיים, ואם ימות בלא בנים יפטור אותו מיבום, גם לענין הכאה וכיבוד אב ואם ואם עבר ח"ו וצריך לעשות תשובה יש חילוק בין אם הוא אביו או מגדלו, גם לענין יחוד וחיבוק ונישוק לאשת איש אם לא ידע ויחבק וינשק את אשת איש הרי עובר עכ"פ בשוגג על חיבוק ונישוק אשת איש האסורה לו ככל אשת איש, ועוד כמה נפקותות לענין הלכה שיש לו דין גר שיש לגרים הלכות מיוחדות שילא מכלל גוי אבל לקהל ישראל לא נכנס עיין משנ"ה ח"ד סי' קס"ז ועוד בכמה מקומות.

והגם כי נידון דידן לא דמי דנידון דידן הולד כשר ומבעלה הראשון וליכא משום יחוד שהיא אמו וגם עוד עניים אבל יש כאן משום כיבוד אב וגם ענין של ירושה וכיולא בזה עכ"פ לפענ"ד לריך להודיעו במוקדם האפשר ואפילו קודם הבר מלוה ואדרבה לכתחילה לא הי' לריכין להעלים ממנו אם לא כשא"א באופן אחר וידוע דבערי יורא־פ היו קורין לשטיב פאטער פעטער או דוד והבן.

ובתשובה אחת לכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש כתבתי לפ"ד התה"ד בשתוקי או אסופי שמת ואינו יודע ההורים כל אדם יכול להחזיק בנכסיו כנכסי הגר ואפילו הניח צוואה והכ"ג יעשו לו עולה אם לא יגידו לו בן מי העלם הזה ונמלא או שיחשב לבן המגדלו שהוא עולה להקרובים או שימות הוא ובן אין לו ויגזלו את נחלתו, והגם שמעכ"ג כתב להודיעו בשעת חתונה אבל באמת מיתה שכיחה ולזמן מרובה לכ"ע חיישינן למיתה, או למיתת הזקן או למיתת הבן הילד ושוב אפשר שלא יתברר האמת, חוץ ממה שיש בכל יום חיובים על האדם לדעת מי הוא מולידו ובתורה ויתילדו על משפחותם פרש"י הביאו ספרי יחוסיכם.

ובעונ"ה כבר ידוע לנו מהילדים המאומצים (אדאפטירט בלע"ז) שישנם כבר כהנים ולוים ע"י שלא הודיעו שאינם בניהם של המגדלו שהם כהנים או לוים והדבר הזה מפורסם והמתנה לחופה קשה ועיין תוי"ט ריש מס' מו"ק דהכל למיתה ואין הכל זוכין לחופה וי"ר שנזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה אמן סלה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצב

כהן שנכבש על הנכרית בערכאותיהם ושוב נתגיירה ומה דין הבנים

כ"ב אלול התשמ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' מוהרש"ט שליט"א בעמח"ס חשובים

אחדשכת"ר.

ועל דבר אשר הביא לפני שאלה מהאי גברא שהוא כהן ונשא גיורת והתקרבו לדת ישראל והוא עכשיו שומר התורה בכל פרטיה והיא גם היא שומרת הדת אולי יותר ממנו אלא שבדבר זה אכתי לא יכול להשקט במה שהיא כהן והיא גיורת מה דינו ואם הבנים הם חללים אבל לא יוכל בשום אופן להתגרש.

והנה לענין הבנים כיון שנולדו ממנה קודם שהתגיירה פשוט שאין עליהם שום חשש חללות ואין להם שום דין כהונה בכלל שהם צריכים גירות כמו האם שלהם שהרי ישראל הבא על הכותית הולד כמותה וא"כ הילדים הם לאחר שיתגיירו יהיו גיירי צדק והאחד כבר לומד בישיבה והוא מתמיד גדול מ"מ צריך טבילה אבל ב"ד כשר אם לא טבל עדיין וקבל מצות או אפילו טבל אלא שהי' בב"ד של רעפארמער שהרי אצלם ליכא קבלת המצות.

ודע כי גם לקרות אותם על שם אביהם אני חוכך בזה מאד וכבר הארכתי בזה הרבה לענין מרי בר רחל שהי' בן איסור גיורא והיו קוראין אותו על שם אמו ולא על שם אביו הגר הגם שהי' גר צדק וכ"ש להיפוך שהאם היתה גויה והולד הולך אחריה לגמרי.

עוד צריך לדעת שהבן הזה לא יעלה לכהן וגם לא יעלה לשום שררה של צבור להיות ראש ישיבה וכיוצא בו דמקרב אחיך כתיב והאי לאו מקרב אחיך הוא ולכן אינו עולה לגדולה ולא דמי למרי בר רחל שהושיבוהו לשררה שהיתה אמו מישראל אבל אלו שנולדו קודם שנתגיירה אמם א"כ הולד הולך אחר האם והם גרים גמורים.

סימן קצג

עוד להנ"ל
בן שנולד אחר גיור רעפארמי

ולגבי בן השני שנולד אחר שנתגיירה בגירות הרעפארמער כיון שהיה טבילה קודם שנתעברה א"כ הי' אפשר לפקפק עליו שיהי' חלל עכ"פ להחמיר אבל כנראה דאין להחשיב הגירות שלהם כלום כי הם לא מאמינים והגרים שמגיירים נמי אין מקבלין עליהם עול מצות כלל ואין זה אלא ענין של לערעמאניא בלע"ז בלי התחייבות וקבלה כלל וממילא אין זה בכלל גירות, ולכן גם הבן השני שנתגייר לאחר מכן, ואם לא נתגייר צריך להתגייר והרי הוא ג"כ כגר צדק, ועיין בכורות דף ל' דבלא קבל אפילו דבר אחד ואפילו רק דרבנן אחד לא הוי גר.

סימן קצד

עוד להנ"ל
גיורת שקבלה עליה לקיים כל המצות זולת שתדור עם כהן

ומעתה לענין האשה עצמה הנה באמת כי כל זמן שהוא דר עמה הרי הוא נתחלל בה והיות כי הוא ממשפחה חרדית ויודע בודאי שהוא כהן א"כ חייב לגרשה ואם לא תרצה להתגרש וגם הוא לא ירצה לגרש א"כ אפשר דעל עצם הגירות יש לדון הגם שנתרצתה להתגייר שנית בפני ב"ד כשר מ"מ כיון שקיי"ל אפילו קבל עליו כל מצות התורה חוץ ממצוה אחת ואפילו מצוה דרבנן שוב לא הוי גר עיין יו"ד סי' רס"ח סי"ב. וא"כ הכי נמי כיון שאסורה להנשא לכהן והיא לא רוצה לקבל עליה זה שאסורה לדור עם כהן א"כ חסרה מצוה אחת

בקבלתה ולא הוה גיורת בכלל למפרע ונמלא שאיסורו של כהן זה שגר עם גויה ולא עם גיורת וגם שוב עושה יין נסך וגם בישולה הוא בישול עכו"ם ואינה נאמנת על הכשרות ולכן גם האיסור שלו אינו איסור של גיורת שנשא אלא האיסור שלו שהתחתן בגויה כיון שאינה גיורת, ולא דמי להמתגייר לשם אישות דיש פוסקים דס"ל דמועיל הגירות הגם שאסור להתגייר מ"מ בדיעבד מהני דהתם מיהו ליכא איסור תורה שעוברים בכל שעה אלא שהתגיירה לשם אישות אבל קבלה כל התורה כולה עליה אבל הכא הרי כיון שאסורה לדור עם כהן ולא קבלה על עצמה איסור זה הרי חסר בקבלת המצות, כמבואר בבכורות דף ל' דבלא קבל אפילו דבר אחד אינו גר.

והנני ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצה

אי מותר למכור שאר ספרים זולת ס"ת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר השאלה אי מותר למכור שאר ספרים שיש לו בביתו כשהוא צריך לו להוצאת ביתו או שהם בכלל ס"ת שמבואר בש"ע יו"ד סי' ע"ר שאסור למכור.

ולפענ"ד הדבר מבואר לפ"מ שאנן קיי"ל כהרא"ש בהל' ס"ת והובא בש"ע יו"ד ס"ב שכתב דהאידנא מצות עשה על כל איש מישראל שידו משגת לכתוב חמשה חומשי תורה וגמ' ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו כי מצות כתיבת ס"ת הוא ללמוד בה, וע"י לימוד הגמ' ופירושיה ידע פירוש המצות והדינים על בוריים לכן הן הספרים שאדם מצווה לכתבן וגם שלא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה, עיין לשון הרא"ש ובש"ע שם ס"ב ובש"ך וט"ז. וא"כ מבואר דבהם ספרים נמי אסור למכור כמו ס"ת אם לא לישא אשה וללמוד תורה וז"פ.

ועיין פת"ש שהביא בשם תפארת למשה על מה סמכו העולם למכור ספרים לכ"ד שירצו ועיין מג"א סימן קנ"ג סקכ"ג.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצו

לכתוב חידושי תורה שבע"פ בזמן הזה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר שאל אמאי מותר לכתוב חידושי תורה הא בגמ' לא אמרו רק משום שלא תשתכח תורה התירו דכתיב עת לעשות לה' עיין גיטין ס' ע"ב כותבי הלכות כשורפי תורה וא"כ מה שמחדש מנ"ל להתיר ועיין ברכות שלהי מס' התחילו לשאול בה'.

הנה בגמ' תמורה י"ד ע"ב פריך ארב דימי שרצה לשלוח איגרת לרב יוסף בגל הא כותבי הלכות הו"ל כשורפי תורה ומשני מילתא חדתא שאני ופרש"י חדתא חדשה שלא היו יודעין לארץ הברייתות לא חדתא לחדש דבר כגון שחדשה היא ומבואר דלחדש חידושים שלא היו ידועים מותר לכותבם ועיין רגמ"ה חדושי מילתא שאני דבר חדוש הוא אותו הקושיא ומש"ה מותר ע"כ.

ובאמת כי גם טעם שני אמרו כיון שחידש דבר ומלוי שכחה אם לא יכתבנו ישכח וא"כ מותר לכתבו ועיין ס"ח סי' תק"ל כי את כל המעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע וגו' מי תכן את רוח ה' (ישעי' מ' י"ג) כי הקב"ה גוזר מי יהי' חכם ומה חכמתו

וכמה שנים וכמה ספרים יעשה יש שגוזר עליו שעושה ספר אחד או שנים או שלשה וכן בתלמוד וכן לפתור קרייה וכן בסודות אחרות, וכל מי שגילה הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גוזר מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כ"ה י"ד) וכתיב (משלי ה' ע"ז) יפוצו מעינותיך חוצה וזה שכתוב (קהלת י"ב י"ד) יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינו כותבה ועיין מק"ח שם. ואדרבה לדעת הרא"ש מקיים בזה מצות כתיבת ס"ת עיין יו"ד ע"ר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצז

ס"ת שנכתב בכתב וועליש מהו לגונזה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר ס"ת שנכתב כתב וועלש מהו הדין לאשכנזים הנה כבר כתבתי במקום אחר שרוב האחרונים מתירין לקרות בס"ת ושלא לגנוז הנכתב בכתב וועליש ומיהו ודאי לכתחילה לכתוב כותבין או כתב ב"י או כתב האר"י ז"ל. ועיין ש"ע א"ח סי' ל"ב ויו"ד סי' רע"ד ס"ו ובפת"ש שם אות ה' ועיין שו"ת א"ס יו"ד סי' רס"ה בס"ת שנכתב באותיות ותגים משונים ומרובים ועי"ש עוד סי' רס"ח וממילא לענין לצאת יוצאין בו נמי לכל הקריאות. ומה שנכתב בס"ת פלוע דכה בה"א או דכא באל"ף ג"כ לא פוסל בדיעבד ולכן יכולין לצאת בס"ת כזו אשכנזים או ספרדים ואין שום ספק או פקפוק בזה.

והיות כי אין הז"ג לא אוכל להאריך יותר וה' שנותיו יאריך ויזכה להיות ממזכי הרבים ומרביץ תורה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ובברכת התורה שיזכה לקבל התורה מתוך טהרה וקדושה הנני בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצח

אחד תיקן ס"ת ולא אמר לשם קדושת ס"ת

ד' בהר התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ תלמידי ידידי ודב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר מנחם יוני שליט"א, ראש ישיבת כתר תורה במעקסיקא סיטי.

אחדשכ"ת בידידות ואמנה.

בדבר שאלתך בס"ת שנמלאו בה כמה נפסקים ותקנס בעה"ב אחד ירי"ש אלא שלא אמר בפיו בפי' שכותב לשם קדושת ס"ת וגם לא נתכוין בפי' לזה, וגם תיקן איזה שמות הקדושים וג"כ לא אמר בשעת תיקון שמתקן לשם קדושת שמות הקדושים ועתה נפשו בשאלתו כדת מה לעשות בס"ת זו והגם שאפשר להכיר התיקון שעשה ובשאר אותיות אפשר הי' למחוק ולחזור לתקן לשם קדושת ס"ת אבל בשמות הקדושים השאלה כדת מה לעשות.

ולפענ"ד כשחזרתי הביתה הרבה לער היתה לי שלא אצטרך ח"ו לפסול ס"ת ולגונזה וזה ילא ראשונה הנה בגמ' גיטין נ"ד ע"ב ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתים לשמה א"ל ס"ת שכתבת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ואי אתה נאמן לפסול ס"ת א"ל רבי ירמיה נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר דס"ת כוליה מי הפסיד א"ל אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום וליעבר עלייהו בקולמוס וליקדשיה כמאן נימא דלא כרבי יהודה דתנן הרי שהיה צריך לכתוב את השמות ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו ד' מעביר עליו בקולמוס ומקדשו דברי רבי יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אפילו תימא רבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא ומבואר בס"ת שנכתבו אזכרות שלו שלא לשמה אינו שוה כלום שהוא פסול ועיין יו"ד סי' רע"ד וסי' רפ"א ס"ה וא"כ לכאורה ס"ת זו כיון שהתיקון

הי' שלא לשמה ולהעביר הקולמוס לא קיי"ל כר"י ואפילו נימא דבשאר אותיות נסמוך אבקיאות הסופר שיוכל להכיר ולמחוק בכל המקומות שתקן הבעה"ב הנ"ל אבל באזכרות אסור למחוק, ואף שהשם לא נכתב בקדושה לשם קדושת ס"ת מ"מ לענין מחיקה כיון שידע שזה שם אסור למחקו משום לא תעשון כן אפילו אין בו קדושת ס"ת דלא גרע משם שנכתב על הכלי שאסור למחקו וא"כ לכאורה נפל פיתה בבירה.

ברם לאחר העיון חשבתי דלא דמי דהכא הרי האי גברא שיצא לתקן את הס"ת הרי כונתו באמת הי' לתקן ס"ת שתהי' כשר שהרי ידע שעכשיו הוא פסול ויצא לתקן להכשיר הס"ת א"כ המעשה היתה לשם ס"ת וגם המחשבה היתה לשם תיקון ס"ת אלא שלא אמר כן בפה ואפשר דכה"ג אמרינן סתמא לשמן בדיעבד שלא לפסול הס"ת הגם דלכתחילה צריך לפרש בפה שכותב לשם קדושת ס"ת ולשם קדושת שמות הקדושים כמבואר כ"ז בש"ע ובספרי סת"ם. והו"ל כעין כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו בדיעבד עכ"פ שלא לגנוז הס"ת.

והאיר ה' עיני בשו"ת סת"ם הל' ס"ת סי' ע"ח (להגר"ש קלוגער ז"ל) שכבר נשאל בשאלה כזו בסופר שתקן ס"ת ישנה ותיקן רוב הספר ושכח לקדש השמות ואחר שנזכר שוב קידש שאר השמות עד סוף הספר והביא ג"כ מש"ס גיטין ושא"א להעביר הקולמוס ושכן פסק הש"ך ואם קידש עכ"פ במחשבה הי' אפשר לסמוך על הש"ך אבל היכא דלא קידש כלל צ"ע. שוב הביא דעת רש"י הובא בב"י יו"ד סי' רע"ד דבס"ת סתמא לשמו קאי וסתמא נמי כשר והביא ראי' לשיטת רש"י מזבחים ועוד ותמה על הע"ז יו"ד סי' רע"ו שדחה דברי הב"י וסיים דלכן נראה לו דהס"ת כשר וא"צ גניזה וסיים כן נלפענ"ד נכון לדינא ולכבוד התורה שלא יצטרך גניזה ע"ש.

איברא דנראה לפענ"ד לומר דבר חדש והוא דדוקא כשכותב ס"ת מחדש ולא קידש לשם קדושת ס"ת או האזכרות אז נפסל הס"ת די"ל דס"ת מעולם לא נתקדשה ועל חלות קדושה צריך לומר בפה דוקא אבל ס"ת שנכתבה לשמה רק שנפסקו כמה אותיות מ"מ כיון דלדעת כמה פוסקים מותר לקרות בס"ת כזו וגם אכתי ניכר קצת רישומו כה"ג מודי דסתמא לשמה וחוזר קדושתו הראשונה, ובפרט לפמ"ש האחרונים דהא דחיישינן בסתמא הוא שמא כתב להתלמד ולא לשם קדושת ס"ת אבל המתקן ס"ת ישן ודאי ליכא למיחש דלהתלמד כתב ושפיר מהני סתמא לשמה.

שוב מצאתי בספר משנת אברהם שער כתיבה לשמה סי' י"ט סכ"ד בס"ת ישנה ורובה נטשטשו האותיות ורושמו ניכר ותיקן סופר א' בהע"ק ושכח לקדש לשם קדושת ס"ת וגם שכח לקדש השמות אפילו במחשבה או שטעה בדין שהי' סבור דמה שצ"ל לשם קדושת ס"ת וגם לקדש השמות הוא רק בתחילת הכתיבה מחדש ולא בהע"ק והנה ודאי הע"ק לא מהני פעם שנית לשמה ואין סברא לחלק בין העברת הקולמוס לשמה ובין כתיבה שלא לשמה דלא מהני כמ"ש בסעי' י"ב אך מ"מ נראה דהס"ת כשירה דע"כ לא ס"ל לדיעה ב' שבסעי' י"ב דסתמא פסול הוא רק שמא כתבו רק להתלמד ממנו ולא בעי לשמה אבל באם כבר היה ס"ת וקראו בו והיו השמות כתובין וכבר ראה השמות כתובין לפניו א"כ יודע דהיו שמות קדושים בזה ודאי הוי סתמא לשמה ומודים לשיטת הר"ש והרדב"ז שבסעי' י"ב (ספר סת"ם ועיקרי דינים בשם תשו' בעי חיי סי' רל"א דברשומו ניכר א"צ לקדשן מחדש ע"כ ע"ש) ושמחתי כעל כל הון שמצאתי לי חבר הבעי חיי, וממילא יצא הדבר להתירא בהכשר לס"ת כנ"ל. ומיהו מהיום והלאה יש ליזהר שלא יגע אדם לתקן ס"ת רק סופר יר"ש ומומחה.

דורשה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קצט

ס"ת המנוקד פסול

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו באחד שלא ידע לקרא בס"ת ועשה נקודות אי מותר לקרות בס"ת זה כי אין מי שיקרא במקום זה בס"ת שאינו מנוקד.

והנלפענ"ד דמבואר בש"ע יו"ד סי' רע"ד דס"ת המנוקד פסול ואפילו הסירו ממנו הנקוד פסול ואם העליהו לקרות מעלים אחר וקורין בו כי יש אם למקרא ולמסורת ואם מנקדו אין כאן מסורת כך פשוט במס' סופרים וכ"כ רבינו האי בתשובה, ועיין רבינו ירוחם נתיב ב' ח"ב ועיין ש"ע יו"ד סי' רע"ד וברכ"י סי' רע"ו ועיין שו"ת המיוחסות סי' רל"ח ובשו"ת דבר שמואל סס"ב ועיין באר שבע סי' ס"ח ונוב"י ק' סי' ע"ד ות' יסי' קע"ב ומהר"ם ש"ק יו"ד סי' רע"ח ולכן נמי מי שאינו יודע לקרות אסור לו ללוין טעמי הניגון עליו כי גם זה משנה הקריאה כמובן. ועיין מהר"ם ש"ק הנ"ל דגם המנוקד בעפרון נמי דינא הכי. ומיהו דוקא שנקדו בשעת כתיבה שלעולם לא הוכשר הס"ת אבל אם נקדו לאחר הכתיבה יכול למחוק הנקודות והס"ת חזר והוכשר.

דושה"ס בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ר

ס"ת שיש בה כמה יריעות מכתב ב"י וכמה יריעות מכתב האר"י ז"ל

ר"ח סיון התשמ"ז בנ"י
מע"כ אשכול הסופר כו' סופר סתם הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד אשר שאל באחד שהי' לו ס"ת שכמה יריעות הם מכתב בית יוסף וכמה יריעות מכתב האר"י ז"ל וכנראה שהוא מחמת החורבן שקבלו יריעות מכמה ס"ת שהיו תחת ידי זרים ושלטו בהם אי מותר לקרות בהם, לפי שסופר אחד אמר לו שמלא בס' אגרות משה שכה"ג פסול מטעם מנומר.

והנה באמת כי בשו"ת אגרות משה לידי"נ הגאון זללה"ה א"ח ח"ד סי' ע' כתב שאף שכל הכתבים שאיכא אלינו הם מסיני ומ"מ א"א לכתוב פרשיות של תפילין ומזוזות אלא בכתב אחד משום שיהיה פסול מדין מנומר, ע"ש ולפ"ז אפשר דוקא תפילין ומזוזות שהם פרשה אחת בשתי כתבים אבל ס"ת שיריעה כולה אחת נכתבה בכתב ב"י ואחת בכתב האר"י מודה דכשר.

ומיהו יפה העיר חכ"א דבשו"ת השיב משה יו"ד סי' נ"א בס"ת שחלי' נכתב הלד"י ע"פ שיטת אחת וחליו ע"פ שיטה שני' והביא דברי המלות שמורים בצורת האותיות של כתיבת התפילין איתא דיו"ד הימנית יהיה הפוכה ומבואר שם בשם מהרח"ו והאר"י זלוק"ל דהשינוי שיש בצורת האותיות בין הספרדים והאשכנזים יש סמך לכולם וסודות עליונים וסמכין עילאין ואלו ואלו דא"ח הן מיהו הגם שצריך כל אחד להחזיק מנהגו ובפרט כי בס"ת מנהג לעולם לכתוב ביוד ישרה הלד"י בקו ימנית ומיהו אין לפסול אם נכתב ביוד הפוכה דהא לד"י הוא וכותבין כן בתפילין לכתחילה, ואף שמנהגינו לכתוב יו"ד ישרה מ"מ כבר כתב הרמ"א א"ח סי' ל"ו ס"א דאם שינה בצורת האות לא פסל.

וכתב ואף שקלת לדיין כך וקלת לדיין כך אין כאן תרתי דסתרי דשניהם לדיין הם ושניהם אמת כמבואר בדברי האר"י ז"ל והגע עלמך דמ"ש הרמ"א ז"ל דשינה בצורת הכתב לא פסל נימא דהוא דוקא בשינה כל האותיות ועד"מ אם שינה באות א' לא יכשר רק באם שינה כל האלפין אבל אם שינה באלף אחד או שתים או

שלא מליור המבואר בפוסקים ושאר האלפין כתב כדינו בליור המבואר בפוסקים יהי' פסול אין זה אלא דבר תימה והו"ל לפרושי דאם שינה בצורת הכתב לא פסל היינו דוקא בכותב הכל בשינוי ההיא ומדכתב סתמא ש"מ בכל ענין לא פסל דהיינו בניכר לכל שהוא אות זה וא"כ אין כאן תרתי דסתרי ע"ש.

ומעתה דידן נמי וכ"ש הוא מהתם ומה התם דאפילו בעמוד אחד שיש כמה מיני אותיות אחד של ב"י ואחד של האר"י לא פסל כ"ש בשני מיני יריעות שכל יריעה של שלשה או ד' עמודים בכתב זה ושלשה מכתב זה שאינו פוסל בדיעבד, עכ"פ דברי בעל השיב משה הם דברים של טעם דבאותיות ששינה בהם אין בזה לפסול וע"כ דכה"ג לא מקרי מגומר ג"כ דאל"כ אכתי תקשה קושית הבעל השיב משה על הרמ"א שכתב דשינה בצורת הכתב לא פסל נימא דוקא באופן דליכא משום מגומר ולפי דעת הגרמ"פ לעולם יש בה משום מגומר א"כ לעולם אותיות אחרות פסולים וע"כ כמ"ש הבעל השיב משה דאין לפסול בשביל זה לא תפילין ומזוזות וכ"ש ס"ת וכ"ש מיריעות שלמות בכתב זה ויריעות שלמות מכתב זה, אם לא שיכול בנקל לתקן וכן לא יצטרך לגנוז שאר היריעות אבל אם צריך לגנוז שאר היריעות אין לפסול הס"ת והרי היא בחזקתו לקרות בו בציבור כנלפענ"ד ברור.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רא

ברכות או דברי תורה הנשלחים על הדואר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר רחה על המדפיסים פסוקים וברכות וכיוצא בו מדברי תורה ושולחין על הדואר באור מודעות עושין איסור בזה ויש למחות בדבר.

יפה העיר מאד כי באמת גורם לברכות וד"ת שיתבזו מה נאמר ואם על כותבי ברכות בזמנם כתבו עליהם וקראו להם שורפי תורה (שבת קט"ו ע"ב) וכותבי הלכות כשורף התורה והלומד מהם אינו נוטל שכר (תמורה י"ד ע"ש) כ"ש שמות כאלו, וכן שמעתי פעם מכ"ק האדמו"ר מבלוזוב ר' ישראל שפירא זצוק"ל ה"ה בהיותי אצלו לבקרו להבחל"ח שמעוד האלונן על השולחים בדואר דברי קדושה ובאין לידי בזיון. ועיין ר"ה י"ח דעל דבטלות אדרכתא מן שטריא עשאוהו י"ט והכ"נ בא ליד בזיון כתבי קודש כי ע"פ רוב זורקין אותן ועיין ש"ת א"ח סי"א סק"ג בשם התבי"ש ובפת"ש יו"ד סי' רע"ה ס"ק כ"ו דהתבו"ש התרעם על מה שרגילים לעשות מנורות של קלף מלויירים להניח בסידורים וכותבים בהם שויתי ה' כ' בן ד' אותיות ושאר שמות מפני שעל הרוב אין משמרין אותן כראוי ומשתפכים בראש כל חוצות ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רב

מכתבי חול אי מותר לכתוב בראש המכתב ב"ה

אור ליום ד' שמות התשכ"ט ברוקלין יצו"א

החיים והשלום אל כבוד הב' החשוב מופלא ומופלג כהן שדעתו יפה וכו' שמאל הכהן קאהן הי"ו הלמיד ישיבת טעלז.

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו אי מותר למחוק ראשי תיבות שכותבים במכתב בע"ה או ב"ה דאפשר יש בו קדושה והביא משם ספר פסקי תשובה, הנה בס' חסידים סי' תתקל"ה כתב אם כותב אדם ב' יודין להיות רמז להקב"ה יכול למחוק

והחיד"א שם ציין דמהרדב"ז משמע דאינו יכול למחוק והרמ"א יו"ד סי' רע"ו בשם מהרי"א סי' קע"אכתב בכותב ב' יודין ואחת על גביהן מותר למחוק לצורך ומבואר דשלא לצורך אין למוחקן ועיין ש"ך שם סקי"ד ועיין ס' הלכה למשה סי' ו'. ונראה דעת האחרונים דמדינא מותר למחוק ב' יודין או ד' הרומז לשם השם אלא דמ"מ יש להחמיר שלא לצורך.

ויש לעיין הכותב ב"ה או בע"ה במכתב מה כוונתו דאי נימא דכוונתו לרמז על שמו הקב"ה א"כ הו"ל אות זה רמז להקב"ה ודינו מבואר בש"ע הנ"ל דלכתחלה יש להחמיר אבל אי נימא דאין כוונתו לרמז על השם אלא להתפלל להשם הבורא א"כ מותר אפילו לכתחלה וכ"ש מי שכוונתו בפי' לכתוב בעזרת השם ליכא שום איסור למוחקו ומ"מ לקיים והייתם נקיים מהשם יותר נכון לכתוב בס"ד דאז אינו מרמז כלל על שם השם וליכא שום קפידא. שוב מלאתי דבשו"ת לפנת פענח סי' קל"ו-ז הביא דהוא מחלוקת בירושלמי פ"ב ופ"ג דסוטה ב"ש וב"ה ולכן יש ליזהר שלא לכתוב תיבת ב"ה על ראשי מכתבים שלא יבואו לידי מחיקה ועיין רמב"ם פ"ה מיסה"ת ה"ג ובגמ' שבת קט"ו וע"ז י"ח ע"א וירושלמי פ"א דמגילה וע"ש ודו"ק.

ומיהו אנן קבלנו לכתוב בראש כל מכתב בס"ד או ב"ה, וכן שמעתי מהגה"ק בעל שפת אמת שהקפיד שלא לשנות מלכתוב וכן ראינו אצל רבותינו ואבותינו ז"ל.

המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רג

להקליט השם על טייפ רעקארדער או למחקו

ג' משפטים התש"ל ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הב' החשוב מופלא ומופלג כמר אליעזר בנימין מרדכי אייזנער נ"י, תלמיד ישיבת טהאש במאנטריאל קאנארא.

אחדשה"ט. מכתבו הגיעני בדבר שאלתו במכונה הנקרא טעיפ רעקארדער בלע"ז אם מותר לקלוט עליו השם ואם כבר קלט אי אסור למחקו או שמא מותר למחקו כדי שלא ישמע השם לבטלה כמה פעמים.

והנה בדין כתיבה ומחיקה הנה אני מצרף פה גלוס מחשובה אחת אשר כתבתי בזה לא"א בירושלים עיה"ק ולא אמרו חכמים בכפילה.

ומה שמספקא ליה שיהא מותר למחקו כדי שלא ישמע כמה וכמה פעמים השם לבטלה הנה אי נימא דיש איסור במחיקה אז ודאי אסור למחוק בשביל שלא ישמע השם עליו אלא יגנוז כל הטייפ ומי יאמר לו להכניו על המכונה ולשמע השם לבטלה ודאי דלא יעשה כן אבל למחוק ג"כ אינו צריך אלא שיגניענו. ולפי מה שהעלתי בתשובה הנ"ל הנה הוא בכלל הרחק מן הכיעור ודומה לו, ומ"מ איסורא ליכא למחוק ואולי מותר למחוק אף לכתחילה, דמה שמוחק אין כאן מחיקה כלל שהרי אין כאן כתב אלא איזה רשימה קלושה של עלעקטראניקס ולא של כתב כלום אם לא משום הרחק מן הכיעור וי"ל.

המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רד

ספר תורה אי מותר לפורקה לחלקים ויריעות כדי להוציאה מבין הגוים

ב' לסדר בא התשד"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה כו' ר' אלימלך יודא גראס הי"ו ברוקלין נ"י.

אחדשה"ט בידידות.

בדבר שאלתו בחלק מס"ת שנשאר בפולין מדינת הדמים והוא ביד איש אינו יהודי שם והיות כי בעוה"ר לא נשארו שם יהודים אי מותר

להוציא התפירות דהגס כשהוא ס"ת כשרה הי' אסור להוציא התפירות ולפסלה ואלו הו"ל בכלל דלא תעשון כן לה' אלקיכם וכ"כ הוא מחילת דיהכ"נ דמבואר בתשו' מהרי"ק שהוא בכלל הזה ומ"מ אם היו צריכין להוציא התפירות לצורך הס"ת מותר כל שהוא לצורך ותקון הס"ת והרי אפילו מחיקת השם ח"ו פסקינן שאם נשפכה דיו על השם מותר למחקו כדי לתקנו דאין זה דרך מחיקה רק דרך תיקון עיין רמ"א יו"ד סי' רע"ו סי"א ועיין ש"ך שם סקט"ו ובפ"ת סקי"ט וא"כ בדידן נמי כיון שהס"ת כמו שהוא הוא בפולין יש כאן ב' עניים אחד שיש לחוש שהגוים יבזו את הס"ת או יותר מבזיון ואפילו אם לא יבזוהו מ"מ כיון דאם תשאר הס"ת שם לא יקראו בה לעולם אלא תעמוד כן לעולם ותפסל ע"י עמידה כידוע דס"ת שאין קורין בה נפסלת ועיין ב"מ כ"ט ע"ב במשנה מלא ספרים קורא בהן אחד לשלשים ואם אינו יודע לקרות גוללן ופרש"י שמתעפשים כשעוהים מלפתחן וכל ספרים שלהן היו עשויין בגליון ע"כ ולכן ודאי הי' מותר בכדי להוציא הס"ת מבין הגוים לפתוח התפירות ולהוציא הס"ת גליון גליון.

וא"כ כ"ש בדידן שהמדובר הוא בחלק מס"ת שנמלא ביד אינו יהודי והו"ל ס"ת פסולה ממילא ואין לו תשמיש ככה אלא צריך לגנזה או לקוברה אם אין לו מי שיוסיף על היריעות וס"ת שחסר בה אפילו אות אחת פסולה וכ"ש כאן וא"כ ליכא כאן שום איסור לפתוח התפירות ולחלק היריעות ולהוציאם מפולין כי שמא כשיבא למקום חורין אולי ימלא החסירות ולעשות הס"ת כשר ואם לא ימלא לה גואל עכ"פ יגנזו אותו כפי ההלכה, ולכן ודאי שמותר ומלוה איכא לפתוח התפירות ולחלק היריעות כדי להוציאם אולי ימלא להם גואל ויגאלנו.

ידידו דושה"ט ומברכו בברכת אריכת ימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רה

המניח ספר פתוח לאחר לימודו משכח תלמידו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר השאלה ששאל מה שרגיל פתגם בפי העולם שהמניח ספר פתוח משכח תלמידו אם יש לזה איזה מקור או שהוא רק כדי לחייס שלא להניח הספר פתוח.

אהובי ידידי כבר אמרו חז"ל מנא הא מילתא דאמרי אינשי ומשמע דמה שאמרו אינשי אינו רק סתם אמירה אלא הכל יש לו מקור ויש להתחשב בזה מאד ועיין שו"ת הרשב"א ח"א סי' ע' דאפילו מה שנשים זקנות מספרות הוא קבלה ממשה רבינו ע"ה ובאמת כי דבר זה אינו פתגם אלא מבואר בש"ך יו"ד סי' רע"ז ס"א דידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד והוא "שומר" דפין על מי שמניח ספר פתוח ויולא שמשכח תלמודו והביא ראי' מש"ס עירובין נ"ח ע"א והב"ח הביא כן מירושלמי מגילה, ועיין ע"ז שם ונקה"כ מה שכתבו וק"ל.

רושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רו

אי מותר להניח ס"ת בלי שמירה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בביהכ"נ שנכנס הגשם לתוך הארון הקדש והוציאו הספרי תורות והכניסו לארון קודש אשר בביהמ"ד והיו שם מי שאמר להניח הס"ת על הבימה עד שיתקנו הארון הקודש ויחזרו הס"ת וכ"ת הורה שאינו מכבוד התורה להניח הס"ת בלי שמירה והיו דבריו נשמעין אלא נפשו היפה בשאלתו אם לא הי' מספיק מקום להניח כל הס"ת בארון הקדש והיה הכרח להניח מקצתם על הבימה מקום שמתפללים שם עד שיתקנו הארון קדש אם הי' צריך אחד להשאר ולשמור הס"ת על הבימה עד שיתקנו או סגי בכסוי.

ולפענ"ד לא מצאתי בשום מקום שס"ת צריכים שימור משום כבוד אלא כשמוציאין ס"ת לקריאת התורה אין זה מדרך כבוד להניחה על הבימה שנראה דאינו מכבד התורה ואינו רוצה להחזיקה בידיו (א"ז בשם הירושלמי והובא ברמ"א א"ח סי' קמ"ז ס"ח ע"ש) וגם בהא יש חולקים אבל לא מצאתי בשום מקום דס"ת צריכים שימור ע"י בנ"א דוקא אלא כל שמניחו על מקום משומר מהנזקים ומהבזיון סגי בהכי וא"כ פשוט אם לא היה מקום אחר להניח הס"ת הי' מניחים הס"ת על הבימה ולא היו צריכין שימור מבנ"א אלא הי' צריך לכסותם באופן שלא יפסדו ולא יתקלקלו וגם אחרים לא יקלקלם וזה פשוט. גם מה שחלק עליו שכנגדו שרצה להניח כל הס"ת על הבימה בכסוי עליה לחוד ודאי לדק בזה כ"ת שחלק עליו ליתנם בארון קדש בביה"מ אבל משום שומר ליתא וכמ"ש כנלפענ"ד.

ידי"נ דושלה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רז

להניח על ספר פתוח בגד לכסותו

מע"כ ידידי היקר תלמידי חביבי כו'

אחדשה"ט.

בדבר אשר ראית שאני נוהג כשמניח ספר פתוח ויוצא פורס עליו בגד ותמהת על זה.

דע כי אמרו ז"ל המניח ספר פתוח קשה לשכחה עיין ש"ך (יו"ד סי' רעז סק"א) וכתב הב"ח דמירושלמי דמגילה יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים עכ"ל ולא היה צריך ללמוד כן מהירושלמי דהכי מוכח נמי במשנה וש"ס שם (ל"א ע"א) ע"ש וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד והוא שומר דפין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמידו ע"כ לשון הש"ך ז"ל.

ולכן כשאני יוצא לרגע או כיוצא בזה ואיני רוצה לסגור הספר הנני מניח עליו בגד שלא יהי' פתוח וראי' לדבר מגמ' עירובין צ"ח כותבין ספרים תפילין ומזוזות לא התירו להן להפך יריעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד והוא ממס' סופרים ועיין רמב"ם פ"א מה' תפילין פי"ז ובטוש"ע יו"ד סי' רע"ז וכן עושין גם בקריאת התורה, בין גברא לגברא מכסים התורה.

ידידו דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רח

המחזיק בביתו ספרים בלתי מוגים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו בהא דקיי"ל החזיק ס"ת שאינו מוגה עובר משום אל תשכן באהליך עולה אי עובר על אל תשכן באהליך עולה כשמחזיק בביתו שאר ספרים בלתי מוגים חוץ מס"ת.

הנה בספר היראה לרבינו יונה אל תשכן באהליך ספר חומש נביאים וכתובים שאינו מוגה אם

ידעת להגיהו ובב"י יו"ד סי' רע"ט בשם הג"מ ורא"י דלאו דוקא ס"ת דה"ה נ"ך ומשמע עכ"פ דוקא תנ"ך, ומיהו בשם רבינו ירוחם שם דה"ה שאר ספרים וכן פסק הרמ"א ז"ל יו"ד רע"ט ומיהו יש ליזהר שלא לעבור על חרם דר"ת שלא לשלוח יד להגיה בספרים בנסחאות וגירסאות לפי דעתו אלא יכול להגיה ספר מספר אחר אבל לא לפי השערתו וק"ל.

ובאמת כי כעת קשה מאד ליזהר בזה ואולי כהיום שהספרים נדפסים בדפוס לא שייך האי טעמא ורק כשכתבם ביד גזרו על זה והבן כי יש טעמים לזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רט

ס"ת שנמצאו בה ג' נפסקים בעמוד אחד

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שנמלאו בס"ת ג' נפסקים בעמוד אחד וכן נמלא על כמה עמודים אי חייב לעבור על כל הס"ת או שנעמיד הס"ת על החזקה, הנה באמת כי אין הז"ג כעת להאריך אבל נראה פשוט דהרי אמרו ס"ת שנמלא בו ג' טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו עיין (יו"ד סימן רע"ט ס"ג ובש"ד שם) ס"ת שיש בו ג' טעיות בכל דף ודף יתקן וכו'.

ולדידן הוא כך אם הוא ס"ת אשר עד עכשיו קראו בו ורק עכשיו מלאו בו כמה נפסקים יש להקל דיש לו לס"ת חזקת כשרות ולתקן עכ"פ כל שבוע בפרשה שקוראין בו אבל אם ס"ת שהיתה מונחת ועכשיו רולין להכשיר ומולאין בו כמה נפסקים נראה דלריך לעבור על כל הס"ת דכנראה מחמת שהיתה פסול הניחוהו ולריך להכשירו ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רי

שם שנכתב ע"י עכו"ם או מורדים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו ע"ד שם הוי' שנכתב בכמה מקומות ע"י גוים או משומדים אי מותר למחקו.

לפענ"ד הנה קי"ל ס"ת שכתבה מין ישרפנו עם האזכרות שבו ועיין יו"ד סי' רפ"א ס"א וא"ח סי' ל"ט ס"ד גבי תפילין וא"כ אין בזה חשש בזיון השם ח"ו אלא אדרבה מלוה מקיים אבד תאבדון את הע"ז שלהם.

וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהיסה"ת דמלוה לשורפו ומיהו מה היא דין מין ואם כתבה בשביל עלמו או בשביל אחרים ואי נפ"מ בין ישראל לעכו"ם עיין נוב"י ת' יו"ד סי' קפ"א הביאו בפת"ש יו"ד סי' רפ"א אות ג' ועיין גליון מהרש"א שם ד"ה אפיקורוס.

סימן ריא

עוד להנ"ל

שם קדוש שנדבק במקום בזיון

ובדבר השאלה עוד אם שם שנכתב בקדושה ודבקו אדם רשע או עכו"ס במקום שנתבזה השם וא"א להסירו ולקלפו אי מותר למחוק השם הקדוש הזה.

ולפענ"ד הנה כעין זה נשאל הח"ס בתשו' ח"ו סי' ח' והעלה להלכה ולמעשה ללוות לגוי או קטן למחוק ואם א"א ע"י קטן יעשה ע"י גדול ואם א"א יעשה ע"י ישראל גדול ולא ע"י קטן שלא לייתי למסרך הקטן במקום אחר ועוד דקטן אין לו כוונה ודעת והכא המחיקה שהותרה הוא משום דמכוין לש"ש להציל מבזיון וא"כ בקטן הוי איסור גמור וספינן ליה איסור בידים וה' יתן לב טהור לעבדו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריב

מין שהדפיס ספרים בדפוס אי מותר לקרות בהן

ב' מו"מ התשל"א בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כמר דוד אברהם פרידברג הי"ו בישיבה הקדושה סעלז.

על דבר שאלתו בחדושי הראב"ד על המס' ב"ק שנדפסו מכ"י ע"י איש שהוא מפורסם כמומר והוסיף ביאורים שלו אי מותר ללמוד מספר זה אפילו רק דברי הראב"ד כי אולי יש לזה דין ס"ת שכתבה מין וטעון שריפה. הנה מדין ס"ת שכתבה מין ליכא כאן דבאמת אין הוא הכותב הספר אלא המדפיס הוא שהדפיס הספר והוא רק נתן לו להדפיס ממילא אין זה בכלל ס"ת שכתבה מין וכבר הארכתי בזה במקום אחר והבאתי מדברי בני יונה ושאר אחרונים על דבר הש"ס הנדפס בוויען ע"י כומרים והבאתי מחלוקת האחרונים אי דפוס הוי בכלל כתיבה אמנם בדידן כנראה דכיון דההדפסה לא נעשה על ידו ממש א"כ ליכא בזה משום ס"ת שכתבה מין אלא דמ"מ הביאורים שכתב הוא עליהם אם כדבריו אשר הוא מין ממש ודאי דאסור וכמ"ש בזה באריכות בתשובה בס"ד בספרי ח"ה סי' קכ"ג.

ועיין שו"ת קהלת יעקב למהר"י שפורט סי' ס"ח שכתב אודות מנהג שהנהיגו כת ש"ץ שר"י שהנהיגו לעלות לדוכן בכל שבת וכתב דאף דהוא מ"ע מ"מ בכדי שלא ליתן שם בשארית לכת הרשעים צריך לבטלה והביא משו"ת רדב"ז דאסור לומר שמועה מפי אדם רשע ואפילו אומרה משמה דאחרים והוסיף ואף דהוי דבר מצוה אסור לנו לגלגל לו זכות וחוץ מזה יש בו משום אמשוכי אחריו וע"כ אין לכם לקיים המנהג ונכון לבטלה כדי להשבית מאנוש זכר האנשים החטאים מסיתים ומדיחים ולא יעלה על לב אנוש זכרם וכ"ש לטובה לפני ה' והביאו דבריו בגמהר"ש יו"ד סי' רמ"ו ובנובי"ק ח"מ סי' ע"ז וזה לבטל מנהג לאמר קפיטל תהלים מזמור כ"א כיון שנתפשט לאמרו ע"י ש"ץ שחיק עמיא ועדתו ולכן יבטל שלא לחקות את הצדוקים ע"ש.

ובגמ' ע"ז מעשה ברבי אליעזר שנתפס למינים והעלוהו לגרדום לידון והי' מצטער אמר לו ר"ע רבי תרשיני לומר דבר אחד מה שלימדתנו אמר ליה אמור אמר רבי שמא מינות בא לידך והנאך ועליו נתפסת א"ל עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך בשוק וכו' ומצאתי אחד (מין) ויעקב איש כפר סכניא שמו וא"ל כתיב לא תביא אתנן זונה וגו' מהו לעשות ממנו בית הכסא לכה"ג ולא אמרתי לו דבר אמר לי כך לימדתני כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו (מיכה א') ממקום הטנופות באו למקום הטנופות ילכו והנאני הדבר ובשביל זה נתפסתי למינות שעברתי על מ"ש בתורה הרחק מעליה דרכך (משלי ה') זו מינות ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה ע"ש ועיין מהרש"א שנענש ר"א על שלא היה לו לשמוע תשובתו של האי מינא כלל ובעיון יעקב כתב כי מה שנהנה מדרשת המין נחשב לו לחטא במחשבה ולכן נענש ועיין פ"ק דחולין דף י"ג שחיטת מין וכו' ספריו ספרי קוסמין ועי' רש"י שם ורמב"ם פ"ה מיסה"ת הל"ח ובקיצור פסקי הרא"ש גיטין מ"ה ועיין תבו"ש סי' ב' סק"ג.

סימן ריג

עוד להנ"ל
חידושי הראב"ד על ב"ק שיצאו עם ביאור מאיזה מומר

ומעתה נראה כדת מה לעשות בדברי רבינו הראב"ד שנדפסו סמוך ונראה אלא דברי המין הזה אי מותר לקרא עכ"פ בדברי הראב"ד.

לכאורה היה נראה דדבר זה תלוי במחלוקת האחרונים דבשו"ת מהר"ם שי"ק או"ח סי' ס"ו האריך הרבה ובשאלי התשובה סיים ולפי המבואר ספרי תנ"ך שביארו ותורגמו החדשים שיש בהם חשש כפירה אם אמנם שאין לקרות בביאורים ותרגומים ההם אבל המקרא ופרש"י והראשונים אין לאבד כן נלפענ"ד, ובס' דברי חיים יו"ד סי' ס' הביא בשם חמיו הגאון ז"ל לגנוז והמחבר זצוק"ל כ' שלא ידע טעמו כי בוודאי דבעי שריפה והמהר"ס שי"ק דחק ליתן טעם לדבריו. הנה לכאורה דזה הוא מחלוקת המהר"ס שי"ק והד"ח ז"ל.

אלא דאכתי יש לעיין מה כוונת מהר"ס שי"ק דאין לאבד המקרא ופרש"י אי כוונתו דמותר אף לקרות בהם או דילמא רק אין לאבד אבל ענין גניזה אפילו לדעתו וכדעת חמיו הגאון של אדמו"ר הגה"ק בעל ד"ח ז"ל אלא דיש להוסיף דהתם עכ"פ הם שהדפיסו אבל בדידן שלא נדפס ע"י המין ע"כ נלפענ"ד דהרוצה לסמוך אמהר"ס שיק אין מזיחין אותו דיש לדחוק דכה"ג גם מרן אדמו"ר הד"ח ז"ל יודה כשלא נדפסו ע"י המין בעצמו עכ"פ אם היה אפשר לטשטש עם דיו פירושו או לחתכו לגמרי אז היה לכ"ע מותר לקרא בדברי רבינו הראב"ד דהלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינו מקבל טומאה כך ד"ת של רבינו הראב"ד אינם מקבלים טומאה, וכמובן דצריך להיות ברור שהיה מין.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריד

הספר הציוני הוא מאחד הקדושים

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כו' כג"ת מוה"ד שלום ווייס שליט"א, אבד"ק אוהעל ובעמח"ס הרבה.

אחדשכת"ר בידידות.

על דבר אשר תמה מה שראה בספר אג"מ שכתב שספר הציוני לא ראה מעולם וכיון שהביא מס"ח כת"י פי' זר אשר לכן כתב לאסרו לעיין בכת"י הנ"ל וכיון שגם בספר הציוני הביא דברים זרים מכת"י הנ"ל לכן יש לאסור גם הספר הציוני לעיין בו, וכת"ר תמה עליו היאך יעלה על פי לדיק לאסור ספר הקדוש הציוני שהי קדמון קדוש ה' והאריך בדבר. להקשות על דבריו.

ולפענ"ד יפה כיון מעכ"ת וגם אני הקטן תמהתי כשראיתי דבר זה כי ספר הציוני הוא הי' מגדולי המקובלים אשר סמכו עליו הן בהלכה והן בקבלה מגדולי האחרונים ז"ל וגם המגלה עמוקות הביאו ועיין עטרת זקנים או"ח סי' ק"ו על גליון הש"ע שם לענין חוזר ה' אלקיכם אמת, וז"ל אמנם מצאתי הכותב דוד בהרר"ר יוסף דימל"ש ז"ל מק"ק קראקא באבודרהם ובצרור המור וציוני וספר המוסר ותולעת יעקב וטעמי מצות רקנטי בכולן כתוב ה' אלקיכם אמת וכו' עכ"ל מטה משה כל זה מצאתי דוד הנ"ל, גם המג"א בהל' ציצית הביאו.

ובס' מטה משה (תלמיד הרש"ל) חלק ראשון אות פ"ע בא"ד אך שהמנהג נתפשט ע"פ האחרונים ז"ל והמה האבודרהם והצרור המור פ' תבא והציוני פרשת ואתחנן וכו' עוד שם ס"ק קי"ג (של שו"ת) כ' הציוני פרשת שמות וז"ל יסוד המקובל בניקוד זה שמי לעולם הם הנקודות של שם הגדול ובאות קכ"ה שם והברכה זו וכו' וכתב הציוני בפרשת ויחי בפסוק יהודה אתה יודך אחיך ועיין עוד כמה מקומות עכ"פ הציוני מקדמוני בעלי המקובלים וגדולי הפוסקים גאון

וקדוש ה' ואשרי מי שזוכה להבינו ולחקרו וללמדו, וח"ו להוציא לע"ז על קדוש ה'.

אבל האמת כי לא אאמין אשר דברים אלו יצאו מפי הגרמ"פ אלא נלפענ"ד שאיזה תלמיד טועה כתבו והכניסו בין מכתביו לאחר פטירתו וידי זרים שלטו בו ותלה עצמו באילן גדול גם כי לא אאמין שהגרמ"פ לא ראה ספר הליוני אשר מפורסם בעולם וודאי שהגרמ"פ ז"ל ראה את ספר הליוני והמפרשים המביאים דבריו כי דברי הש"ע היו שגורים וסדורים לפניו כשלחן ערוך אלא מי שהוא אחר הכניס בתשו' ואמרי ליה מאחרי לאיה אחר.

ובאמת כי לפ"ז גם הכת"י של ר"י החסיד אין לרחקו ולגנזו אלא כמ"ש (שבת י"ג ע"ב) ברם זכור אותו לאיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה מה עשה העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשן עיין רש"י והכ"נ יש לישב שבעה נקיים ושלש מאות גרבי שמן ולדרוש דברי רבינו יהודה החסיד ולא לגונזן וב"ה עיינתי בדבריהם וראיתי שיש לפרסם לפי דרכו בקודש ע"פ ההלכה אלא שאין כאן מקומן.

ומחמת שאין הז"ג כעת יותר הנני לקצר בברכה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רטו

ספרים שחברום מינים אי צריכים גניזה

מע"כ ידי"נ הרה"ג כו'

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתך בספרים שחיברו מינים ויש בהם פסוקי תורה ואזכרות אי צריכים גניזה.

ולפענ"ד דהנה כבר כתבתי בזה במילון שתורגם ע"י ראביי רעפארמי שאסור לקרות בו עיין משנה א"ה סימן קכ"ג והנה אמרו ס"ת שכתבו מין ישרף ומה שאמרו בגמ' שבת קט"ז הגליונין וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה דמשמע בשבת אין שורפין משני התם א"ר טרפון אקפח את בני שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת אזכרות שבהן ועיין גיטין מ"ה ע"ב כתבו מין ישרף ובתוס' שבת הנ"ל ד"ה ספרי דדוחק לומר דאתי כר"ע ולא כרבנן ור"י ועיין רמב"ם פ"ג מה' יסוה"ת ה"ח ובטוש"ע א"ח סי' של"ד ויו"ד סי' רפ"א ובתי' הר"ח על מס' שבת שם ז"ל ספרי תורה שכתבן מין אינון דקי"ל כר"ג דאמר נקיטינן ס"ת שכתבו מין ישרף כתבו נכרי יגנז נמלא ביד מין יגנז ביד נכרי אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו אבל הספרים שחיברו אותן המינין דברי הכל ישרפו דהא כתבי קודש שכתובין תרגום אפיליגו בהן אם מצילין אותם מפני הדליקה ספרי מינין מיבעיא ע"כ ע"ש.

מבואר דספרים שחיברו המינין דברי הכל ישרפו והרבה יש לדבר מהקוראים בספרי מינים שחיברו אפילו נראה שאין בהם מינות דהרי אפילו ס"ת שכתבו ישרף ועוד שהרי כבר כתב הריב"ש ז"ל בתשובה סי' ס"ה דמה שאמרו ז"ל (סנהדרין ל"ע) אף הקורא בספרי מינים אין להם חלק לעוה"ב לא אמרו שהמאמין בספרי מינים אלא הקורא בהם אפילו אינו מאמין כי סופו אפשר ימשך אחריהם או עכ"פ לרגע יחשוב בהם וימשוך אחר מקלא וה' ירחם.

ידי"נ בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רטז

אי מותר להניח ספרים על חומשים בשעת הסידור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו בבחור הממונה לסדר הספרים אחר הלימוד ושכיח אז שמניח זה על זה ומונחים לפעמים כחצי שעה או יותר ספרים על החומשים או על נ"ך וכיוצא בו אי זה מותר כיון שהוא בשעת הסידור ע"כ.

ולפענ"ד לא ידעתי מ"ש בשעת הסידור או שלא בשעת הסידור האיסור הוא להניח שאר ספרים על החומש לעולם עיין מגילה כ"ז וב"ב י"ג ע"ב ובתוס' ד"ה מדביק וד"ה ומסיים ועיין יו"ד סי' רפ"ב סי"ט ולכאורה לא ראינו חילוק בין בשעת סידור או לא בשעת סידור כיון דיש כאן בזיון להניח על חומשים ומ"ש בשעת סידור או לא והגם כי קצת יש לחלק דכאן אינו מכוין לבזיון אלא לסדר הספרים והו"ל כמו שאסור לנגוע בס"ת ומ"מ לצורך תיקון מותר והכ"נ לצורך הסידור ומ"מ התם נמי דוקא מה שא"א באופן אחר והכי נמי אם א"א באופן אחר דאז נעשה ככותב תורה ונביאים וכתובים כאחד דליכא משום בזיון כנלפענ"ד.

ומחמת שאין הז"ג להאריך הנני לברכו בברכת צלח ורכב ונא לדרוש בשלום מר אביו הגרי"א הראש ישיבה שליט"א, דושה"ט ושלום כל התלמידים חזקו ואמצו לה' ותורתו עדי יבא ינון ולא יקהת עמים החותם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריז

אי מותר לכתוב בכתב רש"י במקום שאינו נקי

כ"ה למטמוני"ם התשל"ז בנ"י יצו"א
למען דלא חזינא מברכינא ה"ה צ"מ כש"ת הב' חיים אהרן ריינער הי"ז תלמיד במתיבתא דלונדון יצו"א.

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אי מותר לכתחילה לכתוב בבית הכסא וכיוצא במקום שאינו נקי בכתב רש"י או בכתב משיט"א שאנו נוהגים לכתוב או שיש בזה מקדושת הכתב ג"כ.

הנה בתשובה אחת בספרי משנה הלכות ח"ז סי' קפ"ג הבאתי דברי הרמב"ם בפאר הדור סי' ז' הובא ברי"ו ובב"י סי' רפ"ג ביו"ד כתב אשורית כיון שנתנה בה תורה ובה נכתבו הלוחות הברית הרי מגונה מאד להשתמש בה חול רק בכתבי קודש ומימי קדם היו ישראל נזהרין בזאת והיו כתביהן וחיבורי חכמותיהן וכתבי חול שלהם בכתב עברי לכן תמצא חרות על שקלי הקודש דברים של חול כתובים בכתב עברי ולא נמצא מעולם אות אחת מזה כתב אשורית בדבר שנמצא משארית ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל הכתב עברי ועל כן שינוי הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותיות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדברי חול, ורבינו ירוחם נתיב ב' ח"ב הביא שרבינו יוסף מנע לכתוב גט בכתב אשורית ואמר להם איך נשתמש בזה מכתב אלקים ויבא לזלזול ומה"ט המציאו רבותינו חכמי אשכנז כתב רש"י הנמצא לפנינו לכתיבת ספרים וכת"י הנמצא לפנינו למכתבים וכיוצא בו ועיין יו"ד סי' רפ"ג ברמ"א וי"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה ועיין שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ל"ב. ומה"ט רוב מרבותינו אפילו את ספריהם שהדפיסו לא הדפיסו אלא בכתב רש"י שלא רצו ברוב ענותנותם להשתמש בכתב אשורית שחשבו שאינו ראוי להם בספריהם כי שמא לא זכו. איברא, עיין בשו"ת הרמ"א סי' ל"ד, הבאנו דבריו בספרינו זה ותצרף לכאן ודו"ק היטב.

אמנם נראה פשוט דבכתב משיט"א שלנו או כתב רש"י וכיוצא בו שאינו כתב אשורית מותר לכתוב בו בכל מקום ודברי חול ומה"ט תקנו מכתב זה ואין להסתפק בזה כנלפענ"ד פשוט וברור.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וכשאש"ל, וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריח

טעם שכותבין ספרי הלכה בכתב רש"י ולא כתיבה תמה

לכבוד הרה"ח נו"נ כש"ת הרב וכו' שליט"א

אחדשכ"ת.

ועל אשר תמה אשר רוב ספרי הראשונים והאחרונים לא נכתבו בכתב אשורית רק בכתב רש"י ואמרתי לו דבכיון לא כתבו בכתב אשורית לרוב קדושתן, ותמה ע"ז דא"כ אמאי אין מדקדקין כעת, הרבה בזה.

אהובי ידידי יפה העיר מאד ואמת אגיד כי לא ידעתי למה ואולי שבזמן הזה שהדור ירד אחורנית שבעונ"ה ע"ה ירדה בעולם שאפי' הרבה הנקראים בני תורה קשה להם הקריאה בכתב רש"י וא"כ הו"ל גם זה כבר בכלל מה שאמרו ז"ל הפרו תורתיך ולעלם ההלכה כבר הארכתי במקום אחר וראה מה שכתב בשו"ת הרמ"א סי' ל"ד וז"ל אמנם יש לדקדק איזה מקרי ספרי קדש לענין זה דאמרינן פ' כ"כ (דף קי"ז) וכתבו הרמב"ם פכ"ג מהל' שבת דספרים הכתובים בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן מפני הדליקה ובחול אסור לקרות בהן וכו' ואם בספרים שלנו הכתובים בכתב משיט"ה שאינו כתב אשורי אשר נכתב בספרים יש לומר דקדושתייהו לא חמורה כ"כ ולכן יש להחמיר בתפילין הנכתבים בכתב אשורי (דקדושתייהו) יותר חמורה ואע"פ שהרמב"ן כתב דאסור לקרות בהן ואנו קורין בהם ועיקר ספרים שלנו כתובים או נדפסים בכתב שאינו אשורי והוא מטעם שאנו כותבים תורה שבע"פ כמו שפסקו הפוסקים ואיתא בגמ' מטעם דעת לעשות לה' הפרו תורתיך א"כ ה"ה בכתיבה זאת.

ואפשר דהראשונים ז"ל המציאו כתב אחר כדי לכתוב הדברים שבע"פ ואע"פ שלא ניתנו לכתוב אפשר דהיינו בכתב אשורי שהתורה שבכתב נכתב בה אבל בשאר כתבים אין לחוש מ"מ אפשר לומר דקדושת ספרים אלו אינו חמור כ"כ כמו קדושת תפילין ומהני בהו כלי להפסקה ול"ע (הועתק מכת"י הגאון בעצמו) עכ"ל. ועיין יו"ד סי' רפ"ד ס"ב ברמ"א.

הנה מבואר דהיה זה בכיון ומעיקר הלכה ולא במקרה ח"ו שתקנו כתב מיוחד לכתוב תורה שבע"פ ובאי' הארכתי בזה וגם מדברי הרמב"ם ורבינו ירוחם מצאתי ראי' לזה ועיין ספרינו משנ"ה ח"ז סי' א' וח"ע סי' ר"ד וח"י סי' קס"ד ואתי שפיר מה שאמרתי למעכ"ת.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ריט

במנהג העולם לכתוב פסוקים בלי שרטוט

ירושלים עיה"ק פ' ויגש תשל"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו אשר נהגו לכתוב במכתבים פסוקים בלי שרטוט ובגמ' גיטין דף ו' ע"ב אמרינן אמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלא ליה לרב יהודה בני האדם העולים משם לכאן וגו' וכתב ליה בלא שרטוט וא"ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין ול"ע.

הנה גם אני תמהתי בזה זמן הרבה עד שמצאתי בתוס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה כתבה בשם ריב"א ששמע מר' אליהו הלרפתי שהי' אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבינן לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון לא אבל כשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ע"ש. ועיין טיו"ד סי' רפ"ד ס"ב אסור לכתוב ג' תיבות מפסוק בלא שרטוט אם הוא כתב אשורית ומיהו

באגרת שלומים מותר לכתוב אפי' כמה תיבות מהפסוק לדבר אחות, ועיין ש"ך שם סק"ב ובפת"ש שם.

ומה שתמהתי אני היאך כותבין חומשין ושאר ספרים בלי שרטוט וצ"ע ועיין בעה"ת עה"ת פ' נצבים עה"פ הנסתרות שנקוד על לנו ולבנינו ובמסורת הגדולה בעי על נקידות הזאת ומשני כך אמר עזרא הסופר כשכתב בתורה אם יבא משה רבינו וישאל למה כתבת זה אומר לו לכך נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת העבירה נקודה עליהם משמע שהי' מסופק וכו' ומכאן קצת ראיה לאותן הכותבים פסוק בלא שרטוט שנוקדין על תיבות קודם שיכתבו השליש' לפי שהנקודה כמחק מדקאמר עזרא לפיכך נקדתי עליהם והוי כאלו לא שני כתבתים עכ"ל בעה"ת ע"ש, ועיין חי' רעק"א ש"ע יו"ד הנ"ל כי אין הז"נ כעת.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכ

המדפיס ספרי קודש אי יש לציין הדפין בנומערין גופין שלהם

ע"ש התשל"ח בנ"י יצו"א

בזמן מתן תורה, יתברך מאת הבורא, מע"כ ידי"נ הרהגה"צ פ"ה נו"נ אין גומרים עליו את ההלל כג"ת מוה"ר בנימין י. זילבער שליט"א בעמח"ס הרבה

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

במכתבו ראיתי שמעכ"ג מצטער על מה שציינתי בספרי הנ"ל באחת התשובות על ספרו היקר ברית עולם על אשר סימן הדפים בנומערין שלהם ולא באלף בית ובאמת כי אני מצטער מאד על צערו של אחי צדיק ולפי שאמרו שמי שחושדין אותו ואין בו צריך לנקות את עצמו הנני להודיע לכ"ג כי ח"ו אין בכוונתי ולא הי' כוונתי ח"ו לצער כי ב"ה אני מנסה שלא לצער לשום ברי' וכ"ש מעכ"ג שהוא לי ידיד נפש באמת ולבי מתגעגע עליו בכל עת ומיהו אדרבה מחמת ידידות יתירה וידעתי את מהלך לבו הטהור פלטה קולמסי בתמיה לו על אשר הדפיס רק הנומערין שלהם ולא באלף בית שהוא דרך כל ספרי קודש.

ומה שהעיר על אשר לא שאלתיו למה עשה כן יאמין לי כי אין כדאי בשביל דבר כזה לפלפל כי אין הז"נ על כל דבר לכתוב להמחברים שא"כ לא הי' לנו זמן לחדש דבר אלא לכתוב לכל המחברים בשלהם ואין זה דרכינו מעולם בס"ד.

ומיהו מאחר שכבר אני עומד בדבר זה נלפענ"ד הגם שכבר נדפסו לאלפים עקז' מספרו היקר עם כל זאת עדיין אפשר לתקן גם את זה ולהעלות מספרים של אלף בית נוסף על הנומערין וכן ראיתי בספרים הרבה מספרי הראשונים שהדפיסו ספרי קודש שלהם אצל מדפיסים אינם יהודים ולא ידעו ולא הבינו את מספר בני ישראל ולמשל יש תחת ידי שו"ת הרא"ש הנדפס שנת שי"ב ובראש כל דף ישנם ב' מספרים מספר מבני ישראל וגם נומבער וכן ראיתי על כמה ספרים הקדושים ולכן גם בזה יש לעשות כן ולהוסיף מספר בני ישראל ויבא הכל עלהי"ט, ובפרט כי כתב אלי אשר ברצונו כעת לחזור עטרה ליושנה ולהדפיס עוד פעם את ספרו הנ"ל בנקל הוא להוסיף הא-ב על המספרים וגם לאותם שיש להם כבר הנומבערס לא ישתנה הענין כלל כי גם ישארו הנומבערס.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכא

סופר סת"ם אי מותר לו ללמוד לימודי חול לחשוב מחשבות

א' לסדר קדושים תהיו

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג כו' כש"ת שליט"א

אחדשכ"ת.

ובדבר שאלתו בענין הסופרים שאינם בקיאים בכתב עכו"ם וגם לא הלכו בבתי ספר עכו"ם ולא בקיאין גם במלאכת מחשב שלא הלכו בכלל ללימודי וחכמת האומות רק בתורה יהגו יומם ולילה אם יוכלו להיות סופרים היות כי אין בידם לבדוק הספרים במחשב וא"כ יצטרך כל סופר שירצה לכתוב סת"ם יצטרך מתחלה לילך וללמוד חכמת האומות ואח"כ יוכל להיות סופר.

ולפענ"ד הנה באמת כי יפה כיון וגם אני כתבתי תשובה ארוכה ונדפס במשנה הלכות מהד"ת (חלק א"ח סי' קיד וסי' קטו) באריכות ע"ש. ולא חשבתי אז הטעם הזה שיגרום המחשב לפי שע"פ התורה אסור ללמוד חכמת עכו"ם לעולם ואפי' אין בזה משום עכו"ם ועיין רש"י פ' אחרי (י"ח ד) את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם, ופרש"י ללכת בהם אל תפטר מתוכם שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת האומות ולכן כתיב ללכת בהם אני ה' אלקיכם ונמצא דאסור ללמוד חכמת האומות אפילו לאחר שכבר ולמד כל התורה וכל חכמת ישראל ולהדיא אמר לי' ר"י לבן אחותו (מנחות צ"ט) מדכתיב והגית בה יומם ולילה אם אתה מוצא שעה שאינו לא יום ולא לילה יכול אתה ללמוד חכמת יונית ואי לא לא וכבר הארכתי הרבה בענין לימוד חכמת עכו"ם, ובפרט לסופרי שצריכין להיות יראי שמים ביותר וכמו שאמר לי' רבי ישמעאל לר"מ בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים וודאי חס מלהזכיר על סופר שלא יהיה סופר עד שילמוד חכמת מחשב ויצטרך ללמוד מחכמת העכו"ם או שלא יהיה סופר וזה פשוט מאד.

בהוקרה וכט"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכב

אי חייב להעמיד מזוזה במקום שיגנבוה עכו"ם

ד"ח טבת ו' להדלקה התשמ"ז בנ"י יצו"א
מע"כ הב' הח' צ"מ וכו' אלימלך שפירא הי"ו וועסט אראנג נ"ז.

אחדשה"ט.

את קולו שמעתי מתוך קן קולמוסו ובדבר שאלתו במה שנכנס לדירה ושם מזוזה מן הפתח בית מבחוץ, ואחר שבוע גנבו המזוזה ושוב קנה מזוזה שני' וקבעה שנית ושוב גנבוהו ומספקא ליה אי חייב להשים עוד מזוזה או כיון שקרוב לודאי ששוב יגנבוהו פטור הוא מלקבוע מזוזה במקום זה.

הנה בגמ' יומא י"א ע"א א"ל אביי לרב ספרא הני אבולא דמחוזא מ"ט לא עבדו להו רבנן מזוזה א"ל הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי א"ל ואקרא גופה תבעי מזוזה וכו' אלא אמר אביי משום סכנה ופרש"י משום סכנה שלא יאמר המלך כשפים עושים בשערי עירי ע"כ.

ובשו"ע יו"ד סי' רפ"ו ס"א אלו המקומות שחייבים במזוזה אחד שערי בתים ושערי חצרות מדינות ועיירות וכו' ובית השותפים וכו' הג"ה ודוקא כשבית שותפים של ישראל אבל בית של ישראל ועו"כ פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דע"ז) וכן חצירות או עיירות שמקצת עו"כ דרים שם פטורין ממזוזה (חידושי אגודה פ"ק דיומא) וכתב הש"ך שם סק"ז וכן חצירות או עיירות שמקצת עו"כ דרים שם אפילו רובם ישראלים פטורים משום סכנה, ומזה הטעם אין עושים מזוזה בשערי רחובות כגון בק"ק קראקא

ובק"ק פראג שקבעו שערים ברחובות היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בה מזוזות לעולם והאי טעמא משום סכנה דעלילות המושל מזומנות היו תמיד על שונאי ישראל, ועוד מטעם אחר אין עושים שם מזוזות משום דבודאי יעלוה ויבזוה ואח"כ יהיו גורמין בזיון לכתבי הקודש ומכאן למדו לישראל החוכר חכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין מעטה ועבדי השר ממלאין חבית בכל יום ורגילים ליקח מזוזות ונוהגין בהם מנהג בזיון שאין לעשות מזוזה באותן פתחין אא"כ שהפתח במקום שמור מן העו"כ שלא יטלו המזוזה ממנה ע"כ, כ"כ הב"ח ע"כ.

והנה למדו מפורש דבמקום שיש רגילות שיקחו עו"כ המזוזה ותבא לידי בזיון פטור מן המזוזה, והנה יש לברר בזה כיון דשתי פעמים כבר לקחו המזוזה לכאורה נראה דהוא מקום הרגיל ליקח מזוזות, ולענין איסורא קיי"ל כרבי דבשתי פעמים הוי חזקה, ומיהו נראה נמי דוקא שיקחוה עו"כ ותבא לידי בזיון אבל עם החשש מגונבי ישראל ואח"כ ימכרוה וכיוצא בו נראה דחייב במזוזה, כיון שלא תבא לידי בזיון וגם ליכא סכנה.

ולהלכה נראה שאם החשש משום עו"כ ובזיון המזוזה פטור מלקבוע מזוזה במקום כזו וכמ"ש הב"ח והש"ך וליכא בזה חולק ומיהו בהיותי בירושלים עיה"ק ראיתי שם בבתים הישנים שנבנו מאבותינו הראשונים ז"ל שחקקו בכותל פחות מטפח והכניסו מזוזה וקבעוה ככה שבכה"ג ליכא משום גניבה ולמעלה כיסו אותה ורק הניחו מקום מגולה לשם שד-י ולכן אם יכול לעשות כן תבא עליו ברכה והשם ישמרהו עד עולם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכג

בדין שילוח הקן

ג' לסדר באר את התורה הזאת התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורבא עוסק בחוקי חורב כו' הר' יוסף **בייפוס** הי"ו

אחדשה"ט בידידות.

בדבר שמספקא ליה עוד אי יכול לקיים המצוה כשאינו צריך להביצים או אפרוחים כלל.

הנה בזה כבר נגע במחלוקת גדולה בין הפוסקים החכ"ל בתשובה סי' פ"ג כתב דליקח הבנים הוא רשות אם תרצה קח ואם לא תרצה לא תיקח אלא תשלח האם והבנים יחד או שלא יטול הבנים כלל וכמו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתיך או ששת ימים תאכל מצות שהוא רשות ובערוה"ש יו"ד סי' רצ"ב ס"ג רצה לדייק מדברי הרמב"ם בפי"ג מה"ש ה"ו האומר הרני נוטל האם ומשלח את הבנים חייב לשלח את האם שנאמר שלח תשלח את האם ע"כ ומדלא קאמר חייב לשלח את האם וליקח הבנים משמע דליכא מצוה בלקיחת הבנים ובאמת אין מכאן ראי' כלל דהאם הרמב"ם קמ"ל שילוח האם ולא איירי כלל מדין הבנים ובאמת כי גם בעצמו דחה כן.

ומה שנראה קצת ראי' ממה שכתב הרמב"ם שם בה"ז וז"ל לקח את הבנים והחזירן לקן ואח"כ חזרה האם עליהן פטור מלשלח שלא את האם וחזר ולד אותה הרי זה מותר לא אסרה תורה אלא לגוד אותה והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת אליהן שלא ילקחו שנאמר והאם רובצת על האפרוחים ע"כ ומדנתן הרמב"ם הטעם דלא אסרה תורה אלא לגוד אותה והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו משמע דהקפידה

היתה שלא ילקחו הבנים וא"כ היכא דלא לוקח הבנים ממילא ליכא מצוה זו שהרי אין זה כוונת התורה והבן, ועיין תו"י סי' ס"ז שג"כ מספקא ליה ורצה לעשות בזה מחלוקת בין התוס' והרשב"א ז"ל ודעתו נוטה להרשב"א ובזוהר משמע דדוקא לוקח הבנים וכ"כ בבית לחם יהודה ועיין שו"ת קול ארי' סי' פ"א ובשו"ת בית אפרים יו"ד סי' ס"ו.

ודעת מרן הח"ס דאם אינו רוצה בבנים ליכא מצוה ואינו אלא כמתאכזר וקצת אחרונים הקשו עליו ובאמת כי לכאורה אסור לצער בע"ח וכתבו הראשונים דכל בע"ח יש לו צער כשנוטלים הימנו הבנים ומה"ט אמרה תורה שבעת ימים יהי' תחת אמו, ועיין אברבנאל באריכות מזה אלא דלצורך בנ"א מותר לצער בע"ח ועיין בספרי סמ"ה על תרי"ג מצוה רל"ה ובמנ"ח שם, וז"ל הרמב"ן במצות אותו ואת בנו ובמצות קן ציפור לפי שיש לבהמות דאגה גדולה בראותן לצער בניהן כמו לבני אדם כי אהבת האם לבן איננו דבר נמשך אחר השכל אבל הוא מפעולות הכח המחשבות המצויה בבהמה כאשר הוא מצויה באדם וכן פי' הרמב"ם ז"ל ואמר אל תשיב מלין ממאמר החכם האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך וגו' כי זה סברת מי שיראה שאין טעם למצות אלא חפץ הבורא וזהו מחזיקים בסברא השנית שיש בכל מצות טעם, והקשו עליו ממה שאמר בב"ר וכי מה איכפת ליה להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף וכו' והרמב"ן ז"ל תי' כל הקושיות ובירר כל הענין בירור שלם ונאמר דודאי בכל התורה יש טעם ותועלת ותיקון מלבד שכרן מאת המצוה עליהן וכבר נתגלו כל טעמי תורה למשה רבינו ולשלמה המלך לבד מפרה אדומה ע"כ.

ובס' תולדות יעקב יו"ד סי' ל"ג אודות האנשים שמשסין כלבים וחזירים זה על זה לשחוק ומצערין אותם עתידין ליתן את הדין ועיין שו"ת תו"י סי' קל"א דס"ל לצע"ח דאורייתא דבהמה דוקא אבל בנ"א לא וכבר הארכתי בזה להקשות עליו עיין משנ"ה ח"ד סי' רל"ט וברגמ"ה ערכין דף ז' ובספר היראה לרבינו יונה (אות רס"ו) ועיין או"ה הארוך סי' נ"ט ורמ"א אה"ע סי' ה'.

ולפ"ז לענ"ד פשוט כיון דעיקר שאמרה התורה לשלח את האם בשביל הצער שיש לה שמרחפת על הבנים שלא יקחו אותן ולכן אם צריך להן מותר ומצוה לשלח האם אבל אם אינו רוצה הבנים מי התיר לו לצער האם כשאינו רוצה הבנים וא"כ הו"ל לצע"ח ושפיר כתב מרן הח"ס דאינו אלא אכזריות שמצער האם בלי תועלת ועובר על לצע"ח וליכא מצוה, ואולי מה"ט ראה ראינו מאבותינו שלא הדרו לחפש ולהדר אחר מצוה זו ולכאורה מ"ש מצוה זו ממצות אחרות ואפילו אינה חיובית רק קיומית מ"מ כולן מרוצה אחד נתנו ובפרט לפי דעת הבעלי מקובלים שעתיד ליתן את הדין ויתגלגל עד שיקיים כל התרי"ג מצות עיין בהקדמה להחרדים ולהנ"ל אתי שפיר כיון דבאמת אין מדרך לאכול כהיום בצים של יונה ולא שכיח כלל א"כ אין צריך לבנים ושפיר ליכא חיוב בשילוח כלל ואדרבה איכא אכזריות.

ומיהו אותן שס"ל אעפ"כ י"ל דכיון שרוצין לקיים מצוה ממילא נעשה כרוצה בבנים או שבאמת אז רוצה הוא בבנים וע"ד שאמרו בגמ' ביצה כ"ה בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי ומוקי לה אפילו אכל כבר ואינו צריך לאכול ובגמ' פסחים מ"ו ע"ב פריך למ"ד לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט א"ל משום הפסד ממונו ופריך ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה אין משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ע"ש וידוע שיטת הרא"ש ז"ל דאוכל נפש ה"ה למצות שהוא הנפש וממילא י"ל דכיון דרוצה בקיום מצות ה' גמר בלבו ליקח הבנים ושפיר מקיים המצוה ודו"ק.

סימן רכד

עוד להנ"ל
אי קיחת הבנים הוא לעיכובא

ובדבר שאלתו אם הכוונה לעיכובא הנה פשוט שאם לא הי' רק כמתעסק אינו כלום אבל ידע שהוא מלוה א"כ העשי' הוא פעולה במלוה ויצא ידי מצותו, ומה דמספקא ליה אי בעי שילוח ביד או ע"י עירוף בקן והכאה נמי מהני הנה בדבר זה מצינו מחלוקת גדולה ואין הז"ג כעת להאריך בזה.

לאחר איחוס שערות עיינתי בתורת חיים חולין דף ק"מ ד"ה שני סדרי בילים וכו' פרש"י ז"ל וכו' וכ"כ הטור ור"ג ז"ל ותימה דהא תנן לקמן אמר הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב וכיון דחייב לשלח אפילו רוצה להניח את הבנים א"כ כי נתכוין ליטול את התחתונים מאי הוי כו' ע"ש נראה דמפרש הא דתנן הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב בפשיטות דחייב לשלח אפילו רוצה להניח את הבנים ולא לשלחם כלל ודו"ק.

ידידו דושה"ט מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכה

בענין איסור חדש במדינה זו

לכבוד בני הישיבה בעיר הבירה לאס אנגעלים.

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בענין איסור חדש שיש הרבה שלא נזהרים בזה והוא איסור דאורייתא עכ"פ ספיקא דאורייתא.

לפענ"ד כבר הארכתי בזה בתשו' בס"ד האמנם מה שכתב שהוא איסור דאורייתא ז"ל הרמ"א בתשו' סי' קל"ג אות ע"ו אשר שאלתני בשם החסיד שנזהר מן החדש איך יהי' נזהר מפליטת הכלים שמשתמש בהם וכו' נראה לי דאין לחוש כ"כ דהרי כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן דהא אף אם ודאי אסור בעל ברוב בעלמא מדאורייתא כ"ש שכל חדש בזמן הזה אינו אלא חומרא בעלמא ולהכי רוב העולם אינן נזהרים רק הפרושים וכתב מוהרא"י דאין לדרוש ברבים לאסרו ואם הי' דררא דאיסורא ודאי לא הוי דן למשתק אלא אזלינן בתר רוב דנן שבא מן הישן ולכן נ"ל דליכא למיחש כולי האי משה איסלש מקרקא עכ"ל.

והנה לן מרן הרמ"א אשר ממנו תצא תורה לישראל דאינו אלא חומרא בעלמא ורוב העולם אינם נזהרים וכו' וח"ו להוציא לעז על המקילין והמחמיר יחמיר לעצמו אבל לא לאחרים וכמ"ש המהרא"י ועוד ראשונים ואחרונים דאין לדרוש ברבים לאסרו וליכא כאן דררא דאיסורא וכמ"ש הרמ"א ז"ל וכ"ש במדינתינו שרוב התבואות הם ישן נושן ועיין יו"ד סי' רל"ג ברמ"א ס"ג שם ובט"ז ואחרונים ז"ל.

ואדרבה לפעמים הוא חומרא דאתי לידי קולא שאוכלים קמח ישן והוא מלא עם תולעים או מילבען וכבר הביאו לי כמה שאלות בענין התולעים ובפרט בימות הקיץ שהוא שכיח מאד ובורח מן הזבוב ופגש בהארי שאוכל ח"ו תולעים וכיוצא עכ"פ מי שהוא רוצה להתחסד יעשה כן לעצמו אבל לא ידרוש לאחרים וכמ"ש בזה רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל.

ומה שרצה תכס' אחד לחדש דכיון דודאי יש בעולם חדש א"כ כה"ג כיון דאיכא ודאי מיעוט לא אזלינן בתר רובא, לאחר הסליחה שגגה הוא דכל רובא דליתה קמן הכי הוא וסומכין ארוב וראי' מאכילת חלב וגבינה ובשר מבהמות שרוב בהמות כשרות הם הגם שודאי יש כאן ודאי טריפות והמציאות שיותר משלשים אחוז נמצאים טריפה באיטלז ואפ"ה כ"ע שותים חלב הגם שאוכלים בהמות הרבה ומערבין החלב וא"א שלא יהיו שם כמה בהמות טריפות ואפילו ששים

ליכא אלא ע"כ דאזלינן בתר רוב אפילו היכא דאיכא ודאי מיעוט טריפות והבן.

ועלו ברעיוני הרהורי דברים כיון דחדש הוי דשיל"מ אי בכלל הוא בעל ובמקום אחר הארכתי הרבה בזה אי חדש הוי דשיל"מ ועיין מרדכי בפ' כל שעה מש"כ בשם ר' חיים ורבינו יו"ט הביאו הפר"ח יו"ד סי' ק"ב ועיין על גליון היו"ד שם. וראיתי בעם התורה (תשמ"ד) תשובה ארוכה להגר"מ פיינשטיין זצוקלה"ה שדן אי לענין דשיל"מ אמרינן כל דפריש מרובא פריש ועיין פת"ש יו"ד סי' ק"ב סק"א והביא מחלוקת הצ"צ והמג"א דבשיל"מ לא אמרינן כל דפריש ודעת הצל"ח והחו"י דאמרינן אף בדשיל"מ כל דפריש ועיין ר"ן ביצה ס"פ אין צדין ד"ה ת"ר ועיין יש"ש ביצה פ"ו סי' ו', וקצת יש לעיין לפמ"ש הבעה"מ על הראב"ד ז"ל בפירושו למס' קנים פ"א מ"א דבכל התורה אמרינן כל דפריש מרובא פריש אבל כל דפריש לרובא פריש לא אמרינן כלומר דנימא דהפרוש יפרוש לרוב דמהיכי תיתי נימא דיפרוש לרוב ע"ש באריכות והארכתי בזה לפרש הא דקידושין (דף נ"ז ע"ב) בציפורי מצורע לא אמרה תורה שלא לתקלה ועיין יו"ד סי' ק"א ודו"ק כי קצרתי מאד.

בר מן דין הרי אמרו דדשיל"מ אם צריך הוצאות להתירו או לברר לא הוה בכלל אפשר לברר ואזלינן בתר רובא וכאן ודאי שצריך הוצאות רבות כדי לברר ולהשגיח על כל זה כמעט בלתי אפשרי וממילא אזלינן בתר רוב ובפרט היכא דנוגע גם בספק איסור גזל אצל אחרים כנלפענ"ד.

דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכו

אופן המותר לרכוב על סוס וחמור יחדיו

מע"כ הרה"ג כו' כש"ת כו'

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר תמה שאמרתי שי"א שמותר לרכוב על סוס וחמור או שור וחמור יחדיו והרי הוא כלאים דאורייתא, יפה תמה לפי שלא שמע רק מקצת הדברים וכולו לא שמע.

והנה מה שאמרתי הוא מה שמבואר במשנה פ"ח דכלאים מ"ב ומ"ג דאסור למשוך ולהנהיג והר"ש מ"א הביא שם מירושלמי ותוספתא לאסור לרכוב מק"ו מבגדים וכתב עליו הרא"ש ז"ל דלא ק"ו הוא דאין חומר בכלאי בהמה טפי מכלאי בגדים דכי היכי דאין כלאים בבגדים בלא חיבור הכ"נ אין כלאי בהמה בלא חיבור דכתיב בפ' יחדיו כמו בכלאי בגדים ואם היה דף מונח על סוס וחמור ההולכים זה אצל זה ואינם קשורים יחד מותר לישב על הדף דלא שייך כלאים אא"כ קשורים ידיו בקרון או במחרישה עכ"ל ע"ש.

והנראה שמותר לרכוב על סוס וחמור או שור וחמור ולא הוי כלאים כה"ג ועיין טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז סי"א בהגה וי"א ובביאור הגר"א שם ועיין גם באבן העוזר שם ודו"ק.

דושה"ט בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכז

המרביע דגים אי יש בו איסור כלאים

מוצש"ק לסדר וריחמתי התשנ"ב בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר **יהונתן ש.** וינר שליט"א רב במלבורן אוסטרליה.

אחדשכ"ת.

בחזרי מארצינו הקדושה מצאתי מכתבו מלא ברכת ה' והנני במוקדם האפשר להשיב ואת מעכ"ת הסליחה על האיחור.

בדבר שאלתו בבר אוריין אחד אשר מסחרו במכירת דגים לגוי ושאל אי שייך איסור

להרביע דגים משום כלאים, שע"י כך יכול לילור מינים חדשים ומיוחדים בדגים להרויח פי שמונה ממה שמרויח בדגים רגילים ועיין לגמ' ב"ק נ"ה ובתוס' שם ד"ה המרביע ושינוי הגירסאות ושאל היכי קיי"ל להלכה.

ולפענ"ד הנה כבר הראתי בתשובה אחת בענין כלאים בדגים ומלשון התוס' משמע ודאי דדגים לא שייך בהו הרבעה ואית היס שייך בהוא הרבעה ושפיר אתי בחית היס המרביע והוא כדי להשוות המדרש והירושלמי והבבלי שלא להיות מחלוקת בינייהו, אלא דלפ"ז צ"ע היאך זה במציאות כהיום להרביע, והוא לכאורה נגד החז"ל.

ברם בירושלמי נראה שהוא מחלוקת ולדעת ר' ירמיה שפיר שייך הרבעה בדגי היס ועיין ר"ש פ"א דכלאים מ"ו וז"ל ובשלהי פ' שור שנגח את הפרה (דף נ"ה) א"ר ירמיה המרביע שני מינים שבים לוקה ומגיה שם רבי מנחם בר' ילחק המנהיג משום ההיא דבראשית רבה דמסיק דאין הרבעה בחיות הים ועל חנם הגיה דר' ירמיה לטעמא דאמר בירושלמי דשייך בהוא הרבעה ע"כ ע"ש, ולפ"ז לא קשה מידי מהמליאות דבאמת ר"י ס"ל דיש מליאות להרביע וגם מה שאמרו שם שנפל ר"ל במלודה נמי מפרש דיש רביעה אלא שהרביעה הוא ע"י מנהיג ולא ע"י רביעה כמכחול בשפופרת ולא נחלקו אלא אי חייב אחת או שתיים אבל אחת לכ"ע חייב ועיין מראה הפנים ופנ"מ דס"ל דמסקנת הירושלמי הנ"ל (פ"א ה"ו) נמי דיש הרבעה שפי' לשון הירושלמי שסיים פתר לה משום מנהיג מייתי חוט וקטר באודניה דלכיסא ובאודניה דיריקא ואינון שייפין דין עם דין ומזרעין משמע דהיינו הרבעה דידהו אלא דאין בהוא הרבעה כדרך שאר חיות ובהמות אלא כה"ג וחייב הוא על שניהם על ההנהגה וגם על ההרבעה ע"ש בפני משה ובמראה הפנים וזה דלא כתוס' ועיין רבינו בחיי מה שפי' ועיין מאירי ב"ק הנ"ל וכן המרביע שני מינין שבים לוקה וי"ג המנהיג ומפני שאין לשון הרבעה שייך בדגים אלא בהנהגה על הדרך שיתבאר בסמוך.

ולדידן מיהו לריך ביאור המליאות היאך מרביעין הדגים כהיום שאם עושה מעשה הרבעה בידים לכאורה הרי הוא בכלל האיסור של הרבעה ואם עושה כפי' הפ"מ א"כ חייב שתים בין על מנהיג ובין על הרבעה ואם רק מכניסן במקום אחד ושם הם נרבעים ע"י עלמן א"כ לש"ס דילן ליכא חיוב ואיסור דהאי לאו הרבעה הוא דהרבעה הוא להכניס כמכחול בשפופרת ועיין ש"ע יו"ד סי' רל"ז ובאו' האריכתי בזה, ואם ההרבעה כהיום הוא ע"י איזה זריקה או מין אופן אחר שלא כדרך רביעה א"כ לכאורה יהיה תלוי במרביע שלא כדרך הרבעה דאז לכאורה נמי יהיה פטור אבל אסור ככל שלא כדרך בכל התורה.

ולפי שלא כתב המליאות היאך הוא המליאות להרביע כהיום לכן כתבתי בב' אופנים שאם רק מניחם במים יחד והם מולידים אז ליכא למיחש אבל אם עושה מעשה בידים בהרבעה הגם שאין שייך להכניס כמכחול בשפופרת אבל עושה מעשה ע"י קשירה באבל כירושלמי הנ"ל או אופן אחר הרי עושה מעשה וכיון דכתיב בהוא לא תרביע כלאים כמבואר בב"ר פ"ז וירושלמי הנ"ל וא"כ אסור לעשות פעולה בידים אבל יש אופן שאינו עושה פעולה אלא שמניחם במים יחד בלי קשירה וכיולא בזה והם ממילא מרביעים לכאורה ליכא בזה איסור ועכ"פ אם יעשה עכו"ם ולסחור אין בזה שום איסור כנלפענ"ד.

וי"ד שיזכה ללמוד תורה וללמדה לאחרים לשמה ולגדל בניו לתורה ולחופה ומעשים טובים ידידו דושה"ט וכש"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכח

בן פקועה אי הוה כלאים עם חמור

י' טבת תשמ"ז
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתך בבן פקועה דקיי"ל דאין צריך שחיטה אי יש בו משום כלאים עם חמור וכיוצא באינו מינו או דילמא כיון דהו"ל שחוט א"כ שוב אין בו איסור כלאים.

הנה בגמ' חולין ע"ד ע"ב ר"ש שזורי אומר אפי' בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו וכו' ובגמ' א"ר אלעזר אמר ר' אושעיא לא הילכו בו אלא על עסקי אכילה בלבד למעוטי רובעו וחורש בו ופרש"י למעוטי רובעו וחורש בו, בכלאים בשור וחמור דודאי לוקה ומפורש דנ"פ שניתר בשחיטת אמו הו"ל כחי לענין כלאים ועיין חי' רעק"א יו"ד סי' רל"ז ס"ו, וקל"ע דלא ראיתי הובא בש"ע רק בהגהות רע"א.

דוש"ה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רכט

כהן שנמצא בן גרושה מה דין הבכורים שנפדו על ידו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר שאל בכהן שנמצא בן גרושה ונפדו כמה בכורים על ידו מה דין הבכורים שנפדו אצל כהן זה שנתברר שהי' ב"ג אי צריכים לחזור ולפדות ולהחזיר הממון.

לפענ"ד תלוי במתני' פ"ח דתרומות במחלוקת ר"א ור"י כהן שהי' מקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא ב"ג או ב"ח ר"א פוסל ור"י מכשיר והרמב"ם נקט טעמי' דשמואל משום דברך ה' חילו וגו' אפילו חללים ובגמ' מכות דף י"א מי שנתחייב גלות ונמצא כה"ג ב"ג או ב"ח אם מתה כהונה ומחזיר הרוצח או בטלה כהונה ואינו מחזיר ועיין שו"ת יד אליהו סי' ל"ז ושו"ת חו"י סי' קי"ג ויש לעיין אם גם לשאר עניינים של מתנת כהונה נמי דינא הכי ובחו"י הביא מירושלמי תרומות פ"ח דהוא מחלוקת רב ור"י דלר"י גם שאר מתנות כהונה כן ולכך לא צריך לחזור ולפדות, והרמב"ם בה"כ פסק כמ"ד בטלה כהונה ובת' יד אליהו הניח בצ"ע אם נתברר שהוא ב"ג וב"ח אי צריכים לחזור ולפדות.

ומיהו אם בזדון לבו החזיק עצמו כהן הרי הוא רשע וצריך להחזיר הממון וחייבים לחזור ולפדות ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רל

פדיון הבן באשה שהפילה תוך ח' שבועות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באשה שהפילה בתוך ח' שבועות והנשים מעידות שלא ראו רקום אברים אי קיי"ל כמהרי"ק לחייב הבא אחריו בפדה"ב.

לפנע"ד מה שכתב מהרי"ק שורש קמ"ג והובא בש"ע (יו"ד סי' ש"ה סכ"ג) בהג"ה באשה שהפילה בתוך ח' שבועות והנשים אמרו שלא הבחינו בהנפל שום רקום אברים רק ראו כמין גידים דקים מאד ויש מהם שאמרו שהי'

מלא מים או מוגלא וכתב דאין לחוש משום ולד ואף שכתב הטור והפוסקים שאין או בקיאין עכשיו בשפיר ויש להחמיר ליתן לה ימי טומאה אבל לענין לפטור הבא אחריו מן הבכורה אדרבה יש להעמיד אשה בחזקתה שלא נפטר רחמה וגם הנפל הזה בחזקת שלא נתרקמו אבריו ע"ש וכ"כ הרמ"א בש"ע הנ"ל ע"ש.

האמנם בשו"ת תכ"ל סי' ק"ד השיג אדברי מהרי"ק מגמ' מפורשת נדה (כ"ד) אריב"ל עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא ילדן הרי דלא מוקמינן לאשה בחזקת פטורה מן הקרבן וגם לא הנפל בחזקת שלא נתרקמו אבריו ע"ש מה שהאריך ולפענ"ד דכך ראוי להורות וכן קבלתי מרבותי הלכה למעשה.

בברכה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלא

מנהגי פדה"ב ליתום שנהרג אביו ר"ל

חוה"מ פסח תשמ"ח
למע"כ מוה"ר ר' דב ג"ב הי"ו.

בדבר שאלתו בילד שנולד לאחר מיתת אביו ר"ל שנהרג ע"י רוצח עכו"ם הי"ד, ועתה בא העת לפדיון הבן כילד יעשו וינהגו בו.

הנה להאריך אין הז"ג וגם כי מחמת החג ורק בקיצור הנה ידוע מחלוקת הרמ"א והש"ך והט"ז בש"ע יו"ד (סי' ש"ה סעי' י' ובט"ז ס"ק י"א וש"ך סקי"א) והש"ך בנקה"כ כתב שצריך לזכות לקטן ובשו"ת עו"ע ודעת ח"ג סי' קכ"ה האריך בזה והעלה כדעת הט"ז דאין צריך כלל לזכות לקטן ויש להקנות להקטן במעמ"ל או ליתן להקטן במתנה גמורה ויתנה עם הכהן שאם מועיל הפדיון כמו שהוא ויהי' פדוי אז יזכה בו הקטן ואם אין מועיל פדיון זה אז לא יקנה זה הקטן כלל המתנה ואח"כ יתנו ב"ד להכהן במתנה עמ"ל להנותן ואין לתלות על הקטן עם של כסף דאין צריך כלל פדיון מחדש וליתר שאת יתנו הב"ד עם הכהן שאם חל הפדיון מעתה הרי טוב ואם אינו חל אז יחול הפדיון לכשיגדל.

ואין על אבי זקנו דין קדימה או איזה חיוב לפדותו יותר מהב"ד. ולענין ברכה כיון שהפדיון הוא ספק דינו כמו בכל ספק קיום מצוה שאין מברכין עליו.

וע"ז בעה"ח ג' דחוהמ"פ,

מנשה הקטן

סימן רלב

ברכת שהחיינו לכהן כשאבי הבן חרש

מע"כ ידידי כהן שרעתו יפה וכו'

אחדשה"ט.

ודבר מה שראה בספר חמדת אפרים יו"ד סי' ש"ה שנשאל באב חרש שאינו יכול לדבר ופודה את בנו כילד יעשה עם ברכת שהחיינו ואחר שבשו"ע אי אב חרש חייב בכלל בפדיון בנו הביא דעת הגל"ח שלהי פסחים והפני ארי' סי' מ"ד דכשפדה ע"י שליח נתבטל ברכת שהחיינו דאין השליח מברך וגם האב אינו מברך ומקור הדברים מדברי הרמב"ם פי"א ה"ו.

ולפענ"ד דבכה"ג הכהן יברך שהחיינו שהרי בגמ' שלהי פסחים ר' שמלאי איקלע לפדה"ב בעי מיני פשיטא אשר קדשנו במצותיו ולוו אבי הבן מברך שהחיינו וקיימנו אבי הבן מברך או כהן מברך אבי הבן מברך דקעביד מצוה או כהן מברך דקמטיא הנאה לידי' לא הוה בידי' אתא שייל בבית המדרש אמרו ליה אבי הבן מברך שתים והלכתא אבי הבן מברך שתים ע"ש ועיין רש"ש שם.

ולפ"ז בלא חרש נראה דכהן מברך שהרי מעיקר דינא בכל פדיון נמי מיבעיא ליה מי מברך נראה דבאמת יש על הכהן נמי מצות שהחיינו ולכן פריך מי מברך ואיפשיטא ליה דאבי הבן מברך משום דקעביד מצוה וא"כ לו ראוי יותר אבל היכי דאבי הבן אינו יכול לברך שהוא חרש כה"ג הדרינן עכ"פ לגבי כהן שלו ג"כ יש מצוה זו וקמטיא הנאה לידיה ושפיר מברך שהחיינו כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רלג

פדיון הבן הנולד מעכו"ם

מוצש"ק לסדר ויקרא שנת ובו תנש"א מלכותיך בנ"י יצו"א

מע"כ ידיד"נ רב האי גאון וצדיק חוב"ט זך הרעיון כו' כגש"ת מוה"ר פנחס אשר זעליג גאלדבערגער שליט"א אבד"ק מעריער בעמח"ס מנחת אשר ד"ח

אחדשכת"ר בידידות וכו'.

ומש"כ מעכת"ר באשה נשואה לבעל שלא ראוי להוליד והלכה וקבלה הזרעה מרופא בלי לדעת מי הוא הנותן הזרע וילדה זכר ועכשיו הבעל רוצה לעשות פדיון הבן ויש חולקין כיון דרוב נותנים זרע עכו"ם הם וממילא הבן עכו"ם דאזלינן בתר רובא ולא שייך פדיון בעכו"ם. ומעכ"ת יצא לדון דהרי מבואר בש"ע יו"ד סי' ש"ה נכרי הבא על בת ישראל הולד חייב בפדיון, ושקו"ט בדבר.

וראשונה באתי להעיר דמה שאמרו הי"א דכיון דאזלינן בתר רובא ממילא הבן עכו"ם אין לו מובן שהרי אנן קיי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ישראל אלא פגום אבל ישראל הוי והגם דהתוס' קידושין ע"ה ע"ב ד"ה ור' ישמעאל דלמ"ד הולד כשר היינו שהוא עו"כ וצריך לגייר וכן נראין דברי רש"י נמי בסו"פ האומר גבי גר. ועיין בח' מהרש"א שם מה שהאריך בזה, ומיהו עיין בכורות מ"ז ע"א אמר רב אדא בר אהבה לוייה שילדה בנה פטור מה' סלעים ומוקים לה רב פפא דאיעבר מעובד כוכבים ולא תימא אליבא דמ"ד אין מזהמין את הולד וכו' ועיין תוס' שם ד"ה ולא תימא ומ"ד עו"כ ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר שדי ליה בתר דעו"כ דלא שייך ממזרות בכותי ע"ש.

ומיהו להלכה קיי"ל דהולד כשר עיין אה"ע סי' ד' סי"ט עו"כ ועבד שבאו על הממזרת הולד ממזר ואם באו על בת ישראל בין פנויה ובין אשת איש הולד כשר ופגום לכהונה ועיין עוד אה"ע סי' ז' וסי' ח'. וא"כ פשוט דאין ממש בדבריהם בטענה זו.

וגם בעצם הדין יפה העיר מעכ"ת דבת ישראל שנתעברה מנכרי חייבת בבכורה ודלא כהיש אומרים שהביא והוא גמר' מפורשת בבכורות הנ"ל ובטש"ע יו"ד סי' ש"ה כתב כן והב"י כתב ופשוט הוא והב"ח העיר דנלמד מקו"ו מכהנת שנתעברה.

ומיהו בעצם השאלה כדת מה לעשות גם אני בעניותי נשאלתי על כיוצא בזה זה לי טוב שנין והארכתי בזה בספרי וקנה מקומו בח"ז סי' קל"ע דכיון דהוא והיא מודים דהולד הזה אינו מהבעל אלא מזרע אחר הרי נשאר החיוב על הקטן לפדות עצמו או על הב"ד ואם יניחוהו לפדות אותו בתור אב זה ודאי א"א שהרי עליו אין לומר דילמא לאו אביו הוא אלא ודאי לאו אביו הוא א"כ איך יאמר זה בני בכורי פטר רחם לאמו והרי הוא לאו בנו ולא בכורו אבל הוא פטר רחם לאמו ולפדותו בתור שליחו של קטן ומדין זכיה תלוי אי יש שליחות לקטן אפילו ע"י זכיה ואי אפשר לפדות ע"י שליח בכלל עיין רמ"א ושו"ת הריב"ש ואם לפדותו בתור שליח ב"ד תלוי באשלי רברבי בש"ע יו"ד סי' ש"ה.

והסכמת האחרונים שהב"ד יכולין לפדותו עיין שו"ת ח"ס סי' רל"ה ויד אליהו סי'

נ"א ותשו' מהרי"א סי' רס"ה ושו"ת מהר"ם שיק סי' ד"ש וש"ז ושו"ת בית שערים למרן כק"ז סי' שפ"ה ודאי נכון לעשות כן אלא שצריך להעמיד ב"ד והב"ד יפדוהו או שיעשוהו שליח להבעל ויהיה הוא שליח ב"ד לפדותו ויהיה זה או שליח ב"ד או שליח הקטן מטעם זכיה והוא להוציא מקושית הט"ז יו"ד סי' ש"ה שתמה על הגדה לדרך מנדרים ל"ו דניחא ליה לאינש למיעבד מלוה דיליה ועיין ש"ך שם בנקה"כ, ולא שיוכל לפדות בתור אב.

ומיהו בדידן יש עוד טעם שדוקא יעשו ב"ד כדי לכשיגדל לא יחזקוהו כבנו כיון שהוא מזרע אחר אלא נתגדל אצלו והיא אשה בפסוליה לקחה וקלטה זרע פסול תחת בעלה ומעלה בו מעל, ואפילו אם הסכים לזה התורה לא הסכימה לה לעשות דברים כאלו, ולא מיבעיא לדעת הגה"ק מסאטמאר זללה"ה ודעימיה דהולד ממזר א"כ גם היא כמעט נאסרה על בעלה ובהיא והוא מודים חייב להוציאה, אבל אפילו להחולקים דאין הולד ממזר מ"מ ודאי הדבר מאוס מאד.

וכבר הארכתי הרבה פעמים שזה היא בכלל ומלאה הארץ זימה שאסרה תורה ואם יגדל הילד וימות האב הזה (המדומה והמרומה שלא יאמרו לו האמת) ויירש אתו בחשבו שהוא אביו ובנו יורשו ובאמת הוא מזרע איש אחר ונמלא גוזל היורשים האמתיים כפי מה שאמרה תורה ואיש כי ימות ובן אין לו ונתתם את נחלתו וגו' והאי מת ואין לו בן, ואם יקדש אחד מקרובי הבעל שאין קידושין תופסין בהן ויבאו הב"ד ויאמרו לו שאין קידושיו קידושין כדת של תורה מקרובי האב, ובאמת קידושין תופסין בהם כיון שהוא לאו בנו, וכן לענין יבום חלילה שאם ימות הבעל ויפטור אותה מחלילה ויבום והאמת שלא היו לו בנים וחייבת בחלילה, ואם ימות הבעל ויחשוב שזה אביו ויהיה אונן פטור מכל התורה ונהפוך הוא שהוא חייב בכל התורה, נמלא ע"י שרמוהו יעבור על כל התורה כולה, ואם הבעל כהן או לוי יחשוב שהוא ממשפחת כהנים ויעמוד לדוכן ויקח כסף פדיון הבן ויפטור עלמו ובניו מפדיון הבן, גם לענין נישואין אין לו יחוס משפחה והרי הוא בכלל אסופי או שתוקי שלא נודע מי הוא עכ"פ הוא עון פלילי.

והנני חוזר על הראשונות בתורה רבה על ספרו היקר וי"ד שיזכה עוד להרבות דעת תורה ויאריך ימים על ממלכתו מלכות התורה מאן מלכי רבנן ידידו דושכ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלד

בכור בהמה שמת אי טעון קבורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו הא דנוהגין לקבור בכור בהמה שמת בביה"ק אף דבתמורה ל"ג ע"ב דכל הנקברין כגון שור הנסקל ועגלה ערופה ושער נזיר וכל דקברי בעינייהו קוברין בכ"מ ולא אמרו בית הקברות.

לפענ"ד נראה שסמכו אמה דאיתא בגמ' ע"ז ס"ב ע"ב שקיבל חיטי באגרא דיי"נ וא"ל רב חסדא זיל קברינהו בבי קברי פי' בבית הקברות ופריך ולקברינהו בעינייהו ומשני לא מוכחא מילתא ופי' התוס' דחיטי אין קבורתן מוכחת דאיכא למימר אינש גנב וקבר וסיימו וכן דרך עתה לקבור בכורות ונראה שצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטא אחריהם ע"ש ומה"ט נראה שנהגו לקוברן בלד ביה"ק שלא יהנו מהם וק"ל. ועיין יו"ד סי' ש"ז ס"ב וסי' קל"ג ס"א.

שוב מלאתי בס' בית הלל יו"ד סי' ש"ז ס"ב שכתב וז"ל שחטו ונמלא טריפה כו' ובטור כתב אם נשחט כו' ונראה לי דה"ה אם מת מעלמו והי' חם או שנפל בו מום טעון קבורה וכן נוהגין במדינות אלו לקבור בסדין בבית הקברות והמנהג הזה הוא ע"פ תוס' בפ' השוכר את הפועלים דף ס"ב ע"ב ד"ה ולקברינהו בעיינהו וכו' וכן דרך אתה לקבור

בחורים ונראה שכתב לקברן מעט בעומק וכו' ע"ש, וברוך פוקח עורים.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלה

שריפת חלה בשעת אפיית פת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שנהג עלמא לשרוף החלה וליהנות ממנה בשעת שריפה כגון שאופין פת וכיוצא בו ונפשו בשאלתו אי יפה עושים העולם שנוטלין חלה מהמצות קודם הפסח ולוקחים המצה שהפריש לשם חלה ושורפין אותה בתנור שאופין בה המצות.

ולפענ"ד אין לעשות כן כל זמן שעדיין אופין המצות שהרי החלה אסור ליהנות ממנה ישראל וכיון ששורפין אותה בתנור הרי המצות נאפות לאורה ונמצא נהנה מן החלה, וכמ"ש התוס' פ' כל שעה, וז"ל מהרי"י וייל בשו"ת סי' קל"ג החלה בבית שאין בו כהן שאין כהן נהנה ממנה צריך לעשות לה היסק בפני עצמה דישראל אסור ליהנות ממנו דכתיב את משמרת תרומתי אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואיתקש להדדי מה תרומה טהורה לכהן וכו' תוס' פ' כל שעה מהרי"י ז"ל וכן בשאר ימות השנה ע"כ.

ובש"ע יו"ד סי' שכ"ב ס"ה ברמ"א וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה דישראל אסור ליהנות ממנה (ועיין סי' של"א סי"ט, מהרי"ק וכן הוא בתוס' פ' כל שעה דף ל"ד ד"ה מחמי' ומש"כ מהרי"ק הוא ט"ס וצ"ל מהרי"ל וכבר ציין כן בהגרעק"א). ולכן צריך להזהר שלא לישרוף החלה בשעה שהמצות נאפות בתנור.

סימן רלו

עוד להנ"ל

אי נאסר התנור שנשרף בו החלה

ובדבר אשר נאמר בשם מורים שאם שרף החלה בתנור נאסר התנור כדין שורף קדשים וצריך ליזון מה דעתי בזה.

ולפענ"ד לאחר שאפה המצות נראה דאין איסור לשרפה בתנור ואין התנור נאסר בזה ובמקום אחר הארכתי בס"ד. ומיהו גם אם שרפה בשעת אפי' נמי לא נאסרו המצות חדא דבזה"ז חלה דרבנן, והשנית כי אין כאן הנאה אלא זה וזה גורם לכל היותר דהחלה בפני עצמה היא דבר מיעוט.

ועוד בו שלישיה דבגמ' בכורות כ"ז אמר רבינא הלכך נדה קוצה חלה ואכל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלה לה בריש מסא ושדיא בתנורא והדר מפרשא חלה אחריתי כי היכי דלא תשתכח תורת חלה, וכתבו התוס' ד"ה בריש מסא ושדי לה בתנורא, פי' בקונט' וכו' אלא פי' בריש מסא פורג"א בלע"ז ויכול להכניס יפה החלה בתנור בתוך האור והנה משמע לכאורה דמשליך בתנור בתוך האור בשעת אפי' שהתנור בוער בשביל לאפות בו ואעפ"כ מותר לשורפה שם, ולכאורה כ"ש הוא ממה שס"ל דמותר לבטלה ברוב אפי' לכתחילה ועיין חשק שלמה בהגהות על הש"ס מה שציין שם גירס' ראשונים דשדיא בתנורא לבטל בין רוב הפת שאינו חלה ודו"ק.

ודע דלשיטה זו דמבטלה ברוב לכאורה תקשה על מה שכתב השג"א ועוד אחרונים עיין שו"ת בית שערים א"ח סי' ש"ז אהא דאמרו טבל ותרומה איזה הוא קל לענין אכילה במקום סכנה והקשה השג"א הרי יכול להפריש מן הטבל ואח"כ לחזור ולערבו ולבטלו ברוב ותי' דא"כ כיון דלכתחילה הפרישו ע"מ זה אין כאן הפרשה כלל ולכאורה להני פוסקים דס"ל דמבטלה לכתחילה בין הפת הרי דלא אמרינן דכה"ג ליכא

הפרשה כיון דבשעת הפרשה דעתו הי' לחזור ולבטלה, ועיין עוד נוב"ק או"ח סי' ל"ו וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלז

אין מתעשרין מחדש לישן

ב' שבט התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר משכיל לאיתן ידו"ש וכו' הרבני מוה"ר אברהם קלמן קליקשטיין הי"ו

אחדשה"ט בידידות נאמנה.

ומה שנתקשה עוד בדברי רבינו גרשון מאה"ג דבמס' ברכות נ"ג כתב ואין מתעשרין חדש וישן מזה על זה פירוש באותן שנולדו לפני אלול על אותן שנולדו אחר אלול אין מתעשרין מחדש על ישן ובמס' ערכין דף ל"א דא"ר אבא בר ממל נולדו לו שני טלאים אחד בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני כתב רבינו גרשון איכא דאמרי לענין צירוף גורן של מעשר בהמה דכתיב במעשר בהמה שנה היוצא השדה שנה שנה.

הנה פשוט די"ל דבברכות כתב דעתו וכפי מה דס"ל להלכה ובמס' ערכין כתב דאיכא דאמרי לענין צירוף וליה לא ס"ל ואיכא דאמרי הוא דס"ל הכי.

ומיהו נראה עוד דכאן קאמר דאורייתא בעי שנה שנה ומדרבנן תקנו שאין לעשר מגורן לגורן וי"ל ולרוב הטרדות אקצר ולא התפנתי לעיין בדבר כראוי.

ידידו דושה"ט וכאש"ל צלה ורכב על דבר אמת בברכת התורה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלח

אכילת פירות הבאים מא"י לחו"ל

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בפירות א"י שיצאו לחו"ל כגון שמביאין עכשיו תפוזים וכיוצא בו וספק אי הופרש מהם תו"מ אי מותר לאכלם.

והנה בפירות א"י שיצאו לחו"ל ר"ע פוטר בפ"ב דחלה מ"א וכן פסק הרמב"ם פ"א דתרומות הכ"ב ובש"ע יו"ד סי' של"א סי"ב לא נמצא חולק אמנם המל"מ שם יצא לחלק בין יצאו קודם מרוח ונמרחו בחו"ל אבל יצאו אחר מרוח אף לר"ע חייבים שהרי כבר נתחייבו בא"י וכ"כ הרדב"ז והוסיף דמדרבנן חייב אפילו לר"ע. ועיין בהשגות הראב"ד שם ובתוס' רעק"א. ולא אוכל להכחיד כי מלשון הרמב"ם ומהשגת הראב"ד ותי' הכ"מ שם נראה פשוט דפירשו דברי הרמב"ם כפשוטם דס"ל המוציא פירות אפילו לאחר מירוח פטורות לגמרי בחו"ל ע"ש.

ולדינא נראה דהאחרונים הסכימו להמל"מ דכל שיצאו הפירות לאחר מירוח חייב להפריש ולכן ודאי אין לסמוך ולאכול בלי הפרשה, ומיהו אם יש ספק אם הפרישו אז יפריש בלי ברכה דבאמת יש כאן ס"ס להקל דלמא כבר הפרישו ואת"ל לא הפרישו אפשר קיי"ל כהרמב"ם דלא כמל"מ שלא נתחייבו כלל דאפשר קיי"ל דרק לאכילה חייב להפריש מה"ת ולא למכירה כלשון הרמב"ם פ"ב ממעשר ה"ב דאינו חייב להפריש מה"ת אלא הגומר פירותיו לאוכלין עצמו אבל הגומר למכרן פטור. וכן הלוקח פטור מה"ת ע"ש, וכיון דבזמן הזה ליכא לרוב הפוסקים הפרשה מה"ת אפשר דלא תקנו על פירות שיצאו לחו"ל וכמ"ש בחלה שלא תקנו בחו"ל רק בא"י

אפשר הכ"נ וכ"ש לפמ"ש בירושלמי דאסור להוציא פירות א"י לחו"ל א"כ אמילתא דלא שכיחא כה"ג לעבור על איסור ולהוציא לא תקנו כלל ועיין תוס' ברכות ס' ע"ב ד"ה אשר ודו"ק וא"כ אפשר דכה"ג פטור באמת כר"ע.

ולדינא נראה כן היכא דודאי לא הופרש מהם וילאו לאחר מירוח יש לעשות כהסכמת האחרונים כמל"מ שבילאו לחו"ל אחר מירוח חייבין בתו"מ אפילו בחו"ל וכן יש לנהוג בפירות אם לא הופרש עליהן כטבל גמור ואם הוא ספק י"ל דהו"ל ספיקא דרבנן ולהקל והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים [דלאחרים הו"ל בכלל גוזל ממון חבירו כיון שמדינא הפירות מותרין] תבא עליו ברכה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלט

קליפת תפוזים של שמיטה אי יש בהם קדושת שביעית

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בדבר קליפת תפוזים אי יש לנהוג כהחזו"א ז"ל דאין בהם איסור שביעית (חזו"א שביעית י"ד סק"י) כיון דרובן לאשפה אע"פ שראויין לבהמה או יש לחוש להרמב"ם פ"ז הי"ד משביעית דכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו גם ממין הלובעים הואיל ואינו לעלים יש בו קדושת שביעית.

ולפענ"ד יש לדייק לשון הרמב"ם שכתב כל שאינו מיוחד וכוונתו נראה שבנ"א יחדוהו באותו מקום וזה הוא דרך המיוחד ולכן בסמוך שם כתב וגם אינו ממין הלובעים הנה התם כבר כתב ממין והכא כתב מיוחד ונראה דהכל תלוי אם הוא מיוחד או לא ולכן כיון דבזה"ז רוב העולם זורקין הקליפות לאשפה הו"ל כאלו הוא מיוחד לאשפה והרמב"ם לא איירי רק מדבר שאין לו שום יחוד להשתמש כלל ואז תלוי בספק ויש בו קדושה, ומיהו ראיתי בשבט הלוי יו"ד סי' קל"ט שילא לחלוק על החזו"א דכיון שראוי למאכל בהמה רק שרוב בנ"א אין נותנין אותו לבהמה וזורקין אותו אמאי לא יהא בו איסור שביעית.

ולפענ"ד לחלק בשלמא דבר שהוא באמת מאכל בהמה אלא שרוב בנ"א אין חוששין לו לא היינו מתירין אבל הכא קליפי תפוזים אינם מאכל בהמה בעלם שהם קליפת הפרי אלא שראוי לאכילת בהמה אם מזמינין לזה ולכן כל שרוב העולם זורקין לאשפה א"כ לא הוי מאכל בהמה כלל ואין בו קדושה כנלפע"ד ודו"ק כי קלרתי. ובשמיטה בזמה"ז לכו"ע אין להחמיר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמ

ישראל הקונה שדה מערבי בשנת השמיטה עם הפירות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר השאלה בשנת השמיטה שקנה ישראל שדה מן ערב"י שזרעה בשנת השמיטה אם הפירות מותרין.

ולפענ"ד כבר כתבתי בזה להתירא והבאתי קצת ראי' מגמ' סנהדרין צ"א כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון שארץ כנען ומצרים שלהם הוא ונלאם גביהא בן פסיסא וברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ומסיק בגמ' ואותה שנה שביעית היתה ומאי קמ"ל ונ"ל דקמ"ל שהי' זה לברכה לישראל שיכלו לאכול הפירות ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמא

המקבל כלים במתנה אי חייב לעשר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר ספיקתו עוד בחתן וכלה שמקבלים מתנות כסף וכלי בית האם צריכים לתת מזה מעשר כספים וכן בחורי בר מצוה שמקבלים מתנות מעות בר מצוה אם צריכים ליתן מעשר, הנה פשוט דלהנוהגים לעשר מעשר כספים חייבים להפריש דמכל מתנה שמקבלים צריכים להפריש ומ"ש חתן וכלה ובר מצוה, אלא שעל כלים נשאלתי זה כמה זמן והבאתי ראי' מרבינו יונה.

וז"ל רבינו יונה בספר היראה אות רי"ג (לפי ציוני הגרב"ז) והמעשרות אל תרפה ידיך מליטלה כראוי כילד מכל דבר שמשתכרין הן ללמוד הן לכתוב הן לעשות מלאכה או אף אם מצא מציאה או נתנו לו במתנה או כל ענין שיבא הן כסף הן זהב מן הכל יפרוש מעשר כי דבר זה אין לו ערך כי את אשר אסר הבורא בכל דבר לנסותו העיר במעשר עכל"ק, והנה כלל מציאה ומתנה או כל ענין הן כסף הן זהב מהכל צריך להפריש ועיין משנה הלכות ח"ו סי' קל"ט.

סימן רמב

עוד להנ"ל
בחור שקבל מעות מהוריו אי חייב במעשר

ועל דבר שאלתו עוד בבחור שקבל כסף מהוריו אי חייב במעשר ומעכ"ת כתב שאם אינו רשאי לעשות רק מה שנלטוה מהוריו ולא זכה בזה לכאורה נראה דאין בזה חיוב מעשר כספים וזה נוגע להרבה בני ישיבות ע"כ.

ולפענ"ד דאף דהבחור אינו יכול להוליאו רק על מה שנתנו לו מ"מ זכה בכסף זה אלא שאביו נתנו לו בתנאי שיעשה כך וכך והו"ל כמו כל תנאי שבממון שיכול להתנות וכמו מעות פורים שנגבה לעניים דאסור להוליא על דבר אחר. ומיהו אם בפי' התנה אביו שאינו נותן לו במתנה אלא שיקנה משלו אז ליכא חיוב, וכעין זה כתבתי באחד שלמד בארץ ישראל בישיבה ולא רלה לבא הביתה על יו"ט ושלחה לו אמו כרטיס על אוירון לבא הביתה שאין לריך ליתן מעשר על זה שהוא לא קיבל הכסף כלל רק אמו היא המביאו הביתה כיון שהוא לא רלה ולא היה מעות על הכרטים לחזור המעות וגם זה אכתי ל"ע דאפשר גם בזה הוא קונה והו"ל מתנה ודו"ק.

סימן רמג

אי יש לאסור פירות עכו"ם בשביעית בארץ ישראל

קרושים תשמ"ה
מע"כ ידידי הרה"ג כו'

אחדשה"ט.

ועל דבר שהביא במה שיש קלת מן המחמירים שלא לאכול גם מן הפירות שזרעו בשדות של עכו"ם בשביעית בארץ ישראל ורלה לדעת חוו"ד בזה.

ולפענ"ד אמת אגיד כי אני יושב בגלות ארץ חשיכה ועל תושבי ארץ ישראל לפסוק בזה ומ"מ נשאלתי בכעין זה לישראל שקנה שדה מערבי עם פירות והראתי למראה מקום מגמ' סנהדרין ל"א בגביהה בן פסיסא שהי' דן עם הכנענים ולאחם ולא מלאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואיתא שנה שביעית היתה ומשמע דהיתה זה מהנס שנעשה לישראל שיוכלו ליהנות מן הפירות שזרעו העכו"ם ונטעו להם כיון שעשו לדעתם מותרות לישראל וק"ל והם היו בארץ ישראל ולכאורה הכ"נ כן.

רושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמד

מי סודה שמביאין מצרפת וספק נתערבו מי לימון מפירות א"י

לכבוד הרה"ח כו'

אחדשה"ט.

וע"ד מי סודה שהביאו מצרפת ואמרו לו שנתערב בזה מי לימון מארץ ישראל וכיון שלימון חייב בתרומה אי מותר לשתות המים.

ולפענ"ד מותר לשתות כשיש כאן ס"ס להתירא בדרבנן חדא דבש"ע יו"ד סי' של"א פסק דפירות שילאו מא"י פטורין מהפרשה והגם שקצת אחרונים פקפקו בזה דמיירי קודם מירוח. מ"מ פשטות הדברים נראה לעולם פטורים, ועיין כ"מ שם וכבר הארכתי בזה ועכ"פ ספיקא הוה. שנית דרוב פירות של א"י הרבנות דשם מעשרת אותן קודם שילוחן לחו"ל א"כ לא הוי רק עכ"פ פירות של ספק דמאי ועל תערובת דמאי לא גזרו וכ"ש תערובת ספק דמאי עיין רמב"ם בהל' מעשר והגם דלכאורה היא עבידא לטעמא וכה"ג לכאורה לא בטיל מ"מ בס"ס כאלו אין לחוש גם כי אינו ברור שהוא הלימון של א"י כנלפענ"ד. שוב אמר לי הנ"ל שנתברר שהמים שאמרו שבאו מצרפת נמי הי' שקר אלא היו מים מארה"ב.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רמה

מורה שקיבלה מתנות מהתלמידות אי חייבת במעשר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובמה ששאל עוד במתנות שקבלה אשתו שהיא מורה בבית יעקב שם וקבלה שם מתנה מאמהות של הבנות אי צריך לעשר.

ולפענ"ד הנה כבר נשאלתי אי חייב אדם לעשר מחפצים אשר קבל במתנה והארכתי בזה קצת בספרי משנה הלכות ח"ו סי' קל"ט ואמנם ראיתי עוד לרבינו יונה בספר היראה שלו (אות רי"ג לפי ציוני הגרב"ז) וז"ל והמעשרות אל תרפה ידך מליטלה כראוי כיצד מכל דבר שמשתכר הן ללמוד הן לכתוב הן לעשות מלאכה או אף אם מלא מציאה או נתנו לו במתנה או כל ענין שיבא הן כסף הן זהב מן הכל יפריש מעשר כי דבר זה אין לו ערך כי את אשר אסר הבורא בכל דבר לנסותו התיר במעשר עכלה"ק.

והנה קייל לן רבינו שכירות של מלמדות או כתיבה או מלאכה או מציאה או מתנה כלל הכל שחייב לעשר ומעתה אם מה שקבלה היא הוא בכלל שכירות הרי חייב במעשר ואם הוא בכלל מתנה נמי חייב במעשר וממילא איפשט לן גם ספק זה דמה שקבלה בתור מתנה מן התלמידות חייב במעשר.

סימן רמו

עוד להנ"ל
קיבל משלוח מנות אי חייב לעשר

ובדבר ששאלו אי המקבל משלוח מנות איש לרעהו נמי חייב במעשר לכאורה הוא פשוט ג"כ מהנ"ל דלא גרע משאר מתנות אלא דנראה דמספקא ליה לכ"ת דאפשר דהאי משלוח מנות אינו בגדר מקבלי מתנות סתם ועיין כנה"ג על גליון הש"ע יו"ד סי' רמ"ע ס"א בהג"ה ובית לחם יהודה שם ועיין שו"ת אבקת הרוכל סי' ג' ובברכ"י יו"ד סי' של"א.

ומיהו אולי כיון שחבירו שולח לו באופן שלא יתחייב במעשר בו ושולח לו רק לאכלו שיהנה ממנו ולא ראיתי מי שנוהג לעשר מ"מ לא ראינו אינו ראי' ואם אינו אוכל את הכל ומכרו

או כיוצא בזה ודאי חייב להפריש אבל על המנות כשהם לעצמם איני ברור לי שצריך להפריש ואין הזמן גרמא כעת לחפש אולי דברו כבר מזה האחרונים ז"ל, ואולי דמי הא למתנת אתן וכלה שחייבין להפריש עיין ע"ז סי' של"א וש"ך שם.

איברא דנראה לחלק אם שלח לו מידי דמיכל א"כ ודאי שלח לו שיאכלנו ולא שיתננו לאחרים ואם שלח לו כלים או תפלים וכיוצא בו הרי זה בכלל שאר מתנות והבן. ואולי לכשירחיב ה' בזמן קלא נברר עוד את הענין.

בברכת חג כשר ושמח דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמז

אתרוגים הבאים מא"י בשנת השמיטה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

ובדבר ששאל ע"ד האתרוגים הבאים מא"י בשנת השמיטה כיצד יש לנהוג ואי יכול לצאת בהם בכלל ומה יעשה לאחר היו"ט.

לפענ"ד כבר כתבתי דאותם הבאים מאוצר ב"ד אין בהם שום חשש ופקפוק וכמו שביארתי זה באריכות במשנה הלכות ח"ט סי' ס"ט מתוספתא דפ"ח דשביעית והרמב"ן עה"ת פ' בהר פסוק ו', והראב"ד פ"ז מה"ש ה"ג דיש כח ביד בי"ד לאצור פירות שביעית והסכימו רבותינו האחרונים על אוצר ב"ד וא"כ בלקחו אתרוג כזה יוצא עוד מצות שמיטה שנעשה באתרוג זה וע"ד שאמרו כן בכמה מצות כיון שנעשה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרת.

ומיהו אם האתרוג הוא ממקומות שאין שומרים שמיטה ח"ו אם הוא משדה ישראל ודאי אין לצאת בהן עיין שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קפ"ג ובשדות שנמכרו לגוי ע"פ שטר מכירה כיון שרבים מפקפקים בדבר ג"כ לפענ"ד אין לברך עליו ואם אין לו אתרוג אחר נראה לפענ"ד שיטול זה בלא ברכה.

ועל משומר של גוי בא"י כתבו האחרונים דיש להקל עיין בית יצחק יו"ד סי' קכ"א ושו"ת מחזה אברהם א"ח סי' קמ"ו ובשו"ת בית ישראל סי' קפ"א לידי"נ הגרי"י וועלץ זצ"ל, ומיהו גם בזה מוטב לקנות מאוצר ב"ד שבהם אתרוגי ישראל שנתקיימו בהם מצות שמיטה וכל הנ"ל אית ביה וק"ל.

וכל זה באתרוג שגדל בקרקע ישראל אבל מה ששאל באתרוג ומיהו אתרוג שגדל בקרקע של עכו"ם אפילו בארץ ישראל אין שמיטה נוהג בו ועיין שו"ת מהרי"ט ח"א סי' מ"ב ורדב"ז סי' ב' אלפים רכ"א ועיין גם ברכ"י יו"ד סי' של"א ולאחר יו"ט אם אפשר להחזירו לא"י מוטב ואם לאו יאכלנו פה קודם זמן ביעור ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמח

בענין דינא דמלכותא ונתינת מעשר

כ' לחודש הרחמים התשר"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג המפורסם כו' כש"ת מוה"ר **אפרים** גרינבלאט שליט"א רב במעמפיס טענ.

•

אחדשכ"ת בידידות.

יקרת מכתבו כרגע קבלתי בדבר שאלתו בדינא דמלכותא שהישיבות שמשלמין משכורת להמלמדים צריכין לשלם מס [הנקרא סאשע"ל סעקיוריט"י בלע"ז], ולמשל על משכורת של עשרה אלפים החיוב על המלמד לשלם חמש מאות ועל הישיבה חמש מאות. והיות כי זה גורם הוצאות להישיבה לטפל עם התשלומין להממשלה, החליטו

ליתן החמש מאות דאללאר להמלמד והוא ישלח את זה עם הטשעק שלו שהוא ג"כ חייב לשלם להממשלה, אי חייב המלמד ליתן מעשר מהחמש מאות דאללאר קודם שילוח להממשלה, והורה למעשה שפטור מלשלם ורוצה לדעת חוו"ד בזה.

ולפענ"ד יפה הורה בזה ואין כאן ספק כלל ואטו בשביל שעושה טובה להישיבה ומטריח בשבילם להעביר ממון מס שלהם להממשלה יתחייב ליתן מעשר על ממון שאינו שלו, והרי המלמד אינו אלא שליח הישיבה ככל שליח שעושה שליחותו, ואין לו שום קניים במעות זה.

אלא דגדולה מזו חשבתי דאפילו מהחלק החמש מאות שלו דנראה דפשיטא ליה לכ"ת שחייב במעשר לדידי אינו נראה כן, דהמעשר א"ל ליתן רק מהריוח, והרי מעות זה לאו ריוח שלו הוא שהרי מוכרח ליתנו להממשלה ומעולם לא קיבל מעות זה לעצמו, והמעשר לא ניתן רק ממה שהרויח אבל מה שאינו שלו אינו מעשר, ופשוט דאינו חייב לעשר ממונו קודם שלקחו המסים [טעקס דידאקשאן בלע"ז]. ולפענ"ד דהמס הזה הנקרא סאשע"ל סעקיוריטי נמי מין מס הוא שאין בידו שלא לשלם להממשלה, וא"כ ממון זה לאו שלו הוא וא"ל ליתן עליו מעשר.

והגם שבסוף כשיזכה להיות בשנים או ח"ו יחלה יקבל מהממשלה סאשע"ל סעקיוריטי, אבל באמת כי זה הענין לאו בטוח שיקבל בסוף לאחר ארבעים שנה, שאפשר שהממשלה בזמן הזה תשנה לגמרי את החוק של סאשע"ל סעקיוריטי, גם כי אין הם נותנין מה שהוא משלם להם אלא הם עושים כרצונם בחק הסאשע"ל סעקיוריטי ומשלמין ג"כ למי שלא שילם כל השנים רק איזה שנים, עכ"פ אין זה רק ענין של עוד מס אחר להממשלה ואין ברשותו שלא לשלם את המס הזה, ולכן לפענ"ד גם מהחלק שלו שמשלם להסאשע"ל סעקיוריטי א"ל ליתן מעשר, רק מעשר ממון שהוא שלו לאחר המסים.

דו"ש בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רמט

חתן וכלה שקבלו מתנות חפצים צריכים לעשר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר הורה עוד בחתן וכלה שקיבלו מתנות בגדים ושמלות ושאר חפצים שא"ל לתת מזה מעשר רק אם מקבלים מתנה מעות או כסף חייבים במעשר. ולפענ"ד לאחר הסליחה שגה בזה, וכבר כתבתי בספרי משנ"ה (ח"ו סי' קל"ט) דהנוהג במעשר צריך להפריש מכל החפצים שמקבל. ושוב העיר ה' עיני ומצאתי לרבינו יונה (ספר היראה אות רי"ג, לפי ליוני הגרב"ז) וז"ל והמעשרות אל תרפה ידיך מליטלה כראוי, כילד, מכל דבר שמשתכר הן ללמוד הו לכתוב הן לעשות מלאכה או אף אם מלא מליאה או נתנו לו במתנה או כל ענין שיבוא הן כסף הן זהב, מן הכל יפריש מעשר כי דבר זה אין לו ערך כי את אשר אסר הבורא בכל דבר לנסותו התיר במעשר עלכ"ק. ומדכלל וכתב מכל דבר הן שכירות והן מלאכה והן מליאה או כל ענין שיבוא לידו מבואר דמן הכל צריך ליתן מעשר וכל ענין משמע כל מיני חפצים בכלל, ועיין ספרי הנ"ל באריכות קלת. ומה שכתב ומפרט הן כסף הן זהב הכוונה רק דכמו זה כן זה ולכן הוסיף עוד שנית מן הכל יפריש מעשר וק"ל.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנ

הקורא לחבירו או אדם מישראל מין או אפיקורס

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט בידידות.

בדבר שאלתו באחד שקרא לחבירו שהוא מין ואפיקורס והוא שומר התורה אי ראוי הוא לעונש.

הנה ודאי ראוי הוא לעונש שדיבר על בן ישראל שהוא אינו מאמין שהרי הוא רוצה לפוסלו בזה ח"ו ומצאתי בשו"ת רלב"ח סי' ע"ע באחד שאמר על מנהג שנהגו לומר איזה זמירות שהוא כמנהג קראים ומינים וכתב שראוי הוא לעונש שאין לומר על מנהג מאמינים בני מאמינים שהוא מנהג מינים ורבותינו ע"ה אמרו שמרע"ה לא נענש אלא שאמר על ישראל והן לא יאמינו לי ואמר לו הקב"ה בני הם מאמינים בני מאמינים וכו' וכתב אלא שנראה שמחסרון דעת גדול אמר כן וזהו הדבר המהדר בזכותו ועכ"ז ראוי הוא לעונש ואם יבאו עדים ויעידו עליו שאמר כדברים האלה עונשו יהי' שיעמוד בנידוי בביתו ביום ראשון וליום המחרת יצא לביהכ"נ לישאל מחילה ברבים ויתן לצדקה כפי כחו מה שיראה בעיניכם. ועיין פסחים פ"ז ע"א הושע נענש ובעבורו גזרו ג' גזרות על ישראל.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנא

הקורא לחבירו טעראריסט או בשם רשע אחר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

מה שרצית לדעת במה שאחד קורא לחבירו בשם טעראריסט או שהוא "מוני" ר"ל עובד ע"ז אם זה איסור ואיזה איסור.

הנה פשוט דהקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו עיין קידושין כ"ח ע"א הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו לחייו ועיין ש"ע יו"ד סי' של"ד ובתוס' קידושין כ"ח א' ד"ה הקורא ובר"ן נדרים ז' ב' ד"ה ואם לא.

ומיהו אם קורא לחבירו שם יש עוד איסור של המכנה שם לחבירו ואם הוא שם רע קשה מכולם שהוא בכלל מוציא שם רע על חבירו וזה עון גדול מאד ואמרו בירושלמי ב"ק פ"ח ה"ז שמואל אמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר סרחית עלך וכו' ואי לא מייתי בני נשא וכו' אמר ר' ייבא בשאר כל עבירות אבל במוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית ולפום ריהטא נראה דאין לו מחילה עולמית אפילו ירצה את חבירו ומיהו פי' המפרשים דבשאר כל עבירות כיון דמייתי שלש שורות בנ"א ולא איפייסא סגי בהכי.

ועיין רמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ע אבל במוציא ש"ר אין לו מחילה עולמית כלל אפילו הביא אלף שורות עד שיתפיים ויתרצה לו וכן נראה וכ"כ בס' דרך החיים לרח"ו שער א' פרק א', והביא ראי' ממצורע העונש על מוציא שם רע והי' מתכפר אחר ההסגר אחר ההחלט הי' מתרפא ע"ש ובאמת כי לפענ"ד הי' אפשר לדחות דד' נקראים מתים והאחד מהן מצורע וא"כ אפשר כיון שנצטרע והו"ל כמת מתכפר לו ע"י מיתה וכמו שמצינו כמה עבירות גם מה שהביא עוד שם מירושלמי חד בר נש הוי חטא בלישניה אתא לגבי ר"י ושאלי' גבי' דר' חנינא אמר ליה זיל תה בך ולעי באורייתא דכתיב מרפא לשון עץ חיים הרי שיש לו מחילה, והתם נמי י"ל דלא הי' רק חטא בלישניה וגם כי תורה נמי כתיב בה אדם כי ימות באהל ודו"ק.

ועיין אורחות חיים להרא"ש (אות ע' ואות קי"ז) שלא יכנה שם לחבירו שלא יקראנו בכינוי שכינוהו אחרים אם לא יהי' נזכר ונכבד בשמו, ועיין ב"מ נ"ח ע"ב כל היורדים לגיהנם עולים חוץ משלשה שיורדים ואינם עולים הבא על א"א והמלבין פ"ח ברבים והמכנה שם רע לחבירו ועיין דרך ישרה שם באריכות. ומ"מ כתבו הפוסקים דאם מחל ליה שפיר מוחלין לו מן השמים ג"כ אבל עכ"פ בלי מחילה ח"ו נופלין לגיהנם ואין להם מחילה עולמית והבן.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנב

ברפואות שנזכרו בש"ס להשתמש בהם היום

י"ז תמוז התשמ"ז בירושלים עיה"ק ת"ו בב"א

מע"כ ידידי רחומאי הרה"ג חו"ב טובא עיניו כיונים על אפיקי מי התורה וו"ח כו' כש"ת הרב מוה"ר יוסף יצחק ברש"י לרנר שליט"א אבן יקרה בירושלים עיה"ק ומרביץ תורה בישיבת אשרור.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה.

לפי בקשתו עברתי על קלת עניים והנני בהערה אחת לפי מיסת הפנאי (במבוא הספר ו' רכ"ז סי' א') העיר בענין הרפואות שהובאו בחז"ל אי יש איסור בזה"ז להשתמש בהם והאריך בזה, עיין שו"ת הרשב"א ח"א סי' תי"ג שהאריך הרבה במבוכה זו ובדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל אשר פעמים התיר ופעמים אסר ואין לו ברורות בדבריו וכתב הרשב"א דיש דברים המותרים ואין בהם משום דרכי האמורי וקצתן אסורין, וחלק שם הענינים בג' מיני סכנות, א) יש סכנה נסתרת כגון השוכב בלילה ויש, והקב"ה מצילו יפילו מצדו אלף ורבבה מימינו, ולכן אומרין פסוקי תורה קודם השינה ועיין שבועות (ט"ו ע"ב) ריב"ל אמר להו להני קראי וגאני היכי עביד הכי והאמר ריב"ל אסור להתרפאות בד"ת להגן שאני פי' דלהגן דלא הוי בכלל נתרפא בדברי תורה.

ב) סכנה שנגזר עליו מן השמים כגון בת ר"ע שאמרו כלדאי דביום שתכנס לחופה תמות וכשנתנה סעודתה לעני עשה לה הקב"ה נס והנחש שבא להמיתה נהרג, וזה לדקה תציל, ג) סכנה הנקרא טבעית שבא ע"י חולי הגוף וצריכה רפואה ע"י סמנים ורופא, או אפילו רפואה סגוליות, והגם שיש לאדם לבטוח בה' מ"מ גם הבטחון נחלק לעניים לפי הזמנים ולפי האנשים, ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה והוא מצלת אותנו מן המקרים, ומ"מ אין כאן חסרון הבטחון אם נדרוש ברפואות אם יחלה או שלא יחלה ובלבד שיהא לבו לשמים וידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא שיכוין שהכל תלוי בסם פלוני וברפואת האיש הרופא פלוני והוא אמרו באסא גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים, אבל מי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאול ברופאים ואין זה היפך מה שהזהירה התורה בהשגחה וע"ש באריכות גדולה.

רושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנג

רופא מלמד לתלמידיו על אברי מתים האסורים בהנאה

כבוד הרב הג' וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר שד"ב חייקין שליט"א רב בקהל חב"ד בקליוולאנד אהיא.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר רופא חרדי שעובד בבית חולים וצריך להראות להתלמידים הרופאים שם דוגמא ומביאים אברים של מתים ומלמדם אופני איתוך וניתוח ונמלא נהנה מזה וכמה פעמים הם אברי אחינו בני ישראל האסורים בהנאה כיצד ינהג.

באמת כי דבר קשה הוא מאד ועיין שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"א לתלמידו באריכות גם בשו"ת נו"ב האריך בזה עיין נוב"י יו"ד סי' ר"י והנה במת עכו"ם נסתפק המ"ל בפי"ד מה' אבל חכ"א אי אסור בהנאה וכבר הבאתי מרדב"ז סי' תתקע"ט (תקמ"ה) דמת עכו"ם מותר בהנאה ועיין ירושלמי פ"י משבת הל' ה' א"ר יודן איפתר במת עכו"ם ועיין מנחת כהן שער התערובות ח"א פ"ט ובבדה"ב ה"ד ש"א וחוו"ד יו"ד סי' ק"ג ושו"ת בי"ש א"ח סי' כ"ו ובספרי משנה הלכות ח"ג סי' קי"א ועיין אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קנ"א ואין כאן מקום להאריך.

מ"מ לפענ"ד לא ראיתי היתר בזה כיון דמת ישראל אסור בהנאה (עיין יו"ד סי' שמ"ט) ואם יש לחוש לאברי ישראל ודאי שאסור לו

לעשות ניתוחים עליהם והם אסורים בהנאה וחייבים בקבורה והגם כי נחלקו בזה האחרונים אי יש חיוב קבורה ממש לאברים מ"מ אסור להניחם כן ובפרט לפמ"ש בתשובה לעיל בשם הרדב"ז ז"ל סי' קל"ז החדשות דלתחה"מ לא יעמדו המתים עד שיבואו כל האברים אלו ועד אחם יהיה מעוכב תחיה ע"ש.

ובאמת כי גם מת עכו"ם לא ברירא לן דאינו אסור בהנאה ועיין באה"ע של הרב מהרי"ע שס"ל מת עכו"ם אסור בהנאה ועכ"פ מדרבנן ועיין פת"ש יו"ד הנ"ל ובח' הארכתי הרבה ועיין גליון מהרש"א שם ולכן ודאי לפענ"ד לכ"ע אסור לעשות עקספערעמענטען כאלו עכ"פ על מתי ישראל.

ומחמת חוסר הזמן אקצר, ידידו דושה"ט.

מנשה הקטן

סימן רנד

טעם להשים נרות על הקרקע על ראש המת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו למה משימים נרות על יד ראשו של מת ר"ל על גבי קרקע ולא על גבי ספסל או שלחן.

הנה מצאתי על מה שמשימין נרות אצל המת על גבי קרקע בתוספתא דשבת פ"ו שהיו (האמוריים) אומרים המניח את הנר על גבי קרקע המתים מצטערים ולהוציא מלבם מניחים דוקא על הקרקע. ובאורחות חיים (לוניל הל' אבל עמוד תקע"ו) כתב וי"ל דמשום הכי היו משימין אותו דרך פתח על הקרקע כדי שתראה הנפש אנה תלך כשחוזרת לביתו לפי ששבעת ימי אבל הנפש הולכת וחוזרת מביתו לקוברו ומקוברו לביתו.

ומטעם זה לכאורה היה צריך לשום על הקרקע נר כל שבעת ימי אבלות והכל אצל פתח הבית ולא ראיתי נוהגין כן וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנה

אי מותר לעשות מנין בבית אבל בשבת

עש"ק שמות תשל"ז
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באבל ר"ל בשבעה שלו אי יותר טוב לעשות מנין בביתו בשבת שלא ללאת לביהכ"נ וגם אי לא מקרי אבלות בפרהסיא כשעושה מנין בביתו.

ולפענ"ד נראה דכן ראינו מגדולי הדור לדיקים ואנשי מעשה שהלכו לביהכ"נ בשבת ולא חששו לשום דבר ואם הי' מוחזק לעלות לתורה בכל שבוע עליה מסוימת אם קראוהו לתורה עלה ובירך ואין בזה איסור לעלות וכן מבואר בפוסקים. ומיהו העושה מנין בביתו אין בזה משום אבילות בפרהסיא והארכתי בזה בתשובה.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנו

אבל בימי שבעה צריך ליילך לחתום לקבל טשעק

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו באשה שאביה שבק לן חיים והיא בימי השבעה וצריכה לילך לחתום על אנאיינפלוימענט טשעק אי הו"ל בכלל דבר האבד כיון שיש לה מה לאכול עכשיו.

לכאורה לא הוי אלא בכלל מניעת הריוח שלא תקבל טשעק ולא תפסיד כלום ומיהו יש לומר כיון דטשעק זה כבר מגיע לה אם לא עבדה א"כ הו"ל דבר האבד גם כי אולי אין מגיע לה כלל עכשיו טשעק שאינה יכולה לעבוד עבודה ודברתי עם הממונה במשרד על זה ואמר לי שע"פ החוק מגיע לה טשעק שהוא כמו שאר עניני דתים שצריכים להשמר והם מכירים ומתחשבים עם זה ולכן אין לילך ולחתום אלא לאחר השבעה תברר אמתתה ותקבל הטשעק ובלע המות לנצח.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנז

מת בחו"ל לקברו בארץ ישראל

מ"א למסמנים התשל"ס בנ"י יצו"א
ישאו הרים וגבעות שלום וברכה למע"כ רב האי גאון ידיד עליון וידי"נ חו"פ כו' כש"ת מוהר"ש וואזנער שליט"א רב ור"מ בבני ברק.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

בדבר אשר כתב בספרו שבט הלוי על יו"ד בסי' ר"ז עלה ונסתפק בלשון אינו דומה קלטתו מחיים לקלטתו לאח"מ וביאר דאינו בגדר מצוה והאריך בדבר.

בעניותי, בספרי משנה הלכות ח"ד ובמשנה הלכות ח"א כתובות סי' רע"ב הבאתי משו"ת הרשד"ם יו"ד סי' כ"ג דהפי' אינו דומה היינו שאין מעליותא כל כך אבל ודאי איכא מעליותא ומצוה לאחר מיתה ע"ש ובספרי ח"ד סי' קמ"ה באריכות, ועיין פסיקתא דר"כ רבתי שבת וראש חדש אות ו' א"ר הונא הכהן בר אבין בשם ר' אבא בן ימינא ור' אלבו ורבי חמא בר חנינא ר' אלבו אמר המת בחו"ל והנקבר בחו"ל שתי צרות בידו צרות המיתה וצרות הקבורה למה שכתב בפשחור (ירמיה כ' ו') ואתה פשחור וכל יושבי ביתך וגו' ובבל תבא ושם תמות ושם תקבר ור' חמא בר' חנינא אמר המת בחו"ל כיון שיבא מחו"ל ונקבר בארץ אין בידו אלא מיתה אחת ומה מקיים ר' חמא בר חנינא שם תמות ושם תקבר שקבורת א"י מכפרת לו ר' ברוקיא ור' אלעזר בן פדת היו מטיילין באילפס ובאו ארונות מחו"ל א"ר ברוקיא לר"א מה הועילו אלו בחייהן הניחו אותם ובמיתתם באו להם א"ל ר"א לא היא כיון שנקברין בא"י ונותן עליהן גוש עפר של א"י מכפרת להם שנאמר (דברים ל"ב) וכפר אדמתו עמו וכפר אדמתו עמו כו' ע"ש ובביאור ופי' הרד"ל והגהות מהרז"ו.

והמבואר דר"א גופיה פי' דעכ"פ כיון שנקברין בא"י אפילו מתו בחו"ל מכפרת להם והארכתי עוד בזה במקום אחר בס"ד. ועיין שו"ת רדב"ז החדשות כת"י (סי' קל"ז) על מה שנהגו בני ישראל ממצרים להביא עצמות מתיהם לקבורה לירושלים וכתב דיפה הם עושים והוא מצוה רבה ונוח להן ולנשמתן ואפילו לא צוה לפני מותו ניחא ליה א"כ הרי לן הרדב"ז ז"ל שכן מצוה להביא אפילו לאחר מיתה, ובמקום אחר הבאתי מגמ' פסחים (קי"ט ע"ב) לע"ל אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי הרי שזה זכיה גדולה ליכנס ישראל אפילו לאחר מותו וזה פשוט מאד.

ובזה הנני ידי"נ בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנח

מי שצוה לקברו בארץ ישראל

י"א ליום הספירה התשמ"ו בנ"י יצו"א
להרהגה"צ בנש"ק פא"ה חו"פ כו' אדמו"ר מסקאליע שליט"א בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

הנני במכתבי זה בנידון מי שצוה לפני מותו ואפילו רק רמז כן בחייו שרצונו להקבר לאחר מאה ועשרים בארצינו הקדושה הרי זה חיוב גמור ע"פ דין תורתינו הקדושה לקיים את דבריו ולהביאו שמה, ובגמ' גיטין י"ד ע"ב הולך מנה לפלוני וכו' ר' יהודה הנשיא אמר משום ר' יעקב שאמר משום ר"מ מצוה לקיים דברי המת, וכן פסק הרמב"ם פ"ד מה' זכיה, ובש"ע ח"מ סי' קכ"ה ס"ח ועוד בש"ע ח"מ סי' רנ"ב ס"ב מצוה לקיים דברי המת והוא הלכה מפורשת בש"ע, בכמה מקומות.

והנה להעלות אדם לקבורה בארץ ישראל הוא מצוה בפני עצמה ומבואר בש"ע יו"ד סי' שס"ג דהגם דאסור לפנות מת ממקום למקום משום חרדת הדין מ"מ מותר לפנותו כדי לקוברו בארץ ישראל ע"ש ס"א ופי' הש"ך הטעם מפני שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו, ואפילו לא צוה כן לפני מותו מותר לפנותו לקוברו בא"י וכ"ש במי שצוה בחייו שמצוה גדולה הוא לשמוע לדבריו מפני המצוה וגם מטעם דמצוה לקיים דברי המת דנח לו לאדם להיות קבור במקום שבחר לעצמו, ואבינו הזקן יעקב אבינו צוה לבניו להביאו לארץ כנען וכן עשו לו בניו ובתורה כתיב אביך צוה לפני מותו, והוא חיוב גמור ומצוה לקיים דבריו. ועיין שו"ת רדב"ז החדשות (כת"י סי' קל"ז) וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות.

סימן רנט

עוד להנ"ל
על מי מוטל חיוב לקיים צוואת המת

ועל דבר שאלתו על מי מוטל החוב לקיים צוואת המת ומי הוא מחויב במצוה זו.

הנה מעיקר דינא החיוב ראשונה על הבנים אם הניח ואם לא אז הבנות והמשפחה כל הקרוב קודם לקיים דבריו שהם הקרובים המחויבים בקבורתו, ועיין ח"מ סי' רנ"ב ואם הם מתרשלים בדבר או מאיזה סיבה אינם יכולים לקיים דברי אביו אז מוטל החיוב על הב"ד ועל כל אדם מישראל לראות שיקיימו התורה ובפרט בענין מתים שהוא גם מצות חסד של אמת שאין לו עוד מי שיטפל אתו ולכן אם אין מי במשפחתו שיוכל או רוצה לקיים הצואה חיוב על כל ישראל בבחינת ב"ד לקיים דבריו וצוואתו ולהביאו לקברו בארצינו הקדושה כפי בקשתו וצוואתו, ויעמדו הב"ד אפוטרופוס מי שיטפל בזה לקיים את דבריו ולקברו.

ומיהו חילוק יש בין בניו לב"ד דהבנים יש להם להשתדל לעולם ואפילו לא הניח כסף אחריו אז מ"מ ישתדלו לקיים צוואת אביהם אף שאין עליהם חיוב ללות או לאסוף צדקה בשביל לקברו בארץ ישראל אבל צריכים להשתדל בכל כחם לקיים צוואתו אבל הב"ד אם לא הניח כסף אין ביד בן אדם להטיל עצמו בצואתו לעשות כרצונו ולהוציא עליו הוצאת אלא על הב"ד לקברו כאן במקום שמת ואין על הב"ד חיוב להוציא הוצאות להוליכו לא"י דלאו כל כמיניה להטיל עצמו על הציבור אלא יקבר בקבר ישראל ככל עניי ישראל.

סימן רס

עוד להנ"ל
קבלה ביד הרדב"ז שתחיית המתים יהי' מהר הזיתים

ובדבר שאלתו עוד אם על כל אדם מישראל או רק על צדיקים כמו בחייהם אמרו שמי שלא יכול להחזיק בקדושת ארץ ישראל מוטב שלא יעלה שאינו דומה חוטא בפלטרין של מלך לחוץ מפלטרין וגם אם יש איזה עדיפות בארץ ישראל באיזה מקום להיות קבור.

הנה בתשובת הרדב"ז החדשות (כת"י סי' קל"ט) כתב קבלה בידו שבשעת תחיית המתים שיתעלה מאת הבורא יתברך שמו יעלו כל המתים מהר הזיתים בירושלים שיבקע ההר ויעלו משם כולם לתחי', ועיין תרגום שיר השירים על הפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים דאפילו בינונים שבארץ ישראל יקומו לתחי' ומחו"ל רק צדיקים יזכו למחילות.

והנני להעתיק קצת מלשונו הקדוש שנשאל על מה שנהגו במצרים להוליך עצמות מתיהם לירושלים וז"ל קבלה בידינו שאין תחיית המתים אלא בעמק יהושפט ושם ירדו הנשמות לגוף ומצא ניצול מגלגול מחילות ואפילו מתי ארץ ישראל לא יקבלו הנשמות אלא שם אבל צריך ליזהר שלא ישאר מהמת כלום שאם ישאר ממנו אבר הרי הוא מעוכב עד שיתגלגל ויבא ואם מותר לפנותו כדי לקברו עם אבותיו שנוח לו לאדם לשכב עם אבותיו כ"ש וק"ו להעלותו לירושלים תובב"א דודאי נוח לו ולנשמתו אפילו בלא תנאי יפה הם עושים וצריך להוליך עמו גם עפר תוסתו שלא ישאר שם כלום ע"ש באריכות. והנה מבואר דקאמר כן על הבינונים ולא לצדיקים גמורים ואדרבה הבינונים לא יזכו לגלגול מחילות אם לא יעלום שמה.

וגם למדנו מדרב"ז ז"ל שאסור להשתיל אברים מאדם אחד לחבירו דיהיה מעוכב לעמוד בתחיית המתים עד שיחזירו לו האבר והבן.

ובזה נראה לפרש מה שאמר רבא כגון אנן בינונין אנן (במס' ר"ה) וא"ל אביי לא שבקת חיי לכל בריה ולשון לא שבקת חיי צ"ע. ולהנ"ל י"ל דכיון אביי לומר מאחר דבא"י רק בינונים יחיו ובחו"ל אפילו בינונים לא יזכו לעלות בגלגול מחילות א"כ לא שבקת חיי לכל בריה שכולם ח"ו לא יחיו בתחיית המתים, ולכן ודאי מצוה גדולה הוא להצילו ולהחיותו לתחי' דכגון אנן הלואי ונהי' בינונים ונזכה כולנו להיות בבחינת ואתם הדבקים וגו' חיים כלכם היום, אלו דברי אדם מעוט לעולם החותם למען כבוד התורה.

בכבוד והוקרה ובלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רסא

אין אשה מתה אלא לבעלה

ג' לסדר ויצר לו התשמ"ג
ישאו הרים וגבעות ברכה חיים ושלום אמעכ"ג ידי"נ ויר"ע וירנכ"ח הרהגה"צ כו' כג"ת מוה"ר **בנימין יהושע** **זילבער** שליט"א וכאש"ל.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

רק הערה אחת דברי תורה מה שאמרו ז"ל אין אשה מתה אלא לבעלה (סנהדרין כ"ב) לפמ"ש הרמב"ם (פ"ב מהל' אבל ה"ז) אשתו של כהן מתטמא לה בעל כרחו ואינו מטמא לה אלא ד"ס עשאוה כמת מצוה (ועיין טוש"ע יו"ד סי' שע"ג ס"ד) ולכאורה לפ"ז היכא דיש לה בנים ושאר מתעסקים למה יטמא לה בעלה דלאו מת מצוה היא ולכן אמרו אין אשה מתה אלא לבעלה ואין לשאר בנ"א אפילו לבניה שייכות כמו בעלה וא"כ הרי היא מת מצוה שלו שעליו מוטל החוב לקוברה ושפיר מתטמא לה על כרחו שהרי היא מת מצוה שלו.

והנה רש"י ברכות דף כ"א פי' דעל טומאת קרובים לא נלטוו הכהנים ולדעת הרמב"ם אם נימא דס"ל נמי כרש"י צ"ל דס"ל דאשתו לאו בכלל זה ושארו זו קרובו עיין תרגום אונקלוס שם, ולכן צריך לפרש מטעם מת מצוה. ומיהו במקום אחר פירשתי לפמ"ש התוס' ב"ב קי"ד ע"ב בשם הריב"א דמיתה אינו מפקיע השארות והתוס' דחו דבריו ועיין יבמות נ"ה דלאח"מ מקרי נמי שארו ולשיטת הריב"א הרי לאחר מיתה שוב לא הוי שארו ומותר לטמא רק משום מת מצוה.

ודעת התוס' ודעימייהו דלא פקע השארות ובמותם לא נפרדו והא דמיתה מתיר הוא רק שמותר לישא אבל השארות נשאר ואולי מה"ט מבואר בזוה"ק דלא ישא אלמנה משום דלא פקע השארות רק הותרה ולכן הוא סכנה ח"ו שלא יסכים הרוח מבעלה הראשון הגם שמותרת לשני.

ואולי מה"ט אמרו בסנהדרין שם בסמוך מזה וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאלו חרב בהמ"ק בימיו ולמה ביהמ"ק דוקא אמנם הביהמ"ק שנחרב הרי הבטיחו לנו שיחזור ויבנה ורק נתמשכנה בעוונותינו אבל ח"ו לא נפקע ממנו ואנחנו בכל רגע מצפים על החזרתו כי אתה באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה והכ"נ באשתו ראשונה כאלו חרב בהמ"ק שעתיד הקב"ה להחיותה בעת התחיה ועניה זו לא לשוא חיכתה ואמר דוקא ראשונה ואשתו שניה לא הוי כאלו נחרב ביהמ"ק שהרי כיון שהי' לה בעל ראשון מסתמא תחזור לבעלה הראשון שהרי לא הופקע השארות מבעלה הראשון רק הותרה לשני ולכן לא הוי כחורבן ביהמ"ק וק"ל.

וי"ד שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ויקיצו ישני עפר בעת התחיה ונזכה לביאת משיח צדקינו ולתחיית המתים.

יד"נ דושכ"ג וחוזר על הראשונות וי"ד שינחם בכפלים בתוך שאר אבלי ציון וירושלים החותם בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רסב

קדיש אחר הנפטר שייך ליתומים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בשאלתו מה שייכות וענין הקדיש אחר הנפטר אצל היתומים דוקא יותר מבשאר בנ"א.

הנה הראשונים הביאו בשם מסכ' כלה או תנא דבי אליהו ומס' סופרים פי"ט הל' י"ב ובא"ח (מלוניל) הל' אבל סי' צ"א שתקנו חז"ל הקדיש על מה שנמצא באגדה פעם אחת ר"ע (יש גורסים ריב"ז במס' כלה) במת אחד שהיה מקושש עצים ונושאן על כתפו א"ל בני למה לך א"ל ר' כה משפטי כל הימים להביא באש של גיהנם להיות נדון בה א"ל ואין מי שיוכל להצילך מן הצער הגדול הזה א"ל אין מי שיצילנו אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא לכבוד השם בעבורי ואם יעשה כן ידעתי כי זכותו תעמוד עלי ויגן בעדי ובא ר' פלוני ויגד זה לבנו של מת ויעש כל אשר אמר לימים נגלה המת אל החכם הנזכר פעם אחרת ויאמר לו תנוח דעתך שהנחת את דעתי וע"ז פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חדש וגם להפטיר בנביא והביאו הב"י וד"מ יו"ד סי' שע"ו.

ובס"ח סי' תשכ"ב הביא דאשה שאול בן בטנית (אחד חלה) ובקש מיהודי אחד שילמד לבנו קדיש והיה קשה מאד ללמדו לבן המת קדיש ובן החסיד היה אומר קדיש אמר לו מ"מ מצוה הוא ללמדו לבן המת ולומר קדיש, ובס' אור צדיקים למהר"ם פאפירוש פרק ו' ועושה חסד לאלפים הביא מעשה כעין זה בסגנון אחר בשם מדרש הנעלם ע"ש באריכות וסיים המת להחכם זכאה איהו מאן דזכי ושביק ברא בעלמא דא והבן עוסק בתורה ומצות עושה הבן נחת רוח לאביו בעוה"ב ע"כ נשמע מזה דברא מזכה אבא כשעוסק בתו"מ ועכ"פ כשאינו יודע יאמר קדיש

והמנהג לומר קדיש לכל אחד אפילו מי שעוסק בתורה.

ודושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסג

לימוד משניות אחר הנפטר

ג' נח התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת מר אליעזר חיים גאלדשטיין הי"ו תלמיד בישיבה הקדושה לעקוואר.

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו מה שקבל על עצמו ללמוד משניות על נפטר לסיום שלשים לפטירתו ר"ל ובינתיים היו ימים טובים שבטלו השבעה והשלשים ומספקא ליה אי צריך להשלים המשניות עיו"ט שבטל השלשים או שיש לו זמן לגמור עד שלשים יום ממש לאחר פטירתו.

הנה הא דיו"ט מבטל דין שבעה ושלשים איננו עושה שינוי בשנת האבלות אלא עושה פעולה לגבי האבלים ורק לענין דיני האבילות שיש דינים שוים לאבל שמתאבל על מתו ר"ל והיינו ימי השבעה והשלשים וכל השנה ואפילו בימי השבעה יש חילוק בין ג' ימים הראשונים לשניים וכן יש חילוק בדיני אבלות בין שבעה לשלשים ולאחר שלשים כגון שאילת שלום ולבישת בגדים נאים וכיבוס וגיהוץ ותספורת כל אחד בזמנו ועוד כמה דיני אבלות הכי דיני אבלות האיך ובמה צריך להתאבל מבטל הימנו יו"ט אחד ושני אבל איננו מבטל כלום בענין הנפטר ופשוט דקדיש ותפלה ועליה לתורה וכיוצא בזה שחייב כל השנה איננו בטל בשביל יו"ט.

בקיצור היו"ט מבטל דיני אבלות מעל גוף המתאבלים אבל לא מה שנוגע לטובת הנפטר ונשמתו והטעם דכיון שעבר חג שהוא ימי שמחה ממילא פג אבילותו ע"י החג ואינו חוזר להתאבל כקודם החג ולכן מבעיא להו אי ר"ה ויו"כ נמי מבטל כיון שאין בהם שמחה וקיי"ל דמבטל דעכ"פ יו"ט הוא אבל מה שנוגע להנפטר אין שום שינוי בשנתו ולכן גם לימוד המשניות שהוא לטובת נשמת הנפטר הוא ליום שלשים ממש שיש בזה טובה לנשמתו בסיום משניות הנ"ל.

והיות כי אין הזמ"ג כעת להאריך הנני בזה דושה"ט ושלום תורתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסד

יום שביעי של אבלות שחל בשבת בשיטת הב"ח

ד' תרומה התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ו"ח דורש טוב לעמו וכו' הרב פער (שליט"א) ז"ל.

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו שבזכרונו שאחד מהפוסקים ס"ל דמי שחל שביעי שלו של אבלות בשבת שצריך לישב במוצש"ק שעה אחת על הארץ לאבלות.

יפה זכר והם הם דברי רבינו הב"ח הביאו הש"ך יו"ד סי' ת"ב סק"ד אהא דכתב המחבר ס"ה השומע שמועה בשבת או ברגל ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד כתב הב"ח מכאן לישב במוצאי שבת שעה אחת על הארץ ולנהוג אבלות ואפילו אם חל יום הז' בשבת צריך לנהוג אבילות שעה אחת במוצ"ש גם הט"ז שם בס"ק ה' הביא דברי הב"ח ומיהו תרווייהו הש"ך והב"ח השיגו עליו וכתבו דהוא טעות גמור ע"ש סי' ת"ב ט"ז ס"ק ה' וש"ך סק"ד ובאה"ט שם. וממילא להלכה קיי"ל כהש"ך והט"ז וכ"ש דהלכה כדברי המיקל באבילות וי"ר שמחים יחיו עדי עד.

ידידו דושה"ט וש"ת באה"ד בלב ונפש,

מנשה הקטן

אבן העזר

סימן רסה

בענין בדיקות דם לשידוכין הנקרא דור ישרים

ד' לסדר מאת כל איש אשר ידבנו לבו התשנ"ב פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו

מע"כ מחותני ידידי ורב חביבי מאד נעלה בנש"ק פרי עץ הדר ג"א תנא דליטרא דקציעות הרב הגאון הג' כו' כגש"ת מוה"ר יעקב סופר שליט"א רב ואב"ד דקהל כתב סופר, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכת"ה מחותני שליט"א בידידות נאמנה.

הנני בשורות אלו לפרש שיחתי בדבר חדש וזר שהנהיגו לאחרונה בעניני שידוכין לחקור על העתידות בדברים נפלאים מכוסים ונעלמים כי יפלא ממך דבר בין דם לדם וקמח ועלית במחקרי לאבארעטארלאמס ואין סומכין על מה שמבואר בתורה ובנביאים ובכתובים כי מה' אשה לאיש ותמים תהי' עם ה' אלקיך והעושה תאדקאות כאלו שלאחר שכבר הזמין ה' שניהם יחד והסכימו להשידוך הם עושים בדיקות ואם לא יאליחו אז לא יעשו השידוך והרי הוא רואה ח"ו לשנות מה שמהשם מוכן לו וקורין לזה דור ישרים, (והלואי שלא נהי' בזה ח"ו דור עקש ופתלתול, הלה' תגמלו זאת הלא הוא אביך קניך הוא עשך ויכוננך) ולפענ"ד שאין לעשות כן אפילו מצד ההגיון וכ"ש שהוא גם נגד ההלכה לפענ"ד כאשר אבאר בס"ד.

ומעכ"ת מח' בלדקתו ותמימתו אמר שכמה מגדולי הרבנים החזיקו בזה וא"כ מלוה לשמוע וכו'. ואומר אני הגם שיש גדולים שבדורינו ששבחו והודו לעטסע זה ומחזיקים בו בענייתי לא זכיתי להיות מהם ולא ילך בני עמהם והגם שאני מאד מחשיב את דברי חבירי וכמאמר ר' יוסי (שבת קי"ח) מעולם לא עברתי על דברי חבירי וכ"ש רבותי וגדולי הדור ואם חפלי ורלוני להיות לראשונים תלמיד, ולקיים את דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לנוחרי רביד, ועל ידי למיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד, אבאר דרכם ואדע ערכם, אך כאשר לא יכילו רעיוני, אדון לפניהם בקרקע, אשפוט למראה עיני, ובהלכה ברורה, לא אשא פנים לתורה, כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים, ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים.ולא אוכל לשתוק ולהבליע, את דעתי המעוטה מלהודיע, וכבר אמרו דאפילו תלמיד במקום רב, הן מיעוט הן רב, אין עלה ואין תבונה נגד ה', במקום שיש חילול השם, והאמת אהוב מכל, ובוחן לבבות יודע כל, הוא יתן לעבדו תבונה, ותניעו מאחך השכל דעה חכמה ובינה, ללקוט בששונים מן המבחר, והבוחר יבחר ככסף נבחר.

נתיב א

וראשון לציון גרסינן בגמ' (מו"ק י"ח ע"ב) אמר רב משום רבי ראובן בן אסטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש מן התורה דכתיב ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר (בראשית כ"ד) מן הנביאים דכתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא (שופטים י"ד) מן הכתובים דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת, (משלי י"ט). עוד שם אמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, ובגמ' נדה ל' מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרים בת פלוני לפלוני ופריך אהא דאמר שמואל מותר לארס בחוה"מ שמא יקדמנו אחר ופרקינן שמא יקדמנו אחר ברחמים ע"ש.

ורבא (במס' מו"ק הנ"ל) דשמעיה להוא גברא דבעי רחמי ואמר תזדמן לי פלניתא א"ל לא תיבעיא רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה' בתר הכי שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמה או איהי תמות

מקמיה ע"ש. והנה מבואר דמה' אשה משכלת ואין חכמה ואין עלה נגד ה' ח"ו ואם ע"י סיבה יקדמנו אחר באיזה אופן אפילו בתפילה וכ"ש בדרכי טבע אחרים סופן של הדברים שממילא יחזור הדבר לרצון הבורא אלא שח"ו עוד יגרום שימות אחד או יתגרש וכיוצא בו כיון שנשא מה שאינו שלו ואפילו לבן שהי' עוע"ז ואביו בתואל בעניני שידוכין בע"כ הודו שמה' יצא הדבר לא נוכל דבר ולכן כיון שהדבר נתקרב מה' אין לעשות פעולות טבעיות ח"ו לרחק מה שה' קרב וע"ז נאמר ויראת מה' אלקיך ודוד המלך ע"ה (סנהדרין ק"ז)ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית אלא שאכלה פגה ועיין זהר ג' ל"ח ע"ב.

ודבר זה מפורש עוד יותר דאפילו רואה ברוה"ק דהו"ל בנין דלא מעלי בהדי כבשי דרחמנא לך והוא (ברכות י"א) במה שאמר ישעיה הנביא (ישעיה ל"ח) לחזקיהו המלך בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צוה לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב א"ל מאי כולי האי א"ל משום דלא עסקת בפ"ו א"ל משום דחזאי לי ברוה"ק דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעיא לך למעבד ומה דניחא קמיה דקוב"ה לעביד וכו' ע"ש הרי דאפילו ראה ברוה"ק דלא הוה ליה בני מעלי ורצה למנוע את זה מלהביא לעולם בני דלא מעלי וא"ל הנביא בהדי כבשא דרחמנא למה לך כלומר שאם תעשה פעולות מה שבהדי כבשא דרחמא ימות ולא יחי' ח"ו וגזרת ה' בכל אופן יקום.

נתיב ב

וקצת נראה עוד לבאר לפענ"ד שכיון שראה שהוא ליה בנין דלא מעלי הרי ראה שיהיה לו בנים רק שמן השמים יתנו לו בנין דלא מעלי והוא רצה לבטל בזה רצון הבורא ולא ישא אשה ולא יוליד בנים כאלו דלא מעלי מה שהי' בזה מן השמים וע"ז א"ל הנביא לו לביתך כי מת אתה דבהדי כבשי דרחמנא נכנסת להפך מערכת השמים ורצון הבורא לכן מת אתה בעוה"ז ולא יחיה בעוה"ב, והכ"נ בנידון כדידן הו"ל בכלל בהדי כבשי דרחמנא למ"ל. ואין לזה שום שייכות למחלה בגוף הנראית לכל.

ואדרבה אומר אני דנידון דידן יתקיים הפתגם ברח מן הזאב פגע בו ארי שהרי אם באמת זה זוגו מן השמים והי' ראוי להוליד מה שראוי והוא הלך והתחכם נגד רצון הבורא ולקח לו אשה אחרת עכ"פ לא נשא אותה האשה המיועדת לו מה' הרי פשוט שתתקיים בו דברי חז"ל שאם נשא מי שאינו בת זוגו או הוא ימות או היא תמות או שלא יהיו להם בנים כלל כידוע מדברי האר"י הקדוש או שיגרש אותה כי כן קיי"ל בנושא אשה שאינה שלו ברחמים או בכל אופן שהוא וכמ"ש שם במו"ק י"ח ונמצא ברצונו להציל עצמו מגזירת עירין פתגמין ע"י הצלות ונסיונות ובדיקות יגרום לעצמו או לאשתו מיתה או כל הני ונמצא עבר על גרס רציחה בטעסט זה מלבד שממילא תצטער היא או הוא או שניהם כל ימי חייהם או איזה עונש אחר אם ירצו מן השמים בעונשו ואם לא ירצו אפילו ישא אותה שהטעסט מראה שלא לישא מ"מ מאת ה' ליתן לו בנים כרצונו.

ועל הטענה שטוענים שע"י הבדיקה יכולין לברר אם הדמים מתאימים והתורה אמרה ושמרתם את נפשותיכם ובפרט מעניני בריאות ורפואות הני תרי עניני ניהו דודאי בדבר שתלוי בטבע העולם ובבריאות הגוף האדם חייב אדם לשמור עצמו ובסמוך נברר יותר בזה אבל נידון הבדיקות פשוט שדבר זה הוא בכלל בהדי כבשי דרחמנא למה לך ואין בידינו לעשות פעולות ולהתערב בדרכי ה' כי אין חכמה ואין עצה נגד ה' ואם ישמור התורה ממילא ישתנה הדבר והקב"ה יתן לו בנים ברוכים ואם ח"ו לא יהיה ראוי ממילא עונש יענש וגם על זה שעשה הטעסט שלא קיים בעצמו תמים תהי' את ה' אלקיך. ומקרא מלא הוא אם תלכו עמי קרי ופי' מלשון מקרה ע"פ דרך הטבע והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי שהוא מדרך הטבע ויסרתי

ח"ו וגו' לפי שעם ישראל אין להם דרך הטבע כלל אלא ה' דורש אותם והכל שלא ע"פ הטבע רק נסי וע"ז אומרים בשמ"ע ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך שבכל עת ערב ובקר ולהראים שהכל נסים ונפלאות הבורא ולא דרך הטבע.

נתיב ג

ובתורת משה שבכתב (שמות כ"ג כ"ה) ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא. ופרש"י לא תהיה משכלה אם תעשה רצוני. והחכם רבינו אברהם בן עזרא ז"ל כתב ועבדתם הטעם לא תעבדו רק השם וכו' ועבודת השם היא לעשות כל אשר צוה לאהבה אותו לדבקה בו וכו' הנה שכרו אתו והם ד' דברים בעוה"ז, א) וברך את לחמך ואת מימיך, ב) והסירותי מחלה מקרבך, ג) לא תהיה משכלה ועקרה בארצך, ד) את מספר ימיך אמלא. והנה כל אלה בגוף האדם.

אמר אברהם המחבר יש חכמים גדולים חכמי השתי תורות ולא התעסקו בחכמת התולדות על כן לא יכולתי לפרש אלה הברכות אם לא אזכיר מעט מן החכמות בעבור שגוף האדם מהעולם השפל והנשמה העליונה קשורה בו. ויש אמצעיים בין הנשמה והגוף, והנה הם שני כחות ובלשה"ק יקראו על הרוב רוח ונפש, כי הנשמה היא החכמה ומושבה במוח הראש וממנה יצא כח כל ההרגשות ותנועת החפץ, ורוחה בלב ובו חיי האדם, והיא המבקשת שררה להתגבר על כל העומד כנגדה וכו' והנפש בכבד והיא המתאוה לאכול, וככה כתיב כי תאוה נפשך, ותאות המשגל ממנה.

והנה יש אדם שנברא שתהיינה לו אלו השלש הנזכרות כולן חזקות או כולן רפות, או זו חזקה וזו רפה, או לא חזקה ולא רפה, והנה בנ"א על כל זה מינים משונים, והשם הנכבד נתן התורה לחזק ולהגביר ולהגדיל הנשמה העליונה ואז לא ימשול הגוף עליה, ואם לא תהיה התורה נשמרת אז יגבר הגוף על הנשמה, ונתן משל במראה אדומה וכו' ע"ש שהוא מתולדות הגוף והשם ית' ויתעלה למען חסדיו בחר בישראל והורם תורתו. וכאשר ישמרוה ימלאם חכמתם וידריכם דרך ישרה לכל דבר שלא יזיק להם, ובהתאמץ הנשמה יתאמץ כח השומר הגוף שיקבל אדם מן השמים והוא הנקרא תולדות, והנה הברכה תהיה בכל מאכל ומשתה, כי יש מארה בא לחסר כח התולדות. כדרך אתה תאכל ולא תשבע. והנה כל התחלואים באים בעבור אוכל הנכנס בגוף, והנה לא יפחד שומר התורה מהם, וזהו וברך את לחמך ויש תחלואים באים מחוץ לגוף בעבור שינוי האויר כפי השתנות מערכת המשרתים, וע"ז כתוב והסירותי מחלה מקרבך. והנה שומר התורה אין לו צורך לרופא וכו'. והנה דברתי על חכמת הרפואות.

ועתה אדבר על חכמת המזלות דע פי כל הנולד יקראוהו מקרים כדרך מה שיורה מערכת המשרתים ברגע הולדו, וערך אלה אל אלה והדבר עמוק מאד. והנה יהיה כפי מולד האשה שתהיה משכלה וכו' או שתהיה עקרה ולא תלד, והנה אם היה דבק בשם במולדו וכפי תולדתו שלא יוליד בנים השם הנכבד אם היה דבק יאמץ כח תולדות הכליות ויתקן עלילות הזרע עד שיוליד בנים על כן אמר השם לאברהם התהלך לפני והיה תמים וזהו שאמרו קדמונינו ז"ל לא מאיצטגנינות שלך ואם תכרות ברית עמי שתעבדני אני ארבה אותך במאד מאד. כי אגלה התולדה. ואין זה גילוי במערכת הכוכבים כי לא נבראו להטיב או להרע לעולם השפל רק הולכים תמיד לעבודת השם לרצם ובמרוצתם יקבלו בני העולם השפל דבה. והפכו על ידם. "והנה אם נשמור (התורה) לא נקבל מהמזל מה שהוא היפך הטוב ואדרבה אם מורה על רעה יתהפך לטובה" ע"ש, ומש"כ עוד בפ' כי תשא, ועיין עוד בפ' וירא מש"כ עה"פ בא' ש-די ושמי ה' לא נודעתי להם ודו"ק.

והנה ביאר לן רבינו הא"ע ז"ל דיש חכמים שהם גדולי התורה בשתי התורות כלומר תורה שבכתב ותורה שבע"פ ומ"מ כיון שלא התעסקו בחכמת התולדה לא ידעו ולא יבינו העניינים

והקשור בענין חכמת הלידה והעקרה שהכל תלוי במערכות האלו ולשומרי התורה אין זה נוגע דהם נשמרים מכל אלו מאת השם.

נתיב ד

והרמב"ן ז"ל שם ועבדתם וגו' כי יאמר הכתוב כי בעבודת הקב"ה בלבד יהיה ההצלחה והשמירה ועקירת ע"ז תוסיף טובה וברכה כי הקב"ה יברך לחמך והוא כלל לכל מאכל אשר יאכל ויברך מימיך שהוא אב לכל משקה אשר ישתה, ואמר והסירותי מחלה מקרבך שיהיו המאכלים והמשקים טובים ובריאים לא יולידו מחלה אבל ירפאו ממנה ואמר עוד שלא תהיה בהם אשה משכלה כי בהיות המאכלים והמשקים והאויר מבורכים יהיו הגופים בריאים ואברי הזרע נכונים לעשות מעשיהם כהוגן והזכיר הנקבות כי בהם ימצא השכול והעקור יותר מן הזכרים ויתכן שיהיו הזכרים בכלל והסירותי מחלה מקרבך כי העקור מחלה בגופים ואם האנשים ידבר מן הסתם ואח"כ הזכיר נשים כמ"ש לא יהיה בך עקר ועקרה. וברמב"ן עה"ת פ' בא (שמות י"ג ט"ז) שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור כו' הכל בגזירת עליון ע"ש. ועיין לזה לדרך הל' תוכחה ובא"ע פ' וארא והארכתי בזה במקום אחר.

ובאברהם אבינו לך לך מארצך וממולדך וגו' ובחז"ל בכאן אי אתה זוכה לבנים ובגמ' ר"ה ט"ז ע"ב וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה וכו' שינוי השם דכתיב (בראשית י"ז) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וגו' ויש אומרים אף שינוי מקום דכתיב (בראשית י"ב) ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול ואידך ההיא זכותא דארץ ישראל הוא דאהניא ליה, עוד בתורה ויוצא אותו החוצה צא מאיצטגנינות שלך ולא הי' ראוי אברהם להוליד בנים כלל וגם שרה אלא בדרך נס גלוי וכמ"ש היפלא מה' דבר וכתיב וה' פקד את שרה כאשר אמר ופקדו באותה שעה כמה עקרות ומאז ועד עתה הכל שלא כדרך הטבע, והכל רק בארץ ישראל לא"א עכ"פ.

ובגמ' יבמות (ס"ד ע"א) אבות עקורים היו וא"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ואמר רבי אמי אברהם ושרה טומטמים היו שנאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נקרתכם וגו' ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה שרה אמנו איילונית היתה שנאמר ותהי שרי עקרה אין לה ולד אפי' בית ולד אין לה וכו' ע"ש והנה אם היו עושים בדיקות לאברהם או לשרה או ליצחק או לרבקה לא היו נושאים נשים בכלל ולא היה בא כלל ישראל בעולם, ועיין זוה"ק פ' וירא במדרש הנעלם בפ' המכסה אני מאברהם ובש"ס ברכות דף י' ע"א בעי רחמי ובגהש"ס שם.

ובתורת משה למרן זצוק"ל עה"ת פ' תזריע אשה כי תזריע במדרש זש"כ חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי, וכו' הנה בזוה"ק פ' זו הקשה אשה מזרעת תחלה וכו' הא מלאך הממונה על ההריון מייתי הטיפה לפני הקב"ה והקב"ה גוזר עלי' אם זכר אם נקבה ע"ש תירוצו ובברכות דף ס' ע"א הקשה הש"ס מה יועיל תפלה ותי' כשהזריעו שניהם בבת אחת אבל י"ל נהי דעל דרך הטבע כן הוא רובא דרובא וכו' מ"מ ישראל אינם תחת הטבע והקב"ה גוזר על כל טיפה וטיפה אם ישאר בטבע או ישתנה וכמו שאירע ללאה עם יוסף ועד"ז אנו מברכים שלא עשני אשה היינו שברכנו שלא עשנו גוי שהם תחת הטבע לא כאלה חלקינו ע"כ אנו מברכים שלא עשני אשה שאפי' אם האם הזריע תחלה הי' אפשר שתעשה נקבה והיינו דקאמר איוב חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי שלא תאמר הטבע עשתה כן לא היא כ"א פקודה שלך שמרה רוחי שלא יתהפך ע"ש. ומבואר נמי דלידת ישראל אינה על הטבע כלל אלא על פי פקידה שהמלאך

מביא הטיפה לפני הקב"ה וגוזר עליה מה שיהיה א"כ הני טעמא מאי אהני לבני ישראל ומי זה שח"ו לא יאמין בכל אלה.

ובגמ' נדרים כ' ע"ב ובש"ע א"ח סי' ר"מ ס"ג וא"ע סי' כ"ה וברותי מכם המורדים והפושעים בי אמר ר' לוי אלו בני תשע מדות בני אסנ"ת משגע"ח. ובגמ' שם אמר ר' יוחנן בן דהבאי ד' דברים סחו לי מלאכי השרת חיגרין מפני מה הויין מפני שהופכים את שלחנם אילמים מפני מה הויין מפני שמנשקים על אותו מקום וכו', והנה שכל הני מומין שבאים על הילדים הם בגדר עונש ר"ל ולא בטבע.

ועיין ספר מצודת דוד על המצות קכ"ב ומצוה קכ"ט להרדב"ז מה שהאריך לבאר דמי שאינו מתנהג כשורה בשעת המצוה מוריד נשמות שנתחייבו להתגלגל מפני חטאם שחטאו בגלגול הקודם פעמים נתגלגל באיש ופעמים באשה ופעמים חיגר או פיסח לפי החטא שנתחייב בה בגלגול הקודם מקבל עונשו המגיע לו, ויש נשמות שנתחייבו כרת מתוך הקהל וההורים אלו שעברו עבירה כזו כגון הבא על א"א וכיוצא בו מוריד נשמה כזו שנתחייבה עונש שלא לבא לקהל ושולחין נשמה כזו ונולד להם הולד הזה נמצא דההורים מקבלים עונשם שלהם והולד עונש שלו ע"ש ועיין בספרינו הדל משנ"ה ח"ז סי' רע"ז ודו"ק. ועכ"פ הכל ע"פ חשבון ונס ולא כדרך הטבע.

נתיב ה

וממילא פשוט נמי שאם יתנהגו בדרך התורה יהיו להם זרע כשר ובריאים ואם ח"ו לא יתנהגו אפילו יעשו פעולות טבעיות בבדיקות וכיוצא בזה לברר שבענין הטבע הכל בסדר לפי דרכם אבל פשוט שהמזכרות לעיל ר"ל אינן בדרך הטבע אלא בדרך נס הכל לפי השכר ועונש ואין אתנו יודע עד מה אלא להתפלל לה'.

ובמדרש ויק"ר פע"ו ה' מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה זכר מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה ענין זה לזה אר' תנחום בר חנילאי משל לחמורה שרעתה ונכוית ויצא בנה כווי מי גרם לולד שיהיה מצורע אמו שלא שמרה ימי נדתה אמר ר' אבין משל לגינת ירק שהמעין לתוכה כל זמן שהמעין לתוכה היא עושה כריכין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בנין מצורעים ר' אבין קרי עלה אבות יאכלו בוסר (ירמיה ל"א) ושיני בנים תקהינה והן קוראין על אבותיהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עוונותיהם סבלנו ע"כ ועיין פענח רזא דבני נדה נעשים מצורעים.

וברוקח הגדול הל' נדה סי' שי"ח ז"ל המשמשת נדה לבעלה גורמת אפילו לעשרים דור שבניה לוקין בצרעת ונראה שהוא פגם נמשך לדורות ועיין זוה"ק פ' שמות דף ג' מסאבו דנדה קשיא מכל מסאבו דעלמא איסתאיב איהו וכל דמתקרבין בה וכו' ולא עוד אלא דגרים מרעין בישין על גרמיה ועל ההיא זרעא דיוליד וכו' זרעא דיוליד בההיא שעתא משכין עלוי רוח מסאבו וכל יומיי יהא במסאבו דהא בניינא ויסודא דיליה איהו במסאבו רב ותקיף מכל סאבו דעלמא דמיד דקרב בר נש לגבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי וכו' ולדעת הזוהר הם בכלל ממזר דרבנן ע"ש. ועיין ט"ז יו"ד סי' קצ"ו דשמשה בשוגג תוך נדתה צריכה הבחנה ג"ח אם נתעברה ולהודיע שהוא בן הנדה.

ובש"ע א"ע סי' ב' ס"ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין ולא ממשפחת נכפין וא"כ הני בני נדה בכלל משפחת מצורעין שלא ישא מהן ועיין ד"מ א"ע סי' ד' וביש"ש בתשו' סי' דהפגם הוא שראוי להתרחק מהם סורו טמא קראו למו ועיין אפי זוטרא סי' ד' ובבית שמואל א"ע סי' ד' סקט"ו ובספר המצות הקצר להחפץ חיים ז"ל ל"ת קל"ב שכ' בפשיטות דראוי להתרחק מהם, עוד בש"ע א"ע סי' ב' לא ישא אשה לשום ממון ואם נושא הו"ל בנים שאינם מהוגנים, ואשה שיש בה צד פסול משפחה מחמת ריגון או סימני פסלות כגון משפחת בעלת מצה ומריבה, או שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר להם ממזרים הם, או בעל לה"ר או שיש להם אבות

בעלי עזי פנים או אכזריות שונא הבריות לא ישא בנותיהם וכ"ש אינן שומרי התורה ואפי' בת ע"ה אמרו ארור שוכב עם בהמה ויבדוק באחיה וכ"ש אם יש חשש פסלות ח"ו וכהנים צריכים לבדוק ד' אמהות שהן ח', ואם היא ממשפחה שהיה עליה ערעור מוסיף עוד עד עשרה אמהות ע"ש עוד כמה הלכות קבועות בעניני שידוכין.

ואמרו חז"ל (פסחים מ"ט) א"ר יוחנן בת כהן לישראל ובת ת"ח לע"ה אין זווגן עולה יפה מאי הוא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות ואיפסק בש"ע א"ע סי' ב' ואמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי וכו' ור' יהושע נסיב כהנתא חלש אמר לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוי ליה חתנא כי אנא ובגמ' כתובות ס"ד ע"ב רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא כי מטי למיכתב כתובה נח נפשה דרביתא אמר רבי ח"ו פסולה איכא יתיבו ועיינו במשפחות רבי אתי משפטיה בן אביטל ור' חייא אתי משמעי אחי דוד ופרש"י שפטיה בן אביטל בן דוד היה, אביטל שם אשת דוד ור' חייא אתי משמעי וזה הפסול שרבי היה מבית דוד ולא היתה בת הבאה משמעי הוגנת לבנו שלא היתה בת מלכים ע"ש.

והנה על השידוכים אשר חשבו חז"ל שלא יעלו יפה וח"ו או ימיתו או לא יהיה להם בנים וכיוצא בו על כל אלו חכסה אהבה והוא ממש נוגע לבנים והרוחניות שלהם זרע קודש שמביא להם ומשפחתו ועל זה לא מתריעין אלא מקילין מכל וכל ועוד יותר ליצא לפומי לא גליא ובפרט בילדים המאומצין שיש בהם גם ספק שתוקי שאסורים לבא בקהל בכלל והארכתי כבר בדברים אלו בספרינו ח"ז סי' רי"א רי"ב רי"ג ובח"י מסי' ר"ה-ר"י ע"ש באריכות וכל זה מקילין כקליפת השום ולא חששו משום דור ישרים ועל דבר אשר לא שערום אבותינו ואין בו רמז ורמיזה בתורה כלל ואין בו שום חשש איסור בעולם ואדרבה הרי הוא בכלל דורש על העתידות עשו לעצמם מזה תורה וקראו לו דור ישרים, ולפענ"ד יש לקראו דור עקש ופתלתול.

נתיב ו

ומי יודע כמה שידוכין מתבטלים ע"י הבדיקות מה שהיו מיועדים מאת השם כי מה' אשה משכלת וברחמי שמים שהכל ע"פ נס ולא טבע היו מולידים זרע כשר ובנים בריאים ורק לפי שסומכין על דרך הטבע קלקלו את הכל, והביטול אפשר שיבא בב' פנים או משום שהטעסט בלע"ז יראה מה שהוא שבדרך הטבע לא בסדר והוא אינו מעלה ומוריד בבני תורה, או ע"י שלפעמים מתעכב השידוכין ע"י הטעסט כמה ימים עד שיביאו הטעסט וידוע שבשעת השידוכין כמה פעמים קשה לגמור ורק ע"י השדכן הם מסכימים ובפרט באנשים שהם קלא עלגונים נערוועזיש בלע"ז ושוב ביניהם עד שיתברר הטעסט יתבטל הדבר כידוע ממעשים שכבר היו דברים כאלו ר"ל.

וכבר אמרו חז"ל (מו"ק דף י"ח) אמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר וכן מותר לארס אפילו בט"ב משום שמא יקדמנו אחר ועיין סוטה ב' ע"א ובתוס' שם ד"ה הא ובסנהדרין כ"ב א' ובתקו"ז תי"ד (רע"ב) ובשבלי הלקט ח"ב כת"י דבזווג ראשון נמי אפשר לו לאדם ללכת בדרך שישא ברכה מאת ה' וגם אפשר שיטול למטרפסיה ועונשו כי הבת קול מכרזת ואינה גוזרת דבר כי אם מגדת מה שיצור עתיד לעשות בין טוב בין רע אבל ביד היצור לבחור. ועיין פת"ע להחיד"א סנהדרין הנ"ל ועיין עוד מה שהארכתי בספרי משנ"ה ח"י סי' רל"ג דף קל"ג ד"ה ולפענ"ד ודו"ק.

ואפילו לא יתבטלו רק שיתאחרו בשביל זה יום או יומים או שבוע וכיוצא בזה והלא בגמ' עירובין ס"ג ע"ב אמר ר' אבא בר פפא לא נענש יהושע (להיות ערירי בלא בן) אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה והנה הגורמין לבני ובנות ישראל אפילו רק לאחר לילה אחת השידוכין ועי"ז יתאחרו אח"כ הנישואין וכיוצא בזה הוא בכלל המאחר ובפרט בחור שעדיין לא נשא ולא קיים המצוה וגם לאידך גיסא הרהורים וכיוצא בזה והצער והעגמ"נ

בזמן ומלב כזה והקולר תלוי בצואר אלו שהמליאו טעסט זה והצריכו לעשות טעסט זה ולא סומכין על הקב"ה ובוטחים עליו. וכבר כתב הרמ"א ז"ל על כיוצא בזה תמים תהיה עם ה' אלקיך.

נתיב ז

ואומר אני לאלו החוששים ולא בוטחים בה' א"כ למה לא יעשו בדיקות אם בכלל הם ראוים להוליד שידוע שהאחוזים בבני אדם אנשים ונשים שאינם ראוים להוליד עקר ועקרה ר"ל הם מאה פעמים גדולים מהאחוזים להוליד ח"ו ולד כזה הנקרא טיי סעקס ח"ו. וכמה פעמים ילדו זרע שוטים ברואים בגוף אבל בלי רוח ונשמה שהוא גרע מכלום או ח"ו רשעים וכיוצא בו שנענש על שהלך אחר הטבע ועזב אשה כשרה שהיתה זווגו ונשא אחרת שאינה בת זוגו ולכן נענש בזרע מרעים מדה כנגד מדה על שלא סמך ובטח עצמו על ה' ליבא לפומי לא גליא. והרי בגמ' (נדה ל') אמרו דמלאך הממונה על ההריון נוטל הטיפה ומביאה לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טפש עני או עשיר וכי אנן ח"ו לא נאמין בכל זה. וע"ז אמרה ברוריא (ברכות י') להאוא צדוקי רני עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שלא ילדה בנים לגיהנם כוותיכו ע"ש.

וגם למה לא יעשו בדיקות על שאר עניני בריאות כגון הלב והמוח וכיוצא בו שעל זה מבואר בש"ע לבדוק אחריהם ואם סומכין על כל הגוף על ה' ועל הרוב א"כ כ"ש בפרט זה שהוא מיעוטא דמיעוטא אחד מאלפים נגד שאר המחלאות או גורמים לבנים או לדורות. ואם משפחה שיש להם ר"ל מחלת הלב ומתים שחורי ראש לא חוששים ואומרים מקרה וכיוצא בזה שבאמת לזה אמרו חז"ל לחוש כיון דנתחזק ועל דבר שלא חששו אבותינו עשו מזה מעקה גדולה ומרה או איזה ביזנעס שרולים איזה רופאים וכמה אנשים משריחים להתפרנס מזה ולזה גורמים מה שגורמים אוי להם שאם ע"י יתבטל אפילו רק שידוך אחד ואוי לנפשותם ואל יהי חלקי עמהם.

נתיב ח

ואגב עיין סנהדרין דף ה' לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו ופרש"י שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס ובתוס' בשם הירושלמי לא משמע הכי ועיין שו"ת ריב"ש סי' רע"א ועיין כנה"ג ח"מ סי' ג' אות ז' מה שתמה אמש"כ ב"י נשיאים שבא"י מן הנקבות וריש גלותא מן הזכרים וכו' ותמה מגמ' כתובות הנ"ל דמשמע דהנשיאים היו מבני דוד הזכרים א"כ הכי קאמר ר"נ מוכרח היה מן הזכרים אבל הנשיאים אין קפידא שאפילו יהיו מן הנקבות יכול להיות נשיא ומיהו הראב"ד בספ' הקבלה כתב שהלל הי' מבני בניו של שלמה מהזכרים ולדעתו צ"ל דתלמודא דידן פליג אירושלמי וע"ש נפל בדבריו ז"ל ובמקום מבני בניו של שלמה צריך לומר מבני בניו של דוד ע"ש. ולפענ"ד אין להגיה אלא לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ דמשיח בן דוד יהיה דוקא מזרע שלמה המלך ולא מבן אחר ולכן דייק הראב"ד דהלל הי' מזרע שלמה כלומר ראוי להיות מלך המשיח כנלפענ"ד.

ועיין ב"ח ח"מ הנ"ל מה שהאריך. ובפרישה האריך נמי בזה. ומה שתמה התומים סי' ג' סק"ו לא הבנתי מאיזה טעם יהיה כח ביד ריש גלותא בבבל ליתן רשות לארץ ישראל משום דהיה להם כח מלך פרס ומה לו למלך פרס בארץ ישראל ורבי אדרבה כחו מאנטונינוס וכחו הי' כח רביעית שראה דניאל אלא ודאי אינו תולה כלל במלך עכו"ם אלא במי שהיה מזרע דוד המלך ע"ה ועיין ר"ן סנהדרין דראש גולה עומד במקום מלך והפקרו הפקר ורשותו מתפשטת על כל ישראל אבל רשות הנשיא לא אלים כולי האי ועיין יראים עמוד עריות סי' ל' ועיין רמב"ם פי' המשנה סנהדרין קודם ביאת המשיח ודו"ק בכל זה כי ילאתי ממחילתי קלת.

נתיב ט

נחזור על הראשונות, במה שכתבתי דעל בדיקה וחשש זה אין לחוש כלל ואפילו לפי שיטתם שהצריכו ורוצים לברר ואפרש שיחתי, הנה פשוט

דבכל התורה כולה הולכין אחר הרוב אפי' היכא דאיכא מיעוט המצוי נגד הרוב ולא חוששין לברר אם לא במקום שאמרו חז"ל לסיבות . וכבר הארכנו במקום אחר מה שכתב הרמ"א יו"ד סי' ק"י דיש להתיר מכח ס"ס אפילו היכא דאפשר לברר ע"י בדיקת הריאה אין לחוש והש"ך שם סקל"ה הביא בזה מחלוקת הרשב"א והתה"ד וכתב הש"ך דהיכא דאפשר לבדוק הריאה כגון שהוא לפניו ואין הפסד בדבר יש לבדוק אבל בלאו הכי אין להחמיר. ועיין ט"ז שם ורבינו הנוב"י קמא סי' מ"ג וסי' מ"ז הוסיף לחדש דאפילו לדעת הרשב"א דמחמיר דהיכא דיש לברר אפילו בס"ס צריך לברר לא אמר אלא היכא דאפשר לברר שני הצדדים אבל אם אף לאחר הבירור ישאר עוד צד ספק ונצטרך לסמוך על הרוב או חזקה על חלק שלא נוכל לברר בבירור גמור אז גם הרשב"א מודה דאין צריך לברר אפילו מה שנוכל לברר עכ"פ דזה לא מקרי אפשר לברר כיון דעל כרחך בסוף נסמוך על הרוב על החלק הנשאר ממילא נסמוך על הרוב כולו ועיין שו"ת הגרע"א סי' ע"ז ובט"ז יו"ד סי' ל"א סוס"ק ד'.

וראיתי למרן בבית שערים א"ח סי' ו' אמש"כ המחבר בש"ע א"ח סי' ח' ס"ט דקודם שיברך יעיין בחוטי ציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך ברכה לבטלה וכתב בט"ז דבלא"ה יש חשש משום שילבש בגד בלי ציצית מ"מ אוקמי' ליה אחזקתו שהי' כשר רק משום חומרא דלא תשא צריך לבדוק גם המג"א התעורר בסקי"א דהיכא דאיכא לברורי לא סמכינן אחזקה. וכתב מרן ז"ל דא"ל לברר אלא אם אפשר לברר שני צדדי הספק וכ"כ בפ"ח וכו' סוסי' ק"י וידוע שיטת השואל בצ"ל סי' ס"ט דבילת טריפה שנולדה ביו"ט ונתערבה לא מקרי דשיל"מ כיון דאחר יו"ט צריך לסמוך אביטול משום טריפה וכיון שעכ"פ צריך לסמוך על הביטול לענין אי' טריפה דאורייתא סומך נמי אביטול לענין איסור נולד דרבנן וכן העלה בכנפי יונה סי' ק"ב דלא כצ"ל סי' הנ"ל ובמג"א שם עוד טעם דלא סמכינן אחזקה משום דעשוי ליפסק כל שעה.

ולפ"ז חידש מרן ז"ל דמה"ט א"ל לבדוק לענין לבושה דהא יותר סמכינן אחזקה לשעבר מלהבא כבגיטין כ"ח שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ולפ"ז משום בטול מצות ציצית אין לבדוק שהרי אוקמא אחזקה ואי משום דאיכא לברורי ז"א דעכ"פ אפילו יברר שאינן נפסקין עתה כיון דבכל שעה עשוי ליפסק ועכ"פ תסמוך אחזקה דלהבא שלא נפסקו שהרי אינו בודק כל שעה ורגע שהולך בהם וכיון דעכ"פ צריך לסמוך אלהבא אחזקה כ"ש שאתה תוכל לסמוך אחזקה אלשעבר וא"צ לבדוק אבל כל זה לענין חשש דביטול מצות ציצית אבל לענין חשש ברכה לבטלה אם החוטים שלמים בשעה שלובשים ואז מברך עליהם הרי הבירור ברור דאפילו אם יפסקו אח"כ אין כאן ברכה לבטלה לעולם וא"כ אם מברר שהם שלמים תו א"צ אח"כ לסמוך על החזקה כלל לענין זה שפיר אמרינן דצריך לבדוק דהיכא דאיכא לברורי מבררינן והכא הבירור הוא מהני לענין ברכה לגמרי ע"ש וש"י.

ולפ"ז אומר אני בדידן נמי בשלמא אם הבדיקה היתה מבררת כל הספקות וכל הפסולים והמחלאות שנמצאים באיש או אשה זו ולא השאיר אחריו ספק אז עכ"פ לפי דעתם הי' מקום לומר דכיון דאפשר לברר אין לנו לסמוך על החזקה היכא דאפשר לברר בבירור גמור מבררינן (הגם שצ"ע אי בירור ע"י בדיקות אלו בירור גמור הוא בכלל) אבל כיון דלאחר שיבררו בענין פרט זה הטיי סעקס אכתי לא נתברר כל הספק ואדרבה עיקר חסר מהבדיקה ואם צריכים לסמוך על הרוב או לבדוק בכל שאר פסולים דשכיחו וגם על להבא עכ"פ צריכין אנו לסמוך על הרוב על הבריאות ועל לידת הבנים ועל המשפחה וכיוצא בו א"כ אין על הבדיקה זו שום דין אפשר לברר ולא שייך בירור כה"ג וכיון דלא שייך בירור ולא צריך א"כ כבר יש בזה גם איסור וכמ"ש לעיל ובפרט לפמ"ש הש"ך הנ"ל דהיכא דאפשר לבדוק כגון שהוא לפניו ואין הפסד בדבר יש לבדוק אבל בלאו הכי אין להחמיר ובדידן נמי הרי יש הפסד בדבר שכמה פעמים יתבטל השידוך מכח זה וכיוצא בזה גם

למ"ש המג"א דבעבידי ליפסק ע"כ דסמכינן אחזקה כה"ג לא שייך אפשר לברר מבררינן ולכן לא צריך כלל לברר ע"י הבדיקות וכה"ג כ"ע מודי דאין צריך לברר.

נתיב י

שנית נלפענ"ד דידוע קושית הפמ"ג יו"ד סי' ל"ט בי"ח טריפות אמאי לא נבדוק ונסמוך ארוב שכתב הרשב"א חולין ד"ע אהא דמצרכינן לבדוק הריאה וז"ל ומיהו שאר טריפות אף דאיתא קמן א"ל לבדוק וראיה מדאמרינן ודלמא היכא דלא אפשר שאני אלמא לרבנן אפילו אפשר לא צריך בדיקה וע"כ משום דאזלינן בתר רובא והקשה הפמ"ג ז"ל ע"ש ומיהו נראה דאנן קיי"ל כהרשב"א דסמכינן ארובא אפילו היכא דאפשר לברורי כיון דברור דיש בבהמות טריפות וודאות ואנן סמכינן ארוב בהמות כשרות הן וידוע דע"כ יש בהמות טרפות ביניהן וכתב הרשב"א כיון דטריפה מילתא לבדוק סמכינן ארוב ולא בודקין ועיין מו"ק הל' ליאת הנ"ל ועיין ב"ח ופר"ח א"ח הל' פסח סי' תל"ז דסמכינן ארוב בהמות כשרות הן ואפילו דאיכא לברורי סמכינן ארובא והרא"ש והרמב"ן והרא"ה כתבו הא דבעי רוב מלוין אלא שחיטה מומחין הן משום דאיכא חזקת איסור נגד הרוב היינו חזקת חיי ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל היכי דליכא חזקת איסור נגדן סמכינן ארוב ולא בעי בדיקה אפילו אפשר.

והרמ"א יו"ד סי' ל"ג כתב בנקיבת הושט ויותר היה טוב שלא לבדוק כלל מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא ועיין חולין י"ב מנ"ל דאזלינן בתר רובא ועיין משנ"ה ח"א סי' ו' ובתשובה אחת הארכתי קלת במה שתקנו לבדוק אחר טריפת הרא' דמקרי מיעוט המלוי ומה הוא מיעוט המלוי והפמ"ג כתב דבמקום דהדקים נמלאים נקובות יש לבדוק אחריהם כיון דשכיח יותר מסרכת הריאה.

וראיתי בשו"ת משכנות יעקב יו"ד סי' ע"ז שכתב דכל שנמלא חלק אחד מעשרה הנשחטים טריפה נקרא מיעוט המלוי ואז כבר חייב לבדוק הכל פחות מכאן אינו נקרא מיעוט המלוי והנה השוחט למשל מאה עופות ובודק ומולא ביניהם תשע עופות טריפות אין לריך לבדוק אחר האחרים דלא מקרי מיעוט המלוי הגם שודאי איכא שם טריפות והריב"ש בתש' סי' קל"א כתב מיעוט המלוי ר"ל שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיא דמיעוט המלוי המוזכר במפרשים ז"ל לענין סרכות הריאה ע"ש משמע דכל שאינו קרוב למחצה ולמ"ש אחת מחמש נמי כבר אינו צריך לבדוק אחריו ואם שחט מאה בקר ומצא ח"י בקר טריפה בנקיבת הדקין ואפ"ה אין צריך לבדוק אחר השאר ע"ש ועיין פמ"ג יו"ד סי' ק"ט אות י"ג באווזות פטומות ששוחטין הרבה יחד אין צריך לבדוק אחר הבני מעים ואי בעי משליך כולן דרובן כשרות הן ע"ש.

והנה כל אלה סמכינן ארוב אפילו היכא דודאי איכא מיעוט טריפות מ"מ לא מטרחינן לבדוק אחריהם כיון שהוא מיעוט א"כ כ"ש בדידן שהוא אפילו לאו בגדר מיעוטא דמיעוטא ודאי דאין צריכין שוב לבדוק.

נתיב יא

ועתה אביא לו לדוגמא ומשל, כ"ע ואנן בחוכס שותין חלב בכל יום ואוכלין בשר וסמכינן ארוב בהמות כשרות הן ואמאי לא נימא כיון דודאי איכא בהמות טריפות מי"ח טריפות בכל בהמות שבעולם לא מיבעיא בשחיית חלב בהמה בחייה שאפילו לא בדקו הראיה שודאי יש ביניהם מיעוט המלוי שלכן תקנו חז"ל לבדוק אחר טריפת הראיה ועיין ראש אפרים באריכות לא הי' לן לשתות עד שיבררו אם הריאה לא נקבה ואם נאמר דאין רוב הליבור יכולין לעמוד עכ"פ המחמירין לא ישתו ולהחמיר על עלמן כי ודאי דבר ברור הוא שהרבה בהמות טריפות יש שחולבין ומתערבין בשאר החלב ואפילו שפיס ליכא. אלא אפילו בבשר לאחר שחיטה מ"מ רק הריאה בודקין ולא אחר שאר ח"י טריפות וסומכין על הרוב לאכול ולשתות. ועיין בבני

יששכר (ח"ב דף ל"ה ע"א מאמרי חדש אדר מאמר ב' שקל הקדש הובא במשנ"ה ח"ז סי' ק"ה) דבזה"ז אנחנו רואים ותהי להיפוך מה שאמרו ז"ל רוב בהמות כשרות הן ואפילו רוב ליכא כשרות.

ולפי דרכם הרי יש בזה"ז מכונת עקסריי בלע"ז שאפשר לברר מחיים אם יש על הראיה איזה נקב או מחלה וכן בכל שאר אברי הבהמה וכיון דאפשר כהיום לבדוק ע"י מכונת עקסריי הבהמות אם אין בהם טרפות בראיה וגם שאר שמונה עשרה טרפות העקסריי יכול לברר למה לא יעברו כל בהמה תחת שבט הביקורת עקסריי בלע"ז ויבדקו כל בהמה בחייה ע"י עקסריי מאשין בלע"ז ולא יבא לאכול ולשתות חלב ובשר טריפה, וגם לא יברכו ברכה ראשונה ואחרונה קודם המאכל ואחר המאכל לבטלה דהאוכל טריפה אסור לו לברך ואפילו בחולה שיש בו סכנה נחלקו אי יברך וקי"ל דלא יברך והא ודאי ברור כשמש שאם יבדוק בעקסריי מאשין מאה בהמות ימצא הרבה בהמות ואולי עשרים או שלשים או אולי ארבעים בהמות טריפות ודאי, וכיון דאפשר לבדוק כהיום הבהמות ע"י העקסריי מאשין והוא קל יותר מלבדוק אחר בדיקות אלו למה ישתו ויאכלו מהרוב כיון שודאי שיש מיעוט טריפות ויסמכו על העקסריי ולא יאכלו רק כשרות וישתו חלב כשרות וגם לא יעשו ברכות לבטלות על חלב טריפה ברכה ראשונה ואחריתא וזה בכל יום ויום ופעמים ושלש פעמים וחייב על כל זית וזית שאוכל איסור ח"ו ועל כל רביעית איסור ששותה וגם אם אכל איסור יטרפו הכלים ושוב אפילו הכשר טרף יטרף.

ואת"ל אהכ"נ אם אפשר לברר למה נסמוך ארוב פשוט שאם יבא אחד להחמיר ויאמר באמת שלא ישתה חלב ולא יאכל בשר ולא יברך על המאכלים והוא יעשה עקסריי על כל בהמה ועוף ואח"כ יאכל, וילך ויטרוף את כל העולם ויאמר עליהם שהם אוכלי נבילות וטריפות ומברכים ברכות לבטלות מפני שבירר ע"י העקסריי מאשין ומצא שלשים בהמות טריפות למאה וא"כ נתברר שיש כאן טריפה ודאי בכל מאה בהמות והיאך נסמוך ונאכל בלי בירור כיון שאפשר לברר ודאי לא נאבה ולא נשמע לו וא"כ מ"ש ברכת הנהנין שלא חוששין לבטלתה מברכת התורה ומ"ש איסור טריפות שעובר כל אחד ואחד איסור דאורייתא על כל כזית ורביעית ובכל יום ואין חוששין לה מפני שהתורה סמכה על הרוב ואין צריך לבדוק יותר ולא אצריכוהו בדיקה כלל לא בידי אדם וכ"ש במכונה עקסריי בלע"ז ואנן לא נתנה לנו תורה רק לעינינו ולמה ניחוש לכל הני דברים המתחדשים שבלל אוחס מרן הח"ס בכלל חדש אסור מה"ת.

והנה לא מיבעיא למ"ד דטריפה מוליד אתי שפיר דיאלבו בהמות טריפות אלא אפילו למ"ד טרפה אינה מוליד מ"מ הרי פשוט שבהמות אולבות יש בהם אחוזי טריפה כמו בשאר בהמות וצ"ל או שנטרפו לאחר שנתעברו או באופן אחר עכ"פ פשוט מאד שמה ששותין חלב הוא משום דסומכין על הרוב.

ועיין מבי"ט ח"ב סי' מ"ט ובתפא"י בבועז מס' ע"ז פ"ב מ"ו אות ג' לענין קשקשין שרואין ע"י זכוכית מגדלת מיקראסקאפף בלע"ז והתורה נתנה במה שנראית לעינים ועיין דרכ"ת יו"ד סי' פ"ג סקכ"א ובספרי משנ"ה ח"ד סי' קכ"ח לענין נגיעה אי סמכינן אמכונה והנה כל זה בבהמות וכ"ש בבני אדם שכבר כלל לן הש"ס דאדם אי אפילו במקום שאין הבהמה אי' דשאני אדם דאית ליה מזלא עיין שבת נ"ג ע"ב ומי איכא מומחה לאדם ולא הוה מומחה לבהמה אין אדם דאית ליה מזלא מסייע ליה בהמה דל"ל מזלא וכו' ועיין רש"י מזליה מלאך שלו ומליץ עליו ועיין ריש ב"ק ב' ע"ב אדם אית ליה מזלא ולע"ק ועיין חולין מ"ג ניסא שאני ופר"ת בזה ועיין חולין נ"ד ע"א דאי בדרי ליה סמי ודו"ק כי קצרתי.

נתיב יב

והנה בגמ' יבמות (ס"ד ע"ב) אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעים והוא

דאתחזק תלתא זימני ומביא מעשה מאביי דעביד עובדא בנפשיה ומת ואמר רבא ומי איכא דעביד עובדא בנפשיה כי האי, פי' דנחלקו שם דלענין סכנה בתרי הוה חזקה ולא בתלתא ואביי סמך אעדותו של ר' יצחק בריה דרבב"ח בשם ר' יוחנן דבג' הוו חזקה ונסבה לחומה ומת ובש"ע א"ע סי' ב' ס"ז לא ישא אשה לא ממשפחת מצורעין ולא ממשפחת נכפין והוא שהוחזקו ג' פעמים שיבואו בניהם לידי כך. והנה דאפילו איכא ריעותא רק דלא אתחזק ג' פעמים ועכ"פ ב' פעמים לא מחזקינן ריעותא ואפילו חסידי עולם כאביי ורבא לא מחמירי אלא דרבא עכ"פ אמר דבכה"ג דאיתחזקה עכ"פ ב' פעמים לא היה ליה לסמוך כי האי אבל בלאו הכי לא וכ"ש בדידן דליכא שום ספק וכ"ש לא חזקה היאך בשביל דברים כאלו נבטל שידוכין וכיוצא בזה.

ולסיומא דמילתא מראש צורים אראנו (נדרים ל"ב ע"א) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים אחזתו רעדה אמר שמא יש בי דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקררה דעתו (בראשית ט"ו) ויוצא אותו החוצה אמר לפניו רבש"ע הסתכלתי במזל שלי ואיני ראוי להוליד בן א"ל לא מאיצטגנינות שלך אין מזל לישראל אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנאמר (שמ"ב כ"ב) עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם א"ר הושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר התהלך לפני והיה תמים וכתיב והיית לאב המון גוים ע"ש אמר רבי כל המנחש לו נחש עיין ר"ן שהנחשים והקסמין רודפים אחריו שנזוק בכל דבר וכדאמרינן בפ' ערבי פסחים ק"י מאן דקפיד קפדינן ליה שנאמר כי לא נחש וגו' ע"ש ועכ"פ לפענ"ד פשוט שאין לנו רק לסמוך על ה' ועל תורתו כמו שעשו אבותינו ואבות אבותינו מיום שנתנה לנו תורה עד הדור הזה ובטחו באלקינו צורינו כי מה' אשה משכלת וגדלו והצליחו ועשו פרי ועינינו ראו וכן נעשה ונקיים בעצמנו תמים תהי' עם ה' אלקיך בס"ד עד ביאת משיח צדקינו.

אלו דברי אדם מיעוט לעולם המצפה לרחמי שמים מרובים ולברכת ה' וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך ולא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך ונזכה לרוות רב נחת מבנינו צאצאינו ברודות ישרים מבורכים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים מחותנו דושכ"ג וכאש"ל וכל משפחתו בידידות נאמנה רצוף אהבה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רסו

בקפידות המבוארים בחז"ל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה

ג' לסדר ונתנו ה' בידך התשמ"ט ברוקלין נ"י יצ"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג המפו' כולו אומר כבוד כו' כש"ת מוה"ר אהרן לעווין שליט"א מנהל ישיבת נר ישראל טאראנטא, מח"ס זכרון מאיר

אחדשכ"ת בידידות.

ובדבר אשר שאל בהא שאמרו ז"ל פסחים (ק"י ע"ב) כללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה ומיהו למיחש מיבעי אי יש כלל בזה מתי אמרינן כן וגם נגד מנהגים שוים שנהגו בזה שנכנסו בזה להלכה.

הנה באמת כי קשה לומר בזה כללים גמורים ומיהו פטור בלא כלום אי אפשר ונראה לפמ"ש כמה פעמים בשם רבינו הר"י בן ערמאה בס' עקדת יצחק פ' נח ובכמה מקומות שיסוד יסוד נאמן בשרשי הבריאה ופלאי הטבע שהוטבע הקב"ה בעולמו שיהיה כל המתאחר ביצירה גדול במדריגה לקודם אליו ויהיה השליט והפועל בכל אשר לפניו כמו שאמר (ב"ר פי"ט) רבי יהודה בר' סימון כל מה שנברא אחר חבירו שליט בחבירו עד שיתחייב מזה שתחלה לכל הנמצאות כולן הכנעה ושעבוד טבעי למין האדם למה שהוא במדרגת השלמות והצורה לכלן הן תחתיו בסדר מדרגותיהם והמה נכללות בו בהכנע או

השמר האמר אל הצורה או המסובב אל הסיבה עד שלא ישאר כח לשום נמצא מהם להרע או להזיק לשום איש מאישי האדם, כמו שאין כח בגדולי הבריות לעמוד להתיצב בפני הכפיר אריות קטנות או נמר כי היה זה למעלת צורתם וסגולתם (מדרש שוח"ט מ' ק"ד) על הפסוק מה רבו מעשיך ה' מענין הכנע הצורות מטבעם זו לזו כי אע"ג שטבעם בלתי ידוע הנה הוא ידוע אל עצמו והוא שומר את משמרתו ואע"ג דאיהו לא חזי טבע מזליהו קא חזו וכ"ש שעל זה האופן חייב להכנע טבע מזלות כל הנמצאות כלם בפני האיש שצורתו נכרת ונודעת במעלה ושלמותו המחייבת זאת הממשלה. ובמס' שבת (דף קנ"א) תניא רשב"א אומר תינוק בן יומו חי אין צריך לשומרו מן העכברים ומן החולדה דכתיב ומוראכם וחתכם יהיה על כל (בראשית ט') הרי שכל זמן שהוא חי אימתו מוטלת על הבריות כיון שמת בטלה אימתו.

הנה שהעמדת וקיום צורתו כמו שיבא הוא לבדה המושלת בכל העולם ומותר אדם מן הבהמה וענין הממשלה הזאת ימצא באמת שהוא טבע נפלא מחחייב מעצמות הבריאה שיוכרח מציאותו לצורך ההנהגה ההשגחיית שעליה אמרו ז"ל ראה שאין העולם מתקיים ושתף מדת הרחמים למדת הדין (ב"ר פי"ב) כי הוא טבע נכבד ומעולה והוא חכם ומבחין בין צדיק לרשע ופעל בהם ובאשר בהם ובכל הנמצאות כלם בעבורם לא כמו שיזדמן אלא כמו שיאות לפי מעשיהם כי טבעי הנמצאות הנבראים באותה מדת החסד שנשתתפה במדת הדין הם מתבוננים לפעול כפי המחוייב מההשגחה בכל הענינים המושגחים אשר זכר במזמור ק"ז ויתבוננו חסדי ה' הכולל ארבע כתות שצריכים להודות ומבואר שיש בעולם שני מיני טבעים. הראשון, הוא המפורסם לא דעת ולא תבונה בו אבל נוהג על ענין אחד תמיד בלי השקפה למה ולמי ולמה ומתי כי הוא תנאי שהותנה עמו בעת הבריאה כמ"ש חכמינו ז"ל וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו הראשון (שמ"ר פכ"א) והוא שיהא נגר ונדבק כבתחלה.

השני, הוא הטבע המעולה הפועל ברצון ובחירה שכלית אשר הוא גם כן התנאי שהותנה עמו על טבע הבריאה כמ"ש תנאי התנה הקב"ה על הים שיקרע ועל האש שלא ישרף (ב"ר פ"ה) וכל מה שהוא נס לפי התנאי הראשון הוא טבעי לפי התנאי השני בלי ספק. ועל זה האופן וכל אשר נעשה בטבע השני אצל אנשים אשר תמצא ההשגחה עליונה עליהם לפי מעשיהם ומה שנעשה שינוי גדול אצלם מהמנהג הטבעי קראוהו ההמוניים נס לפי טבע המפורסם והנכר להם אצל רוב העולם אבל אצל המשכילים המתבוננים במעשה ה' כי נורא הוא "הוא טבע גמור באמת" וזהו ענין נפלא אמתי מאד ביארוהו חז"ל (במ"ר פ' יקוו המים).

א"ר יוחנן תנאי התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לבני ישראל הה"ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו (שמות י"ד) לתנאו שהתנה הקב"ה עמו. אמר ר' ירמיה בר"א לא אם הים בלבד התנה אלא אם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הה"ד אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי (ישעיה מ"ה) מיד שנטו שמים כל צבאם צויתי. צויתי את הים שיהא נקרע לבני ישראל. צויתי שמים וארץ שישתקו לפני משה שנאמר האזינו השמים ואדברה (דברים לב) צויתי את השמש והירח שיעמדו לפני יהושע שנאמר שמש בגבעון דום וירח וגו' (יהושע י) צויתי את העורבים לכלכל את אליהו שנאמר והעורבים מביאים לו לחם (מלכים יז) צויתי את האריות שלא יזיקו לדניאל שנאמר אלקי שלח מלאכה וסגר וגו' (דניאל ו') וכו' הנה בשני החכמים האלה שהיה רבי יוחנן מאחר ענין הנסים על דרך המפורסם בהם כלומר שינהגו. מנהג העולם וענין הנס שהוא שינוי הטבע המיוחד בעת ההוא וישב מנהגו וצורך התנאי מזמן הבריאה להתרחק משינוי וחדוש רצון האלקי (כמ"ש במורה פרק כ"ט ח"ב). אמר לו ר' ירמיה כי התנאי הזה הוא לא עם הים או האש לבד הותנה עד שנאמר שהוא דבר זר ומחודש אצל טבע הנמצאות כי התנאי הוא טבע שני בפני עצמו כולל כל הנמצאות עד שלא ימצא נמצא מכלם שיבא הצורך אליו מצד ההשגחה שלא יהא נכון ומזומן לכל מה שיאות לו לעשות בהפך הטבע המפורסם. ועל דרך זה אמרה תורה כי מלאכיו יצוה לך לשמרך

בכל דרכיך וכו' כי בי חשק וגו' (תהלים צ"א) הורה בזה כי מלאכי הברית אשר הופקדו בידם טבעי כל נמלא ונמלא המה מלווים ועומדים תמיד על המשמר לשמור את השלמים והצדיקים מכל נזק ופגע כי גם האבנים לא יגנפו את רגלם כמ"ש כי עם אבני השדה בריתך (איוב ה') גם על שחל ופתן תדרוך או כפיר ותנין שור דריכתם על פני השדה ואין מחריד כמו שהראה ר' חנינא לתלמידיו כשנשכו הערוד ומת הערוד.

ואולם הני שני טבעים יחלקו לשני חלקים חלק אשר ישמור זה הצלם והדמות וחלק והוא הרוב אשר לא ישמרהו. וזהו שדרש בר קפרא (כתובות ה') גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ וכו' ה"ק מעשיהם של צדיקים מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר ע"ש באריכות.

והיוצא מכל זה שהאדם כשהוא מתנהג בצדקתו כאחד מבני העליה אז נעשה הוא השליט בכל העולם כולו וזה נעשה טבע שלו דכל הטבע משתעבדת תחתיו וכמעשה דרפב"י שגזר לנהר גינאי שיקרע או שיפסקו מימיו לעולם וכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה אבל אם הוא הוא חוטא אבד כל אלה והרי הוא מתנהג בדרך הטבע הראשון ובמקום אחר כתבתי דזה מה שאמרו האומר מה נאכל למחר הרי זה מקטני אמנה ולכאורה מה הוא לשון מקטני אמנה או הוא מאמין או שאינו מאמין ולהנ"ל אתי שפיר כיון שהוא חושש למחר ואינו בוטח בה' לגמרי הרי הוא נכנס בכלל רוב העולם שהם מקטני אמנה וכנ"ל ולכן מתנהג עמו בדרך טבע העולם הראשון ולא השני.

ולפ"ז נראה דזה הוא מה שאמרו מאן דקפיד קפדינן בהדיה והכוונה דבשמא הרי הוא נכנס תחת הנהגה הטבעית של הרוב אבל כיון דהוא קפיד ומראה עצמו שאינו מן הרוב אז כבר קפדינן עמו ומפשפשין במעשיו אם הוא באמת ראוי להיות מן האנשים אשר יש להם השגחה יתירה מכל אדם דכל שמראה שהוא אינו נכנס בתוך הרוב הוא נכנס ובודקין מעשיו. וזה נמי הענין מה שאמרו שומר פתאים ה' דקיי"ל אפילו על מה שהוא בגדר סכנה סומך על זה עיין יבמות ע"ב ביומא דעיבא אין למול משום סכנה ועכשיו דדשו בו רבים שומר פתאים ה' ע"ש ועיין ריטב"א שם שזה מבואר דהוא נכנס בטבע העולם הראשון וסמך על זה ואעפ"כ מי שאינו רוצה לסמוך על זה הרשות בידו וכ"ש בשבת ע"ש.

ובזה יש להבין נמי מה דכתיב לא תנחשו ולא תעוננו ואמרו ז"ל האומר צבי הפסיקו בדרך פתו נפלה לו מפיו וכיוצא בו הרי זה בכלל ניחוש ואעפ"כ מצינו בגמ' כריתות דף ה' אין מושכין את המלכים אלא המעיין כדי שתמשך מלכותו שנאמר ויאמר המלך על בניהו וגו' והורדתם אותו על גיחון וגו' ומשח אותו שם ואמר רב אמי האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא או לא מייתי שרגא בהלין עשרה יומי דבין ריש שתא ליוה"כ וכו' אי משיך נהוריה נידע דמסיק שתיה ומאן דבעי דניעבד עסקי ובעי דנידע אי מצלח עיסקי או לא נירבי תרנגולא אי שמין ושפיר נידע דמצלח וכו' ואמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא וכו' ועיין טוש"ע א"ח סי' תקפ"ג ס"א ובט"ז שם ה"ה שאר דברים ובסי' תרס"ד כתב הרמ"א כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה ליל הוש"ר שיקרה לו או לקרוביו באותו השנה ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור אחר עתידו עכ"ל ול"ע מה בין הני לניחוש ועיין רמב"ן עה"ת עה"פ לא תנחשו באריכות פ' שופטים ע"ש.

ולפמ"ש החילוק הוא בין מקפיד או עושה שלא בהקפדה דשלא בהקפדה מותר ליתן סימן טוב ולבקש מה' שיצליח ואם יראה הצלחה ידע שמזלו טוב ויצליח ואם לאו אל ירבה בעסקים אבל לא יהיה זה בגדר הקפדה וניחוש וכבר מצאתי בדרשות הר"ן דרוש י"ב באריכות מזה ועיין עוד ח' הר"ן חולין שכתב כן וזה באמת נראה מה שאמרו בירושלמי שבת פ"ו ה"ט כל המנחש סופו לבא עליו ועיין נמק"י שלהי

מו"ק יש בני אדם שמנחשין ומשמשין דבר בליבן וכנגדן דברו חכמים אבל למי שאינו מקפיד אין הדבר מזיק ועיין ד"מ יו"ד סוסי' ת"ג ובש"ח סי' תנ"ט וז"ל כל הניחושים כנגד המקפידים וכתיב (יחזקאל ז' כ"ה) קפידה בא ובקשו שלום ואין, מכאן דכל דקפיד קפדו בהדיה ומתוך שאין אדם יכול להזהר בהקפדות נכשל. ובסי' תס"א שם וכל דבר שהוא ג"פ אע"פ שאין ניחוש יש סימן דוגמת ער ואונן ע"ש. ויש להאריך עוד בזה אלא שאין הז"ג מ"מ לפענ"ד זה הוא דין של הקפדה והענין שלו.

ומחמת כי אין הז"ג ואך חזרתי מארצינו הקדושה והאי גברא טרוד טרדא דפק"נ של ימים נוראים המשמשים ובאים ומלאכים יחפזון לכן יהיו דברי מעטים וי"ד שנזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה צלח ורכב על דבר אמת באמת ומחיי חיים ישלח לנו ברכה וחיים בכפלי כפלים עדי יבא בת קול מן השמים ויקימו ישני עפר לחיים ואתם הדבקים בה' אלקיכם כלכם חיים, דושכ"ת בידידות המברכו בברכת כוח"ס בספרן של צדיקים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמז

נאמנות על גירות לישא אשה היכא דליכא עדים

א' לסדר ובאו עליך כל הברכות התשמ"ט ברוקלין נ"י יצ"א

מחיי חיים יכתב לחיים טובים את מע"כ ידידי הרב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר יהודה ל. גרטנר שליט"א קראקאס ווענעזועלא.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו בכהן שבא לפני ב"ד שרוצה להתחתן עם בתולה שנתגדלה בקאראקאס להורים שברחו ממדינת מקובה זה לפני 25 שנה, הב"ד הזמינו את הורי המדוברת והביאו תעודת זהוי והפספורטים ונתברר ששם משפחת האם הוא שם לא יהודי, על בקשת הכתובה מהב"ד השיבו שנאבדה מהם בברחם מיד המליג פידל קאסטרא הרודן בקובא ואמנם יש להם תעודת נשואים האזרחיים, ע"פ דבריהם הם באו ממקום נקרא גואנטנאמו מקום קטן במדינת קובה וגרו שם שבע משפחות יהודיות ולא היה להם מנין להתפלל, אם המדברת אומרת שהיא התגיירה וטבלה בפני ג' אנשים בים שם ואחרי שלשה חדשים ערכו להם את החתונה. כמובן שאין להם עדים על הגיור וגם אין להם כתובה על הנישואין אבל יש שתי נשים שהיו נוכחות בהחתונה, וגם יש תמונה של החופה בחתונה אם מותר להשיא את בתה לכהן כי יש לה מגו דאי בעי אמרה ישראלית היה.

והנה מע"כ התחיל בגמ' יבמות מ"ו ע"ב מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו ת"ל אתך במוחזק לך וכתבו התוס' מ"ז ד"ה במוחזק בשם ר"ת דדוקא בידעינן דהוא עו"כ דאי לא ידעינן מהימן במיגו דאי בעי אמר ישראל אנא. ובש"ע יו"ד סי' רס"ח ס"י נחלקו הפוסקים דעת המחבר דמי שבא ואמר שנתגייר בב"ד נאמן דהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכתב הרמב"ם דוקא בארץ ישראל ובאותם הימים אבל בחו"ל מעלה עשו ביוחסין וצריך להביא ראיה שמותר בבת ישראל והש"ך בשם הב"ח כתב דנוהגין להקל להאמינו אפי' להשיאו ואפשר דאף הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמינם אף עכשיו שרובן עו"כ אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הן ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו כעכו"ם ואמר נתגיירתי דמעלה עשו ביוחסין. ומינה יצא מעכ"ת לדון דכיון דעל התעודות לעולם רואין שהשם עכו"ם חקוק עליהם א"כ לא מפיהם אנו חיים והו"ל כהוכרו עכו"ם ואין כאן הפה שאסר להרמב"ם ואפי' להתוס' אפשר לומר דליכא למימר מיגו דאי בעי אמרה ישראלית אני שהרי שמות התעודה מכחישין אותה.

סימן רסח

עוד להנ"ל
מי הוא הנקרא מוחזק בחזקת ישראל

שנית יצא להפך בזכותה של הבתולה שאת הוא בגדר מי שהי' מוחזק בחזקת ישראל ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי ויש לו בנים דאינו נאמן על הבנים ונאמן הוא על עצמו יו"ד הנ"ל סי"א, וצריך לדעת מה מקרי מוחזק בישראל בקארקאאס שבבתי הספר של הקהילה מקבלין אפילו היכא דאחד מההורים אינם מזרע ישראל וגם יש הרבה אפילו שמתגיירים מתגיירים שלא כהלכה וגם אינם מחזיקים בתורה ומצות בעוה"ר.

ג) על מה שכתב הב"י דלהיות בחזקת גר צדק הוא כשראינו נוהגים בדרכי ישראל ומקיימים כל המצות ומה יהיה דין מי שפותח חנותו בשבת בפרהסיא וגם הקצבים לא מכירים אותם כקונים בשר כשר מה יהא דינם ורוצה לדעת חוו"ד בזה.

ובאמת כי הקשה לשאול ומי יתן את נפשו ונשמתו לשאול וכבר אמר המלך נעים זמירות ישראל ולא תתן לשאול נפשי ובפרט כהנים שהם במעלה גבוה ונהגו סלסול בעצמן והחמירו על יחוסן יותר ויותר ובזמן הבית אפילו כהנים כשרים ישבו ב"ד על מדין לברר ומי שנמצאו בו שמץ פסול אפילו עד שמונה דורות או י"ב דורות נתעטף שחורים ויצא מלפני ב"ד ופסלוהו לו ולזרעו מכהונה ומעשה באותו בן כהן שמצאוהו בבית הקברות ושאלוהו ואמר כהן אתה השיב להם אבי הי' גבה עינים ונשא גרושה ופסל זרעו מכהונה וא"כ מה לי להכניס ראשי ובפרט במקום רחוק ואמנם היות כי נגלל אלי על הטעל' וגם הנני מכירו כי כוונתו רצויה אין בידי לסרב מלומר חוו"ד ומיהו לענין דינא לא יסמוך עלי לבד כי אם יסכימו עוד בזה שתי גדולי מורי הוראה אצרף אני הקטן ואשא כשובא מכשירא.

וזה יצא ראשונה במה שכבר כתבתי למעכ"ת מחלוקת האחרונים להלכה בא"ע סי' ב' דעת הב"ש הובא בבאה"ט בקיצור דכל מי שבא ממדינה אחרת ואינו מוכר שהוא ישראל אף שנוהג כמנהג ישראל ומדבר כלשון עמו ויודעין בכל טוב יהודים מ"מ צריכין ראי' וכן הוא תקנת מדינת ליטא שאין לסדר שום קידושין בלי ראי' שהוא ישראל ומאיזה משפחה אבל הפתחי תשובה אות ב' הביא שבשעה"מ השיג על כל זה ומסיק להלכה דדעת כל הפוסקים דאפילו בא מארץ רחוקה ואין לו חזקת משפחה מותר לבא בקהל אך לענין פסולי כהונה מפקפק דכל שאין לו חזקת משפחה יש להחמיר ואולם דעת התוס' ומקו"י דגם לכהונה אין להחמיר ע"ש שכתב דכן ס"ל להלכה וכנראה דבזמן הזה נהג עלמא כן בגלות ע"פ רוב עכ"פ דמי שבא ואמר יהודי אני אפילו אינו מוחזק כיהודי מ"מ מקבלין אותו ובפרט לאחר המלחמה נהגו כן ביותר כידוע. ומיהו בארצינו הקדושה אכשיר דרא ונוהגים ב"ד לברר כל האפשר אחר בירור גמור ולא להשיא כל מי שבא ואמר יהודי אני.

ולברר זה הדבר בבירור גמור להלכה למעשה אין הז"ג וצריך אריכות גדולה ורק קצת להעיר בפלפול מה שנגע מעכ"ת ויצא להכריע דכאן אין לומר לא מיגוי ולא הפה שאסר הוא הפה שהתיר שהרי הביאו לפני הב"ד המסמכים הפאספארט שהשם של משפחת האם הוא משמות העכו"ם.

ולפענ"ד אי משום הא אכתי לא איתרע המיגוי חדא מהא דאמרו גיטין י"א ע"ב איתיביה גיטין הבאים ממדינת הים ועדים חתומים עליהם אע"פ ששמותיהן כשמות עו"כ כשירין מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות עו"כ ועיין רש"י שם וא"כ יש לומר הכ"נ אכתי יש לה מיגוי הגם ששמותיהן כשמות עו"כ ובעוה"ר ראינו פה כמה אנשים שיש להם שמות עכו"ם הידועים לנו ובפרט לפ"מ הרשב"א ז"ל בחידושיו ד"ה בעא מיניה דמיעוטא מסקי אפי' בשם לוקום ולוס ע"ש ובא' הרמ"ה אלא אפילו

נימא דעל שמות מובהקים חוששים ונראה דלזה דייק מע"כ שכתב שרואים בהתעודות שם משפחת האם הם שמות מובהקים של עכו"ם, ומ"מ אכתי לא ידעתי למה אין להם מיגו שהרי לא היה צריכה להביא הפאספארט כלל וכמו שאמרו על הכתובה שנאבדה כן היתה יכולה להגיד שגם הפאספארט נאבד וא"כ גם על זה יש לה מגו ואין לומר דזה הוי כבר תרי מיגוי מגוי שאמרה יהודיה וגם מיגו שנאבד לה הפאספארט דחדא הוא ול"ע.

גם כי יש להם שתי נשים מעידות שראו החופה וגם יש מאז צלום תמונה (פאטאגראפיא) מהחופה שנראה שהיה להם חופה כדת ישראל וגם מה שיודעות שלוו להם להמתין ג' חדשים לאחר הגירות ליכנס לחופה שמורה קצת נכרים דברי אמת שאחרת מהיכן יודעין הם עיקר דין המתנה ואם למדו לשקר מאחרים היו יכולים ללמוד לשקר יותר ולהכחיש כל המעשה שהיא היתה גויה ונתגיירה גם כי ימי הבחנה מורה לכאורה דהיה שם איזה שומר תורה ויודע קצת דינים בשעת הגירות שצוה להם על זה דהרעפארמים לא יודעים מזה וגם לא מאמינים בזה כלל. והגם כי אין לסמוך על עדות נשים מ"מ לצירוף עם טעמים אחרים לברר האמת כה"ג אפשר הו"ל בגדר מילתא דעבידא לגלויי וכיוצא בו שגם עדות אשה מועלת קצת.

ומה שכתב להגדיר מי הנקרא מוחזק בחזקת ישראל בקארקאס הנה באמת כי זה דבר קשה מאד וכבר הארכתי בזה בתשובה בעונ"ה באנשים שהם מופקרים אפי' באו מזרע ישראל עיין שו"ת משנה ח"ז סי' רי"ד תשובה לרבינו משה גאון הובא ברדב"ז וכל העובר על דבריו תסמר שערות ראש ומה נאמר בזה וודאי זרע ישראל הקדושים מדקדקים עם מי מתחתנים ועי"ש בספרי הנ"ל תשובות בענין זה סי' רי"א רי"ב רי"ג באריכות גדולה עם להבחל"ח מרן הגאון (בעל קה"י) זללה"ה. ומ"מ בתשובה אחרת כתבתי דכל שהוחזקו בעיר אחת אנשים אפילו לא שומרי תורה בעונ"ה ומ"מ החזיקו אותם מזרע ישראל והם משתתפים בכינוסי ישראלים וכיוצא בו ולא הוציאו עליהם שום ליצנא ביצא רק בזמן שבא ליצא מי שהוא הוציא עליו ליצנא ביצא אינו מהימן ואצלא לו העתק מהנ"ל ואולי גם נידון דידן הוא בכלל שהרי כנראה כל השנים שהיו בקארקאס גרו בין יהודים והחזיקו עצמם כאחד מהם ומה שלא החזיקו יותר במצוות בעונ"ה בזמן הזה אולי יש להם לרובם ככולם דין תינוק שנשבה בין העכו"ם שמניחים להם הדברים כהפקר ואין לנו לא כהן ולא מוכיח ואין דורש ואין מבקש ועיין רש"י (סנהדרין ס' ע"א) ד"ה בזמן הזה שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם ועיין תוס' ע"ז ד' ע"ב ד"ה ש"מ אע"פ וכו' וכ"ש בזמן הזה שירדה אחורנית מאה פעמים וכ"ש במדינות המערב כאלו וועגעזועלא השם ירחם.

סימן רסט

עוד להג"ל בהג"ל

גם מה ששאל גר שפותח חנותו בשבת אם אפשר לומר עליו שמוחזק כישראל וגם אינו מוחזק שלוקח בשר כשר הנה ודאי דדבר גדול דיבר בזה.

איברא דיש לשאול בזה על כל הגירות כיון דלא קיבל עליו כלום ומיהו גם בזה מצאתי לרבותינו בעלי התוס' שבת ס"ח ע"א אהא דתנן כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת רב ושמואל דאמרי תרוייהו מתניתין בתינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים ופרש"י בתנוק שנשבה ולא ידע שבת מעולם ובתוס' שם ד"ה גר שנתגייר בין הנכרים. בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת דאי נתגייר בינו לבין עצמו לא הוי גר כדאמרינן בהחולץ (יבמות מ"ז ע"ב) עכ"ל.

הנה נראה מדברי התוס' דאפשר במציאות לגר שנתגייר בין הנכרים ולא הודיעוהו כלל מצות שבת ואעפ"כ הו"ל גר צדק (והא דלא קשה שצריך בשעת קבלת הגרות לקבל כל התורה ואפילו לא קבל רק דבר אחד מדרבנן אינו גר

כמבואר במס' בכורות והארכתי בזה במקום אינו קשה דהכא איירי שאם היו מודיעין לו היה מקבל) וא"כ בנידון דידן נמי אי נימא דגר שנתגייר ולא הודיעוהו חומר מצות שבת ואיסורו ועונשו והו"ל בכלל תינוק שנשבה א"כ אפילו במחלל שבת נמי אפשר שיהיה מוחזק בגר לדק ואינו שומר שבת ר"ל וכדעת התוס' הנ"ל והגם כי גירות כזה הוא גירות חלושה ואמנם כבר העלו בגמ' דלהלכה כולם גרים הם ועיין רמב"ן עה"ת פ' תצא (דברים כ"א י"ב) בא"ד ואמר ושאתה לנפשה שאפי' נחשוב שהיתה גירותה מפני היראה דינה כישראלית גמורה שכבר העלינו הלכה כולם גרים וכו' ע"כ ע"ש.

סימן ער

עוד להנ"ל
כהני זמנינו היאך דנין אותן

עוד נלפענ"ד הגם כי להלכה אין להתחשב בזה אבל מ"מ לעלם הענין יש להתחשב עם הכהן הזה הוא ממשפחה כשרה שומרי התורה והמצות בכלל ויש בו מצות של וקדשתו שהרי הרבה יש לדבר מזה בעוה"ר והגם דלא קיי"ל כהרשד"ם שכתב דכהני זמה"ז מוחזקים הם ויש להקל בכמה מקומות והאחרונים ז"ל חלקו עליו וכבר הארכתי בס"ד במקום אחר שח"ו להטיל דופי בכהנים מוחזקים ומ"מ אם ראינו במשפחה שהם רחוקים מדרכי התורה והמצות ומחללין את הכהונה ולא רק כהונה של כהנים אלא גם את כהונת של ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ממילא ודאי כה"ג יש לצרף כבר גם לירוף זה עכ"פ שלא להיות הב"ד עוברים על איסור לפני עור וגם מדין הוכחה שאמרו ז"ל שאם אינו רוצה לנהוג בקדושה דופנו אבל כאן הרי ממילא אינו שומע לנו ויש לצרף כל הצירופים הנ"ל. ומ"מ במקום אחר כתבתי שאם הוא שומר התורה אף שהוריו לא היו שומרי תורה אין להקל לו כלל לישא גיורת אפי' גיורת שומרת תורה וכ"ש כזו שאינה שומרת תורה וגם ספיקות וכאן כתבתי רק למי שאוכל בשר נבילה עכ"פ יאכל בשר כוש והבן.

ועד הנה דברנו לעלם ההלכה אבל ודאי מי שיראת ה' נוגע בלבבו ושומר נפשו ונפש בניו ובנותיו ירחק מהם ומהמונם ולא ישא רק אשה מיוחסת וממשפחה מפורסמת וכולי האי ואולי ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ז סי' רי"א ורי"ב ורי"ג באריכות בפסם ישראל וכ"ש מי שהוא מזרע כהונה שיש לו להדר אחר כשרות וחזקת מיוחסת האפשר ביותר ולא להכניס ח"ו ספק פסול במשפחתו ועיין כתובות מחלוקת ר"א ור"י באשה שאמרה מאיש פלוני הוא וכהן הוא ומשפחה אחת היתה שנתערב בה ספק חללות כמה האריכו בזה ואוי לו למי שפוסל זרעו ח"ו.

וי"ד שנזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות מזרע מיוחס עד למעלה מאבותינו אברהם יצחק יעקב בלי שום תערובות ח"ו ונזכה לכח"ט ולביאת משיח צדקינו בב"א, ידי"נ החותם בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רעא

כמה מעלות טובות בבחור לענין שידוכין

לכבוד ידידי הרה"ג כו' ראש ישיבת וכו' שליט"א

אחדשכ"ת.

מה ששאל בענין המעלות בעניני שידוכין שבאין אבותיהם של הבנות והרבה מהם מחפשין בין יתר הדברים שיהי' חתן בעל קומה גבוה אי יש מעלה לענין שידוכין בבחור שהוא גבוה או אדרבה הוא מהחסרונות ורק גבהות במדות ובמעלות נאמרו.

לפענ"ד פשוט דודאי יש מעלה ובגמ' בכורות מ"ה ע"ב תני אבהו מנין שהקב"ה משתבח בבעלי קומה שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וגם במשה רבינו אמרו שבת צ"ב ובכורות הנ"ל אמר רב משה רבינו עשר אמות הי' ובשאול המלך כתוב משכמו ולמעלה גבוה מכל עם ובסנהדרין

(י"ז ע"א) א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה וכו' ע"ש. ומבואר דאין מעמידין אלא בעלי קומה, ועוד הרבה מקומות, אלא דגם זה דפשוט דהיכי שיש בעל קומה רק וע"ה ולאומת זה מי שהוא רוח נמוכה קצר מעדיפין את הנמוך בגוף וברוח גבוה ובעל מעלות מבעל קומה והוא בעל גאה ובסנהדרין שקיי"ל דאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה מ"מ ודאי לא הושיבו בעל קומה ע"ה וע"ז אמרו אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיו מלהיות מלך ופשוט.

איברא דבאדרת אליהו (לרבינו הגדול הגר"א ז"ל) פ' בראשית פס' ויאמר (ע"ד הרמ"ז) כתב בינה רוצה דלבא כו' ותורה היא חכמה וכן הלב מתייעץ בכל מעשיו במה כידוע. שלכן אמרו "כל ארוך שוטה" וכן מובא גם בס' מעשה טובי' חלק עולם השפל ספ"א ד"ה הרביעית שאמרו חז"ל "כל ארוך שוטה" נראה דהם דברי רז"ל ובגמ' ברכות נ"ח ע"ב זרע אנשים לא ארוך ולא גוץ, ועיין רבינו בה"ג בהל' לולב הדם שוטה דרגרבין טרפיה וכ"ה בפי' המיוחס לרה"ג במס' עוקלים פ"ג מ"ד. ועיין נפש חי' א"ח סי' תרמ"ה עכ"פ נראה דחז"ל החליטו דכל ארוך שוטה וצריך לחלק בין ארוך ובעל קומה וצ"ע.

עוד יש לעיין מהא דאמרו בגמ' נדה כ"ד אבא שאול ארוך בדורו הי' ור' טרפון מגיע עד לכתפו ואשיב שם כמה דורות ונראה לכאורה דארוך דבר חשיבות היא. והנלפענ"ד דיש ויש דהנה בשאול המלך כתיב משכמו ולמעלה גבוה מכל עם ודוד המלך לא הגיע עד כתפו א"כ הי' גוץ וכן נראה לכאורה ממה שהלך שמואל למשוך בן ישי ואמר לו הקב"ה על אחיו הגדול אל תביט אל מראהו ואל גובה קומתו נראה דמאס בגבהות שלו ובחר הקב"ה בדוד עבדו שלא היה גובה קומה אלא קצר, וע"ד רמז ודוד הוא הקטן. ואפ"ה כשלבש שאול את דוד מדיו הולמתו והיה כמדתו ועיין יבמות (ע"ו ע"ב) מ"ט אמר ליה שאול עליה פרש"י מאי חזא דמספקא מיניה ממלכותא דכתיב וילבש שאול את דוד מדיו (שמואל י"ז) כמדתו וכתיב ביה בשאול (שם ט) משכמו ולמעלה גבוה מכל העם א"ל דואג עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו וכו' ע"ש. וכן כל מי שהי' ראוי למלכות הולמתו עיין ע"ז מ"ד ע"א שהיה מניחה במקום תפילין והולמתו ופרש"י ויושבת בראשו יפה ומכוונת למדת ראשו ועיין תוס' שם ד"ה שהיה מניחה וכו' פי' וזה נס גדול לפי ששם אין הראש עגול והיא היתה עגולה ממש ואעפ"כ היתה מכוונת ומיושבת בראשו ע"כ.

ובויק"ר ס"פ כ"ו וילבש שאול וגו' הא למדת שאפי' היה אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך כל כך למה שבשעה שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. ובילקוט תהלים פמ"ה שמן ששון מחבריך שמכיון ששמן המשחה היה יורד עליו אם היה קצר הי' מאריך וכו' ושה"כ (תהלים פ"ט ב') הרימותי בחור מעם וגו' בשמן קדשי משחתיו.

וראיתי לרבותינו האחרונים ז"ל שפי' דה"ה מינוי אדם לראש ישיבה או לסנהדרין דבעינן בעלי קומה אם לא הי' בבריאה אדם בעל קומה גבוה כשנתמנה נתעלה ונתגדל ועל דרך רמז אמרתי מה שאמרו ז"ל העולה לגדולה מוחלין לו כל עונותיו ואמר עולה לגדולה שהוא נתעלה ובגמ' הוריות י"ד ע"ב אביי ורבא ור"ז ורב"א הוו יתבי והוו צריכא רישא אמרי כל דאמר מילתא ולא מיפרך ליהוי רישא דכולהו מיפרך דאביי לא מיפרך חזייה רבה לאביי דגבה רישיה א"ל נחמני פתח ואימא ופרש"י אמור דרשא דמשמיא פסקו לך רבותא ע"ש. ומבואר דמיד שנתמנה משמים להיות ראש ישיבה גבה רישיה ונתגדל ונתעלה.

ובזה נראה נמי לפרש מה שאמרו ירום רישך אכולא כרכא וכנ"ל ויש לפרש נמי מקרא שכתוב כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ואמהו כלם על כי תשא ולהנ"ל נראה כך דכשיתמנה אדם להיות ראש יתנשא ממילא ופי' כי תשא את ראש כשיגבה ראש בני ישראל הוא

לפקדיהם מלשון אלה פקדי המשכן שנתמנה להיות שררה על הציבור יתנשא ראשו ויגבה כאביי דגבה רישיה וק"ל. עכ"פ נראה לענינינו דהעיקר להיות בעל מעלות טובות חכם ועניו ולא יחסר לו אם מן השמים יסכימו לגדלו אז ממילא יתגדל ויגבה רישיה ואם ארוך ושוטה מה לו ולגבהו, אבל ודאי אם יש לו שנים מן המעלות הוא וכנ"ל.

סימן ערב

עוד להנ"ל
אדם גבה לא ישא אשה גבוהה

ודע דבגמ' שם מ"ו ע"ב כתבו ז"ל אמר ר"ל גבוה לא ישא גבוהות שמא יצא מהן תורן ננס לא ישא ננסת שמא יצא מהן אלבעי לבן לא ישא לבנה שמא יצא מהם בוהק שחור לא ישא שחורית שמא יצא מהם טפיח ע"כ ופי' רש"י תורן גבוה יותר משאר בנ"א וכן ננס קטן יותר מדאי וחנה התפללה על זרע אנשים לא ארוך ולא גוץ שיהא מעורב עם הבריות והעולם לא נזהרים בזה ויש להתחשב בזה כי עלה טובה קמ"ל ועיין ס"ח סי' תע"ז תע"ח שמי שעושה דבר שאח"כ יזיק לבנים הרי הוא חייב על זה שהזיק להם.

עוד צריך להזהיר דעל אבי הבחור לדעת ולראות שהבת תהיה ממשפחה כשרה ויהדר שיהיו לה אחים בני תורה וכמ"ש חז"ל (ב"ב ק"ט) לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן נשא את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון יצאו ממנו כהנים גדולים ומשה נשא בת יתרו יצא ממנו כו' והרי שצריכין להדר אחר אחים לדיקים ועיין משנ"ה ח"ז סי' רי"א י"ב י"ג באריכות.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעג

לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח

כ"ד למט"מנים התשמ"ה בנ"י יצ"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג המפו' כו' כש"ת וכו' שליט"א לייקוואד נ"ז.

אחדשכ"ת בידידות.

קבלתי מכתבו היקר ובענין ששאל אם לילך לארלינו הקדושה ולהשתדל בשביל שידוך לעלמו שכבר הגיע לעת דודים ופה עדיין לא מלא ואמרו ז"ל יש הולך אלל זוגו ויש זוגו הולך אללו ומסתפק בשביל ההולאות שלריך והגם שיש לו קלת כסף בבנק מ"מ חש ליה שאם יתן ה' שישלח לו זוגו בקרוב לא יוכל להתפרנס ולריך לו את זה הכסף.

ולפענ"ד אמשול לו משל למי שהי' חולה ח"ו חולי הגוף והי' לריך לרפאות את עלמו ואמר שלא יוכל לשלם לרופא כיון שאין לו הרבה כסף ואם יתן הכסף לרופא ויתרפא ויאריך ימים לא יהי' אח"כ ממה לחיות ולכן אינו מרפא את עלמו וח"ו ימות ולמה לו אז הכסף אלא רפא ירפא והזן ומפרנס לכל אם יתן לו חיים יתן לו פרנסה ועיין גמ' תענית ח' ע"ב גמירי תרתי לא יהבי ניבעיא רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רלון, ובפרט שמעלתו כבר עבר עשרים ועוד יותר וכל שעה הוא ח"ו באהרור בעלמותיו ולכן אל יחוש אלא יבטח בה' ויעשה. השתדלות יותר דבשידוכין כתיב דוקא להשתדל כי דרך מי דרכו לחזור אחר מי קידושין דף ב' והבן.

ודע כי חשבתי שאולי זה בכלל הנושא אשה לשם ממון כלומר שנושא אשה רק שיש לו ממון בבנק אבל האמת שישא אשה לש"ש ובגמ' אמרו

לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח (פסחים מ"ט ע"א) ולא חש לה שאם ימכור מה שיש לו א"כ מהיכן ירק זה חי אלא יתפלל למי שהעושר והנכסים שלו והוא יתן לו מעדני מלך.

ולא רק לעצמו חייב ליתן כל אשר לו בעד נפשו אלא אפילו להשיא את בניו צריך להשתדל בכל כחו וממונו ובאמת כי כן ראינו אצל אבינו אברהם כששלח אליעזר לישא אשה לבנו ליצחק כתב לו שטר דייתיקי וכתב כל אשר לו ליצחק כדי שיקפצו ויתנו לו אשה והנה לא חש אברהם אבינו אפילו על עצמו שהי' זקן בא בימים וקיי"ל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש א"כ איך נתן כל אשר לו ליצחק וצ"ל דאין זה מבזבז כיון שצריך לישא אשה הגונה הרי זה נותן כל אשר לו בעד נפשו וכל ערום יעשה בדעת.

וכן ראינו אצל רבנן קשישאי וזקני חכמים שלוו לעלמם להשיא בניהם ומותר למכור ס"ת רק לישא אשה וללמוד תורה ועכ"פ לא יחוש בשביל זה אלא שאם חושב שיש לו מקום למלא בארצינו הקדושה ילך לשמה וכבר אמרו (ב"ר ס"ח ג' פס"ז וילא כ"ט י"ח) יש שהוא הולך אצל זווגו ויש שזווגו בא יצחק זווגו בא אצלו אצלו וירא והנה גמלים באים ויעקב אבינו הלך לישא אשה והלך אליפז ולקח ממנו הכל עד שמכר עלמו לעבד י"ד שנה בשביל אשה והכתוב מעיד עליו הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ורק לאחר שהי' לו כבר אשה ובנים אמר לו ללבן מתי אעשה גם אנכי לביתי ועיין קידושין ע' ע"א ודא"ז י' אמר רבה בר רב אדא אמר רב הנושא אשה לשם ממון הוין ליה בנים שאינן מהוגנים ועיין ח"מ א"ע סי' ב' סק"א או לעגן עלמו ולהמתין מלישא אשה עד שימלא אשה שתתן לו ממון אסור וכן סיים בא"ח ורבים נכשלים בעבירה כשאינן נושאים אשה במהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון וכו' כלומר שהעיכוב מלישא אשה בשביל חמדת ממון גורם לו להוליד בנים זרים ע"ש.

ובני הרה"ג הח' ר' עמרם שליט"א העיר מלשון הרמב"ם פ"ה מהל' דעות הי"א שכתב דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה ואח"כ יקנה לו בית דירה ואח"כ ישא אשה וכו' וכן הוא בגמ' סוטה מ"ד. וקשה מה שכתב הרע"ב במ' אבות שפי' בן עשרים לרדוף אחר מזונותיו לאחר שלמד משנה וגמ' ונשא אשה והוליד בנים צריך הוא לחזור ולבקש מזונות ולפי דעת הרמב"ם משמע שהסדר הוא להיפוך פרנסה תחלה ואח"כ ישא אשה ויפה העיר.

ומיהו נראה דלא סתרי ותרוייהו לדבר אחד נתכוונו דהרמב"ם כתב דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה וכו' ואח"כ ישא אשה והנה הכוונה שיקבע לו אדם מלאכה אבל כל שיש לו כבר פרנסתו די לו וישא אשה אבל לאחר שהוא בן עשרים וכבר יש לו ילדים הוא כבר צריך לרדוף אחר מזונותיו והיינו מזונות אשה ובנים שהוא חוב אחר ממה שיש לו מלאכה ודייק המפרנסת אותו תחלה והיינו אותו בלי אשתו זה צריך תחלה ואח"כ צריך לרדוף אחר מזונות אשתו וילדיו וכ"ע מודו לזה והבן.

והרבה יש לדבר מענין זה שאם אז בזמנו כתב הח"מ והרבה נכשלים בעבירה זו כ"ש בזמנינו שאין סומכין על מי שאמר והי' העולם שיפרנסם ובשביל זה ממתינים לישא נשים והרבה פעמים גם לא הגונות ונושאים אותם רק שיפרנסו אותם ובאם לא ימלאו כזה יחכו יותר ויותר בשביל הממון וגם הרבה פעמים ממשפחות שאינן ראויות בשביל ממון עיין רמ"א א"ע הנ"ל דכה"ג ח"ו נענש בבנים זרים ולכן הירא לדבר ה' ילך מדרך זה והשלך אל ה' יהבך.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעד

בענין אי נכון לשדך עם גרי צדק

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח כש"ת וכו' מוה"ד שמואל טוירק שליט"א רב ובעמח"ס חשובים.

אחדשכ"ת בידידות.

על דבר הגרי צדק מה שאמרתי לפקפק להשתדך בהם וכ"ש אמה ממה דכתיב ואהבתם את הגר וכ"ש שלא לרחק.

והנלפענ"ד דמע"כ עדיין מבחוץ בהלכה זו ודע שכ"כ התוס' יבמות (מ"ז ע"ב) קשים גרים לישראל כספחת שדוחים את השכינה מישראל שאין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות בישראל, ומטעם זה אין להשתדך בהם ע"ש. והרשב"א יבמות הנ"ל ד"ה כידה כתב וז"ל ר' יוחנן אמר כל הגרים הבאים בישראל נימולין בטובתם וברצונם וביראת שמים הם נמולים ואין מאמינים בגר עד שבעה דורות שלא ישובו המים למולאיהם וכו' ע"ש והוא הוא דנמלא עד ז' דורות עדיין עלול הגר לחזור לסורו ואין מאמינים בו גם בספר האשכול הל' גרים כתב והגרים שגייר אברהם ושרה והאבות לא נשאר מהם עד אחד ועיין בעה"ח עה"ת פ' יתרו גיורא עד עשרה דרא שכתבו עד י"ג וברד"ק על נ"ך כתב עד כ"ד דרי ע"ש וב"ח משנ"ה ח"ו האריכתי קצת, ועיין ב"ב ק"ט לעולם ידבק אדם בטובים וכו' ובפנחס ראיתם בן פוטי זה שפטם אבי אמו עגלים לע"ז וכו' הלך הכתוב ויחסו אחר אהרן, ועיין רש"י ותוס' ב"ב הנ"ל ועיין בספרינו משנ"ה ח"ז סי' רי"א רי"ב רי"ג באריכות ובספרינו משנ"ה ח"י סי' רל"ט וא"כ מי פתי יסור הנה ח"ו להכניס עצמו וזרעו בספק סכנה.

ומיהו כל זה עם בת ישראל נוהגת כדת ישראל אבל אם זרע הגיורת או הגר הם יראים ובת ישראל הרוצה אז ודאי שהגיורת קודמת וכן כתב בס' חסידים סי' שע"ז וז"ל כל שיש לו לב טוב ולוקח גיורת שיש לה לב טוב ולנוטים וגומלי חסדים ונעימים במשא ומתן מוטב להתחתן בזרעם מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם אלה המדות לפי שהזרע של גר יהיו לדיקים וטובים עכ"ל, ועיין מ"ר פי"ז מה איכפת לי במיוחסים ועיין משנ"ה ח"ז סי' רי"א-רי"ג.

איברא דקלא הי' אפשר לדקדק בדברי הס"ח ובלשונו שכתב מוטב להתחתן בזרעם מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם אלה המדות ומדכתב להתחתן בזרעם משמע אבל בהם עצמן לא. ומיהו מרישא שכתב ולוקח גיורת משמע לכאורה אפילו גיורת או גר ממש כל שהם לנוטים יותר מבנ"י ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ערה

שלשה שאלו שלא כהוגן

פ' חיי שרה תשמ"ז
מע"כ ידידי היקר כו'

אחדשה"ט.

ובדבר ששאל במעשה דאליעזר עבד אברהם שעמד על יד הבאר והרהר דברים ועשה על זה שידוך ליצחק וכי אין זה ערמה.

אהובי ידידי דבר זה שאלו בגמ' והי' הנערה אשר אומר ובגמ' (תענית ד' ע"ב) שלשה שאלו שלא כהוגן אליעזר יכול אפילו חיגרת או סומא וכו' ע"ש. ועיין יו"ד סי' קע"ט ס"ד בית תינוק ואשה אע"פ שאין ניחוש יש סימן הג"ה י"א דאדם מותר לעשות לו סימן בדבר שעתיד לבא כמו שעשה אליעזר עבד אברהם או יהונתן (טור והר"ד קמחי) ויש אוסרים (רמב"ם וסמ"ג) ועיין ש"ך שם סק"ה ובביאור הגר"א.

וראיתי בפענח רזא שהקשה למה לא אמר אפי' כנענית ותי' שלא הי' מלויות שם עוד אמה דחשיב שם שאול שאמר מי יעלה אל הפלישתי וגו' יכול אפילו כנעני אפילו ממזר וכן יפתח וכו' ותי' דיש גורסין באליעזר יכול אפילו גיורת או אמה, ובאמת על גיורת או אמה ל"ק שהרי אליעזר רצה שישא את בתו שהיתה גיורת והוא עבד ובתו אמה ועל אמה י"ל שחשב שישחררו אותה ועל גיורת ל"ק. עוד יש לעיין דלמ"ד דאבות קודם מ"ת דין ב"נ להם וכדעת

התוס' ועיין ב"ב ע"ז ע"ב בת היתה לו לאברהם ובכל שמה ובתוס' שם דף קמ"א ע"א ד"ה בת ולא"ת אמאי לא השיאה ליצחק למ"ד ב"נ מותר באחותו ועיין רמב"ן עה"ת עה"פ ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי וא"כ גיורת מאי פליאות וגם ביהודה מבואר במדרש דאמרה תמר גיורת אני וי"ל קצת דיצחק כה"ג היה ומצוה על הבתולה ואין להאריך בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעו

האבות והבנים קודם מ"ת אי נאסרו להתחתן במצרי

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר מה ששאל אי קודם מ"ת נאסרו האבות ובני יעקב להתחתן במצרים או שאר אומות.

באמת נשאלתי בזה זה יותר משלשים שנה מאחד מידידי ז"ל והארכתי אז בזה דלכאורה נראה מחלוקת בזה וכעת מצאתי בספר פענח רזא עה"ת פ' חיי שרה שהקשה למ"ד קטורה זו הגר איך נשא אברהם מצרית ראשונה האסורה לבא בקהל ובשלמא מתחלה הי' ע"פ הדיבור כדכתיב וישמע אברהם לקול שרה ופרש"י לקול רה"ק שבה אבל פעם שני' קשה וי"ל דמצרים לא שיעבדו בישראל עדיין ועדיין לא נאסרו, וכן אירצו בדעת זקנים מבע"ת ע"ש וא"כ איפשיט ספיקן נמי ומיהו לאו כ"ע הוא.

איברא דהרמב"ן חולק ע"ז וכתב שח"ו ישאו בני ישראל כנענית או מצרית ובגמ' פסחים (נ' ע"א) בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש וכי אפשר בא אברהם והזהיר על יצחק, בא יצחק והזהיר על יעקב, ויהודה אזיל ונסיב, אלא בת גברא תגרא כדכתיב (ישעיה כ"ג) אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ, ומיהו עה"פ ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו פרש"י ר' נחמיה אומר כנעניות היו וקאי על כלותיו ועכ"פ יש בזה מדרשים חלוקים.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעז

אין לחוש להוצאת לעז ממזרות בלי עדים

א' בשבת לסדר אשר תשים לפניהם התשמ"ט בנ"י יצו"א.

למע"כ הרבנים הגאונים עומדים בפרץ פרוץ כעומד גודרי גדר כו' ה"ה כש"ת הרב איתן נתן עקשטיין שליט"א מרא דאתרא דביהכ"נ בית יצחק, הרב מנחם יוני שליט"א ראש ישיבה הישיבה הגדולה כתר תורה, הרב מאיר עגטבי שליט"א מרא דאתרא דקהלת מגן דוד ב"ד חשוב במעקסיקא סיטי מעקסיקא.

אחדשכ"ת בכל הכבוד הראוי לכל אחד ואחד ביחידות כפי כבודו הראוי לו בידידות ובאהבה נאמנה.

בבואי הביתה קראתי הזכרון דברים וגביית עדות בענינו של הרבני משה ... נ"י שנשא לאשה את מרי' ... אחי' שיצא עליו קצת לא טבא בזמן החתונה שיש עליו חשש ממזרות והי' זה במוצש"ק כ"ה תשרי תשמ"ה, וזה לשון הזכרון דברים — בפנינו חתומי מטה רבני עיר מעקסיקא הובאה שאלה הזאת בענין חשש ממזרות, בעיה מסובכת ומורכבת שמעורבים בה פרטים רבים אספנו בשורות הבאות את כל הפרטים שלדעתנו עשוים להאיר את השאלה לאחר בירור ארוך ויסודי וענפי הפרשה כדלהלן:

א) לפני כארבע שנים התחתן כאן במעקסיקא העיר בקהלה אשכנזית הב' משה ... עם הבת' מרי' במוצש"ק כ"ה תשרי תשמ"ה. לפני

קביעת זמן החתונה ביקש הרב אברהם יצחק בארטפעלד שליט"א (שהינו המרא דאתרא של הקהלה האשכנזית) מהחתן הנ"ל למלא טופס שאלון סטנדרטי שבו מופיעים כל השאלות והפרטים האישיים והמשפחתיים של בני הזוג הנישאים. הממלא השאלון משה כתב שאמו ח.. התגרשה מבעלה הקודם מספר שנים לפני שנשאה לאביו מר' בעני' ... כשביקש הרב בארטפעלד כתב פיטורין (לברר הגירושין) נתברר שאינו בנמצא. גם בארכיון של הקהלה לא נמצא שום מוסמך המעיד על גירושין כל שהו, וגם לא נמצא כל זכר על הנישואין הקודמים של אמו. יש לציין אמנם שהרבה מן המוסמכים והתעודות של השנים שעברו מהרבנים הקודמים (שהם כבר שבקו חיים לכל חי) אינם בארכיון הקהילה ורק חלק מהן ישנו.

ב) הרב בארטפעלד חקר ודרש בין האנשים המכירים את המשפחה הזאת וכולם היו בדעה שוה שאכן התגרשה אמו הנ"ל כדת משה וישראל לפני נישואיה לבעלה בעני'. בין הנשאלין היה גם בעלה הקודם של או' ... , מר פ... ... ושמע ממנו שאכן נתן גט לאשתו ח...., והוא גם סיפר פרטים וענינים בעריכת הג"פ והעדים והסופר וכו' שמתוכם ניכר היה שאכן הגט נערך ע"י הרב ראפאלין ז"ל, אולם תאריך מדוייק לא זכר (הרי המדובר אז בערך לפני כ25 שנה מאותו זמן). כ"כ שאר בני המשפחה הן מצד הבעל והן מצד האשה אישרו פה אחד עריכת הגט ונקבו בתאריך משוער לשנת 1958 למספרם. הרב בארטפעלד אישר החתונה לאחר בירור הנ"ל ולאחר בירור שגם אין עדות או מסמך על נישואיה הקודמים של האשה או', רק ממה שבנה החתן רשם בתעודת נישואין שאמו היתה גרושה נודע שהיתה נשואה קודם לכן.

ג) הרב בארטפעלד מסיבות אי-בריאות לא הופיע במוצ"ש לסדר החו"ק וגלגל להרב פלעי שליט"א (מרא דאתרא של קהלה ספרדית) לסדר הקידושין. במוצ"ש קבל הרב פאלטי טלפון מר' הערשל פילער נ"י ידיד שלו שלא יכנס לזה שהוא שמע שיש בעיות עם החתונה הזו (ולפי דברי הרב בארטפעלד ע"י החקירה ודרישה שלו יצא הקול). השמועה זו שמע ר' הערשל פיללער מפיו של ר' משה מנדלסון חזן הקהילה, ששמע מזה במסדרונות הקהלה (ללא בירור מאדם פרטי וידוע). (כך העיד הנ"ל בפני הרב איתן נתן עקשטיין שליט"א). לאחר ששמעו מר' הערשל פיללער סירב הרב פאלטי לסדר החו"ק וגלגל הרב בארטפעלד להרב ווילמאן וסידר הקידושין ללא השתתפות חזן הקהילה ר' משה מנדלסון נ"י. אחר החתונה הופצו שמועות בעיר שהחתן משה ... יש עליו חשש ממזרות ולכן לא ערך הרב בארטפעלד החתונה. (וכן נרשם על ידי הרב מאיר ענטבי מרא דאתרא של הקהלה הספרדית מגן דוד. עלינו לציין שמספר חדשים לפני החתונה רשמו בהיתר את הזוג הנ"ל ונתנו אישור נשואין בכתב לערוך את החו"ק ע"י קהלת מגן דוד שהרב ענטבי הוא המרא דאתרא). והרב ר' מאיר ענטבי ג"כ אין לו ידיעות אחרות רק ממה ששמעו או בררו הנ"ל.

ד) לאחר החתונה כארבע שנים מתה אמו של משה והתחיל להתקרב משה הנ"ל ליהדות ע"י הרב עקשטיין, ויום אחד באו הזוג להרב עקשטיין בדמעות ושאלו אם אכן בתם (שנולדה להם בינתיים) היא ממזרת ולא תוכל לבא בקהל. התברר שתוך פינוי דברים של האם הנפטרה, נתקל הזוג במכתב שנכתב ע"י משולח לאסוף כספים הרב שאר מהרה"ב (אין זה הרב שארר של תורה ודעת זללה"ה) וכתב שם שמשה הנ"ל הוא ממזר (כדאי לציין שבמכתב הזה של הרב שור ישנם הרבה פרטים שאינם אמת לפי בירור הדברים), ולאור האמור הורכב ב"ד של שלשה הנ"ל לברר את כל הענין לעמקו ולרחבו ולהוציא דינו של מר משה ... ומשפחתו כדת של תורה. ואלו הן עקרי הפרטים:

א) מר בעני'... אביו של מר משה העיד שפעם הראשונה ששמע שיש בעיות או חשש של ממזרות על בנו היה כחצי שנה לפני חתונת בנו לאחר חקירת הרב בארטפעלד שחקר ודרש בענין הגט של אשתו, עווא. ב) החתונה של מר בעני'... עם או' נערך ע"י דודו המכהן כרב

בקהל אנשים. ג) כפי הודעתו של הבעל בעני' בא עליה גם כשנתיים קודם שנישא לה. ד) ערך ברית מילה לבנו משה ע"י מוהל ארטודוכסי וכן הבר מצוה נערכה בבית הכ"נ בית יצחק בה כיהן הרב אברהם מ' הערשבערג ז"ל כמרא דאתרא. מורה הבן היה הרב הילו שליט"א מרא דאתרא בקהל מונטה סיני, ומעולם לא שמע שום רמז ממי שהוא על הבעיה הנ"ל של ממזרות. ה) הב"ד דרש וחקר אצל בני משפחת לעווין (בעלה הקודם) שנשארו בחיים וכולם העידו על נתינת הגט בסביבות 58-59 למיטב ידיעתם. ו) כנראה הגט ניתן על יד ראפאלין המסדר גיטין. ספר שבו הופיעו הג"פ שערך (הרב ראפלין) חיפשו אחר הספר ולא מצאו בארכיון של הקהלה למרות שיום אחד קודם נראה הספר בארכיון ולפתע נעלם. ז) מר משה ... נולד 2/3/61 למספרם. התאריך של הפיטור האזרחי של הו' הוא 6/24/57 למספרם. תאריך הנישואין האזרחים לבעני' הוא 5/16/59. ח) הנהוג בעיר מעקסיקא לסדר ג"פ כדמ"י סמוך לגט האזרחי, בפרט כשהנלדין עומדין שוב להתחתן. כל זאת חקרו ודרשו היטב במשך חדשים והדברים כנים ונכונים ועפעה"ח שבט תשמ"ט.

עוד נספח על הז"ד, כת"י מאחד מחשובי הדיינין וז"ל, אור לב' יתרו תשמ"ט דיברתי עם משה מנדלסון חזן הקהילה שאלתיו מאיפה שמע או עלה על דעתו שיש בעיות בחתונה והשיב שבשבוע שלפני החתונה שמע זאת במשרד הקהלה שיש ספק או דיון על כשרות החתן. בשבת בבית הכנסת דיברו אנשים על זה ביניהם לבין עצמם שמשון פלדמן נשיא הקהילה עם עוד שני אנשים תגובת פלדמן היתה מען מאכט יא די חתונה? מנדלסון אמר לפלדמן אם יש בעיות אני לא הולך להחתונה. ענה לו פעלדמן אם הרב אומר לעשות מסמחה הוא יודע שהכל בסדר. כשראה מנדלסון בערב שהרב בארטפעלד לא בא לחתונה גם הוא לא בא. יש שמועה שב' ... לא רצה לגרש אשתו הו' רק שרצה לישא "אחרת" (גויה ורצה לגיירה) לחץ עליו פלדמן שאם יגרש את אשתו יסכימו לו לישא גיורת והסכים לגרשה וכן עשה. עוד שמועה בלתי מבוררת שהיה כתוב בפנקס של ראפאלין ז"ל (שנעלם פתאום) שבזמן הגט היתה כריסה בין שיניה הפנקס לא נמלא. ואתם מנחם יוני. ע"כ הז"ד וגביית עדות בהנ"ל.

והנראה לפענ"ד לאחר העיון בהא הלכתא דאין כאן שום חשש איסור ממזרות לא ספק וכ"ש לא ודאי ממזרות על ר' משה ... הנ"ל והרי הוא ובניו כשרים לבא בקהל ישראל בלי פקפוק כלל ואפרש שיחתי על היסוד שנבנו דברינו בס"ד כדי שיהיה הדבר ברור כשמלה לכל יודעי דת ודין של תורה וגם לר' משה הנ"ל לראיה שאם יבא מי שהוא עוד ויוציא עליו קול או יחדש הקול הישן שהוציאו ולעזו עליו יראה להם בס"ד דברינו אלו ויסכר פי דוברי שקר.

א) ר' משה הנ"ל מיום הולדו עד שעה שנכנס להרב בארטפעלד למלא חופס נישואין לא הי' עליו שום לע"ז ולא שום שמועה של ממזרות או ספק ממזרות, ולא לעזו המדינה לא עליו ולא על אמו והוחזק ככל ישראל כשר בחזקת כשרות. אלא בשעה שבא למלא חופס נישואין באמו הלך וגילה שאמו היתה גרושה כשנשאה לאביו וזה היה כעשרים וחמש שנים, ודבר זה לא ידענו לא שאמו נתגרשה ולא שהיה לה בעל מקודם וגם אין נפ"מ לנו בזה להלכה שהרי אביו לאו כהן הוא שעכ"פ נחשוד אותו שעבר עבירה ונשא גרושה ונחשוד אותו גם ממילא שנשא גם א"א. חדא דאנן קיי"ל חשוד על הקל אינו חשוד על החמור, ועיין תוס' בכורות ל' חשוד אשביעית חשיד אמעשר ותוס' חולין ה' דחלב ודם שוין וחשוד לזה חשוד לזה, ועיין תוס' ב"מ ל' וברמב"ד פ"ג דתרומות ה"כ ובכ"מ סוף הל' עבדים בענין חשש חשד ועיין טוו"ד סי' א' במומר לאחד משאר עבירות ובב"ח שם בקונטרוס אחרון ועיין ש"ך שם סקי"ח שדחה לדברי הב"ח ועיין תוס' בכורות כ"ה ע"ב כהנים היאך מותר לאכול משחיטתן ועיין ב"ב רובם בגזל ודו"ק.

ולכן פשוט דאין לומר כיון שנשא גרושה נשא גם א"א ולא עוד שאם נאמין שנשא גרושה א"כ ליכא איסור א"א ואם לא נאמין לו שהיתה גרושה א"כ מנלן בכלל שהיתה א"א שהרי אין

לנו ידיעה שהיתה א"א קודם רק ממה שאמר בנה שהיתה גרושה ואם לא נאמן על גירושין א"א מנלן ואישות הקודמת מעולם לא שמענו רק מתוך דבריו למדנו שהיתה א"א ולומר דפלגינן דיבוריה ולא נאמין ליה שנתגרשה ונאמין על האולאות שמתחלה היתה א"א בלי ידיעתינו אין לזה שום ס"ד וסברא ובפרט שלא שמענו דבר זה בלתי היום ולא אמר אדם שאמו היא אשת איש וגרה עם בעלה בלי גט, ואף דאי נימא דאעפ"כ כיון דמ"מ הי' שום לד איסור בנשואין אלו היה כהן, אבל כיון שהוא אינו כהן וגם בנו אינו כהן ואין נפ"מ בדבר והוא אמר שהיתה גרושה אין בזה שום ספק להחזיקו שהוא ממזר ונולד או שנתעברה אמו קודם שגירשה בעלה הראשון, והגם שאמו כבר אין לה הפיטור שקבלה מהרב המגרש נראה פשוט דלא היה לה לשמור על הפיטור שלה עד היום מאחר שנישאת כבר בחופה וקידושין כדמו"י וישבה בין בני משפחתה וקרוביה ובין בני ישראל שהכירו אותה כולם בלי פקפוק וישבה בין בני ישראל הכשרים בשקט ובלי ערעור עליה כל אלו השנים פשוט דאנן סמכינן על החזקה ואלו היה בהני קידושין שנשאה האשה חשש היה הדבר ידוע ומפורסם שהרי לא בסתר עשו החופה וקידושין וגמ' מפורשת הוא שהנשים דרכן להתקוטט ומודיעין ולכן אין בודקין בהם עד למעלה ועיין א"ע סי' ג' ס"ג.

שנית שהרי הרבנים לאחר שגילה בנה שהיתה גרושה חקרו ודרשו בין אנשים מכירים ובין בני המשפחה וכולם פה אחד ענו ואמרו שהאשה ... התגרשה כדת משה וישראל לפני נישואיה לבעלה ... שהוא הי' האב של ר' משה הנ"ל ונראה שלא נשאר בזה גדר ספק שהאשה נתגרשה בגט כשר כדמו"י. וכה"ג אפילו עדיין לא נישאת והיתה רוצה לישא לאיש ואין לה פיטורין כיון שנתברר בבירור שנתגרשה אלא רב ראוי לסדר גיטין היינו מתירין לה לכתחילה לישא בלי פיטורין דאטו אשה שנאבדה לה הפיטורין שלה שנתגרשה והרב המסדר מת ונאבדו או נשרפו הגיטין ואנן יש לן עדים שנתגרשה תתעגן בשביל שאין לה הפיטורין והרי מהאי טעמא הוא דנתקנו עדים על הגט שיעידו והגם דכאן אין לן העדים שחתמו על הגט אבל מ"מ כיון שהוא דבר גלוי לכל היינו מתירין אותה לישא לאחר.

וגדולה מזו אמר רב הונא האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת גיטין (ס"ד ע"ב) חזקה אין האשה מעיזה פניה בפני בעלה ועיין א"ע סי' י"ז ס"ב ולא מיבעיא לדעת הרא"ש ופסק המחבר דכשבעלה בעיר מקרי בפניו ולא מעיזה אלא אפילו להרמ"א דבעינן בפניו ממש והוא מחש' מהרי"ק שורש ע"ב וריב"ש סי' קנ"ז מ"מ היכא דלא מכחיש הבעל ונשאת ליכא שום ספק ועיין סי' קנ"ב ס"ו מפורש הדברים ובפת"ש שם וכ"ש כה"ג שנשאה זה לפני עשרים וחמש שנים בהיתר ועכשיו נאבד לה הפיטור ח"ו להוציא לע"ז עליה. ונראה פשוט דאפילו אלו היה בא בעל הראשון עכשיו וערער לא היינו מאמינים לו לפסול בניה כה"ג וכ"ש בדידן שהבעל אדרבה אומר שגירש.

ונראה להוסיף דכל זה אם היתה האשה באה לפנינו אבל במה שבא בנה לפנינו ומעיד שאמו היתה גרושה בשעת נישואיה ואין לו הפיטור שנתגרשה ואמו עכשיו אלמנה כלומר בשעה שבא לפנינו לנישואין שאין הבן יכול לאסור כלל בזה וכ"ש שעכשיו כבר מתה ולכן אפילו לא היה שום ראיות ולא שום הוכחות שנתגרשה רק במה שאמר שאמו נתגרשה הנה הפה שאסר הוא הפה שהתיר שאין לנו שום הוכחות לאסור וי"ל.

שנית נראה במה כשנולד ר' משה הנ"ל ועשו לו ברית מילה ולא הכריזו עליו שהי' ממזר או ספק ממזר וידוע דברי מהרי"ל והש"ע יו"ד סי' רס"ה ס"ד ממזר כישראל הוא ומברכין עליו ברכת מילה עד כורת הברית אבל אין מבקשין עליו רחמים הגה"ה ומפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר (מהרי"ל) ואפילו נימא דשם עשו כהמחבר שאין מחריזין עליו שהוא ממזר מ"מ אין מברכין אלא עד כורת הברית וגם אין מבקשין עליו רחמים וזה אליבא דכ"ע ועכ"פ המוהל והנאספין ודאי הי' להם לדעת איזה

ידיעה כל שהוא מזה והי' עכ"פ צריך להיות קול מזה ובפרט אם ניחוש לאסור עכ"פ לקול שאינו נתברר היחידי דבשעת שקבלה גיטה כריסה בין שיניה ואח"כ נשאה לבעלה הי' זה כבר קרוב ללידה ממש ואיך לא יעלה על דעת שום אדם לדבר מזה. וכ"ש שהרב המסדר לפי דרכו כתב זה בפנקס שלו א"כ הי' ניכר לעין והיה ניכר גם לאחרים.

איברא דהרי באחד ממכתבי פלסתר שנכתב ממשולח שכנראה הוא שמלאו משפחת ... בין ניירות אמה כנראה שכתב שם דבאמת המוהל (שהי' ר' הערשל פיללער הי"ו) אמר לו שבשעת הברית ידעו שהוא ממזר ורק שלא נהגו שם להכריז על הממזר ושכן אמר לו עוד אדם אחר והו"ל לכאורה ב' עדים ואם כנים היו הדברים אז ודאי היינו צריכין לחוש עכ"פ , ברם נהפוך הוא דמדברי המשולח הנ"ל ראי' ברורה להיפוך ושאין כאן בית מיחוש כלל שהרי הרבנים הגאונים שאלו את ר' הירשל פיללער הי"ו שאמרו בשמו שהוא אמר שבשעת הברית אמרו עליו שהוא ממזר והוא מכחיש הדברים ואומר שלא אמר דבר זה מעולם להמשולח הנ"ל וגם הוא לא שמע שום דבר פסול או חשש פסול ממזרות על ר' משה הנ"ל עד השבת שלפני החתונה שהגיעו הקול אבל במשך כל שניו לא שמע מזה שום דבר וכן העיד גם עד שני אשר ג"כ הסתמך עליו המשולח במכתבו ואמר שהעד השני ג"כ אמר לו שבשעת הברית כבר דברו שהוא ממזר ושאלו אותו ואמר שלא אמר דבר זה מעולם והמשולח הנ"ל שקר העיד. וא"כ ראינו שהי' לו להמשולח הנ"ל איזה שנאה או מה שהוא שהוציא עליו ש"ר ולא הרחיק עדותו בשקרו עד ששאלו העדים שהעמיד לעצמו והם הכחישוהו שמעולם לא אמרו כן וא"כ פשוט דגם כל מה שאמר שם עוד במכתבו הוא שקר ומזויף.

ופשוט נמי מאד שאין לומר שהעדים העידו לפני המשולח ושוב שכחו מה שהעידו שהרי הוא אינו מעיד שאמרו כן לפני עשרים שנה אלא שאמרו כן השתא שהם זוכרים שכן הי' בשעת הברית והם עכשיו מכחישין אותו שקר דבר בשמם ואין לך שקר מפורסם יותר מזה והוא בדאי ואין לסמוך על דבריו כלל ולא על מה שכתב במכתבו הפלסתר הנ"ל. ואדרבה ממכתבו זה ראי' להאיר הנ"ל שאולי באמת המשולח הנ"ל הוא המוציא ש"ר עליו ובאריכתו סילף הדברים שלא יראה שיצא העגל הזה ממנו ושהוא פרי בטנו.

וגדולה מזו מצאנו לאחד מן הגדולים הראשונים אשר גובה ארזים גבהו רבינו הריא"ז ז"ל בס' המכריע ח"ג סי' כ"א בשאלה לחכם אחד בראובן שנולד לו בן והכניסו אביו לברית מילה ופרנסו וגדלו ולמדו תורה עד שנעשה בן ארבעים שנה בחזקת כשרות ואח"כ אמר הזקן בפני אנשים שפלוני זה אינו בנו ואמר אותו החכם שמהימן והריא"ז כתב דאינו נאמן ומה שאמרו תורה דאב נאמן לומר זה בני בכור (ובקידושין ע"ד ע"א) אמר רב נחמן שלשה נאמנים על הבכור כו' אביו לעולם כדתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר רב יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה ובן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן וכתב הריא"ז דדוקא על אחיו הקטן מחבירו בגופו ובאבריו והוא גדול ממנו בשנים כה"ג נאמן ואע"פ שהיינו מוחזקין עליו שהוא הקטן כך פי' ר"ש ור"י מיגא"ש ור"ש הספרדי וכו' אבל על דבר ברור שיעשה הקטן בכור והגדול ממזר אין אחד מהם שפי' כך.

ובתשובת רי"ד לרבינו ישעי' ז"ל הנ"ל סי' ל"ב האריך הרבה בדין זה והביא שם דהגם שנאמן לומר זה בני ממזר אבל זה דוקא אם הוא מעריות או מחייבי כריתות אבל אם בא לומר אשתו זנתה עם אחרים שאינו עושה זה את בנו שע"י שאומר שזנתה אם אחרים א"כ אין זה בנו ועל בנו האמינהו תורה ולא על בן אחר ולפי דבריו הרי הבן הזה הוא לאו בנו אלא בן אחר שזינה אם אשתו וא"כ רוצה בזה לעשות בן חבירו ממזר ועל בן חבירו אינו נאמן וז"ל אבל נראה לי דאילו אמר בני זה שאתם מוחזקים שהוא בני אינו בני אלא מאחרים נתעברה אשתו

וממזר הוא לא יאמר בזה ר' יהודה שהוא נאמן דדוקא על בנו האמינתו תורה ולא על מי שאינן בניו וכו' ודוקא על בניו האמינתו תורה אבל לא לפסול אותם שאינם בניו והילכך כשאומר אשתי זינתה עם אחרים ואין זה בני לא נהיה מאמינו ר' יהודה וכו' ע"ש.

גם כי רוצה בזה לעשות חבירו רשע שזינה את אשת איש שהיא אשתו וגם לזה אינו נאמן גם כי בזה אמרינן רוב בעילות הולכין אחר הבעל ואפילו יהי' לו עדים שזינתה אכתי בנה כשר היא דאמרינן מבעל נתעברה. עוד שם ומאי דכתב מר וזה האיש שהכניסו לברית ולמדו תורה ונהג בו מנהג בנים וכמה פעמים קראו בנו והאכילהו והשקהו והלבישו והשיאו אשה ואח"כ קראו ממזר שלא בבית דין לא תהא עדות פיו גדולה מהדעת עדים ע"ש.

והנה מפורש דאפילו אביו שמהימן אפילו נגד החזקה מקרא דיכיר יכירנו ואפ"ה כיון שגדלו ארבעים שנה בחור בנו אינו נאמן לומר עליו שהוא ממזר וכ"ש אחרים שלא מהמני לומר זה ממזר כשנתחזק בכשרות כל שנותיו עד בן עשרים ושתים או ארבע בלי ערעור כלל.

הן אמת דבעיקר דברי הריא"ז יש לעיין קצת במה שכתב שאין אחד מן המפרשים שהאב מהימן לעשותו הולד ממזר שהרי אית לן שיטת רבינו הגדול הבה"ג זלה"ה בהל' מילה ובהל' ערלה הביאם התוס' קידושין ותוס' יבמות מ"ז דהאומר בני זה ממזר אינו נאמן אבל האומר על תינוק בין הבנים בכור הוא מגו דהימני רחמנא על הבכור דכתיב יכיר ממילא הוי גדול ממזר ע"ש וכן נוטים לכאורה דברי הרמב"ם ז"ל ועיין נמק"י פ' אלמנה לכ"ג ובריטב"א שם ועיין א"ע סי' ד' סכ"ט ורבינו ירוחם נתי' כ"ג ה"ד שפי' דלדעת רבינו הבה"ג נאמן לומר דהוא ממזר ודאי ודלא כמו שפי' בו התוס' מ"מ לכ"ע דוקא עכ"פ אביו שהתורה נתנה לו כח להכיר אבל אחרים שיבאו על מי שהוא מוחזק בכשר אין להם שום כח להוציאו מחזקת כשרות שלו אם לא בשני עדים כשרים כדין הפוסל אדם כשר בישראל א"ו שהוחזק בחזקת כשרות דבעינן עדים כשרים דוקא. ועיין שו"ת משנ"ה ח"ב סי' כ"א וח"ד סי' קס"ד ודו"ק.

לאחר היחוס שערות ראיתי בא"ז הגדול סי' תרנ"ז משפט האשה שזינתה וילדה ואמרה לכשר נבעלתי ולאחר הגירושין ומעשה שהי' שהביא בכתבו שאמו היתה מינקת בבית יהודי אחד ונתעברה הימנו וילדה והיתה אומרת לכשר נבעלתי והוא הביא עדים שקודם שנתעברה ממנו זמן גדול היתה אמו בחזקת גרושה מבעלה וגם בחזקת שמת אך אין העדים מעידים שראו לא הגירושין ולא המיתה אלא קול הברה בעלמא שהיתה בחזקת פנויה ובחזקת מותרת וגם מכח אותה חזקה נשאת לבעל השני אחר המעשה ולכל זה לא חשש ה"ר יצחק הלבן ז"ל והחמיר ואמר שמא לא דקדקו והניחו לעשות נישואין או שמא אחרי כן בא הגט לידה.

והשיב הר' חיים הכהן ז"ל פליאה היא בעיני על החכמה כיוצא בפרגא שלא דקדקו והניחו לעשות נישואין באשה ידועה אשת איש אם לא ידעו בבירור שהיתה בחזקת היתר או ע"י גירושין או ע"י מיתה הרי היה לה לזאת האשה חזקת האיסור מבעלה הראשון והתיר אחרי כן הרי אותה חזקה שהיו מחזיקים בה קודם מעשה חזקה היא ולפי ראות עיני האשה שנתגרשה בגט שאין בו זמן וזינתה יכולה שתאמר האשה כבר הייתי מגורשת בגט זה זמן גדול ואינה נהרגת ולא נאמר תביא ראיה אימת מטא גיטה לידה ולא נעמידנה על חזקתה וראי' לדבר וכו' וגט שכתוב בו שבוע שנה דהוי גט כשר ואפי' אזנה תחלת השנה ויוכל להיות שלא בא גט לידה כ"א בסוף שנה מ"מ אין לה חזקת איסור הכ"נ ל"ש מאחר שהיתה לה חזקת היתר קודם נישואין ואין אנו יודעין מאימת התחיל ההיתר קודם נישואין ובתר בסוף אזלינן כרבא דאמר במי שמת הלכה כר' נתן וכרב דאמר הרי היא בוגרת ולא קשה מהיא דנגע באחד בלילה כו' דאמר במקום מליאתן ובשעת מליאתן אבל שלא במקום מליאתן לא דאילך רב דהוא ברייתא ברה"ר והרי זאת האשה אומרת מאותה שעה

גרושה היא דהיא נאמנת אפי' ברוב פסולין לגבי ולד זה דהלכה כאבא שאול וע"ש מה שהאריך והעלה שם להתירא ויצא הדבר להיתר והתירוהו כדבריו ע"ש.

והנה הא דידן עדיף דהאם עכ"פ אמו היתה פנויה בשעה שזינתה ועכ"פ א"א לה לתלות בבעלה כלל ומודה שזינתה אלא שטעתו שנתגרשה קודם ולזה חידש הא"ז דבר חדש דכיון דאשה זו היתה לה חזקת א"א ושוב היתה לה חזקת היתר ומאחר שאין אנו יודעין מאימתי ניתן לה החזקה אחר בסוף אזלינן א"כ בדידן נמי כיון דאשה זו היתה לה חזקת א"א ומיד שנשאה לכ"ע פרחה לה חזקת א"א ונשארה בחזקת היתר וככה נולד אח"כ הבן ונתגדל עשרים שנין בחזקת היתר זה ולא ערער עליו אדם מעולם לא אביו ולא אמו ולא הבעל הראשון וגם לא נשמע עליו לזות שפתים כלל נשאר הוא בחזקתו מכ"ש הנ"ל וק"ו הוא משם וז"פ לפענ"ד מאד.

ובגמ' גיטין בסוגיא דמבטלינן קלא או לא מבטלינן קלא (פ"ט ע"א) ת"ר בעולה אין חוששין לה נשואה אין חוששין לה ארוסה אין חוששין לה שלא לפלוני אין חוששין לה בעיר אחרת אין חוששין לה ממזרת אין חוששין לה שפחה אין חוששין לה וכתבו התוס' ארוסה אין חוששין לא מיבעיא נשואה דאם אמת היה הדבר היה מתפרסם אלא אפילו ארוסה דאין מתפרסם כל כך אין חוששין ממזרת פרש"י יצא קול שהיא ממזרת וכו' ת"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני ובודקין והולכין עד שמגיעין לדבר הברור. ופריך דבר הברור עדות מעליא ומשני אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים.

והטור סי' מ"ו כתב דוקא הלכו אבל מתו לא ועיין בח' הגהות שם א"ל אביי לרב יוסף מבטלינן קלא או לא מבטלינן א"ל מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי עדים הכשרים ש"מ מבטלינן קלא ועיין רש"י מבטלינן קלא ובתוס' שם ד"ה מבטלינן נראה כפי' שני שבקונט' כגון שחזרו פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם ועיין רמב"ם פ"ט מה"א הכ"ה ועוש"ע סי' מ"ו ס"ד ועיין ד"מ דלמיחש לקול הוי חששא דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל ועיין ח"מ וב"ש שם וכל זה היכא דהיו עדים ממש אבל כה"ג דלא הוי קלא כלל בעדים אלא שהוציאו דבה ולע"ז בלי מקור וכל מקום שחזרו אחר שורש מהיכן שמעו הקול חוזר על אותו שבא בשביל שהרב בארטפעלד לא הלך לחו"ק ולפי מה שאמר היה חולה וכיון שאין שום מקור אחר להאי קלא רק האי קלא והאי קלא לאו כלום הוא לפענ"ד אין לפקפק כלל בהיתר ר' משה הנ"ל.

ומה שרשם הרב מאיר ענטבי שליט"א בקהלת מגן דוד שלו שהחתן יש עליו חשש ממזרות לפי הנראה גם הרב שליט"א לא היה לו ואין לו עדות או ראיות אחרות רק מהשמועה שנפולה והוא קול אחד שילא והרי נתברר שאין לו לקול זה ממשות כלל וכמו שכתבנו בס"ד. שאף אחד לא העיד שום פסול על ר' משה הנ"ל ולכן פשוט דצריך לתקן גם זה דשוב נתברר הדבר דאין לקול זה שום ממשות והוא מותר לבא בקהל בלי חשש ופקפוק.

ומה שכתבתם שנעלם משם ספר מהארכיון הקהלה אשר אולי היה שם איזה דבר שהיה אפשר לברר בנידון זה או שהיה שם נכתב שניתן לה גט או לא היה נכתב כלל או הי' נכתב כפי טענת אחד שהרב רשם שם שהיה כריסה בין שיניה בשעה שגירשה בעלה הראשון ואולי הי' גם זמן הגט נכתב שם והיינו יכולין לצרף הזמנים כלומר זמן הגירושין עם זמן לידת ר' משה ולראות אם הגט קדם ההריון או לא.

הנה באמת אם היינו מוציאים את הפנקס והיינו רואים בו כתיבת הרב בכתב ידו היינו יכולין לדון ולראשונה לברר האם זה כתב ידו והאם הוא נאמן על פנקסו לפסול המוחזק בכשרות ועכ"פ היה מקום אז לדון בזה כפי

הלכה ואי הו"ל ע"א או מהימן כתרי מ"מ כיון שהפנקס אינו א"כ כמו שיש לנו לחוש שאולי היה שם נכתב מפסלותו של ר' משה הכ"נ יש לנו לומר שאדרבה הי' שם נכתב לזכותו של ר' משה הנ"ל שהיה גט בזמנו קודם החתונה וקודם ההריון הכל כמו שאנן חושבין בסתם ושהוא בן כשר אליבא דכ"ע שנולד שנתיים אחר הגט והשונא הזה שהוליא עליו שם רע כמו שנראה ממכתב של המשולח שמי שהוא יש שם שונא שכתב דברים דלא כהוויתן אולי ראה אותו המוליא ש"ר שעכשיו מחפשין לברר אחר האמת ילכו בהארכיון וימלאו הפנקס ויראה שהגט נתן שנתיים קודם שנולד הבן הזה ממילא יתברר האמת שהוא כשר ולכן הלך אותו המוליא ש"ר ולקח הפנקס מהארכיון שישארו הרבנים בספק ויאסרו אותו ועוד הוליא קול שהי' דבר כזה בפנקס וכיון שלא ימלאו יחשבו לו ובאמת זה חלק מההוצאת ש"ר שלו והגם שאין אנו יודעים האמת מ"מ כן ראוי לן לומר מכל הני טעמי שכתבנו שעד השתא לא היה אדם מערער בדבר וגם להפך בזכותה עדיף דהוי דן את כל האדם לכף זכות ולהכשירו ולהעמידו על החזקהולא להלשין עליו ולחשדו ואמו ואביו והרב המסדר קידושין ועוד. והב"ד שהשביעו לכ"ג פורשין ובוכין שחשדו למי שמעשיו סתומין והוא פורש ובוכה על שחשדוהו ולכן לפענ"ד גם מזה אין שום הוכחה נגד החזקת כשרות של ר' משה

אשר לכן נלפענ"ד להלכה ולמעשה מה שעלתה בידינו שר' משה ... הנ"ל הוא ובניו הם כשרים בלי שום שמץ פסול ומכאן ולהבא אסור להוליא עליו שום לישנא בישא ומי שדבר בו עד עכשיו נמי צריך לבקש מיניה מחילה על שליערו אותו וביזו אותו וקראוהו ממזר והקורא לחבירו ממזר סופג את הארבעים עיין קידושין דף כ"ח א' ופרש"י היו קונסין אותו מכת מרדות וניחא ליה הא מנידוי ועיין תוס' ד"ה הקורא ובתוס' ר"י הזקן וי"ר שנזכה ללמד זכות על בני ישראל והשוכן בשחקים ילמד זכות עלינו ועל כל ישראל ונאמר אמן.

והגם שיש עוד להרבות בדברים ובראיות אמנם לפענ"ד בזה כל יתר כניעל דמי וי"ר שתזכו לישב על מי נח וכדאי היה מכאן ולהבא אם יש דבר מסובך בענייני קדושין שלא להוליא הדבר על השוק שידברו בו נשים המוזרות אלא להתייעץ יחד כדת מה לעשות או לשאול לעוד גדולים אם יש אסתפקתא כדי שלא יצטרפו ההמון בדברים כאלו אשר ח"ו זה גורם להשפיל כבוד התורה והשי"ת ירום קרננו למעלה בהרמת קרן התורה וישראל ובביאת משיח לדקינו.

ידידכם אסקופה נדרסת תחת כפות רגלי ת"ח העוסקים בתורה לשמה עבד נרצע לארוניו מהר סיני המצפה לישועת ה' כהרף עין דורש שלום כלכם הטוב ומעתיר בעדכם ובעד כל קהל ישראל לטובה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעח

אי מותר להגיד חסרונות בחור או בתולה בעניני שידוכין

א' לסדר ובני ישראל יוצאים ביד רמה התשנ"א בנ"י מע"כ תלמידי ישיבה הקדושה מיר ובראשם המופלא כו' כש"ת מוה"ד אליהו זאב בראג הי"ו.

אחדשכמ"ע הטוב.

בדבר שאלתכם בעניני שידוכין ששואלין זה לזה איה מקום מעלתו או חסרונו וכתב הח"ח בליורים סק"ב דחסרון ודאי מותר לגלות ובספק חסרון אסור מטעם מאי חזית דדמא דזה סומק טפי וכו' ואולם אם דורש ממנו בדבר זה כגון שגילה דעתו דבאופן זה אין רולה להשתדך עמו אפשר דמותר ומע"כ כתב דל"ע מה טעם ההיתר ולמה אין בו משום לה"ר. ועוד העיר הרבה שאלות בנדון זה מה שקשה ואין הזמן גרמא לפרש ולברר על כל פרט ופרט ולכן אכתוב בס"ד בכללות וישמע חכם ויוסיף לקח.

והנראה לפענ"ד להניח איזה יסוד בזה בכדי לבא לכל הכוונה תנן התם (כתובות ע"ב ע"ב) כל המומין שפוסלין בכהנים פוסלין

בנשים וכו׳ ובסמוך (שם ע״ה ע״א וע״ב) היו בה מומין ועודה בבית אביה וכו׳ הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות דברי ר״מ וחכמים אומרים במד״א במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

וכתב המרדכי פר״י דלא פליגי רבנן אלא אסיפא דנכנסה לרשותו דבעל דאילו ארישא דארוסה היתה יכול להיות שלא הכיר במומין ואפילו היו מומין שבגלוי והתם נמי דקתני אם יש עמהן מרחץ אף מומין שבסתר אין יכול לטעון לא קאי אלא אנכנסה לרשות הבעל דמסתמא בנשואין בדקה בקרוביו ונתפייס אבל ארישא שהיא ארוסה אפילו יש עמה מרחץ בעיר אינה מקודשת דאין רגילות שיבדקנה קודם אירוסין בקרובים ועיין הג״א. והרא״ש ז״ל הביא וכתבו הגאונים ז״ל דמה שאמרו אם יש מרחץ בעיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שבודקה בקרובותיו לא קרובותיו ממש אלא ביודעיו ואפילו גר הוא בעיר ואין לו קרובות א״א שלא יהיו לו רעים בעיר וחברים ובודקין על ידי נשותיהן ודוקא בעיר שדרך הבנות ללאת מבית אביהן לרחוץ במרחץ ביום אבל במקום שאין דרך הבנות לראותם חולה ואף למרחץ אינן הולכות אלא באישון לילה ואפילה כמו בספרד אף על מומין שבגלוי יכול לטעון ע״כ ע״ש ורבינו ירוחם נתיב כ״ג ח׳ שמיני נמי כתב דלאו דוקא קרובות אלא ה״ה מיודעים, והרמב״ם ז״ל חולק עליהם, ובטוש״ע א״ע סי׳ קי״ז ס״ח פסק המחבר כרמב״ם ז״ל והרמ״א שם בס״ו הביא דעת הגאונים ע״ש. ועיין משנה הלכות גדולות על כתובות סי׳ קל״ב. ועיין שו״ת ריב״ש סי׳ ק״ה וסי׳ ק״ז באריכות בעניינים אלו.

ויש לדייק בעיקר המחלוקת במומין שבסתר שאם יש מרחץ בודקה ע״י קרובותיו להרמב״ם דוקא ולהגאונים גם מידועיו והרי יש כאן לישנא בישא שמדבר על בן או בת ישראל שהוא בעל מום בפני חבירו ויתפרסם הדבר ולא עוד אלא שעי״ז מפסיד לו שידוך הגון ונכון שהי׳ האחר נשא אותה ולפי שהוא או היא העידו לו על המום שבסתר שראו עליה במרחץ הפסידו לה כמה והגם שלא הוי רק גרמא הלא אמרו (ב״ק קי״ט ע״א) אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכי היכן מלינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן ועיין רש״י שם ד״ה המית הגבעונים וברא״ש שם. וא״כ כ״ש וק״ו היכא דבאמת ע״י דבורו גורם להפסיד שידוך הגון כל ימי חייו או ימי חייה שזה איסור גדול ואמאי אמרו בודקה בקרוביו והקרובים אומרים וגורמים מה שגורמים, ולא חששו לה כלל.

ויש לעיין גם מהא דקיי״ל דהוי דן את כל האדם לכף זכות ואפילו יודע מה שהוא ידונו לכף זכות וכמ״ש החסיד שנזכה לראות מעלות חברינו ולא חסרונותיו ועיין ספר שמירת הלשון שער התבונה פ״ז גודל הזהירות מללמד חוב על ישראל וגדולי עולם נענשו עונשים גדולים ר״ל כמשה רבינו על שאמר חרבות אנשים חטאים ילא ממנו שאול בן גרשום שהיה משרת לע״ז וישעי׳ הנביא שאמר כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב והמליאות היתה כן שהיו בזמן הזה רשעים שהרי אמר הוי גוי חוטא עם כבד עון וגם היו עובדי ע״ז כמבואר שם ובחז״ל, וגם לא היתה כוונתו לבזות שום אדם ח״ו אלא כמתגלגל על עצמו ע״ש עם כל זה נענש מיד שבא מלאך ובידו רלפה ונגע על שפתיו ואחז״ל שהוא נוטריקון רצוץ פה על שאמר דלטוריא על בנ״י ולא נמחל לו בזה עד שמת בסבת הדבר ונסרוהו לפומא ונח נפשיה כמבואר ביבמות (מ״ט ע״ב). וכן באליהו שנענש ע״ז שאמר קנא קנאתי, ועוד כמה גדולים ועיין אגרת הרמב״ם מאמר קדה״ש מה שהאריך בזה, וא״כ הרי הכא נמי איכא ענין ללמד עליו זכות.

האמנם נראה הדבר דלא קשה מידי ושיבוש הוא שהרי אמרו כי יקח איש אשה ובגמ׳ יליף קיחה קיחה משדי עפרון ואמרו בגמ׳ כתובות י״ז ע״א ת״ר כילד מרקדין לפני הכלה

ב"ש אומרים כלה כמות שהיא וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק א"ל ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות וכו' ע"ש ובתוס' ד"ה ישבחנו.

ויש להבין המשל שאמרו בית שמאי לבית הלל ומה שהשיבו הם לבית שמאי והלא דברי ב"ש לכאורה פשוטים היאך יאמר שקר ויאמר על חיגרת שהיא נאה וחסודה וכיוצא בה וגם בית הלל לא השיבו להם על זה כלום אלא השיבו לדבריכם מי שלקח מקח רע וכו' והלא הם לא מדברים ממקח ומה ענין מקח ושבחו לדבר שקר ול"ע. והמבואר בזה כך דב"ש אמרו להם לב"ה אסור לשבח במה שאין בהם והוא דבר שקר ועל זה נאמר מדבר שקר תרחק, והשיבו בית הלל הן אמת אם עכשיו היה בא החתן ליטול עצה על בתולה שהיא חיגרת אם לישא אותה ואם היא נאה והיא חיגרת הי' מצוה וחיוב להגיד האמת דאסור לומר לחבירו דבר שקר וכמו שמי שהוא בא לשאול עצתו אם לקנות חפץ פלוני או מקח פלוני ולדעתו הוא מקח רע חייב לומר לו שזה מקח רע ולא יחוש שבזה מקלקל המקח להמוכר שלא יוכל למכור.

ונראה דהטעם שכיון שבא לשאול עצה ממך אם זה מקח טוב חייב אתה להגיד לו עצה הגונה לו הגם שלאחר זה יגרום שלא יוכל למכור מקחו מ"מ אתה חייב לדאוג על הלוקח ששואל עצתך וסומך עליך וצריך להגיד לו מה שטוב לו ואין אתה צריך לדאוג עכשיו רק עם השואל ולהשיבו לפי דעתך וזה קודם שלקח ובא להתייעץ אתך ויסמוך עליך, אבל אם מי שהוא הלך וקנה חפץ ולקח מקח רע לעצמו בלי עצתך ולאחר המעשה בא ומראה לך המקח ואתה מכיר בו שאינו שוה אפילו חציו מ"מ אם תאמר לו שהוא לא יצלח הרי רק לצערו באת אם תגנו ולכן ישבחנו שעכ"פ עי"ז לא יצטער חבירו והכ"נ

כן הוא לענין נישואין שמחלקין בין בא לשאול עצה על האירוס או בשמחת חתן דודאי לאחר שכבר נשא מרקד ומזמר כלה נאה וחסודה שהרי כבר קנה מקחו אבל כשאדם הולך לקנות המקח ומבקש עצתך אז עליך להגיד לו מה שהוא מבקש אם הוא לדעתך מקח טוב או מקח רע ואין זה ענין של דלטורין או לשה"ר על השני כיון ששואל אותך.

ולכן ממילא לפענ"ד לדידן כל שאלל מקח הי' אומר ומחייב לאמור בעצתו או ליקח או ליקח עסק זה לפי דעתו ועצתו כן לענין שידוכין שאם שואלו שאם זה ראוי לו או לא יאמר לפי דעתו שהוא חושב לאמת ואם ישיב על זה אז אין בלבו און ולא לשון רמיה כי אדרבה אם לא יגיד לו הרי הוא עובר על יעצנו רע שמיעלו או אפילו במה שאינו אומר לו והוא קונה מקח רע שאלו היה יודע שיש בו חסרון זה לא היה קונאו אלא שבמקום שאינו ברור לו אסור לומר לו אלא יאמר איני יודע וכה"ג גם במקח ובעסק רע לא יאמר כלום בקיצור ענין השאלה בשידוכין קודם שעשה שידוך הוא גדר של מקח וכמ"ש בית הלל לבית שמאי הרי שקנה וכו' וצריך לשבחו בפניו אבל קודם שקנה ושואלו חייב להגיד לו.

ולפ"ז אתי שפיר מאד דהרוצה לישא אשה יבדוק בקרובתיו או בקרבותיה וכתבו הגאונים דה"ה אחרים וקרובים לאו דוקא דכיון דהוא ענין של מקח וממכר ועצה טובה קמ"ל אין נפ"מ מי הוא הנותן העצה. ואולי ס"ל הרמב"ם דדוקא קרובים מפני שאין לסמוך כ"כ על אחרים אבל על קרובים סמך איניש והגאונים ס"ל דכל שאין לו קרובים עכ"פ סמכא דעתיה על אחרים כיון שיש חיוב לכל אחד שלא לעבור על יעצנו רע ולהגיד לו האמת כן נלפענ"ד היסוד בזה.

וממילא מי ששואל על דבר מסוים בענין שידוך והוא מקפיד בזה ויודע שיש בו בהבחור או הבתולה חסרון זה אף שלרובא דעלמא אין בזה חסרון הרי לפענ"ד צריך להגיד לו כי פשוט אחרת עובר על מה שזה מקפיד ואינו רוצה בזה והרי במתנה אפילו דברים שאין דרך העולם

להקפיד שפיר מהני תנאי כמבואר במשנה קידושין ע"מ שאני כהן או ע"מ שאני קרא וכיוצא וכל מה שהתנה הרי תנאו קיים וכל אחד בידו להקפיד על מה שרוצה להקפיד ואם שואלים אותו והוא מקפיד ואינו מגלה לו הרי הוא עובר על יעלנו רע אם אומר אין בו ואם אינו אומר כלום הגם כי לא עבר על יעלנו רע שהרי לא אמר לו כלום מ"מ גם מדבר שקר לא נזהר שהרי באמת הוא יודע.

ומיהו בכל אלו הדברים צריך מאד להזהר שלא יהיה כוונתו להזיק כי דברים אלו הם דיני נפשות ממש הרבה פעמים.

אבל בדבר שרוב העולם אינו מקפיד והוא לא שאל על זה אז אינו מחויב ואינו צריך להגיד לו כי מסתמא בתר רובא אזיל ואז ליכא חיוב לגלות כלל.

סימן רעט

עוד להנ"ל
אי יש חילוק אם השואל הוא קרוב או לא

ובמה ששאל אם יש חילוק אם השואל הוא קרוב או לא, לכאורה תלוי בזה במחלוקת הרמב"ם דס"ל דוקא קרובים א"כ לקרוב נראה שיש חיוב יותר אבל לאחרים ליכא כ"כ חיוב ולדעת הגאונים אין נפ"מ בין קרובים לאחרים כלל ואולי גם להרמב"ם אין חלוק וכמ"ש בסמוך והבן.

וממילא מה ששאל אי מותר להגיד ולספר לו דבר שאינו חסרון בעלם אלא שאפשר שיש מקפיד בזה ודאי שדבר כזה אין לספר כיון שלא שואלו על זה הו"ל בכלל לימוד זכות ולא חובה.

והיות כי שאלתם עוד כמה פרטים ולכן לפענ"ד אם תלכו בכלל זה לא תכשלו כי בדברים כאלו העיקר שכל כוונותיו יהיו לשם שמים ולא לשם פניות ואם יראה אדם שיש לו איזה פנויה או מרגיש בעצמו שיש לו איזה חשבון נפשי עם בחור אחד אז לא יגיד כלום אלא יאמר שהוא מרגיש שאינו יכול לומר על בחור זה מחמת שיש לו פניות וישאלו לאדם אחר.

ובדבר שחושש שלא יתגלה ויתפרסם הדבר ויכול להזיק לו לפרנסתו באמת דבר קשה הוא אבל לפענ"ד יכול לומר לו כי הוא יגיד לו האמת ובבל תאמר לאחרים מפני שלא יפסיד לו פרנסתו ויוצא בזה ואם האחר יגיד לאחרים אין בו אשמה כי עשה ע"פ התורה.

סימן רפ

עוד להנ"ל
אם חייב לומר כפי ששואל

ובדבר מה ששאל במי שחושב שראובן מתאים ללאה והשואל שואל אותו אם הי' לוקח אותו לבתו והאמת כי לא היה לוקח כי לא לא מתאים לבתו.

באמת כי על זה אין צריך להשיב ואם רוצה יגיד לו המדובר עכשיו אינו מדובר בבתי ולכן איני משיב על שאלות שאינן למעשה ולענין רק רעלאטיוויות, והאמת שפעם שמעתי מצדיק אחד שקרא על אדם פשוט בשם צדיק והרבנית כעסה עליו איך קורא לזה צדיק יש לך בן והוא יש לו בת תשדך עתו, והשיב לה הצדיק להרבנית הוא באמת צדיק אבל ישתדך עם צדיק כערכו וכמותו ואני אי"ה אשתדך עם צדיק כמותי.

בענין המחלאות אם צריך להגיד שיודע שיש לו מחלה ימחול נא לעיין בספרי משנ"ה (סי' רנ"ד) מה שכתבתי להרה"ג מעכו כעת ב"ב ע"ש.

סימן רפא

עוד להנ"ל
אם חייב לומר שיש חולה במשפחה

גם מה ששאל במי שיש לו במשפחה מי שהוא חולה נפש וכיוצא בו אבל הוא בריא אי צריך להגיד מזה.

הנה באמת כי דבר קשה הוא מאד בדברים כאלו אבל מ"מ כיון שהוא דבר העשוי להגלות ומילתא דעבידי לגלויי אם לא בקש לברר לו אין צריך לכתוב לו רק אם ישאל גם על בני המשפחה חייב להגיד לו, או שיודע שהוא במשפחה מוחזקים למחלה כזו נראה דצריך לומר ועיין ס"ח סי' שע"ד שע"ה שע"ו ועוד בכמה מקומות בס"ח מעניני זווג.

והיות כי אין הז"ג ולכן אקצר וי"ד שנזכה להיות עוסקים בתורה ומצות לשמה כמצות הבורא ב"ה וב"ש הפך בה והפך בה דכולה בה ידידכם מוקירכם בלתי מכירם דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפב

בן המאומץ מה דין לו ליכנס בקהל

כ"ה מנ"א התנש"א פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק. מע"כ ידי"ע וידי"נ הרב הגאון האדיר המפורסם צ"ת ראש בשמים שמו הולך מסוף העולם ועד סופו שלום שמו ושלמה משנתו גדול מרבן שמו אין גומרים עליו את ההלל כו' כקש"ת מוה"ר יוסף שלום אלישיב שליט"א, ירושלים עיה"ק תצו"א.

אחדשכ"ק בידידות נאמנה.

את קסתי נתתי בידי לעיין בהא שמעתתא בה עסקנו בביתו נאוה קודש בתינוק המאומץ (אדאפטירט בלע"ז) ולא ידוע מקור מחצבתו, מה דינו בקהל ישראל וכילד יש לפסוק ולנהוג בו בעניני נישואין ושאר ענינים והגם כי אין כאן מקום להאריך בזה וצריך לזה קונטרוס או חיבור מיוחד לברר כל הענינים מ"מ אשים כאן מקום עכ"פ לעיין אחר הדברים ולעורר לב חכמי התורה.

נתיב א'

מצא תינוק מושלך בעיר שרוב עכו"ם

ולכאורה פשוט בעיר שרוב עכו"ם דנין אותו כעכו"ם כמבואר כתובות ט"ו ע"ב והוא דתנן במסכ' מכשירין פ"ב מ"ז מצא בה תינוק מושלך אם רוב עו"כ עו"כ אם רוב ישראל ישראל, מחצה על מחצה ישראל ועיין תוס' שם ד"ה אם רוב, ורמב"ם פט"ו מהל' א"ב הכ"ה, ובש"ע א"ע סי' ד' סל"ג, ולכן תינוק כזה שלקחוהו משפחה מישראל (ואמצוהו ע"פ חוקי המדינה שאז נקרא על שמם ע"פ החק המדיני כאלו הם ההורים האמתיים) וגדלוהו כן אפילו אם גיירו אותו לשם יהדות, לאחר שמתו ההורים המלאכתיים והמדיניים האלו, ובא הגר הזה או אפשר שאפילו לא נתגייר כלל, ויורש את המתים האלו שנקראו הורים שלו הרי הוא גוזל ירושה דאורייתא שאין לך אדם מישראל שאין לו יורשין עד ראובן בן יעקב וכיון שמת המוריש ואין לו בנים יוצאי יריכו הרי הירושה חוזרת אחר משפחת האב ובתורה (דברים כ"ז ח') ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו וגו' והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה ע"כ. והוא הלכה מפורשת בש"ס ופוסקים ואין צריך לפרש.

העולה לפ"ז שהיכי שהניח בן מאומץ כזה והוא ירש אותו אם אמר לו שהוא בנו והוא לא יודע שאינו בנו הרי המוריש עובר על העברת נחלה והיורש הנ"ל הוא גזלן בשוגג שנכנס בנכסי חבירו שלא ברשות שהרי האחים או משפחתו של המת הם היורשים והקרובים אליו ולא זה הגר שנדבק אליו ע"י ערכאות, הגם כי יש לומר שיש לו מצוה להמאמץ שגידל בביתו זה האדם אם נתגדל בתורה ומצות, אף דלא פשיטא

לן דאיכא מצוה די"ל דוקא גר שבא להתגייר בעצמו מקבלין אותו או ע"י אביו ואמו העכו"ם שרוצה לגיירו ולא זה שמאליהו מושלך דליכא מצוה לגיירו ולגדלו כישראל ומה שאמרו גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד כבר הארכתי במקום אחר דוקא מטבילין כלומר שהוא כבר גר ומלוהו אב או אמו שלו לדעת קצת פוסקים אבל מאליו מושלך לא וקצת ראי' מתינוק הנמצא מושלך אם רוב עכו"ם עכו"ם ולא אמרינן דמצוה על הב"ד לגיירו ואדרבה לפעמים שאביו ואמו עכו"ם לא ניחא להו בגיור כלל וא"כ גם להתינוק לא ניחא ליה, ועכ"פ כיון שעשה וגיירו עכ"פ שגידלו בתורה ומצות דאל"כ גם רעה עשה לו דלא ניחא ליה דליענש. וגם רעה לכלל ישראל שעשה עבירות הגם שכתבו התוס' דליכא ערבות על הגרים.

נתיב ב'

הבא על הנכרית והולידה בן אי יכול למולו

ולא אוכל לעבור כרגע לפמ"ש חקירת אחרונים ז"ל בישראל הבא על נכרית דהולד נכרי ונולד לו בן והאב חשב שזה בנו ומלו כדין בנו ולא טבלו לשם גירות ושוב לאחר זמן נודע לו שעפ"י הלכה הולד הולך אחר האם ואין זה בנו אי בעי הטפת דם ברית שנית לולד הזה הגם שמלו אותו לשם מילה כשרה מ"מ כיון דהמל אותו אינו אביו א"כ אין בידו למול לשם גירות, ועכ"פ לא היה בדעתו למולו לשם גירות, ובגמ' כתובות י"א דהאב יכול לגייר את בנו היינו באב ואם נכרים דבעודו נכרי מתייחס אחר האב ואע"ג דלאחר שנתגייר אינו חשוב אביו עוד מ"מ על תחילת הבאתו אנו דנין ואז אביו הוא וניחא ליה לקטן במה שעושה לו אביו, משא"כ בישראל הבא על הנכרית ומצאנו שכן כתב החוו"ע קידושין סוף פ"ג אמתני' דרבי טרפון אומר יכולין ממזרים ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה, וכתב החוו"ע שם דלהכי כתב ממזר שנשא שפחה ולא אמר שיכול ליטהר ע"י נכרית משום שאין בידו לגייר ע"ש, וכונתו כנ"ל משום שהוא ישראל וע"כ בנו מן הנכרית לא חשוב בנו כלל ואין בכחו לגיירו ע"ש.

ורבינו הגדול בה"ג הל' מילה הורה ליוסף בן פרוך ממזרא זבן אמתא בעא לשחרורי זרעיה אתא לקמיה דר' מארי גאון א"ל נסבה בלא כתובה וקידושין לאתכשר זרעיה וכד הוו לך בני מינה מהלינון ברישא דקיימא מצוה ובתר הכין כתוב להון גט חירות וזכייה להון ע"י אחרים וכו' ואע"פ דקטן הוא מטבלינן ליה דאמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וכו' ע"ש וכבר כתבתי בתשו' משנ"ה (ח"ט סי' רי"ח) דדעת רבינו הבה"ג דוקא על טבילה הוא דב"ד מטבילין קטן אבל למול בעי דוקא אביו.

ובחי' כתבתי בזה ליישב קושית הטור יו"ד (סי' רס"ח) שתמה על רבינו למה לא פסק כרב הונא שכתב דחש"ו שבאו להתגייר אין מקבלין אותן מפני שאין כשרין להתנות עליהן אבל קטן אע"פ שאין בו דעת מלין אותו ע"פ אבותיו ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא ע"ש, ותמהתי על תמיהתם שהרי בהל' מילה ביוסף בן פרוך כתב רבינו להדיא דקיי"ל כרב הונא דקטן ב"ד מטבילין אותו והארכתי בס"ד ביישוב הדברים דרק לטבול אמרו ולא למול ע"ש. והגם שהי' א"ל קצת דמשום שיקיים מצות מילה אמר שפחה דוקא מ"מ לפ"מ שכתב החוו"ע אתי שפיר וקצרתי בזה.

ועיין ח"ס עה"ת פ' יתרו עמ' פ"א שהביא קושית מהרש"א סנהדרין (צ"ד) שהקשה ביתרו ויחד יתרו ובפי' רש"י שמל עצמו והקשה הלא מבני קטורה הי' וחייבים במילה ומסתמא קיים מצוה שבגופו ע"ש וכתב הח"ס ז"ל ולפענ"ד לא קשיא מידי נהי דמצות כריתות ערלה יצא מ"מ לענין גירות במה יכנס תחת כנפי השכינה אם לא בהטפת דם ברית על דעת להתקדש תחת כנפי השכינה עכ"ד ז"ל ועיין רשב"א יבמות דף מ"ו ובשו"ת מהר"ם שי"ק יו"ד ובשו"ת מנחת יצחק ובאגרות משה יו"ד ח"ב סי' קכ"ח. ומצאתי בקובץ דרך כוכב מיעקב (קובץ י"ב תמוז תשמ"ח) שדן בדבר זה והעלה ג"כ שאין מועיל מה שמל ישראל את בנו מנכרית דאדם זר הוא לגבי' הקטן שילדה האם שהיא נכרית ואין

המציין לדו"מ ח"ג סי' ע"ו ובעניותי במקום אחר הארכתי בזה בס"ד.

נתיב ג'

טעם שאמרו ב"ד מטבילין אותו ולא מגיירין אותו

ובמה שכתבתי נראה לפענ"ד ליישב עוד קושיא חדא מה שראיתי להגאון מטשעבין זצ"ל בדו"מ ח"ג סי' ע"ו שילא לתרץ קושית השט"מ דלמה נקט ר"ה מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולא כתב מלין אותו ואי' דמילה לא חשוב זכות גמור משום דאית ליה צער והגאון בדו"מ שם הקשה אמש"כ התוס' דמשו"ה מהני הזכות משום דהך זכיה נעשה ישראל הו"ל כישראל גמור והקשה תינח בגמר הגירות בטבילה אבל במילה שעדיין הוא נכרי לא מהני הזכות ולא שייך ביה למימר ע"ד ב"ד אלא דלפי"ז צ"ע הא דמסייע הש"ס להאי דינא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ממתני' דהגיורת פחותה מג' שנים ויום אחד כתובתה מאתים ש"מ דמטבילין ע"ד ב"ד ולהנ"ל מאי מסייע מגיורת לגר קטן הא שאני גיורת דהזכיה עם הגירות באה בב"א דהא האמהות נכנסו לגירות בטבילה בלבד משא"כ בגר עכ"ל. ולפמ"ש לפרש בדברי רבינו הבה"ג דדינא דרב הונא נמי רק לטבילה נאמרה אבל לא למילה אתי שפיר הדמיון של גיורת עם קטן דתרוייהו רק לטבילה נאמרו ולא למילה דלמול א"א ע"י ב"ד רק ע"י האב דלאו זכיה גמורה הוא וכנ"ל.

נתיב ד'

לחלק בין גר שנתגייר והוא גדול ובין שנתגייר קטן ע"י אביו

ולולי דמסתפינא הייתי אומר לפענ"ד לחדש עוד ולחלק בין גר שנתגייר כשהוא גדול ובין קטן שנתגייר ע"י אביו או ב"ד והוא דגר שנתגייר כשהוא גדול מקבל עליו מצות מילה ושאר מצות והטבילה אינו אלא גמר הגירות שהרי כשמל כבר קיבל עליו מה שקיבל ועכ"פ כשמל כבר הוא בר דעת וצריך ע"כ למול לשם קדושת ישראל ולא לשם דבר אחר ואף אם נימא דבישראל לא מצינו מילה לשמה ולא בעי לשמה היינו משום דבישראל סתמא לשמה הוא שהרי הוא ישראל עיין (ע"ז כ"ז ע"א) ימול ארמאי ואל ימול כותי ותוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם אשה לאו לגירושין עומדת אבל מילה סתמא לשמה, ועיין מנחות מ"ב ע"א והרי מילה דכשירה ובתוס' שם ד"ה ואל ימול כותי ובטוש"ע יו"ד סי' רס"ד ס"א ובט"ז שם סק"ג דלא מצינו בתורה מילה לשמה, וקצת צ"ע מדברי התוס' הנ"ל, ועיין בבה"ג שם אות ג' בי' בשם רבינו מנוח כן, וא"כ י"ל דאליבא דהרמב"ם כתב כן וי"ל בזה ואין הז"ג. ומיהו בעכו"ם שבא לגייר ע"כ צריך מילה לשמה לצאת מטומאת עכו"ם וליכנס לקדושת ישראל וזה המילה צריך דעתו לשם מצוה ולשם קדושת ישראל ואם לא מל לא יצא כלל במילה זו.

והנה זה דוקא בגדול אבל בקטן שאין בו דעת רק אביו מביאו להתגייר א"כ מצות מילה שמקיימים בו הרי אין בו בקטן דעת לשם מצות מילה ומה שאחרים חושבים עליו לא מהני ואפילו אביו שמקבל עליו וכמו שהקשו התוס' כתובות הנ"ל וא"כ צ"ל דבקטן באמת עיקר הגירות הוא הטבילה כמו באשה והוא ע"ד ב"ד כלומר שהב"ד מקבלין עליו המצות וזה בכל גר קטן דאחרת לא מהני קבלה עליו עול מצות רק מדין ב"ד, והוא כמו האשה ורק למצות מילה בעי אביו או אמו או תרוייהו וכנ"ל ולפ"ז אתי שפיר מה שהש"ס מסייע להאי דינא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד מגירות דש"מ דמטבילין אותן ע"ד ב"ד דבאמת הסייעתא הוא על עיקר קבלת הגירות שהוא קבלת עול תורה ומצות ואין ביד מי שיקבל עליו שאביו ואמו הרי הוא גוי ואין בידם לקבל על הקטנים גם כי להכניסם בחיובים גדולים בתורה ומצות ולהיות יוצאים מגיותם להכניסם בכלל ישראל וכקושית התוס' ולזה מביא ראי' מגירות קטנים והוא מדין ב"ד מטבילין אותן וא"כ האי מטבילין כלומר כל דין גייר של קטנים הוא מדין של ב"ד מטבילין אותן ואין לו שייכות למילה וזה לכאורה דבר חדש.

נתיב ה'

בן המאומץ לענין ירושה

ומעתה נשוב לדידן כי יגאתי ממחילתי קלת והנה מה שכתבנו בזה לא מיבעיא היכי דלא עשה מעשה המוריש להנחיל את הגר הזה אלא הניחו סתם ככל בן שיורש את אביו שלא הועיל כלום מה שנרשם בערכאות שזה הוא בנו מטעם המלכות והשלטון כי ודאי אין לו למלכות שום כח על התורה בעניני ירושה ובכלל לעניני תורה עיין רשב"א בתש' ח"ו סי' רנ"ד (הובא בב"י ח"מ סי' כ"ו) שכתב באריכות ובתוך הדברים כתב וז"ל ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא וגזילה ישיב ואם ליה דאפי' גזילה ישיב רשע מקרי כדאיתא בפ' הכונס (דף ע' ע"ב) ואם נאמר כן בטלה ירושת בנו הבכור בכל הנחלות ותירש הבת עם הבנים, ובכלל עיקר כל דיני התורה השלמה ומה לנו לספרי הקודש המוקדשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרסי הגויים חלילה לא תהא כזאת בישראל ח"ו שמא תגור התורה עליה שק וכו' ע"ש מה שהאריך בהא דינא דמלכותא.

אלא אפילו היכי דעשה מעשה וכתב לו צוואה להבן המאומץ הזה ועשהו היורש שלו וכתב כן בצוואה להדיא מ"מ זה לא מהני ולא זאת אלא שאי רעות עשה חדא דבצוואתו רוצה לבטל ירושה דאורייתא ודבר זה איסור גמור הוא וגרע ממה שאמר ליה שמואל לרב יהודה (ב"ב קל"ג א') שיננא לא תיהוי בעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא ותנן התם דהכותב נכסיו לאחרים אע"פ שמה שעשה עשוי וזכה המקבל אין רוח חכמים נוחה הימנו להעביר הנחלה אפילו אין היורשין נוהגין כשורה ועיין טח"מ סי' רפ"ב ומיהו התם עכ"פ הם בגדר ירושה אלא שמעביר מהקודמין, שיש להם סדר, אבל לזה שאין לו דין ירושה כלל אינו אל כלל הצואה דמתנה על מה שכתב בתורה.

נתיב ו'

באיסור להעביר נחלה

וגדולה מזו אמרו (כתובות נ' ע"א) באושא התקינו המבזבז על יבזבז יותר מחומש ואפילו לצדקה, (שם דף ס"ז ע"ב) והני מילי מחיים אבל לאחר מיתה ל"ל בה, ונחלקו הפוסקים לאחר מיתה אי יכול לבזבז הכל וליתן לצדקה ודעת הרמ"ה דלאחר מיתה יכול ליתן הכל לצדקה עיין יו"ד סי' רמ"ט ס"א, ומיהו אין כאן דעת הרבה ראשונים השאילתות פ' תרומה כתב וז"ל ברם צריך אלו מאן וכו' ת"ש דתניא המבזבז אל יבזבז וכו' והני מילי מחיים אבל לאחר מיתה עד תלתא עכ"ל וכן הלכתא ובפ' אשא שם כתב שנית ברם צריך וכו' ת"ש דתניא המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו' והנ"מ מחיים אבל לאחר מיתה מאי ת"ש דמר עוקבא כי שכיב וכו' אמר הבי תילתא מנכסיי לעניי והאמר מר אל יבזבז יותר מחומש, הנ"מ מחיים אבל לאחר מיתה תילתא ע"כ. ועיין בגמ' דילן הגירסא עד פלגא לאחר מיתה, ועיין בה"ג כתובות ובספרינו משנ"ה על בה"ג סי' קמ"ז האריכתי קצת בביאור הדברים ובפוסקים, ודברי רמ"א לכאורה צ"ע שכתב שיכול ליתן את הכל.

ועיין ד"מ ח"מ סי' רפ"ב אות א' שהביא בשם המרדכי באשה שצוותה לעשות בנכסיה המוטב שיש בהן לעשות וכתב המרדכי פ' מ"ש (דף רנ"ו ע"ג) דיש ליתן ליורשים דלא עדיף ממנו אפילו להקדישן ע"כ ע"ש. (ועיין מרדכי פ"ג דמו"ק סי' תתקל"ז באשה שנתנה נכסיה לבן אחותה ונכסי האשה לבעל ויי"ל) ומשמע דהב"ד אין נותנין הכל לצדקה אפילו כה"ג וקצ"ע וצ"ל דמה שכתב דלאחר מיתה יכול ליתן הכל לצדקה אין הכונה שנכון ומותר לעשות כן אלא כלומר שאם נתן לאחר מיתה הכל לצדקה לא הדרינן והכל קיים אבל אין לו לכתחילה לעשות כן וגם הוא מודה לזה ועיין פמ"ג א"ח סי' תרנ"ו סק"ב מה שהעיר בזה ובשו"ת שאילת יעב"ץ סי' ג' ד"ה ואמנם ובש"מ כתובות ס"ז בשם תלמידי דר"י ואפי' בשעת מיתה ועיין

חשב"ן ח"ג סי' ק"ן דלהעביר נחלה ממי שראוי ליורשו ולתתו לעניים או לביהכנ"ס וכדומה אסור ע"ש.

נתיב ז'

אי מותר להעביר נחלה וליתן להקדש

איברא דהחשב"ן שם העלה במי שרצה להעביר נחלה מקרוביו הראוים לירושה מה"ת ולהקדיש לעניים או לביהכנ"ס וכתב ז"ל שאין לעשות כן ואם עשה אפשר לבטלה ממה שאיתא בירושלמי זרעים סוף פאה (פ"ח ה"ח) ר' מחוי לרב תרעא לבי כנישתא דקא בני אמר כמה ממון שקעו אבותיך במקום הזה וכו' וכי לא הוה תמן בר נש דמילף באורייתא או חולים המוטלים באשפה קרא עליו המקרא הזה וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות ע"כ בירושלמי הנ"ל וכו', וכיון שזה נכנס בכלל וישכח ישראל את עושהו וקיי"ל שכ"מ שצוה לעשות עבירה מנכסיו אין שומעין לו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ע מהל' זכיה וא"כ הקדש זה בטל הוא ויירשנה קרוביו וכו' ע"ש. ולפ"ז כ"ש בדידן בשכ"מ שהעביר נחלה ונתנה לאחרים שמתנתו בטילה אפילו נתנה מחמת צוואת שכ"מ וצ"ע. ועיין מרדכי מו"ק הנ"ל.

נתיב ח'

בן המאומץ שנוטל את המגדלו הרי הוא גוזל את היורשים

העולה לדידן לפענ"ד לא מיבעיא היכי שהאמץ הנ"ל לא עשה שום צוואה אלא הניח הנכסים כמו שהם שאסור להאיש הזה שנקרא בנו ליכנס וליקח מנכסיו מחוט ועד שרוך נעל ואם לקח אפילו' שו"פ הרי הוא בכלל גזל אלא אם לא מה שנתנו לו בחייו בתור מתנה וכיוצא בו אלא אפילו עשהו יורש בכתב צוואה לא מהני כלום, לא מיבעיא לדעת החשב"ן ודעימיה ואפילו נתנו לו בתור צוואת שכ"מ דהו"ל כמתנה על מה שכתוב בתורה אלא אפילו ליתן לו מחיים נמי עושה איסור בזה שאסור לבזבז יותר מחומש אפילו לצדקה וכ"ש למי שאינו בנו אלא גר וליקח מן היורשים ירושה מה"ת שהה' ניתן לו עושר שיהי' לו ולזרעו אחריו אם יש לו ואם אין לו הרי העושר חוזר אל משפחתו אחיו או אם אין לו אחים חוזר עד לראובן בן יעקב זרע ישראל ולא גרים ועיין חינוך מדיני המצוה של ירושה וטעמו כי הקב"ה בשעה שפוסק עשירות פוסק לו ולכל משפחתו והוא נמי טעם של יבום כמובן ולא לגר שבא ממשפחת גוים או לאסופי שלא ידוע מקור מחצבתו. ועד כה דברנו מדין המאמץ שהוא המוריש הנכסים.

אלו דברי אדם מועט לעולם אסקופה הנדרסת בפני חכמי התורה האמתים הלומדים תורה לשמה ידי"נ המברכו בברכת כוח"ס בספרן של צדיקים גמורים המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רפג

עשו לו ניתוח באיברי הזרע וילדה אשתו אח"כ

פורים תשמ"ה
מע"כ הרה"ג כו' שליט"א

אחדשכ"ת.

בדבר השאלה לפ"מ דקיי"ל טריפה אינו מוליד א"כ באחד שעשו לו נתוח על הכליות או הריאה במקום שנעשה טריפה והוליד אי אמרינן דהוולד ממזר וכמ"ש ביבמות (ע"ה ע"ב) בההוא גברא דסליק לדיקלא וחרזיה סילוא בביצים ונפק מיניה כחוט דמוגלא ואוליד ושלח ליה שמואל לקמיה דרב ואמר ליה לא וחזר על בניו מאין הם ופרש"י זנתה אשתו. ועיין א"ע סי' ה' ודו"ק.

ואשר נראה לפענ"ד דהלכה זו במחלוקת שנוי' דראיתי בתוס' שאנץ בפ' השולח גיטין מ"ג ע"א איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין מהו ת"ש המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין יותן חצי קנס לרבו

ואלי כופר ליורשיו ואי אמרת קידושין לאו קידושין יורשין מנ"ל ודאו לה הש"ס בשעשאו טריפה ואתי יורשיו נפשיה ואם איתא הא משכחת לה יורשיו ממש כשעשאו טריפה ושחררו ונשא אשה והוליד אלא משמע דטריפה אינו מוליד ולא בעי לאוקמי הברייתא כמ"ד טריפה מוליד שהוא דלא כהלכתא.

וכתבו התוס' שאנן ורפיא בידו אי זכר טריפה מזריע או לא ובשו"ת מים חיים מלאתי בסי' ב' שחקר הא דקיי"ל טרפה אינו יולדת מי אמרינן דה"ה לזכר טריפה שאינו מוליד או דילמא זכר אע"פ שהוא טריפה מוליד והביא שם ראי' מאיוב ותוס' שאנן הנ"ל וסיים דזה ראי' מכרעת דבזכר נמי אמרינן דזכר נמי בכלל. ועיין חולין פא"ט דף ע"ב.

ולפענ"ד נראה מגמ' ע"ז דף ה' ע"ב דא"ר אלעזר מנין למחוסר אבר דאסור לב"נ דכתיב ומכל החי מכל בשר שנים מכל וגו' ופריך האי מבעיא ליה למעוטי טריפה דלא ופריך טריפה מאחיות זרע נפקא וכו' ופריך ודלמא נח גופי' טריפה הוה ועיין תוס' שם ד"ה ודלמא ואע"ג שאי לאחר מכאן שנים רבות וכו' אלא י"ל דהשתא קאי כמ"ד איה תדע דהא קיימין אליבא דמ"ד טריפה יולדת ולדידיה טריפה נמי אי' ע"כ ועיין עוד שם דף נא ע"א נפ"מ בין זכר לנקבה בזה עי"ש ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפד

אי מותר להרוג יתושים משום צעב"ח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר היתושים הקטנים שמצערים ומפריעים בבית וגם הם לא נקיים אי מותר להרגם.

ולפענ"ד הגם דמבואר דהאר"י הקדוש ז"ל לא הרג שום בע"ח אמנם רבינו האר"י הי' בבחינת מלאך אלקים וכמ"ש באלישע שאמרה הנה איש אלקים עובר דרך עלינו ואמרו ז"ל שלא ראתה זבוב על שלחנו אבל לאנשים בינונים כמוני על כה"ג אמרו אל תצדק הרבה וכל שמצער ליה לאדם מותר להרגו וליכא בזה משום צעב"ח כלל דצערא דגופיה עדיף (וצדיקים כאר"י ז"ל הי' בבחינת איש קדוש שלא נראה זבוב על שלחנו וכ"ש על גופו ולא ציערו אותו) רק שלא יהרגנו באופן שיצטערו יותר מהצריך אבל כל מה שצריך לצורך האדם ליכא ביה משום צעב"ח.

ובש"ע א"ע סי' ה' כתב הרמ"א ז"ל כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום צעב"ח ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות ול"ל למיסר משום צעב"ח (מהרא"י סי' ק"ס) ועיין שבו"י ח"ג סי' ע"א ובספרינו משנ"ה ח"ד סי' רל"ט וח"י סי' פ"ב ודו"ק, ובדברים אלו וכיוצא בהם אמרינן פוק חזי מאי עמא דבר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפה

טעם שמקרבין בני יחוס משפחה יותר מאחרים

מע"כ תלמידי היקר,

על דבר אשר תמהת שמקרבין לפעמים לבנש"ק אפילו אינו כ"כ ת"ח לפני ת"ח גדולים מהם ומחשיבים אותם והלא קיי"ל ת"ת כנגד כולם.

הנה באמת כי דבר גדול שאל ומיהו תדע כי יחוס משפחה דבר גדול הוא ובני ישראל זכו להיותם עם סגולה ולהבדל מכל העמים להיותם מיוחסים מזרע אברהם יצחק ויעקב ואפילו בשעה שאינם ראויים מלך עולם ובמדרש בשעת מתן תורה אמר הקב"ה הביאו ספרי

יחוסיהם כדרך שהביאו בני וסמכוהו על הפסוק ויתילדו על משפחותם והארכתי בתשובה עיין משנ"ה ח"ט סי' רל"ו ועל סמך זה נתנו לנו התורה.

איברא דגמ' מפורשת הוא כתובות ק"ה שני דייני גזירות היו בירושלים וכו' עד ואמר ר' פינחס א"ר אושעיא שלש מאות ותשעים וארבעה ע"ש ובתוס' דחשיב ליה קתני ולי נראה דחשיב ליה החשוב יותר ואע"ג דקתני חנן המגרי ברישא הרי נמי אשכחן מעשה בר"א וכו' ורבי אלעזר בן עזרי' ור"ע אע"פ שר"ע הי' חשוב מר"א ב"ע שהוא הי' ראש לחכמים וכו' ואפ"ה מזכיר ר' אלעזר ברישא והיינו טעמא שהי' ממשפחה מיוחסת יותר מר"ע שהי' עשירי לעזרא וגם בשביל נשיאתו והכ"נ דקתני חנן המגרי ברישא לא בשביל שהי' חשוב ביותר אלא שהי' משפחה מיוחסת יותר מחנן בן אבישלום ע"ש ועיין ר"ן גאון ברכות (כ"ז ע"ב) בשם הירושלמי, והי' ר"ע יושב ומצטער ואומר לא שהוא בן תורה יותר ממני אלא שהוא בן גדולים יותר ממני אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתד להתלות בה, ומה היתה יתידתו של ר' אלעזר ב"ע, שהי' עשירי לעזרא ע"כ. ובגמ' שם מי שהוא מזה בן מזה ור"ע אין לו זכות אבות ודו"ק בכל זה, וא"כ אין לך להצטער על זה, ועיין גם ב"מ פ"ד בר"א ברבי שמעון ודו"ק. ובמס' הוריות י"ג ובטוש"ע הל' כבוד ת"ח מכבדין בני ת"ח לכבוד אביהם ומושיבים אותם אצלם.

האמנם דע דכל זה דוקא אם הם מתנהגים כשורה רק שאינם כ"כ ת"ח אבל אם הם ח"ו לא מתנהגים כשורה כבר הבאתי מס"א דמוטב לישא גיורת שהיא כשרה וצנועה מבת ישראל מיוחסת והיא לא צנועה ופרוצה בדעותיה כי מהצנועה יהיה לו בנים כשרים ולא מן הפרוצה וגם זה פשוט.

ודושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפו

באשה קרקע עולם היא

מע"כ הרה"ג כו'

אחדשכ"ג.

בדבר שאלתו מה שאמרו במדרש איכה פ"א א' טרייטוס שחיק עצמות ילדה אשתו בט' באב ומת בחנוכה והי' ישראל אבלים בט"ב ומדליקין נרות בחנוכה והיתה אשתו מלכות עליהם שמרדו בו יהודים ובא והרג את האנשים אמר לנשים השמיעו ללגיונותי ואם לאו אני עושה לכם כדרך שעשיתי לאנשים אמרו לו עביד בארעאי מה דעבדת בעילאי מיד הקיפן בלגיונותיו והרגם.

ולכאורה הא אשה קרקע עולם הוא ואינה חייבת למסור עצמה וראיתי בעץ יוסף בשם יפ"מ בזה וכתב דאע"ג דלא היו חייבות ליהרג ולא לעבור דקרקע עולם היא דאמרינן בפ' בן סורר ומורה על אסתר החמירו על עצמן או בחרו מות מחיים בגועל נפשם.

ולפענ"ד נראה דהא דאמר אשה קרקע עולם הוא דוקא שאנס אותה האיש אבל היכי שלא אנס אותה אלא שאומר שתשמע לו ואם לאו יהרגנה בכה"ג תיהרג ואל תעבור דלאו קרקע עולם היא אלא היא עושה מעשה, ועיין ש"מ כתובות דף ג' בשם המאירי דלא תילך למקום הזנות אבל אם אומרים לה לכי מעצמך למקום פלוני לבעול לפלוני ואם לאו אנו הורגים אותך תהרג ואל תעבור ומ"ש אסתר קרקע עולם היתה היינו בכה"ג שלא עשתה כלום ואף שכר הליכה לא הי' בידה שהיו מוליכין אותה בע"כ והביא ראיות לזה ועיין ברכ"י סי' קנ"ז יו"ד אות ב' ובתוס' יבמות נ"ג ע"ב ויש חולקים בזה, ועיין משנ"ה סי' של"ד ד"ה הרי דאם.

ולפ"ז באמת היו צריכין למסור נפשן ואולי יש בזה לכוין לשון שאמר עביד בארעאי מה

דעבדת בעילאי ולכאורה צ"ע מה שאמרו לשון זה עביד בארעאי ולפי הנ"ל רמזו ליה דבאמת כשהם אנסין הם קרקע עולם וכלומר עביד בארעא שהם קרקע עולם אבל דוקא כשאונסין אותן ממש אבל לא שהם ילכו, כפי שהוא בקש השמיעו ללגיונותיו וז"פ לפענ"ד.

אלא דעיקר הקושיא לכאורה צ"ע שהרי לפי האמור הם הרגו את בעליהן מקודם וא"כ לא הו"ל איסור ערוה רק איסור פנוי' וא"כ לכאורה ליכא דין דיהרג וע"כ דלהחמיר על נפשייהו אמרו ורצו לקדש ש"ש ולכן קבלו עליהם מיתה וכעין הא דהביא שם בסמוך מאספיאנוס מלא ג' ספינות מגדולי ירושלם להושיבן בבית קלון ושאלו מהבנים אם ישליכו עצמם לתוך הים אם יבאו לעוה"ב ודרשו להם קרא אמר ה' מבשן אשוב וגו' והשליכו עצמן לים עיין גיטין נ"ז ע"ב.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפז

אשה שנאנסה פעמיים מישראל אי נאסרה לכהן

כ' אדר ב' שמרבים בו בשמחה ברוקלין נ"י יצו"א
בין גאולה לגאולה ישלח גאולה לעם סגולה ובתוכם כבוד ידי"נ הרב הגאון המפורסם כג"ה בנש"ק פרי עץ הדר כקש"ת מוה"ר שלום קרויז שליט"א אבדו"ק אודווארי בעמח"ס דברי שלום ו"ח וש"ס.

אחדשכ"ג.

ועל דבר מה שכתב שם (בסי' רע"ו) דבתולה שנאנסה פעמיים מנער אחד (נהג יהודי מקאר סערוויס בלע"ז) אם מותרת לכהן ומעכ"ת אסרה לכהן כיון שנאנסה ב' פעמים י"ל דעברה וזנתה גם עם אחרים ואפשר גם עם קרובים והרי זו כמופקרת ולהסמ"ג הובאו דבריו בב"ש א"ע סי' קי"ט מופקרת אסורה לכהן ע"כ.

ולפענ"ד (ראשונה יש לדייק לשון בתולה שנאנסה פעמיים דלאחר שנאנסה כבר אינה בתולה ויש לתקן הלשון אשה שנאנסה פעמיים) ומיהו לעיקר הדין לא ירדתי לעומק כוונתו דמה ענין מופקרת אצל אנוסה וכיון שנאנסה אפילו מאדם אחד ב' פעמים לא מקרי מופקרת, ואי ס"ל למעכ"ג שכיון שכבר ראתה בפעם ראשון שנאנסה "מנהג" זה לא היה לה לילך עוד אתו או שלא היה לה לילך כלל עם קאר סערוויס והו"ל כאילו פושעת וכזדון הוא ולא אונס, ובאמת כי הוא מחלה שנתפשטה בזה"ז בעוה"ר ובכלל אין נזהרין נשים מלילך יחידות בקאר סערוויס (והגם שאין בהם משום יחוד בעיר עכ"פ אבל מ"מ מקום מוכן הוא לפורעניות ח"ו) וכיון שרואים שקרא לאחת כזה לא ילכו גם אחרות והי' להם לחוש שלא לילך עמהם וא"ו כולם בכלל פשיעה הם ואפי' אם נחלק בין אותה שכבר קרא לה לאחרת וכמשל אותו רופא הביאו רש"י ר"פ אחרי זה זרזו יותר שלא תמות כדרך שמת פלוני מ"מ אין לקראה בשביל זה מופקרת, ולומר שגם זנתה עם קרוביה והפקירה עצמה לכל העולם, וכ"ש זו מפנויה שזינתה עם אחד דלא מקריא מופקרת או זונה.

ובש"ע א"ע סי' ו' פסק המחבר דאפילו הבא על הפנויה אפילו היתה קדשה שהפקירה עצמה שהיא במלקות (להרמב"ם) לא נעשית זונה ולא נפסלה מן הכהונה אלא שהב"ש שם אות י"ט ד"ה שהפקירה משמע דאין איסור לכהן לישא אותה אבל הסמ"ג כתב מדפסק בש"ס דילן דלית הלכתא כר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה זונה היא ש"מ דלשער תנאים שם ראוי להחמיר ולדעת המהרש"ל גם הטור ס"ל כן ועיין סי' ע"ו וסי' כ"ו, ומבואר דאפילו להסמ"ג דוקא במופקרת וכיוצא בה יש להחמיר אבל בפנוי הבא על הפנויה לא קיי"ל כר"א דעשאה זונה ועיין א"ע שם סי' ו' סי"ז פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו הבועל וכו' והי' מותרת לכהן ועיין ב"ש שם סקל"א מה שהאריך בזה בענין רוב אחד או תרי רובא וכל זה אפילו בראיוה שנבעלה אבל היכא שאמרה שנבעלה ומכשר ובאונס ודאי מהימנין לה.

ולכן לפענ"ד להלכה אם יסכים עמו מעכ"ת אם ימלא כהן שרוצה בה אעפ"כ, אין לאוסרה עליו רק שצריך לדעת שהנהג הזה היה ישראל ודאי כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפח

בענין אשה שזינתה עם עכו"ם בצווי בעלה

ה' לסדר מי אלה התשנ"ב בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרב הגאון כו' מוה"ר ליב טרופר שליט"א ראש ישיבה קול יעקב מרכז תורה מאנסי נ"י.

אחדשכ"ת בידידות.

קבלתי מכתבו מהמעשה נבלה ומשובה הנעשה שם באחד שצוה לאשתו לזנות עם גוי ואמר לה שזה מותר ולא נאסרה עליו כיון שהבועל עכו"ם והיא בתמימותה או בתמתה האמינה לו כי ליכא איסור ועכשיו חזרו בתשובה ורוצים לעלות ביר"ש ונפשם בשאלתם אם הבעל יכול לקיימה ומע"כ האריך בדבר למלא סמוכים להתירה משו"ת מפוזרות ואמת כי אין הז"ג להאריך מ"מ לא ראיתי גם שלא להשיב כלל.

ולפענ"ד האמת כי כל הענין אינו מובן לי שכתב שהוא אמר לה שמותר לזנות מפני שיטת ר"ת דביאת עכו"ם אינה אוסרת והיא האמינה לו א"כ הם היו שומרי התורה לפ"ז והוא הי' למדן חכם להרע ושוב כתב ועכשיו רוצים שנים לעלות ביר"ש ובשמירת גדרי הצניעות ובשאלתם למלא להם היתר שיוכל הבעל לקיימה וכי מי הגיד להם שאסורה עליו כיון שהוא הורה שמותרת ואלא עד עכשיו לא היו שומרי התורה.

וראשונה הנה באתי להעיר דבעיקר שיטת ר"ת נמי מצינו בזה תרי תנאי אליבא דר"ת דלפמ"ש התוס' כאן ס"ל לר"ת דביאת עכו"ם אינה אוסרת ומיהו הר"ש משאנ"ץ סוטה כ"ו ע"ב הביא אמ"ש בגמ' מקנין על ידי עו"כ מכאן מביא ר"ת ראיה באשה שנשתמדה לעבודת כוכבים ונשאה עו"כ ונתגיירו היא ובעלה ואומר ר"ת דאסורה ליה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ויש ר"ל דאין אסורה ליה דרחמנא אפקריה לזרעי דעו"כ דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומביאין ראי' מדאמרינן והא אסתר פרסיא הוה ואמאי לא פריך אסתר ערוה היא אם איתה דעו"כ עושה ערוה ופוסלה אלא ש"מ מדלא כתיב הכי דאין עו"כ עושה ערוה ואינו פוסל בביאתו ועוד מביאין ראי' וכו' ומיהו אומר ר"ת דליתא דהא אמרינן הכא מקנין על ידי עו"כ ואמרינן נמי כאשר אבדתי אבית אביך כך אבדתי ממך אלמא דעו"כ פוסל בביאתו והא דפריך התם ולדרוש להוא אונס שרי התם משום דקרקע עולם היא ואינה עושה שום דבר ואז שרי וכו' ע"ש באריכות עוד וא"כ אית לן אדרבה דעת ר"ת לאיסור אלא הוסיף דכל שעושה מלידה פעולה לא הוי בכלל קרקע עולם ופשוט ע"ש.

ועיין פסקי מהרא"י סי' כ"ט שילא לחלק בין גר שנתגייר לשאר ערוות ועיין עוד שו"ת חיים שאל סי' מ"ט באריכות ובשו"ת כת"ס אה"ע סי' ע"ז ועיין יש"ש כתובות דף ג' ע"ב ודו"ק.

ולפום ריהטא עלה בדעתי דנידון זה במחלוקת שני' דבשו"ת שבו"י ח"ב סי' קי"ו הביא בשיירא שהלכו בדרך במלון סמוך ליער ונפלו עליהם שודדים והיתה עם החבורתא אשה יפה במראה ושאלה מבעלה שאם מותר שיפתה את ראש הבריונים והסכים לה והצילה את בעלה ואת כל החבורה. ושקל וטרי בזה אי טוב עשתה בעצה להציל את כולם ואי מותרת לבעלה או שנאסרה לבעלה אעפ"כ והביא שם דברי מהרי"ק סי' קס"ח שאפילו היכא שאין כאן נדנוד עבירה בבעילתה כדי להציל כל ישראל כמו יעל אשת חבר הקיני ואסתר שהמציאה עצמו לאחשורוש ואפ"ה נאסרה על בעלה על מרדכי והביא שם שבתש' בית יעקב סימן ל"ט חולק על המהרי"ק והשבו"י ז"ל דחה דברי הבית יעקב וסיים דלכן

נ"ל דאשה זו נאסרה על בעלה כיון שבעצמה הביאה על עצמה העכו"ם אין זה אונס שהתירה התורה אם לא היכא שהביאה היתה באמת באונס ממש אז רחמנא התירה ע"ש באריכות.

גם הנוב"י מהד"ת יו"ד סי' ק"ס הביא הא תשובה של מהרי"ק וחלק עליו ולבסוף השלים עמו והעלה דמ"מ בגוף דין זה שיהא מותר לאשת איש לזנות ברצון כדי להציל נפשות אינו תורה ולא ישר בעיני מה שראיתי באיזה תשובה וכמדומה אני שהוא תש' בית יעקב באנשים ונשים שהלכו בדרך וקם עליהם ארכיליסטים אחד בשדה וכו' וקמה אשה אחת וכו' ועי"ז הצילה את בעלה עם כל הנפשות ופסק בתשובה ההוא שפיר עבדה והביא ראיה מאסתר ואני אומר כיון שאמרו רז"ל בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד א"כ כשם שאין מתרפאין בשלשה אלו כך אין מצילין בהם נפשות ואונס רחמנא שריא באשה שקרקע עולם הוא היינו שביא אנוסה על גוף הביאה וכו' ואין למדין הלכה יחידים מהלכה כלל ישראל ושם היה בהוראת מרדכי ובי"ד ואולי ברוה"ק ע"ש. והבה"ע א"ע סי' ו' אות כ' הביא דברי השבו"י ועיין פת"ש שם אות י"א.

ואי נימא דתלוי בפלוגתא זו א"כ לכאורה לכ"ע אשה זו אסורה היא לבעלה ובאמת כי כן נראה גם מדברי הריב"ש בתש' סי' שפ"ז במי שעובר על שבועה כתב ואם רוצה לפטור עצמו מחמת אונס ואם יאמר דילא לו היתר מקרא דולנערה לא תעשה דבר נאמר לו שאין בדבריו ממש שאין אנו למדין משם למי שעובר מחמת פחד ואפילו פחד מיתה שהרי הענין בנערה המאורסה אינו כן אדרבה אם היה בידה להנצל מן העבירה כשתמסור עצמה למיתה תהרג ואל תעבור ומהתם ילפינן לגילוי עריות משום דאתקש לרוצח אלא התם אנוסה היא לגמרי שאי אפשר לה להנצל מן העבירה בשום ענין דקרקע עולם היא וכל אונס שהוא כיוצא בו שא"א לאדם לקיים המצוה בשום פנים מחמת אותו אונס ואפילו אם ירצה למסור למיתה אנו למדין משם שהוא פטור לא במי שיכול לקיים המצוה ועובר עליה מחמת פחד מיתה וכו' ע"ש וא"כ בדידן נמי הרי אשה זו לא אנסה השודד הנ"ל לבעול אלא היא שהלכה מחמת פחד מיתה ונמצא כה"ג לא מקרי אונס וזה לכאורה ראי' גדולה להנב"י ז"ל.

איברא דלכאורה יש לחלק קצת בינייהו והוא דהאשה זו שהצילה את בעלה הרי היא ידעה שיש כאן איסור להבעל לעכו"ם וידעה שעושה איסור אלא שחשבה שמותרת להציל אבל כאן שאמר לה בעלה שליכא איסור אם עכו"ם הו"ל בכלל אומר מותר ואולי כה"ג שפיר אונס היא דמה הוה לה למיעבד. והלום ראיתי קדוש אחד מדבר הב"ת א"ע סי' קע"ח ס"ג שהביא דברי השבו"י הנ"ל וכתב דודאי כה"ג דעשתה בשביל יראה ואימת מות והצילה עצמה נמי אסורה לבעלה אך בזה צ"ע היכי דמושל או אנס גזר עליה ביראת מיתה שתשמע לו ואך תעשה מעשה להביאו עליה וכן עשתה אם מותרת לבעלה מסוגיא דע"ז לחד תירוצא ומלשון רמ"א א"ע סי' כ' דבמקום דפטורה ממיתה שריה נמי לבעלה אך ע"ש באלקת מחוקק מה שמחלק כו' אונס בע"ז יראה לע"ד נמי דברור דזו שוגגת היא דאומר מותר היא כי לאו כולהו נשי דינא גמירי דבאופן כזה תיהרג ואל תעבור. ומעלה מעל ודאי דלא שייך גבה ומסתביר דמותרת ע"כ ע"ש. ולפי"ז לכאורה דידן לא דמי לנידון דשבו"י דהתם עכ"פ ידעה שיש איסור בדבר משא"כ כאן שאמר לה שאין כאן איסור בדבר והו"ל בכלל אומר מותר.

איברא דבאמת גם מעשה השבו"י ע"כ איירי דהו"ל אלא אומר מותר שהרי היא שאלה את בעלה אם תעשה מעשה לפתותו ובהסכמתו עשתה א"כ הו"ל אומר מותר דבלאו הסכמתו לא היתה עושה רק שחשבה שבשביל להציל את הכלל מותר ובעלה הסכים עמה ולאו כל הנשים הלכה יודעים והרי אפילו לומדים מפלפלים בהא הלכתא וא"כ כה"ג נמי לא היה להו לאסור ואלא ע"כ דלא ס"ל לחלק בהכי ולכן ס"ל דאע"פ שלא עברה עבירה מ"מ נאסרה על בעלה או עשתה איסור נמי לדעת הנוב"י

וכנראה מלשון הריב"ש ואפילו נימא דהו"ל בכלל אומר מותר מ"מ ס"ל דנאסרה על בעלה וצ"ע.

והנה מע"כ ציין לדברי האב"נ א"ע סי' כ"ח שהביא הגרמ"פ זצ"ל א"ע ח"ד סי' מ"ד והאריך לחלוק עליו וסגר הדלת בנידון כזה ממש היכא שצוה לה בעלה לזנות עם עכו"ם וזנתה תחתיו ואסר אותה לבעלה וא"כ מי הוא אשר יכול לדון עם מי שתקיף ממנו בתורה ובצדקות וכבר הורה זקן ובפרט שהי' ידוע בכחו דהתירא ובפרט להתיר אשה לבעלה מ"מ כאן לא מצא מענה אנן מה נענה אבתריה.

סימן רפט

עוד להנ"ל
היכי דהבעל לא ראה שזנתה

וראיתי עוד מה שהביא בהוספה שהבעל לא ראה שבא עליה העכו"ם רק מה שאמרה לו.

והנה לזה כבר יש לו דין אחר לגמרי שאם לא ראה רק ממה שאמרה לו אינו מחויב להאמין לה כמבואר במשנה אחרונה שלהי נדרים בהאומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה פי' הר"ן תביא ראיה לדבריה שנאנסה ואי לאו לא מהימנא ונראה דבכיון פי' שנאנסה דאי אמרה שזינתה ברצון אין אדם משים עצמו רשע ולא מהימנא כלל ורק באונס היתה נאמנת רק מטעם תקנה שתקנו וא"כ לא מהימנא ואי אמר מאמין לה מחלוקת הפוסקים הוא אי מהימן או מלקין אותו על שגרם לאסור את אשתו עליו ועיין תוס' הרא"ש שם ובח' האריכתי בזה הרבה אלא דהוספה זו סותרת מה שכתב בתחילה שהבעל צוה לה לזנות עם הערל.

ומה שהביא בשם ידידי הגר"מ שטערנבוך שליט"א וגם ציין עוד לכמה תשובות באחרונים ז"ל אמת אגיד כי אין הז"ג להאריך בכל אלו עכשיו גם מה שרצה לחדש בביאה ע"י כיס על הגיד די"ש סוברים שאינו עונש מיתה באמת כי דברים אלו דברים בטלים הם לפענ"ד וכן אני זוכר פעם הי' גדול אחד שרצה לצרף סברא זו והגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל שחק מזה דזה דרך ביאה ואינו כדאי לפלפל בזה.

סימן רצ

עוד להנ"ל
אשת איש שזנתה בעלה חייב לגרשה

ומה ששאל אם בארץ ישראל מסדרין קידושין לכולם כדמו"י והם אח"כ מזנים האם אח"כ כולם צריכים לגרש בתמיה.

ולפענ"ד לא ידעתי כוונתו ואטו התורה שלנו דומה לפלסתר וכל מי שרוצה יעשה כל מה שלבו מתאוה בתאוות ובא על אשת איש וגם היא תזנה תחתיו ח"ו וכיוצא בו ואחר שימלא לבו בכל תאוות וימאס בהם יבא ויאמר שהוא חוזר בתשובה ויאמרו הכל מותרין לך הכל מחולין לך הכל שרוין לך אין כאן לא איסור ולא שמתא ולא ארור אבל יש כאן הפקירות, אין התורה הפקר ח"ו וכבר אמר החכם היחתה אדם אש בחקו ובגדיו לא תכוינה וכתב מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות (קהלת א' חגיגה ט' ע"א) ר' שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול להתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן, ובגמ' שם ע"ב ר' שמעון וכו' הוליד אין לא הוליד לא והא תניא ר"ש בן מנסיא אומר גונב אדם אפשר שיחזיר גנבו ויתקן גוזל אדם אפשר שיחזיר גזילו ויתקן אבל הבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו וכו' ומשני לא קשיא כאן באחותו פנויה כאן בא"א ואי בעית אימא הא והא בא"א ולא קשיא כאן באונס כאן ברצון וכו' ע"ש פי' פנויה או אונס שאין ביאתו אוסרה על אחרים יש לו תקנה בתשובה א"א וברצון שביאתו אוסרה על אחרים אין לו תקנה ועיין רש"י ורגמ"ה ועיין נוב"י א"ח סי' ל"ה באריכות מש"כ שם.

ולכן לא הבנתי שאלתו אי יפסקו לו לגרש אתמהה מה השאלה ודאי שהדין אם אשתו זנתה נאסרה על בעלה אם היא אחת או אלף ח״ו ולא יהא התורה שלנו כדברים בטלים שלהם. והנה הזמן גרם שבעוה״ז אכשיר דרי וכמה מאחינו בנ״י חוזרים בתשובה כן יתן ה׳ ואחינו בני ישראל שומרי התורה רודפים אחריהם ועושים מה שביכלתם להחזירם ולהטיב להם להקל עליהם אבל מ״מ אין לנו להיות רחמן יותר ממה שהתורה היתה וכמו שהרופא שעושה ניתוח ואם החולה צריך ח״ו לחתוך חלק מהגוף עושהו ואין על החולי תרעומות על הרופא אלא מודה לו שרפאהו והחייהו הגם שר״ל חסר לו אבר וחלק גדול מן הגוף מ״מ נשאר בחיים והחולי גרם לו שנעשה בע״מ ועשה הרופא מה שעשה להצילו כן זה שחטא ורוצים להצילו חייבים להצילו מדין לא תעמוד על דם רעיך אבל ההצלה צריכה להיות הצלה ולא על חשבון התורה וישאר עוד בעבירה כל ימי חייו דא״כ אין כאן הצלה ואם התורה אסרה אשה זו עליו שזינתה תחתיו הרי זה מחלה שאין לה רפואה אחרת רק לחתוך אלי הגוף ולגרשה מה נעשה כי זה הרפואה שלו.

והרבה יש להאריך בדבר זה אשר רבים מחמת להיותם אחר בעלי תשובה הם נכנסו בכלל שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי וח״ו פורצים גדרים בתורה בטענת עת לעשות לה׳ ונכנסו שועלים קטנים מחבלים את הכרמים אבל לא כל מי שרוצה יבא ויטול את השם כי ח״ו ישארו בהפרו תורתיך ואין זה ביד כל אדם אלא הכל במדה ובמשקל ובהלכה ע״פ התורה אשר יורוך ואשר יאמרו לך תעשה.

ומה שחש שלא יעשו להם מעשה ח״ו הנה ודאי כי צריך להסביר ולהבין להם כי התורה לטובת בני האדם וכי אם כן ההלכה צריך לקבל כמו שהסברתי מהניתוח הנ״ל ואם לא יקבלו כבר אמרו חז״ל דהיכא דאינו רוצה לקבל על עצמו פסקי התורה הלעיטהו לרשע וימות

ולהלכה בנידון דידן לא אוכל לפסוק הלכה למעשה כי לפי הנראה כי לא הבנתי הפרטים וצריך לדעת יותר הפרטים כי לדעתי יש כאן סתירה בכל הענין וכמעט נראה לי שאין זה שאלה במציאות אלא פאבריצירטע שאלה למען הפלפול שאם ימצא דבר כזה ולכן לא אפסוק בזה כלום להלכה כעת וכמ״ש לעיל בס״ד.

ומחמת חוסר זמן הנני מוכרח לקצר ידידו דושה״ט ושכ״ת המצער בצערן של ישראל ומצפה להרמת קרן התורה וישראל בביאת משיח צדקינו דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצא

אשה שנתעברה מאחר אסורה לבעלה מדין מעוברת חבירו

מוצש״ק לסדר ויקרא שנת ובו תנש״א מלכותיך בנ״י יצו״א

מע״כ ידיד״נ רב האי גאון וצדיק חוב״ס זך הרעיון כו׳ כש״ת מוה״ר פנחס אשר זעליג גאלדבערגער שליט״א אבד״ק מעדיער בעמח״ס מנחת אשר ד״ח.

אחדשכת״ר בידידות וכו׳.

והנה בתוספות על מה שכתבתי עלה במחשבתי שאשה שקבלה מזרע פסולים חוץ מבעלה ונתעברה, א״כ בשעת העיבור מזרע אחר אולי אסורה לבעלה כדין מעוברת חבירו וכן בשעת לידתה אתי׳ בגזירת מינקת חבירו שהוא בעלם לאו בנו וזרעו הגם שהוא הסכים לזה מ״מ חז״ל גזרו על מעוברת ועל מינקת חבירו כמבואר במסכ׳ כתובות דף ס׳ ע״ב ובטוש״ע סי׳ י״ג סי״א גזרו חכמים שלא ישא אדם ולא יקדש מעוברת חבירו ולא מינקת חבירו עד שיהיה לולד כ״ד חדשים בין שהוא אלמנה בין שהוא גרושה שהיא מזנה וע״ש באריכות ואפילו הבעל מסכים להחזיקו מ״מ הוא בכלל הגזירה ומנדין אותו ולפענ״ד דבר זה היא דבר חדש ומ״מ נראה דכן ההלכה.

ובמקום אחר הארכתי עוד כי באמת בכל המשפחות כאלו מילדים או ילדות

האדאפטירטע (שאין ידוע מקור הולד רק לוקחים מאיזה סוכן (אייזשענסי בלע"ז או האספיטאל שמטפלים בתינוקות שנולדו שלא כדת ונותנין אותם למשפחות במחיר כסף או באיזה אופן שהוא ולא מודיעין להם ממי הם או לא יודעין ואפילו אם אומרים אולי אינם נאמנים) יש טענה זו כי ע"פ הלכה קשה מאד למלא להם היתר ליכנס בקהל ישראל, וכבר הארכתי בזה, במי שיקדש אשה ואשב שזה בתו ואח"ז נתברר לו שהיתה אדאפטירטע ומיאן בה באמרו לא אוכל להשחית את נחלתי שאנן מזרע ישראל הקדושים המיוחסים לזרע אברהם יצחק ויעקב והיא רימה אותי ונתן לי בת זנונים אסופי מן השוק של מוכרי ילדים ודאי בזה אי צריכה גט בכלל ועליו ודאי אין לך טענה גדולה מזו לגרשה וכה"ג לא גזר רגמה"ג ובאמת כי הם גרועים אפילו מגיורת שנתגיירה ברצונה להיותה גר לצדק דהתם עכ"פ אין עליה חשש פסול ממזרות אבל על הני יש חשש פסול ממזרות ג"כ.

לסיומא דמילתא לפענ"ד עון פלילי להרוצים להכניס בכרם ה' כל הני ספקות ולערבם בכלל ישראל, והלא עזרא הסופר לא עלה מבבל עד שעשאן כסולת נקייה והעמיד עשרה יוחסים שלא יתערבו ח"ו זה עם זה והוא משנה מפורשת ועכשיו ח"ו אדרבה מסכימים להם שלא להגיד מקור מהלבאם ויכחישו ויכנסו בכרם ה' פסולים בעוה"ר, וכמה כרכורים כרכרו על משפחה אחת שהוציאו לע"ז הידוע בשם חיטשער והובא בשו"ת מחנה חיים ועוד אחרונים לדיקים להציל אותם מהלע"ז ואעפ"כ מנקיי הדעת היו פורשים עצמם ומודיעים לבניהם ובני בניהם ועכשיו אחר המלחמה בעוה"ר כל הגבולים נתטשטשו השם ירחם.

הנני חוזר על הראשונות י"ר שיזכה עוד להרבות דעת תורה ויאריך ימים על ממלכתו מלכות התורה מאן מלכי רבנן ידידו דושכ"ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצב

בהכנה למצוה

ח' מנ"א התשל"ז בנ"י יצ"א

בין המצרים ישלח לנו מדלג על ההרים ויבשרנו בביאת משיח צדקינו ויגאלנו גאולת עולם ובתוכם מע"כ ידי"נ וכו' הי"ו בכולל וכו'

אחדשה"ט וש"ת בידידות נגלה.

במה ששאל עוד מה שלפעמים כשעוסק בהכנה למצוה בדברי פיוס מרגיש יציאת ליחה אי יש בזה איסור או הוא ג"כ בכלל צורך המצוה.

לפענ"ד כי בזה ודאי יש ליזהר שח"ו לא יוציא ז"ל. ובאמת כי דברים אלו תלויים בטבע האדם, יש אדם קר ומצונן שאינו מתעורר בקל, ויש אדם מחומם שבקל מתעורר ובא לידי חטא, ואדם כזה ודאי צריך לקצר בשאר עניים שלא לבוא ח"ו לידי חטא. וכבר כתב כעין זה המ"ב סי' ר"מ סקל"ח דלפעמים אפילו מעניני תשמיש נמי יש ליזהר שלא לספר מתחילה כגון שהוא איש מחומם ויכול לבוא עי"ז לידי חטא ע"ש. ועיין ר"ן נדרים כ' ע"ב כמי שכפאו שד שהי' ממהר וכו'.

והנה בס' פרי עץ חיים (שער ק"ש ושעה"מ) כתב, מורי זלה"ה אמר כי גם אותן הטיפות היוצאות מן האדם קודם הזיווג הם בכלל מוז"ל וצריך תיקון גדול ע"ז. ועיין אוה"ח הק' פ' ויצא (בראשית כ"ג) מענין זהירות מצאצוחי, טומאה קודם התחלת המצוה. ועיין רש"י נדה י"ג ד"ה שכיח. ועיין עוד אהע"ז סי' כ"ה ס"ב ובא"ר סי' ר"מ ובאוצה"פ שם אהע"ז סע' כ"ה.

סימן רצג

עוד להנ"ל
לדבר בד"ת בידים שאינן נקיות

ומה דמספקא לי' עוד בענין דיבור בד"ת כשכבר אין ידיו נקיות.

לפענ"ד הנה כבר רמזתי לו קצת מזה במכתבי הקודם וקשה לכתוב בזה וכל ערום יעשה בדעת, ודברי יר"ש הי' מותר אלא מ"מ אל תרבה שיחה עם האשה כתיב ואפי' שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו, עיין טוש"ע אהע"ז סי' כ"ה ס"ב, ואפשר שהוא בכלל ואל תלדק הרבה שמתוך טובתו בא לידי דברים אחרים, ואם צריך לזה אזי יספר לה איזה מעשה מצדיקי אמת וכיו"ב, אבל דברי תורה קשה להתיר. ועיין רא"ש פ"ק דכתובות בברכת אשר לג ובטור אהע"ז סי' ס"ד וב"י שם והרמב"ן כתב דמשום הכי מברכין לאחר המעשה משום דאותה שעה הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך על המצוה אלא כשהוא מזומנת לפניו לעשותה. ועיין ה"ה סופ"ג מהל' אישות ובפרישה תמה עליו מברכות פ' הרואה דיכול לברך ברכות בעוד שהוא ערום, ועיין או"ח סי' ע"ג וע"ד. ובאמת כי החילוק בזה מה כוונתו, ובספרי משנ"ה ח"א סי' ז' על מס' כתובות ובתשו' שם האריכתי הרבה בזה בס"ד.

ובדרך אגב אמרתי הא דרב שח שיחה בטלה (ברכות ס"ב) עיין רש"י ריצוי של תשמיש ועשה צרכיו, ולמה פי' שיחה בטלה ולא ד"ת משום דד"ת אין לספר עמה במטה. ומיהו בחגיגה לא פרש"י שיחה בטלה. ובאמת כי אמרו עליו על רב שלא שח שיחה בטלה מימיו ול"ע היאך פי' שיחה בטלה שיהא שיחה בטלה דהלא רב זה לא היה במליאות וע"כ שהי' לצורך ומ"מ דוקא שיחה כזו שהוא בטלה לענין תורה.

דו"ש בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצד

לפרוש מאיסור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו עוד לפעמים לאחר המלוה לפעמים חוזר ומתקשה האבר ואח"כ חוזר ומת האבר, אי יש חשש איסור בזה.

ולפענ"ד נראה לכאורה ראי' להיתר בזה מגמ' ר"פ כל היד (נדה י"ג) תניא הי' אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו, אוחז באמתו ובולע את התרומה, ופריך מהא דתניא כל האוחז באמה כאילו מביא מבול לעולם, ומשני רבא כיון דעקר עקר, ואביי חייש דילמא אתי למוסיף ורבא אמר אתמוהי' והדר אתמומי' בשעתה לא שכיח, ופרש"י לא שכיח וכי קתני למטה זה דומה היכא דתחילתו לא יצא אלא ע"י משמוש האבר שאינו נעקר יחד אלא כשהוא ממשמש יוצא מעט מעט והולך, אבל היכא דיצא מהרגשה ונעקר כולו כאחד תו לא מוסיף ע"ש. וא"כ הכ"נ לפענ"ד כן הוא דלאחר המעשה שנעקר הכל ויצא שוב אף שמתקשה קצת עוד אינו שכיח שיהא מדמעת וחוזר ומדמעת כנלפענ"ד. ומ"מ מי שמרגיש בעצמו שחוזר ומדמעת אזי ימתין עליה עד שימות האבר ודי, וכפי שצייינתי ממ"ב או"ח סי' ר"מ הנ"ל דמי שהוא איש מחומם יזהר יותר ועוד כי ממילא החמירו אחד הפוסקים שלא לפרוש באבר חי ח"ו משום איסור וגם משום בריאות.

דו"ש בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצה

בענין נשים המזמרות בקול אי יכולים השכנים למחות

א' לסדר טהרות התשנ"ב בנ"י יצ"א
שלום שלום לקרוב דיתיב בעומקי דליבאי יד"ע ויד"נ הרב הגאון המפורסם בחיבוריו היקרים חובר משרים צ"ת כקש"ת מוה"ר שלום קרויז שליט"א גאב"ד אדוואהרי בנ"י, בעמח"ס דברי שלום ו"ח וש"ס.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

ועל דבר שאלתו שנשאל בנשים וילדות המזמרות בקול הנשמע בחוץ וברחוב אם יכולים השכנים למחות בהם ומע"כ כתב דאין יכולין למחות.

לפענ"ד פשוט דיכול ומצוה למחות אם יש בידו למחות והנשים המשוררות באופן שאנשים שומעין עוברות על לפנ"ע שמכשילים בנ"א הגם שזה בביתם אבל כיון שמזמרים בקול ונשמע בחוץ חייבות להפסיק וגם בבית ספר של ילדות אם מזמרות לפענ"ד יכול למחות ואין לו להרחיק את עצמו כי ליכא מצוה לחנך בנות בזמרה ואדרבה צריך להזהיר המנהלת של הבית ספר שלא ירגילו בזמרה שזה ח"ו מרגיל הנשים והבתולות לדבר ערוה ואיסור ועיין איגרת התשובה לרבינו יונה (אות קנ"ט) וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בני אדם חוץ מבעלה שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנם. והיא נענשה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה ע"כ ועיין פתשגן הכתב שם ועיין בשו"ת מהר"ם בר ברוך בסופו מהעונשים שעונשים נשים שגילו עצמן וכיוצא בזה עכ"פ לפענ"ד פשוט שאסור לנשים לזמר במקום שאפשר שאנשים ישמעו ובפרט שגרים שמה.

ומה שהביא מח"מ סי' קנ"ו ס"ג לפענ"ד אינו ראי' אלא אדרבה ראי' לאסור שהרי כתבו שם המחבר וז"ל וכן יש ללמוד תינוקות של ישראל תורה בתוך ביתו ואין השכנים יכולים למחות בידו ולומר אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן והוא הדין לכל מילי דמצוה שאינם יכולים למחות בידו ע"כ.

והנה התנה המחבר ונתן כמה טעמים לדבר חדא שמלמד תורה לתינוקות ישראל אבל אם מלמדם זמרה פשוט שבידם למחות, והשנית שכתב ונתן טעם דלכל מילי דמצוה אינו יכול למחות בידו ומבואר שאם לא הוי מצוה בידם למחות, ופשוט דללמד בנות ישראל לזמר אין זה מצוה ואדרבה הרי הוא עבירה שמכשילות את הזכרים השומעים קול זמרה.

גם בעצם החדר לבנות קטנות ליכא בכלל מצוה ללמד בנות ישראל תורה וכ"ש על אחרים ליכא מצוה ויש בזה הרבה לדבר כי בנשים המצוה על האב ללמד עמהן מצוות מעשיות ויר"ש עיין ס' חסידים, והמלמדת המשוררת להם ומכשילה בני אדם ששומעים את קולה עושה איסור ואפי' על האב נחלקו אי איכא מצות חינוך עיין מג"א א"ח רסי' רמ"ג ותינוקות שמיירי המחבר בח"מ התם מיירי בזכרים ולא נקבות.

והגם שבכהיום נהגו כל הבנות לילך לחדר כמו הבנים ובלית ברירה כנראה מדין עת לעשות הניחו להם ואין אנחנו מזלזלין בבתי ספר לבנות שעושים דברים טובים אבל אם כל זאת אדרבה צריך ללמוד עמהם צניעות שלא לזמר לא המורה ולא התלמידות במקומות שדרים בני ישראל אנשים אם לא שהם מחוץ למחנה הגברים וזה נלפענ"ד.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצו

קטן אי צריך ליזהר בשמירת עינים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט בידידות.

בדבר אשר אמרתי דאפילו קטן יש לו ליזהר בשמירת עינים ושאלתם הטעם לדברי כי קטן אינו מצוה במצות וגם מאיזה זמן צריך לשמור.

לפענ"ד דאפילו קטן בן יומו יש להזהר שלא יראה ערות דבר ואפילו אמו תנהג עצמה שלא להראות לבנה בגלוי מה שלא צריך ואינו דרך צנוע ובגמ' ברכות י' אמרו ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו'. ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר ר' אבוה שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי א"ר יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה ע"כ. מבואר דאפילו על קטן בן יומו נמי אסור לו להסתכל במקום ערוה וגם באמו ומבואר דלכן עשה הקב"ה לאשה דדים במקום בינה שלא יסתכל הילד במקום ערוה והרי דהקב"ה ברא ושינה בבריאה בשביל הקטן שלא יסתכל במקום ערוה.

וגדולה מזו אמרו דאפילו אם אמו הולכת עם הולד בשעת עיבורה למקומות שאינם קדושים מזיק לולד וכמ"ש בירושלמי הביאה הר"ן ע"ז באמו של אחר שעברה דרך ע"ז בשעת עיבורה והריחה מקטורת ע"ז ונכנס כארס בולד ויצא לתרבות רעה בגדלותו ועיין רמ"א יו"ד סי' פ"א ס"ז לא יניקו תינוק מן הנכרית וכן התינוק בעצמו לא יאכל דברים האסורים וכתב שם הפר"ח אות כ"ו וכן תינוק בעצמו דאעפ"י שקטן אוכל נבלות אין מצווין להפרישו היינו מעיקר דינא אבל מ"מ יפרישוהו מפני שמזיק לו בזקנותו שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה ולפי שבזמנינו אין נזהרים מעניינים אלו רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור ואין יראת ה' נוגע בלבם ואף אם יוכיחם לאו בר קיבולי מוסר ניהו ע"ש ודו"ק. ויש להזהיר על זה אמותיהם של תינוקות שהולכות בבית מרחץ וכיוצא ומכניסין בניהם קטנים וכיוצא בזה והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצו

בעבירות דיהרג ואל יעבור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר תמה מרב יוסף שהי' סגי נהור ומבואר במדרש על ידי מעשה באה שבאת לפניו אשה ולא יכול להנצל ממראה עיניו ודקר עיניו וכעין זה איתא לענין רב ששת ועוד וכבודו התפלא על זה.

ולפענ"ד לא קשה דהנה קיי"ל דע"ז גילוי עריות ושפ"ד הוא בכלל יהרג ואל יעבור ואפילו נתן עיניו בפנוי' אמרו יהרג ואל יעבור עיין (סנהדרין ע"ה) והנה המסתכל בערוה וחש ח"ו שיבא לידי איסור נמי בכלל יהרג שלא יסתכל ואולי קלא רחי' מהני ארבע מאות תינוקות שבאו בספינה בחורבן הבית (גיטין נ"ז ע"ב) שהפילו עצמם לים ולא יבואו לידי איסור כמבואר שם ודידן חמור שהרי כבר באה הערוה לנגד עיניו.

והאמנם מה שנראה לפענ"ד לחדש דבר דכמו דקיי"ל ברודף שמותר ומצוה להורגו ומ"מ אם יכול להציל הנרדף באחד מאבריו אסור להורגו אלא יצילו באחד מאבריו ואם לא עשה כן אלא הורגו הרי זה חייב עליו כהורג אדם שלם ולכן אם הרגו הגם שאינו נהרג מ"מ אסור להורגו לכ"ע והכ"נ אומר בכל הג' עבירות שאמרה תורה יהרג ואל יעבור אם יכול להציל עצמו באבר אחד שלא יעבור צריך להציל עצמו באבר אחד דמ"ש הוא מרודף שהרי כאן רודפין עליו לעבור על ג' עבירות ואם לא יעבור להורגו, ודינם ככל רודף.

ויש לחקור בנרדף שאינו יכול להרוג את הרודף אחריו אבל יכול להציל עצמו מיד הרודף באחד מאבריו או שימיתהו הרודף נראה פשוט

דחייב להציל עצמו באחד מאבריו ואם לא הציל עצמו אפשר דהו"ל בכלל מאבד עצמו ח"ו וי"ל בדיעבד אבל לכתחילה ודאי שחייב להציל עצמו אם יכול באחד מאבריו ולא ליהרג ואם הורג עצמו אולי חייב משום מאבד עצמו לדעת שהרי הגוף לאו דידיה הוא אלא של הקב"ה וכמ"ש הרמב"ם בזה.

ולמשל מי שאונסין אותו להרוג את חבירו ואם לאו יהרגוהו והוא בידו לחתוך את ידו באופן שלא יוכל להרוג עוד את חבירו והאנסין יניחוהו בהכי חייב לחתוך ח"ו לעצמו את ידו ולהציל עצמו באבר אחד שלא ימיתוהו, ועיין רמב"ם בסה"מ ל"ת רל"ג, ולא גרע זה ממי שהוא חולה וצריך לעשות ניתוח על אבר אחד להציל עצמו שחייב לעשות כן להציל עצמו, ומעתה אתי שפיר ברב יוסף ורב ששת נמי שעשו כן להציל עצמן באבר אחד ונפל הגורל על העינים שעי"ז ינצלו מאיסור ג"ע ואבזרייהו ח"ו.

ומה שחשב עוד במדרש שהי' לפניו עבירה של ג"ע ח"ו ולא הי' יכול למנוע מהסתכלות והי' יכול להציל עצמו באחד מאבריו לנקור את עיניו ולא שימית עצמו מיד לקח קנה של אש ושרף את עיניו להציל עצמו באחד מאבריו והבן כי זה לפענ"ד נכון.

ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רחצ

איסור לעשות סעודת מרעים מזוגות בבתיהם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר לאחרונה כמה זוגות צעורות הנהיגו להתכנס חבורות חבורות פעם בשבוע ובכל זמן בביתו של אחד מהם והולכין אחר הסדר מבית לבית בכל שבוע וכוונתם או טענתם להרבות ידידות ואחדות ומתאספים נשים ואנשים ואמרתי לו שאין זה נכון, ותמה על זה שאדרבה מצוה להרבות בחברות.

ידידי הצדק אתו דאין לך דבר יותר גדול מלהרבות אחדות וחברות בישראל אמנם אם יעשו כן אנשים לבד ונשים לבד שלא במקום אחד אלא האנשים יתאספו בבית המדרש והנשים בבית עכ"פ הי' לתועלת הגם כי לנשים כל כבודה בת מלך פנימה ויותר טוב שישמרו על הבית ולהיותן עקרת הבית ומ"מ כה"ג התרשתי אבל אם הם מתכנסים במקום אחד אנשים ונשים יחד בבית אחד וכ"ש בחדר אחד הוא ח"ו כאש בנעורת וכבר כתבתי מזה בקונט' (בית רחל נתיב י').

איברא דגמר' מפורשת הוא בסנהדרין פ"ו א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הכי נמי כי ימצא פרט למצוי כגון של בית פלוני דשכיחן גבייהו הכ"נ דפטירי ופרש"י של בית פלוני לא רצה להזכיר את שמו שחשובין היו ובזה לא היו נוהגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד אנשים ונשים והיו מצויין תמיד עם נשי חביריהן ולא שמתייחדין ע"כ.

וכתבתי על הגליון הגמ' שלי שם, דרש"י כתב ולא שמתייחדין וכוונתו דא"כ רשעים היו ומצוה לפרסם אלא שהיו מצויין תמיד עם נשי חביריהן ע"י שהיו בבית אחד ותמי נתראים זה עם זה ואע"פ שהיו להם חדרים מיוחדין לדור אלא המציאות של היותן בבית אחד בלי ייחוד וזה ממש נידון דידן וקרא להן שלא כדת אלא צריך להתרחק מאשת חבירו ובמשלי הוקר רגלך מבית רעך ובש"ע אה"ע סי' כ"א צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות ואסור לשחוק עמה ולהקל ראשו כנגדה, והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנו כאילו נסתכל במקום התורף. ובא"ע סי' ס"ב הביא הבית שמואל בשם הב"ח דאפילו

בסעודת חתנים אם אכלו אנשים ונשים בבית אחד בלי מחילה לא יברכו ברכת חתנים דבמקום שהילה"ר מלוי אין מברכין ברכת חתנים ע"ש.

ובאגרת התשובה לרבינו יונה (סי' קנ"ט) וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ ממעלה שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנם, ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה בצניעות בעלמה ונכשלו בה ע"ש, ועיין פתשגן הכתב שם.

ועיין שו"ת מהר"ם ב"ב מרוטענבורג בשלהי התשובות עונש לזה ויש להאריך בזה אלא שאין הז"ג ופשוט כי דבר זה כלומר הכינוס כזה שמביא להסתכלות בנשים ועוד הוא עון פלילי וקלקול גדול. ומי שיש בידו למחות ימחה בהם ולא ח"ו להשתתף עמהם ולחזק אותם אם ירצו באמת לכנס יכנסו לביהמ"ד האנשים וילמדו תורה והנשים יזכו בתורת בעליהן לרב טוב בעוה"ז ולחיי עוה"ב.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רצט

היושב במכונית (קאר בלע"ז) אחורי האשה אי יש בזה דין דאחורי ארי

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר ספיקתו במי שיושב במכונה תחת אשה אי יש בזה איסור משום אחורי ארי ולא אחורי אשה שראית שנסתפק בזה ידי"נ הרהגה"ל רב"י זילבער שליט"א בעמח"ס שו"ת אז נדברו וש"ס.

לפענ"ד דמה שאמרו בגמ' ברכות (ס"א א) ועוד אחורי ארי וכו' בין עומד ובין יושב דמ"ש ועיין א"ע סי' כ"א ס"א פגע אשה בשוק אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלק לצדדין או לאחוריו פשוט דלא שנא יושב ממהלך לענין הרהור וכל שהוא אחורי ארי בפחדא יתיב ואולי במדה גרע יושב ממהלך דמהלך גם מחשבתו על הילוך שלו ועסוק בדרכו ולא כן יושב דמופנה הוא וקלא ראי' מיחוד במקום שיש משום יחוד דלא שנא עומד ול"ש יושב.

ובגמ' קידושין ל"ג ע"ב איבעיא להו רכוב כמהלך דמי או לא אמר אביי ת"ש טמא יושב תחת האילן וטהור עומד וכו' ואמר רב נחמן בר כהן זאת אומרת רכוב כמהלך דמי ש"מ והגם שיש לחלק קלא דבהילוך נתעורר ע"י תנועותיה כמ"ש הרדב"ז והובא בבאה"ט א"ע הנ"ל ולא כן יושב מ"מ דמות ראיה יש ופירוקא לילה"ר ואמירה סכנתא ולפענ"ד הוא הוא עכ"פ. אלא אם יש ביניהם מחילה אז יש להקל. ואי הכסא הוה מחילה יש לעיין דכאן לא בעי מחילה של עשרה אלא בעי מחילה שלא יסתכל בה ויהרהר כמובן ול"ע.

וקצת יש לעיין מגמ' עירובין למ"ד דו פרצופין נבראו פריך מאן מסגי ברישא ומשני ודאי אדם דאחורי ארי ולא אחורי אשה ולכאורה הרי התם רק על ההילוך פריך ולא על הישיבה היאך ישב אלא די"ל דהתם באשתו ואין ראי' רק לענין הילוך ולישב ליכא איסור משום הרהור דבאחרת איכא הרהור. ובשבות יעקב רצה לדייק דסומא נמי אסור אחורי אשה מאדם הראשון למ"ד דו פרצופין נבראו ולא ראה. אותה שהיתה אחוריו ואפ"ה מקשי בגמ' מאן מסגי ברישא ומינה גמר דלא יהלך אדם אחורי אשה ובני היקר הרה"ג מוה"ר עמרם הערני על זה וי"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ש

אי שייך צניעות לנשים בדרך

מע"כ ידידי הרה"ג וכו',

ע"ד השאלה אי בדרך נמי איכא דין של צניעות לגבי נשים, ואי נכון לנשים להיות נהג במכונה.

ולפענ"ד הנה כבר כתבתי מה שאמרו כל כבודה בת מלך פנימה עיין יש"ש יבמות פ"ח סי' י"ט ודרשו חז"ל עמונית ומואבית מותרות לבא בקהל שהרי אמרה תורה על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים ומי דרכו לקדם אנשים ולא נשים משום דכל כבודה בת מלך פנימה ותמה ביש"ש שם בטעם דאשר לא קדמו וכי בנות מואב המופקרות ושחצניות בכלל כבודה בת מלך פנימה ח"ו ופי' ז"ל לפי שבנות ישראל צניעות הם וכל כבודה בת מלך פנימה ולא הי' להם לבנות מואב נמי לקדם בלחם ובמים כיון שהנשים לא יצאו לחוץ ולכן לא נקנסו אלא עמוני ולא עמונית ומכאן משמע שדרך אשה חשובה להיות צנוע אף בדרך תדחוק בכל מה שתוכל להיות פנימה ע"כ.

וכיון דבדרך נמי בעי צנועות ודאי שאינו מדרך צנועות להיות אשה נוהגת וצריכה להסתכל על הדרך בכל פינות וגם אחרים צריכים להסתכל עליה ועל מעשיה ותנועותיה ולפעמים גם מתגלות זרועותיה בשעת הנהיגה שפושטת ומכנסת ידיה לסימני הנהיגה כידוע ועוד יותר מזה והרבה יש לדבר בזה בזמנינו שיוצאת לקאנטרים ושאר מסעות ונשים נוהגות וכיוצא בזה וד"ל.

בידידות בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שא

לצאת ברחוב עם בתולה לבדקה ורוצה לנשאה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר השאלה מה חסרון יש בהולך עם בתולה ומדבר עמה לדעת אם היא ראויה לו לנשאה וכוונתו לקחת אותה לשם נישואין, והרי אמרו קידושין (מ"א ע"א) ושו"ע אה"ע סי' כ"א דמותר להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה.

ולפענ"ד הנה כבר כתבתי מזה הרבה בכמה מקומות וחברתי לזה קונטרס מיוחד עיין קונטרס פרק האיש מקדש מה שהארכתי בזה, ובמשנה הלכות (ח"ד סי' קס"ו וח"ה סי' קכ"ז רכ"ה וח"ו סי' רכ"ג-רכ"ה ורמ"ה) ובכמה מקומות. והבאתי שם דמה שאמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה היינו יראנה בראייה בעלמא קני ואם לא ימצא בה דבר מגונה תיכף הדרא ליה איסור הסתכלות בה אבל אם יקום ויתהלך בחוץ על משענתו משענת קנה רצוץ וללכת בשוק ולדבר דברים של חבה המביא לידי הרהורים וקירוב הדעת וח"ו עוד יותר כאחד הרקים והפרוצים לא שמענו ומי יגדור גדר שפרצו הפריצים ובאו בה בני תורה ח"ו והחזיקו בו.

ועיין מש"כ הרמב"ם פכ"א מה"א הי"ג וכן אמרו חכמים שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפה או המפתה אשה לשם נישואין כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיסורי הגלות בוררין אותן ע"כ ע"ש, והנה הכניס רבינו הגדול שהמפתה אשה לשם נישואין הו"ל בנים מורדים ופושעים והכוונה לכאורה המפתה אשה לשם נישואין כלומר מפתה ובא עליה לשם נישואין בהיתר דאל"כ הרי היא בלאו עליה לדעת הרמב"ם ז"ל ולכאורה מה חסרון וצ"ל כיון שלא היתה מרוצה בלי זה חסרון הוא לפתותה.

ואף אם נאמר בכוונת הרמב"ם דמיירי באשה שבפעם לא היתה מרוצה לו והוא מפתה אותה עד שמסכמת להנשא לו וע"ז כתב רבינו הרמב"ם שבנים מהם הם בכלל תשע מדות ובכלל המורדים והפושעים שיסורי הגלות בוררין אותם ועיין רמב"ם הל' סוטה קטנה שזינתה לרצונה ועיין השגות הראב"ד א"א פתוי קטנה אונס הוא ועיין ישועו"י מה שתי' בין רצון שלה לרצון ע"י פתוי.

וכבר הארכתי בזה במקום אחר ואין כאן מקומו, דכל פתוי לנשים שלא לרצונם לשם אישות אפילו קודם הנישואין לאו מדרך אנשים הכשרים הוא, ובתורה כתיב נקרא לנערה ונשאלה את פיה ולא שנפתה אותה אלא בשאלת פיה ואומרת הן בלא פיתוי אלא ברצון שלה. ועיין תוס' ר' פ' האיש מקדש שלא להשיא בתו קטנה ד"ה אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה ה"מ בגדולה שהיא מתקדשת ע"י עצמה אבל קטנה שמתקדשת ע"י אביה איכא למיחש.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו הרד"ק עה"ת ותקח הצעיף ותתכס פי' כיון שראתה אותו שמיטה עצמה מעל הגמל ונפלה לארץ ולקחה צעיפה וכסתה פניה ואח"כ עמדה. בספור הזה למדה תורה דרך ארץ לצניעות שראוי לאשה לבייש מארוסתה ושלא תתראה אליו עד שתנשא לו עכ"ל, הרי לך דברי אחד הראשונים שזה מדרכי התורה ומדרכי הצניעות שלא להתראות אל החתן וממילא ההיפוך הוא היפוך, ובשכם כתיב וידבר על לב הנערה ועיין רש"י דברים המתיישבים על לבה אבל בבני ישראל ובפרט בני תורה זרע קודש כי כסתה פניה המדה.

ואגב כדאי לציין דבגמ' אמרו אסור לו לאדם לקדש אשה עד שיראנה וכו' ואמנם בש"ע אה"ע סי' כ"א כתב המחבר מותר להסתכל בפנויה לבדקה וכו' הנה כתב לבדקה ולא כתב אסור לקדש אשה או עכ"פ מצוה להסתכל בפנויה ולא כתב אלא מותר וגם זה רק לבדקה אם אין בה מום ואח"כ שראה ובדקה שוב אסור להסתכל בה כיון שכבר ראה ומום אין בה וגם זה אם אינו עושה כן ליכא איסור וכמו שכתבו ז"ל באברהם אבינו שלא הסתכל בשרה מעולם ומינה אמרו עפרא לפומי דאיוב וי"ל ודו"ק. ובגמ' נדה י"ג ע"ב אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי ולימא אסור ומשני דקמגרי יצה"ר אנפשיה ורב אמי נקרא עבריין א"ד אמר רב אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ועיין אה"ע סי' כ"ג ס"ב וס"ג והכא כל הני איכא בהו א"ו והגם שהכוונה תלוי במחשבת הלב, ועיין תוס' ע"ז כ"ע ד"ה המספר ובוחן לבות הוא יודע אם כוונתו לרפואה או לראות ברא' ע"ש ועיין שבת נ' ע"ב תוס' ד"ה בשביל והכ"נ בוחן לבות הוא יודע כוונתם ביואלי הפזון השם ירחם והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שב

אשתו בעיר אי מותר ליחד עם אשה אחרת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אם אדם מותר ליחד עם אשה כשאשתו בעיר כמו כשבעלה בעיר.

דע דבשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ח מספקא ליה בזה וכתב דמסברא אין להקל מדלא נקט ש"ס גם באשתו בעיר ובאמת כי לאחר הסליחה נעלמה מיניה דברי הב"ש אה"ע סי' כ"ב ס"ק כ"ב שפי' בדברי הכ"מ דאשה עמו בעיר נמי מהני וכ"כ הפרישה יו"ד סי' רמ"ה ועיין שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ע' סק"ח שמחלק בין אשתו בעיר ותמיד דרכה לחזור אבל אשה המשוטטת ומסובבת תמיד בשוקים לא מהני ואמנם מדברי המאירי קדושין (פ' ע"ב) משמע בזמן שאשתו עמו בבית ע"ש ועיין דובב מישרים סי' ה', שכבר הקשה אמהרש"ם הנ"ל ונראה דיש להקל בדיעבד

ובפרט אם יש לה מפתח מביתה ומיהו שומר נפשו ירחק מן הכעור ומן הדומה לו.

וכתבו האחרונים דאף להמתירין כשאשתו בעיר דוקא כשהבעל מתייחד בבית דירתם כלומר דירה שאיש ואשתו דרים שם תמיד אלא שעכשיו יצאה ואינה בבית ועתידה לשוב בכל שעה אבל אם הוא במקום אחר אע״פ שאשתו יודעת מזה לא מהני אשתו בעיר, ועיין פרישה וב״ש סקי״ע ואם הבעל יש לו חדר מיוחד והאשה יש לה חדר לעצמה כגון שתי קומות פשוט דמותר להתייחד.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שג

אמו או בתו אי חשובי שומר לענין יחוד

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו

אחדשה״ט.

בדבר שאלתו אי אמו או בתו או אחותו חשיבי כאשתו להתיר מחמתן יחוד עם אשה אחרת או דילמא אשתו דוקא התירו.

הנה דבר זה במחלוקת שנויה בשו״ת בית שלמה א״ח סי׳ מ״ח כתב דלדעת הש״ע והרמב״ם מותר אמנם בנתיבות ובזכול״א ח״ג דעתן להחמיר ולכן בשעת הדחק המיקל לא הפסיד. ובויוסף אומץ סי׳ כ״ו החמיר דאמו אינה שמירה ועיין נתיבות לשבת סי׳ כ״ב סק״ד מדנקטה המשנה דאשתו משמרתו משמע דאמו ואחותו לא והטעם דהם מחפות עליו ומתשו׳ מהרא״ח סי׳ ל׳ נראה דמתיר והחזו״א ז״ל בספרו וכן הביאו בשמו שפסק להקל וכ״כ בשו״ת חיים ושלום להגר״ח פלאגי סי׳ י״ט.

ואשר נלפענ״ד לפשר בין החולקין דבאקראי בעלמא יש להתיר אבל בתדירות יש לחוש לדעת האוסרים.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן דש

בן י״ג שנים ויש לו חבר שבא לביתו ואמו אלמנה בדין יחוד

ב׳ ויחי התשמ״ז בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וח״ח בנש״ק חוב״ש ור״מ כו׳ כש״ת הרב י. טייטעלבוים שליט״א רב בקיו גארדענס נ״י.

אחדשכ״ת בידידות נאמנה.

בדבר שאלתו בבחור בן י״ג שנה שהזמין חבירו לביתו שהוא ג״כ בגיל זה ואמו אלמנה אי יש איסור יחוד לגבי חבירו ולא מצא בש״ע מפורש דין זה.

לפענ״ד עיין ש״ע א״ע סי׳ כ״ב הדבר זה במחלוקת שנוי׳ בשו״ת בית שלמה (סקולא) א״ה ח״א סי׳ מ״ח כתב דהא אם אמו הוית שומר תלוי במחלוקת הרמב״ם והטור דעת הרמב״ם פכ״ב מא״ב ה״ח שכל שאשתו עמו מתיחד עם נשים הרבה והטור חולק דאיש ואשתו לא הוי שומרים לאחרים ובש״ע פסק כהרמב״ם, ולרמב״ם ממילא כל שיש שם טעם שלא יזנו יהי׳ מאיזה טעם שיהי׳ ממילא נעשין שומרים לאחרים וא״כ כיון שאמו לא זונה נעשית שומר לבנה ולאחרים נמי ליכא משום יחוד ובזה נעשה שומר לה, וכן נראה דעת מהרא״ח וחיים שאל ושכן פסק מרן החזו״א ז״ל, והחיד״א ונתיבות לשבת ובויוסף אומץ סי׳ כ״ו דאין אמו נעשית שומרת דאמו אינה זהירה לעמוד על המשמר ועיין דבר הלכה סי׳ ח׳, וכמו״כ בזה אי הוי שומר לאמו אלא שבלילה או בדרך יש פוסקים דס״ל דבעי שומר נוסף עיין תשו׳ עין יצחק תשו׳ ע״ז (להגרי״ה) והאחרונים כנראה

הקילו בלילה ורק בדרך החמירו וגם בזה יש מחלוקת.

ועיין מהרי״ וייל סי׳ נ״ה אודות פנויה שהכניס לביתו אשה אלמנה עם בנה לשרתו והוכיתו להוציאה דא״א שהבן יהיה תמיד אתה ומשמע דבן בסתמא הוה שומר ועיין פת״ש סק״ב עכ״פ דבן הוי שומר לאמו ואין כאן חשש יחוד כנלפענ״ד.

דושכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שה

בתקנה שלא ילך הבן אחרי אמו אלא לפניה

כבוד הרה״ג כו׳ שליט״א

אחדשכ״ת.

בדבר אי יש איסור לבן להלך אחר אמו מהא דאחורי ארי ולא אחורי אשה וכפמ״ש הרדב״ז אפילו בזה״ז האיסור.

ולפענ״ד דאינו אסור לבנה כלל להלך אחר אמו דהטעם הוא משום שלא יהרהר ואין הבן מהרהר אחר אמו ובמשנה כתובות כ״ז ע״ב במעשה דזכרי׳ בן הקצב תנא ואעפ״כ ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה בראש בניה וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף בניה.

ובגמ׳ סנהדרין י״ט ע״א התקין רבי יוסי בציפורי שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהי׳ ועיין רש״י שנגנבוהו פרוצים ועיין ש״ע א״ע סי׳ כ״ב סי״ד ומבואר דבלאו הא תקנה מותר אלא דרש״י שם פי׳ ובנה אחריה בנה הקטן וא״כ אין ראי׳ משם ומ״מ נראה דאין נפ״מ לגבי הא שמעתין.

בברכה ובלו״ג,

מנשה הקטן

סימן שו

אי יש דין תצי שיעור באיסור יחוד

כ׳ אדר ב׳ שמרבים בו בשמחה ברוקלין נ״י יצ״א
בין גאולה לגאולה ישלח גאולה לעם סגולה ובתוכם כבוד ידי״נ הרב הגאון המפורסם כג״ה בנש״ק פרי עץ הדר כקש״ת מוה״ר שלום קרויז שליט״א אבד״ק אדוואר׳ בעמח״ס דברי שלום ו״ח וש״ס

אחדשכ״ג.

בסי׳ ק״ל כתב דלא מצינו שיעור וזמן לאיסור יחוד והאריך שם בזה ולפענ״ד דדבר זה הוא מחלוקת האחרונים ז״ל בשו״ת אמרי אש א״ע סי׳ ק״ז פשיטא ליה דביחוד ח״ש מותר מה״ת ע״ש ועיין שו״ת מהרי״ל דיסקין ח״ב בקו״א סי׳ ר״ו דלענין יחוד אף פחות מכדי שיעור ביאה אסור, לבד דזה הוי ח״ש וכו׳ ועיין מנח״י ח״ד סי׳ ל״ה אות ד׳ ובספרינו משנ״ה ח״ו סי׳ רכ״ד ומבואר דדבר זה הוא מחלוקת רבותינו האחרונים ז״ל ובח׳ הארכתי קצת עיין משנ״ה ח״ו סי׳ רכ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שז

איסור חיכוך במבושיו

ג׳ דסליחות התשל״ט בנ״י יצ״א
מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח כו׳ חוב״ס כש״ת וכו׳ בכולל לעקוואוד נ.דז.

אחדש״ת בידידות.

קבלתי מכתבו, והגם כי הנני טרוד אמנם כדי לשמחו לימים נוראים אכתוב לך עכ״פ כמה מילין.

בדבר שאלתו אי יש איסור להתחכך בביצים נמי או רק בגיד, ועיין לאו"ח סי' ג' סעי"ז ואהע"ז סע' כ"ג שכתב המחבר שאסור לשלוח ידיו במבושיו, ופי' בביאור הגר"א סקי"א ר"ל בביצים. גם אי מותר להתחכך בירך למעלה, ואין ברצונו לשאול על מדת חסידות של מן האבנט ולמטה.

הנה בגמ' נזיר נ"ט בעי דאיפשיטא דאסור לחכך שער בית השחי ובית הערוה כדי להשירו אבל מותר לחוך בבגדו להשירו. וכתבוהו הטור והשו"ע (יו"ד סי' קפ"ב) וכתב שם הב"ח מדכתב רבינו בסתם משמע דאף בית הערוה מותר לחוך בבגדו, וכן כתב בשו"ע בפי'. אבל מפרש"י משמע דוקא בבית השחי אבל בית הערוה לא קמיבעיא לי' דפשיטא דאסור אפילו ע"י בגדו משום הרהור, וכדאמר ר' טרפון בר"פ כל היד כל המכניס ידו למטה מטבורו תקצץ ול"ע, עכ"ל. והט"ז והש"ך שם הביאו דגם התוס' כתבו בית השחי ובית הערוה, אלא דמדברי הש"ך שם משמע דחשיב לה כמטלית עבה, ע"ש. ועיין ברכ"י (או"ח סי' ב') מה שהעיר בדברי הש"ך.

והעולה לדינא נראה דלחוך בלי בגד לכו"ע אסור משום הרהור ושער בית הערוה בכלל, וכולל גם מקום הביצים בכלל זה. אמנם ע"י בגד יש לסמוך אט"ז וש"ך ושאר פוסקים נגד ספיקת הב"ח, וכ"ש על הירך למעלה שיש להתיר כן נלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שח

שיעורי תורה או דרשה לנשים ואנשים בבית הכנסת בלי מחיצה

ג' לסדר נח התשנ"א בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' מוה"ר אליהו בקובזה שליט"א בעמח"ס יד אליהו וקונט' פ"ז בצרפת.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו אי מותר ללמוד שיעור או דרשה לאנשים ונשים בביהכ"נ בלי מחיצה בין הנשים לאנשים, רק שאלו יושבין לבד ואלו יושבין לבד, ולפי שיש בני תורה טוענים שלא הוזכר בשום מקום שאסור להגיד שיעור בחדר שיושבין שם אנשים ונשים ושומעין השיעור ומעכ"ת אמר להם שאסור ורוצים לדעת מהיכן.

ב) מקום שעושין חתונה או חתונות ואין עושין מחיצה רק לריקודים ולא לאכילה ואומרים דבשעת אכילה לא בעי מחיצה כלל אי יש בזה היתר או צריך מחיצה.

ולפענ"ד אומר על ראשון ראשון הנה בענין לימוד שיעור או שיעורים בחדר אחד לאנשים ונשים או לדרוש בחדר אחד אנשים ונשים, שטוענים שאין לזה איסור אומר אני אפילו לשיטתם אם לא תדעו לך היפה בנשים צאו לך בעקבי הצאן ועיין רש"י אם לא תדעו וגו' ורעי את גדיתיך על משכנות הרועים, אם לא תדעו לך כנסייתי ועדתי היפה בנשים בשאר אומות ותנצלי מיד המציקים לך להיות ביניהם ולא יאבדו בניך התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתי ושמרו משמרתי ומצותי, ולכי בדרכיהם, ועיין ספורנו שם אם לא תדעו לך הלכה פסוקה, היפה בנשים במדת חסד ופרישות, צאי לך בעקבי הצאן כיון שהלכה רופפת בידך לכי אחר המנהג.

והנה מעולם ידוע הוא לנו שללמוד תורה או מוסר או מה שהוא אפילו לתינוקות קטנים עשו להם חדרים לבנים לבד ובנות לבד ואין זה בגדר של חומרא או חסידות ואפילו במקומות שמקילים לעצמן בגנים (קינדערגארטען בלע"ז) להיותם יחד (הגם שגם לזה יש מקפידים מאד) מ"מ מיד שמתחילים ללמוד עם הבנים תורה וכיוצא בו מבדילים אותם ואף מלמד לא ילמוד בחדר שיש שם מעורבות בחורים ובתולות אפילו ישבו מובדלים וזה אפילו בקטנים שאכתי לא יודעים טעם איסור והרהורים וכ"ש שלא שמענו ולא ראינו ח"ו בישיבות וראשי ישיבות שיכניסו בחורים ובתולות בחדר אחד ויתנו להם שיעור

ופשוט אם יעשה ראש ישיבה דבר כזה יחרימו אותו כי הוא בכלל נעורת לפשתן ואבזרייהו דעריות, והיתחה איש אש בחקו ובגדיו לא תשרפנה, ואפילו רק בשכונה לא יעשו בית יעקב סביב הישיבה ולומדי תורה, וכן לא ראינו מעולם מרבנים גאונים מנהיגי הדור וגדוליהם שיעשו דרשות בבית המדרש אנשים ונשים יחד בלי מחיצות ח"ו וגם לפי ידיעתי בארצינו הקדושה אם עושים בני תורה שומרי הדת אסיפות עושים לאנשים לבד ולנשים לבד ולא ח"ו בתערובות וזה פשוט מאד.

חוץ מזה כבר תמהתי במקום אחר שבכלל מהיכן לקחו היתר כהיום שעושים אסיפות מנשים ומכניסים בבתי כנסיות אפילו לבדם בלי אנשים ולפענ"ד הוא בכלל ח"ו חלול ביהכ"נ ובבהמ"ק היתה עזרת נשים מיוחדת לנשים ועזרת אנשים וכמה כרכורים כרכרו להתיר להם ליכנס לעזרת נשים בימים נוראים אפילו בשעה שאינם טהורים עיין ש"ע א"ח סי' פ"ח ס"א ברמ"א יש שכתבו כמבואר בש"ע וברמ"א והארכתי בזה במקום אחר וכ"ש שלא לשם תפילה ולביהכ"נ של אנשים, ובגמ' (מו"ק י"ח) אמרו אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיני וזרקינהו ש"מ תלת וכו' וש"מ מותר לזורקן ופריך איני והתניא שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע ומשני טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל אשה בי מדרשא לא שכיחא ואי מותר לעשות להם שיעורים ואסיפות שם אמאי לא שכיחא.

והנה הרבנים הגאונים, האדמורי"ם והראשי הישיבות הם הם הרועים שלנו שהראו לנו הדרך בזה שח"ו ללמוד עם בבחורים ובתולות שיעורים יחד וא"כ ראינו שאין היתר להגיד שיעורים לאנשים ונשים יחד בחדר אחד אפילו יושבים מובדלים בלי מחיצה.

סימן שט

עוד להנ"ל
אי יש לחלק בין בחורים ובתולות לזוגים נשואים

ובדבר הרוצים לחלק בין בחורים ובתולות ובין אנשים ונשים שכבר נשואות משום פת בסלו.

ולפענ"ד פשוט דאין נפ"מ בין בחורים ובתולות לשאר אנשים ונשים שהם כבר נשואות ובפרט דגם מי יעמוד לשאול אם כבר נשואות או לא וגם אין נפ"מ לענין זה כלל דלענין היצה"ר אין אפוטרופוס לעריות וכבר אמרו חז"ל על האי חכם שמחק ואל תאמין בעצמך עד יום מותך וכתב עד לעת זקנתך וכשל ר"ל ואין עצה ואין תבונה נגד היצה"ר, ואדרבה לפעמים גרע שיסתכל בנשים נשואות ליבא לפומי לא גליא ואין זה אלא מעשה ילד ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה וזה היה מעשה הרעפארמער שרצו לעשות התבוללות. ואין לזה שום היתר ח"ו ע"פ התורה, לא להרצות שיעורים ולא דרשות בחדר שאין בו מחיצה בין אנשים לנשים וכולי האי ואולי.

וראה הלכה ונזכר מעשה בהיותי בארצינו הקדושה ונתבקשתי מבעל מלון אחד ליתן שם שיעור לפני אנשים מכובדים ולא רוצה לבאר המקום ובאתי שמה עד הסף של החדר וראיתי שהיו יושבים שם אנשים ונשים בחדר אחד בלי מחיצה ומיד חזרתי ולא נכנסתי שמה לדרוש והיו מאד מאוכזבים ונכספים מ"מ לא ויתרתי על כבוד שמים וכבוד התורה והדבר ידוע ואין להאריך בדבר זה שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים. ולפענ"ד המיקל בדברים אלו הרי הוא בכלל פורץ גדר והאמאדערנים ההולכים אחר העת עושים שיעורים ודרשות וכיוצא בו יחד אנשים ונשים ולא לנו ולהם לבנות את בית המקדש.

והנה עד כה דברנו לפי המעוררים הללו שלפי דעתם אינו מבואר הדבר לאיסורא או להלכה כדת מה לעשות גרם בעיקר הדבר שטוענים שלא הוזכר בשום מקום שאסור להגיד שיעור או לדרוש לאנשים ונשים בחדר אחד בלי מחיצה כשהם מובדלים זה מזה באמת כי העלמת עין יש כאן וחסרון ידיעה והוא הלכה מפורשת הובא במרדכי פ׳ כירה (סי׳ שי״א) וז״ל מחיצה שעושה לצניעות בעלמא מותר כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, וכו׳, ובש״ע א״ח סי׳ שט״ו בט״ז סק״א אמש״כ הרמ״א אבל מחיצה הנעשה לצניעות בעלמא שרי לעשותה בשבת כתב הט״ז מבואר במרדכי פ׳ כירה כגון מחיצה שעושין בשעת דרשה בין אנשים לנשים מותר והביאה הא״ר שם, ובש״ע הר״ב ס״ג וז״ל שמותר לעשות מחיצות לצניעות בעלמא שלא יהא יושב במקום מגולה או כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה להפסיק בין אנשים לנשים וכל כיוצא בזה, ובעה״ש ס״ד וז״ל ומבואר במרדכי פ׳ כירה דמותר לעשות מחיצה בין אנשים לנשים בשעת הדרשה וכו׳ ע״ש והובא בכל האחרונים בלי שום חולק.

הנה מבואר בלי חולק בכל הפוסקים רבותינו צדיקים הראשונים ואחרונים דבשעת דרשה צריך לעשות מחיצה בין אנשים לנשים משום צניעות וזה לאו חומרא יתירה אלא דין של צניעות שנו כאן ולכן פלא על הני שאמרו שלא מצאו בשום מקום דבר מפורש שצריך לעשות מחיצה בין אנשים לנשים לדרשה ופשוט דכ״ש ללמוד שהוא יותר קבוע ועכ״פ כחדא נינהו וודאי ח״ו להקל בזה. והנה על דברי הט״ז העירני בני הרהגר״ע שליט״א.

והיות כי אין הז״ג יותר אני מוכרח לקצר והקצרים אומרים יברכך וי״ר שנזכה לקדש עצמינו כמאמרם ז״ל קדש עצמך במותר לך וכ״ש באסור ח״ו עדי יבא ינון וישלח לנו משיח צדקינו דוכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שי

בגדרי מלבושי צנועות לנשים

יום שנולד בו מושיען של ישראל התשנ״ב קרית אונגוואר ירושלים עיה״ק ת״ו

מע״כ ידידי בלתי מכידי הרה״ג הרוצה בעילום שמו כו׳ כש״ת

אחדשכ״ת.

ורצונו של אדם זה כבודו להעיר בכמה ענינים בגדרי צנועות במלבושי כבוד במשבצות זהב לבושה של בת מלך פנימה. גלוי וידוע לפני כל רואי שמש וכל איש ואשה יודעין כי יסוד בית ישראל בנוי על גדרי הצנועות ולכן תמר שהיתה צנועה בבית חמיה כדכתיב כי כסתה פניה זכתה ויצא ממנה מלכות בית דוד, ודבר בעתו מה טוב היות כי בעזה״י וברוב רחמיו חפץ הקב״ה לקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ לארצינו הקדושה ממדינות שונות ממש מסוף העולם ועד סופו ולאורך הגלות של אלפים שנה ובני ישראל מפוזרים במדינות שונות בעונ״ה הרבה מנשי בנ״י אפילו שומרי תורה לרגלי המצב המקום והזמן הקילו בכמה דברים ובפרט במלבושי כבוד וצנועות וסמכו כמה פעמים על דיעבד ומקום סכנה עד יעבור זעם או בכלל נהגו במנהגי הנכרים במקומותיהם ושוב הרגל נעשה טבע ומהדיעבד נעשה לכתחילה ונשאר להם זה כמנהג המקום ובכלל תורת אמך וכבר כתב בס״ח סי׳ תתש״א וז״ל כמו שמנהג הנכרים כן מנהג היהודים ברוב מקומות כגון אם הנכרים גדורים בעריות כך יהיו בני היהודים הנולדים באותה עיר ועיין רמב״ם פ״ו ה״א מהל׳ דעות דרכם של בני אדם להמשך וכו׳.

והיות כי באותם המקומות הרחוקים לפעמים לא היו להם גדולי וחכמי התורה כלל וגם אם היו לכמה דברים לא הי׳ ביד החכמים לחזור ולהעמיד הדבר על תילה קיימו בעצמם מאמר

חז"ל (סוטה מ"ח ע"א) אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפ"מ לביטולי הא מקמי הא אבל פשוט דתרוייהו יש לבטל והכ"נ כן לענין מנהגים ומנהגים שונים ממקומות שונים וכבר שמעתי כן בשם מרן החפץ חיים זצוק"ל בענין גילוי ראש שנפרץ במדינתו כידוע מה שהתאונן שעתיד ליתן את הדין מי שעזר בהפירצה.

והנה באגרת הקודש לרבינו יונה כתב דהמונע עצמו מלעשות מצוה לפי שלא קבל כן מרבותיו או מפני שלא הורגל בה ואינו רוצה לקיים מה שלא הורגל בה אין לו חלק לעוה"ב שהוא ככופר במצות ח"ו ולכן אפילו הנשים שהורגלו בחו"ל או במקומות מושבותיהם בבגדים שאינם בגדר הצנועות שהי' אצלם זה גדר מלבוש צנוע מ"מ בארצינו הקדושה פלטרין של מלך מלכי המלכים צריך להזהר בכל הני וכל המרבה בצנועות הרי זה משובח וראי' מאשת הקמחית הובא במס' יומא שראתה ז' כהנים גדולים על שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה.

סימן שיא

עוד להנ"ל

גרביים שקפות אי מהני לכיסוי הרגל

ובקונט' שם בפ"א לענין גרביים שקפות אי מהני לכיסוי הרגל בבית או בחוץ הביא מחלוקת (המ"ב סי' ע"ה בשם הפמ"ג והשבט הלוי ח"א סי' א' ומנח"י ח"ו סי' י').

ולפענ"ד נראה לפמ"ש בגמ' יומא (ל"ה ע"ב) אמרו עליו על ר' ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה וכו' אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללובשה מפני שנראה כערום ופריך ומי מתחזי והאמר מר חוטן כפול ששה אמר אביי כחמרא במזגא ופרש"י כחמרא מזגא כיין הנראה מתוך לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוזהב ונראה בשרו מתוכה ע"כ.

ולמדנו שני דברים חדא שכל שהבשר נראה דינו כערום ולכן לא הניחוהו אחיו לעבוד העבודה בלבוש זה והשנית דאין נפק"מ בעובי המלבוש או בדיקותו אלא בהחזית שאם נראה הבשר אפילו הם עבים ביותר ונראה הבשר מבחוץ אסור ואם הם דקים ואין נראה מותר ואין נפ"מ בין הדנייר כמה הוא ובאמת לענין ערוה ידוע שהאיסור הוא ההסתכלות ולכן ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה וצואה בעששית מותר לקראת ק"ש כנגדה (עיין ברכות כ"ה ע"ב ובשו"ע א"ח סי' ע"ה ס"ה) והבן.

ומש"כ עוד שם כיון שהיום המנהג לכסות כ"ע מודים שגרביים דקות אין יוצאים בהם ידי חובת כיסוי לפענ"ד הוא כך שאם הולכין בדקות הו"ל כהולכי יחף ולהולכי בדקות דינם כמו הולכי יחף במקומם ואם רובם יוצאים כן הו"ל כמקום שהולכים יחף לענין זה ומ"מ מוסיפין עכ"פ על היחף זה והבן כי קצרתי.

סימן שיב

עוד להנ"ל

מלבושי אדומים לעם ישראל

בפ"א שם הביא (דברי מהרי"ק הובא בש"ך יו"ד סי' קע"ח סק"ג) לענין בגד אדום שאין מדרך הצנועים ללבוש אדום וכתב מעכ"ת והנה זה נאמר על מלבושי אנשים וכ"ש שאסור במלבוש נשים שבהתקשטות היתירה ברחוב מושך עיני הרואים.

ולפענ"ד לא ידענא מה כ"ש הוא ואם לדין אדרבה הרי אמרו ז"ל (נדה ס"א ע"ב) ר' נתן בר יוסף אומר שהותרו בגדי צבעונין לאשה בפולמוס של אספיינוס א"כ אפשר שכיון שהניחו להם, או לכמה טיעות תקנו להם להתקשט ממילא כל הקישוט התירו ולא כן אנשים שאסרו עליהם הקישוט ועיין רמב"ם פ"ע מא"ב ובשו"ע יו"ד סי' ק"ל. ומיהו לדינא ודאי נשים בכלל זה חדא מגמ' ברכות כ' שמבואר

שבאשה היתה המעשה ברב אדא גם מדברי מהרי"ק הנ"ל שהביא הש"ך שכתב מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמינו עכ"ל. ובני עמינו נשים ואנשים בכלל וז"פ.

סימן שיג

עוד להנ"ל

אי מותר ללבוש מלבוש אדום בבית

עוד שם ובבית אין קפידא בלבישת בגד אדום ובימי טומאה יש להמנע בשם הגרש"א שליט"א. ולפענ"ד נראה להעיר בדברי ידי"נ הגה"ל שליט"א דלפ"מ שכתבנו שהותרו בגדי לבעונין לאשה הוא כך דלמ"ד גם בימי טומאה א"כ גם בגד זה בכלל ומ"ש, ובכלל בגדי לבעונין הוא ולמ"ד גם שאר בגדי לבעונין אסור א"כ אדום לאו דוקא.

ואי כוונתו משום דגורם הרהור ובשעת טומאה תחדל מלגרום א"כ גם בשאר הימים אין ללבוש אפילו בבית כדי שלא תעורר הרהורים וירבה בתשמיש שאינו מן החיוב וכבר אמרו ז"ל משביעו רעב מרעיבו שבע ועיין ספר בעה"נ להראב"ד ז"ל ואשת פוטיפרע בגדים שלבשה לו בבוקר לא לבשה לו בערב כדי להרגילו ואין זה מדרכי הצניעות.

גם בעיקר ההיתר ללבוש בבית צ"ע לפי הטעמים שהביא אי משום ובחוקותיהם לא תלכו מ"מ בית מבחוץ ופשוט שאסור ללבוש במלבושי עכו"ם בבית, ואי משום הכנעה שמלבוש אדום מביא גאות מ"מ בית מבחוץ דבבית ג"כ צריך הכנעה ולכן לפענ"ד גם בבית צריך ללבוש בגדי צנועות, וקצת ראיתי ליישב מלשון הגמ' ברכות דף כ' שכתב שם חזייה להההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא וכו' משמע לכאורה דדייק בשוקא ולא בבית ומיהו על הגליון שם מביא בשם הערוך כרבלתא פי' בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה ע"כ.

והנה כתב רק בגד אדום שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומשמע בין בבית ובין בחוץ דהא"כ הי"ל שאין דרך בנות ישראל ללאת בו ולהתכסות משמע בין בבית ובין בחוץ שהוא בעלמו הוא כיסוי של פרוצות ומביא לדברי עבירה וא"כ גם בבית הוא פריצות ואין להתכסות ובפרט בזה"ז שהבית הוא בית פתוח לרוחה ואנשים נכנסים ויוצאים ותגרום מכשול ח"ו כנלפענ"ד.

סימן שיד

עוד להנ"ל

מלבושים הנסגרים ע"י כפתורים או לחצניות (דיפפער)

בפ"ב בחלוקים ומלבושים הנסגרים ע"י לחצניות או כפתורים וכיוצא בזה.

לפענ"ד לו עמי שומע לי הייתי אומר שלא ללבוש שום בגד ומלבוש שיש לו כפתורים וכיוצא בזה ונפתח בלבושה או בהסירה וידוע כמה מכשולות באים מזה וכמה פעמים כשיושבים כפתור אחד נפל או לא סגרה ונשאר פתוח וכמה וכמה מכשולות אחרים לבי לפומי לא גליא ולכן מן הנכון שלא ילבשו אלא בגדים רק עם צוארן שלובשין מלמעלה על הראש וסגור בכל זמן והשומע לי תתברך בברכת ה' וברכתי שתזכה לאריכת ימים ושנים ולזרע ברך לדיקים וישרים אמן.

סימן שטו

עוד להנ"ל

נשים העובדות במשרדים

בענין נשים העובדות במשרדים או בבתי חרושת (אלל אחרים ולא אלל בעלה).

הארכתי בזה בספרי בית רחל בסימן מיוחד בזה (נתיב י"ב דף ל"ז בהולאה חדשה)

שאין לנשים לעבוד בין אנשים ואפילו בבגדי צנועות כי אין אפוטרופוס לעריות אפילו בצדיקים ונביאים נאמרה ודבורה הנביאה תוכיח ועוד והחתה אשה אש בחיקה ובגדיה לא תשרפיה. והוא דבר קשה מאד להיות כל היום בין אנשים מידי יום ביומו במשא ומתן ובשחוק ושאר דברים ולעמוד בצדקתה.

ולשון הרמב"ם (פ"ו מה' דעות ה"א) דרך בריאתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כאנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל חכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם הוא ששלמה אומר (משלי ג' כ') ההולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע וכו', ועיין חינוך מצוה י"ז דע כי האדם נפעל לפי פעולותיו ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע וכו' ע"ש עכ"פ הוא נקודה כואבת מאד ויש להתייעץ עם גדולי הדור היאך לתקן את זה.

סימן שטו

עוד להנ"ל

מלבושים ארוכים לנשים

בפ"ד הביא באורך המלבושים שלובשות לשם המאדע ולא מטעם צניעות וכתב שיש לנשים צנועות למנוע מללבוש בגדים ארוכים כאלו שמקורם אינו מתוך צניעות.

ולפענ"ד גם את הטוב נקבל והלואי שילכו כולם בשמלות ארוכות ואדרבה לאחר שהם ישתנו המאדע ויחזרו למקורם אנחנו בשם אלקינו נלך ונדרוש מהנשים אם בשעת המאדע לא היה קשה לכם ללבוש שמלות ארוכות א"כ למה לא יעשו כן שלא בשעת המאדע והנשים הצנועות יקבלו מאתנו ובמקום שאמרו להאריך אין לקצר.

והנה הרבה יש להעיר אמנם אין הז"ג וי"ד שבזכות הצנועות נזכה לביאת משיח צדקינו בב"א, דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שיז

במנהג באגדאד בחתן ליל ראשונה

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח כו' כש"ת מוה"ר ברש"י לדנר שליט"א ירושלים עיה"ק ר"י באשדוד בעמח"ס שמירת הגוף והנפש

אחדשכ"ת.

ועל דבר שהביא מחלוקת חכמי ספרד אי חתן ליל חופתו מותר לשמש לאור הנר.

הנה באמת כי בספר בן איש חי וירא ח"ב כי מנהג בעירו באגדאד מזמן קדמון שהחתן שנשא בתולה משמש בליל החופה שהיא ביאה ראשונה לאור הנר אפילו הוא חכם וחסיד בלי פקפוק והוא ז"ל נתן טעם לדבר כיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ואין אותו תשמיש ראוי להריון ובאמת כי קשה מאוד האי טעמא דהרי טעם השימוש לאור הנר הוא משום צוות כמבואר א"ח סי' ר"מ ובא"ע סי' כ"ה ס"ה ע"ש אלא שאם תשמש לאור הנר יהיה להם עונש שיהיה להם בנים נכפים ר"ל אם יהיה להם אבל אין האיסור תלוי בזה ועיין פסחים קי"ב ונדה י"ז ע"א.

ואולי יש בזה עוד איסור משום ואהבת לרעך כמוך וכמ"ש כבר במקום אחר דאמר אביי שמא ימצא בה דבר מגונה והארכתי בזה במקום אחר וקנה מקומו במשנ"ה ח"ד סי' קל"ז להגרי"י וועלץ זללה"ה ובני החכם הרה"ג מוהר"ר עמרם שליט"א העיר שאולי הי' מאפיל בטליתו ולאור הנר שאמרו כלומר שהגם שבבית הנר הי' דולק מ"מ היה מאפיל בטלית כדרך ת"ח שמאפיל ביום לעת הצורך והכא משום תקנה עשו כן ולפי"ז יש ליישב קצת מנהגם והבן. וקצת פלא שלא ציין לתשובה הנ"ל כי דרכו לציין בספריו.

בברכה וכט"ס דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שיח

טעם לטבילת עזרא, והדרכה לבוא בברית הנישואין

א' לסדר כולן שוין לטובה התשמ"ז בנ"י יצ"א
מע"כ ידי"נ הרה"ג וה"ח נו"נ חו"ב מוה"ר וכו' שליט"א
בביהמ"ד גבוה לעיקוד נ.ז.

אחדשכת"ר בידידות וכו'.

ובד"ת אשר שאל מה שנוהגין שם בישיבה הקדושה לאותם שנותנין הדרכה לחתן הנקרא (חתן שמועס) מראים לחתן שטעות הוא דטבילת עזרא היתה בשביל קדושה או סייג לתורה אלא היתה בשביל שתהא האשה יותר חביבה על בעלה כשהוא עמה ויהיו הבעלים מקושרים לנשותיהם, ומסתמכים על דברי האור שמח (פ"ד מהל' איסו"ב סוף ה"ח) שטעם לתקנות עזרא כולם הם בשביל קיום האומה ולחיי המשפחה שיהיו מקושרים לנשיהם ותהא אשתו חביבה עליו ע"כ. ומזה מסבירים לחתן שאתה רואה שאין תקנת עזרא לטבילה מטעם קדושה ופרישות כמו שחשבת תמיד אלא הוא כדי שתהא שהאשה יותר חביבה על בעלה כשהוא עמה ויהיו מקושרים לנשיהם ע"כ.

והנה בדברי האור שמח נדבר בסמוך, אמנם בעלם הדבר נראה דחסרון ידיעה יש כאן. ואפרש שיחתי, גרסינן בירושלמי ברכות (פ"ג ה"ד) א"ר יעקב בר בון כל עלמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו בני ישראל כתרנגולין הללו משמש מטתו ועולה ויורד ואוכל וכו' א"ר חייא בר וואה כל עלמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה, שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר אני אלך ואעשה צרכי ובא ושונה כל צרכו, ומתוך שאתה אומר אסור הוא בא ושונה כל צרכו. תמן אמרו אפילו לשמוע דברי תורה אסור. א"ר יהודה בר טיטס ר"א בשם ר"א בתחילה והיו נכונים ליום השלישי אל תגשו אל אשה, תניא זבין וזבות נדות ויולדות קורין בתורה ושונין מדרש הלכות והגדות ובעל קרי אסור בכולן, ר"א בר אחא בשם ר' שונה הלכות רגיליות ובלבד שלא יציע את המשנה, אית דבעי מימר ובלבד שלא יזכיר אזכרות וכו' ע"ש. ופי' בפ"מ שם מתוך שאתה אומר אסור הוא ללמוד בלא טבילה והוא מתעצל לטבול מונע עצמו מתשמיש ובא ושונה כל צרכו בלי שום ביטול ע"כ.

עוד שם, בימי ריב"ל בקשו לעקור את הטבילה מפני נשי הגליל שהיו נעקרות מפני הצינה, א"ל ריב"ל דבר שהוא גודר את ישראל מן העבירה אתם מבקשים לעקור אותו, מהו גודר את ישראל מן העבירה, מעשה בשומר כרמים אחד שבא להזקק עם א"א עד שהן מתקינין להם מקום אינן הן טובלין עברו העוברין והשבין ובטלה העבירה ע"ש. ובש"ס בבלי דילן (ברכות כ"ב ע"א) א"ר חיננא גדר גדול גדרו בה, דתניא מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה אמרה לו ריקא יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן מיד פירש ע"כ. ועיין עוד שם (כ"א ע"ב) תנן זב שראה קרי וכו' אמר רב נחמן עשאה ר"י כהלכות ד"א, דתניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה ברתת ובזיע אף הכא באימה וביראה ברתת ובזיע. מכאן אמרו חכמים הזבים והמצורעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורין וכו'. ובתוס' (שבת פ"ו ע"א ד"ה מנין לפולטת) אע"פ שבאותה שעה עדיין לא נתנה תורה, מ"מ מסתמא הקפידה תורה על דבר שעתיד להיות טומאה אחר מתן תורה, ואע"ג דלא הקפידה על זבין ומצורעין ובועלי נדות וכו' בעלי קריין אסורים, פירוש דבעל קרי אינו באימה וביראה דמחמת קלות ראש הוא בא ע"כ.

הנה מבואר בש"ס בבלי וירושלמי דתיקון עזרא הי' משום גדר וסייג לתורה שלא יבואו לידי עבירה כמעשה דהאי שומר ובאחד שתבע אשה, וכדר' חייא בר וואה שאם אתה אומר שהוא מותר אף הוא אומר אני אלך ונמלא מבעל תורה וחכמים עשו סייג שלא לבטל תורה, וגם משום

שהוא דרך קלות ראש ומה"ט לא גזרו בשאר טמאים זבין וזבות נדות ויולדות רק על בעלי קריין וכדעת התוס', וגדולה מזו כתב רש"י (ברכות י"ח ע"ב ד"ה ונחת) וטבל לקריו כדי לעסוק בתורה, ובגהש"ס שם ליין עיין ב"ק פ"ב ע"ב תוס' ד"ה אתא וכוונתו דשם ביארו ז"ל דהי' טובל לחולין בטהרה ע"ש. ומיהו כבר הבאתי ראי' לדבר רבינו הגדול רש"י ז"ל דכל רז לא אניס ליה והכי מבואר בתדב"א (פ"ז) דכבר במצרים היו טובלין לקריין, וז"ל התדב"א, דם מפני מה בא עליהם, מפני שהיו רואים את ישראל טובלין מטומאתן ומתשמיש מטותיהן ובנות ישראל טובלות מן הנדה ומן תשמיש. ונתישבו דברי רבינו הגדול רש"י ז"ל, ולכן בני ישראל נהגו מאז ומעולם לטבול טבילה זו מחמת קדושה וטהרה.

ובזה נלפענ"ד ליישב קושית התוס' (שבת פ"ו ע"א ד"ה ומנין) שהקשו דבאותה שעה עדיין לא נתנה תורה ומה פריך מנין, ותי' דהתורה הקפידה מה שעתיד להיות טומאה אחר מ"ת. ולפמ"ש כבר היו הם נזהרים גם קודם מ"ת בטבילה זו ושפיר אתי מה דפריך מנין לפ"מ שפירש"י והבן. ובזה נמי יש ליישב קצת דברי התוס' (ב"ק פ"ב ע"ב ד"ה אתא איהו ותקין בא"ד) שכתבו, אבל תקנת עזרא לא כתיב בקרא, והא דדריש במי שמתו (ברכות כ"א) מדכתיב והודעת לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת מה להלן ב"ק אסורין וכו' אסמכתא הוא דהא עזרא תיקן. והא דאמר שם (י"ח ע"ב) גבי בניהו בן יהוידע דתבר גזיזא דברדא ונחת וטבל לא לדברי תורה דאכתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה ע"כ, והתוס' לשיטתייהו דקודם עזרא לא טבלו טבילה זו. אבל לפ"מ שהבאנו דטבילה זו כבר טבלו גם במצרים (כמבואר בתדב"א רבה) א"כ אתי שפיר דבניהו טבל לתורה וכפירש"י הנ"ל ואתי שפיר הכל בס"ד.

ובמ"ש יש ליישב נמי קושיא אחרת דהרי בתוס' (שבת פ"ו ד"ה הקשו מנין לפולטת וכו') ותי' מ"מ מסתמא הקפידה תורה על דבר שעתיד להיות טומאה אחר מ"ת. ותמיה, דהרי אפילו לאחר מ"ת פולטה לא הוי אלא מתקנת עזרא, א"כ מאי תירצו על דבר שעתידה תורה לטמא ואדרבה לשיטתם שפי' (ב"ק הנ"ל) דהאי קרא אסמכתא בעלמא הוא א"כ אין פשט לתי' הנ"ל, ובפרט מה שסיימו דאע"ג דלא הקפידה תורה על זבין ומצורעין ובועלי נדות היינו משום טעמא דתניא (פ' מי שמתו) כתיב והודעתם לבניך וכו' מכאן אמרו זבין ומצורעין וכו' ובעלי קריין אסורין וכו'. א"כ ס"ל דלאו אסמכתא בעלמא הוא דאל"כ מאי פרכי ומאי מתרצי .ודו"ק כי לכאורה מכאן משמע דס"ל דהוא דרשא גמורה, ולפמ"ש אתי שפיר מאד דכבר נהגו בזה קודם מ"ת וכמ"ש בתדב"א.

איברא דפשוט דא"א לומר הטעם שנהגו לטבול מתקנת עזרא הוא כדי לחבבה על בעלה, דא"כ תקשה אמאי תלוי אותו בכלל בת"ת ובתפלה ותלו תליא בדלא תליא. ובפ"ד מהל' ק"ש (ה"ה) כתב הרמב"ם ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בע"ק לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול וכו', ובפ"ד מהל' תפלה כתב וכבר ביארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד בדברי תורה עד שיטבול ובית דין שעמדו אחר כן התקינו אף לתפלה שלא יתפלל בע"ק בלבד עד שיטבול, ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים. והנה אי הכוונה כפי שכתב לאהבת וחביבות האשה, א"כ מ"ט תלאו אותה בתורה ותפלה, וגם תקנת עזרא ותקנת חכמים אחר עזרא תקנה שני' לתפלה מ"ש תורה ותפלה הל"ל סתם דתקנו טבילה לעולם לאחר תשמיש שלא יהיו מצויים אצל נשותיהם ויהי' הנשים חביבים עליהם.

עוד יש לדייק לפי מחשבתכם אמאי אמרו דהתקנה היתה שלא יהיו ת"ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, והרי תקנת חז"ל של תפיפה וסריקה לכל בני ישראל נשים ואנשים ת"ח ועמי הארץ ובכולם רצה בתקנתם, ומ"ש כאן בטבילת עזרא לא חשו בתקנת נשי עמי הארץ וכל העולם לחבבם על בעליהם רק שלא יהו ת"ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים והע"ה ימצאו, ונמצא

אדרבה צריך לע"ה תקנה שהרי ת"ח ממילא עונת ת"ח רק פעם בשבוע וממילא יתכבה, אבל הע"ה שעונתו כל יום יתאוה בה וצריך יותר תקנה זו מת"ח כיון שאין לה שייכות לקדושה וטהרה ותורה ועבודה. והגם שפשוט שהתקנה היתה לכל העולם, אבל הטעם שנתנו הוא בשביל ת"ח ולתורה ולתפלה דוקא.

עוד נראה להותיב תיובתא, דבגמ' (שם כ"א) בעל קרי מהרהר בלבו וכו' ולקמן (דף כ"ו ע"א) זב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה ור"י פוטר, פי' אע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו אפ"ה צריך טבילה לד"ת כתקנת עזרא משום קרי וכן נדה שפלטה ש"ז אם באה להתפלל י"ח הרי היא כבעל קרי כדאשכחן בסיני שלשת ימים אל תגשו אל אשה (שמות י"ט) לפי שש"ז מטמא בפליטתו כל שלשה ולאחר מכן כבר הסריח וכו'. והרמב"ם (פ"ד מהל' תפלה ה"ה) פסק כחכמים וז"ל, לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו שאפילו זב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז ומשמשת שראתה דם נדה צריכין טבילה לק"ש וכן לתפלה מפני הקרי אע"פ שהם טמאים, וכן הדין נותן שאין טבילה זו מפני טהרה אלא מפני הגזירה שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד וכו' ואי הטעם משום חיבוב א"כ כשהאשה ממילא טמאה מה לטבילה זו שהרי ממילא טמאה היא טומאת שבעה וטבילה לא מרחקת אותה יותר ולא מקרבה כלל. ועיין תוי"ט (ברכות פ"ג מ"ו) שפלט ש"ז שע"י שתטמא ולא יהיו נשמעות לבעליהן ותתקיים שלא יהיו מצויים וכו', ומבואר שהתיקון הי' שלא יהיו נשמעות לבעליהן ולא מטעם של מחבבין שהיא היפך לזה.

אמנם פשוט דתקנת עזרא יש לה שייכות עם הבעל שלא יהי' מצוי אצל אשתו תמיד כתרנגול ועי"ז יתבטלו מתורה ותפלה וכדעת הירושלמי הנ"ל ולא תהי' התורה בקדושה כמו שצריך שהרי טבלו גם לתורה וכמ"ש רש"י בברכות הנ"ל קודם תקנת עזרא. ומה שתיקן עזרא נראה לפי שיטה זו לומר דעזרא לא בא אלא להוסיף תקנה לכולם שיהיו כת"ח, ואולי ראה שנתרשלו בטבילה זו בזמנו כשעלו מבבל. ואפשר דבאמת הא גרם שנשאו נשים נכריות בבבל שקדושה מביאה לידי פרישות, אבל הם כיון שהזניחו טבילה זו בבבל נתגבר עליהם התאוה לנשים נכריות שהיו טמאות, והכל לפי שלא הנהיגו עצמם בקדושה. ולכן בא עזרא ותיקן טבילה זו לכל שעי"ז יתקדשו, וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שהוא גדר לערוה (וכמ"ש בש"ס מעשה דירושלמי וחד גברא דבבלי) ממילא אתה מוצא גדר קדושה, שנתקדשו עי"ז ולא הלכו אחר נשים נכריות, זה אשר תיקן עזרא. אבל עצם הטבילה ישנה הוא עוד קודם מ"ת וכתדב"א רבה הנ"ל.

ולא אכחד מעטי מה שהרהרתי פעם, שבאמת קשה היאך זה בזמן קצר כזה של שבעים שנה נתערבו ח"ו בנשים נכריות. האמנם לפ"מ שנראה דע"פ ההלכה נשים נכריות אין בהם איסור נדה מה"ת, ובגזירת נשג"ז נחלקו מתי היתה, ועיין ע"ז (ל"ו ע"ב) ושבת (י"ז ע"ב) פתן שמן ויינן וכו' ובתוס' (ד"ה ועל בנותיהם משום דבר אחר), ועיין ר"ח ובנות כותים נדות מעריסתן וכו', וא"כ היו סבורין כדי להקל מאיסור נדות דאורייתא בבת ישראל נשאו נשים נכריות ר"ל, ולפי שלא רצו לחכות על בנות ישראל עד שיטהרו ויטבלו וזה גרמה להם הקלות שנפלו בה, ולכן כשעלו מבבל תיקן עזרא לכולם שיטבלו ועי"ז יתקדשו ולא יקל בעיניהם טבילתן ודו"ק.

וראיתי למע"כ שציין בגדו להרמב"ם (פכ"א מהל' איסו"ב הי"א) שכתב וז"ל, אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה בתשמיש המטה ויהי' מצוי אצל אשתו כתרנגול ופגום הוא עד מאד ומעשה בורים הוא, אלא כל הממעט בתשמיש הרי זה משובח והוא שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו, ולא תקנו בראשונה לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבלו אלא כדי למעט בתשמיש המטה. ויפה כיון בזה שכתב מפורש הרמב"ם ז"ל דתיקון עזרא הי' למעט בתשמיש ולהיות מופרש ולא יהי' מצוי אצל אשתו

כתרנגול והמעשה בעלמה פגום הוא מאד, ולא מטעם חביבות על אשתו אלא אדרבה.

ועיין בפ"ה מהל' דעות (הי"ט) וז"ל, ש"ז היא כח הגוף וחייו ומאור העינים וכל שתצא ביותר הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים, הוא שאמר שלמה אל תתן לנשים חילך וכו' אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת בשאר חלאים והאלף מרוב תשמיש, לפיכך צריך האדם להזהר בדבר זה אם רצה לחיות בטובה לא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו וכו'. ובפ"ה שם (ה"ד), אע"פ שאשתו של אדם מותרת לו תמיד ראוי לו לת"ח שינהיג עצמו בקדושה ולא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגול אלא מליל שבת לליל שבת אם יש בו כח וכו'. והנה כתב מפורש דמה שאינו מצוי אצלה תמיד הוא משום קדושה ש"ראוי לו לת"ח שינהיג עצמו בקדושה", ומה זו הקדושה שלא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגול וכו'. ומבואר מדברי הרמב"ם ז"ל דמה שתיקן עזרא שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים הוא מטעם להנהיג עצמו בקדושה, וא"כ תקנת עזרא מגדר קדושה יש בה ולא מגדר טומאה, וז"ש שהוא מקדש את הת"ח וזה פשוט וברור מאד ואין לזה שום שייכות עם לחבבה על בעלה אלא אדרבה לרחקה בריחוק שלא יבוא לידי ריבוי תשמיש וז"פ וברור מאד.

עוד יש להעיר אי הגזירה היתה לחבבה, א"כ למה גזרו בנשים לטבול הי' די באנשים, דבנשים כבר נתנה תורה וגזרה להם הזמן לחבבה כמבואר במס' נדה (ל"א ע"ב) תניא הי' ר"מ אומר מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה. ועיין רש"י קץ בה מאוסה עליו, אמרה תורה כל שעה שתראה תהא טמאה שבעה כדי שלא יהא רגיל בה ותתחבב עליו. עוד סתירה לדברי הבלים אלו שאם רצו בתקנה זו לחבבה על בעלה ולהוסיף על מה שאסרה תורה היל"ל בלשון חכמינו ז"ל שתקנו טבילת עזרא לחבבה על בעלה ולמה תלו אותה באיסור תורה ותפלה ועוד אם לחבבה על בעלה תקנו כמו שא"א לבטל תקנה של נדות שנתנה תורה לחבבה על בעלה כן נמי אין לבטל טבילה זו מטעם לחבבה ואטו כהיום לא צריכים לחבבה. אבל פשוט שתקנה זו היתה אדרבה להרחיק את הבעל ולקדש אותו בקדושה יתירה וכנ"ל.

והנה הרמב"ם ז"ל אע"פ שפסק כהני תלתא סבי כתב דמעולם לא ביטל טבילה זו וכ"כ כמה מחז"ל, ועיין ספר האשכול (ריש הל' ק"ש) באריכות דלתפלה לכו"ע לא בטלוה. ועיין רמב"ם (פ"ד מהל' תפלה ה"ו) מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בע"ק מתפלל עד שרוחץ את בשרו במים משום הכון לקראת אלקיך ישראל וכו'. ובר"ש (ברכות כ"ב ע"א סק"כ) אמר רב נחמן נהוג עלמא כתלתא סבי וכו' איכא מ"ד הא דאמר בטלוהו בין לתורה בין לתפלה ואיכא מ"ד ה"מ לד"ת אבל לתפלה בעי טבילה, ולא טבילה דוקא אלא רחיצה בט' קבין. וכתב רב האי גאון ז"ל כיון דבגמ' ליכא האי מילתא נקוט מנהגא דכל ישראל בידך שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו ע"ש.

והגם שכתבו הטור ועוד דכעת לא נוהגין אפילו בע"ק מ"מ כתבו המחמיר תע"ב, עיין טור וש"ע (סי' פ"ה) שהביאו כל דיני טבילת עזרא, ועיין רמ"א (סוס"י תר"ו) שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי בר"ה וביוה"כ, והארכתי בזה. ואי אין בזה משום קדושה וטהרה כלל, א"כ מ"ש יוה"כ משאר כל השנה, ואדרבה הרי ביוה"כ ליכא תשמיש כלל ובהא לית מאן דפליג דנהגו אפילו הני שלא נהגו בכל השנה לטבול טובלין בעיוה"כ לשם קדושה וטהרה מטומאת קרי. וא"כ פשוט דיש בטבילה זו משום טהרה וקדושה עכ"פ לתפלה, וכיון שכן הגם שבטלוהו לתורה אבל פשוט דהטובל קדוש יאמר לו ותע"ב וכמ"ש הרמ"א ועוד וכן נהגו כל צדיקי אמת. ועיין מג"א (סי' שכ"ו סק"ט) ובבאה"ט (שם סק"ה) דנהוג עלמא לטבול אפילו בשבת. ועיין מס' ברכות הנ"ל רב חמא טבל במעלי יומא דפסחא להוציא רבים, ועיין תוס' שם שני דעות בפי' ועכ"פ להוציא רבים צריכים טבילה להרבה שיטות ועיין רא"ש בה' למס' ברכות (דף כ"ב

ע"א סי' כ"ח) איכא מאן דאמר הא דאמר בעלוה לטבילותא בין לדברי תורה בין לתפלה וכו' וכתב רב האי גאון ז"ל כיון דבגמ' ליכא האי מילתא נקוט מנהגא דכל ישראל בידך שכל בעלי קריין אף על פי שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו ועיין מעדני יו"ט אות ל' שם ומבואר דאין זה שייכות כלל לחבב על בעלה. ובכהנים אין נושאים כפים כשטמאים לקרי וצריכין טבילה, ומה"ט כתבו כמה פוסקים הקילו בנ"כ בכל יום שלא יכלו לטבול במקומות הקרים ע"ש ודו"ק.

ויש תולין עצמן ברבינו הגר"א שאסר לטבול בשבת משום סחיטה, ואומר אני דאדרבה מדברי הגר"א ראי' לעצם הטבילה אלא שס"ל דבשבת אין לטבול משום מתקן גברא או משום סחיטה וכמו שגזרו אפילו הזאה במקום פסח, הכ"נ ס"ל כאן לענין סחיטה. אבל בעצם הטבילה יכולנא לפרש כשאר פוסקים, שהרי הגר"א (סי' שכ"ו סק"ט) כתב וז"ל, אדם וכו' עמ"א והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ות"ה שאוסרים וכ"כ מג"א בסי' קכ"ח ס"ק ע' ע"ש, עכ"ל. וכבר דייק בנמ"ק (א"ח סי' שכ"ו) אמ"ש הגר"א דבסי' קכ"ח כתב המג"א לאסור וזה אינו כפי שפי' המחה"ש דאע"פ שמותר לטבול בשבת מ"מ נהגו קצת למנוע משום סחיטה שלא יוכלו ליזהר וכו'. וסיים המג"א (שם) וי"ל דאם הוא ליל טבילה ישמש ויטבול שחרית, עכ"ל. הרי שכתב להלכה שיטבול ע"ש. עכ"פ על עצם הטבילה לא ערער הגר"א ז"ל אלא על איסור סחיטה.

ועיין ספר האשכול (ריש הל' ק"ש) וז"ל, והרואה קרי ביוה"כ בזמה"ז אי מחוייב בטבילה או ברחיצה בעלמא צ"ע, יש מי שאומר שא"צ וכו' ואנן לעניות דעתן חזי לן דצריך רחיצה כמו בחול וכו' וכ"ש בע"ק שאינו יכול להתפלל שצריך לרחוץ בט' קבין וכ"ש ביוה"כ שצריך טהרה יתירה, כך כתב הרב ר' יהודה ז"ל. ובסי' ג' שם, ונשאל עוד רבינו האי גאון ז"ל ודפרישתון שראיתם בדברינו בעל קרי שאין לו מים אל יתפלל ושאלתם מי שראה קרי בליל שבת או יו"ט היכא עביד, חייב לטהר בצונן אע"פ שהוא חולה ובא לידי סכנה או פטור מן התפלה או שיש לו תקנה להחם חמין בע"ש ויו"ט וכו' הכין חזינא אם חשש בשבת שמא יסתכן אם רוחץ בצוננים פטור הוא מן התפלה וכו' וזכורים אנו כמה שבתות שהיינו אצל מר רב אהרן גאון ז"ל שהיינו מתפללין והוא יושב מן התפלה עד הערב, ע"ש מה שפלפל בטבילת חמין. ומ"מ לעצם הדבר מבואר דמה שאסר טבילה בשבת אינו מורה שלא צריך טבילה. ושמעינן מיהא מכל הני דהאי טבילה הוא משום טהרה יתירה וכמ"ש לענין ר"ה ויוה"כ ולענין נשיאת כפים של כהנים ולענין ש"צ. כללו של דבר תקנת עזרא היתה לתוספת טהרה וקדושה בישראל ולא ח"ו להפך התורה מקור מים חיים.

ודברי האור שמח (פ"ד מהל' איסו"ב סוף ה"ח) צריכין ביאור. וצ"ל דס"ל דמלבד מהטעמים המבוארים יש עוד טעם בדבר לחבב וכמ"ש דכל תקנת חז"ל יש בהם טעמים וטעמים שונים והרבה טעמים, ואין מגלין כל הטעמים כמבואר במס' ע"ז (כ"ט ע"ב) אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינות עו"כ, א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה וכו' השיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודיך. וע"ש (ל"ה ע"א וע"ב) ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו וכו', וזה בחינת סוד ה' ליראיו ע"ש ודו"ק. ועיין עירובין (כ"א ע"ב) אמר רב המנונא מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל ועל כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים. ונמצא דס"ל להאור שמח דחוץ מטעם זה יש עוד אלף וארבע טעמים לטבילת עזרא.

ובאמת כי דבריו תמוהין במ"ש דהמעיין יראה דלא חשבה הגמ' בהנך דעזרא מידי דהוי סייג אל התורה רק תקנות שהמה מועילים אל קיום האומה ולחיי המשפחה שיהיו מקושרין לנשיהם ולא יגרשו אותם וכו' ע"ש. והוא פלא.

שהרי חשב שם תקנה ראשונה שקורין במנחה בשבת וקורין בשני וחמישי ומפרש קורין במנחה בשבת משום יושבי קרנות, ופרש"י יושבי חנויות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני וחמישי תיקון בגינייהו קריאה יתירה, ושיהיו קורין בשני וחמישי שלשה גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין, ושיהיו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת. והנה פשוט דהוא תקנה שאין לה שייכות עם קישור לאיהם ונשיהם.

גם כי בעיקר התקנה, הנה כבר הבאתי לעיל דבירושלמי (ברכות פ"ג ה"ד) א"ר יעקב בר אבין כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו וכו' ולא משום לחבבה על בעלה ולא יזכר ולא יפקד בשום מקום בתקנה זו משום חיבוב על בעלה. איברא דמהא גופא שמעינן שהרי לר"מ (נדה ל"א) שעיקר טעם נדות לאשה הוא כדי לחבבה על בעלה, וא"כ מי יאמר כיון שאינו אלא לחבבה על בעלה אין בה משום קדושה וכל מה שנאמר בהל' נדה. א"כ אפי' נימא שטבילת עזרא נמי לחבבה על בעלה, אבל לא גרע מנדה שהוא לחבבה על בעלה ואין זה עיקר הטעם כמובן, וזה פשוט מאד.

האמנם דע כי תיקון עזרא שהי' שלא ילמדו תורה בלי טבילה או תורה ותפלה אין תקנתו והמצאתו שהמציא טבילה זו, שהרי הרואה קרי טמא הוא מה"ת ונפשו מתועבה וטבילה לבעל קרי בעצמה לא היה צריך עזרא לתקן כי מקרא מלא הוא (דברים כ"ג) כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא אל תוך המחנה והי' לפנות ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא אל תוך המחנה. ובספרי, אין לי אלא מקרה לילה, מקרה יום מנין, ת"ל אשר לא יהי' טהור מכל מקום, א"כ למה נאמר מקרה לילה, שדיבר הכתוב בהוה. והגם דל"ל האידנא טומאה וטהרה, מ"מ טומאה זו היוצאת מגופה גרע משאר טומאות, וכהן שלא ראה קרי אוכל בחלת חו"ל או שטבל לקריו לדעת קצת פוסקים, אבל בשאר טומאות לא איכפת לן. וכן לענין תפלות ביוה"כ. וז"ל השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ק' קדושת הידים) עת לדבר עתה מכלל טהרת הקומ"ה סוד מקו"ה כי מקוה טהרה גדולה לקומ"ה ע"כ אותיות דדין כאותיות דדין.

מתבאר מהזוהר כי סגולת הטבילה היא להחזיר הנשמה למקומה, כי מי שהוא טמא אין לו נשמה, כי הנשמה מקורה בטהרה כאמור נשמה שנתתה בי טהורה נשמת אלקים רוח חיים ואין מקומה בטומאה כי אין אני והוא יכולין לדור, ובפרט הפוגם הברית נשמתו מסתלקת. הרי מבואר דסגולת הטבילה דוקא לפוגמי הברית שנשמתו מסתלקת וע"י טבילה חוזרת, וע"ז לא הוצרך עזרא לתקן, ואין אדם חולק על זה שהטבילה הוא תיקון גדול למי שנטמא בטומאה זו הן באונס או ברצון ח"ו, אלא אפילו לטבול אחר שקיים מצוה וכיון לשם מצוה מ"מ הרי נטמא בטומאה זו שהיא טומאה היוצאת מגופו שצריך לטהר מטומאה, וכיון דלא בעי הזאה שלישי ושביעי לזה מהני טבילה ויוצא מידי טומאה זו אפילו בזמה"ז וזה פשוט מאד. ולכן פשוט דכל מי שנטמא בטומאה זו בכל אופן שהוא, הן באונס הן ברצון הן בשוגג והן במזיד ואפילו לשם מצוה בעי טבילה לטהר עצמו ולקדש עצמו מטומאה זו. ועזרא תיקן דאפילו מי שאינו מקפיד על טהרתו מ"מ לא ילמוד תורה ולא יתפלל בלי טבילה זו, ונתן טעם כדי שלא יהיו בנ"י מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים, אבל פשוט דמעלת הטבילה של טומאה זו אינה נפקעת ולא נקבעת בתיקון עזרא, כי מעלתה לטהר גופו ולהחזיר נשמתו אליו.

וגדולה מזו כתבו דבע"ת נמי צריך טבילה, והיינו כל בע"ת אפילו לא באה לו טומאה זו. ובאמת מהאי טעמא נהגו חסידים ואנשי מעשה לטבול בכל יום ע"פ מה שאמרו ז"ל (שבת קנ"ג ע"א) שוב יום אחד לפני מיתתך, ופריך וכי אדם יודע באיזה יום ימות, ומשני כ"ש עשה תשובה היום שמא ימות למחר. א"כ בכל יום חייב אדם לשוב בתשובה, והשב בתשובה צריך טבילה במקוה. ובכתבי האר"י הקדוש מבואר דהטובל לשם תשובה צריך י"ד טבילות.

עיין שליט"א הנ"ל שהביא כן וז"ל, הרי בכל ע"ש ג' טבילות ומי שטובל לשם תשובה באיזה יום מהימים צריך י"ד טבילות, וטעמם מבוארים בכתבי הקודש להארי"י ז"ל מפוזרים במקומות. וע"ש מה שהאריך בכמה תיקונים לטבילות וסיים, וזהו סוד בזוהמ"א בגימ' טומא"ה, וטבילו"ה עם הכולל בגימ' הו"א אד"ם, כלומר בטבילה הראשונה העביר זוהמתו עונו שהיתה מטמאת אותו ונעשה כנולד דמי, ואחר שילא מטבילה יתלבש כדרכו ואז הוא טהור וקדוש מסיטרא דמסאבא דשריא עליה קודם, וכשזה קם זה נופל וכשהטבילה באה אז רוח מסאבא נופלת ובורחת ומסתתרא, וכן עולה טבילו"ה עם הה' אותיות כמנין טומא"ה ודי ע"כ ע"ש.

עכ"פ פשוט דטבילה כשהוא לעצמה הוא מטהרת הטומאה והנשמה חוזרת טהורה ע"י הטבילה במקוה. ומה שאמרו שעזרא לא תיקן לענין טומאה וטהרה, הדין אמת דהא ודאי לא צריך לתקן שהוא מדאורייתא ומה"ת מאי יוסיף עזרא בתקנתו. אבל עזרא תיקן לאותן שלא הוזהרו בטבילה מחמת סיבות ואסר ללמוד תורה ותפלה כל זמן שלא טבלו מטומאה זו משום טעמו שלא יהיו מצויין כתרנגולין, אבל יהי' הטעם מאיזה שיהי' קדושת הטבילה מאותו טומאה לא יוסיף ולא יגרע בתקנתו שהטבילה על זה מה"ת לשטוף ממנו טומאת הגוף ורוח דמסאבא ולהחזיר לו נשמתו הטהורה, וכ"ש לפוגמי הברית ר"ל, ולא נחלק על זה אדם מעולם רק מי שלא ידע מאי קאמר.

ואחד מרבני הכולל דישיבתינו הקדושה העיר מש"כ בספר מאור ושמש (ריש פ' אמור) וז"ל, ואם הוא לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו אי אפשר בשום אופן להגיע לגופי התורה ומצות, ואם הוא לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור יוכל לבוא חלילה לידי אפיקורסות. ובזמנים הקודמים שהי' דבר ה' יקר בימים ההם ולא היו יודעים מיראת הרוממות כלל, זאת הי' מחמת שהיו לומדים תורה ולא נזהרו בטבילה זו, והכת ש"ץ ימ"ש שהיו אז בימים ההם, ומזה נעשו אפיקורסים שלמדו ספרי קבלה בטומאת הגוף. הי' העולם שמם עד שבאו שני המאורות הגדולים הריב"ש טוב והאדמו"ר הרב רבינו אלימלך נבג"מ והם פתחו שער לה' צדיקים יבואו בו שלא יהרהר אדם שום הרהור תורה עד שיטבול עצמו לקריו, שחכמי הגמרא לא בטלוהו אלא מפני שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה. אבל אותן האנשים הרוצים להשיג גופי תורה ומצות צריכים להיות נזהרים מאד בטבילה זו ע"ש.

ועיין במלפה איתן (ברכות כ"ב) שכתב דנהי דבטלוהו חז"ל לחיוב טבילה, אבל ודאי כשטובל נטהר מטומאתו ומקיים המצוה שטובל ולומד תורה בטהרה ע"ש. ולפענ"ד די בזה למי שרוצה לראות האמת גודל הענין של טבילת עזרא וקדושתה בין מש"ס ופוסקים ובין מהמחברים, ומי שאינו רוצה לראות מוטב שיהיו שוגגים, ואין להרבות בזה דיבורים והשומע ישמע והחדל יחדול.

סימן שיט

עוד להנ"ל

הנהגות לבן תורה בשנה הראשונה

ועל דבר אשר שאל עוד להסביר לו מה שמלמדין עוד לחתנים דברי רבינו בעה"ט עה"ת (פ' תצא) עכ"פ ושמח את אשתו שפי' ושמח מנין של ושמ"ח חייב בחמשים המטה בשנה שהן כל ימות השנה חוץ מיוה"כ. ומזה רוצים ללמוד דברים של מה בכך שיש מצוה בשנה ראשונה בכל יום לחמשים ע"כ.

ובאמת כי דברי רבינו בעה"ט כבר הקשו עליו במקום אחר, והאמנם פשוט דח"ו אין הפשט כמו שרבים טועים בו, ועתה אשאל אם נאמר כפשוטו א"כ בתשעה באב נמי חייבין ח"ו בחמשים שהרי לא הוציא רק יוה"כ, ובשעת נדתה נמי שהרי אין לך אשה שאין לה וסת, ואם אין לה עכ"פ חייבת לשמור על עונה בינונית משלשים לשלשים, לבד מימים שע"פ קבלה אסור לשמש

כגון שבועות ור״ה אם לא לטובלת, וגם בזה יש עקולין ופשורין. וא״כ האיך כתב מנין של ושמ״ח חייב בחשמיש.

ברם הרי רבינו הוא בעל הטורים והוא כתב הטורים דרך פסק ובעה״ט עה״ת דרך רמזים ודרוש, ועתה נחזה מה דעתו בטור שהם כתב הלכה למעשה. הנה בסי׳ ר״ח וז״ל, ואם הי׳ נשוי לא יהא רגיל ביותר עם אשתו כדאמרינן שלא יהו ת״ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, ולאו דוקא ת״ח אלא ה״ה נמי כל אדם, ונקט ת״ח שהפרישות מצויה בהם, אלא בעונה האמורה בתורה. הטיילין שפרנסתן מצויה להם ואין פורעין מס עונתן בכל יום, הפועלים שעושין מלאכה בעיר אחרת ולנין בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע, ואם עושים מלאכה בעירם פעמיים בשבוע, והגמלים אחת לשלשים יום, והספנים אחת לששה חדשים, ועונת ת״ח מליל שבת לליל שבת. וכל אדם צריך לפקוד את אשתו בליל טבילתה ובשעה שיוצא לדרך. ואף שהוא מצוי אצלה לא יכוין להנאתו אלא כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל וכו׳ ע״ש. ועיין ש״ע או״ח שם.

ומבואר מדברי רבינו הגדול הטור ז״ל מה שס״ל להלכה, דמי שהי׳ נשוי דינו היאך יתנהג עם אשתו ולא יהא רגיל ביותר עם אשתו כדאמרינן שלא יהו ת״ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, ולאו דוקא ת״ח. וא״כ כ״ש האחנים שהם בני ישיבות ובני תורה נקראים שהם בכלל הזה שלא יהיו רגילים אצל נשותיהם כתרנגולים, אלא כל אחד לפי מדרגתו ועונה האמורה להם בתורה, וזה פשוט וברור. ואין חילוק בזה בין שנה ראשונה לכל ימי חייו. והרמב״ם (פי״ד מהל׳ אישות) עונה האמורה בתורה וכו׳ ת״ח עונתן פעם אחת בשבת מפני שת״ח מתיש כחן, ודרך ת״ח לשמש מטתן מלילי שבת ללילי שבת. ובפט״ו ה״א כתב, האשה שהרשת את בעלה אחר הנישואין שימנע עונתה הרי זה מותר. במה דברים אמורים כשהיו לו בנים שכבר קיים פ״ו, אבל אם לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים מפני שהוא מ״ע של תורה שנא׳ פרו ורבו, ע״כ. ועיין ה״ה (שם), ופירושה שיבעול בכל עונה כמ״ש רבינו, ודבר נכון הוא דודאי יש לה זמנים ידועים, ע״כ. הנה מבואר מדברי הטור והרמב״ם ז״ל דעונת האשה ידוע וזמנם ידועים יש להם ואין להוסיף ולא לגרוע עליהם בכתם. ועיין ספר בעלי הנפש להראב״ד ז״ל מה שהאריך בשער הקדושה. ולכן אפילו היו דברי הבעה״ט כפי טעותם נמי, הרי קיי״ל דכל שפוסק סותר דבריו אזלינן בתר דוכתיה שפסק הלכה למעשה, וא״כ פשוט כיון דבש״ע דפסק הלכה למעשה הוא עיקר, ומש״כ בבעה״ט בעל לגבי העיקר שפסק בש״ע. וא״כ פשוט דמה שאמר בטור הוא להלכה, ולא חלקו לא הרמב״ם ולא הטור ולא שום פוסקים בין שנה ראשונה לשאר שנים אלא בין יש לו בנים או אין לו בנים, וגם בזה לפי הזמן הידוע וכנ״ל.

אלא דלעולם הבעה״ט לא נגע ולא פגע והאמת יורה דרכו, דמ״ש רבינו הטור בבעה״ט וחשב מנין ושמ״ח ופי׳ שמנין של ושמ״ח חייב בתשמיש המטה, פשוט דהכוונה דשנ״ד ימים יש בתורה לבד מיוה״כ שמותרין מה״ת בתשמיש המטה, ולכן מנין ושמ״ח חייב בתשמיש המטה. ומיהו לקיים המצוה כל אחד ואחד לפי העונה, ואפילו נשא כמה נשים נמי אין לו להוסיף, וכמ״ש הרמב״ם נשא ד׳ נשים כל אחת פעם אחת בחודש ולמדה תורה דרך ארץ שלא יקח יותר, או שהתורה רמזה להטיילים שהם פרנסתם מצויה ואינן משלמין מס ועונתה בכל יום וכנ״ל. אבל לת״ח או בן תורה ח״ו מלהזכיר אפילו ואין להאריך בזה יותר.

סימן שב

עוד להנ״ל

ביאור דברי רש״י מטיל שלום בית

ומ״ש עוד שמראין לו לאחן מה שפרש״י (שבת קנ״ב) שאבר תשמיש משום שלום בית, והנה ודאי כן הוא שאמרו מטיל שלום בית בעל.

אבל אין שלום לרשעים אמר ה', ומי שעובר בשאט נפש אפילו באשתו ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר את תאותו ומביא עצמו לידי קישוי ותאוה כדי להשביע יצרו למלא תאות לבו מהנאת העולם ותאותיו עליו אמרו חז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי, ופריך בגמ' ולימא אסור, ומשני משום דקא מגרי יצה"ר בנפשיה. ודבר זה לאו מדנפשי אמינא לה אלא כן מפורש בראש המורים בהלכה זו רבינו הגדול הראב"ד ז"ל בספרו בעל הנפש (שער הקדושה) אשר כתב עליו בעל פלוגתיה רבינו הגדול הרז"ה וז"ל שער הקדושה כולו יפה ונעים, תמים דעים בדת שעשועים, ולהיישר מעשה לצנועים, אבל אין מוסרין דברי צניעות כי אם לצנועים, וע"ש נאמר ואת צנועים חכמה, ובהקדמה להל' נדה להרמב"ן ז"ל אמר משה בר נחמן וכו' ואען לאמר דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה שכבר קדמני א' קדוש דורש ולו נאה לדרוש וחיבר בהם ספר נכבד לבעלי הנפש וכו' ע"ש.

וכתב רבינו הראב"ד, ועתה תבין ותדע שלא יוכל האדם להגיע אל המדה הזאת (כלומר מה שזכר שם מקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים דהם שתי קדושות אחת קדושת המחשבה ואחת קדושת המעשה, ולא נקרא אדם קדוש עד שיתקדש מן העבירות במחשבתו ובמעשיו, והאדם אשר שמר את עצמו מגופי הטומאות ועבירות נקרא טהר ידים, אך האדם שישמור עצמו ממחשבות העריות ומשאר עבירות נקרא קדוש) עד שיניח מדבר המותר לו חלק מחלקיו ומנה ממנותיו ויגדור את עצמו בגדר הפרישה והמניעה מן הדברים המותרים לו שהם דרך מסלול להרגל עבירה כענין שאמרו כל המכניס ידו למטה מטיבורו תקצץ ידו על טיבורו וכמו שאמרו כל האוחז באמה ומשתין מים כאילו מביא מבול לעולם וכמו שאמר ר' יוסי מעולם לא נסתכלתי במילה שלי, והקשו א"כ ליקרייה רבינו הקדוש, אמרו רבי מילתא יתירה הוה ביה שלא הכניס ידו תחת אבנטו.

וכל הפרישה הזאת היתה גדר הערוה שלא תתגבר עליהם תאות העריות, לפי שהיצר מתקומם ומקטרג על האדם להשביע נפשו ולמלא כל תאותו בכל המותר, ואחר שלמדו למלא כל תאותו אם לא ימלא ידו במותר לו יסיתנו ויסיאנו למלא תאותו מן האסור הקל ומן הקל אל החמור ומן החמור אל החמור ממנו עד שאומר לו לך עבוד עכו"ם ותכפור במי שאמר והי' העולם שליח דין וליח דיין וכו' כל אלה דברי היצה"ר שהוא מסית האדם ואומר לו דע כי מות תמות ראה חיים עם האשה אשר אהבת וגו' הרי זו הסבה בהנאת הנפש ותאות היצר, וע"כ הסבה בדבר היתר וכו' וצריכין אנו לברור את המותר מתוך האסור וקבול שכר מתוך שלום העון, כי המצוה הזאת צוה הקב"ה שתי מצות עשה ואחת לא תעשה לאדם ולאשתו, פרו ורבו ומלאו את הארץ וגו' לא תעשה שארה כסותה ועונתה לא יגרע, והמקיים ב' מצות עשה ואחד לא תעשה שכר הרבה יש בדבר, והפסיד שכרו בקלקול מעשיו ומאבד מתנותיו בביטול מחשבותיו ראוי להקרא בער סכל ופתי.

והנה ביאר רבינו ז"ל ד' כוונות אשר המעשה והכוונה נכונה הוא במצות אלו: א) לשם מצות פרי' ורבי', והיא נכונה מכולם כי הוא מקיים בה שתי מצות עשה. ב) לתקן הולד כמו שאמרו ז"ל שלשה חדשים ראשונים קשה לאשה וקשה לולד, אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד, אחרונים יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך הולד יוצא מלובן ומזורז, וגם הוא הכונה נמשכת בכוונת פרי' ורבי'. ג) אע"פ שאין בה לא זה ולא זה כגון שילדה אשתו והיא מניקתו אלא שהיא משתוקקת אליו והוא מכיר בה שהיא משתדלת שיתן דעתו עליה, וכן בלאתו לדרך שהאשה משתוקקת אליו, גם על אלה יש קיבול שכר והוא הוא מצות עונה האמורה בתורה דמיון שארה כסותה שהם לצרכי האשה והנאותיה. ד) שהוא מתכוין לגדור עצמו מן העבירות כדי שלא יתאוה לעבירה כי הוא רואה יצרו מתגבר עליו ומתאוה אל הדבר ההוא, גם זו יש בה שכר אבל לא כראשונות לפי שהוא יכול לרדות יצרו ולכבוש תאותו כענין שאמרו אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע.

ועוד אמרו יצר תינוק ואשה שמאל דוחה וימין מקרבו. מ"מ מי שכוונתו לכך שיהא שבע מן ההיתר כדי שלא ירעב ויתאוה לאיסור כוונתו לטובה ויש לו שכר וכו' שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו מצטער ואיננו רוצה לצער אותה וכו'. אך יש הפרש בין הכוונה הרביעית לשלשה הראשונות, שאם תכוין לעצם הכוונה שאמרנו יש לו שכר גדול שהוא המצוה כהלכתה. ואם לא יתכוין לעצם הכוונה אלא גם להנאת עצמו גם הוא יש לו שכר כאדם שעשה מצוה שלא בכוונה אך לא כמתכוין לשם מצוה. והכוונה הרביעית אם לא יתכוין לגדור עצמו מן העבירה אלא להנאת עצמו הוא מתכוין אין לו שכר כלום וכו' וקרוב הוא להפסד ורחוק מן השכר. אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו גובר עליו, והוא מעורר תאותו ומביא עצמו לידי קישוי לדעת ותאוה כדי להשביע יצרו למלא תאות לבו וכו' ודאי הוא הדרך לעלת היצר שאמרנו בתחילה ראה חיים עם האשה אשר אהבת כי היא חלקך בחיים, ומן ההיתר יביאנו אל האיסור, ועל זה אמרו המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי, ואמרינן לימא אסור משום דקא מגרי יצה"ר בנפשיה. והעושה מעשה זה דומה למי שהוא שבע ואוכל יותר מדאי ושותה יותר מדאי עד שהוא משתכר ומקיא ומתלכלך, כגון זה ודאי דומה לבהמה כי כן דרך הבהמה אוכלת עד שיאחזנה דם ותמות. גם בש"ע (א"ח סי' ר"מ ס"א) פסק דע"ז אמרו המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי כיון שנתכוון רק להנאתו ע"ש.

וז"ל הרמב"ן ז"ל פי' אחרי עה"פ אל כל שאר בשר לא תקרבו וגו' ודע כי המשגל דבר מרוחק ונמאס בתורה זולתי לקיום המין ואשר לא יולד ממנו הוא אסור וכן אשר לא טוב בקיום ולא יעלה בו תאסר אותו התורה ולכך יאמר שארה הנה זמה היא כלומר אינם נישואין ואישות כי לא יצליח אבל היא זמה מחשבת תאוה בלבד ע"ש בהגדרת ענין המשגל והבן.

ואתה נשוב תשובת השאלה ונאמר כי אמת הוא הדבר שנתנו חכמים מדת העונה לכל אחד ואחד לפי כחו. ואמרו שאם יראה שהיא מבקשת אותו המעשה והיא צריכה בכך בהשתדלותה עמו ובהתקשטה לפניו והרי הוא חייב לשמחה. ואחרי שראינו את כל אלה שהאדם חייב לעשות חפצי אשתו ולשמחה במצוה זו בכל עת שהיא צריכה לה על כן התירוהו שתהא שמאל דוחקה וימין מקרבת פן תסיתהו לעבור על המדה ותמשיכהו אחריה אל הבלי העולם ויאבד מן העולם בעבירה וע"כ צריך האדם לשבור תאותו ולהכניע יצרו בדחיית השמאל כדי שלא יבוא לידי איסור ויגיע לידי עונש. וראינו לרבותינו ז"ל שהיו חסידים גדולים והיו גודרים עצמם בכמה גדרים והיו מהן מי שלא הי' רוצה ליהנות במלבושין נאים כגון ר"י בר אלעאי והי' מהם שפירש מאשתו אחר שקיים מצות פ"ו, וכל אחד הי' גודר א"ע לפי מה שהי' מכיר את טבעו ורואה במה תקנתו. וכן אמרו בהגדה על ענין היצר אברהם השלים עמו ועליו נאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. דוד עשה עמו מלחמה וראה שלא הי' יכול לעמוד בו עמד והרגו שנא' ולבי חלל בקרבי. פי' אברהם הי' יצרו רך וטבעו נח שלא הי' צריך לעשות עמו מלחמה כמ"ש בתחילה אברהם שלא הי' ממליך אלא על רמ"ג איברים ולבסוף אברהם שהמליכו על רמ"ח איברים שהוסיפו לו ממשלה על שתי אזנים ועל שתי עינים ועל הגויה. אבל דוד הי' יצרו קשה וחזק והי' צריך לעשות עמו מלחמה בכל יום, וכיון שראה שלא הי' יכול לעמוד כנגדו עמד עליו והרגו. יש מפרשים הרגו בשקים ובתעניות, ויש מפרשים שפירש מן האשה לגמרי כי ראה שמתוך ההיתר הסיתו אל האיסור, כדאמרינן משביעו רעב מרעיבו שבע. ובין כדברי זה ובין כדברי זה כיון שראה יצרו מתגבר עליו שם את פניו להכניעו ולהכריתו. וכן כל אדם יעשה בדעת לפי מה שהוא מכיר טבעו ויצרו.

וצריך אדם לשמור את עיניו, וכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ואמרו בהגדה לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה אינון, וכן אמר החכם תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה, ואמר הב לי לבך ועינך ואנא ידע דאת דילי. וראשון לכל הראשים שידע אדם יצרו ויכיר את כחו, ויתן לבו למי יעבוד וממי יירא ומצות מי

יעשה ומי הזהירו כמ"ש דוד המלך ע"ה לשלמה בנו דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם. ע"ש דברים נפלאים כי לא ראיתי להעתיק כל דבריו, רק מה שנוגע להני שלומדים החתנים ומוציאים איזה מראה מקום שלא יבינו ויש בזה להקל ולהכניס בעצמו היצה"ר ח"ו ללומדים זה ושאני עריות דמשכי, ולכן אין דורשין בשלשה. וצריך להראות כל הני מקומות והם דברים מבוארים, ולא הבאתי מאיזה מעשה או דבר שיאמרו שהוא ענין של חסידות. והרי לן ראש המורים והפוסקים וכולם עונים עליו באימה וביראה קדוש רבינו הגדול הראב"ד ומי בעל הנפש יבוא אליו.

והנה ימצא גם שם מדברי רבותינו עד כמה שמרו עצמם אפילו לא להניח יד למטה מטיבורם וכיו"ב, ולא ח"ו כמו שרוצים לעשות מצוה ר"ל ממשמוש במקום החורפה שכתב במכתב הקודש והכל עוד בכביכול לש"ש.

עוד ימחול נא לעיין שם באגרת הקודש להרמב"ן ז"ל שהאריך ג"כ בהנהגת האדם בשעת הזיווג אשר באמת אלו דברים חייבים החתנים לדעת והם דברים מבוארים בראשונים מלאכי מעלה. ובפ"א שם נמצא, חיבור האדם סיבת קדושת ה' או חילולו כפי הבנים שהוליד, ועל זה צוו אותנו והזהירנו לקדש עצמנו בשעת התשמיש כאשר באה הקבלה בפסוק והזהרתם את בני ישראל מטומאתם מפני שזאת היא הסיבה להוליד צדיקים מקדשים שם שמים או רשעים מחללים ש"ש.

ועוד שם בפ"ב, החיבור הוא קדוש ונקי כשיהי' הדבר כפי מה שראוי ובזמן הראויה ובדעת הראויה וכו' נמצא חיבור האדם לאשתו שהוא כראוי שהוא סוד בנין העולם וישובו וכו ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וסוד זה שאמרנו בזמן שהאדם מתחבר לאשתו בקדושה ובטהרה שכינה ביניהם בסוד איש ואשה וכו' ואחר שעוררתיך על סוד מהות הדרך האחד מהחיבור אודיעך הדרך השני והוא היפך הראשון כי בזמן שאינו מתכוין האדם לשם שמים אותו הזרע הנמשך היא טפה סרוחה אין להשי"ת חלק בה ונקרא השחית דרכו על הארץ והוליד לבהלה ונוטע נטע אשרה ומפטם עגל לע"ז בהיותו מזריע זרע מקולקל, וטפה שלא נזרקה בה נשמה רק סלון ממאיר והוא שאין לשם חלק בה ועליו נאמר זורו רשעים מרחם כאשר אמרנו. והנה צוה הקב"ה ואמר עכ"ז והייתם קדושים כי קדוש אני וכו'. ע"ש מה שהאריך עוד הרבה, אמנם לא ראיתי להכביד עול, אבל מי שרוצה לדעת דרך השם במנהגי זיווג א"א לו להיות בלי ללמוד דבריהם הקדושים בבעל הנפש להראב"ד, ואני חושב שדי בזה לרוצה לדעת האמת.

ובש"ע א"ע סי' כ"ה ס"ב ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצלה תמיד שדבר זה הוא פגום מאד ומעשה בורות הוא אלא כל הממעט בתשמיש ה"ז משובח וכו' ואף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו בפ"ו וכו' והנה לפי דעתם הטועה הנה מבואר היפוך בש"ע מדבריהם שהם אומרים להרבות תאותו והנאתו ובש"ע פסקו ההיפוך דאף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו וכו' וכן פסק בא"ח סי' ר"מ ואין חולק על דבר זה בעולם ואי כדבריהם הי"ל עכ"פ שרש"י חולק על זה אלא פשוט דהלכה פסוקה הוא זה שאסור לילך אחר תאותו שהוא תאות המשגל וז"פ מאד לכל מי שלא הכה בסנורים ועיניו פקוחות לדרכי ה'.

סימן שכא

עוד להנ"ל

ביאור דברי רש"י אונס שינה

ומ"ש שמראין עוד לחתן דברי רש"י (נדה י"ז ע"א ד"ה אונס שינה) שכתב שם אסור לשמש לשם מצות עונה בעלמא בלי להתאוות לה ע"כ.

והנה לא ידעתי מה כוונתו, אמנם אני אפרש לו דברי רש"י בס"ד כפי פשוטו ואם יש בזה

הבנה אחרת לאחרים לא ידעתי. הנה בגמ' (נדרים כ') כתיב וברותי מכם המורדים והפושעים, ודרשו ז"ל אלו בני תשע מדות אסנ"ת משגע"ת. והנה אחד מבני תשע מדות בני שנואה וכ"ש מי שהוא קץ בה ומואס בה.

ועתה אבאר לו קצת בזה מילתא מה שהראני הקב"ה. הנה הרמב"ן ז"ל (אגרת הקודש פ"ג) ביאר קצת החלק הב' מצד המזון שנהפך באדם להיות דם או לזרע, ואם ישמש אדם מטתו סמוך לאכילתו באותו הזמן טבע הגוף רותח והדם עכור ומעורב והולד המיולד מאותה טפה מיסוד עכור ומטונף ועליו נאמר הרה עמל. ולכן צריך אדם לכוין שעת החיבור שיהי' בשעת שנפשו מיושבת עליו, וישקוט טבעי הגוף מרתיחתו וזה סמוך לחצי הלילה. וזה סוד דאמר ר' יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים, וביאר דהקור החזק הוא לפאת לצפון והחום החזק הוא לפאת דרום, וחכמי האמת יודעים ששני הקצוות והקרובה אליהם אינו מן הטוב, והמדה הישרה הוא הבינונית והנבחרות וע"ז אמר שלמה אל תצדק הרבה. ומה"ט אמרו שהמשמש מטתו בהיותו מזג גופו בינוני לא קר ולא חם יוכל לבעול במתון ואז האשה מקדמת להזריע תחילה ותלד האשה זכר. וזה מה שאמרו ז"ל בין צפון לדרום, ר"ל בין הקור ובין החום. דידוע שכל מי שנולד מטפה קרה יהי' לעולם פתי, סכל, וכמו משולה, ומי שנולד מטפה חמה יהי' בעל חמה וכעסן ונקלה. אבל הנולד מטפה ממוצעת בין חום לקור יהי' לעולם אדם לכם מיושב בדעתו יקר רוח איש תבונה ויהי' במדותיו ובדעותיו מעורב עם הבריות, ועל זה נאמר ונתת לאמתך זרע אנשים.

והנה מצד המזון בעצמו נמי כיון שהמזון היא הסיבה והגורם להזרע שנתהוה מהמזון והוא עתיד להיות יסוד ובנין להולד הנולד מאותו חיבור, שאם הי' המזון טמא ורע תהי' הטפה הנוצר ממנו ג"כ, והוא יהי' הסיבה להיות הולד חכם או פתי או צדיק או רשע. ולכן כששאל מנוח להמלאך (שופטים י"ג י"ב) עתה יבוא דבריך מה יהי' משפט הנער ומעשהו, ויאמר מלאך ה' אל מנוח מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טומאה אל תאכל כל אשר צויתיה תשמור. והנה שאל מנוח איך להתנהג עם הנער, והמלאך השיבו שאם הנער לא תאכל דבר טמא ולא תשתה יין ושכר ויגדל הנער. וז"ש סמך אשה כי תזריע אל המאכלות אסורות, שנא' ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל, וסמך לי' אשה כי תזריע וילדה זכר. וסמך ליה מצד אחר פרשת נגעים ונתן פ' אשה כי תזריע באמצע להודיע שאם יבדיל אדם עצמו מהמאכלים הרעים הויין ליה בנים הגונים קדושים וטהורים ואם לאו הרי נגעים באים עליהם, שכפי הזרע יהי' הולד.

והנה מצד המחשבה צריך לדעת עוד סוד גדול מה שאמרו ז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה. והנה הקב"ה בחכמתו נתן בכל טבע מטבעי העולם כח מיוחד פועל הדבר הינתן לו, ולאדם נתן כח בדמיון להוליד כיו"ב בדבר שהוא מדמה. וכשאדם מתחבר לאשתו עם דמיונו ומחשבותיו עסוקים בדבר חכמה ובינה ומדות טובות יהיו לו בדמיונו כח לצייר הצורה בטפת הזרע כפי שהי' מדמה בשעת החיבור. וזה סוד ויקח לו יעקב מקל לח ולוז וערמון, וכן הוא במה שאמרו ז"ל ר' יוחנן יתיב על שערי טבילה אמר אי סלקן ואתיין בנות ישראל ויסתכלון בי כי היכי דלהוו להו בנין שפירין דכוותי. והמהרהר בשעת תשמיש בעבירה, אותה המחשבה המטונפת חלה על הטפה ונוסדה ממנה יסוד רשע ועול וטנוף ונקראים זורו רשעים מרחם בנים זרים ילדו. ולהיפך אשר מחזה ש-די יחזה ומהרהר בקדושה ולדיקים בשעת חיבור והקריבם מחשבתם בעליונים יולידו בנים ראויים לקדושה ולטהרה ולזהירות.

והנה עוד צריך לדעת מאחר שידענו שצריך להיות בשעת חיבור זרע קודש, ומאכלי טוהר, וזמן מסוגל וגוף ממוצע, א"כ כשיש לו כל אלה צריך להוציא הדבר לפועל ולא יהי' הדבר לא מקלות ראש ולא מתוך מריבה ולא מתוך מיאוס

וכיו"ב כי כל דבר מאלו מוציא את השויון ויתקלקל הענין. וע"ד שהרופא שרוצה ליתן סמי רפואה לחולה צריך לתקן את התרופה מכל מין ומין עד כל שהוא קולע אל השערה ואח"כ צריך ליתן זה בדיוק ושלא יתקלקל החולה בשעת קבלת הרפואה. וכבר אמרו ז"ל מגיד לאדם מה שיחו, אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו בשעת תשמיש עתיד ליתן עליה את הדין. ופשוט דכמו שהרופא כשעושה ניתוח מסוכן שנוגע בחיי האדם או הפיכו ח"ו יזהר בכל אזהרות ולא ידברו דבר לא הרופא ולא החולה כל מה שלא צריך לעצם הניתוח, רק ימהרו לעשות וידקדקו עד לאחת, כ"ש כאן שנוגע ליצירת האדם שע"י פעולה רוצים שניהם ליצור נפש אדם בעולם צריך להיות כל הפעולות מכוונות ממש עד לאחת. ולפי שצריכין שניהם לקשור מחשבותם לטוב הנפש שרוצים לברוא צריכים לומר דבר שמיישבים את הלב ומשמחין אותה ודעתה כדי לקשור דעתו בדעתה וכוונתו בכוונתה ולומר דברים שגורמים החיבור קצתם מכניסין אותה בחשק וחיבור ואהבה ורצון ועגבים וקצתם מושכים אותה ליראת שמים ולחסידות ודרך צניעות, ומספר עמה בדרך נשים צדקניות חסידות וטובות הכשרות האיך יצאו מהן בנים הגונים וכשרים צדיקים, וכמעשה דקמחית שזכתה לשבעה בנים כולם שימשו בכהונה גדולה.

ולכן אמרו לא יבוא עליה והיא ישנה מפני שאין כוונת שניהם אחת ואין מחשבתה מסכים עם מחשבתו, וכן כשמריב עמה או מכה אותה ח"ו או מאנס אותה הם כולם בני פגומים, וכמו שאמרו מה אחרי דורש לפי שאין מחשבתם וכוונתם לאחד לטובה, אלא אם ישנה יעוררה בדברים נוחים, ואם יש להם מריבה יפייסה כרב דשח ושחק וכו' והכל כדי שתהא מחשבתה מסכמת למחשבתו. וכמו שהיא ישנה אסור לו לבעול שאז אין מחשבתה עליו כלל, והכ"נ כשהוא באונס שינה מתוך שהוא נאנס בשינה ואין מחשבתו מתאוות להדבק במחשבתה, אז רק משמש לקיים מצות עונה בעלמא או לרצותה בעלמא ולבו קץ בה בעצם החיבור שלא רצה עכשיו בו. נמצא דחסר התכלית המכוין להדבק מחשבתו במחשבתה שע"י יולדו זרע קודש, והבן כי יש להאריך בזה. אבל זה כוונת רש"י הקדוש דהו"ל הולד מבני ט"מ. ועיין רמב"ן (אגרת הקודש) באריכות ותבין דברינו יותר, וזה פשוט מאד. אבל ח"ו שכוונת רש"י לומר על תאוה גשמית מה שאסרו כל הפוסקים וגינוי אותה וכ"ש בתאוות המשגל כידוע.

יותר אין הזמ"ג להאריך. ידידכם המצפה להטהר במי טוהר ולהתקדש בקדושת שמו ית' ויקיים בנו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, ידידכם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכב

מנהג איזה משפחות לקדש בטבעת מרובעת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בכמה מחסידים ואנשי מעשה שנוהגים לקדש אשה בטבעת של כסף מרובעת ולא של זהב עגול אי יש בזה חשש שינוי מנהג וגם אי יש בזה חשש משום שאינו שו"פ.

תשובה פשוט דטבעת של כסף מרובעת שוה יותר מפרוטה בכל מקום דהנה פרוטה דכספי לא עבדי איניש כמבואר בכתובות ק"י ע"ב ועיין רש"י קידושין ב' ע"א שהפרוטה של נחושת ומה שאמרו ב"ב קס"ה ע"ב ומנחות ק"ז ע"א באתרו דלא סגי פרוטה דכספא פי' התוס' דפרוטי דהתם לאו דוקא. ובתוספתא סופ"ה דב"ב ובקידושין י"ב ע"ב פליגי רשב"ג ורבנן וקיי"ל כחכמים שהפרוטה הוא חצי קונטרק וכתב הרמב"ם פ"א ה"ג משקלים ופ"ג ה"ז מהל' טוען ונטען דמשקל כסף הפרוטה לפי"ד חכמים הוא משקל חצי שעורה כסף צרוף וכ"כ הרי"ף ריש

קדושין והטור ח"מ סי' פ"ח בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש בכורות פ"ח סי' ע' בשם הגאונים והר"ן בר"פ שבועות הדיינים ובש"ע יו"ד סי' רל"ד ס"ו וא"ע סי' כ"ז ס"י והוא לערך **1/40** עד **1/46** גראם ועיין שו"ת בית שערים או"ח סי' רל"ו וקצת צ"ע, וא"כ פשוט דבטבעא אחד יש כמה וכמה פעמים משקל חצי שעורה ואפילו המחמיר ביותר שבהם ולית דין צריך בשש.

ובענין שינוי מנהג נמי לא חזינא חדא דהרי הוא ג"כ מנהג אבל כמה צדיקים גם כי מנהגם מבואר בזוה"ק לדעתם ז"ל ומנהגנו אינו מפורש להקפיד דוקא על טבעת עגול הגם דבחינוך נתן טעם למה מקדשין בטבעת עגול, ומיהו ברמ"א א"ע סי' כ"ז כתב וכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתקו"ז (דברי הרב) ולכן לפענ"ד אין בזה שום פקפוק למי שרוצה לנהוג כן.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכג

מעות שיש לו עליו קנין דרבנן אי מהני לקדושי אשה

עש"ק לסדר והארכת ימים התשמ"ס בנ"י יצו"א מחיי חיים הוא יכתוב בספר החיים ברכה ושלום וכט"ס את מע"כ ידידי הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר יצחק מונדרוביץ שליט"א בעמח"ס מעיני הישועה שיקאגא איל.

אחדשכת"ר בידידות. יקרתו הגיעני וכו'.

ובדבר מ"ש בס' מעיני הישועה ב"מ דף מ"ח ע"א דברים ואיכא בינייהו מעות קאי באבל דברים וליכא בינייהו מעות לא קאי באבל ופרש"י קאי באבל. ונפ"מ לענין איסורא כגון אם קידש בו את האשה לר' יוחנן הוו קידושין דמאורייתא קנייה ודידיה הוא לר"ל לא הוי קידושין ע"כ. (והוסיף מעכ"ת ביאור דמדאורייתא קנייה הגם שהפקיעו חכמים הקנין ודברים אלו אינם ברש"י ולפמ"ש בסמוך באמת לא הפקיעו חכמים הקנין אלא אם חזר בו יכול לחזור אבל אין כאן הפקעה מדין חכמים). והאמנם הריטב"א ז"ל תמה עליו כיון דמדרבנן אינו קונה הפקר ב"ד הפקר ואף לר' יוחנן אינה מקודשת ומע"כ הביא גם מרש"י גופי' פסחים ז' ע"א בהא דרב גידל דמקדש בחמץ דרבנן בשעות דרבנן מ"מ אינה מקודשת דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר ומע"כ האריך בדבר. ובאמת כי גם המאירי עמד על זה וכתב בקילור מאחר שביארנו שהמעות קונות דבר תורה הרי שלקח ונתן מעות וחזר בו המוכר ובא זה ותפש וקדש בו את האשה חכמי הצרפתים פרשו שהיא מקודשת ומ"מ יראה לי שאינה מקודשת אלא מספק שהרי אמרו הפקר ב"ד הפקר ומאחר שתקנו שלא קנה אין לו בהם כלום ע"ש וצ"ע בכוונתו מאחר דס"ל דמדין הפקר ב"ד באנו עליו א"כ אף מספק לא הוי קידושין ואי לא הוי הפקר ליהוי קידושי ודאי וכדעת הריטב"א ז"ל וצ"ע.

ולפענ"ד זה זמן רב אשר הראתי לדעת בס"ד דדברי רש"י הם גמר' מפורשת יבמות דף צ' ע"א וז"ל אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים שילם חולין טמאים סומכוס אומר משום ר"מ בשוגג תשלומיו תשלומין במזיד אין תשלומיו תשלומין וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורין והוינן בה במזיד אין תשלומיו תשלומין תבא עליו ברכה וכו' ואמר רבא וכו' וחכ"א בין בשוגג בין במזיד תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורין והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעליא הוי דאי מקדש בהן כהן אשה תפסו לה קידושי ואמור רבנן אין תשלומיו תשלומין וקשרינן אשת איש לעלמא ומשני מאי אין תשלומיו תשלומין דקאמר ר"מ דבעי למיהדר שלומי חולין טהורין ע"כ. הנה מבואר דהיכא דמדאורייתא ממון שלו הוא אפילו דמדרבנן אין הממון שלו מ"מ הוי קידושין אם הלך הכהן וקידש עד שמתמה איך שרינן אשת איש לעלמא והוא כדעת רש"י ז"ל.

והא דלא תקשה קושית הריטב"א ז"ל דהפקר ב"ד הפקר כבר הקשו שם התוס' ד"ה אזיל כהן ובתוי"ט שם ד"ה והא הכא דמאי מדקדק מקידושין דילמא משום דהפקר ב"ד היה הפקר כדאמר לעיל (פ"ט ע"ב) ואמר ר"י דלא שייך לומר הפקר ב"ד הפקר אלא היכא שהוא פושע ומפקירים ב"ד ממונו אבל הכא לא פשע כהן כלל ולמה יפקירו ב"ד ממונו ע"ש. וכבר הארכתי בזה דדין הפקר ב"ד לא אמרו אלא היכא דראו ב"ד שום טעם בדבר להפקיר (עיין מהרי"ק שורש א') ולמיגדר מילתא כגון שעבר אמילתא דרבנן וראו ב"ד לקנסו בדבר אבל היכי דליכא טעמא למקנסו ולא למיגדר מילתא אפילו הוי ב"ד דרב אמי ורב אסי לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר ועיין רש"י גיטין ל"ו ד"ה ומוסרני ולקמן מוקי דיש כח בידם וכו' במקום שיש סייג ותקנה וכ"כ בשו"ת הר"י בן הרא"ש סי' ע"א ועיין רמב"ם פכ"ד מהל' סנהדרין ה"ו ורמ"א ח"מ סי' ב' ומיהו מהריב"ל ח"א סי' קכ"ו השיג על המרי"ק ועיין ספרינו הדל משנה הלכות ח"ו סי' ל"ע.

והמבואר דדעת רש"י ז"ל דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר אלא היכי דפשע בדבר אבל היכי דלא פשע לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר וכיון דכהן לא פשע לא הפקירו ממונו ומדאורייתא הו"ל קידושין ע"ש ולפ"ז הכ"נ רש"י לשיטתו פי' כיון דמדאורייתא מעות קונות וליכא כאן סברא לקנוס הלוקח שהרי הוא רוצה במקחו ולכן אם תפס הכלי וקידש בו אשה מקודשת דמדאורייתא קנייה לכלי ודידיה הוא.

איברא דכיון דעלה לן כן נראה לפענ"ד ליישב קושית הריטב"א ז"ל דאפילו רש"י מודה להריטב"א אלא דתלוי בגירסא דהריטב"א הביא גירסא ברש"י וז"ל ד"ה ור"ל (בדפוס האלפערן כת"י תשל"ב) ורש"י פי' לקמן דנפ"מ לענין קידושין דלר"י כיון דמעות קונות מה"ת אם קדש בהן מוכר את האשה מקודשת וכו' ואינו מחוור דכיון דמדרבנן אינן קונות הפקר ב"ד הפקר ואף לר"י אינה מקודשת למאן דאמר דל"ל למוכר רשותא להנפקינן ע"כ והנה דייק הריטב"א ז"ל שקידש בהן המוכר את האשה כלומר וקס"ד דמוכר הוא דהדר ביה וכמ"ש בסמוך תנן כל שהכסף בידו וכיון שהוא הדר הרי הוא עשה עוולה מה שאין רוח חכמים נוחה ממנו שהרי אמרו שעובר על מי שפרע שאינו עומד בדיבורו ולכן שפיר כה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר ואם הלך המוכר וקידש במעות את האשה לאחר שחזר בו אינו מקודשת אפשר אפילו לדעת רש"י אבל רש"י ז"ל לפי גירסתינו לא כתיב שהלך מוכר אלא אדרבה כתב ונפ"מ כגון אם קידש בו את האשה ולשון קידש בו משמע בחפץ דאי במעות הי"ל והלך וקידש בהם היינו בממון.

ולשון רבינו המאירי ז"ל שכתב וז"ל מאחר שביארנו שהמעות קונות דבר תורה, הרי שלקח ונתן מעות וחזר בו המוכר ובא זה ותפש וקדש בו את האשה חכמי הלרפתים פי' שהיא מקודשת והנה דייק שהמוכר לקח המעות והמוכר חזר בו ובא זה כלומר הלוקח ותפש הכלי שלקח מד"ת וקדש בו את האשה וע"ז אומרים חכמי הלרפתים שהיא מקודשת ולפ"ז פשוט מאד דכה"ג לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר לדעת התוס' כמבואר בגמ' יבמות הנ"ל ולכן שפיר פרש"י דהוה מקודשת ולא אמרינן הפקר ב"ד הפקר ובאמת כי לפום ריהטא לא מצאתי בריטב"א הישנות שלפנינו הא קושיא ואולי חזר בו שוב מפירושו ול"ע. עכ"פ לרש"י לא קשה מידי ואדרבה ראי' מפורשת לדבריהם מגמ' יבמות וכמ"ש.

וקצת יש לדייק על רבינו המאירי ז"ל שהקשה כאן לחכמי לרפת ובמס' יבמות דף פ"ט כתב וז"ל כבר ביארנו במשנתינו שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת אלא באחד משלשה דרכים או בשב ואל תעשה או באפקורי ממונא או הוראת שעה דרך סייג וגדר. ומכל מקום כל ענין שבאיסות אין עוקרין, אלא שכל המקדש על דעת חכמים מקדש ויש להם רשות להפקיע ובדף צ' שם כתב תרומה טמאה אינה ראויה אלא להסקה וכו' ואם אכל תרומה טהורה משלם חולין טהורין ואם שלם חולין טמאים אחד שוגג ואחד מזיד תשלומיו תשלומין והוה ליה ממון כהן

ומקדש בהן את האשה ויחזור וישלם חולין טהורין ע"כ ע"ש. הנה פי' להדיא דקידושי' קידושין וע"כ צ"ל דלא אמרינן כה"ג הפקר ב"ד ואפקעינהו ולע"ג ואולי מה"ט כתב כמספקא ליה ודו"ק כי קצרתי בזה.

ולפמ"ש ממילא לא תקשה נמי מה שהקשה מעכ"ת מהא דרב גידל (פסחים ז) דמקדש בחמץ דרבנן דאינה מקודשת דהתם עכ"פ המקדש עושה עולה בהני קידושין שלוקח כסף שאסרו חכמים ומקדש בהם כה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר וכמ"ש רש"י שם להדיא והם הפקירו ממונו דהפקר ב"ד הפקר ע"ש דהתם יש טעם להפקיר ממון זה ממנו אפילו מדאורייתא למגדר מילתא ולסייג כיון שעשה שלא כהוגן ועיין ע"ז א"ע סי' כ"ח סקמ"א דמקדש במעות שקנה מדין ד"א שתקנו חז"ל ועיין אבנ"מ סי' כ"ח ד"ה בית שמואל סקנ"ב שכתב דבאיסורי דרבנן לא שייך למימר ביה הפקר ב"ד הפקר לענין המקדש בהן ותמה בזה על הבי"ש והביא כן בשם רש"י וכבר תמהתי עליו דברש"י מפורש מדין הפקר ב"ד שם ועיין ספרינו משנה הלכות א"ע סי' רע"ט וסי' שנ"ב מה שהארכתי בזה בס"ד.

והיות כי אין הז"ג להאריך יותר הנני חוזר מעין הפתיחה בברכת כוח"ס לו ולכאש"ל החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שבד

אבות מנין הי' להם עדי קידושין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר תמה האיך קדשו אבותינו אברהם יצחק ויעקב נשותיהם ומנין להם עדים וכתב ואולי כיון דבגט קיי"ל כתב בכתב ידו ואין עליו עדים מהני הכ"ג בשטר קידושין דמהני כה"ג וי"ל דאבותינו קדשו בשטר.

ולפענ"ד הגם דלדינא יש לפלפל בדבר מיהו לעלם הדבר ניתן להאמר וקצת ראיתי להביא לו סמוכין דבשטר שכתב בכתב ידו כה"ג בדיעבד לא בעי עדים דמקיש ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה וא"כ כיון דבגט מהני הכ"ג בקידושין.

איברא דהמל"מ פ"ג מה"א ה"ג הביא דדבר זה מחלוקת הראשונים הוא שהביא שם אמה שכתב הרמב"ם ז"ל ואם קידש בשטר וכו' ונותנו לה בפני עדים הביא המל"מ דאם קידש שכתב בכתב ידו הרי את מקודשת לי ונתנו בידה בינו לבינה בתשובת מוהר"ם ס"ס כ"ב כתב דאיכא מ"ד שהיא מקודשת גמורה ואיכא מ"ד דאינה מקודשת ואיכא מ"ד דהוי ספק קידושין ע"ש. וא"כ עכ"פ דבריו במחלוקת שנוין.

האמנם לפענ"ד אפילו נימא דקידושי שטר בעי עדים ולא מהני בלי עדים עיין טוש"ע א"ע סי' ל"ב ובי"ש וח"מ שם ולא דמי בזה לגט אבל לפענ"ד לא ידענא מאי קא קשיא ליה והרי אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים א"כ י"ל דבשעה שנתגיירו והכיר את בוראו גייר שני עדים כשרים ויצחק ורבקה כבר היו הרבה גרים ואדרבה כמה מן המפרשים כתבו דלכן לקח אליעזר עמו עשרה אנשים שיהי' למנין לברכת אירוסין למ"ד דברכת אירוסין בעי עשרה ואפילו לעיכובא עיין א"ע סי' ס"ב מחלוקת הב"י והאה"ד דהב"י הביא בשם הרשב"א (סימן אלף קס"ז) דעיר שאין בה עשרה בנ"א וא"א להביא שם עשרה א"א לקדש אשה ובכתבי מהרא"י סי' ק"מ כתב בשם תשו' מיימוני שאין הברכות מעכבות ע"ש ועיין משנ"ה ח"ב סי' מ"ב בארוכות בעיר שאין בה עשרה עכ"פ מהאבות מאין היה להם עדים לנישואין לא קשה.

ודע דבמקום אחר הבאתי קושיא שהקשה גאון אחד מאדה"ר למ"ד שקיים כל התורה כולה ומאין הי לו עדים ואמרתי בס"ד דהתם כיון דלאין אדם בעולם בהודאת הוא והיא סגי כמבואר בקידושין ס"ה דפריך כיון דיליף דבר

דבר מממון א"כ כמו בממון הודאת בעל דין כמאה דמי ולא בעי עדים הכ"נ בקידושין אם הוא והיא מודין ודאי התם לא קא אב לאחריותא הכא אב לאחריותא ועיין רש"י מה שכתב שם ועיין ח' הרשב"א וריטב"א שם שגרסו חייב לאחריותא, ולפ"ז כיון דדימי אדה"ר לא קא אב ולא חייב לאחריותא ולכן סגי בהוא והיא מודים.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכה

ברכת אירוסין אי הוה ברכת המצוה, ואי בעי עובר לעשייתן

ג' לסדר ראשי המטות, התשמ"ס בנ"י יצו"א.

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח ברקאי כש"ת מוה"ר בנימין גרוסברד הי"ו נכד ידי"נ הגר"ש שליט"א בישיבה הקדושה אור ישראל פ"ת.

אחדשכ"ת בידידות.

ועל דבר אשר תמה על רבינו הגדול הרא"ש ז"ל כתובות פ"ק סי' י"ב שכתב שברכת אירוסין הוא ברכת השבח ולא ברכת המצוה א"כ לשיטתו שכתב במס' פסחים פ"ק ס"י דברכת השבח אינו צריך לברך עובר לעשייתן א"כ היאך פסק בתשו' הרא"ש כלל כ"ו סי' א' שברכת אירוסין צריך לברך עובר לעשייתן כדעת הרי"ף והגיע קושיא זו לפני גדולי תורה ולא מצאו מענה וצריך לו רב בזה.

ואני בעניי ראשונה באתי להעיר דקושיא זו לאו חדתא הוא אלא דא הוא קושית רבינו הגדול הב"ח ז"ל וכבר היא כתובה על הספר בטור א"ע סי' ל"ד ד"ה כתב הרמב"ם ז"ל נהגו העם וכו' וא"א הרא"ש כתב יש שכתבו וכו' ויש לתמוה שהב"י הביא תשו' הרא"ש שהמברך אחר הקידושין טועה וא"כ נראה שדבריו סותרין זה את זה והוסיף להקשות וז"ל דרבינו הביא דברי רבינו נסים וכ"כ הרא"ש וכמו שהוא בפסקיו שכתב על דברי הר"ן וכן מסתברא וכו' וב"י כתב היפוך זה וז"ל וכבר נתבאר בסי' זה שלדעת הרמב"ם והרא"ש ברכה לבטלה הוא והב"ח ז"ל האריך ליישב הדברים ע"ש ולכן לא הביאותי ולא ידעתי לאיזה גדולי תורה כיון ששאל להם קושיא זו ולא מצאו מענה והוא קושיא מבוארת לאחד מגדולי הפוסקים ז"ל ועיין גם באחרונים ז"ל.

ולכאורה היה נראה לפענ"ד דלא קשה דלפום ריהטא דברי הרא"ש סתראי נינהו ממקום למקום דרבינו הרא"ש בתשו' כלל כ"ו שם השיב על מה שמצא השואל כתוב בשו"ת על שם הרי"ף ז"ל שאין לברך ברכת אירוסין אלא קודם הקידושין וכן ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו קודם גמר המילה לפי שכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן וכתב דודאי כן הוא והמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו וכן לענין ברכת להכניסו בבריתו של א"א והרשב"ם הנהיג כן לברך קודם המילה דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ור"ת חולק דמברך לאחר המילה ומחלק בין המברך עצמו עושה מצוה דמברך עובר לעשייתן ובין אחר עושה מצוה ובמקום שאחר עושה המצוה אין מברך קודם אלא לאחר עשייתה והביא ראי' דבגמ' אמרו המל וכו' והדר אבי הבן מברך ועוד נתן ר"ת טעם אחר כיון שמברך אבי הבן מיד אחר שסיים המוהל ברכתו ודאי יגמור אבי הבן הברכה קודם שיעשה המוהל הפריעה והוי שפיר עובר לעשייתן, וסיים הרא"ש ז"ל אבל ראיתי בארץ הזאת שאבי הבן מברך אחר גמר המילה וקשה עלי המנהג אלא שאיני יכול לשנותו וגם יש להם סמך מדברי ר"ת ע"כ. והגם שלפי תי' אחרים של ר"ת גם זה מקרי עובר לעשייתן מ"מ מעיקר דינא ר"ת כנראה חולק וס"ל דלא בעי עובר לעשייתן אבל הרא"ש ס"ל דבעי עובר לעשייתן ודאי.

והנה הרואה מדברי רבינו הרא"ש דכאן אזל ליה בפשיטות דברכת אירוסין וברכת אבי הבן במילה להכניסו בחדא מחתא נינהו ותרוייהו הו"ל ברכת המצוה דאי נימא דחדא הו"ל ברכת

המצוה והשניה לא א״כ מאי דמיון הוא ומאי קשיא ליה וגם ר״ת שחלק בתחלה בפשיטות דהו״ל ברכת המצוה אלא דבאחד האחי׳ מספקא ליה אי ברכה זו הו״ל ברכת המצוה ולכן כתב דברכה זו לאו לגמרי על מילה נעשית אלא מודה ומשבח להקב״ה וכו׳ וכתב טעמים אחרים דהוה מצוה ע״ש אבל הרא״ש לא הסכים לר״ת וסיים דקשה עליה המנהג שמברכין לאחר גמר המילה אלא שאין בידו לשנות עכ״פ פשוט דאזל התם בשיטה דברכת אירוסין וברכת אבי הבן על המילה ברכת להכניסו הוה ברכת המצוה ופליג על ר״ת לגמרי למעיין שם, או שאמר כן עכ״פ לפי שיטת הרי״ף ז״ל דס״ל דהו״ל ברכת המצוה.

ומיהו בכתובות הביא הרא״ש ז״ל ב׳ דעות יש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם קידושין והוא שיטת הרי״ף ז״ל וכמ״ש הק״נ ויש שכתבו שצריך לעשות לאחר האירוסין ונתן ב׳ טעמים חדא משום דאחר עושה המצוה דילמא הדרה בה האשה ועוד דבברכה זו אין מזכירין עשיית המצוה ובכל המצות שמזכירין עשיית המצוה בברכה מברכין עובר לעשייתן והוא שיטת ר״ת ולא הכריע רבינו לכאורה אי לברך קודם או לאחר וכבר ליין זה הק״נ דמסתמא פסק כרי״ף וכדעתו בתשו׳ ולכן חידש רבינו דברכה זו הוא ברכת שבח והודיה להקב״ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו והארכתי במקום אחר בביאור דברי רבינו הרא״ש וכוונתו.

ובהג״א שם הבין דכוונתו לומר דהיינו טעמא כיון דאין עשייתה גמר מצוה כדאיתא בפ׳ התכלת והוא בגמ׳ מנחות מ״ב ע״ב דכל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון מילה אע״ג דכשרה בעו״כ בישראל צריך לברך וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפילין אע״ג דפסולות בעו״כ בישראל אין צריך לברך ועיין תוס׳ שם ד״ה ואלו ובתוס׳ סוכה ח׳ ע״א ובא״ח (לעיל הל׳ סוכה). והרמב״ם פי״א מהל׳ ברכות ה״ח כתב כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושין הצווי האחרון ע״ש. וס״ל להג״א דהכא נמי יש צווי אחר לזה והוא מצות פריה ורביה כי זה עיקר תכלית מצות נישואין. ומיהו ממה שסיים רבינו הרא״ש ז״ל מנושא זקנה ואילונית או עקרה וכן סריס חמה מברך ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פ״ו ואף בנושא אשה לשם מצות פ״ו כיון שאפשר לקיים בלא קידושין אלא בפילגש משמע דלאו מטעמא דהג״א דאין עשייתה גמר מצוה דהרי בזקנה ואיילונית וסרים וכו׳ הרי עשייתה גמר מצוה שהרי אין כאן עוד ענין אחר, אלא הטעם שנתן מפני שאין חיוב במצוה זו וכל שאין חיוב אין ברכה.

אלא דלכאורה תקשה א״כ כל המצות קיומיות שאין בהם חיוב אין בהם ברכה ונמצא מעקה ומזוזה ושחיטה אמאי חייבין בברכה וזה ודאי אינו אמת דלכ״ע מברכין אמצוה קיומית. ועיין רמב״ם פי״א מהל׳ ברכות ה״ב יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן נקראין חובה וכו׳ ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רוצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב וכו׳ וכל מצות עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה בין מצוה שהיא חובה מברך עליה קודם לעשייתה ע״כ וא״כ תקשה לרבינו הרא״ש ז״ל שנתן טעם דלא נתקנה ברכה במצוה זו כיון דאין חיוב במצוה זו הרי כתב מפורש הרמב״ם ז״ל דכל שמקיים מצוה אפילו ליכא חיוב בה מ״מ תקנו לה ברכה ועובר לעשייתה וליכא מאן דפליג על זה וצ״ע.

ולזה חידש לן רבינו הרא״ש ז״ל יסוד חדש דהנושא זקנה ועקרה או איילונית ליכא מצוה חיובית ולא קיומית כלל והיינו דיש עוד מעשה שאינה מצוה ממצות התורה שאין חיוב לעולם לעשותה אלא שאם עשאה קיים מצוה והרי היא מצוה אבל ליכא אופן חיוב במצוה זו כלל ביאור הדברים דמזוזה ומעקה וכיוצא בו הגם דליכא חיוב לבנות בית ולקיים מצות מזוזה

וכן לעשות מעקה וכיוצא בו מ"מ היא מצוה שנתחייבנו וצוונו הקב"ה שאם כבר בנה בית חייב במזוזה כלומר מיד שבנה הבית ונכנס לדור בו כבר יש עליו חיוב וכן במצות מעקה כיון שיש לו בית נתחייב במעקה ואין לו מקום לפטור ממצוה זו בהיות לו כבר בית נמצא הגם דלכתחילה אין חיוב להשתדל לבא בחיוב המצוה ולקיימה מ"מ אם יש לו בית כבר יש חיוב גמור לקיים המצוה וא"א זולתה מצוה כזו נקראת קיומית להרמב"ם בהל' ברכות ע"ש.

אבל הכא ליכא חיוב כלל לישא אשה בקידושין לעולם ואפי' לאחר שרוצה בה אינו חייב לקדשה אלא ישאנה כפלגש בלי קידושין ולזה כתב ולא דמי לשחיטה שאין מחויב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם א"א לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פ"ו בלא קידושין וכוונתו למ"ש דהתם כיון דרוצה לאכול צריך השחיטה ואיכא חיוב והכא ליכא חיוב ולפי שקצת דוחק הוסיף ועוד דהתם אפקיה קרא בלשון צווי, ועוד אי' ג' דבקדשים א"א בלא שחיטה אבל היכא דאפשר בלא זו אין לברך כלל והוא דבר חדש.

והטעם לזה נראה דס"ל דלא שייך לומר וצונו אלא על מה שנצטווינו עכ"פ וכמו שהקשו בגמ' פ' במה מדליקין שהקשו מאי מברך אשקב"ו להדליק נר ופריך והיכן ציונו ומאי קושיא הוא כיון דברכת המצות מדרבנן הן יש בידן לתקן ולפי הנ"ל מבואר דהגם שמצוה לשמוע דברי חכמים אבל אפשר דהוא נכלל בכלל מצוה מן התורה ומ"מ צריך ציוו מפורשת לברכה והיאך נאמר וצוונו וליכא צוו והו"ל שקר דיבר דליכא וצוונו אלא אנן עושין ולכן פריך והיכן ציונו והבן כי הוא נקודה חדשה בס"ד.

ובמה שכתב הרא"ש כתבתי ליישב שיטת רבינו החזקוני ומרן הגר"א ז"ל דס"ל דהאוכל מצה כל שבעה מקיים מצוה והקשו האחרונים א"כ אמאי אינו מברך כיון דאיכא מצוה עכ"פ קיומית והאריכו הרבה בקושיא זו ובת' הארכתי בזה הרבה ומיהו לדעת הרא"ש אלו דכל שליכא חיוב במצוה לא תקנו ברכה הכ"נ באכילת מצה דליכא חיוב כלל הגם שמקיים מצוה באכילה ליכא ברכה דליכא וצוונו ודו"ק.

עכ"פ מבואר דדעת רבינו הרא"ש בכתובות דברכת אירוסין לפי טעם זה אינו כלל ברכת המצוה ולא דמי למילה ואפילו לשחיטה שעכ"פ איכא מציאות חיוב מצוה אבל כאן אינה ברכת מצוה כלל אלא היא ברכת שבח והודיה וצ"ל דבתשובה כתב אליבא דהרי"ף ודעימיה דס"ל דהוה מצוה וכמ"ש שם להדיא ולדידיה לא ס"ל אלא דאעפ"כ צריך להקדים מטעם אחר או דבאמת כאן חזר בו ממה שכתב בתשובה כידוע דדבר זה שכיח בכמה מקומות ונחלקו בזה הפוסקים היכא דבתשובה ואי' דברים נראים סתראים היאך קיי"ל כי הוא דבר המצוי בכמה מקומות ודו"ק.

סימן שכו

עוד להנ"ל

אם לא בירך קודם קידושין אי יברך אח"כ

וראיתי לרבינו הב"ח ז"ל שכתב ונראה דדעת הרא"ש הוא דלכתחילה המברך לאחר קידושין טועה הוא כמ"ש בתשובה אבל ודאי אם לא בירך קודם הקידושין יברך אותה אח"כ עם ברכת נישואין כמ"ש ר"ן וטעמא דבשעת קידושין אין ראוי לברך אחר הקידושין דעל מה יברך דאירוסין כבר נעשו והחופה עדיין לא הגיע וכן משמע מדברי הרמב"ם וכו' ועיין ח"מ שם ועונותי גרמו שלא זכיתי להבין דבריו הקדושים שהרי הרא"ש בתשובה שם כתב וז"ל שאין לברך ב"א אלא קודם הקידושין וכו' ודאי כן הוא כמו שכתבת והמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו והנה מדאמר ומחזירין אותו משמע דלעיכובא הוא. ודלא כמ"ש הב"ח דלכתחילה הוא ולא בדיעבד דמחזירין אותו דיעבד משמע וז"ב.

איברא דבלמדי בשיעור בישיבתינו הקדושה נתקשו בביאור מחזירין אותו דמאחר

דכבר קידש מאי מחזירין אותו כיון שכבר קידש מקודם ולאחר הקידושין כבר לאחר המעשה והו"ל למימר והמברך אחר הקידושין ברכה לבטלה הוא ולא שמחזירין אותו או הי"ל והמקדש קודם הברכה שוב אינו מברך או ואם מברך הוי ברכה לבטלה וכמו שכתב הרמב"ם ואם קדש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין דזו ברכה לבטלה דמה שנעשה כבר נעשה ולשון ומחזירין אותו צ"ע. ועלה בדעתי לומר דהכי פירושו מי שקידש קודם הברכה ואמר הרי את מקודשת לי וכו' ואכתי לא נתן הטבעת ביד האשה טעה ומחזירין אותו ומברך קודם ושוב שנית לקדשה ואומר הרי את מקודשת לי ומקדש ונותן הטבעת בידה וקאי ומחזירין אותו על הדיבור של הרי את וכו' וכל הענין אבל מיירי שאכתי לא נתן הטבעת ולא נעשה המעשה אבל לאחר המעשה שוב אין בידינו להחזיר דהרי קידושין תוך כדי דיבור כדיבור דמי לכ"ע וליכא חזרה בזה כלל ודומה לדומה מצינו כזה בש"ע א"ח במי שנטל ידיו קודם שקידש בליל שבת להמקדשין בשבת קודם נטילת ידים וטעה ונטל ידיו קודם אמרינן דיקדש ויאכל מיד ואין צריך שוב נטילה שנית (עיין א"ח סי' רע"א ובאחרונים שם) והכ"נ קאמר טועה הוא ודוחק.

לכן נלפענ"ד דביאור הדברים הוא כך דמה שאמר טועה הוא כלומר דמי שפוסק לברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו ולא אמרינן כיון שמנהגו כך והנהיג כן עד השתא נניח לו על מנהגו אלא הרי עושה נגד ההלכה ומחזירין אותו שלא יעשה עוד כן. או יאמר שהמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו כלומר שאנו רואין שהתחיל לברך לאחר הקידושין מחזירין אותו שלא יגמור הברכות או שיסיים ברוך אתה למדני חקיך וכיוצא בו ומחזירין אותו קאי שלא יגמור מה שהתחיל כנלפענ"ד. זה מה שנראה לי כעת בדברי רבינו הרא"ש ועכ"פ אפילו לפי פי' הב"ח סיים בסופו דבמקצת עכ"פ חזר בו במה שכתב בתשובה דהמברך אחר קידושין טועה אלא אינו טועה ע"ש.

סימן שכז

עוד להנ"ל

מצוות שאין להם ציווי או אסמכתא בתורה אי מברכין עלידם

בדבר שנתקשה בדברינו הראשונים הגם שאין דרכי מעולם להשיב בדבר אחד פעמים ולכן גם כאן איני רוצה לפלפל יותר במכתבי הצעיר מ"מ כיון שראיתי שלא הבין הנקודה בביאור דברי הרא"ש והקשה מנשים שמברכות על מ"ע שלא הז"ג ולכן אבאר קצת יותר, החילוק כך בגמ' שבת כ"ג ע"א מאי מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה ופריך והיכן צונו רב אויא אומר מלא תסור רב נחמיה אמר שאל אביך וכו' פי' דהמקשן היה קשה ליה היכן צונו השם והגם שתקנו חכמים להדליק וחייב להדליק נרות כפי תקנת חז"ל מ"מ כיון דליכא ציוו מהשם ליכא למימר ציונו והנה פשוט דהשאלה היתה רק כיון דלא מצינו צווי על מצוה זו אין לברך אבל היכא דיש צוו על מצוה ותקנו לברך להמצווים ממילא כיון שיש צווי על מצוה זו ותקנו ברכה א"כ כבר כל אחד יכול לברך אקב"ו וצונו (אע"פ שהוא אינו חייב בדבר לקיים מ"מ יכול לברך וצוונו) דהרי יש צוי על מצוה זו לבני ישראל והו"ל כמו ישראל זר השוחט קרבן מברך אשר קב"ו, ואפילו בשבת למ"ד דזר שוחט בשבת ודלא כרש"י יבמות ל"ג והטעם דהרי יש צוי על השחיטה ויש צוי לשחוט קרבן א"כ אפילו מי שהוא פטור ממצוה זו מ"מ הברכה הוא על עצם גדר המצוה תקנו ואיכא וצונו על עצם המצוה אבל בדבר שאין כאן. מצוה רק מנהג וכיוצא בו אין מברכין כלל ולכן למשל על חיבוט ערבות אין מברכין דליכא מצוה והגם שהוא מנהג נביאים מ"מ כיון שלא נצטוינו ליכא למימר וצונו.

ומעתה הגדר והחילוק הוא כך במצות עשה שהז"ג שנשים פטורות ואפ"ה ס"ל להרא"ש ור"ת שיכולות לברך שהרי בעצם איכא מצוה זו ונתנה לבני ישראל ואנשים חייבים במצוה זו ואיכא ציונו על עצם המצוה ושפיר מברכות גם

הנשים הגם דאין עליהם חיוב במצוה פרטית זו מטעם שהוא מ"ע שהז"ג והתורה פטרתה מ"מ אם מקיימות יש להם שכר ויכולות לומר וצונו דאיכא צו על מצוה זו לכל ישראל ושוב פטרו הנשים מלקיימם דתרי"ג כולם נאמרו לכל ישראל בין אנשים ובין נשים וליכא למימר דנשים נצטוו פחות מצות וכהנים יותר מישראל אלא כל ישראל נצטוו בתרי"ג מצות כולם אלא שממקצתם פטורים או מחמת הגוף או הזמן או המקום וממילא יכולות לומר וצונו שכולנו נצטוינו אבל קידושין לדעת הרא"ש דליכא מצוה כזו לא באנשים ולא בנשים דהמצוה הוא פ"ו א"כ לא שייך לומר וצונו דליכא צו כזה כלל בתורה לא באנשים ולא בנשים ולא בכהנים ולא בלוים, בקיצור דבר זה אינו גדר מצוה אלא רשות בכל העולם ואין לברך וצונו בדבר דלא היה צו מעולם ופשוט.

ובאמת כי כעין זה כתב הריטב"א קידושין ל"א אהא שאמרו ז"ל הפטור מן המצוה ועושהו נקרא הדיוט והיאך עושין כמה דקדוקין ונשים מקיימות מ"ע שהז"ג וכיוצא בו וכתב הריטב"א ז"ל דלא נקרא הדיוט רק בעושה דבר שכל ישראל פטורים ממנה והוא עושהו אבל אם עושה דבר שאחרים חייבים אף שהוא פטור ועושהו לא נקרא הדיוט אלא אדרבה מצוה קעביד ועיין בית שערים א"ח סי' של"ד והוא כעין סברת הרא"ש הנ"ל והבן.

סימן שכח

עוד להנ"ל
ברכת התורה כוללת מצוה והודאה

ועל דבר אשר תמה על מש"כ כק"ז בבית שערים על א"ח סי' ל"ב הבאתי דבריו בספרינו משנ"ה ח"ו סי' י"ג דברכת התורה יש בה ב' ענינים אחד ברכת המצוה על לימוד התורה ולזה היה סגי פעם אחת בחייו שהרי משעה שנתחייב בלימוד התורה עד לאחר חייו ולעולם לא יפטר מלימוד התורה ונאמר אדם כי ימות באהל דאפילו ביום המיתה חייב ללמוד תורה ולא נפטר אלא עם מיתתו ועיין רמב"ם פ"א מהת"ת ה"י עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכו' ולכן כיון שבירך פעם אחת ולא נפסק החיוב עליו הרי יצא בברכה זו והשנית ברכת הודאה על שבחר בנו ה' ונתן לנו את תורתו כמו ברכת שלא עשני גוי ועבד ואשה וכל ברכת השחר וכמו שביאר הפנ"י ברכות י"א וברכת הודאה הוא בכל יום וא"כ הגם דברכת המצוה סגי בפעם אחת ומזה נשים פטורות אבל מ"מ בברכת הודאה גם הם שייכים ובזה כתבנו ליישב קושית הפוסקים דהיאך נשים מברכות ברכת התורה ומעכ"ת דייק דתינח ברכת אשר בחר בנו אבל ברכת לעסוק בדברי תורה הוא ברכת המצוה ומה טעם ומאי שייכות להני שני ברכות ברכת הודאה וברכת המצות דניחא כיון שמברכות על אשר בחר בנו מטעם הודאה שיברכו נמי לעסוק בדברי תורה.

ולפענ"ד כנראה דמעכ"ת לא שת לבו לדייק בדברינו שכתבתי שם דברה"ת כולל ב' ברכות ומה שמברכים בכל יום הוא עיקר בשביל ברכת הודאה כלומר מה שמברכין בכל יום ב' הברכות תרוייהו מדין הודאה הם ולא מדין ברכת המצוה דאל"כ אכתי למה יברכו בכל יום לעסוק כיון שכבר יצאו בברכה זו לעולם יברכו גם האנשים רק ברכת ההודאה ולא ברכת המצוה שהוא לעסוק אבל הכונה דבתרוייהו איכא הודאה ומצוה ובאמת כי בברכת לעסוק בד"ת מתפללים תפלה קצרה והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתיך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וכו' כלנו יודעי שמך וכו' עד שקצת פוסקים ס"ל שהם שתי ברכות ולדידן דברכה אחת הוא והוא תפלה באמצע הברכה ודאי דעל הנשים להתפלל כמו על האנשים שיהיו להם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות לשמה ויודעי שמו ית' ולכן שפיר מברכות תרוייהו וכמ"ש ודו"ק היטב.

אלו דברי ידידו דושה"ט וקצרתי מפני שאני על אם הדרך לארצינו הקדושה המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכט

המקדש ע"י שליח אי הוה שליח לדבר עבירה

ג' מרחשון התשמ"ז בנ"י יצ"א

מע"כ חתני כבני הרהגה"צ חו"פ המפ' מזה בן מזה מרביץ תורה ברבים כש"ת מוה"ר יודא ארי' אלטר (שליט"א) זצ"ל ראש הכולל דחסידי גור ורב דשכונת רוממה ומו"צ דחסידי גור ירושלים עיה"ק ת"ו, עם צפירת בתי היקרה צדקנית מרת מרים מלכה תחי' ונכדי אברהם מרדכי שי'.

אחדשה"ט כולכם לטובה ולברכה.

אתמול בלילה קבלתי משלחתך את ספר היקר אוצר מכתבים ומאמרים מאת כ"ק זקנך רבש"י מרן בעל שפ"א עם ההוספות מעשה ידך להתפאר הגהות תשובות ומ"מ ובעודו בידי עברתי עליו וכו' בסי' ז' האריך הרבה בסוגיא דאין שליח לדבר עבירה (בש"ע א"ע סי' ל"ה ס"א) הקשה אמאי דאמרינן בגמ' קידושין רפ"ב השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא ומשני מצוה בו יותר מבשלוחו כו' מסייע ליה כו' אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה וכו' ואהבת לרעך וכו' והקשה ז"ל לפ"מ דקיי"ל אין שליח לד"ע ופי' המפורשים (לחי' ב' בתוס' ב"מ י') דהמעשה בטל ואפילו באיסור דרבנן אמרינן הכי (למהרי"ט והובא במל"מ), א"כ לעולם כשמקדש ע"י שליח כיון דאסור לקדש עד שיראנה יתבטלו הקידושין כיון דאין שליח לד"ע וכבר הקשה כן הגר"י מהמבורג זצ"ל להנוב"י א"ע סי' ע"ז (מה"ק) והנב"י ז"ל תי' דהיכא דא"א באופן אחר מותר לכתחילה לקדש וא"כ אפשר דמיירי הכי, או היכי דגומר בדעתו שהוא מרוצה בכל אופן אין כאן איסור לקדש.

והנה מעכק"ז תמה עליו בשתים חדא מה שתי' דהיכא דא"א לקדש ע"י עצמו ליכא איסור דודאי אף במקום שאפשר לקדש בעצמו ויש איסור אפ"ה יש שליח ויכולין לקדש ע"י שליח שהרי מתני' דמקדשין ע"י שליח ואוקמי לה ש"ס במקום שיש איסור ואפ"ה מהני וכן הקשה באור חדש על הנוב"י, שנית תמה עליו גם במה שתי' כיון שתלוי בדעתו ליכא איסור א"י מניין לו להגאון כן דלא מצינו חילוק כשיגמור בדעתו יהיה מותר לקדש דודאי משכחת דבר מגונה שא"א לסבול בשום אופן ותתגנה, וקשית הגר"י במקומה עומדת, ע"ש.

והנה במה שתמה על תי' קמא דנוב"י דשליחות נאמרה אף במקום שאפשר לקדש בעצמו ודאי הדבר כן הוא ואדרבה הרי זה הוא עיקר הדיוק בגמ' דקא פריך השתא בשליחו מקדש בו מיבעיא ואמר איכא דאמרי ועיין תוס' ד"ה אי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר ולהכי לא מוקי לה ארישא וכגון שמכירה משום דהא מנ"ל דלמא מתני' איירי בין מכירה ובין אינו מכירה ואפילו איסורא ומלתא דר"י לא נודע ע"ש וא"כ עכ"ז קאי האיש מקדש ופשוט מאד. ומיהו מה שהקשה אתי' ב' דהיכי דגומר בדעתו ליכא איסור מנ"ל הא, דלא מצינו חילוק בין גמר בדעתו שיהא מותר ללא גמר בדעתו, ובאמת כי כבר הקשה המהרש"א ב"ב ע"ז אמה שאמרו בגמ' שם עפרא לפומיה דאיוב איהו באחריתא לא מסתכל אברהם בדידיה נמי לא מסתכל והקשה מהרש"א בח"א והא אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה ותי' שאולי היה רואה אותה בשעת קידושין או שקודם שמל לא היה מקיים כל התורה.

ומיהו ברש"י עה"ת בראשית י"ב י"א הנה נא ידעתי מ"א עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהן ועכשיו הכיר בה ע"י מעשה והביאו הרמב"ן וכתב והמדרש קבלה בענוה שבהם ע"ש גם רבינו בחיי כתב בד"ה ועל דרך המדרש וז"ל ודעת רז"ל שלא נסתכל בה מעולם עד אותה שעה כי אברהם לענותנותו הגדולה כרת ברית לעיניו וכענין שאמר איוב (איוב ל') ברית כרתי לעיני, כי הצדיקים כורתים ברית עם אבריהם שלא יזיקו אותם כאדם שכורת ברית עם אויביו שלא יזיקוהו וכו' שאין לך אויב שירע לאדם כרוע פעולותיו, ודרשו רז"ל עפרא בפומי' דאיוב כו' אבל אברהם אף בדידיה לא מסתכל ומשמע לכאורה דהני ראשונים ז"ל מפרשים כפשוטם שלא הסתכלו בכלל, ועכ"ל דכיון שלא

חפץ לראותה לא לפניו ולא לאחריו ליכא שמא יראה בה דבר מגונה ובאמת כי הגאון בשבו"י בעיון יעקב ב"ב הנ"ל הביא קושית המהרש"א וכתב דכיון שהטעם שמא ימצא בה דבר מגונה וזה כיון שלא חפץ לראותה לכן מותר לו לקדש בלי לראותה עכ"ל ע"ש, והוא כדעת הנוב"י הנ"ל ויש לו חבר להנוב"י ז"ל וכבר האריכו בזה האחרונים ז"ל.

אמנם מה שנלפענ"ד עוד בס"ד לפמ"ש בגמ' ב"ב קס"ח האי צורבא מרבנן דאזיל לקדש אשה לדברי' ע"ה בהדיה ופרש"י ע"ה שמסתכל ומכיר בנשים ורבינו גרשום מאוה"ג הוסיף משום דל"מ לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום צניעות אבל ע"ה מסתכל ודייק שאינו ביישן וכו' ע"ש, ומבואר דל"מ דאזיל לקדש אשה ג"כ משום צניעות לאו דרכיה להסתכל ולמידק באשה אלא שלוקח אתו ע"ה סומך עליו ולכאורה היאך סומך עליו ולא חייש משום אסור לקדש עד שיראנה וי"ל בתרי אנפי או שיאמר שרואה אלא שאינו יודע ומכיר מה רואה או שיאמר דבאמת סומך על הע"ה דבזה הוא בקי ואם הע"ה אומר לו שאין עליה דבר מגונה ומה שהיא הוא סמוך עליו.

ונראה להביא ראיה דסומכין על השליח דהנה תנן התם כתובות ע"ה היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה נעשית בע"מ ונסתחפה שדהו היתה בבית חמיה וכו' ולכאורה אפי' האב מביא ראי' מ"מ הרי הוא לא מתקבלת עליו, וי"ל שראה אותה א"כ מאי נפ"מ אם הי' קודם או לאחר כיון שראה ונתפייס. וי"ל שהי' הקידושין ע"י שליח וסמך על השליח וא"כ ע"כ שמהני והבן וי"ל.

בעתירת וכברכת אביכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ורוצה ומחכה לראותכם ברום המעלות בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן של

במה שכותבין בתנאים רק ישלטו בנכסיהן בשוה

מע"כ ידי"ע וד"נ הרב הגאון ח"ח נו"נ אי"א המפורסם בחבוריו היקרים המסולאים מפז מוה"ר שלום קרויז שליט"א אבד"ק אודאריא בנ"י יצ"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

ובדבר אשר יצא מכ"ת לחדש על מה שנהגו לכתוב בתנאי שידוכין ישלטו בנכסיהון בשוה דמה"ט יכולין הנשים כעת לשלוט גם בממון בעליהן כמוהו וליתן צדקה כמותו בלי ידיעתו.

ולפענ"ד אינו נראה כן חדא שהרי כתב הטוטו"ד דהאי לישנא שישלטו בנכסיהון שוה בשוה אינו אלא שפרא דשטרא ולא לשוי' חובא ודינא וא"כ לא מיבעיא לדעת הטוטו"ד דלא הוה רק שפרא דשטרא לא קשה כלום וליכא ראי' אלא אפילו להמהרש"ם ז"ל שכתב דהאי לישנא בדוקא הוא הרי לא כתב להתיר לכל אשה לקבל ממנה צדקה אלא מעשה שהי' שכבר נתנה במקום שמן הראוי הי' ליתן וקבלוהו וכדי שלא יהי' בזיון וכיוצא בזה צירף הרבה קולות שלא לחזור ולהוציא המעות את אשר כבר עשהו אבל לילך לכתחילה וליתן סתם צדקה גם המהרש"ם מודה שאסור כמעיין שם.

ומה שרצה עוד לומר דבזמן הגמרא מסתמא לא כתבו עוד ישלטו בנכסיהון שוה בשוה הגם שזה ודאי אפשר שכן הוא אבל פשוט דבימי הנוב"י כבר כתבו כן והרי נוסח זה מבואר בנחלת שבעה סי' ח' נוסח ב' נוסח פולין ושם נמצא הנוסח שלנו והרי על נוסח זה דנו הטוט"ד והמהרש"ם וכ"ש רבינו הנובי"י שאולי הי' מזה סתירה לדבריו לא היו שותקין לו וגם הנוב"י בעצמו הי' מרגיש בזה דבר שמבואר בפוסקים כשאשה נושאת ונותנת אבל כנראה דאין לו סתירה מזה.

ולולי שאיני כדאי נלפענ"ד ביאור רק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה אין הכוונה שתוכל האשה ליתן מן ממונו לכל מי שירצה כפי רצונה דא"כ אין זה שוה בשוה אלא הי"ל לכתוב רק ישלטו בנכסיהון כל אחד כרצונו אבל שוה בשוה הכוונה שתוכל ותשלוט על נכסיהון שוה בשוה ולא יותר ממנו ואם הוא אינו מסכים ליתן והיא תתן אעפ"כ בעל כרחו אין זה שוה בשוה וזה פשוט ואדרבה אם באנו לדייק הי' אפשר לדייק היפוך מזה דהיכא דהיא לא תסכים גם הוא לא יוכל ליתן יותר ממנה דזה הוא שוה בשוה וצ"ל או שהכוונה דחז"ל לא העדיפו ונתנו לה כח עליו אלא שהעדיפו כחה לשלוט בנכסים ג"כ כל צרכה אבל להשליטה יותר ממנו עד שלא יוכל ליתן ממונו לצדקה עד כה"ג לא השליטוה עליו, או שנאמר דבאמת הוא כהטוטו"ד ז"ל דהוא משיפרא דשטרא, ועוד בו שלישיה דאפשר הכונה על הנדוני' שמכניסה וכיוצא בזה שנפלו נכסים שהם גם נכסיה אלא דכל מה שהכניסה וקנתה אשה קנה בעלה ע"ז אמרו ישלטו שוה בשוה ודייק לשון בנכסיהון ולא בנכסי בעלה וצ"ע עכ"פ הרי ראינו שרבותינו האחרונים לא השגיחו על התנאים הללו.

ואפשר שלאחר החופה הכתובה שהחתן נותן לאשתו שובר את התנאים ובכתובה ליכא הא לישנא אלא מה שהוא מתנה עמה עכשיו וממילא התנאים הראשונים של קודם החתונה ממילא נשתנו לפי השטר כתובה שנותן עכשיו וי"ל עכ"פ לפענ"ד בהא סלקינן ובהא נחתינן דכמו בימים ההם כן בזמן הזה אין מקבלין מאשה לצדקה אלא דבר מועט ודבר מועט הכל לפי המקום והזמן והעושר והנכסים כנשי בני מחוזא וכמבואר במפרשים, ומה שציין ליד אברהם בשם היש"ש בשם הראב"ן כנראה דלא כתבו כל הפוסקים כן.

דושה"ס בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שלא

אין הולכין בנשואין בתר אומדנות

עש"ק לסדר למען תספר באזני בנך התשנ"ב בנ"י יצו"א מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר דוב אהרן בריזמן שליט"א, רב אבד"ק עלקינס פארק פילאדעלפיא. בעמח"ס שלמי חגיגה.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה.

קבלתי מכתבו היקר בזמנו אמנם הטרדות מנעוני מלבא בכתובת הגסה כאשר עם לבבי לידידות מעכת"ר, ויען ויאמר סלחתי.

בדבר שאלתו בהא אשה עזובה אשר אכלה מפירות גינו-סר מן הדרך ועשו להם עגל מה שייכות לכלל ישראל עם דומה לה פרוץ בן פורץ גדר והלכו ונשאתו אצל קאנסערוואטיווער ראביי ולאחר שנתיים בקרוב שדרו יחד עזבה הפרוץ הנ"ל והוסיף להשחית ויצא מכלל ישראל ר"ל ועתה אין עתה אלא לשון תשובה נכנס רוח טהרה באשה הנ"ל וראתה מה שאכלה ומחתה פיה ובוכה עלי נעוריה ומודה ועוזבת וברצונה לשוב לה' ולבנות בית כדת משה וישראל אבל עומדת נגדה החידושי של הראביי הרעפאמי ואותו הפרוץ אינו רוצה ליתן לה גט פיטורין כדת משה וישראל בטענתו הכוזבת שהנוצרים אסורים לגרש אלא קבלה כתב מקאנסערואטיווים שהיא מותרת להנשא וטיט אסר וטיט שרי, ובאתה לפני מעכ"ת בוכה על רוע מזלה ומבקשת לרחם עליה ולהתירה מחבלי עיגון ועתה יצא מעכ"ת בשאלת חכם תשובה שלמה בחריפות ובבקיאות להתיר אותה אשה להנשא מטעם דקידושי הראביי הנ"ל לא הוי קידושין הכל מותרים והכל שרוים להם ואין כאן קידושין לא נדר ולא איסור ולא שבועה ולא שמחה ולא עדים כשרים אבל יש כאן פריצות והפקרות עבדא בהפקרא ניחא ליה ולא הוי אלא בעילת זנות לכן יצא בכחה דהתירא להתיר האשה לינשא בלי גט פיטורין.

ואמת אגיד כי זה לפני ח"י שנין ערכתי תשובה ארוכה בענין קידושי רעפארמי כעין מעשה של כ"ח שאירע באשה שנשאה אצל ראביי רעפארמי ושוב הלכה ונשאת לשני בלי גט פיטורין מן הראשון וילדה שתי בנות ולאחר שגידלו הבנות רוח טהרה היתה באחת מהבנות ושאלה כדת מה לעשות והארכתי אז בתשובה בענין זה קנתה מקומה בספרינו הדל משנה הלכות ח"ט סי' רע"ח. ואין כדאי להכפיל מה שמבואר שם נא לעיין שם ויברר מקחו בס"ד ואעתיק כאן רק כמה נקודות הנוגע לנו אלא דעובדא דשם היתה אצל רעפארעם ראביי וכאן אצל קאנסערוואטיוון ול"ע אם יש לחלק ביניהם כי לא ראוי זה ולא ראוי זה הצד השוה שביניהם שהם הולכין וכופרים בתורת משה רבינו ובדת משה וישראל ובדו להם דת לפי רצונם ודעתם המטורפת.

הנה כתב הריב"ש סי' ו' וז"ל ואם יאמר אומר אפי' הרמב"ן לא אמרה אלא בפנוי הבא על הפנויה בדרך מקרה אבל זה שנשאה בחקי העכו"ם והתנה עמה להיות אשתו הו"ל כמדבר עמה על עסקי קידושיה בשעה שנתייחד עמה והו"ל כמי שפי' ואמר לעדי יחוד שדעתו לבעול לשם קידושין יש להשיב ולומר דאדרבה איפכא מסתברא דאפילו אותם הגאונים שסוברים דבסתם אמרינן לשם קידושין בעל בנדון זה לא בעל לשם קידושין דכיון שהתחילה בנישואין כחקות הגוים הרי כאלו פי' שאין דעתם לשם קידושין כדת משה וישראל אלא כדרכי העכו"ם שאינם בתורת גיטין וקידושין וא"כ אינה כנשואה אלא שהיא אצלו כמו פלגש בלי כתובה וקדושין עכ"ל וכ"כ בתה"ד סי' כ"ע.

ולפ"ז בנידון דידן יש לדון כיון שכאן התחילו בקידושין ולא נשאו בערכאותיהם אצל שופט אלא הלכו אצל ראביי להתקשר בקידושי ישראל לפי דעתם עכ"פ שהראביי הקאנסערוואטיבי הוא עושה מעשה זמרי של ישראל דאל"כ אמאי לא קיימו הצערימאניא אצל שופט עכו"ם לאחר שקבלו התעודות לנשואין (מערידזש לייסענס בלע"ז) שהוא הנישואין המדינה למי שאינו רוצה בקידושי דת ולא דמי להא דהריב"ש שכתב דאפילו לאותם דס"ל דבסתם וכו' הכא כיון שהתחילו בנישואין כחקות העכו"ם הו"ל כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושי ישראל לא דמי שהרי כאן אדרבה הרי קבלו התעודות בערכאותיהם והיו יכולין לסדר שם הכל והם לא סדרו שם ולא הלכו בחקות העכו"ם אלא הלכו לראביי לעשות קידושין לפי דת ישראל לדעתם עכ"פ.

עוד יש כאן גריעותא שראיתי במכתב תשובתו אלי שאחד מההשתדלות שעשה מעכת"ר אצל הפרוץ הנ"ל הנקרא בעלה וז"ל ועשיתי כמה מאמצים לשכנע את הבעל ליתן גט והוא בשלו וכו' ואף שלפני שהתחתן עמה סידרתי לו גט זיכוי והשתדלתי אף באופן זה לדבר על לבו איך שנעזר על ידי בעת דחקו כ"ז לא היה שוה לי ע"כ.

וקיצר בלשונו כי קודם שהתחתן עמה מה לו לסדר גט זיכוי להחתן קודם שהתחתן והבנתי מזה שזה הפרוץ היה נשוי אשה מלפנים קודם שנשאת זו ולא היה יכול לישא זו השניה מפני שהראשונה לא רצתה לקבל גט או שלא היה ידוע מקומה והיא או הוא לא רצו להנשא בלי גט מראשונה לכן עשה עכ"פ גט זיכוי וזיכה לה לאשתו כפי דעת הפוסקים שמהני בכה"ג ולפ"ז הנה הוא או היא הקפידו עכ"פ על גט ושלא לעבור על חרם דרגמ"ה בנישואי שתי נשים ועכ"פ אפילו לא הקפידו מ"מ ידעו והסבירו להם ההלכות דבלאו הכי מה לו לילך לכת"ר ומה עזר שנתן לו בעת דחקו ומי דחקו אם לא האמין בזה כלל לא היא ולא הוא מסתמא שדיוואָרס מדינה הי' לו דבלאו הכי לא מועיל זיכוי לענין מדינה וא"כ יש תרתי לגריעותא חדא דנראה דהקפידו עכ"פ קודם נישואין שיהיו נישואין כהלכה אפילו שלא יעבור על חדרגמ"ה והשנית שלא הלכו לשופט עכו"ם אלא לראביי וא"כ יש כבר באופן זה מקום לחלק בין קאנסערוואטיווי לרעפארעם נמי שיש לומר שלפי דעתם הנפסדת והפרילות חשבו שגם הוא ראביי ועכ"פ עדיף מהרעפארמער וכ"ש מהשופט בערכאות.

ולכן איכא למימר דהגם דהני תרוייהו בין הרעפארמער ובין הקאנסערוואטיווער לעולם הם כופרים בדת משה וישראל אבל מי שהוא שוגג וחושב שגם הם כדת עושים אלא שהם מקילים על הדור וכן הם בעוה"ר רוב מבני ארה"ב תינוקות שנשבו והטעו אותם הני רשעי וגם מטעין אותן כל עת שזה ע"פ התורה וראיתי פעם כתב פלסתר שלהם הנקרא פטורין וכתב אשה זו מגורשת מטעם דינא דמלכותא דינא הנה רוצים שיהיה גט ע"פ התורה אלא נותנים טעם שקר של דינא דמלכותא וההמון עם מאמינים שזה כשר וישר ונכון אלא שהארטעדאקסים הם מחמירין והללו מקילין ר"ל מהאי דעת ואם על עכו"ם עוע"ז אמרו שבזה"ז מנהג אבותיהם בידיהם מה נענה להני. הגם דיש סברא לומר נמי להיפוך מ"מ ספיקא דאורייתא הוא כבר, אם לא שנאמר כיון דספק הוא העמיד אשה על חזקתה דבחזקת פנויה היתה ואף דעשו בה מעשה מ"מ המעשה לא היו מעשה קידושין כהלכה וגרע מזרק לה קידושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו דקיי"ל מחצה על מחצה או שהיו ספק קרוב לו ספק קרוב לה הרי זו ספק מקודשת עיין גיטין ע"ח ורמב"ם פ"ד מה"ג הכ"ב ופ"ה מה"ג שם הי"ג ובטוש"ע א"ע סי' ל' ס"ה וסי' קל"ט דהתם הקידושין עכ"פ היו קידושין ממש ובעדים אלא שספק הגיעו לידה ספק לא הגיעו אבל כאן ספק על עיקר קידושין אי קידושין הם בכל ואי היו קידושין כה"ג העמד אשה על חזקתה ובחזקת פנויה עומדת.

והנה מעכ"ת ציין לדברי מרן הגרמ"פ זצ"ל ודברי הגאון מרן הגרי"א הענקין זצ"ל במחלוקתם אי לאחר נשואי אזרחיים צריכים גט והגרמ"פ מתיר בלא גט והגרי"א מצריך גט ובתוס' על דבריהם כתב מעכ"ת דבדורינו הפרוץ אשר רובא דרובא מהנוער המנוערים מחו"מ ר"ל חיים חי מושחתים קודם החתונה ואין מקפידין כלל על ב"ז ומה שמקדשין בקידושין הוא רק לקיים הטכס של נישואין דחיים או מצד לחץ משפחתי או מצד שיראים שהבנים שלהם יהיו ממזרים כפי מובן החילוני וע"ה שלהם וודאי אין כוונה שלאחר החתונה כשהם נבעלים זע"ז אחר טכס החתונה לקידושין. ולכן יש מקום שגם הגרי"א הענקין מודה כה"ג שלא בעלו לשם קידושין ועצם הקידושין אינו קדוש לדידהו למעטן מאחריות ולהגבילן רק לנשותיהן כי הקידושין דרושים לטעמים חילוניים וצדדיים והאריך קצת בזה.

ולפענ"ד לבי לא כן עמדי דפשוט אם יבאו בחור ובתולה ויקדשו בפני שני עדים כשרים הרי הקידושין תופסין והרי היא א"א לכ"ע וגם אם יאמר או שניהם יאמרו שלא התכוונו אלא לדבר אחר וכ"פ הרמ"א א"ע סי' מ"ב ס"א שאין הולכין בקידושין אחר אומדנות והוכחות וכוונה שאומרת שלא כיוונה לשם קידושין ובנו"ב בתשו' סי' נ"ט ביאר יותר דלכאורה יפלא למה לא נאמין שלא כיוונה לשם קידושין והא ע"א נאמן באיסורין והכא לא איתחזק איסורא עדיין שעל תחילת הקידושין אנו דנין ובחזקת פנויה היא עומדת ופי' דאין טעמו של מהר"ם ברמ"א משום דלא מהימנא אלא ודאי מהימנא אך שאין אנו משגיחין על הכוונה והדברים הולכין אחר הפה ואפילו אם המחשבה לא כן הוא דברים שבלב אינם דברים ועיין פת"ש אות ג' מבואר מיהו כי כל שהיו מעשה קידושין אין חוששין לטעמים אחרים וכוונות אלא אחר הפה הן הן כוונת הדברים וכבר האריכו האחרונים אפילו מקדש דרך לחוק מה דינם עיין רמ"א הנ"ל ובאחרונים ועיין בספרינו משנ"ה ח"י סי' רל"ח במקדש בפני עדים על מנת לקבל דירה ואין בדעתם לקידושין כלל וגם המסדר קידושין והעדים יודעין מזה ואפ"ה אסור לעשות כן ע"ש באריכות וכל זה עכ"פ שמיד אחר הקידושין הוא או היא או שניהם אומרים שהי' דרך לחוק ולא כיוונו לקידושין אבל במקדש ברבים ודרך אישות בחתונה בפומביא ודרים כן זמן ואח"כ משתדלים לקבל גט פיטורין וכיון שלא עלתה בידם לומר שלא הי' כוונתם לשם אישות ולהתיר אשה על סמך זה חס מלהזכיר כן.

גם בטעם לשבח שכתב מעכ"ת שכל הכוונה בקידושין שלהם רק שיהיה טכס של נישואין

דתיים פעמים מצד לחץ המשפחה ופעמים מצד שחוששין שבניהם יהיו ממזרים וחושב מעכת"ר שזה גורע וממעט בהקידושין ואני אומר אדרבה טעם זה מועיל לחזק הקידושין שהרי כיון שמכוונים לעשות נחת רוח להמשפחה ולקדש בטכס דתיים א"כ מסכימים הם על הקידושין של דתיים ומכוונים על קידושין שדתיים עושים יהיה מטעם של נחת רוח אבל סוף סוף על שם קידושין כדת משה הם מקדשין וכ"ש אם לפי טעותם שלא יהיו בניהם ממזרים א"כ הם ממש מקדשין ומכוונים לקידושין גמורים אלא שטעו בהלכה שאינה מצד הקידושין שחשבו שבן פנויה ממזר הוא והגע עצמך אם מי שהוא אינו יודע שיכול לחיות עם פילגש בלי חופה וקידושין ובניו כשרים לשיטת הראב"ד והרמב"ן ודעימייהו אפילו לכתחילה ולא הוי אפילו פגום והובא בש"ע א"ע סי' כ"ו ס"א ברמ"א אם מייחד אשה וטובלת אליו י"א שמותר והיא פילגש האמורה בתורה (הראב"ד וקצת מפרשים) וי"א שאסור ולוקין על זה משום לא תהיה קדשה (הרמב"ם והרא"ש והטור) ועיין מקנה בק"א ובנו"ב ת' סי' קל"ב ועכ"פ לכ"ע בניו כשרים אפילו עובר על לאו והלך וקדש אשה וכי נטיל ספק בקידושין א"כ רוב ע"ה שמקדשים נבטל הקידושין מטעם זה אם מלהזכיר אלא פשוט דכה"ג הוי קידושין גמורין מה"ת בלי פקפוק א"כ אדרבה גריעותא הוא בדידן.

גם בענין החילוק שחקרתי לעיל אי יש לחלק בין רעפארמעס וקאנסערוואטיוו כוונתי בזה דהגם דודאי תרוייהו הם אפיקורסים גמורים וכבר מרגלא בפומי דאין דין חצי שיעור במינות או שמאמין בכל התורה או אינו מאמין וכבר אמר להם אליהו בהר הכרמל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים אם ה' הוא אלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו אבל חצי חצי מאמין ואינו מאמין זה א"א ולכן אין נפ"מ אם הוא רעפארמער או קאנסערוואטיווער וכל שאינו מאמין בק"ו אחד הרי הוא בכלל דייתיקי דבטלה מקצתה בטלה כולה ועיין רמב"ם פ"י מסנהדרין בפיה"מ שם בי"ג עקרים דכל שנתקלקל אצלו אחד מיסודות הרי יצא מכלל ישראל ועיין רמב"ן כעין זה עכ"פ ארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת.

האמנם זה דוקא להמנהיגים שלהם אבל ההמון שאינם יודעין בין ימינם ושמאלם הם בגדר תינוק שנשבה לכ"ע ומה יעשו שכן גדלו ומע"כ ציין לשו"ת אגרות משה ח"א א"ע סי' ע"ו ע"ז ובח"ג סי' כ"ג וסי' כ"ה וא"ע ח"ד בסי' ע"ז וסי' מ"ו וסי' ע"ח וסימן פ' דהשוה רעפארם לקאנס' ותרוייהו אין שום תוקף לקידושין שלהם ולא חיישינן לקידושיהם כלל וס"ל להלכה דהיכא דא"א להשיג גט מן הבעל מותרת האשה להנשא. ומי הוא זה אשר ראוי לחלוק על האי גאון וצדיק ומ"מ בנידון דידן צ"ע כפמ"ש ובספרי הנ"ל הבאתי להתיר בבתה דלגביה הבת או הבן שוב הו"ל כספק קידושין עכ"פ והו"ל עכ"פ ספק ממזר ושפיר אמרינן כבר דלגבי הבנים נסמוך אחזקת כשרות אבל לגבי אמה קשה להתיר בלי גט וא"כ בדידן נמי צ"ע.

ומעתה לא פש לן אלא הא מילתא אם היו שם באותה החתונה עדים כשרים והטענה שלא יחדו עדים זה באמת קצת מעלה וחסרון שכל שלא יחדו עדים א"כ כל אחד יכול להעיד וכבר הארכתי בס"ד בכמה מקומות דאפילו מחלל שבת כל שהוא תינוק שנשבה עדותו עדות כל שלא נתברר שחזקתו משקר וראי' לדברי הריב"ש ועוד ראשונים ועיין תוס' פ' כלל גדול (דף ס"ח ע"א) ד"ה גר שנתגייר בין הנכרים בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת ע"ש ומשמע דיכול להיות גר ולא יודע ממצות שבת והרי היא כשר ככל דיני גר והא דאמרו בגמ' בכורות שאם לא קבל עליו אפילו דבר אחד מדרבנן אינו גר היינו כשיודע ולא קבל אבל כל שאינו יודע אמרינן אלו הוה ידע הוה מקבל והבן, וא"כ במקומות כאלו שיש הרבה תינוקות שנשבו וגם יש כמה שאפשר שמה"ת הם כשרים להעיד צריך לברר כל זה במתינות ודבר זה כמעט בלתי אפשרי כי מי יקבל אחריות על כל זה.

ולכן לפענ"ד בנידון דידן מה שאני מציע, א) יעשו השתדלות יותר לקבל ממנו גט, ב)

ואם לא ירצה ליתן אעפ"כ יבקשו ממנו שימנה שליח ושישמעו שני עדים כשרים שמסכים למנות שליח לגרש את אשתו, ואין צריך לעשות הרבה שאלות וחקירות אלא שיסכים אפילו בלי כתב ותיכף ומיד ימנו ב"ד ויגרשו. ג) אם לא יסכים גם לזה שירצו ליתן לו קצת ממון ובזה יפייסוהו ליתן לה גט או לעשות שליח. ד) עוד יש עצה ללכת להכומר שלו ולבקש מהכומר אם הבעל טוען שעכשיו מאמין בהם ויבקשו ממנו שיתן לו רשות לגרש ולא יהיה לו טענה עוד שהנוצרים אין מגרשים ומהכומרים פה אפשר להשיג לו מכתב היתר כזה ויבא הדבר לגמר בעזה"י.

ומיהו אם לא יוכלו בכל אלו אז אם יתברר שלא הי' שם בשעת החופה והחתונה שני אנשים ראוים להעיד שומרי תורה ולא מקרובים אז הנני מוכן להצטרף להתירה מחבלי העגון שלה עם יסכימו עוד שני גדולי הרבנים כגון הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך שליט"א והגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א אז הנני מוכן להצטרף ואם לאו לא אוכל כי לפענ"ד הרבה יש להתיישב בדבר בדור הזה שרוב ורובא דרובא הם תינוקות שנשבו.

אלו דברי ידידו הבוכה על חורבן הנורא שנפל על דורינו אנו השם ירחם ויוציאנו מגלות המר ויגאלינו גאולת עולם במשיח צדקינו בב"א דושכ"ת בידידות נאמנה המצפה לרחמי שמים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלב

קידושין לקטן על ידי זכיה אי מהני

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

מה שהעיר אמ"ש בספרי משנה הלכות א"ע בקושית הנוב"י א"ע סי' ס"ב ע"ד ר"י בר ברזילי בדין קידושי קטן וכתב הנוב"י דקידושין הו"ל חוב והקשתי מדברי הר"ן באי' חולין ל"ע ומע"כ העיר דבשו"מ מהד"ו סי' ע"ז העיר כן לדברי הר"ן ואי' דהר"ן איירי בגדול משא"כ קטן שעדיין אינו עומד לינשא, ות"ח לו על שהביא לי תנא דמסייע שהקשה כן.

ובאמת כי בעזה"י גם אני רציתי לחלק כן וכתבתי מזה על הגליון ש"ס שלי קידושין מ"ה ע"ב והבאתי קצת ראי' מגמ' מ"א בתוס' ד"ה אסור לחלק בין קטנה דשמא לא היתה מתרצה וא"כ הכ"נ י"ל דקטן אולי לכשיגדל לא הי' מתרצה והבאתי עוד שם קצת ראי' מגמ' חולין פ"ג ע"א בד' פרקים אלו דזכות הוא לו אפילו עולה לו ממון והגם דקטן לאו בר קבולי תקנת חכמים הוא מ"מ ניחא ליה במה דעביד ליה אבוה כמבואר בכתובות (דף י"א) דמטעם זה אביו יכול לגיירו ולא אמרינן חוב הוא לו עיין נקה"כ יו"ד סי' ש"ה באריכות בדין זכיה לקטן ובא' הארכתי קצת.

ברם לעיקר ההלכה אי מהני קידושין לקטן עיין עוד א"ע סימן מ"ג ס"א קטן שקדש או נשא אינו כלום וכו' ובא"מ סק"א בשם הב"ח לענין בן י"ב שנה ועיין מל"מ פ"ו מגירושין דקטן שקידש לו אביו אשה יש לחדש וכו' ועיין פת"ש א"ע הנ"ל אות א' באריכות. ועיין אבנ"מ סי' א' מה שכתב ועיין נוב"י א"ע סי' ס"ד לאחנו הצדיק מוה"ר יוסף, ועיין משנ"ה ח"י סי' ר"ל וח"ג סי' קפ"ג קפ"ד ובא' הרי"ס האריך בזה ליישב שיטת ר"י בר ברזילי הובא ברשב"ן ועיין מדרש איכה רבתי עה"פ רבתי עם ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלג

בענין חציה שפחה וחציה בת חורין

ב' כי תשא את ראש התשמ"ט בנ"י יצו"א
שמואל לקח פי שנים תורה ר"ש ה"ה מע"כ יד"ע וידי"נ הגאון הגדול מעוז ומגדל מרביץ תורה לרבים פא"ה זקן יושב בישיבה כג"ת מוה" שמואל בירנבוים שליט"א ראש ישיבת מיר בנ"י יצו"א.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

על מה שהעיר בהא שמעתתא גיטין מ"ג ע"ב אתמר אליה שפחה ואליה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון רב יוסף בר חמא אמר ר"נ פקעו קדושי ראשון ר' זירא אמר ר"נ גמרו קידושי ראשון ופרש"י אפי' למ"ד מקודשת בא השחרור והפקיעה ומקודשת לשני, שהרי נשתנה גופה והו"ל כקטן שנולד. ול"ב האי פקעו קידושי ראשון מאי כוונתו ובמה שנשתנה גופה אם הטעם שעכשיו היא כגר שנתגייר וכקטן שנולד דמי והגם שחלו קידושי הראשון זה היו קידושין לאשה אחרת שהיתה גוף אחר או דלשון הפקיעו משמע שנפקעו הקידושין למפרע וכאלו לא חלו למפרע כלל.

ומלשון רש"י לכאורה שכתב ונמלא דפקעו קידושין פי' שודאי קידושין הראשונים חלו אלא שחלו על גוף אחר וגוף זה נשתנה והו"ל כקטן שנולד אמנם מלשון התוס' שם ד"ה גמרו משמע דלשון הפקיעו משמע שנפקעו הקידושין למפרע כלומר שמה שחלו על החצי קודם שנשתחררה הו"ל כאלו לא חלו למפרע שהקשו מהמקדיש חצי בהמה ותי' דשאני התם דאפשר שתרעה ויהיו חציה דמיה הקדש וחציה חולין אבל הכא דאי אפשר שתהא חציה מקודשת דכי יקח איש אשה כתיב לא חצי אשה מסתברא למימר או גמרי או פקעי וע"כ פקעי מחצי הראשון ג"כ וא"כ הו"ל כאלו לא קדשה כלל.

גם מלשון התוס' בסמוך שם ד"ה מה נפשך אי קידושי ראובן וכו' ונראה דמספקא ליה אי גמרי קידושי ראשון אי פקעי והנה נראה בהא דרב חסדא דאמר ממ"נ מייבם משום דמספקא ליה אי גמרי קידושי ראשון אי פקעי ואי פקעי א"כ קידושי ראשון לא היו קידושין כלל וע"כ שנפקעו למפרע דאל"כ אכתי הו"ל אשת שני אחים דראובן במקלא ושמעון במקלא.

איברא דגם בפרש"י שפי' שם בד"ה ואין אני קורא בה אשת שני אחים. לומר אליה היתה לזה ואליה לזה ומכח שניהם היא באה ואמרינן וכו' מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין וזו ע"י מאמר לא ילתה מזיקת יבום הראשון כולה ובמקלא חל עליה זיקת יבום השני אבל הכא לא זיקת שנים עלה דחד מינייהו קידושין גמורים ואידך לאו כלום הנה כתב נמי דקידושי דאידך לאו כלום והיינו שנפקעו למפרע ואין כאן קידושין כלל דהכי משמע לשון דקידושי דאידך לאו כלום דאי נימא דקדושי דאידך נמי קידושין אלא שנפקעו וכמו גט א"כ קידושיו נמי הוה כלום אלא שנפקעו כמו גט שכורת.

גם הרש"ש לכאורה הבין כן ברש"י שכתב בד"ה פקעו שהרי נשתנית כו' לכאורה טעמו פשוט דהשתא איכא שיור בקנינו והוה כמקדש חצי אשה ע"כ. והנה מדיבאר דהוה כמקדש חצי אשה א"כ בטלו ליה הקידושין למפרע שאינן קידושין כלל כמו מקדש חצי אשה דלא חלו מעולם ועיין רא"ש שם ובק"נ אות ל' והרמ"ה ז"ל כתב ודו"ק.

וראיתי בח' הרמ"ה גיטין הנ"ל בהא דרב חסדא פי' מה נפשך כלומר דלא פקעי ע"י שחרור קידושי דשמעון לאו קידושי דאיתתא לבי תרי לא חזיא הילכך אפילו לפלגא לא הוו קידושי ואי קדושי דשמעון קידושי ממילא שמעת דקידושי דראובן לאו קידושי נינהו דסביר לן פקעי קידושי ראשון והנה לשון ממילא שמעת לן דקידושי דראובן לאו קידושי נינהו פי' שאין כאן קידושין כלל ולא בעי אלא שולחה לנפשה ומסיפא דייק כן שכתב אבל גרשה חד מינייהו לא מיבמא דלמא קידושי דמגרש הוו קידושי והוה לה לגבי לוי גרושת אחיו וא"כ ע"כ דהפקעה זו איננה

גירושין מכאן ולהבא אלא שלא היו מעולם קידושין דאל"כ הו"ל אשת שני אחים וגירושה מאחד.

עוד שם בשמעתתא אתמר חציה שפחה וחציה ב"ח שנקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון רב יוס' וכו' פקעי קידושי ראשון דכיון שנשתחררה הו"ל כגופא אחרינא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ויש עוד לפ' דכל כמה דלא נשתחררה הוו קידושי דהא לא שייר בקנינו ולא שביק רווחא ולאחרינא אבל אם נשתחררה דשביק רווחא ה"ל כחצייך מקודשת לי דלא הוו קידושי ע"ש.

והנה פי' הרמ"ה ז"ל ב' פירושים ופי' ראשון הוא לכאורה פרש"י והשני פי' דיליה ונראה לכאורה דהרמ"ה ביאר בדברי רש"י דפקעי קידושין היינו מדין גר שנתגייר וא"כ י"ל דלא בטלי למפרע אלא שאין כאן האשה שקידש והו"ל חילופי גברא כאלו מתה הראשונה אבל לפי השני מפרש כאום' דהו"ל כמקדש חצי אשה דבטלי הקידושין ולכן עד שלא נשתחררה דהו"ל קידושי בכולה היו תופסין בה אבל לאחר שנשתחררה ונתברר דלא קידש רק חצי אשה הו"ל כחצייך מקודשת לי דלא הוו קידושי ובחצייך מקודשת לי בטלו הקידושין ולא הוו קידושין כלל אלא כאילו לא קידש והכ"נ כן הוא לפענ"ד ונמצא דבטלו למפרע ואין כאן קידושין כלל. ויש עוד לחלק קצת ועיין מאירי בד"ה בראשון של קידושין וכו' וכן חציה שפחה וחציה ב"ח שנתקדשה לבין חורין שאלו בסוגיא אם יש קידושין אם לאו ואף רוב הפוסקים נחלקו בפסק שבה והוא וכו' וראייתם כשם שמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך המקדש חצי שפחה אינה מקודשת אע"פ שמ"מ לא שייר בקנינו ע"ש.

וראיתי לרבינו הנב"י אה"ע סי' מ"ד שהביא דברי הרמב"ם והראב"ד שתמה עליו וכתב ואני תמה על רבותינו שתמהו על הרמב"ם ולמה לא תמהו על סוגית הגמ' שאמרו שם איתמר וכו' ונשתחררה וחזרה ונתקדשה וכו' ולענ"ד תמוה מאד מה ענין שחזרה ונתקדשה לפלוגתייהו ואפילו לא חזרה ונתקדשה נמי שייך פלוגתייהו בחציה שפחה וחציה ב"ח שנתקדשה ונשתחררה מר אמר פקעו ומר אמר גמרו קידושין דהרי הפקעת קידושין למ"ד פקעי לאו ע"י קידושי השני פקעי אלא ע"י השחרור וכמו שפרש"י, ולכן העלה דבר חדש דאם כיוונו בשעת קידושין שיחולו הקידושין לאחר שתשתחרר ודאי גמרו הקידושין ולא מיחשב זה דבר שלא בא לעולם כיון שעכ"פ תפסו בה קידושין לחייב הבא עליה אשם.

ואף דבאומר לאשה חצייך בפרוטה היום וחצייך למחר מספקא לן בקידושין דף ז' ע"ב התם שאני דשייר בקנינו וכו' וכמבואר בתחלת הסוגיא ומן הסתם אמרינן שהיה זה כוונתם אבל אם אנו רואים שהיא מקבלת קידושין מאחר אנו רואים שאגלאי מילתא למפרע שלא היתה זה כוונתה דמהיכי תיתי תקבל עתה קידושין מאחר והיא יודעת שהיא אשת איש בזה פליגי דמאן דסבר גמרו קידושי ראשון סובר דאפילו לא נתכוונו תחילה לזה ממילא גמרו קידושי ראשון ואינו מועיל קבלת הקידושין מאחר שאין קידושין תופסין בא"א ומאן דסבר פקעו סובר דאם לא נתכוונו תחלה שניהם לזה אינן נגמרין וממילא פקעו ובזה מישב דברי הרמב"ם דע"י הבעילה מתגלה כוונתה למפרע ע"ש והנה מבואר דמפרש נמי דברי הגמ' דפקעו הקידושין היינו פקעו למפרע כאלו לא קידש כלל מעולם.

אלא דבעיקר דברי הנוב"י יש לדייק מ"ש כאן לחדש דתלוי בכוונת הקידושין שלהם ואם כיוונו בשעת קידושין שיחולו הקידושין לאחר שתשתחרר ודאי גמרו הקידושין ולא מיחשב דשלב"ל לכאורה צ"ע מהא דקיי"ל בסמוך דף פ"ה ע"א בעא מיניה רבא מרב נחמן חוץ מקדושי קטן מהו מי אמרינן השתא מיהא לאו בר הויה הוא או דילמא אתי לכלל הויה א"ל תניתוה וכו' הכ"נ אתי לכלל הויה ופריך חוץ מן הנולדים מהו ומשני א"ל תניתוה לעבד ולעובד כוכבים אם איתא עבד ועו"כ נמי עבידי דמגיירי ומשני הנך לאו לאיגיורי קיימי הני לאיתילודי קיימי ומבואר דעבד מיהו לאו לאיגיורי קיים

ואינם קידושין אפילו מתנה על מנת שתתקדשי לי לאחר שתתגיירי דהוי לאו לאיגיורי עומדים ועבד בכלל והאיך פשיטא ליה כאן דכה"ג מהני.

ואשר נראה בזה ליישב לפ"מ שכתבו התוס' כתובות י"א בגר קטן שמטבילין אותו על דעת ב"ד הא שליחות מטעם זכיה ואין לו זכיה לקטן ותי' ונראה לר"י דהכי דזכין לו מדרבנן כדאמרינן התם דקטן אית ליה זכייה מדרבנן. וא"ת היכי הוה גר מדרבנן וכו' וגם בסמוך שכתבו והא דאמרינן בריש בן סורר גבי גזל הגר וכו' אבל קטן אי אתה צריך לחזר אחריו כו' משכחת לה גר קטן מן התורה במעוברת וכו' וקידושיו קידושין, והקשה לי חכם אחד הא קטן לא תקנו לו קידושין כלל ולדידי עוד קשה מה שכתבו אע"פ שעדיין עו"כ תקנו לו זכיה וצ"ב.

והשבתי לו דמה שאמרו דשרינן ליה בבת ישראל וקידושיו קידושין היינו כשקידש אח"כ לאחר שנתגדל אלא שקדש קודם שנודע לו שהוא גר וכגון שלא הודיעו לו לאחר שנתגדל שאינו ישראל אלא שנתגייר דקיי"ל דיכול למחות א"כ כל זמן שלא הודיעוהו בידו למחות ולחזור ולא הוי אלא גר מדרבנן ועיין תוס' רי"ד ועל זה אמרו שאם קידש אשה משמיחה אינה צריכה גט ומשמע שאם קידש קודם שמיחה צריכה גט ומיירי שלא ידע מקודם ואע"פ שהוא מדרבנן.

ועוד עלה במחשבתי ושוב העיר לי כך בני הגר"ע שליט"א לפמ"ש הרמב"ם דלא ניתנו שיעורין לב"נ אלא כל שהוא בר דעת מקרי גדול ואפילו הוא קטן בשנים וא"כ לפמ"ש התוס' כאן ונראה לר"י דזכייה דהכא מדרבנן הוא שתקנו לו ואע"ג דהכתי עובד כוכבים הוא הא אתי לכלל שליחות נראה דהגם שתקנו לו זכייה לגבי גרות מ"מ לענין שאר דינים הרי הוא אכתי עו"כ ולפ"ז י"ל דלענין קידושי אשה הכ"ג דמקרי גדול אפילו לא הגיע לשנים שישראל נעשה בהם גדול והיינו י"ג שנים דהא הלכה למשה מסיני הוא והם לא הוציאוהו מדין עכו"ם לגמרי אלא מדרבנן נעשה גר ומותר בבת ישראל וקידושיו קידושין דלגביה זה הוא כבר גדול דלא נתנו לו שיעורים עדיין.

איברא דלכאורה דבריהם צ"ע מגמ' גיטין פ"ה בעא מיניה רבא מרב נחמן חוץ מקדושי קטן מהו מי אמרינן השתא מיהו לאו בר הויה הוא או דילמא אתי לכלל הויה וא"ל תניתוה קטנה מתגרשת בקידושי אביה אמאי והא בעינן ויצאה והיתה אלא אתיא לכלל הויה הכ"נ אתיא לכלל הויה ובעיא עוד חוץ מן הנולדים מהו א"ל תניתוה לעבד ולעובד כוכבים אם איתא עבד ועו"כ נמי עבידי דמגיירי ומשני הנך לאו לאיגיורי קיימי הני לאיתילודי קיימי וכו' עיי"ש נראה דמחלק בין עכו"ם דלא אמרינן אתי לכלל הויה אף שבידו להתגייר ובין קטן דאתי לכלל הויה והאיך כתבו התוס' הכא בפשיטות ואע"ג דהכתי עו"כ הוא הא אתי לכלל שליחות כיון דבגמ' אמרו דלא מקרי עבידא דאתי כלל ולא דמי לקטן דאתי לכלל הויה וכבר הארכתי בזה במקום אחר.

ולולי דמסתפינא נראה לפענ"ד לומר בזה דבר חדש לפ"מ שכתבתי כבר במקום אחר בדיוק לשון רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וי"ל למה אמר גר קטן הי"ל עובד כוכבים קטן שהרי אכתי לאו גר הוא וגם יש לדייק לשון מטבילין אותו הי"ל גוי קטן מלין וטובלין אותו או מגיירין אותו על דעת ב"ד ובטור כתב נכרי קטן ועיין גם מאירי וצ"ע.

וכתבתי בס"ד לפ"מ שכתבו הרמב"ם והמאירי והמרדכי ועוד דבאמת קטן אינו יכול לגייר עצמו וגם ב"ד אין יכולין לגייר גוי קטן אלא צריך או שיבא בעצמו כשיש בו דעת ויבקש מב"ד שיגיירו אותו או שיבאוהו אביו ולדעת רש"י אפילו אמו (לפי שיטות כמה פוסקים) לגייר אבל ב"ד כשהנהו לעצמו א"א ועיין תוס' כתובות מ"ד ד"ה הגיורת וז"ל ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת ב"ד שאין מטבילין גר קטן על דעת ב"ד אא"כ הוא תובע להתגייר וזאת פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע להכי נקט שנתגיירה בתה עמה והטבילוה על דעת אמה כו' ע"ש. ועיין שו"ת משנ"ה ח"ט סי' תי"ח באריכות גדולה ועיין על תורה כתובות י"א.

ומבואר דגם דעת התוס' דקטן אין מגיירין אותו אלא אם בא ושאל לגיירו אבל ב"ד אין יכולין לגיירו בלי אב או אם עכ"פ אלא על דעתם, ולפ"ז נראה להוסיף דבגיירות יש שני דברים אחד מילה שהוא להוציאו מידי עכו"ם ושנית טבילה להכניסו בכלל ישראל וכבר הארכתי בזה ולשון חז"ל בעבד כנעני שמכר עצמו לישראל ומל וטבל יצא מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא בא והכ"נ בתינוק או גר שבא להתגייר במל ולא טבל הרי הוא יצא מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא בא עד שיטבול ונראה לכאורה דעד שלא נימול אכתי ליכא זכות גמור לעכו"ם אפילו קטן להתגייר שהרי המילה הוא צער לו ולפעמים גם סכנה וע"ד שאמרו כי עליך הורגנו כל היום זו מצות מילה ובשו"ת מרן החת"ס כתב דמה שאנחנו רואים שבעוה"ר לא מתים מחמת מילה הוא דבאמת מעיקר הטבע הי' זה בכלל הורגנו אלא שזכות המצוה מצות מילה מגין על תינוקות בני ישראל שלא ימיתו וא"כ לכאורה לענין מילה בקטן ליכא זכות גמור מחמת הסכנה.

ולפ"מ שביארנו א"כ אתי שפיר גר קטן מטבילין אותו ע"ד וקראו כבר גר קטן כיון שכבר נימול ע"י אביו או אמו והם קבלו עליו עול מצות ורק שעדיין לא טבלוהו הב"ד לכן נקרא כבר גר וגם ב"ד מטבילין אותו דכה"ג כבר זכות הוא לו אליבא דכ"ע דהעיקר דלא הוי זכות היינו רק המילה שיש בזה צער וחשש סכנה ולכן בזה אהכ"ג דס"ל לרב הונא דאין הב"ד יכולין למולו לדעתם אלא ברשות אביו או אמו שניחא ליה במה שעושים לו ולא בב"ד ואפילו אם ירצו ב"ד לתקן בשבילו לאו בר קיבולי תקנתם הוא אבל לאחר שכבר נימול בציוו אביו או אמו שוב ב"ד מטבילין ע"ד דבזה כבר ליכא חובה רק זכות גמור וזכין לאדם שלא בפניו.

אלא מעתה נראה שפיר מובנים דברי התוס' ממה שהקשינו מגמ' גיטין דודאי סתם עכו"ם לאו לאיגירי קיימי ושפיר מחלק בין קטן וקטנה דאתי לכלל הויה לעכו"ם דלאו לאיגיורא קיימי ולא מקרי אתי לכלל הויה ומיהו כל זה בעכו"ם שלא מל עדיין ולא קבל על עצמו מצות אבל עכו"ם שכבר מל לשם גיירות הרי עכו"ם כזה כבר לאיגיורי קיים והרי הוא אתי לכלל הויה כמו קטן ושפיר כתב הרי"י דאע"ג דאכתי עו"כ הוא הא אתי לכלל שליחות כיון דכבר מל וכה"ג כבר אתי לידי שליחות מקרי ודו"ק כי זה לכאורה דבר חדש.

ולפ"ז נראה לחדש דעבד נמי מה שאמרו דלאו לאיגיורי קיים וכמ"ש חוץ מעבד ועכו"ם דכהדדי ניהו היינו בעבד או שפחה עכו"ם גמורים דהמשחרר עבדו עובר בעשה ובודאי אינו עתיד לבא ואינו בידו להתגייר וגרע מעכו"ם דעכ"פ בידו הוא אלא שצריך ב"ד אבל בעבד הוא תלוי בדעת רבו ורבו אסור לשחררו ומיהו היינו דוקא בכולו אבל חציה שפחה וחצי' בת חורין דלפי משנה אחרונה עיין חגיגה תקנתם את רבו ואת עצמו לא תיקנתם לישא שפחה אינו יכול לישא בת חורין אינו יכול לא תהו בראה לשבת יצרה ועל לשבת גם אשה מצוה ואפי' בלאו הכי על חצי שפחה ליכא איסור של שחרור עיין בר"ן ועוד ואדרבה מצוה איכא כה"ג לא מקרי דשלבל"ע כלל ולכן כה"ג שפיר כתב הנב"י ז"ל דכה"ג אם כיוונו בשעת קידושין שיגמרו לאחר השחרור לכ"ע גמרו הקידושין והגם דהנב"י כתב טעם כיון דעכ"פ תפסי בה קידושין לחייב הבא עליה אשם תלוי אינו סותר לסברתן דזה מועיל שיגמרו הקידושין, יהיה מאיזה טעם שיהיה מבואר מיהו מדברי הנוב"י דלמ"ד פקעי קידושין היינו פקעי למפרע כאלו לא היו וכן נראה מדברי הפוסקים שהבאתי בס"ד וברש"י עכ"פ מידי פלוגתא לא יצאנו מה דעתו בזה וק"ל. ועיין טוש"ע א"ע סי' מ"ד סי"ב להלכה.

אלו דברי ידי"נ השמח בכבוד תורתו ולא כתבתי דברי אלו רק להשתעשע בדברי תורה את מעכ"ג היקר והגם שיש לי עוד דיו נשאר על קולמוסי ובפרט בפי' הא דהשתא מידו עושה מעשה עמך הוא ובחקירה זו אי גזלן השב והוא אנוס שאינו יכול לשלם אי הוכשר אעפ"כ להעיד או שגברא פסול עד שיחזור הכסף ומצאתי כעין חקירה זו כמדומה בקובץ שיעורים מ"מ פה יהיה שביתת

הקולמוס, ידי"נ קשור באהבתו המתפלל לאריכת ימיו ושנותיו ויזכה להרביץ תורה ברבים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שלד

בדברי הבה"ג דכותים שקדשו תופסין קידושין וצריכים גט

ד' לסדר ויאמן העם התשמ"ס בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפו' כו' כש"ת מוה"ר דוד קאהן שליט"א רב דביהמ"ד גבול יעבץ פלעטבוש בעמח"ס ברכת יעב"ץ ועוד ספרים חשובים.

אחדשכ"ת בידידות וכו'.

ועל דברת רבינו הגדול הבה"ג ז"ל סוף הל' קידושין (דף פ"ד ע"א טרויב) שהביא בספרו בדף רל"ז בעניני שבועות אות ג', היות כי הארכתי בס"ד בדברי הבה"ג הנני להעתיק למעכ"ת מה שכתבתי בדברי בה"ג אלו בפירושי על רבינו הגדול הבה"ג יתן ה' ואזכה להוציא לאור.

וז"ל שם (אות ג) ומש"ר כותי שקידש כו'. חולין ו' ע"א רבי יצחק בן יוסף שדריה ר' אבוהו לאתויי חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא סבא א"ל לית כאן שומרי תורה הלך רבי יצחק וספר דברים לפני ר"א והלך רבי אבוהו וספר דברים לפני רב אמי ורבי אסי ולא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורין למאי אי לשחיטה ויין נסך מהתם גזרו בהו רבנן איהו גזור ולא קבלו מינייהו אתו רבי אמי ורבי אסי גזרו וקבלו מינייהו אלא עו"כ גמורין אמר ר"נ בר יצחק לבטל רשות וליתן רשות פרש"י מהתם גזרו ר"מ על היין ורבי יהודה על השחיטה. ומדשקלו למאי עשאום גויים גמורין ומשני לבטל רשות וליתן רשות וכו' משמע דלאו לכל דבר עשאום גויים גמורין אלא לעניני איסור והיתר שלא נסמוך עליהם ומה"ט לגבי קידושין אצריכו מר רב יהודאי ומר רב שמואל גיטא.

ובגמ' קידושין (ע"ה ע"ב) אלא כי אתא רבין וכו' אמר ר' חנינא ואמרי לה אמר ר' יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי שלש מחלוקת בדבר ר' ישמעאל סבר כותים גירי אריות הם וכהנים שנטמעו בהם כהנים פסולים יהו וכו' ור"ע סבר כותים גירי אמת הן וכהנים שנטמעו בהן כהנים כשרים היו וכו' ומפני מה אסורים מפני שהיו מיבמים את הארוסות ופוטרים את הנשואות וכו' ויש אומרים לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות והרי אין בקיאין בתורת קידושין וגירושין ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ממזר מאחותו וממזר מאשת אח נתערבו בהן ורבא אמר עבד ושפחה נתערבו בהן.

ודברי רבינו אלו הובאו בטיעור אות ק' הא' השני סק"ל וז"ל כותי שקידש הוה עובדא ואצרכוה גיטא מדרב יהודאי גאון ומר רב שמואל ריש כלה (ותיבת מדרב ע"ס ול"ל מר רב) והביאו גם בב"י א"ע סי' מ"ד ואע"ג דאמרינן בפ"ק דחולין ו' ע"ב לא זזו משם עד שעשאום כעכו"ם גמורים לכל דבריהם משמע להני רבוותא דוקא לענין שלא נסמוך עליהם באיסור והיתר אבל להפקיע קידושיהם לא ועיין ב"ח שם שלכאורה עירב כותי עם מומר וכתב דין מומר ודין כותי כאחת דאע"פ שעשאום כעכו"ם גמורים לא לענין קדושין וליין לגמ' יבמות ע"ז ודייק דאע"פ שאבותיהם ואמותיהם של אלו כבר נשתמדו שהרי קאמר עכו"ם שקידש בזמן הזה חוששין לקדושיו שמא מעשרת השבטים קאתי אלא ודאי כל שהם מזרע ישראל אפילו עד כמה דורות ומומרים אע"פ שחטא ישראל הוא וקידושיו קידושין.

ובש"ע א"ע סי' מ"ד ס"ח כתב המקדש כותית או שפחה אינו כלום שאין בני קידושין וכן כותי ועבד שקידשו ישראלית אינו כלום ובסעיף י' שם כתב כותי שקידש צריכה ממנו גט ע"כ ועיין ב"ש שם סקי"א דמחמת דקידושין הוא ובביאור הגר"א אות י"ט דקיי"ל גירי אמת הן קידושין ע"ו א' ובפ"ח דגיטין לענין עדי גט ובפ"א דחולין לענין שחיטה ואע"ג דאמרינן שעשאום גוים גמורים היינו שאין נאמנים על

איסורים אבל ליפקע קידושין לא גרע מגר שחזר לסורו ע״ש ולכאורה הדברים סותרים מסעיף א׳ שכתב וכן כותי ועבד שקדשו ישראלית אינו כלום ול״ל דהתן איירי לענין והכא לאומרת או דבסעי׳ א׳ איירי בעכו״ם וקראם כותי בלשון מושאל או משום הצנזורא כמו שמצינו כמה פעמים מהפוסקים ול״ע.

ועיין ש״ך יו״ד סי׳ קנ״ע שתמה אמחבר שכתב דכותי הוה לדינא כדין עו״כ ומשמע דאסור ליקח ממנו רבית ותמה מהא דאמרו לא זזו משום עד שעשאום גוים גמורים וגוים גמורים משמע לגמרי בין לקולא ובין לחומרא והאריך שם לחלוק על המחבר ובאמת לא הרגיש בכל הנ״ל וכבר ליין עליו בגליון הגרע״א א״ע כאן ול״ע.

ומש״ר והלכתא בר מומר וכו׳ ביבמות ע״ז ע״ב אמר רב יהודה אמר רב אסי עו״כ שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא והא כל דפריש מרובא קפריש בדוכתא דקביעי כו׳ כי אמריתה קמי דשמואל א״ל בנך הבא מן ישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העו״כ קרוי בנך אלא בנה והאיכא בנות גמירי דבנתא דההוא דרא אלטרויי אילטרי וכו׳ ופרש״י ואין בנך וא״כ אי נמי יולדת בן לעו״כ לאו בנך מקרי ע״כ.

סימן שלה

עוד להנ״ל
לא זזו משם עד שעשאום גוים

ומ״ש רבינו מומר גופיה תפסי קידושי דיליה וכו׳ ודקאמרינן לא זזו משם כו׳ דוקא בנייהו אבל איהו לא.

צ״ב שהרי התחיל מומר גופיה תפסי קידושי דיליה משמע כל מומר שמקדש וגם מהטעם שנתן דאי הדר ביה וכל מומר יכול ליהדר בתשובה ושוב כתב בר מומר דאיתיליד מגויה גוי הוא אי מקדש לא תפסי ליה קידושי משמע נמי דאי בר מומר ומומרת ישראלית נמי תפסי קידושין דדוקא בר מומר נולד מגויה ילפינן לה מקרא דכתיב בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו (יבמות ע״ז א׳) אבל בני מומר ומומרת תפסי בהו קידושין ושוב סיים ודקאמרינן לא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים דוקא בנייהו אבל איהו לא ל״ב כוונתו דאי בנייהו שילדו מגויה הלא הם גוים לא מתקנת חז״ל אלא הם גוים גמורים מקרא דבה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו וא״כ מה שאמר רבינו לא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים דוקא בנייהו של מומרים ובני מומרות ישראליות קאמר ונמלא לכאורה דברי רבינו סותרים מרישא לסיפא דברישא קאמר מומר גופיה תפסי קידושי דיליה משום דאי הדר ביה ומשמע בין הוא ובין זרעו אחריו ומסיפא שסיים שעשאום גוים גמורים משמע דלא תפסי קידושין כלל ומ״ש איהו מבנייהו ול״ע.

ונראה דרבינו תלתא מילי קאמר וקמ״ל שלשה הלכות: א) מומר גופיה תפסי ליה קידושי והוא מומר שהוא בן ישראל כשר דזה הוא מומר, ב) בן מומר שנולד מגויה הרי הוא גוי ואין תופסין ליה קידושין מקרא דלאו ישראל הוא, ג) ובן מומר הנולד לו מישראלית לאו מומר קרי ליה דהאי לאו מומר הוא אלא תינוק שנשבה דמומר לא הוה אלא מי שילא מדת שידע את קונו אבל זה שנולד אלל מומר ומומרת כבר אינו מומר אלא הרי הוא בגדר תינוק שנשבה וא״כ שפיר תופסי ביה קידושין. ודקאמרינן לא זזו משם דוקא בנייהו אבל איהו לא היינו באותו הדור בשעת החורבן ואכתי ל״ע.

ואשר נראה בס״ד דמדעת רבינו למדנו דבר חדש במה שכתב דמה שאמרו לא זזו משום עד שעשאום גוים גמורים משמע שעשאום ממש ולאחר שעשאום גוים אין קידושין תופסין בהם רבינו ז״ל מפרש דמה שעשאום גוים גמורים היינו על בניהם אבל איהו לא דכל שנולד בקדושה א״א לעשות גוי לעולם, וזה לכאורה שיטה חדשה.

ונראה לתת טעם לדברי רבינו דמלינו מבוכה

גדולה בין הפוסקים היכן מצינו בתורה שאפשר לעשות מיהודי גוי כל שנולד יהודי ובשלמא בגר כותי י"ל דכיון שמצאו להם דמות יונה ונראה שעבדו ע"ז וא"כ י"ל שדנו כיון דגירי אריות היו ומעולם לא קבלו עליהם גירות כראוי ונפקע הגירות שלהם ועיין שלהי בכורות דגר שלא קבל אפילו מצוה דרבנן לא הוי גר אבל בישראל שנולד בקדושה מזרע כשר היכן מצינו שאפשר להוציאו מכלל ישראל להיותו גוי גמור בין לקולא ובין לחומרא. ואדרבה אמרו חז"ל קידושין י"ח על עשו שירש ודילמא ישראל מומר שאני גם לענין יבום אפילו מומר ח"ו חייב ביבום.

ולכן נראה באמת דס"ל לרבינו ז"ל דכל שנולד בקדושה א"א להוציאו מכלל ישראל דאע"פ שחטא ישראל הוא ומה שאמרו המחלל שבת כאלו עובד ע"ז היינו רק לחומרא כגון לנסך יין וכיוצא בו אבל לקולא לא ורבינו נתן טעם לדבר דמומר אי הדר ביה מיהדר תפסי ביה קידושין אלא דלכאורה לפ"ז בניהם נמי אי הדרי בהו הדרי.

ולכן חידש רבינו דבר חדש והוא דס"ל לרבינו דכמו דיש כח ביד ב"ד להפקיר ממון ישראל וכמו דקיי"ל הפקר ב"ד הי' הפקר ה"נ יש כח בידם להפקיר זרע מומר ולמד כן רבינו ממה דמצינו שדרשו ז"ל דביאת מצרי אף דהוה ביאה מ"מ רחמנא אפקריה לזרעיה ולא מיבעיא לדעת ר"ת דביאת מצרי רחמנא אפקריה לגמרי אפילו ביאתו שאינו ביאה ומתוך כך התיר לבת ישראל שהמירה ובא עליה עו"כ לקיימה לאותו עו"כ כשנתגייר דלא שייך לומר כשם שנאסרה לבעל כך נאסרה לבועל דהויא כביאת בהמה אלא אפילו להריב"ם שחלק עליו דע"י ביאת עכו"ם נאסרה לבעלה דביאתו ביאה הוא וכ"כ התוס' שנ"ן סוטה והארכתי בזה במקום אחר מ"מ רחמנא אפקריה לזרעיה ואם בא על אשת איש אין הולד ממזר דכתיב וזרמת סוסים זרמתם (יחזקאל כ"ג) ועיין יבמות נ"ט ע"ב ותוס' כתובות ג' ע"ב וס"ל לרבינו דמה שיש כח להוציא מכלל ישראל ולעשותם גוים גמורים אינו אלא שיוכלו להפקיר זרעו ולא נתייחס שוב אחריו כלל וממילא נשאר גוי אחר שנתערב עמהם.

וקצת נראה ראי' לדבריו מה שאמרו כי ביצחק יקרא לך זרע ודרשו ולא כל יצחק ועיין קידושין י"ח שאמרו על עשו ודילמא ישראל מומר שאני הנה עשו נקרא ישראל מומר אבל בניו לא נקראו אחריו אף שקודם מ"ת נשאו עוד נשים נכריות מ"מ בני עשו לא נקרא זרע יצחק דנפסק יחוסו מיד אחר עשו ובזה נראה נמי מה שאמרו בכמה מקומות ובמיוחד ריש כתובות במקדש אשה ועשה שלא כדת משה וישראל אמרינן הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן ופריך תינח דקדיש בכספא פי' דשפיר אמרינן הפקר ב"ד הפקר ואפקעינהו רבנן לקידושין מינה קדיש בביאה מאי איכא למימר ומשני שוינהו רבנן לבעילתו בעילת זנות וצ"ב מההוא בעילת זנות וכבר האריכו בו ולפי הנ"ל י"ל דאפקרינהו רבנן לזרעיה וזרע הפקר אינו קונה באישות וקצת יש להבין בזה נמי בהני בני תשע מדות אסנ"ח משגע"ח נדרים כ' ע"ב דאמר עליהם קרא וברותי מכם המורדים והפושעים בי ומשמע שיבדילו אותם ר"ל.

ובש"ע א"ע סי' ד' סי"ג איזהו ממזר זה הבא מאחת מכל העריות בין מחייבי מיתות בין מחייבי כריתות חוץ מן הבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן (ובזוהר פינחס משמע דממזר מדרבנן הוא) וביאר הבי"ש בס"ק ע"ו בשם הד"מ הוא פגום ואין משפחתו מיוחס ורצו להרחיק מהם אבל אינו פגום מכח איסור וכשירה אפילו לכהונה וצ"ב כיון דאין כאן איסור מה שייך דאין משפחתו מיוחס ואיזה יחוס יש שלא שייך בהו הרי הוא נולד מאב מיוחס ומאם מיוחסת שהיה להם יחוס משפחה עד אברהם אבינו ולהנ"ל אתי שפיר דכיון שלא עשה כדת של תורה אפקרוהו לזרעו שלא יתייחס על שם אבותיהם הראשונים אלא שלא אפקרוהו שיצא מדת ישראל לגמרי ומ"מ לא יתיחסו על משפחותם וז"ש בישראל ויתילדו על משפחותם לבית אבותם ופרש"י הביאו ספרי יחוסיהם שאפשר שיתילדו בבית אבות ולא יהיה להם יחוס

משפחה ויש להאריך בזה הרבה. עכ"פ חידש לן רבינו דבר חדש דישראל שנולד בקדושת ישראל א"א להוציאו מכלל ישראל לעולם אבל זרעו אפשר להוציא מכלל ישראל.

והעיטור אות קידושין הל' שליחות אות ל' כתב כותי שקדש וכו' מומר גופיה תפסי קידושי דגרסי' בבכורות בסוף גמ' גר שקבל עליו דברי תורה ונחשד לדבר אחד ואפילו נחשד לכל התורה כולה הרי הוא כישראל מומר למאי נפ"מ שאם קידש קדושיו קדושין ובפ' החולץ גר שחזר לסורו הרי הוא כישראל מומר למנ"מ שאם קידש קדושיו קידושין ומדקאמר קדושיו קידושין ולא קאמר חוששין ש"מ מדאורייתא תופסין וכן מצינו בתש' ר"ש ואפילו יש מומר ולחלל שבתות אבל בתשו' דקמאי משום דחילל שבתות אינו כישראל כו' הלכך מחלל שבתות בפרהסיא עכו"ם הוא וקידושיו לאו קידושי ע"כ ע"ש.

ובש"ע א"ע סי' מ"ד ס"ע ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין גמורין וצריכה ממנו גט ואפילו זרעו שהוליד משהמיר אם קידש אותו זרע ישראלית קידושיו קידושין ודוקא שהוליד מישראלית ואפילו מומרת וכו' ע"ש ועיין תשו' הרא"ם ח"א סי' מ"ז בשם מהר"י בן חביב שמחלק בין מומר שנשתמד מדעתו ולרצונו ובין נשתמד לאנסו והוא ז"ל חולק עליו ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ע סי' י' שהסכים למהריב"ח ועיין מהריב"ל סי' מ"ה ח"ב ועיין באר היטב והאחרונים מה שהאריכו בזה כל זה העתקתי מה' על רבינו בה"ג קידושין, לכבודו להשתעשע בד"ת.

דושכ"ת בידידות ובלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שלו

אל תצר את מואב אי נוהג לדורות

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת שמעון אייגערמאן הי"ו.

אחדשה"ט.

בדברת האבני נזר בדין דאל תצר את מואב אי נוהג לדורות או שהיא מצוה התלוי' בזמן.

ולפענ"ד עיין מדרש תנחומא דברים אות ג' מחלוקת יואב עם ארם נהרים ומה שפסקו הסנהדרין שהם עברו קודם שהרשיעו עלינו שתי רשעיות ומצאתי לרבינו הגדול בסה"מ מצות לא תעשה סוף מצוה י"ז בנוספות ל' ועוד א' מעט היא מכמה ספיקות מניעות שבאו בעמון ומואב ושעיר אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה ובבני עמון אל תצורם ואל תתגר בם ובשעיר אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל הנה אלה שלש מניעות מפורשות בתורה לא הביאום בעלי חשבון המצות במספר וראיתי לרב בעיקר השלישי שהם לשעה ולא לדורות עד שעשאן על בעל ההלכות תמוה וקושיא וכו', והרמב"ן חולק דנוהג לדורות והביא מדרש אגדה בב"ר ובמדרש תהילים ובתנחומא בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים וביקש לזכן הוציא לו איסטליות שלהן רב לכם סוב את ההר הזה פגע במואביים וכו' שלח יואב את המאורע באותה שעה לא נהג עצמו מלך אלא עמד והעביר פורפירין מעליו ועטרה מעלי ראשו נתעטף והלך לו אצל סנהדרין אמר להם רבותי לא באתי בכאן ללמוד אלא ללמד ואם אתם נותנין לי רשות אני מלמד שלחתי את יואב לארם נהרים וכו' והלא הם פרצו את הגדר תחלה שנאמר וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' והנה בסנהדרין ואדונינו דוד לא אמרו שאין המצות לדורות אלא באו בטענות שהם פרצו את הגדר תחלה ע"ש באריכות.

ועיין עוד רמב"ן עה"ת בראשית כ"ו כ"ט אם תעשה עמנו רעה וגו' וענין הרעה הזאת אשר פחדו ממנו אינו נראה שירא מלך פלשתים שלא יבא עליו יצחק למלחמה אבל הבטיחם אברהם לו ולנינו ולנכדו ועתה אמרו בלבם בעבור שהפרנו אנחנו את בריתו עם יצחק ושלחנוהו מעלינו גם הוא יפר את בריתו עמנו ויגרש זרעו את זרענו מן הארץ ולכן עשו עמו

בריה חדשה ע"ש ומבואר דמה שגירש אבימלך ועמו את יצחק מארצם הו"ל הפרת ברית כבר אפילו לא נגעו בו כלל ויכול להפר גם הוא הברית עמהם וכ"ש היכי דהרגו וגרשו ולקחו ממונם וכל אשר להם דכה"ג מקרי הפרת ברית.

גם המג"א שם שילא ליישב דברי הרמב"ם וכתב דמה שסנהדרין ודוד לא טענו זאת הטענה דעדיפא מינה השיבו שאפילו היו מצות הנוהגות לדורות מ"מ אחרי פרצם הגדר תחלה לא היו יותר חייבים להשמר לבלתי הרע להם ולבלתי רשת את ארצם ואף כי נאמרו בתורה בסתם פשיטא שדעת התורה אינה למנוע ממנו נקמת אויבנו שלא תקום ולא תטור בבני עמך נאמר, וכו' ע"ש מבואר מדברי הרמב"ן ז"ל דכיון שהם עברו על השבועה תחלה הוחל שבועתם, ע"ש באריכות ודו"ק, וגם המגילת אסתר לא חלק על עצם ההנחה שכתב הרמב"ן ז"ל דכיון שהם פרצו גדר תחילה ליכא איסור שוב להלחם בהם ע"ש.

ועיין גמ' סוטה דף י' ע"א והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא בר"ח הוחל שבועתו של אבימלך ועיין רש"י שם ד"ה הוחל כו' עד לפי שהם עברו על השבועה תחלה, עוד תוס' ב"ק ל"ח ד"ה נשא משה וכו' ועיין יו"ד סי' רל"ו ס"י ובית שמואל אה"ע סי' נ"א סק"ו בשם מו"ח ובביאור הגר"א שם ס"ק כ"א ובח' הארכתי בזה. ויה"ר שנזכה לביאת משיח צדקנו והוא יגדור פרצת העולם ואז שוב אין לנו התחייבות נגד שבועה שנשבעו להם.

דושה"ט וכל אשר לו בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלו

אשה אי הוה אבידת הבעל

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר יעקב צבי ריבא שליט"א, אבן יקרה בברוקלין נ"י יצ"א.

אחדשה"ט וכו'.

עוד פלפל קצת בענין אי אשה הו"ל אבידת הבעל, ובגמ' קידושין ב' ע"ב מי מחזיר על מי בעל אבידה מחזיר על אבידתו.

ולפענ"ד והנה בגמ' ריש קידושין (ב' ע"ב) ואב"א הא מני ר"ש היא דתניא ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי בעל אבידה מחזר על אבידתו. ומבואר מיהו דאשה אבידת הבעל היא ונראה דזה כונת המלך החכם שאמר מצא אשה מצא טוב שהיא בכלל שא"א ליקח לעצמו אלא לחפש ובגדר כי ימצא ומ"מ הוא בגדר מי מחזר על מי דכן הוא מדרך העולם למי שאבד דבר חשוב מחזיר על אבידתו ושואל לאחרים אולי ראוי אבידתו וזה הענין של שדכנים שהולכין אצלם לשאול, או שהשדכן שיודע מעצמו צריך להגיד לו כעין משיב אבידה.

ובזה יש להבין דברי רבינו הגדול המהרי"ל ז"ל שהביא בהל' חנוכה שהמהרי"ל לא רצה ליהנות משל אחרים ולא רצה ליקח משל אשתו ואשתו ובניה דרים בחדר אחר והוא דר עם בחורי הישיבה ולא סעד אצל אשתו אלא עם הבחורים ופרנסת הבחורים שלמו הקהילה ופרנסת עצמו הי' לו במה שכתב מכתבים בכל הגלילות לזווג זווגים ואמר למי שישא את מי והיו סרים למשמעתו ומינה הי' לו פרנסתו ע"ש והוא פלא מה לו להמהרי"ל לבטל זמנו היקר ולהיות שדכן ומזווג זיווגים ולהנ"ל אתי שפיר שהרי לבד שהוא מצוה הרי כל שיודע מאבידת אחיו יש כאן מצות השבת אבידה ולכן כנראה שהמהרי"ל ז"ל ידע מי אבידתו של מי ולכן כתב להם וזווגם. ואף דמה אני בחנם וצריך להשיב אבידה בחנם מ"מ בטירחא שלא צריך או זקן ואינו לפי כבודו וכיוצא בו צריך לשלם והבן.

ובזה כתבתי ליישב קושית השואל בהלק"ט מ"ט אין מברכין שהחיינו תחת החופה כמו בקונה בית חדש ואשה נקראת נמי בית ואדרבה עקרת הבית ולהנ"ל פשוט דהו"ל רק כמצא

אבידתו ואבי הכלה מחזיר לו אבידתו ואין כאן ברכת שהחיינו על אבידה שהחזירו לו והבן, ומה תאמר אין זה אבידתו כי שמא נתחלפה לו באחרת ושפיר מברך דלא הוי אבדה, א"כ אדרבה כ"ש שלא יברך שהרי אם אין זה אבידתו וסופו להוציאה או שימות ח"ו הוא או היא עיין מו"ק י"ח ע"ב דרבא שמעיה להאי גברא דבעי רחמי ואמר תזדמן לי פלניתא א"ל לא תיבעיא רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה' בתר הכי שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמה או איהי תמות מקמיה א"ל לאו אמינא לך לא תיבעיא עלה דמיתא ע"ש.

ויש בזה אריכות דברים אבל מה אעשה והזמן בוגד בי ובפרט עכשיו שאני טרוד בס"ד בנשואי בני היקר עדיו לגאון ולתפארת שאי"ה תהי' החתונה בארצינו הקדושה מיד אחר עצרת בשע"מ ורוב נחת דקדושה ולכן הנני מוכרח לקצר והקוראים אומרים יברכך ה' ברוב טוב מציון וירושלים.

ויזכה לקבל תורה באהבה ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלח

אי יש לברך ברכת אירוסין על סתם יינם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בהא שנסתפק אי מותר לברך ברכת אירוסין על סתם יינם היכי דהחתן והכלה ממילא שותים סתם יינם.

לפענ"ד ודאי דאסור לברך ברכת אירוסין על סתם יינם וגם אין לברך ברכת הנהנין כלל על סתם יינם כי אין מברכין על שום דבר איסור ואפילו דרבנן ועיין ע"ז סי' קל"ו וחס מלהקל בדברים.

והגם דמבואר בש"ע (א"ע סי' ס"ב) דברכת חתנים צריכין כוס ולדעת הרא"ש והטור לא סגי בלא כוס ובש"ע ס"א שם כתב ואם שם יין והוא כדעת ה"ה שאין היין מעכב אלא אם יש מ"מ גדולה מזו כתבו האחרונים ז"ל דאפילו מי שאין לו יין לקידוש ולהבדלה או ד' כוסות שהם חיוביות מ"מ חס מלהזכיר לשתות סתם יינם ועיין שאילות יעב"ץ סי' מ"ה שכתב דברים קשים על הבאר עשק סי' ק"ע הובא בבאה"ט א"ח סי' ער"ב סקי"ב ועיין שו"ת בשמים ראש סי' ד' ושו"ת מהרי"א א"ח סי' ק"ם ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלט

חתן שאינו שומר שבת מהו לשתות מכוס של ברכה

מרחשון תשמ"ז ירושלים עיה"ק

מע"כ ידי"נ הרה"ג וכו' מוה"ד יוסף לדנר שליט"א ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ת בידידות.

על דבר שאלתו בחתן ביום חופתו ואינו שומר שבת והרב המסדר קידושין נותן לו מיין אשר בירך ברכת אירוסין וז' ברכות אי עובר משום לפני עור שהרי המחלל שבת מנסך את היין, ואמר שראה בס' מועדים וזמנים שהביא שאלה זו ונחלקו בו הגרי"י קניבסקי זצ"ל עם בנו יבדלחט"א מוה"ר ר' חיים שליט"א דהגרי"י זללה"ה ס"ל לאיסור והגר"ח לצד להתיר, והנה הספר הנ"ל כעת אין בידי.

האמנם לפענ"ד הגם דדבר זה כבר נפתח בקדמון ועיין בית שערים א"ח סי' ל"ח במי שהוא מחלל שבת ורוצה לעשות קידוש על יין בש"ק או לשתות ד' כוסות וכיוצא בזה.

ומיהו בחתן נלפענ"ד לומר דלכ"ע אי משום הא ליכא איסורא שהרי אמרו ז"ל דחתן ביום

חופתו מוחלין לו כל עונותיו וראיתי למח' כ"ק אדמו"ר ממאדזין ז"ל (בשם ה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר ז"ל) שכתב דמה"ט למדו דבר זה מעשו להודיע שאפילו החתן הוא כעשו הרשע והכלה כמחלת בת ישמעאל אפ"ה מוחלין לו כל עונותיו וא"כ כשעומד תחת החופה וביום חופתו כולו הרי מוחלין לו כל עונותיו ומסתמא אינו מנסך יין ג"כ ומותר לשתות לכ"ע ודו"ק ובעיקר הדבר אם מחלל שבת יכול לקיים מצות בדבר שצריך יין האריכו בו רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל.

ידי"נ דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמ

הקהל תחת החופה צריכים לעמוד

לכבוד ידידי מנוער היקר בנש"ק ת"ח ובע"מ רודף צדקה וחסד כו' כש"ת מוה"ר חיים אלטר ראטה הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר תמה על מה שמחיתי תחת החופה שאמרו לכולם לישב שהוא נגד ההלכה, והרי בכל המדינה הזו כולם יושבים תחת החופה. וגם גדולים ישבו שמה ולא אמרו כלום.

אהובי ידידי תאמין לי כי לא מלבי אמרתי כן ומה אעשה כי כן ההלכה מפורשת שצריך לעמוד תחת החופה עיין תקוני זהר תיקון עשירה וכנה"ג א"ע סי' ס"ב ובה"ט שם, שכתבו כן להדיא שצריך לעמוד תחת החופה להמשתתפין שם. וכן צריך לעמוד בפני נושאי התינוק לברית מילה עיין רע"ב פ"ג דבכורים מ"ג בסופו ועיין משנה שם שעומדים מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה וכן כתבתי במקום אחר דצריך לעמוד בפני גבאי צדקה וכן בפני כל עושי מצוה ואין זה מדין דצריך לעמוד בשעה שמקיים המצוה אלא זה הוא דין בשעה שאחרים מקיימין המצוה. עכ"פ מפורש בתיקו"ז ובשו"ע אהע"ז סי' ס"ב ובבה"ט שם שצריכים כל המאספים לעמוד בשעת החופה וק"ל.

ובאחת התשובות כתבתי קצת בח"א שפלפל אי מצות דרבנן נמי צריכין עמידה או דוקא מצות דאורייתא והביא דברי בעהמ"ע הל' ציצית שער ג' ח"ב כתב רבינו טוביה בפסיקתא פ' אמור שצריך לברך על ציצית מעומד וכו' ואלו הן ג' מצות שצריכות להיות מעומד עומר ציצית ומילה, ורב חביבי היה אומר שכל מצוה שלא ניתנה ליהנות מברך עליה מעומד כגון עומר הלל לולב מילה שופר מגילה ונטילת ידים. ולא בריר לן האי טעמא דהא לישב בסוכה ונט"י מברכין מיושב ע"כ. ובארצות החיים סי' א' ארי"י סק"א כתב דבמצוה דרבנן שא"צ עמידה גם הברכה לא צריך להיות בעמידה וציין שם לדברי הרמ"ע מפאנו סי' ק"ב אות ז' ועוד הרבה בקיאות וידיעות. ואעתיק קצת מה שנוגע לדידן.

והנה ראשון לציון ממ"ש בתיקוני זוהר תיקון עשיראה דמחויבים לעמוד על רגליהם כל העומדים תחת החופה בשעת ברכת שבע ברכות והובא גם בבאה"ט א"ע סי' ס"ב אות א' ועיין אלף לך שלמה, והנה ידוע מחלוקת הרא"ש והרמב"ם אי קידושין הוה מצות עשה בכלל דלדעת הרא"ש עצם הקידושין לא הוי אלא מכשירי מצוה דהמצוה הוא פו"ר ופרו ורבו יכול לקיים אפי' ע"י פלגש עיין רא"ש כתובות ז' ע"ב (אות י"ב) יש מקשין על נוסח ברכה למה אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט וכו' וי"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פו"ר אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סרים חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה שאין כאן מצות פו"ר והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו וכו' ע"ש וכבר הארכתי בדברי הרא"ש. ועיין בהגהת אשר"י שם בשם המרדכי.

ולדידן מיהו מבואר דז' ברכות שהם דרבנן לכ"ע ולהרא"ש אפילו ליכא מצוה לקדש עצם הקידושין ואעפ"כ חייבים לעמוד בשעת אמרינן ומעתה לא מיבעיא לדעת הרא"ש דליכא מצוה כלל לקדש אלא אפילו להרמב"ם ז"ל דס"ל דאיכא מצוה מ"מ רק עצם הקידושין אבל ז"ב לכ"ע דרבנן הוא והם תיקנם מדין כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ועיין כתובות דף ז' שם ואין להאריך בזה.

ונכון להזהיר על זה להשומעין ובפרט לבעלי מצוים שידעו עכ"פ שיש דין כזה שצריכים לעמוד תחת החופה ולא לשבת.

ומיהו היכי דיש חשש תערובות נשים ואנשים ע"י שיעמדו ויבואו לידי תועבה מוטב שישבו ולא יבואו לידי תערובות כמובן ופשוט. ומ"מ אין לבעל ח"ו הלכה מפורשת שצריך לעמוד תחת החופה בלי טעם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמא

לעשות חתונה בליל עשרה בטבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו היות כי אין נמצא אולם רק לליל י"ט, אי מותר לעשות חתונה בלילה שנכנס בו עשרה בטבת.

ולפענ"ד נראה דמותר אפילו לכתחילה וגדולה מזו כתבו התוס' עירובין מ' ע"ב וז"ל ומעשה הי' בחופה בעשרה בטבת נתנו הכוס לתינוק לשתות עכ"ל, משמע דאפילו בעשרה בטבת גופי' נמי מותר לעשות חופה וכ"ש ליל לפניו או לאחריו ופשוט. ומיהו י"ל דהתם בדיעבד הי' מעשה שנזדמן כך ולא לכתחילה, ועיין מג"א סימן תק"ן סק"ו שכתב חופה בתענית אסור החתן לשתות מכוס של ברכה.

איברא דבאמת מצינו מחלוקת לענין אי עושין חופה בתע"צ בתוס' הנ"ל משמע דמותר אבל במרדכי שם ובריטב"א לא הביאו הא דחופה רק שהי' ברית מילה בתע"צ ובבגדי ישע על המרדכי הרגיש בזה ותמה דאיך אפשר לעשות נישואין בתע"צ דאפילו נישואין בלא סעודה מבואר בטור תקנ"א דאסור ונדחק בדברי התוס' ע"ש ועיין שו"ת פרי השדה ח"ד סי' ס"ב שאוסר חופה בתע"צ והביא דהתוס' מיירי באלמון שנשא אלמנה ע"ש ועיין פמ"ג א"א סי' תקנ"א בא"א סק"י שכתב דבי"ז בתמוז ועשרה בטבת יש להחמיר בנישואין באפשר כמו מר"ח אב עד התענית ועין בא"ר וצ"ע.

ברם רבינו הרמ"א ז"ל כתב ואם יש חופה בתע"צ בעש"ק נוהגין להתפלל מנחה ואח"כ החופה ומוכח דשרי חופה בתע"צ וא"כ י"ל מיהו דבערב שעדיין לא חל התענית לכ"ע שרי ואולי לפמ"ש המג"א דכל ד' תעניות יש לנהוג לבעל נפש כמו בת"ב מבערב חוץ מנעילת הסנדל שלא יפרוש מן הציבור א"כ אפשר דיש לנהוג גם לענין חופה והמיקל לא הפסיד כנלפענ"ד. ועיין עוד שלחן העזר סי' ד' בשאלה לגבי אות ע"ו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמב

אכילת סעודת חתונה באולם בלי מחיצה

ג' לסדר נח התשנ"א בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' מוה"ר אליהו בקובזה שליט"א בעמח"ס יד אליהו וקונט' פ"ז בצרפת.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו בענין אכילה בחתונה שאוכלים יחד רק לריקודים עושים מחילה הנה באמת כי דבר זה קשה מן הראשון וכבר מבואר בב"ח אה"ע סי' ס"ב והביאו הבית שמואל שם סקי"א וז"ל בקראקא נוהגין שבסעודה שעושין בליל שני מברכין אשר ברא ולא שהשמחה במעונו והוא תימא ולא מצאתי שום טעם למנהג זה אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומושיבין אנשים ונשים יחד בחדר אחד וכתב במנהגים דאין מברכין שהשמחה במעונו היכא דאיכא חששא דהרהור עבירה ולפי זה היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה צריך לברך שהשמחה במעונו ע"כ הב"ח והב"ש הביא בקיצור כתב ב"ח כשאנשים ונשים בחדר אחד א"ה ס"ב דאין שמחה כשיצה"ר שולט ע"כ.

והנה מבואר מדברי רבינו הב"ח והב"ש שהביאו להלכה דאכילת אנשים ונשים בחדר אחד הוא מקום שהיצה"ר שולט שם ואין מברכין שם שהשמחה במעונו ופשוט דהוא כשאין מחילה ביניהם דאי יש שם מחילה אין זה בחדר אחד אלא כיון שלא היה רק סעודה קטנה ולא היה ביום החתונה הקילו לעולם לישב בחדר אחד ומסתמא לא היו שם רק הקרובים וכיוצא ומ"מ קראו מקום שיצה"ר שולט ע"כ.

וסיפר לי נכד הרהגה"ל מוה"ר אליהו לאפיאן זצ"ל מה שפעם אמר לבחור ששאל לו מהו לילך לחתונה שאולי לא יהיה שם מחילה אמר לו הגאון ומה יעשה עם הרהורים אמר יאמין לי רבי שאין לי הרהורים ואמר לנכדו מרדכי שאל לו על שם אמו א"ל זיידע למה השיב דער בחור איז קראנק אין מען דארף מתפלל זיין פר זאל האבען א' רפואה [הבחור הוא חולה וצריך להתפלל עליו לרפואה שלמה] א"ל למה אמר הרי אני כבר זקן בן שמונים אני עוור וכשאני יוצא לרחוב העור רועדת עלי מפחד שלא אראה ח"ו מה שלא צריך והוא בחור אינו מפחד ואין לו הרהורים הוא בחור חולה וצריך רפואה.

איברא דשוב ראיתי בס"ח סי' של"ג שדברי הב"ח שהביא ממנהגים הוא מבואר בס"ח הנ"ל וז"ל כל המברך שהשמחה במעונו צריך לחקור אם קיימו וגילו ברעדה אם רעדה במקום גילה. אבל אם לוקח אשה שאינה הגונה וכו' או נשים יושבות בין האנשים שהרהורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו ועל אלה וכיוצא בהם נאמר (ירמיה ט"ו י"ז) לא ישבתי בסוד משחקים וגו' כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום ולא אבוא שמוע. וכו' ואם יש פריצים וכו' או אינו יכול להיות בלא הרהור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם עכ"ל.

הנה מבוארים דברי הב"ח בס"ח הנ"ל ועיין ברית עולם שם שציין לכנה"ג ויד אהרן, אלא דהם לא הביאו עוד דבר שסיים בו הס"ח שמי שאינו יכול להיות בלא הרהור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם וא"כ היכא דליכא מחילה שא"א להיות בלי לראות בנשים שע"כ יתראו א"כ אסור להיות על חתונה כזו אפילו בלי הרהור וזה משום הסתכלות בנשים בא לה ולא מטעם הרהור והוא לאו מפורש בתורה ונשמרת מכל דבר רע ודרשו (ע"ז כ') דלא יסתכל אדם בפנויה נאה ובא"א אפילו מכוערת וכתבו שם בתוס' שהוא דרשה גמורה ולא אסמכתא.

ולמדנו מכאן שני דברים חדא דבמקום שאוכלים אנשים ונשים בחדר אחד אפילו בסעודה קטנה יצה"ר שולט שם. אשר כל כך הקפידו שלא לברך שהשמחה במעונו. ומבואר עוד דביום החתונה וחדר החתונה לא אכלו יחד אנשים ונשים אלא או שאכלו בשתי חדרים באחד אנשים ובאחד נשים או שעשו מחילה שהוא כשתי חדרים וכנראה הטעם משום דהוא סעודה גדולה ומקום שמחה כ"ע אפילו ההמון ס"ל דאסור לישב בחדר אחד וחייבים להתרחק ולעשות מחילה דאל"כ למה אמר שהי' כן בליל שני ובסעודה קטנה והלא גם ביום החתונה היה כן עכ"פ דזה היה פשוט דסעודה גדולה והוא זמן חתונה לא הקילו לעולם לישב אנשים ונשים יחד אפילו הני וזה פשוט מאד. ולכן פשוט שאם אוכלים יחד ושם יצה"ר שולט מאי נפ"מ אם אח"כ עושים מחילה להריקודים כבר עברו עבירה בשעת אכילה.

ועיין סוכה נ"ב ע"א וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשותיהם לבד, אמרו והלא דברים ק"ו ומה לע"ל שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצה"ר שולט אעכ"ו ופרש"י שעסוקין בשמחה וקרובין לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט, והנה מבואר דיש שני טעמים לעסוקין בשמחה חדא דקרובין לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט א"כ אפילו דהמחיצה יועיל לריקודים שלא תהא קרובה לקלות ראש אבל ליצה"ר שלא ישלוט וקלות ראש בשעת אכילה מי התיר להם.

ובגמ' (סוטה ג') תנא דבי ר' ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח שנאמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה מבואר דאסור לאיניש לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה ואי אכילת אנשים ונשים בחדר אחד שולט שם יצה"ר רשות הוא להשליט על עצמו יצה"ר ודאי איסור גמור הוא.

איברא דבגמ' קידושין פ"א ע"א אמרו אביי דייר גולפי רבא דייר קני ופרש"י גולפי מקום קבוצת אנשים ונשים לדרשה או לחופה היה מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבואו זה אצל זה יקשקשו וישמיעו קול דייר קני מסדר קנים שהעובר עליהם קולם נשמע ע"ש. נראה דהי' מקום תחת השמים שנתקבצו שם אנשים ונשים שהי' עם רב לדרשה או לחופה והי' עושה שם אביי מחיצה של קנקנים ורבא עושה מחיצה של קנים שלא יוכלו לעבור זה אצל זה וא"כ כ"ש לישב ולאכול והם מדברים זה עם זה ועוברים זה אצל זה וכיוצא בו והוא מקום שמחה יותר מבשעת השמחה דשם, וגם דגדולה לגימה שמקרבת לכן לפענ"ד ודאי דצריך מחיצה באכילה ג"כ. אלא דמבואר נמי דלדרשה נמי אפי' תחת הרקיע לא אמר אלא בחילוק מחיצה שלא יוכלו לעבור מזה לזה והארכתי כבר בזה בתשובה אחרת אשר לכן לפענ"ד הרחק מן הכעור וקדש עצמך אמרו במותר לך וכ"ש מקום שיצה"ר שולט שאסור ליכנס.

ואגב מכאן מבואר דגם בשבע ברכות שעושין בסעודה קטנה ואנשים ונשים מעט מ"מ צריך מחיצה להבדיל שיוכלו לעשות שהשמחה במעונו ואם לאו אסורים לומר שהשמחה במעונו וגם בזה כבר הארכתי בס"ד.

ודע דכל מה שכתבתי וביררתי בעזה"י מפי ספרים וסופרים הם למען האמת ולפלפל עם הני אינשי שלא ראו הלכה זו אבל מה שטוענים הני אינשי דדבר זה לא מבואר שאסור לאכול בחדר אחד בלי מחיצה בחתונה הנה לוטה פה ימצא גילוס שמילתא זו לאו חדתא הוא ומפורש הוא חתם בחותמי ברכות מגאוני הדור ובראשם הגאון ר' אלי' קלאצקין (גאב"ד לובלין) ואחרון אחרון חביב הגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד זצ"ל גאב"ד ירושלים עיה"ק ע"ש שלא ראו כל זה הני מקילים עכ"פ אין זו חומרא יתירה אלא מעיקר ההלכה. וז"ל:

מודעה רבא לאורייתא

אנשים ונשים בחדר אחד

בני ישראל זרע קודש בני אברהם יצחק ויעקב בני א-ל חי בנים קדושים אשר נקודת היהדות מאיר בקרב לבבכם ודברי תורתינו הקדושה ציוו השי"ת חביב עליכם שומו נא לדברי תורתינו ותשמעו לקול התורה בדבר אשר היא מפורש בתורה ושנוי בש"ס ומשולש בש"ע מפורש בתורה קדושים תהיו ושנוי בש"ס ביבמות כ' ע"א אמר רבא קדש עצמך במותר לך ומשולש בש"ע בא"ח סי' תקכ"ט ס"ד וז"ל חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ויזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה כו' שמא יבואו לידי עבירה אלא יהיו כולם קדושים.

ובשע״ת סק״ג דאפילו על חתונות יש לאסור התערובות האנשים והנשים וכבר צווחו ע״ז הפרצה הנוראה הזאת, ובקול קורא מאת הגאונים מארי דארעא דישראל ורבנן קשישאי ובתי דינים של אשכנזים וספרדים פרושים וחסידים, וז״ל מוסר המידות והצניעות היא יסוד מוסר בחיי העם הישראלי מדור דור אשר בו היינו מתפארים ומתהללים נגד כל הגוים ואומות העולם, וכמה הזהירו חכז״ל על השמירה וההשגחה של תערובות אנשים ונשים בכל מקום שהוא גם באסופות של שמחה וגם להיפוך ה׳ ישמרנו תמיד תקנות גדולות תקנו לבל יעברו על גדרי הצניעות ולהשמר מכל דבר רע ר״ל, אכן כאשר בעוה״ר שמענו וראינו כי החל הקהל להקל באיסור החמור הזה וביותר בשמחת של מצוה להתאסף ולסעוד אנשים ונשים בבית אחד ומהפכים את מצות שמחת חתן וכלה לעבירה של הרהור עבירה שהוא קשה מעבירה ר״ל וכו׳ ראינו לבאר חומר האיסור המבואר בדברי רבותינו בעלי ש״ע ושאר פוסקים מובהקים שאסרו לומר בבהמ״ז שהשמחה במעונו כשאנשים ונשים בחדר אחד וכו׳ וחשב אלו הם הס״ח, מנהגים, ב״ח, וב״ש, יד אהרן, כנה״ג, באר היטיב, קצש״ע, עזר מקודש, פלא יועץ, אהבת חסד, החיד״א, מחזה עינים, ועוד וחתמו על זה ל״ד גאונים מכל ב״ד צדק דירושלים ובסופו חתם הגאון מרן ר׳ יוסף חיים זאנענפעלד בעצמו ולא רציתי להעתיק כל שם ושם ועכ״פ אין בזה שום ספק שהוא הלכה פסוקה ופשוט מאד.

והיות כי אין הז״ג יותר אני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך וי״ר שנזכה לקדש עצמינו כמאמרם ז״ל קדש עצמך במותר לך וכ״ש באסור ח״ו עדי יבא ינון וישלח לנו משיח צדקינו דוכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמג

מנין עשרה אי מעכב לקידושין

מוצש״ק לסדר ויקרא שנת ובו תנש״א מלכותיך בנ״י יצו״א

מע״כ ידיד״נ רב האי גאון וצדיק חוב״ס זך הרעיון כו׳ כש״ת מוה״ר פנחס אשר זעליג גאלדבערגער שליט״א אבד״ק מעדיער בעמח״ס מנחת אשר ר״ח.

אחדשכת״ר בידידות.

שליח עשה שליחותו ולאות ידידות בדבר אשר כתב בא׳ א״ע סי׳ ב׳ על בעמ״ח ת״ל שכתב באיש ואשה שנשאו בערכאות ועשו תשובה ורוצים להתקדש כדת של תורה אם צריך מנין, והמחבר כתב דהעיקר לשמור טהרת המשפחה וגם אסור לדור בלי קידושין ובלי כתובה והשמיט ולא הזכיר כלל שצריך מנין. ומעכת״ר העיר לו מש״ע א״ע סי׳ ס״ב ס״ד דברכת חתנים אין מברכין אלא בעשרה וכו׳.

יפה העיר מאד וגם אני בעניי כבר הארכתי בזה בספרי משנ״ה הלכות ח״ב סי׳ מ״ב והב״י בשם הרשב״א אלף קס״ז כתב דמקום או עיר שאין שם עשרה בני אדם וגם א״א להביא ממקום אחר והשיב שאין ברכת חתנים בפחות מעשרה אבל התה״ד בכתבי מהרא״י סי׳ ק״מ כ׳ בשם תשו׳ מיימ׳ שבדיעבד אין הברכות מעכבות וכ״כ הד״מ ועיין יש״ש פ״ק דכתובות סע״ו דלדעתו גם הרשב״א מודה בדיעבד אין הברכות מעכבות ע״ש באריכות.

ועיין פת״ש שם שהביא מנו״ב סי׳ נ״ו על דבר מסדר קידושין אחד שסידר קידושין ובירך

ברכת אירוסין ונשואין בלי עשרה וכתב עליו כי בודאי הדיוט כזה עון פלילי הוא שיהא לו עסק בטיב גיטין וקידושין אבל על כל זה הקידושין גמרו קיים ואפילו לדעת הרשב"א דהברכות מעכבות ובמקום שאין עשרה אין לעשות קידושין (ומשמע דס"ל כהבנת הב"י ברשב"א דאפילו בדיעבד מעכב ודלא כיש"ש) מ"מ כאן כיון שכבר בירך בלי עשרה זה אינו מעכב בדיעבד בכל דבר הצריך עשרה והביא ראיות על זה. וסיים דמ"מ אין הפסד כאשר יזדמן שם נשואין יעמדו גם הזוג הזה סמוך לחופה ויכוונו לצאת בברכה שיברכו החתן והכלה אחרים וגם המברך יכוין להוציאם ע"ש ולפ"ז הכ"ע עכ"פ הי' כדאי לכה"פ שהם יעמדו אצל חתן וכלה תחת חופה וישמעו ברכות ויכוונו להוציאם וכנ"ל. עכ"פ ודאי דלכ"ע אין לעשות לכתחילה חו"ק בלי עשרה מישראל גדולים ובני חורין כמ"ש המחבר. ויפה עשה מעכ"ת שהעיר בזה.

והנני חוזר על הראשונות בתורה דבה על ספרו היקר ידידו דושכ"ג בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שמד

על כמה זמן צריכים עדי יחוד להעיד

אור ליום עש"ק ויקרא התשמ"ח בנ"י יצ"א
למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיה מברך ה"ה האי צורב חו"ב כש"ת, מוהר"ר יצחק קודלינסקי הי"ו בהגר"ב שליט"א ב"ב תו"א.

אחדשה"ט.

ובד"ת אשר שאל כענין אשר ראה שהוריתי לעדי יחוד תחת החופה שיעמדו שם לערך בין חמש לז' או תשע מינוט, ותמה על זה דלא מצא מקור לדבר זה שצריכין העדים לעמוד זמן שראוי לביאה ואדרבה כתב להוכיח מדברי הרא"ש פ"ה דכתובות ס"ו דלא צריך לעדים לשהות אלא כל שראו יחוד אף רגע סגי.

ולפענ"ד האמת כי יגעתי מצאתי תאמין ומקורו טהור בראשונים וכמה פוסקים הגם כי אמת הדבר דלאו כ"ע הוא ופליגו בזה מחלוקת הפוסקים ומיהו הסכמת רוב האחרונים שצריך לעמוד שיעור ביאה וראשונה אביא לי מדברי ר"י הזקן בתוס' קידושין דף י' ע"ב שכתב שם וז"ל חופה הוא שמייחדין שניהם בפני רבים בבית אחד לבדם ועדים רואים היחוד אבל אין עדים נשארים עמהם בבית שאין לבעול בפני שום אדם עכ"ל. והרואה מדבריו הם שני דברים חדא דתחת החופה צריך להיות עדים שהם רואים היחוד, והשנית שיהיו שם כל זמן שיוכל לבא עליה שהרי כתב אבל אין עדים נשארים עמהם בבית שאין לבעול בפני שום אדם, ומשמע דבחוץ הם צריכים לעמוד כל זמן שיוכל לעשות מעשה דאל"כ הול"ל אבל אין עדים נשארים עמהם בבית ודי. או שאין עדים צריכים להשאר עמהם בבית ומדנתן טעם שאין לבעול וכו' מבואר דצריכין לעמוד שם שיעור ביאה וכיון שאין לבעול בפני שום אדם צריכין לעמוד מבחוץ. ועיין ריטב"א קידושין מ"ג וש"ך חו"מ רסי' ל"ו ובקצוה"ח שם ובס' בית מאיר אה"ע סי' מ"ב ובפת"ש אי בעינן עדים לחופה ודו"ק.

והמהרי"ל הל' נשואין כתב מנהג קדמונים ליחד החו"כ לאחר החופה בחדר אחד ואוכלין שם סעודה ויצא כל העם בזמן אותה סעודה ואח"כ נכנסו ואוכלין עמהם והאידנא נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה ואין שם שום יחוד ולא נכון הוא ע"כ ע"ש והגם שיש לפלפל בדבריו קצת ומיהו בתש' כתב המהרי"ל הביאה הבית שמואל אה"ע סי' ס"ד סק"ו דתפס לעיקר כדעת הרמב"ם דחופה היינו יחוד הראוי לביאה ע"ש א"כ לשיטתו אזיל ג"כ ודו"ק.

ובש"ע אה"ע סי' נ"ה ס"א כתב המחבר אפי' אם קידשה וכו' עד שיביא אותה לביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום וכו' וכתב הב"ש בס"ק ב' שם ומ"ש ויתייחד עמה היינו יחוד דחזיא לביאה וכו' ע"ש ועיין פת"ש שם מה שהאריך בזה והביא דעת הב"ש

דלעיקר תפס דבתולה לא בעי יחוד הראוי לביאה וצ"ע. ועיין שעה"מ בחופת חתנים וכבוד חופה שהאריך הרבה והעלה דחופת בתולה נמי בעי ראוי לביאה. ועיין מסגה"ש על קצש"ע סי' קמ"ח סק"ב דיש למנוע איזה זמן שלא יכנס לשם שום אדם לחוש לדברי האומרים דיחוד גמור הראוי לביאה הוא הנקרא חופה. ועיין שלחן העזר סוסי' ח'. מבואר מכל הנ"ל עכ"פ דלדעת כמה פוסקים בעינן יחוד הראוי לביאה ועדים לזה.

ומה שתמה מע"כ מדברי הרא"ש ז"ל איברא דהב"ש א"ע סי' ס"ד ס"ו הנ"ל כתב דהרא"ש פ"ק דכתובות הביא דברי ירושלמי דאלמנה אין חופה קונה אלא בעי ביאה ממש ונשתנה דין אלמנה מבתולה ולמ"ד דחופה היינו יחוד שראוי לביאה קונה בתולה אז אלמנה אינו קונה ביחוד אלא בביאה ממש ולמ"ד חופת בתולה היינו יחוד שאינו ראוי לביאה אז באלמנה סגי יחוד הראוי לביאה וכו' והרמב"ם דס"ל חופה היינו הראוי לביאה ממש מ"מ י"ל באלמנה א"ל ביאה ממש דלא פסק כירושלמי אלא כש"ס דילן דאינו מחלק בין בתולה לאלמנה וכ"כ בתש' הרמ"א סי' קכ"ה לשיטת הרי"ף ז"ל וא"כ מדברי הרא"ש לא קשה וכנ"ל ועיין פת"ש א"ע סי' ס"ד סק"ט מה שהאריך עכ"פ נראה דעת המכריעים שצריך חופה ראויה לביאה וצריך עדים להעיד על החופה הנ"ל שהוא היחוד הראוי לביאה.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר והוקצרים אומרים יברכך וי"ד שנזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בעוד בחדש הזה ונזכה לביאת משיח צדקינו ולבנין ביהמ"ק בב"א דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמה

לנשוא אשה במלוי הלבנה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שתמה מע"כ הרמ"א דאין לישא אשה בסוף חודש משום סימנא טבא, אמאי אין בזה משום לא תנחשו.

הנה הא דאין נושאין נשים בסוף חודש מבואר בש"ע א"ע סי' ס"ד ס"ג ברמ"א ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החודש בעוד שהלבנה במלואה (הר"ן ס"פ ד"מ) ועיין פת"ש שם ועיין גם ביו"ד סי' קע"ט ומבואר דאין בו משום ניחוש אלא סימנא טבא כדאמר מר בית תינוק ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן, והרוצה בסימן טוב עושה כן. והרבה דברים יש שאנו עושין לסימנא טבא ובפרט כי בגמ' אמרו ג' דברים לסימן תינוק בית ואשה אע"פ שאין ניחוש סימן יש ומבואר דבאשה כבר עשו סימנא אפי' בגמ'.

ומיהו אותן שאין מקפידין ועשין חתונות בסוף חודש אין למחות בידן כי היכי דנהוג נהוג ובפרט למי שלא קיים עדיין המצוה, אלא שמנהגינו שאין עושין כן ומצד המנהג אין לפרוץ גדר ואל תטוש תורת אמך עיין תשו' הרמב"ן סי' רפ"ב ובשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ב וב"י יו"ד סי' קע"ט והמקיים מנהג ישראל ונושא בתחלת החודש יתברך מן השמים והעיקר שכל כוונותיו יהיו לש"ש ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמו

עוד בהא דאין נושאין נשים אלא במילוי הלבנה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו במנהג שאין נושאין נשים אלא במילוי הלבנה ומנ"ל הא ואי לא הוי בכלל ניחוש.

ולפענ"ד הנה מבואר בר"ן ס"פ ד' מיתות והובא ברמ"א א"ע סי' ס"ד ס"ג ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש בעוד שהלבנה במלואה ועיין (יו"ד סי' קע"ט ס"ב) שנהגו שאין מתחילין בב"ד ואין נושאין נשים אלא במילוי לבנה הג"ה ולכן נהגו ג"כ להתחיל ללמוד בר"ח כי אע"פ שאין ניחוש יש סימן (סמ"ק סי' קל"ו) במה שאדם יודע שהוא כנגד המזל לא יעשה ולא יסמוך על הנס אלא שאין לחקור אחר זה משום תמים תהי' (תשובת רמב"ן סי' רפ"ו) כמו שנתבאר (ובסעיף ג' ברמ"א) י"א אם אינו אומר הטעם למה מלוה לשחוט התרנגולת אלא אומר סתם שחטו תרנגולת זו מותר לשחטה וכתב הט"ז דלפ"ז י"ל דכל הני דלעיל נמי רק באומר בפירוש אסור אבל בסתם י"ל דכל הני מותרין.

ובגמ' הוריות י"ב ע"א כריתות ה' ע"ב מושחין מלכים על המעיין כדי שימשך מלכותו. ומושכין בצנורות לפני חתן וכלה ברכות נ' ע"ב ויהא רגיל איניש למיכל בריש שתא הוריות הנ"ל ובש"ע הל' ר"ה ועוד בכמה מקומות. וכתבו האחרונים דגם מה שיש כמה מהסוחרים או סתם בנ"א שאומרים אל תתחיל בי בבוקר לבקש הלואה או למוצ"ק אל תתחיל בי השבוע בהלואה וכיוצא בזה שאסור לומר מ"מ אם אינו מלוה במוצ"ש ואינו עושה דברים אלו ליכא בזה איסור רק שאין לומר שבשביל ניחוש או איסור עושה. מבואר דהני דברים יש בענין אלא שבנ"י למעלה מן המזל ואין להקפיד בדברים וא"כ הכ"נ הוא לענין זוגות ועיין חולין הנ"ל וברבינו גרשון שם. ולפענ"ד היינו ג"כ הא שפי' הרשב"ם דודאי הוא שיש למיחש מ"מ מאן דלא קפיד וסומך אתמים תהי' את ה' אלקיך לא קפדינן בהדיה וק"ל.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמו

חוזרים מעורכי המלחמה

ה' לסדר ראשיכם שבטיכם התשמ"ג בנ"י
מע"כ ידי"נ תלמידי החביב הרה"ג מוה"ר משה בערגער הי"ו, מאנטשעסטער ענג.

אחדשה"ט בידידות.

בדברי תורה אשר נתקשה בקרא דפ' שופטים ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה ודרשו ז"ל שאינו חוזר לביתו ממש אלא חוזר ומספק מים ומזון ומתקן את הדרכים ומ"ש מבנה בית ונטע כרם דחוזר לביתו ממש ואינו מספיק מים ומזון, והזכיר מה שכתב במשך חכמה מענין זה ורצה לדעת אם יש עוד חי' יותר מספיק.

והנלפענ"ד דראשונה נראה שאתה חושב לחלק בין ארש אשה לבנה בית ונטע כרם דבארש אשה חוזר ומספיק מים ומזון והבונה בית ונטע כרם חוזר לביתו אבל באמת כי זה אינו אלא בין בנה בית ובין נטע כרם ובין ארש אשה כלם חוזרין והמספיקין מים ומזון והחילוק הוא כשבנה בית וחנכו כבר או נטע כרם וחללו ונשא אשה בנשואין דבאלו אינו זז ממקומו והוא משנה סוטה (מ"ג ע"א) ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו וגו' ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו' ומי האיש אשר ארש אשה וגו' כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים כו' אלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו וכו' שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת, לביתו זה ביתו, יהיה זה כרמו, ושמח את אשתו זו אשתו, אשר לקח להביא

את יבמתו אין מספקין מים ומזון ואין מתקנין את הדרכים ע"כ ועיין רמב"ם פ"ז מהל' מלכים.

וממילא בכלהו שלשה בנה בית ולא חנכו ונטע כרם ולא חללו וארש אשה ולא לקחה בכלהו כתיב ילך וישוב לביתו אבל אין זה שילך לביתו מיד דא"כ הל"ל ילך לביתו לבד או ישוב לביתו לבד אבל מש"כ ילך וישוב לביתו הם שני דברים כלומר שילך מן המלחמה כדי שישוב לביתו ואתי שפיר הכל בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמח

לצייר על הכתובה חתן וכלה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

אם מותר לעשות כתובה עם ציורים של החתן והכלה עליה.

לפענ"ד אין לעשות כתובה עם תמונות של החתן וכלה עיין מרדכי פ' כל הצלמים ויו"ד סי' קמ"א מה שדחה הב"י דעת רבינו אליקים ועיין שו"ת לחם רב סי' ע"ו על דבר כתובה שצייר בה סופר צורת חתן וכלה ושאר חיות וכיוצא בה חמה ולבנה וכתב דלא יפה הם עושים מטעם דלא תעשה ומכוער הדבר ועיין תוס' יומא נ"ד ע"ב ומרדכי פ' חזקת הבתים סי' תקמ"ט ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' ק"ע ושו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' נ"ח ושו"ת בית שלמה ח"א סי' ל"ה עכ"פ לכתחילה אין לעשות, ועיין זכל"א ח"א אות חתן, וגם כי זה בכלל הלך אחרי עו"כ שזה דרכם למו ובני' הקדושים בצלם אלקים עשה את האדם ולכן אין לעשות כדמותו וצלמו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שמט

אין למסור הכתובה ליד הרב המסדר

א' סיון תשמ"ח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בענין זוג שאין רוצין לרשום הנישואין אצל הממשלה והיות כי חושש מעגמ"נ רוצה להחזיק הכתובה אצלו ובידיעת האשה והבעל אי נכון הדבר לעשות כן.

ולפענ"ד זה זמן רב אשר קרא מקרה בסידור קידושין לזוג שני ולא רצו לרשום במשרדי הממשלה והיות כי ע"פ חוק יש בזה עונש אם יתפשו הרב המסדר שסידר קידושין בלי רשום והאשה אם יהי' איזה קטטה תלך לבית המשפט ותביא הכתובה ואפשר לבוא מזה עונש להמסדר ולכן השכילו איזה מסדרי קדושין להחזיק הכתובה אצלם להאשה וגם אני מתחילה הסכמתי עמהם שאפשר לעשות כן.

אמנם כעת נתיישבתי לפמ"ש המהרי"ל הל' נישואין פעם אחת תפס הסופר שטר הכתובה אפסיקתא דספרא, וא"ל אבי הכלה הניח לחתום העדים ואח"כ תחזיקו עד שיתן החתן שכרך, אמהרי"ל דאז היה החתן באיסור אצלה מאחר דאין כתובתה ברשותה כאילו אין לה כתובה ואסור להיות אצל אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה ע"ש.

ולפ"ז .בדידן נמי כיון דהרב המסדר קידושין אינו רוצה ליתן לה הכתובה והוא שהסכימה לזה בלית ברירה ולא מדעתה היכא דלא הסכימה א"כ הו"ל הכתובה אינה ברשותה שאם תרצה לילך עם הכתובה לאיזה מקום שתרצה לא יתננה לה אלא אפילו הסכימה להרב אבל מ"מ אכתי אם לאיזה סיבה תרצה בכתובתה לא יתן לה המסדר מפני מוראו של מלכות ולמשל אם תרצה למכור הכתובה לאחר לא יתן

לה הרב עכ"פ לפענ"ד אין לעשות כן ואין זה תקנה וק"ל.והגם שיש לחלק קצת מ"מ נראה דכל מקום שאין הכתובה ביד האשה בכל עת לרשותה כה"ג היא בכלל של אסור להיות אלא אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה כנלפענ"ד.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנ

בענין אפקינהו רבנן לקידושין

אך לחדש השמחה יומא דהילולא של הגה"ק מוהר"א זיע"א, התשמ"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידיד"נ אהובי רחומאי צמ"ס משה שפיר קאמר נתן אמרי שפר כו' ת"ת חוב"ס בנש"ק הרה"ג כש"ת מוה"ר משה נתן הלוי יונגרייז שליט"א נכד לאדמו"ר מוהריא"ך הי"ד קרית אונגוואר ירושלים ת"ו.

אחדשכת"ר בידידות ואמונה, מכתבו היקר קבלתי מלא דבר ה' בחקר הלכות והאי תנא במאי דסליק מיניה איידי דחביבא ליה פתח ביה בדבר התמיה עלי דבריו במשנה הלכות ח"ה סי' רנ"ב בישוב וביאור לדברי הר"ן שלהי נדרים דלמשנה אחרונה דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה א"כ אמאי אוכלת בתרומה ובענייתי תירצתי דאפקעינהו רבנן לקידושין בשעה שנטמאה לפי דבריה ושוב חזרו וחלו הקידושין ותמה ע"ז מעכ"ת היכן מצינו דין כזה דאפקעינהו לקידושין לחצאין דאם נפקעו הקידושין נפקעו וכיון שנפקעו היאך אוכלת בתרומה והיכן מצינו הפקעה לחצאין.

ולפענ"ד יפה הקשה דודאי מה שאמרו אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה לגמרי משמע ועיין כתובות י"א ע"ב כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה ומתיב רב נחמן הנושא אשה כו' והיא מקחי מקח טעות ולית ליה כלל וא"ל רב חייא בר אבין אפשר רב עמרם וכל גדולי הדור יתבי כי אמר רב ששת להא שמעתתא וקשיא להו ושני מאי מקח טעות נמי ממאתים אבל מנה אית לה ואת אמרת לית לה כלל ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב מקח טעות לגמרי משמע ועיין תוס' שם ד"ה הדר אבל מהא לא בעי למימר דהדר ביה משום דמקח טעות לגמרי משמע ועיין רמב"ם פי"א מה"א הי"ז וברש"י שם דף י' ע"ב בד"ה מאתים והרא"ש שם כתב ואמר רבא מקח טעות לגמרי משמע ולית לה ולא כלום והכי הלכתא וכ"כ הרי"ף ובש"מ שם האריך לענין תוס' אי מהימן להפסידה והביא שהוא מחלוקת הרא"ש עם הגאון ז"ל. ועיין בית שמואל א"ע סי' ס"ח סקכ"ד דאם רצה להחזיקה חוזר ומקדש ועיין ב"מ שם ובשו"ת בית שלמה א"ע סי' ס"ז.

איברא דבגמ' כתובות דף ק' ע"ב הממאנת והשניה והאילונית אין להן כתובה וכו' ובגמ' אמר שמואל ל"ש אלא מנה ומאתים אבל תוס' יש להם וכו' נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברות על דת וחברותיה אין להם תוספות. וכתב בס' המכריע דכ"מ שאין להם תוס' אין כאן קידושין כלל וגם גט לא בעי ובמקום שיש להם תוס' אף דאין להם מנה ומאתים בעי גט ומאור הגולה רבינו הגדול הרשב"א ז"ל דף ק"א בד"ה עוד כתב הרב ז"ל בענין אילונית ואלמנה לכה"ג וחברותיה שאם לא הכיר בה אין להם כתובה מאתים אבל תוס' יש להם, אמר אברהם ומאחר דמקח טעות הוא אמאי יש להם תוס' בשלמא ממאנת כיון דידע דיכולה למאן ואוסיף לה אדעתא דהכי כתב לה ומתנה הוא דבעי למיתן לה ושני' נמי כיון דידע דשניה היא ומפקינן לה מיניה למיתן לה מדיליה כתב אלא אילונית ואלמנה לכה"ג שלא הכיר בהן כיון דמקח טעות אלו אמאי יש להם תוס' וכו' ואעפ"כ אין הכל מודה עליהן ע"ש.

מבואר מיהו דכל היכי דמקח טעות הוא לגמרי משמע וא"כ אין כאן קידושין כלל וא"כ הכ"נ אי נימא דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניהו לגמרי אפקעינהו וליכא לחצאין וליכא אפקעינהו לזמן והא דקיי"ל (בגמ' ס' ע"א) אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר

ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום וכ' אפילו הם מאה על הסדר הזה מקודשת לכולם ועיין טוש"ע א"ע סי' מ' ס"ד התם ספק מקודשת הוא ועיין ב"ש סק"ח שם ושעה"מ מה שהאריך עכ"פ לדידן צ"ע ונתחזקה קשיתו דלא מצינו הפקעת קידושין לזמן.

ברם לעצם קושיתו הגם כי חפץ אני בהצדקו כנראה דלא עיין היטב בדברינו שם שהרי גם אני לא כתבתי שם דאפקיעו רבנן הקידושין לזמן או לאלאין וודאי מה שהפקיעו לגמרי הפקיעו אלא כיון דהאי גברא דר עם אשתו כדרך כל האדם וקדש אותה כדת משה וישראל א"כ מה סיבה וכח יש להו לחכמים להפקיע קדושיו בלי טעם והגם שהמקדש על דעתם מקדש וכמ"ש כדת משה וישראל מ"מ כל שאדם לא עשה עולה אח"כ אין כח ביד החכמים להפקיע קדושיו וכבר הבאתי כעין זה לענין הפקר ב"ד הפקר שכתב הר"י בן הרא"ש ושאר מפרשים דהגם דקיי"ל הפקר ב"ד הפקר ומ"מ אין להם לב"ד כח להפקיר נכסי ישראל בלי סבה לזה ואם הפקירו ב"ד נכסי איש בלי טעם אין זה הפקר ב"ד אלא גזל כי מי נתן להם לב"ד רשות ובעלות על נכסי אחרים אשר התורה זכתה לו אלא היכא דאיכא טעם לדבר כגון שעשה שלא כהוגן אז אמרינן כיון שהוא עשה שלא כהוגן על הב"ד מוטל לעונשו וכמ"ש בגמ' גיטין שם ל"ו וכל אשר לא יבא וגו' וגם את כל רכושו יחרם ועיין רשב"א והארכתי בזה הרבה.

גם במקום שהוא לטובת ולצרכי הרבים אמרינן הפקר ב"ד והטעם נמי כיון שכל יחיד מחויב קבלת מפני תקנת הרבים שראו הב"ד ואם הוא אינו שומע להם מפקירין הב"ד את ממונו לפי דעתם הגדולה, האמנם כאן נמי במשנה ראשונה האומרת טמאה אני לך מוציא ואין לו תקנה אבל במשנה אחרונה שראו נשים נתפרצו ונותנות עיניהם באחר ורצו להפקיע עצמן מתחת בעלהן ועשו שלא כהוגן ולכן הפקירו חכמים את כסף הקידושין שקבלה מבעלה והפקיעו הקידושין למפרע וא"כ אם באמת כדבריה שזנתה היתה פנויה בשעה שזנתה ולא נאסרה עליו ומותרת לו.

אלא דמעתה תקשה ממ"נ מאחר שפנויה היתה בשעה שזינתה דאפקעינהו רבנן קידושיה א"כ גם עכשיו פנויה הוא וא"כ תקנתם שהפקיעו קידושיה ועשאוה פנויה הרי בידה עכשיו לצאת ממנו וקלקלתה זו תקנתה ומה הועילו חכמים בתקנתם הם רצו להפקיע הקידושין שתהא מותרת לו ותהא יושבת תחתיו וכיון דאנן חשדינן אותה שמא עיניה נתנה באחר כיון דאפקעינהו רבנן לקידושין נמצאת עכשיו מותרת לשני ותפוק ותנשא לשני ואמנם על זה אמרינן אדרבה אם אמת שלא זנתה רק שעיניה נתנה באחר א"כ הרי היא מותרת לו ואין כאן טעם להפקעת קידושין ולא הפקיעו חכמים לקידושין מינה והו"ל א"א וממ"נ הועילו בתקנתם דאם באמת זנתה א"כ ליכא כאן עיניה נתנה באחר ואין כונתה לצאת הימנו אלא שחוששת מאיסור שהיא אשה כשרה וכיון שנאנסה ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה אומרת לבעלה כדת של תורה שלא תכשילו באיסור זונה שאסורה לכהן ואמנם כיון דאיכא פרוצות אפקעינהו חכמים לקידושין מינה והרי הוא יכולה לישב תחתיו מה תאמר שלא זנתה אלא עיניה נתנה באחר א"כ לא זנתה ולא הפקיעו חכמים קידושיה ואסורה לאחר דהו"ל א"א וזה ברור. ולפ"ז פשוט דלמשנה אחרונה נמי אין הכוונה שלעולם אפקעינהו חכמים לקידושין מינה אלא הכוונה שאם כדבריה שנטמאה אפקעינהו רבנן לקידושין אבל בלאו הכי לא.

אלא דאכתי תקשה על הלד שנאמין שבאמת זנתה או שבאמת היה כך א"כ כיון דאפקעינהו רבנן לקידושין מינה בשעה שזינתה ונשארה פנויה למפרע והאיך אוכלת בתרומה ויושבת תחתיו וע"ז ביארתי בס"ד דאין הכונה שהם הפקיעו הקידושין ותשאר פנויה תחתיו דא"כ לאחר הפקעת הקידושין עכ"פ אכתי בעלה נכשל בביאת פנויה וגם הולדות שתלד יהיו בני פנויה מהיום והלאה ומה הועילו חכמים בתקנתם וביארתי בס"ד כן דהם לא בטלו הקידושין שיבטלו לעולם כאלו לא חלו קידושין כלל והמעות שקבלה הוה הפקר אלא הפקיעו הקידושין שלא יחולו עד לאחר שתזנה והם חלין

אח"כ ואחר שזנתה והפקיעו הקידושין אלו הקידושין הראשונים שקדשה בעלה.

ונ"ל לומר הטעם שאפשר כה"ג כיון דאמרו ז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש נמצא דהו"ל כעין תנאי בקידושין אלו שאם תזנה לא יחולו הקידושין עד לאחר כן ויש כח בחכמים להתנות כן כמו במקדש שלא יחולו הקידושין עד לאחר ל' יום או לאחר שמיתה או לאחר שתעשה איזה דבר וכן או לאחר שתבעלי למי שהוא וכיוצא בו שאין הקידושין חלין עד הזמן הזה והכ"נ כן הוא ולכן שפיר אוכלת בתרומה מכאן ולהבא. או יאמר שמתחילה התנו כן חז"ל בכל קידושין שאם תבא אשה בטענה כזו של טמאה לא יחולו הקידושין עד לאחר הטענה ועיין ב"מ ק"ד הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט דתניא אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם ובשעת כניסתן לחופה באים אחרים וחוטפים אותם מהן ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים אמר להן הלל הזקן הביאו לי כתובת אמכם הביאו לו כתובת אמן ומצא שכתוב בהן לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו ולא עשו בניהם ממזרים ועיין רש"י לכשתכנסי כו' וקדושיהן ע"מ כן ולא חלו קדושין בה עד שתכנס לחופה והרי חטפה קודם לכך ע"ש ודומה לזה תקנו חז"ל לענין קידושין אלו ואין זה גדר של קידושין לחצאין.

והשואל שם בספריו הנ"ל הקשה כיון דאפקעינהו רבנן לקידושין אמאי ביושבת תחת בעלה מותרת בתרומה הא פנויה היא עכשיו לאחר ההפקעה והו"ל זרה שאינה אוכלת בתרומה ועי"ז כתבתי בס"ד דאין הכונה דלאחר שהפקיעו חכמים קידושיה נשארה פנויה דא"כ בידה לצאת ממנו נמי ומה הועילו חכמים בתקנתם להפקיע קידושין מינה ולעשותה פנויה ולהפקיע אותה מבעלה הרי עיקר תקנתם היתה שתשאר תחת בעלה והרי עכשיו בתקנתם יוצאה מתחת בעלה ואמרתי דמה שהפקיעו לא הפקיעו אלא קודם הזנות לומר דפנויה היתה בשעה שזנתה אבל לאחר שזינתה חלו הקידושין ונעשית א"א.

אלא דמעתה אכתי פש לן קושיא חדא דכיון דממ"נ אמרינן דמותרת לבעלה א"כ הרי היא ממ"נ מותרת בתרומה דאי כדבריה שזנתה ואפקעינהו רבנן לקידושין א"כ פנויה היתה עד זמן זנותה וחלו הקידושין לאחר זנותה א"כ מותרת בתרומה ואם לא זנתה רק בקשה אמתלא לצאת מתחת בעלה משום עיניה נתנה ודאי שהיא אשתו ומותרת בתרומה דמעולם לא נאסרה א"כ אמאי לאחר מיתת בעלה אסורה בתרומה דהרי ממ"נ אוכלת בתרומה כיון דאפקעינהו רבנן לקידושין והות פנויה עד השתא ומעולם לא נאסרה על בעלה כהן כלל ונ"ל בזה דגם זה הוא גדר של קנס או יאמר דלגביה דידה שויה נפשה חתיכה דאיסורא עכ"פ אפילו שהוא מותרת לבעלה מכח דין דאפקעינהו רבנן מ"מ לגבי דידה מהימנא שאסורה בתרומה שהרי מודה שזינתה ושויה נפשה חתיכה דאיסורא וגם החכמים אם היו יודעין שבאמת כן היתה באמת אסורה לבעלה ומה שהתירו הוא רק מכח הפרוצות שתולות עיניהם באחר ולכן כל זמן שיושבת תחת בעלה אוכלת בתרומה כדי שלא להוציא לעז על בניה וכיון שנתארמלה או נתגרשה אמרי השתא הוא דאיתגלי ושפיר אסורה בתרומה.

ורק להעיר באתי דהר"ן מספקא ליה למשנה ראשונה שהיו אומרים שלש נשים יוצאות שלא בכתובה אי דינא הוא דמאמינים לה או מטעם כסיפותא הוא ע"ש ולכאורה צ"ע במה מספקא ליה והרי קיי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים ובפרט שהיא אפי' ע"א לא הוה ובג' (קידושין ס"ו ע"א איבעיא להו אשתו זינתה בע"א ושותק מהו אמר אביי נאמן רבא אמר אינו נאמן הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים אמר אביי מנא אמינא לה דההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל כו' כי אתא שליא אמר אשתו זינתה אתא לקמיה דמר שמואל א"ל אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה ואי לא לא תפקה ועיין תוס' ד"ה רבא אמר דא"ע אינו נאמן בדבר שבערוה ומה שמוציא כשמהימן ליה כבי תרי אינו אלא לצאת ידי שמים ולא מדינא ועיין תוס' ר"י הזקן שם וטוש"ע א"ע סי' קע"ח ס"ע ברמ"א שם ובשו"ת

נוב"י ת' סי' י"א וסי' י"ב ובפ"ת באריכות. ודבר שבערוה אפילו לא איתחזק איסורא נמי אין פחות מב' כמבואר בכ"מ ועיין רמב"ן ריש גיטין.

ואשר נראה בזה לפ"מ שהקשו התוס' גיטין ב' ע"ב אהא דאמרו ע"א נאמן באיסורין ופרש"י ז"ל שכל אחד האמינתו תורה על הפרשת תרומה ונקור בשר וגה"נ ושחיטה והקשו התוס' דהי ס"ד דע"א נאמן בשאר איסורין אפילו היכא דאיתחזק איסורא ולאו בידו אמאי צריך וספרה לה לעצמה וי"ל דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה ע"ש והרמב"ן ז"ל הקשה דהתם איתחזק איסורא ואפילו פרסה נדה עמו במטה או שילדה סופרת לעצמה ונאמנת על טבילתה ויגמר מינה דע"א נאמן אפילו איתחזק איסורא ותי' דשאני התם שמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה אבל בשאר עדיות מנלן ע"ש. נראה דהיכא דנאמנת על עצמה ונוגע לה לעצמה הכי נמי נאמנת לבעלה וא"כ הכא כשנאנסה ואסרה על בעלה ואם תשתוק הרי גם היא באיסור דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל איסורין שבתורה וא"כ כיון דנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה ומדינא הוא להאמין לה ומשנה אחרונה למיגדר מילתא הצריכו לאפקיע קידושין מינה.

והצד השני י"ל דס"ל כמ"ש התוס' נדרים הנ"ל בשם הרב ר' אליעזר דלא מלינו זונה שהיא אסורה ליגשא לכהן דודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו ע"ש וע"ש מה שהקשו עליו מהא (דיבמות פ"ד) כל היכא דאיהו מוזהר איהו מוזהרת וכו' ע"ש ובשו"ת נוב"י מה שתי' ובח' האריכותי ג"כ בישוב דברי הר"א הנ"ל ע"פ דעת מוהרלב"ח וא"כ מקומו וי"ל. עוד י"ל לפמ"ש רבא דמרע ליה לשטרא ע"פ בת רב חסדא דמהימנא ליה כבי תרי וקצרתי מאד ורק מראה מקום אני להשתעשע בדברי תורה ואתן לחכם ויחכם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנא

ליישב להנהגים שלא לאכול עם אשתו יחד

מע"כ ידידי הרה"ג כו'

אחדשכ"ת.

על דבר אשר תמה על מנהג שהנהיגו איזה חסידים ואנשי מעשה שלא יאכלו עם נשותיהן שהוא נגד ההלכה ובזיון לנשותיהם.

ולפענ"ד שגג בשלשה, א) שאין זה מנהג חסידים לבד, ב) שאין בזה בזיון לנשים, ג) שאין זה דבר חדש ועניין של בזיון לבזות ולרחק הנשים מבעליהם ח"ו ולכאורה מצאתי לו מקור למנהג זה בגמ' שבת ק"מ ע"ב א"ל רב חסדא לבנתיה תיהוו צנועתן באפי גברייכו לא תיכלון נהמא באפי גברייכו לא תיכלון ירקא וכו' ועיין רש"י לא תיכלון נהמא וכו' ומבואר מיהו דשלא לאכול עם בעלה הוא ענין של צניעות ולא ח"ו ענין של בזיון להם כמו שחשב, ושהוא רק ענין חסידי ואדרבה לטובתן הוא, ועיין עוד רש"י שבת דף י"ג ע"א ד"ה שלא אוכלין עם נשותיהן וכו' ומיהו התם דוקא עם הטמאה אבל הא דר"א אפילו עם טהורה.

איברא דמצאתי לרבינו הגדול המהרי"ל ז"ל בהל' חנוכה וז"ל מנהג מהרי"ל שהדליק נרותיו מיד כשילא מביהכ"נ כי אמר מצות נר חנוכה משתקעת החמה, ועוד הואיל דבני ביתו דרים בבית אחר אם אני מאחר שוב לא יהיו אצלי ועכשיו הם באים אצלי לשמוע הברכה ולראות הדלקתי. כי הרב הנזכר היה דר בבית לבד עם הבחורים אצל בית אשתו הרבנית, ובניה עמה בביתה ולא היה נהנה מנכסי אשתו בחייה פרוטה ולא היה סועד עמה וכו', ומחיית הרב לגופו הרוב היה שכר שדכנות שהיה כותב ושולח מכתב ידו בכל המדינה לזווג בתולות ונערים כי כל הארץ היו מקשיבים וכו' ע"ש.

הנה דרבינו הגדול המהרי"ל אשר כל בית ישראל

נשען עליו וכל מנהגי אשכנז נבנו על דבריו והנהגותיו לא היה סועד עם אשתו אלא אצל הבחורים וח"ו אם היה זה בזיון לאשתו ודאי לא היה עושה כן עכ"פ הוא מקור גדול ונאמן.

ואולי קצת ראי' עוד מאברהם אבינו ששאלו המלאכים איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל לנועה היא ומה שאלה היא אלא שהמלאכים שאלו למה שרה אינה אוכלת עמו על השלחן והשיב להם הנה באהל לנועה היא והוא מדרכי הצניעות שלא תאכול עם בעלה וכמ"ש רב חסדא לבנתיה ובזה י"ל בדרך דרוש כדי לחבבה על בעלה וצ"ע מאי רצו לחבבה על בעלה איכא הכא ולהנ"ל י"ל דהרי רב חסדא אמר להם שלא יאכלו באפי גברייהו שלא יתגנו על בעליהן וזה כדי לחבבה על בעלה והבן, אלא דהאם יש לומר דבמקום אורחים שאני והבן מ"מ הנ"ל אתי שפיר.

ומיהו פשוט נמי דדוקא בהסכמת שניהם או במקום שנהגו כן שנמצא כולם נושאין על דעת כן ועיין אה"ע סי' ע' ס"ב בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויות לה ותהי' אוכלת ושותה לעצמה הרשות בידה ויש חולקין וס"ל דלא יכול לומר אא"כ קבלה עליה מרצונה (טור בשם הירושלמי) עכ"פ מרצונה לכ"ע מותר.

בכבוד והוקרה החותם בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנב

זוג הרוצים להתגרש היאך מחלקין הבנים

ד' ויקהל התש"נ בנ"י יצו"א
אלקי אברהם בעזרו משה שפיר קאמר ה"ה מע"כ הרהגה"צ שלשלת היוחסין פרי עץ הדר בנש"ק כו' מוה"ר אברהם משה ראבינאוויטש שליט"א, אדמו"ר מסקאליע בנ"י.

אחדשכת"ד בידידות נאמנה.

בדבר אשר נשאל בזוג שרוצים להתגרש בעוה"ר וטוענים בענין חלוק הבנים ובגמ' כתובות ק"ב ע"ב אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה פרש"י מדקתני למקום שאמה ולא לבית אביה למדנו שכן הוא הדין שתגדל הבת אצל אמה ע"ש. ורבינו הגדול בעל הלכות גדולות כתובות כתב ואי איכא ינוקא ליהוי גבי אבוה בת תקינו רבנן דתיהוי גבי אמה דמגמרא לה כל מילי דנהגו בנשי אבל בן אצל האב ע"כ. ונחלקו הפוסקים בדבר ראשונה הרמב"ם והראב"ד ז"ל פכ"א מה"ג הי"ג ורוב פוסקים פסקו כהראב"ד ועיין טור סי' פ"ב שפסק כהרמב"ם וכבר תמהו עליו נושאי כליו שעזב דעת אביו הרא"ש בת' כלל פ"ב סי' ב' שפסק כראב"ד וגם רבינו ירוחם נתי' כ"ג ח"ג פסק כראב"ד ועיין ח"מ אה"ע סי' פ"ב סק"ע ובספרי משנה הלכות ח"ט סי' רל"ו האריכתי קצת בבירור השיטות הלכה למעשה בזה.

ברם צריך לברר בת עד איזה גיל היא אצל אמה דבבן פי' וכנ"ל אבל בבת לא פי' ומפשטות הדברים משמע דהבת אצל אמה לעולם וכן משמע מדברי רבינו הגדול הבה"ג הנ"ל ובתשו' הרמב"ן סי' ל"א וז"ל הבת אצל האם לעולם ואפילו נשאת האם לא שנא גדולה ל"ש קטנה, איברא דהא גופה במחלוקת שנויה דהטור סי' פ"ב כתב וז"ל דהא דאמרינן הבת אצל האם היינו דוקא באלמנה לא שבקינן לה בהדי קרובי אביה שראויין ליורשה אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה והרמ"ה כתב בשם הגאונים דה"ה נמי בגרושה וכתב הפרישה ס"ק ה' אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה דהוא קרוב לה כמו האם. והרמ"ה וכו' וז"ל מו"ר שראוין ליורשה פי' דחיישינן לקטלה וכו' וליתא דהא בגדולה לא חיישינן דלמא קטלה אלא ה"ק לא שבקינן בהדי קרובי האב אף שראוי ליורשה לפי שהיא עדיפא מקרובים אבל בגרושה שאביה חי אביה עדיף מדידה בפרט מאחר שהוא מיזן אותה ע"כ ע"ש.

והנראה דזה הוא מחלוקת אם בגרושה נמי הבת אצל האם ולדעת ראשונים בגרושה ליכא דין זה כלל כי אביו קרוב לה (ובאמת כי לכאורה

יש לה מקום לחלק בין אלמנה לגרושה חוץ ממה שכתב הפרישה בשם רבו הרמ"א ז"ל שהרי האב מעשה ידיה של בתו שלו מן התורה מדכתיב בנעוריה בית אביה והיאך ניקח אותה הימנו ולגזלו מה שהתורה נתנה לו).

האמנם הטור הביא דעת הרמ"ה והרמב"ם וכן נראה דעת רבינו הגבה"ג ז"ל והמחבר פסק בש"ע א"ע סי' פ"ב ס"ז שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות ואחר שש שנים וכו' והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר ו' ומשמע דהבת אצל אמה לעולם וכמ"ש להדיא ועיין ב"ח שם. אלא דיש לדייק מה שכתב המחבר והבת אצל אמה לעולם אפילו לאחר ו' כיון דאמר לעולם משמע אפילו לאחר חמשים שנה ולא רק לאחר ו' ומה זה שאמר אפילו לאחר ו' ומשמע דבא למעט מה שהוא. והנראה לפענ"ד דהאי אפילו לאחר ו' כוונתו עד שתגדל דכיון דעד שתגדל יש לה להיות ברשות האב והאם ויש לאב התחייבות עליה במזונות עכ"פ מדרבנן וגם להשיאה לבעל דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים וכיוצא בו ולכן שפיר עד שתגדל אצל אמה אבל לאחר שתגדל כיון שגדלה הרי בעלת דעת ותבחר לעצמה אצל אביה או אמה או שאלה משניהם וכל השו"ע הוא רק עד שתגדל או שתנשא קודם שתגדל שאביו יזכה להשיאה סמוך לפירקה.

ולהדיא אמרו בגמ' קידושין ס"ד ע"ב המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות או קטנה מן הגדולות שהיא גדולה מן הקטנות כולן אסורות ובגמ' פריך ורוצה לאוקמי בבוגרות ופריך בוגרות מאי עבידתייהו ופרש"י בוגרות מאי עבידתיה דאב בבתו בגרות ומשני הכי במאי עסקינן דשויתיה שליח מהו דתימא כי מקבל קידושי אדעתא דידה קא מקבל קמ"ל לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ע"כ. ופרש"י ואפ"ה לא שביק איניש בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומצוה הוא עליו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים (ירמיה כ"ט). מצוה דלא רמיא עליה אלא שליח בעלמא הוא והיא יש לה דעת להשיא את עצמה ע"כ.

מבואר דבוגרות כבר לא רמיא עליה אפילו להשיאה אשה ועיין רמב"ם פ"ט מה"א ה"ח ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז סע"ו המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל. ומבואר דלאחר שתבגר הרי בעלת דעת ואין לו חיוב עליה כלל והמצוה להשיא את בנותיו הוא קודם שתבגר ונראה דזה שדייק המחבר הבת אצל אמה לעולם אפילו לאחר ו' כלומר עד שתבגר אבל לאח"כ אם תרצה תלך לעצמה שהרי אינה שפחה כנענית שעבדו לעולם.

וכבר אמרתי בזה מה שאמרו חז"ל בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה והוא פלא למה לא ישיאה לאיש חשוב וכיון דהתורה אמרה תנו בנותיכם לאנשים ודרשו ז"ל בגמ' כתובות שילבישם ויתן להם נדוניא ובגמ' אמרו עד עישור נכסים ואפילו יותר כדי שיקפצו עליהם אנשים א"כ בבוגרות נמי יעשה כן ולפמ"ש נראה דכיון שבגרה אין עליו עוד חיוב להשיאה וא"כ אינו מחויב להלבישה אלא שחרר עבדך ותן לה אם תרצה בו שאז כבר עושה על דעת עצמה.

והנה הב"ש סק"ט הביא דעת מהר"ם פדוא"ה שדייק מדברי רש"י שפי' בת אצל אמה היינו אין כופין אותה להיות עם האב או אצל קרובים ומינה דייק בתשובה דוקא אין כופין אותה להיות אצל האב אבל אם רצונה להיות אצל אביה אין אמה יכולה לכופה להיות אצלה והביאו הבאה"ט להלכה ואם הבת שותקת ולא איכפת לה יש להתיישב בדבר ואם רוצה להיות אם האחים אצל אביה שומעין לה ע"ש ואם האם אינה מתנהגת כשורה ויש לחוש שתלמוד הבת מן האם אז הב"ד נוטלין הבת ממנה ונותנין לקרובים בע"כ ע"ש באריכות פרטי הדברים.

והנה כל זה אפילו קודם שבגרה אבל לאחר שבגרה לא מיבעיא לדעת הטור

דבגרושה כלל כלל לא נוהגין לאם רק באלמנה אלא אפילו לפי' פסק הטור והש"ע דהבת בגרושה נמי לאם מ"מ הרי כתב הבי"ש שדוקא אין כופין אותה אלא הבת אבל אם רוצה להיות אצל האב אם אביה אין אמה יכולה לכופה להיות אצלה וכל זה קודם שבגרה אבל לאחר שבגרה לית מאן דפליג שאם רוצה להיות אצל האב שאין כופין אותה אצל האם ואדרבה זה כבודה ובפרט בזמנינו שהבנות נמי הולכות לבית הספר ולומדות שם יותר מאמותיהם בעוה"ר אשר אוי לי אם אומר אוי אם לא אומר לאחר שנתגרשות רובם מהם הולכות בדרך הקלות לבי לפומי לא גליא וזה ברור מאד.

אלו דברי ידידו דושכ"ת המצטער בצערן של ישראל ובצערן של שכינה שהמגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד דמעות ובפרט אם יש לו בנים ממנה שאפילו אשה רע לא יגרש כמבואר בר' חייא ובהושע הנביא פסחים פ"ז ע"ב ועיין עירובין מ"א ע"ב אשה רעה מצוה לגרשה ואידך דימנין דכתובתה מרובה אי נמי אית ליה בנים מינה ולא מצי מגרש לה ועיין מהר"ץ חיות פסחים הנ"ל ובח"ס א"ח סי' ד"ה ודו"ק המצפה לישועת ה' כהרף עין דושכת"ר בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנג

נשים היוצאות במכנסים

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה וכו'

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בדבר שנפרץ בנשים שהולכות במכנסים אי יש בזה משום לנועות ופרוצות וגם משום לא ילבש כיון שמכנסיהם משונים משל אנשים.

הנה פשוט שאין לאשה לצאת במכנסיים אפילו הם משונים כי סוף סוף רוצים בזה להתדמות לאנשים והם עכ"פ בגדי פרוצות דבנות ישראל הכשרות אין יוצאות כך, ועיין ספרי פ' כי תצא וסמ"ג הובא בב"י סי' קפ"ז והרי אפילו מתקן דבר אחד או רואה במראה שפיגעל הו"ל בכלל לא ילבש ועוד הלובש זקנו וכיוצא בו כל אלו הוי בכלל איסור לאנשים וממילא ההיפוך לנשים ועכ"פ בגדי פריצות לכ"ע הוי דנשים הצנועות אין יוצאות כך ח"ו, ולכן ח"ו לבנות ישראל לצאת במכנסיים. ומיהו לענין לא ילבש נראה דלא עוברים כיון שמכנסיהם הם משונים משל אנשים וניכרים שהם של נשים ולא אנשים.

סימן שנד

עוד להנ"ל בהנ"ל

ומיהו מה ששאל שאם לא יצאו במכנסיים יצאו בשמלה קצרה למעלה מהארכובה או יותר עד שיראה הרבה מגופה איזה עדיף.

פשוט שאם לא תצא במכנסיים תצא בבגדים קצרים אז עדיף שתצא במכנסיים דמכנסיים הגם דהוי בגד פריצות בזמנינו אבל גילוי ערוה לא הוי וגילוי בשר הוי בכלל ערוה וודאי דמבטלינן הא מפני הא עד שנוכל לבטל הכל וכמ"ש בגמ' סוטה (מ"ח ע"א) זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפ"מ לבטולי הא מפני הא פי' אם א"א לבטל שניהם מבטלינן מה שהאיסור קל קצת והכ"נ כן הוא לפענ"ד וקצרתי ולענין אי יכול לגרשה בשביל זה אין לדון זה בתשובה אלא צריך לדעת הענינים וילכו לב"ד כשר ויפסקו בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנה

עוברת על הדת בזמן הזה אי מותר לגרש בעל כרחה

מע"כ הרה"ג כו'

אחדשה"ט.

על דבר אשר חמה על מש"כ שאם האשה עוברת על דת בזה"ז בדברים אשר הרבה נשים עוברים מחמת הפירצה בעוה"ר אם הבעל יכול לגרשה בע"כ ועכ"פ אי יש מצוה לגרשה כיון שמכשילתו באיסורים עכ"פ והיא טוענת כיון שכלם עושים כן אסור לו לגרשה וכגון יוצאת לשוק וראשה פרוע וגם בזרועות מגולות וכיוצא בזה, וכתבתי שיכול לגרשה ואדרבה מצוה לגרשה משום דמכשילתו ומע"כ הביא לי שיש בזה מחלוקת ולפענ"ד ליכא בזה מחלוקת וכמ"ש בס"ד.

והמחבר (אה"ע סי' קט"ו ס"א) כתב אלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהדות ואיזו הוא דת משה וכו' ס"ד איזו הוא דת יהודית מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל וכו' ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על דת יהודית וכו' בכל אחת מאלו תצא בלא כתובה וכו' וברמ"א שם ויכול לגרשה בע"כ ואין בזה משום דרג"ג וכו' ע"ש ובפת"ש האריך שם הרבה.

וראיתי בנוב"ת סי' כ"ו שכתב ובנדון עוברת על דת שצריכה התראה וכו' ואמנם כ"ז לענין כתובה אבל לענין שיהי' מצוה לגרשה כבר כתבתי בתשובה אחרת שאע"ל התראה כל זמן שכבר הכשילתו מצוה לגרשה אף שלא התרה בה כלל במה דליכא לתלות כשגגה ולכן הבעל יכול לגרשה בע"כ ואם יש לו לשלם הכתובה חייב לשלם לה הכתובה אחר שתשבע שהבעל ידע מעומאתה ואם אין לו לשלם תשאר הכתובה חובה עליו אבל אינה יכולה לעכב הגירושין עבור פרעון הכתובה דנגד רשעה זו לא תיקן רגמ"ה וכו' ע"ש. עכ"פ בנשים העוברות על דת והבעל שומר התורה אין בזה ספק. והגם שהרבה פריצות יש בעוה"ר מ"מ לעולם היו נשים פריצות וכ"ש בפריצות השוק אבל נשי ישראל שומרי התורה ומצות אסור להם להתנהג כמוהם.

ומיהו אם גם הוא עובר על דת ורק רוצה לגרשה בעל כרחה בטענת שאינה מתנהגת כדת וכשורה והוא גם הוא עובר אז על הב"ד לברר, כי כתבתי במקום אחר דאעפ"כ אפשר דאלו שעוברים בעוה"ר על איסורי נדה ועהרת המשפחה ורוצים להתגרש מוטב שיתגרשו משידורו יחד שאם יתגרשו עכ"פ לא ידורו יחד לא יעברו בכל שעה באיסורי כרת ואולי ח"ו גם באיסורי א"א וכיוצא בו ליכא לפומא לא גליא והוא רחום יכפר עון ועכ"פ אז על הב"ד להחליט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנו

גירש אשתו אי חייב לפרנסה משום ומבשרך אל תתעלם

עש"ק פ' פקודי על האויד למעקסיקא
מע"כ ידידי הרה"ג כו' שליט"א

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו עוד במי שגירש את אשתו והיא עני' שאמרו שיש מצוה לפרנסה ועליה נמי נאמר ומבשרך לא תתעלם.

ולכאורה הי' נראה דוקא שגירשה ע"י שמצא בה ערות דבר אבל אם היא רצתה בגירושין או שהציקתה עד שגירשה ליכא מצוה וכן מצאתי בתדא"ר הכ"ז דהא ומבשרך לא תתעלם ומשמע לכאורה דוקא במצא בה דבר ומיהו בירושלמי כתובות י"א ה"ג רבי יוסי הגלילי הוות ליה איתתא בישא והוות מבזיא ליה קומי תלמידוי וגרשה ונשאה לשני והיה מכה אותה וריחם עליה ריה"ג ופירנסה משום שנאמר ומבשרך לא תתעלם ולכאורה משמע דהתם לא מצא בה ערות דבר רק שצערה אותו וגירשה ועיין ילקוט שמעוני א' כ"ג ובש"ע אה"ע סי' קי"ט ס"ח ודו"ק.

איברא די"ל מה שאמר וריחם עליה ריה"ג ופירנסה משום שנאמר ומבשרך לא

תתעלם ולכאורה אם יש בזה חיוב מקרא דומבשרך לא תתעלם מה קאמר וריחם עליה הלא חיובי מחייב וי"ל דבאמת על אשה מרשעת כה"ג שהיא הוציאה עצמה ממנו ליכא חיובא רק כשהוא מגרשה אמנם קאמר אפ"ה ריחם עליה משום דכתיב וכיון דבשאר נשים שמוציא הבעל חייב ואכתי נקראת בשרך ולכן ריחם עליה וי"ל.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנז

המגרש את אשתו אסור להתדיין אתה לאחר גירושין

אור ליום ו' בשבת לסדר אר"ש ביותר צריך לורז כו' ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ הרה"ג וו"ח ידידי וו"ח כש"ת הרב אוימען שליט"א רב ביונג איזראעל פלעטבוש נ"י

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו איה מקום כבוד מנוחתו דהא הלכתא שאסור להתדיין עם אשתו שגירשה לאחר הגירושין ולמה לא יגרש קודם ולא יעגן את האשה ואח"כ יתדיין עמה על דיני ממונות כך הבנתי שאלתו.

הנה בגמ' כתובות דף כ"ח המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי וכו' ת"ר לוה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אתי לקמן לדינא לא מזדקקינן להו רב פפא אמר משמותי נמי משמתינן להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדינן להו אמר רב נחמן תנא באבל רבתי בד"א שנתגרשה מן הנישואין אבל כשנתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה שאין לבו גס בה ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמי דרבא יתיב רב אדא בר מתנא קמיה אוקי רבא שלוחא בינייהו א"ל רב אדא בר מתנא והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי כו' א"ל קא חזינן דקא גייסי בהדדי איכא דאמרי וכו' והרמב"ם פכ"א מא"ב הכ"ז כתב וכן מי שגירש את אשתו וכו' וגרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותו או מכין אותו מכת מרדות וכו' ואם היה לבו גס בה אף מן האירוסין אסור ועיין ה"ה שם.

ובטור א"ע סי' קי"ט כתב ואם שניהם באים לפנינו והוא תובעה משמתינן להו ועיין ב"י אי פסק הטור כרב פפא או כרב הונא ובב"ח האריך בסתירת פסקי הטור דלמעלה פסק מנגדינן להו וכאן פסק משמתינון להו וע"ש מה שתי' ובסי' ו' כתב דמכין אותו מכת מרדות כרמב"ם ועיין ד"מ ובש"ע א"ע סי' קי"ט ס"ט גרושה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות ועיין מס' שמחות פ"ב ובה"ג סוף הל' גיטין עכ"פ הוא הלכה פסוקה.

גם בסדרי הגט הביאו שישאל הרב המסדר קודם נתינת הגט אחר הכתובה שתחזור לבעל או שתמחול לו אם איננה בידה אז שיוכל הרב לקורעה ותמחול לו בפני הרב והעדים וכן יזהירם הרב שלא יהיו קשורים ביחד בשום דבר אך אם יש איזה חלוקים ביניהם יתפשרו אוהביהם או קרוביהם על ככה עיין קו ונקי אות רי"ע ר"כ והכל כדי שלא יהיה ביניהם עוד שום קשר וקירוב דעת לאחר הגירושין וממילא ע"כ שצריך לסדר כל דבר שחושבים הבעל או האשה להוציא בדיינים שהכל יסודר קודם הגירושין ולא כמנהג אמעריקא בעוה"ר שלאחר הגט מתחילין להתדיין זה עם זה ואם לא ילך בד"ת הולכין בערכאות ולא די שעוברין על איסור ערכאות עוד גורמין איסור שני שהן בני מכות מרדות או שמתא וארור ח"ו.

סימן שנח

עוד להנ"ל

איש או אשה ההולכים בערכאות ומוציאים מעות

ולא אוכל מלעבור ולהעיר עוד דאיש או אשה שהולכים בערכאות לבית משפט עכו"ם

להוציא ממון או הבניס זה מזה ע"י כח בית המשפט קודם שילכו לב"ד הרי ההולך עובר על אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ ואם הוציא זה מזה ממון ע"י הערכאות הרי המעות הוא גזל ביד המוציא וחייב להחזיר ובפרט אם המוציא הכסף הוא גם על להבא כגון על לו השופט שיתן כך וכך לכל חדש או שנה וכיוצא בזה ובלית ברירה משלם הרי בכל חודש הוא גוזל והמסייע בדבר או נותן לו עלה הרי גם הוא נתפס באותו עון ועובר על איסור גזל ולפני עור והרי הוא -בחרם- שהטילו רבינו מאיר והרא"ש בתשובה כלל מ"ג סי' ח'. שכתב הרא"ש ז"ל דרבינו מאיר ז"ל היה דן בדינא דמתיבתא שיתנו לאשה כל מה שהכניסה אבל לא היה כופה לגרשה וכתב.

וז"ל הרא"ש וקודם שיחזירו לה כל מה שהכניסה — היה מצוה להחרים אם שום אדם השיאה עצה זו כדי להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו וכשהיה נראה לו שהיה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו — ע"ש דברים מאירים כספירים.

ומבואר שרבינו מאיר והרא"ש ז"ל צוו להחרים על מי שהשיאה האשה עצה זו כדי להוציא מיד בעלה אפילו דבר שמגיע לה ע"פ הלכה ואם עשה כן הרי הוא בחרם וכ"ש על מי שמשיאה ללכת לערכאות ולהוציא מבעלה ממון שאין מגיע לה שודאי הוא בחרם שלהם חוץ מלפני עור לא תתן מכשול וכאן הו"ל בכלל תרי עוברא דהרא נמי וחוץ מאיסור גזל שמוטל גם על נאחרו שכיון שע"פ דין תורה אין מגיע לה כסף זה או שהב"ד לא היו מוציאין אם הלכה והוציאה בעלמה או ע"י עלת איזה אדם רשע שהשיאה ללכת לערכאות שחייבין להחרימו ע"פ הלכה ודאי שהוא יותר מגרמא בניזקין וכל ההיזק שגרם לו עליו ועל נאחרו ועם עי"ז קפח פרנסתו או פרנסת אנשי ביתו שנשא אח"כ הרי הוא בכלל הורג נפש או נפשות עיין שלהי ב"ק אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים ופריך וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין מים ומזון מעלה עליו הכתוב

כאלו הרגן ועיין רש"י ובר"ש שם וכ"ש שמשיא אדם ללכת לערכאות ולהוציא ממון שאינו מגיע לו ע"פ התורה שהוא גזל גמור ואם השופט פסק לה לזמן רב ואח"כ הבעל לא יוכל לישא אשה אחרת ולפרנסה וכיוצא בו הרי הוא ממש הורג נפש או נפשות. ועיין שם היטב בתשו' הרא"ש.

ופליאה עצומה מה שאח"כ צועקים שהבעל מעגן אותה לאחר שהלכה בערכאות וקבלה כל מה שיש לו ועוד קבלה פסק על להבא. נמצא אותו רשע שיעץ לאשה או לאיש לילך לערכאות והוציאו ממון שלא כדין עובר על לפנ"ע ועל גזל ועל שפיכת דמים והרי הוא מוחרם מה"ת וזה לבד מאיסור ערכאות אשר בעוו"ה הותר בזמן האחרון וכמעט הותרה הרצועה והרי הם נעשים כמותרים לאותו דבר ר"ל.

וכבר כתבתי בענין ערכאות על אותם אשר מקלם יגיד להם והתירו ללכת לערכאות ע"י אמתלאות או קלות שהוא ממש ענין של ע"ז עיין שו"ת תשב"ץ טור הראשון סי' י"ז אות א' שכתב לאנשי קהל בסכרא בענין חומר העון של ערכאות וז"ל והלא ידעתם חומר האיסור בזה להביא דיניהו לפני ערכאותיהם — וכ"ש בדיני אישות והוא כאיסור ע"ז ממש — כמו שדרשו ע"פ כי לא כצורנו צורם ולפי שאתם העלמתם עין מענין זה יש לנו להאריך ולהזכיר לכם חומר עון הזה וכו' הלא אמרו רז"ל כי דבר הזה יש בו חילול השי"ת שאין לו כפרה בארבעה חלוקי כפרה כי אם במיתה וגם יש בו עון ע"ז כי בלכתם אל בית טעותיהם לדרוש ערכאותיהם בזה הם נותנים מעלה וחשיבות לאלהיהם ולתורתם ומניחים אלקים חיים ומלך עולם ותורתו תורת האמת וכל זה אם הוא כדינו וכ"ש אם הוא מוציא בדייניהם אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה תורתנו תורת אמת שנמצא גוזל את חבירו וחומסו ואינו משיב את גזילתו ואין לו כפרה לעולם וכו' ולכן עמדו ישרים עמודו לגדור פרץ להחזיר האנשים החטאים האלה בנפשותם למוטב ולמחות על יד המחזיק בדבר זה ואוי לא לייתי לכון תודיעונו דברי האמת ואנו נלוה את

הנח"ש בגזירת עירין ובמימר קדישין ונשך למאן דלא ציית לדינא כי אין ראוי להעלים עין מהדבר הזה וכל המזהירים יזהירו כזוהר הרקיע ואשר לא ישמע לקול מורים נוע ינוע והוא בחטאו ימות ועל ישראל שלום לבד ממנו ע"ש.

ועיין ספרינו משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה וח"ט סי' שנ"ד שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בקב"ה תחלה ואח"כ כפר בתורה ועיין ח"מ סי' כ"ו ובביאור הגר"א והארכתי בזה בכמה מקומות. ומה נאמר אוי לו לדור שכך עלתה בימינו ובפרט במדינה זו ומי יעמוד בפרץ פרוץ מרובה על העומד.

והנה כל זה במי שהולך פעם אחת בערכאות וגם להוציא את שלו ולא להוציא מה שאין שייך לו ואפילו במקום שהערכאות דיינים כהלכה אלא לפי שהולך לערכאותיהם הוא בכלל עובד ע"ז אבל מי שהולך והם דיינים שלא כהלכה ולוקחים מזה ונותנים לזה ונותנים גם למי שאינו שאינו ראוי לתת להם ע"פ הלכה הלכות התורה הרי הם גוזלים וחומסין ממון חבירו וכלשון החשב"ן שאין לו כפרה לעולם וכל זה אם הבתי דינין שלהם פסקו להם פעם אחת ואם פסקו להמשיך אז פשוט שבכל רגע עובר על גזל וכיוצא בו ועיין כעין דומה לו כתובות אלמלא נגדו לדניאל חנניה מישאל ועזריה הוה פלחו לצלמא ובגמ' שם דשאני מיתה מנגדיא ממושכת ועיין תוס' שם ובח' הארכתי בס"ד.

ועתה מי יכול לשער גודל האיסור והנזק לזה וכה"ג פשוט דכל זמן שלא תשוב הגזילה והערכאות ותלך לב"ד של ישראל להתדיין הרי הוא או היא מורדת ועוברת על דת ישראל ומצוה להציל עשוק מעושקו וכל המסייע לעושי רשעה נתפס בעונם והוא נכלל בברכת ולמלשינים ר"ל ואצרף פה תשובה קצרה מה שכתבתי בעניינים אלו בס"ד.

הכותב בלב נשבר שבר על שבר על חילול השם וזלזול התורה ואבקש סליחתו אם ח"ו יצאתי חוץ מגדרי ודברתי דבר מה שעל לבי כי אין חולקין כבוד לרב במקום שיש חלול השם ברבים ובפרסום במודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפק מגוי מודעי כמבואר ברמב"ם ז"ל דלהר"ר בכתב גרע מלהר"ר בע"פ שזה יש לו קיום לדורות ח"ו ואין התשובה נשמעת עד שיש רושם החטא כמו דקיי"ל דהבא על א"א והוליד ממנה ממזר דלאו בעל תשובה הוא כיון דחטאו רשום בעולם עד שימות הממזר ועיין תוס' ופוסקים בזה.

ועוד יגדל החילול השם כשיוצאים בפומביא הנקראים רבנים והם עמי הארץ ואינם יודעים ההלכות או יודעים והם מזידים לעבור על דברי תורה והש"ע ומכשילים אפילו נשים כשרות וכ"ש בדור הזה שרובם שאלניות ללכת לערכאות אם בעליהם ולהוציא מהם שלא ברשות ושלא ע"פ התורה ואח"כ עוזרים להם לצער את בעליהם ולרודפם שיגרשו נשותיהם בעל כרחם בשלחם עליהם נשים שאלניות הנקראות וואמענס ליב אוי בשם שהוא עגונות או כיוצא בזה והולכים לעשות הפגנות בפומביא וברבים בפריצות ובצעקות כדרך הגוים הגרועים שבהם במקום כל כבוד בת מלך פנימה ובאים שוטרים ומבזים והכל בשם הצדק ובשם הראביי העם הארץ או שהוא ג"כ לא טוב מהם אוי להם ואוי לנפשותם, שמבזים את התורה ומחללים השם ומסייעים להחריב משפחות מישראל והכל מפני שלא למדו תורה והולכים לפי רוח הזמן שקוראים בעתונים במקום ללמוד ההלכות בש"ע ולסמוך עליהם כקבלת אבותינו מפי משה רבינו עליו השלום ועל ב"ד ישראל ע"פ תורתינו הקדושה הם סומכין על העתונים ועל דינא דמלכותא ככל הגוים בית ישראל וכבר צוה הנביא הי' לא תהיה ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר. חוץ מהצער שגורמים להבעל ולמשפחתו.

ופוק חזי כמה צריך אדם ליזהר מלצער אדם מישראל הן אנשים והן נשים והרי בגמ' סנהדרין אמרו בן נח נהרג אפחות מש"פ (סנהדרין נ"ז ע"א) ושו"ט עד אלא אמר רב פפא לא נצרכה אלא לפחות מש"פ ופריך אי הכי כותי בישראל אסור הא בר מחילה הוא ומשני נהי דבתר הכי מחיל ליה לצערא בשעתיה מי לית ליה ועיין רש"י שם.

ומבואר דכיון דאית ליה צערא בשעתיה וליצער את ישראל על פחות משו"פ הו"ל בכלל גזל ונהרג ועתה הגע עצמך אם על צער של פחות משו"פ שהוא ממש משהוא פחות משו"פ וגם בתר הכי מחיל ליה אבל כיון שליצערו לרגע צער משהוא נהרג על זה וכמה צער גורם המחיר הזה או המלשין הזה שמלוה להאשה או להאיש לילך לערכאות והבתי משפט שלהם מוליאים ממון וחיות וגוזלים מבעליהם וכמה פעמים בא אפילו עד כדי פק"נ ולאו מוכמר בעוה"ר שמוסרים את"כ את בעליהם ומשפחותיהם והם מוכרחים לברוח או שמביאים אותם לבית סוהר אוי לי על משפטיהם ואוי לי על מעשיהם ועל רבנים ומנהיגים כאלו ועל שבר בני ישראל שרבנים כאלו הם מנהיגיהם.

עד הנה דברתי מה שעל לבי לשפוך צערי וכעסי על המעשים אשר נעשים וחברתי על זה חבור מיוחד הנקרא בית רחל בעניני שלום בית קלא אבל ליהוי ידוע כי ח"ו ח"ו אין כונתי לשום אדם פרטי אלא על הכלל כולו שצריך להזהר ולכבד לכל אדם וכמ"ש יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ומה שאמרתי בין בע"פ ובין בכתב לא נתכונתי לשום אדם רק לטובה ולמען תורתינו הקדושה שנדרסת בעוה"ר באין דורש וכל אחד כפי אשר יעלה במחשבתו עושה וההרגש הוא הכלכה או העתונים וכותבי פלסתר שלהם המינים הם הם הקובעים בעוה"ר. ואולי זה מרומז במגילה ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים כלומר שיש ביניהם פירוד ודתיהם שונות מכל עם כלומר שלומדים דתיהם מכל עם שונות מלשון שיגון ושנכנס לבניך שלמדו משאר עמים לחיות על ההרגש ואת דתי המלך שהם דת מלכו של עולם אינם עושים אנשים שמעולם לא למדו עניני אישות נעשים אפטרופסים ושומרי הפילגשים והנשים וכיוצא בזה אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ושנית אבקש לכל מי שיקרא את מכתבי זה שאין כונתי ח"ו לצער או לבזות שום נברא בעולם וכ"ש לומדי תורה או רבנים רק כיון שכאן מלאתי הפירלה ויצאתי בכתב כתבתי מה שכתבתי ויען ויאמר סלחתי.

וביציאתו אומר שלום שים שלום טובה וברכה דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנט

לגרש אשתו אפילו מצא נאה הימנה

לכבוד ידידי היקר כו'

אחדשה"ט בידידות.

בדבר אשר אמרו ז"ל שלהי מסכת גיטין (צ' ע"ב) דהתירו לגרש אדם את אשתו אפילו מצא אחרת נאה הימנה או הקדיחה את תבשילו וכיוצא בו הוא לכאורה דבר פלא דבשביל דבר קטן כזה יהא מותר לו לגרש את אשתו אשת בריתו ומה לה להעניה שהקב"ה ברא אינה נאה כהשני'.

דע דמה שאמרו ז"ל נאה הימנה לאו דוקא שהשניה באמת יותר יפה במראה מהראשונה אלא לו היא נראית נאה מהראשונה ולכן לא אמר אפילו מצא אחרת נאה ביותר אלא הימנה והא ראיה שהרי כשנשאה בתחלה היתה נאה בעיניו והוא ע"ד שאמרו בפ' כי תצא וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ודרשו ז"ל אפילו כעורה אלא לו היא נאה הכ"נ כן הוא וזה פשוט.

ומה שקשה ליה דכי בשביל זה התירו לו לגרש נראה לפענ"ד דבאמת היא לטובת שניהם כי בעת שהבעל נותן עיניו באחרת ממילא גם לה אין צורך בו וכבר אמר המלך החכם בקהלת ט' ט' ראה חיים עם האשה אשר אהבת כל ימי

חיי הבלך כי הוא חלקך בחיים ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש ע"כ. ואמר כי הוא חלקך לפי מה שאמרו ז"ל (אבות ד' א' אדר"נ כ"ג) איזהו עשיר השמח בחלקו וצריך שיהא שמח בחלקו וכיון שאין הוא שמח בחלקו אלא מצא אחרת נאה הימנה מוטב לו לגרשה וטוב לשניהם.

גם יש בזה ענין של ואהבת לרעך כמוך כדאי' רפ"ב דקידושין אר"י א"ר אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה מום ותתגנה עליו והתורה אמרה ואהבת לרעך וגו' ולפ"ז עדיף לגרש אם לפי ראות עיניו אינו רואה אלא גנותה הרי אז הוא עובר על שלא תתגנה עליו והבן.

ומה נמתקו דברי רבינו הגדול רש"י ז"ל עה"פ ושבח אני את השמחה וז"ל שיהא שמח בחלקו ועוסק בפקודי ישרים משמחי לב ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ומרבית וגזל כל מי שאינו שמח בחלקו ושטוף אחר הממון בא לידי עבירות גזל ואונאה ורבית ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שטוף אחרי הנשים להרהר אחרי א"א עכל"ה ע"ש וא"כ הכי נמי כיון שאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו אלא מצא אחרת נאה הימנה א"כ שטוף הוא אחר הנשים להרהר אחרי א"א ורש"י לא כתב זה בלשון אפשר וספק אלא בלשון אלא ושאינו שמח כו' והבן דבריהם הקדושים.

ומיהו אעפ"כ אמרו חז"ל שלהי גיטין (שם) דוקא באשתו שניה יגרש אפילו מצא אחרת נאה הימנה אבל אשתו ראשונה שנוי המגרש ע"ש ועיין טוש"ע א"ע סי' קי"ט ואפילו בשני' אין למהר ובפרט בזה"ז שראוי שתולים עיניהם באחרות גזר רגמ"ה ובני דורו עמו שלא לגרש בע"כ לעולם אם לא בהסכמת שניהם או בהסכמת מאה רבנים מג' מדינות כידוע.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שם

ישן אי הוה בר דעת לגרש ולקיים מצות ותמיה על היעב"ץ

עש"ק לסדר כי לכך נבחרת בב"י התשנ"ב
מע"כ ידידי"נ הרב הגאון המפורסם כגן הדסים צ"ת ראש בשמים אשרי לו ככה כג"ת מוה"ר חיים ישעיה קעניג שליט"א גאב"ד יאקא בעמח"ס חקי חיים ג"ח.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

ספרו היקר חקי חיים ח"ב היום קבלתי כו' ולהראות חביבות לספרו היקר הנה נפל בגורלי הא מילתא דתמיה אשר הביא בא"ח סי' ב' אות ב' מחלוקת אי ישן הוא בכלל חיוב מצות וציין לשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ל"ז שכתב דישן לאו בר דעת הוא לגמרי לא למצוה ולא לעבירה לא לשכר ולא לעונש וכו', ובשו"ע א"ח סי' נ"ה ס"ו כתב דמי שהוא ישן מצטרף למנין עשרה ולקדיש ולקדושה ונחלקו בדבר הט"ז סקי"ד והפר"ח והברכי יוסף ודרך החיים ס"ל דישן חשוב כשוטה ובפרמ"ג העלה דיש להקילו ובשו"ת מהרי"א א"ח סי' כ"ו דלא כט"ז ויישב כל הקושיות שהקשו על הש"ע. והעלה מעכ"ת דכל פלוגתתם הוא כיון שיבא לכלל חיוב כשיעור משנתו הרי הוא נחשב עכשיו ג"כ לבר חיובא וכן נראה שיטת התוס' סנהדרין מ"ז ע"א ד"ה אימא כישן דמי שכתבו דממילא מיתער משנתו אבל הכל מודים דמה שעושה כשהוא ישן לא נחשב למעשה ע"י בר דעת, וממילא יצא ליה לענין לעורר מי שישן פרקדין הגם שאפשר שיבא לידי ע"ק אין להקילו שמה שיבא לידי איסור בשינה אינו כלום.

וראשון לציון כדברי השאילת יעב"ץ מצאתי שכתב גם הגאון הק' מוה"ר הלל ליכטענשטיין זצוק"ל בס' מקרי דרדקי פ' שלח אות שי"ד הביאו בילקה"ג לדו"ז סי' כ"א שהקשה לרבינו האר"י ז"ל שכתב ללבוש ט"ק בלילה לקיים המצוה שכתב דאין זה נאה לשכב

בלי ע"ק ויציאת מאחר שנשמתו יצאה ממנו כדכתיב בידך אפקיד רוחי ושכלו בל עמו ולא גרע אז משכור שהוא פטור מכל המצות א"כ לשכוב בע"ק בזיון הוא לו משום דבשעת שינה טעם טעם מיתה ורוח טומאה שורה עליו ע"ש וא"כ דבריו הם תאומים עם הגיעב"ן אלא גדולה ממנו שהרי הוא כמת ממש ורוח טומאה שורה עליו וכשכור שפטור מכל המצות.

האמנם באמת כי דברים אלו אין להם מובן כפשוטם שכתב דישן לאו בר דעת הוא לגמרי לא למצוה ולא לעבירה לא לשכר ולא לעונש וכו' וכ"ש שהוא כמת או כשכור וא"כ לפי דעתו שהרי הוא כמת או כעכו"ם ופשוט שזה אינו, שהעושה שליח לעשות לו מצוה והוא ישן קיים המצוה ורא' מהשולח גט ממדינת הים או קרבנותיו ממדינת הים אפילו הוא זקן (גיטין כ"ח ע"א) דתנן המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים. ובגמ' שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ע"ש ומעתה אי שינה עושהו כמת או שוטה א"כ למה לא חיישינן דודאי מוכרח לישן וניחוש שמא הי' ישן והאיך מגרשין אשתו שמא ישן הי' והרי הוא מגרש כשהוא מת, וגם יצטרך קידושין בכל יום כשנעור משנתו שמיתה מתרת אשתו, ואם זנתה אשתו כשהוא ישן לא תתחייב מיתה ולא יהיה הולד ממזר, וחס מלהזכיר דברים אלו.

והגם דשכור כלוט וזנתה מותרת לבעלה ועיין א"ע סי' מ"ג וסי' קכ"א ובי"ש וע"ז כתבו דמתישבין בדבר אם הוא באמת שכור כלוט ע"ש ועיין רמב"ם פ"ד מה"א והארכתי בזה במקום אחר. וגדולה מזו כתב היש"ש ב"מ פ"ג סי' ד' דאפילו שכור כלוט חייב בנזקין ועיין הגהות רע"א ח"מ סי' רל"ה סכ"ב גם בסי' שע"ח ציין עליו הגרע"א ועיין גם בש"מ ומאירי שם שכתבו שכור חייב לשלם.

ואפילו למ"ד שהרי הוא כשוטה עכ"פ בשעה שהוא ישן א"כ קיי"ל מי שהוא עתים חלים ועתים שוטה אם גירש בשעה שהוא שוטה הגט פסול עיין א"ע (סי' קכ"א ס"ג) מי שהוא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפיקח לכל דבריו ואם גירש באותה שעה גיטו גט ובשעה שהוא שוטה אינו גט עיין שם סי' קי"ע ס"ו ועיין ב"ש סק"ח שם סימני שוטה ובח"מ שם ובבאה"ע אות ג' ד"ה חלים וגדולה מזו נחלקו האחרונים ז"ל באם הי' חלים בשעת הציוו ונשתטה בין הכתיבה לנתינה אי קפדינן שיחזור ויצוה והב"י כתב דאין קפידא והתוס' והד"מ כתבו דלכתחילה קפדינן ע"ש.

ובפת"ש סק"ב עתים חלים אמ"ש הבאה"ע דעתים חלים היינו כשידוע הזמן והוא מדברי הב"ש והביא משו"ת ח"ס יו"ד סי' ז' שהקשו לו דיהיה גט חמור מעדות דלענין הבעל אין ספק שצריך להיות חלים אלא כאן איירי במי שצוה לכתוב בחלימותו ושלחו למקום אחר שאז צריך המוסרו לידע שבשעה שנותן הגט ליד האשה שאז הבעל בחלימותו במקום שהוא והיינו במי שיש לו וסת לשטותו ולא הגיע וסתו וידע השליח שעתה הבעל הוא חלים ונותנו לאשה בשליחותו והפת"ש תמה עליו וע"ש אריכות גדולה שפלפל אי חיישינן או לא חיישינן דבשעת נתינה הי' שוטה וא"כ אמאי לא ניחוש בכל אדם שמא הי' ישן שאז הוא כשוטה לכל דבריו ופטור מן המצות לדעתם ז"ל, והיאך לא נדקדק עכ"פ ליתן גיטין בכל אופן וכ"ש הנותנין גיטין בלילות שרוב העולם ישנים אז.

וכן בקרבנות היאך מקריבין קרבנותיו ולא חיישינן שמא מת או נשתטה ואף דשמא מת לא חיישינן וגם נשתטה בסתם אזלינן בתר רובא דעלמא או עכ"פ בתר המשלא שראינו ונחזק עד עכשיו שאינו שוטה ולא חיישינן דסמכינן אחזקה אבל הא ודאי שכל אדם ישן נושן והנשבע שלא ישן ג' ימים מלקין אותו וישן מיד וניחוש שהלך לישן ואמאי לא ניחוש שמא ישן וכן כל קרבנות הציבור וכיוצא בו שמקריבין בשביל כלם ולכל אחד יש לו חלק ניחוש שמא ישן וכן השולח להקריב פסחו וכיוצא בו עכ"פ בכל המצות שנעשות ע"י שליח ניחוש שלא ישן בשעה

שמקיימין בשבילו המצוה כיון שבשעה שהוא ישן הרי הוא פטור מכל המצות ופשוט דזה אינו.

ובאמת כי התוס' סנהדרין כבר דייקו כן אמה דאר' יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה ומצריך שם תרוייהו דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשיה בידים אבל הכי בממילא קא דחי אימא כישן דמי וכו' וכתבו התוס' לאו לגמרי כישן אלא גרע מיניה דישן חזי אפילו בשעה שהוא ישן כדתנן בפ' כל הגט (גיטין כ"ח ע"א) וגם מעכ"ת ציין לדברי התוס' הנ"ל בתשובתו הרמתה. גם העושה שליח והלך לישן יבטל השליחות ועיין גיטין ס"ז ע"ב במשנה מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תכתבוהו אין בדבריו האחרונים כלום.

גם מה דפשיטא ליה דכשהוא ישן אינו מקיים מצות ואין לו שכר ועונש והרי הוא כשוטה או מת לפענ"ד זה אינו שהרי מקיימים מצות גם כשהוא ישן והישן בסוכה מקיים מ"ע בשינה ולא אמרינן שהוא שוטה ופטור מן המצות, ומקבל שכר על המצוה, גם ההולך לנוח לחדש כחותיו ללמוד תורה כתב הט"ז דהוא בכלל לימוד התורה ויש שכר על השינה שהוא מצוה גם השולח צדקה לעני והוא ישן ובא ליד העני כשהוא ישן קיים המצוה ויש לו מצות עשה של צדקה, וכן אם פרע חובו והוא ישן קיים מצות פריעת חוב מצוה גם ההולך בדרך לדבר מצוה וישן מקיים המצוה כהליכה ששכר הליכה בידו ושכר שינה בידו, ומה לחשוב ודאי כי הישן הוא בר מצות ולא הוי כשוטה או מת ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה.

גם מדברי האר"י ז"ל מבואר דמצוה לישן בעש"ק הרי דגם בשינה איכא קיום מצוה עכ"פ והגם שיש לדחות דאין זה בגדר מצוה אלא שמירה וכמו ק"ש של ערבית אמנם מדברי שו"ת מן השמים של האר"י מקורבל ראי' ברורה דאפילו בישן שייך מצוה ותורה וגם מכל החלומות של יעקב ויוסף ועוד גדולים וצדיקים מימות עולם ועד עכשיו. ובאמת כי הפמ"ג כתב דחשו"ק פטורין ממ"ע וחייבין במל"ת ומיהו הרמב"ם כתב דשכור הרי הוא כשוטה וקטן פחות מבן שש ונראה כוונתו לדייק פחות מבן שש דאין עליו שום עונשים ואין מעשיו כלום אבל ישן ודאי אינו דמי להני ומקיים מצות. ובאמת כי גדולה מזו כתב בשו"ת מהרי"ל דאפילו שוטה בר מצות הוא אלא פומיה הוא דכאיב ליה ומה"ט יוצאין בו מצות פ"ו ע"ש.

ומיהו גם זה אמת דלקיים מצוה בפועל ידיו אם ישן הרי הוא כמעשה קוף בעלמא שאין זה עשיה ופחות ממתעסק דלא מקיים מצוה והטעם אין הטעם מפני שהוא שוטה אלא מפני שאין במעשיו כלום ואינו בר דעת בשעת מעשה להבין מה שהוא עושה ולא שהוא שוטה ואינו בר דעת דישן לענין קיום מצות הוא דבר אחר משוטה והמערב בזה הרי זה כמערב כלאים לפענ"ד ועיין יבמות נ"ד ישן לא קנה ופרש"י דישן לאו בר דעת ולא הוה קנינו קנין והנה לא כתב דישן כשוטה אלא לאו בר דעת הוא וכוונתו כמ"ש בס"ד ועיין תוס' שם ובתוי"ט מה שהקשו עליו דאין הטעם משום דלאו בר דעת דהא קטן נמי לאו בר דעת הוא וקונה אי לאו דמיעטיה קרא ע"ש והנה כתב כאן דישן אינו קונה לפי שאינו בר דעת, ומ"מ פשוט דאם אדם עשה קנין בתנאי שיחול כשהוא ישן בלילה חל הקנין ולא אמרינן שהוא אינו בר דעת כשהוא ישן ושוטה לאו בר קניים הוא ופשוט דזה טעות דהיכא דצריך לעשות קנין ועושה פעולה הרי צריך להיות שם דעת וכיון דאין לו דעת כיון שהוא ישן אין מעשיו כלום אבל אם עשה קנין כשהוא ער כדרך כל העולם והוא הולך לישן לא מקרי בשביל זה שוטה שאינו חל הקנין אלא הרי הקנין חל וזה פשוט מאד לפענ"ד.

ולעצם ההלכה מה שמספקא ליה אי צריך להקילו וחלה מכ"ג בפלוגתא הנ"ל האמנם לפמ"ש הרי לכ"ע כשעושה עבירה צריכים לרחקו והגע עצמך אם נראה שעובר על זמן ק"ש וכיוצא בו ודאי צריך להקילו וגם אם נראה שאוכל נבילות וטריפות בשנתו או שנראה שבא על אשת איש בשנתו או ודאי נמי פשוט

שצריך לעוררו שלא יאכל ומיהו בשוכב פרקדן כיון שאינו ברור שיראה וגם הא אפשר שיעררו וישכב על צדו ובעוד רגע שיעבור הימנו שוב יתהפך על פרקדן כי זה מדרך בנ"א שלא מקפידין כה"ג אולי אין לעוררו שהו"ל ס"ס ולכן להלכה יפה כיון לפענ"ד וק"ל.

והגם שיש לי עוד קצת דיו ומחשבה ומ"מ רציתי שיצא עוד היום ולא יתעכב אפי' בן יומו ואי"ה עוד חזון למועד ידידו וידי"נ חוזר על הראשונות י"ד שיזכה עוד להרבות תורה בישראל ויהנו לאורו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כאות נפשות וכעתירת ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שסא

במנהג לקרא שם הולד הראשון ע"ש משפחת האם

כבוד הרב הג' ר' זלמן דייטשער שליט"א ראש ישיבה בקווינס.

אחדשה"ט.

ועל דבר שאלתו בענין מנהג ליתן שם ראשון לתינוק על שם משפחת האם והשני על שם משפחת האב וכו' ויש מי שמערער על זה.

דע כי מנהג המקובל הוא בקהילות אשכנז שזוכות שם בן הראשון שייך לאם ושל בן השני לאב ושל השלישי לאם וכן הלאה בסירוגין ובכתר אפרים סי' ל"ט כתב טעם לפי שהאשה עוזבת בית אביה ואמה והרי היא כאלו מנותקת מקשר כל משפחתה ולכן נותן לה זכות לילד ראשון לקרא על שם משפחתה שלא ינתק הקשר.

ובס' כורת הברית (גרינוולד) כתב טעם שכיון שמנהג שאבי הנערה מתחייב להחזיק הזוג כמה שנים מזונות ולכן נותן לה ולאביה הזכות של הולד הראשון (ובפירוש נחל קדומים שמות י"ח ג') הביא בשם רבינו אפרים שגרשום בן משה הבכור נקרא ע"י אמו לפורה ורמז לזה אשר שם האחד ר"ת אש"ה ומשה קרא לשני שם וראה בליקוטי מהרי"ח הל' מילה ועיין ס' אוצר הברית בקונט' זה שמי לעולם סי' ג' מה שליין שם כמעט כל המקורות הנ"ל והאריך שם, ומיהו צריך ליזהר שלא להתקוטט בשביל השם כי סכנה הוא ח"ו להולד.

דושה"ט בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן שסב

לקרא שם לבנו אחר אחיו המת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד שאלתו במי שהי' לו אח ומת ר"ל ונולד בן אחר אם יתן שם אחר בנו הראשון או דילמא אינו מן הראוי ונכון כיון דכבר הי' לו בן בשם זה ומת ר"ל.

הנה דברים אלו שאין להם מקור רק מפי קבלה קשה לכתוב אמנם מצאתי לרבינו הרמב"ן פ' וישב (בראשית ל"ח ח') ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה והקם זרע לאחיך וגו' כתב רש"י הבן יקרא על שם המת ואין זה אמת וכו' ועוד שאמר וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע ומה הרעה אשר תבא עליו עד כי השחית זרעו מפניה אם יקרא שם בנו כשם אחיו המת ורוב בני האדם מתאוים לעשות כן וכו'. ע"ש הרי דרוב בני האדם מתאוים ליתן שם אחר אחיו.

ועיין ס"ח סי' תע"ז שכתב אם מתה לאדם בתו וילדה לו אשתו בת אחרת אם הראשונה הניחה בן או בת אז יקרא פעם שניה בשם המתה כיון שיש לה זרע ואם אין לה זרע לא יקרא השניה בשם המתה ויהיו לו בנים מן השניה ולא ידעתי אם זה גם באחיו כן או רק

על בת נאמר או שנאמר דהס"א חולק על הרמב"ן ויש לדייק בכל זה ול"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שסג

מגוייד אי עושה שליח לגרש אשתו, ביאור בגדרי שליחות בכלל

עש"ק לסדר לטהר טמאים התשמ"ס בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ אי"א בשתים עלתה לו כש"ת מוה"ר יצחק רייטפארט שליט"א רב דביהכ"נ אנשי ליבאוויטש בנ"י בעמח"ס משנת יצחק על הרמב"ם.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר קושית מחנה אפרים בפ"ג הל' גירושין שהקשה לפי מה שהעלינו דצריך שליחות לכתיבת הגט צריך ליישב מה שהקשינו לעיל ממגוייד או חולה שמשוה שליח לכתוב גט לאשתו ומי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומצי משוי שליח והכי אמרינן בכהנים אי הני כהני שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדי ומצינן לשויי שליח וכו' ובפ' הגוזל עצים (צ"ק ק"י ע"א) תניא ואם היה זקן או חולה וכו' ומאי קושיא היא מי איכא מידי דהא כי אמרינן מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד היינו היכא דלאו בר עשוי הוא כלל כגון ישראל לגבי קרבן או היכא דהחסרון הוא במעשה כגון דהוה דשלב"ל והניח בקושיא. ומע"כ הוסיף לתמוה על זה מעבד נעשה שליח לקבל הגט מיד רבו והרי בפועל אינו יכול לקבל הגט מפני שהוא משועבד לאדונו ואין לו יד וממילא אינו יכול לקבל כזקן וחולה ואדרבה זקן וחולה עדיף מעבד שהוא רק מפאת חולשתו אינו בר עשוי בפועל אבל הוא בחורת ובא בכל עת ושרת ככל אחיו הכהנים בחיוב ותמוה היאך אמרו ז"ל דזקן וחולה חשיב לא מצי עביד. ומעכ"ת האריך בביאור הדברים בספרו משנת יצחק על הל' נזיר.

ולכאורה מה שהקשה מעבד הי' נראה ליישב לפמ"ש תוס' רי"ד גיטין כ"ג ע"ב אמר רב אסי אמר רבי יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לא שליח הולכה ולא שליח קבלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ומתני' דקתני נכרי לאו למעוטי עבד דעבד ונכרי לענין גיטין שוין הם.

וראיתי כתוב במקלא ספרים עבד דעלמא דלאו דידיה ולאו דידה ולכאורה נראה לי דהיא גירסא יפה דדוקא עבד דעלמא לא חזי למיהוי שליח לא לקבלה ולא להולכה אבל עבד דאשה הוי שליח לקבלה דיד עבד כיד אשה דמיא וכשקבלו העבד כאילו קבלתו האשה ועבד דאיש נמי הוי שליח להולכה דידו כיד רבו דמי וכשנותנו לאשה כאילו רבו נותנו לה ע"ש ולפי"ז לכאורה מעבד יש ליישב דמיירי מדין יד ולא מדין שליחות כלל וכדעת היש מפרשים ובאמת כי כבר כתב כן הפנ"י מדעתיה דנפשיה באליעזר עבד אברהם היאך נעשה שליח לקדש אשה ליצחק והא עבד לאו בר שליחות הוא ותי' מדין יד עבד כיד רבו דמי ושפיר מצי מקדש.

אלא דהתוס' שם דחי ליה להאי פי' דהא דאמרינן יד עבד כיד רבו היינו מדין חצר ואילו שם הבעל הגט בחצירו ואמר לאשה עלי גיטך מחצרי כלום היא מגורשת גם מיד עבדו נמי אינה מגורשת וה"ה עבד דאשה כחצרה דמי וקי"ל חצר מהלכת לא קנה אם לא בכפות ואשה עומדת בצדו דומיא דחצרה דבעי והיא שעומדת אצל חצרה אבל אין זה מדין שליחות והלכך בכל עבד אמרינן דעבד אינו נעשה שליח לא להולכה ולא לקבלה ע"ש.

ובגמ' גיטין הנ"ל א"ר אסי א"ר יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וגירושין וכתב רש"י והרי"ף דה"ה להולכה נמי העבד פסול והר"י מיגש ז"ל כתב דדוקא לקבלה פסול אבל להולכה כשר וההפרש בינייהו פי' הרמב"ן ז"ל בח' דבשלמא שליח קבלה כיון דכי מטי לידיה מיגרשא שייך למיפסלה משום דליתיה בתורת

גו"ק ואינו בדין שיהא כאשה עצמה אבל להולכה כיון דעד דמטא גיטא לידה לא מיגרשה לא שייך למיפסליה ועיין מאירי ועיין אבני מילואים הל' קידושין סי' ל"ה אות ע' ות' רעק"א גיטין ס"ב ב' ד"ה קשה ול"ע.

ולפ"ז מה שעבד מקבל גיטו מיד רבו הוא משום דבשעה שמקבל גיטו הו"ל כגיטו וחצירו באין כאחד (והו"ל כמו המפקיר עבדו שקונה עצמו כיון שיש בו דעת לקנות עצמו אלא שחיסר עדיין גט שחרור כיון שרבו לא הפקיר רק הממון ולא האיסור שבו) והכי נמי קונה עצמו שהוא חצירו של אדון וגיטו כאחד ואחרים מקבלים גט בשבילו ואפילו שלא בפניו משום דזכות הוא לו ואמרינן זכין לו שלא בפניו כמבואר במשנה דהנותן גט לאשתו ע"י שליח יכול לחזור בו ולעבדו אינו יכול לחזור כדתנן (גיטין י"א ע"ב) האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו ומה שהעבד נעשה שליח לגרש עבד חבירו משום דבתורת גיטי שחרור הוא לגבי עצמו שהרי האדון יכול לגרשו בשטר שחרור.

ומה שנראה לפענ"ד דהנה בדין שליחות יש כמה מיני שליחות יש שליחות של מצוה שעושה שליח לעשות מצוה בשבילו וילפינן לה מקראי וגזירת הכתוב הוא והוא מגדר כיון שכל ישראל נתחייבו במצות וישראל ערבים זה לזה, ויש שליחות שעשהו שליח לעשות דבר בשבילו וכגון למסור לחבירו ממון שהוא חייב לו, והוא שליחות מגדר מנהג ותקון העולם ודרכיה דרכי נועם שאל"כ יהא אדם יכול להשתמש בחבירו כלל, ושליחות זה אפי' ע"י עכו"ם וכגון שולח חובו ע"י עכו"ם ושלם העכו"ם לישראל א"א לישראל לומר אתה חייב לי ממון ומה שנתן לי העכו"ם אין זה תשלומין משום דפריעת חוב מצוה ועכו"ם לאו בר שליחות הוא.

ועיין רש"י גיטין ע"א ע"ב ד"ה דאמר מילי מימסרן לשליח דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו ולפי פשוטם הדברים מתמיהין דמאי שייטא דין שליחות מן התורה לדרך ארץ האמנם נראה מבואר דדין שליחות דבעי ללמוד מקרא הוא רק במצות שלא ניחא דמצוה חייב אדם לקיים בעצמו אבל היכא דהוא רק שצריך לדבר מדרך ארץ הוא ששליחו ש"א כמותו וכן שמעתי מהגר"מ אריק שדייק מרש"י ז' דבאמת עיקר שליחות שהתורה אמרה שליחו שא"כ הוא לפי שדרך בנ"א כן ועיין משנ"ה ח"ג סי' קמ"ה.

ויש שליחות שהוא מצוה לחבירו לעשות דבר תחתיו ובמקומו והו"ל כאילו הוא עשה המעשה. ויש שליחות לדבר עבירה והגם דקיי"ל שאין שליח לד"ע מ"מ זה רק לענין דיני אדם אבל בדיני שמים חייב וכמ"ש אותו הרגת בחרב בני עמון ויש שליח שאינו נעשה שליחו רק במעמד המשלח וכגון שליח לעשות מצוה כגון לברך ולהתפלל בשליחותו צריך להיות שמה ולהיות שומע כעונה ובתוס' ריי"ד קידושין מ"ב ע"ב ד"ה שאני כתבו יש מקשין דא"כ האומר שב בסוכה בעבורי הנח תפילין בעבורי ובכל מצות יועיל והעלה דבדבר שחייב לעשות בגופו אין שליחות ועיין קצוה"ח סי' שפ"ב סק"ב מה שהאריך שם ובתבו"ש יו"ד סי' כ"א סקי"ד ובשו"ת ח"ס א"ח סי' ר"א דברים אמתיים בעניני שליחות.

והנה שליחות שעושה לעשות מצוה בשבילו הוא על הגברא שנתחייב אדם לעשות מצוה ועושה שליח תחתיו שיעשה המצוה ויהיה המצוה נקראת על שמו ושלא גברא בחריקאו ובשליחות כזו צריכין תרוייהו להיות מחויבין באותו דבר ואז שליחו של אדם כמותו אבל אם הגברא מחויב והשליח אינו באותו דבר לא מצי ליהוי ליה שליח ואפילו הכי אמרו בשליחות כזה מצוה בו יותר מבשליחו ועיין רש"י קידושין מ"ב שם דכיון שטרח בגופו מקבל שכר יותר והוא דהתורה חייבה לקיים מצות ולטרוח בגופו ע"ד לפום צערא אגרא והוא רק במצות הבורא. דבמילי דעלמא מ"מ אם הוא עושהו או שליחו.

ב) יש עוד חלוק בשליחות כזו שאפילו השליח והשולח תרוייהו בני חיובי ניהו במצוה זו

ואפ"ה לא מהני שליחות כגון דיש חסרון בזמן ובתפלה שעושין בשבילו השליחות וכגון בדבר שלא בא לעולם שהשולח והשליח שניהן ראוין אבל עשו שליחות על דבר שלא בא לעולם שהרי הוא בעצמו נמי אינו יכול לעשות דבר זה ולמשל האומר לשליחו קדש לי אשה זו לאחר שתתגרש מבעלה וכיוצא בזה בקניים שהחסרון בחפץ ולא בשליחות.

ג) דבר שיש לו לאדם זכות מיוחד כגון שקבל ממשפחתו או משבטו ובידו לגלל זכות זה ע"י אחרים והיות שקבל זה הזכות מצד חשובותו וכל זמן שהוא בעצמו בגדר מציאות וראוי לאותו הזכות עושה גם שליח שהרי זה השליח הוא כידו ומה שזכו לו הוא מזכה להשני ולא יכולים לטעון לו נתן ולא לשליחו דיאמר א"כ אני בעצמי אעשהו אם לא היכא דהזכות ניתן לו דוקא בהקפדה על תנאי שבעצמו יזכהו ולא ע"י שליח.

ומעתה נראה דבכל המצות אמרינן שליחו של אדם כמותו מגזירת הכתוב והוה כאילו הוא בעצמו קיים המצוה כיון שהוא מצוה ממצות התורה ולא בעי שיהא במציאות ראוי לקיים המצוה בפועל אלא כל שהוא בר חיובא ומוטל עליו החוב שליחו מקיים בשבילו ואם מי שאינו יכול לתקוע שופר אחרים תוקעין לו ובכהנים אי נימא דשלוחי דידן נינהו כיון דזר אינו בר איקרובי לכן אינו בר שוי' שליח משום דאינו באותו דבר החיוב והו"ל לגבי זה כעכו"ם ועבד לגבי קידושין ומיהו בגט הגם שאינו יודע לכתוב או שידו מגוייד ח"ו מ"מ משוה שליח לכתוב דהא הרי הוא במצות גיטין וגירושין ומצוה באותו דבר.

אבל בהא דב"ק ק"י דכהן בא ומקריב קרבנותיו בכל עת ומתנותיו ועורו שלו שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו נמצא דהא הוא מתנה נתונה לו מאחיו הכהנים שיוכל להקריב קרבנו בעצמו ולא יתחייב ליתנו לאנשי המשמר כדרך הסדר של ישראל המקריב קרבן ותנאי זה הוא לכל הכהנים שניתן להם זכות זה וכל זמן שבידו להקריב בידו ליתן לאחר להקריב לו במועדו ואינו יכול לטעון שקרבן זה אינו שלו שהרי הזכות כאן ובעל הזכות גם כאן וזה עושהו לבעל הזכות אלא דכל זה כל זמן שהכהן בעצמו יכול להקריב אבל אם הכהן המקריב הוא חולה ואינו יכול להקריב בעצמו אפילו בדוחק א"כ שוב אין לו הזכות הזה שיוכל בעצמו להקריב ולא נתנו הזכות הזה לכהן המקריב שלו ולא דמי לעושה שליח לכתוב גט או מצוה אחרת שאין זה משום זכות שיש לו לבעל המגרש אלא שהוא זכות לכל ישראל ואין לו זכות מיוחד בזה כה"ג לא תלוי בגופו והבן, כי קצרתי בזה.

והיות כי אני הנני מאד טרוד בהלכה למעשה לא אוכל להאריך גם במה שכתבתי לא שמתי לבי די צרכי וי"ד שיזכה להרבות דעת תורה ללמוד וללמד עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים דושכת"ד בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסד

לסדר גט אשה אי בעי ב"ד

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ד יעקב צבי ריבא שליט"א, אבן יקרה בברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשה"ט.

במה שהעיר על דברי הנוב"י אה"ע ת' סי' קי"ד דלסדר גט בעי ב"ד דוקא וקשה למעכ"ת ממגילה ט"ו תד"ה כשם שהקשו התוס' למה לא גירש מרדכי את אסתר ותי' דגט בעי עדים והיה ירא שמא יתפרסם הדבר ולד' הנוב"י עדיפא מיניה הילי"ל דכיון דבעי ב"ד וכיון דגלוי לפני ב"ד גלוי לכל ואין פותר אותו למעכ"ת והוא ראי' שאין עליה תשובה עכ"ל.

ואמת אגיד כי לפענ"ד הרבתי ג"כ להקשות על מרן הנוב"י ועיין עוד אה"ע סי' קמ"א סקכ"ד וסי' קמ"ב ס"ע וסי' קנ"ד ס"ד ויש לבעל להשוות עם הסופר והרב והעדים קודם וכו' ועיין פת"ש שם אות א' באריכות גדולה אי בעינן ב"ד או לא.

עוד הקשתי על מרן הנוב"י מגמ' קידושין ס"ב ע"ב נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה וכו' ומשמע דלא בעי ב"ד לגרשה דאל"כ אכתי תקשה קושית הגמ' מי יימר דמזדקקו ליה שלשה ע"ש שוב ראו לי דבחכמת שלמה סי' קנ"ד אות ח' כבר העיר מזה ויש לחלק בין ארוסה לנשואה ועיין ערכין כ"ג ע"א אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש וברי"ג מה"ג אפילו בפני ג' הדיוטות יכול לגרש שאין יודעין שצריך להדירה משמע דעכ"פ ב"ד בעי אלא אפשר בהדיוטות ועיין ש"מ אות ז' אטו וכו' ילך לב"ד שאין יודעין הערבות וכו' משמע דעכ"פ ב"ד בעי והארכתי גם בזה קצת וקנה מקומו במשנה הלכות ח"י סי' רס"ו, ועיין שו"ת מים עמוקים סי' רל"ח. ועיין משנה הלכות ח"ו סי' רס"ד.

ומיהו מה שקשה ליה למע"כ מדברי התוס' מגילה הנ"ל לפענ"ד אי בשביל הא נראה דכיון כתבו דבעי עדים והי' ירא שמא יתפרסם הדבר ולא כתבו ב"ד דב"ד ודאי יזהרו שלא לגלות כיון שיודעין שיש סכנה בדבר אבל עדים יש לחוש שלא יגלו ויפרסמו הדבר.

או יאמר דכוונתו אפילו נאמר עד נעשה דיין ויש כאן הסופר והעדים אבל העיקר דעכ"פ עדים צריך מחוץ לסופר, או יאמר דהא דבעינן ב"ד היינו דוקא כשאין הבעל יכול לסדר בעצמו או שיש שם דברי ריבות כדרך כל הגיטין שבאין מחמת קטטה אבל גט הבא מחמת אהבה הכ"ג דלא בעי ב"ד אפילו להנוב"י וכבר הבאתי מדברי רבינו הלבוש שתמה גט מאהבה מנ"ל דמהני בכלל (עיין משנה הלכות ח"ד סי' ר"ט) וכה"ג כ"ע מודי דלא בעי ב"ד דמקיש הוי' ליציאה וכמו בקידושין בהוי' לא בעי ב"ד הכ"נ ביציאה מאהבה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שסה

בדין מלך לא מייבם ולא חולץ

אור ליום שנתלו בו המאורות לסדר ובני ישראל יוצאים ביד רמה התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ בני חמדת לבי ועיני משה שפיר קאמר ברקאי עדיו לגאון ותפארת כש"ת משה קליין הי"ו, מחכמי הישיבה הקדושה טשעבין ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט באהבת אב וכו'.

ובדברי תורה אשר פלפלת בחכמה בסנהדרין י"ח ע"א דתנן התם המלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו, ופי' הרע"ב אין שומעין לו דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וגנאי הוא לו שיחלוץ וירקה בפניו וכל שאינה בת חליצה אינה בת יבום וכן הלכה. ובתוי"ט כתב ומ"ש הרע"ב וכל שאינה בת חליצה אינה בת יבום וכ"כ הרמב"ם ולא מצאתו אלא כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה במ"י פ"ד דיבמות.

ובתוס' רעק"א הביא תוס' יבמות מ"ד ע"א ד"ה כל שאינו עולה ליבום שהקשו בפשיטות והרי חרש וחרשת דא"ע לחליצה ועולה ליבום הרי דנקטו בפשיטות דהכל חד הוא כמו דא"ע ליבום א"ע לחליצה הו"ה להיפוך דכל שא"ע לחליצה א"ע ליבום ומוכח מקושי' התוס' כתירוץ דחרש וחרשת בני חליצה נינהו אלא דפומיהו הוא דכאיב להו, ולכאורה ה"נ במלך דבר חליצה הוא אלא דאינו רשאי לגנות עצמו והוי ג"כ כמו פומיה הוא דכאיב ליה ע"כ.

וע"ז נתקשת דלפום ריהטא לא דמי חליצת מלך שהתורה אמרה שום תשים עליך מלך ואמר

מצוה לכבדו ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (והיות כי אין עשה דוחה עשה) שפיר אסור לחלוץ והוא מדאורייתא. משא״כ חרשית מד״ת ראויה לחלוץ רק יש סיבה אחרת של פומיה דכתיב ליה שאינו יכול לדבר ואין זה מדאורייתא אלא מדרבנן ושפיר כתבו התוס׳ דכה״ג לא אמרינן כל שאינו ראו.

ואם חכם בני ישמח לבי גם אני ומדעת קונך יש בך ואלוק זה חקרנוהו ומלאנוהו לגדול הדור בשו״ת מהרי״ל סי׳ קל״ו שכתב לענין קיים פ״ו בבן חרש ושוטה אי קיים וכתב לא ידענא אמאי לא קיים דחרש נשמה יש לו ובר מצות הוא ופקחים מוזהרים עליו. דאי הוה כבהמה יחשב שחיטתו אפילו אחרים עומדים על גביו כשחיטת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסיל מוזבחת ואכלת. וכן לענין מלוה וגט הוה מהני שליחותייהו אלא דאין להם דעת. וכן לענין חליצה פי׳ בתוס׳ משום דפומייהו כתיב להו ולהכי חשיב לייבם וחליצה ולכל מילי חשבינן להו כישראל ע״כ.

הנה כתב להדיא המהרי״ל דלענין חליצה מה שהחרש פסול ואינו חולץ הוא משום דפומיה הוא דכתיב ליה אבל הוא בר חליצה. וכוונה בר חליצה שהוא בגדר מצוה זו ומה שאינו חולץ מפני שאינו בואמר ואמרה ועיין מאירי סנהדרין אהא דאמר ר׳ יהודה אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב ואין הלכה כן וכו׳ שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. שוב ראיתי בקובץ הערות על יבמות סי׳ ה׳ אות ד׳ דחליצת חרש הוא כקטן דאין הגריעותא בזיקתו אלא במעשה החליצה ופומיה הוא דכתיב ליה כמו בחרש דהחסרון הוא במעשה הדיבור שחסר ואמר ולא בזיקת החליצה וע״ש אות ה׳ ו׳ ובאור שמח פ״ב מה׳ מלכים ה״א שפי׳ טעם חדש משום דבעי עדים ולא כרמב״ם ובאמת כי הא מספקא ליה להמל״מ בהל׳ יבום אי ביאת יבמה בעי עדים. ופלא שלא הביאו מדברי המהרי״ל הנ״ל שכתב ז״ל מפורש דחרש בר חליצה הוא ול״ע.

ובס׳ הר המור הובא במרגה״י סנהדרין הנ״ל העיר מתוי״ט יבמות שהקשה הא איכא שניות מדברי סופרים דחולין ולא מתיבמין ומשני כיון דמדאורייתא ראוי ליבון עולה ליבום קרינן בה ויונה שמלינו ביבמות פי״ד מ״ג בפקחית שנפלה לפני חרש וכן בחרשת שנפלה לפני פקח דמיבם ואינו חולץ משום דמה שחרש וחרשת אינם חולצין היא רק מדברי סופרים מפני שבעינן ואמר ואמרה ע׳ רע״ב יבמות שם מ״ג ומדאורייתא עולה לחליצה קרינן בה דקריאה אינה מעכבת משא״כ במלך דשום תשים עליך מלך כתיב שתהא אימתו עליך וזה מדאורייתא ע״ש. וקל״ע דבגמ׳ אמרו אע״ג דקריאה אינה מעכבת מ״מ כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בבילה מעכבת בו והובא שם בתוי״ט ומיהו י״ל שגם זה רק מדרבנן. ועיין ספר יהושע כו״פ סי׳ תקפ״ב.

עוד רגע אדבר במה שכתבת והיות כי אין עשה דוחה עשה וגם בסוף מכתבך עוד דקדקת שניה לשיטת הרמב״ם הובא בשאג״א סי׳ ל״ג דעשה דוחה עשה (ובעונייתי האריכתי בזה בכמה מקומות דעשה חמורה דוחה עשה קלה ואין כאן מקום להאריך בזה) אי נימא לגבי מלך כן באמת כי לענין חליצה נחלקו בה אי הוא בכלל מ״ע חיובית דנימא בה עשה דוחה ל״ת אלא דאם היבם רוצה להתירה אמרה תורה שאפשר בחליצה והוא רק מעשה היתר וכ״כ החכ״ל סי׳ א׳ באריכות.

ובקובץ על הרמב״ם פ״א מהל׳ יבום כתב שחליצה מ״ע חיובית וכופין עליה דהרי קיי״ל דעשה של יבום דוחה ל״ת (יבמות כ׳) ואי נימא דאין זה מצוה. א״כ הרי קיי״ל דאי אמרה לא בעינא וליכא לעשה אינה דוחה (עיין כתובות דף מ׳) והכ״נ כן ובאמת כי לא קרב זה אל זה דהתם אי אמרה לא בעינא ליה פרח ליה החיוב ומעולם לא נתחייב בכה״ג משא״כ כאן במה שתאמר לא בעינא לא נפטרה מן הזיקה כלל אלא שאינו חייב לחלוץ לאותן השיטות ונמלא הו״ל כעין עשה קיימית ולא חיובית אבל איכא עשה. ובאמת כי מצות חליצה ביבמה הוא כעריפת פטר חמור ואם לא תפדה וערפתו והבן.

אלו דברי אביך המברכך בברכת התורה וברכת אביך גברו על ברכת צלח ורכב על דבר אמת באמת ולאילנא רבא ותקיף תתעבר עד דמטי נפיא עד רום שמיא כאחד הגדולים המצפה לגדולתך ותגביה קרנך למעלה המחכה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שסו

בתוס' יבמות מאי לאו למעוטי צרת אילונית

ב' כי תשא את ראש התשמ"ס בנ"י יצו"א
שמואל לקח פי שנים תורה ויד"ש ה"ה מע"כ יד"ע ויד"נ הגאון הגדול מעוז ומגדל מרביץ תורה לרבים פא"ה זקן יושב בישיבה כג"ת מו"ה שמואל בירנבוים שליט"א ראש ישיבת מיר בנ"י יצו"א

אחדשכ"ג בידידות נאמנה וכו'.

ובדבר אשר הקשה אדם קשה כברזל מעכ"ג בתוס' יבמות דף י"ב ע"א ד"ה מאי לאו למעוטי צרת אילונית שהקשו וא"ת אמאי לא פריך מינה לעיל למאן דאסר צרת מחזיר גרושתו ולימא ליה מאי לאו למעוטי צרת מחזיר גרושתו דשרי והמהרש"א הוסיף דהכ"נ הי' יכול להקשות מצרת סוטה וממאנת ומעכ"ג תמה דמאי ס"ד להקשות ממחזיר גרושתו וסוטה דהרי הברייתא אמרה זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה כלומר דמין הדין אין לאסור הצרה כלל כיון דאין כאן צרת ערוה אלא צרת אשת אח ולא מצינו בכל התורה שתאסר הצרה מחמת צרת אשת אח. ואשת אח שלא היה בעולמו שאני דלא היה להם ישיבה אחת בעולם וא"כ מאי ממעט וע"כ אשת אח דכוותיה ממעט והיינו צרת אילונית דג"כ אינה אסורה אלא משום צרת אשת אח וקמ"ל דמותרת אבל צרת סוטה ומחזיר גרושתו דצרתה אסורה מחמת איסור סוטה וטומאה כתיב בהו כעריות לא שייך למימר כלל בהני למעוטי וכן צרת ממאנת לאו משום צרת אשת אח אסרינן לה אלא משום גזירת צרת בתו וא"כ אין לומר דלמעוטי הני בא ושוב מלא שכן הקשה בקרן אורה וצ"ע עד כאן מה שהקשה אדם קשה כברזל מעכ"ג שליט"א.

והנה כי לא לדידי ודכוותי צריך מ"מ נלפענ"ד הנה דנאמת מה שהוסיף המהרש"א ז"ל מסוטה לאו הנאה הוא דהתוס' בעצמן בדף כ' ד"ה לאתויי כו' הביאו סוטה ומחזיר גרושתו. והאמנם הרשב"א ז"ל כתב דלמעוטי שפיר י"ל דממעט צרת סוטה דכ"ש דשייך למעוטי כיון דאינן ערוה רק דלא רצה הגמ' למעט ולומר ל"ס כיון דקיי"ל כרב אמרינן ומתני' כללא היא לכל איסורי ערוה ע"ש דף כ' ד"ה והא דאמרי' כו' (ולהגב י"ל קצת דהמהרש"א בא' כאן וגם במהדורא בתרא חזר וכתב כל החידוש שכתב כאן כלשונו ע"ש וצ"ע).

איברא דבתוס' הרא"ש כאן כבר הקשה כקושית התוס' וגם הוספת המהרש"א וז"ל לאו למעוטי צרת אילונית דשריא וא"ת דילמא דאתא למעוטי צרת ממאנת או צרת סוטה או צרת מחזיר גרושתו ולפריך מינה לקמן דאסרי לעיל וי"ל דמשמע ליה דכוותה קממעט דהיינו שאיסורה משום אשת אח ושאיסורה ליבם ולא ליבעל ולא משכחת לה אלא הצרת אילונית ע"כ. הנה שהרא"ש ז"ל כבר הקשה גם קושית המהרש"א והתוס' ותי' כהקרן אורה ז"ל והוא תמוה שלא הרגישו בזה.

גם בתו"י שם על הגליון כתבו וז"ל מאי לאו למעוטי וכו' אבל אין לומר צרת סוטה וצרת מחזיר גרושתו דאין לנו למעט אלא דכוותה כהך שאסורה משום אשת אח מאב ולא משום ערוה אחרת וא"ת דלמא אתא למעוטי צרת ממאנת וי"ל דממאנת נמי לא הוה ערוה וכו' ע"ש בחילופי נסחאות ועיין ערוך לנר שהביא דברי התוס' הרא"ש וכתב אכן ממאנת נלע"ד דלא קשיא מידי דהא המקשן ע"כ בכי הא הוה מפרש להא דזו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה וכו' וכנראה לא ראה דברי התו"י שם ודו"ק.

ועיין ערוך לנר מה שמישב סוטה וממאנת וקושית התוס' האמנם מדברי התוס'

לכאורה נראה פשוט דהס״ל כת״י וכדעת הרא״ש והוא שיטה אחת לכולהו אלא דהת״י לא עשו מזה קושיא ותי׳ כהתוס׳ והרא״ש אלא במקום קושיא כתבו בלשון ואין לומר והתוס׳ והרא״ש עשו מהא קושיא וא״ת. ותי׳ וכנ״ל אבל לעצם הענין כלהו בחדא שיטה נחתי ומיושבת קושית הקרן אורה כנלפענ״ד.

והא דכתבתי דכולהו בחדא מיחתי ניהו לאו לכל עניני ואלי בטעמי ועיין רא״ש אהא דאמר רב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה מ״ט טומאה כתיב בה כעריות ופסק הרי״ף דאסורה והראב״ד השיג עליו דסוגיא דשמעתתא אע״ג דכתיב בה טומאה בעיא חליצה או היא או צרתה דאילו איתיה לבעל מי לא בעי גט השתא נמי בעי חליצה וצרתה כמוה וחלק עליו הרמב״ן ז״ל בס׳ הזכות ועיין רשב״א, וברא״ש שמה כתב שלהראב״ד סוגיא דשמעתתא אסוגיא דסוטה קאי והרא״ש ז״ל כתב דלפי מה שפי׳ הרא״ש עצמו לא פליגי אהדדי ע״ש ועיין או״ז הגדול הל׳ יבום וקידושין (סי׳ תקל״ו) דצרת סוטה אסורה טומאה כתיב בה כעריות ולא בעי חליצה ע״ש ולכאורה במחלוקת זו תליא נמי אי פריך מסוטה וכנ״ל ודו״ק.

ועיין רמב״ן בי׳ דף י״א ד״ה הא דאמר רב בא״ד ועוד הא דאמרינן במחזיר גרושתו למ״ד טומאה בה כתיב ואסורה צרתה חולצת ולא פטר מן החליצה כערוה קשיא לן מ״ש מצרת סוטה וכו׳ ודו״ק. עכ״פ לדידן נראה דקושית הקרן אורה לאו קושיא הוא דהתוס׳ ודעימייהו היינו הרא״ש והת״י ועוד ראשונים רק הסבירו למה לא ממעט הני והביאו זה בלשון קושיא ותי׳ כדרך התוס׳ בכמה מקומות כנלפענ״ד.

ידי״נ דושכ״ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

חושן משפט

סימן שמו

איש המאומץ ולא ידע מקור מחצבתו מי יורש נכסיו

כ"ה מנ"א התנש"א פה קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק

מע"כ ידי"ע וידי"נ הרב הגאון האדיר המפורסם צ"ת ראש בשמים שמו הולך מסוף העולם ועד סופו שלום שמו ושלמה משנתו גדול מרבן שמו אין גומרים עליו את ההלל כו' כקש"ת מוה"ר **יוסף שלום אלישיב** שליט"א, ירושלים עיה"ק תצו"א.

אחדשכ"ק בידידות נאמנה.

את קסתי נתתי בידי לעיין בהא שמעתתא בו נדברנו בתינוק המאומץ (אדאפטירט בלע"ז) ולא ידוע מקור מחצבתו, מה דינו בקהל ישראל וכיצד יש לפסוק ולנהוג בו בעניני ירושה מי הוא היורש שלו ואם יש לו יורש בכלל או דינו כגר ושאר עניינים והגם כי אין כאן מקום להאריך בזה וצריך לזה קונטרס או חיבור מיוחד לברר כל העניינים (וכבר כתבתי קצת מזה לענין נישואין ולבא בקהל ישראל מה דינו) מ"מ אכתוב כאן מקום עיון לענין ירושה עכ"פ לעיין אחר הדברים ולעורר לב חכמי התורה.

ועתה בא נבא ונעיין בדין האיש הזה שקראו לו המאמץ בנו או הבת כביכול המאומצים, ונראה דאיש או אשה המאומצים אם מתו בלא זרע של קיימא והי' להם נכסים משלהם (שהנכסים שהם ירשו מהמורש הנ"ל הם שייכים לאחר מיתתם להיורשים האמתים אם יכולים ליטלם לאחר מותם שהרי הם החזיקו את נכסיהם בגזל וכמש"ל) נכסיהם הם הפקר כנכסי הגר וכל הקודם בהם זכה. (עיין ב"ב מ"ב ע"ב וקמ"ע ע"א שם וקידושין י"ז ובטח"מ סי' רע"ה ובש"ע שם) דגר שמת ולא היה לו בנים ואפילו הי' לו בנים קודם שנתגייר אין יורשין אותו וא"כ בדידן נמי לא מיבעיא היכי דיודע שהי' בן נכרי או עכ"פ במקום שנמצא בעיר שרוב עכו"ם דאזלינן בתר רובא לענין לדונו כעכו"ם כמ"ש מגמ' כתובות הנ"ל וע"ש לענין דיני ממונות ועיין הפלאה כתובות י"ט היכי דאיתחזק לענין איסורא גם לענין ממונות אזלינן בתר רוב וי"ל.

ומה שנראה עכ"פ לא גרע הוא מנכסי הגר שהם הפקר ממש ואפילו אם יהיו לו בנים שנולדו בקדושה רק נזרעו שלא בקדושה הם אינם יורשים וכמעשה דאיסור גיורא עם רבא (ב"ב) אלא אפילו הי' בעיר שרוב ישראל ונמצא שהוא אסופי או אפילו שתוקי מ"מ לענין ממונו נראה שהוא הפקר וכל הקודם בו זכה בו. וכן אם הי' חייב לו ממון איזה ממון שהוא כגון שכירות או הלואה או מכר או קנין זוכה לעצמו בחובו אם לא שגזל הימנו בחייו דגזל הגר אינו יכול למחול לעצמו.

איברא דמה שכתבתי דאם הי' שתוקי או אסופי דאמרינן נמי כל הקודם זכה צ"ב קצת האמנם כבר הבאתי מתה"ד סי' שכ"ב הובא בד"מ ח"מ סי' רנ"ו דשתוקי יש לו דין גר לענין מתנת שכ"מ וז"ל התה"ד פעם אחת היה שתוקי ולא היה לו זרע והיה לו בית ונטה למות וצוה במתנת שכ"מ לתת הבית לאמו וכשמת בא ראובן והחזיק בבית כדין מחזיק בנכסי הגר כחו של מי יפה של ראובן מחמת חזקה שהחזיק או של האם מחמת הצוואה של שכ"מ.

תשובה יראה דחולקין הבית שוה בשוה דנראה האי שתוקי דין גר ממש יש לו ולא מיבעיא היכי דבדקי לאימיה ולא ידעינן ממאן נתעברה דודאי אינו נוחל ומנחיל דלא ידעה אבוה מאן הוא אלא אפילו אמרה מפלוני נתעברתי מוכח בסוגיא פ"ק דכתובות דאע"ג דקיי"ל כר"ג וכאבא שאול פ"ב דקידושין דהיה קורא לשתוקי בדוקי והיכא דאמרה לכשר נבעלתי נאמנת על

הולד אפילו ברוב פסולים היינו מטעם דאשה בודקת ומזנה כו' אבל לענין ירושה להאמינה מפלוני נתעברתי וירש אותו פלוני או ממשפחתו יורש אותו דהתם לא שייך טעמא דבודקת ומזנה ודאי לא מהימנינן לה אא"כ מודה שממנו נתעברה וכן משמע גם מהאשר"י פ' אלמנה לכ"ג. ועיין ח"מ סי' רנ"ו ס"א די"א אע"ג דמתנת שכ"מ של גר אינו כלום מ"מ אמרינן בו מצוה לקיים דברי המת ויש חולקין (טור בשם הרא"ש כלל ע"ו ומרדכי פ' מי שמת) ושתוקי יש לו דין גר לענין מתנת שכ"מ והואיל ואיכא פלוגתא דרבוותא דיינינן המוציא מחבירו עליו הראי' ואם שניהם מוחזקין חולקין ע"ש.

וראיתי לדוז"ק בקלוה"ח סי' רנ"ו הנ"ל שתמה על התה"ד דאטו מי שבא מארץ רחוקה ואין אנו יודעין אותו ומשפחתו ליתא במתנת שכ"מ ודאי כיון דיש לו יורשין ישנו במתנת שכ"מ ובאבנ"מ א"ע סי' ד' סקי"ז אות כ"א הוסיף לתמוה דגם מדברי הרא"ש אין ראי' ע"ש אמנם יפה דחה בנתה"מ שם דהחילוק מבואר דהיכי דא"א בשום אופן לברר יורשין דיליה דהא אפילו אם היו עדים שזנתה עמו לא מהני לענין ירושה דהוי כהפקר ויאוש גמור ע"ש ועיין פת"ש בשם שבו"י.

ולפענ"ד נראה להוסיף דהחילוק דהבא מארץ רחוקה הוא יודע מי הם קרוביו רק אנן לא מכירין אותן והוא הוא המוריש וכיון שהוא יודע הוא מוריש להם ונותן בלוואת שכיב מרע אבל בשתוקי שהוא לא יודע מי הם קרוביו אינו יכול להוריש להם ועיין תוס' גיטין י"ג ע"א תי' דר"ת החילוק בין גר לבן ישראל בלוואה דבישראל קיי"ל מצוה לקיים דברי המת ולא בגר לפי שמכחו יורשים בניו או משפחתו ובשתוקי ליכא זה כמובן וקצרתי בזה.

ובמקום אחר הבאתי מדברי הראב"ד בש"מ ב"ב קמ"ע דאמרו בגמ' שכ"מ כירושה שויה רבנן כל היכא דאיתיה בירושה איתיה במתנה וכתב הראב"ד ז"ל וז"ל מתנת שכ"מ כירושה שויוהו רבנן כל היכי וכו' פי' מי שהוא ראוי לירש בעלמא כגון ישראל שיש לו מורישים תקנו לו תקנת שכ"מ מפני שעשו לו את הנותן כמוריש אבל גר שאין לו מוריש לא תקנו לו ע"כ ע"ש, ונראה ביאור לדברי רבינו הגדול הראב"ד דתקנת שכ"מ כירושה שויוהו רבנן כלומר כ"מ שאם היה מי שהוא מורישו מתור ירושה הי' בידו להוריש מדין ירושה וכגון בן בין הבנים וכיוצא בו דאם לא אמר כלום היו כולם יורשים חלקם מ"מ אם בא ואמר פלוני בני יירשני והוא בנו ראוי ליורשו דבריו קיימין והוא כר' יוחנן בן ברוקה (ב"ב ק"ל ע"א) במשנה האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה ריב"ב אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כריב"ב וכן אמר רבא הלכה כריב"ב ואמר רבא מ"ט דריב"ב אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה, ופרשב"ם לכל מי שירצה מבניו, הן להרבות לו מאחיו הן להורישו הכל וכן איפסק בטח"מ סי' רפ"א ס"א ומיהו פשוט שאם כתב או אמר על מי שאינו ראוי ליורשו בלשון ירושה לא אמר כלום עיין רמב"ם רפ"ו והביאו המחבר בלשונו אין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מהיורש בין שלוה והוא ברי בין שהי' שכיב מרע בין על פה בין בכתב וכו' אבל אם הי' לו יורשים רבים כגון בנים רבים וכו' דבריו קיימים.

מבואר דלוואת שכ"מ לא תקנו אלא היכי דאלו הי' בריא והי' יכול ליתן את זה מדין בריא בתור ירושה הכ"ג תקנו במתנת שכ"מ אבל היכי דאלו הי' בריא לא היה יכול ליתנו בתור ירושה או בתור מתנה לאחר מותו הכ"ג אין לו דין מתנת שכ"מ, ולפ"ז החילוק פשוט דישראל הבא מארץ רחוקה בידו להוריש למשפחתו בכל מקום שהם ובכל מקומות מושבותיהם שריחוק המקום לא משנה בירושה וכמעשה במדוני (קידושין כ"ו ע"ב וב"ב קנ"ו ע"ב) שהיה בירושלים והיה לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה ומקבלי מתנה לא היו גביה כמבואר

בקידושין ונחלקו אי בריא הי' או שכ"מ הי' ובמחלוקת ר"א וחכמים וא"כ הכ"נ דיכול להקנות במתנת שכ"מ אבל שתוקי דאינו יכול להוריש שאין לו יורשים ידועים לו הכ"נ דלא תקנו לו תקנת שכ"מ וליכא גם מצוה לקיים דברי המת אלו. ונראה דיורשים ידועים צריך באופן שיש לברר בב"ד מי הם אבל מה שא"א לברר בב"ד הגם שהוא והיא מודים מ"מ בב"ד לא יתברר הדבר והיורשים האחים יכולים לטעון שלי הוא או להיפוך.

והנה באבנ"מ הנ"ל כתב וז"ל ובקלה"ח שם סק"א תמהתי בדברי התה"ד דהכי דאינה נאמנת לומר מפלוני נתעברתי לירש אותו ומשפחתו אבל זה ודאי נאמנת לומר מכשר נבעלתי ומשום דחזקה בודקת ומזנה וכיון דנאמנת לומר מישראל נתעברה הרי הוא ישראל גמור ובישראל אע"ג דמשפחתו אינו ידוע לנו וכגון שבא מארץ רחוקה ודאי איתא במתנת שכ"מ כיון דאיתיה בירושה וכו'. עוד אני תמה במ"ש ראי' מדברי הרא"ש דהיכא דבדקינן לאשה ואמרה דמארוס נתעברה משתקין אותו מנכסיו וכו' וז"ל הרא"ש אתמר הבא על ארוסתו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי הך פלוגתא מפרש לה בתלתא עניני בפ' בתרא דקידושין בלישנא קמא מפרש רב אמר הולד ממזר ומותר בממזרת, לשון אחר ממזר דקאמר רב לא שמותר בממזרת אלא דאסור בבת ישראל, ושמואל אמר משתקין אותו מנכסיו. ואע"ג דתפס ולעולם אסור בבת ישראל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי בשלא בדקו את אמו מיירי שמואל דאי בדקו נאמנת לומר לכשר נבעלתי דשמואל פסק פ"ק דכתובות הלכה כר"ג דנאמנת וא"כ הך לישנא מילתא מיירי דלא בדקו ומש"ה אסור בבת ישראל ומה"ט משתקין אותו נמי מנכסיו כיון דלא נבדקה ורוב פסולין אצלה באחרים אבל היכא דנבדקה אמיה ואומרת מארוס נבעלתי אע"ג דליכא ארוס לפנינו מ"מ מותר הולד בישראלית ומשום דחזקה בודקת ומזנה ולארוס נבעלה וממילא נמי יורש אותו.

ולפמ"ש הרי שמואל פסק כריב"ב דמתנת שכ"מ נותן לאחד הוה ירושה ובעי דוקא ראוי להיות מוריש ומ"ש דהלכה כר"ג דנאמנת צריך לומר בתרי אנפי או שנאמר דנאמנת דוקא לאיסור ומותר בבת ישראל אבל לא לענין ירושה וכמ"ש התה"ד, והתה"ד לא ס"ל כרמ"א והנמקי"י בזה וס"ל דהרא"ש נמי חולק בזה או שנאמר אפילו להתה"ד נמי מודה להרמ"א אלא שמחלק בין ארוס וארוסתו לפנויה דבסתם פנויה לא מהימנא ואפי' הוא והיא מודים אבל בארוס מודים דיורש ועיין באה"ע אות ל"ג ואין להקשות הא לעיל פסק (הרמ"א) אף שהוא מודה אעפ"כ אמרינן שזנתה עם אחרים י"ל דבארוסה יש סברא יותר לתלות בארוס מבאחרים וכו' בה"י ופרישה.

ולפענ"ד יש להוסיף לחלק בין ארוס לפנויה לפמ"ש הרמב"ן ז"ל ריש מס' גיטין אהא שהקשו היאך אשה נאמנת על איסור נדה אפילו היכא דאיתחזק איסורא והתוס' כתבו דגזה"כ מוספרה לה והרמב"ן ז"ל הביא דכיון דכאן האשה נמי מצווה על איסור נדה והיא והוא בכרת וכיון דנאמנת על עצמה נאמנת גם לבעלה ומה שאמרו ע"א אינו נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסוריה היינו דוקא להעיד לאחרים ע"ש ולפי"ז בארוסה כיון שהוא איסור סקילה אם זינתה עם אחר ואם זינתה עם ארוסה לא הוי רק איסור דרבנן שפיר נאמנת בהוא מודה לה אפילו לירש דאמרינן ודאי לא עברה איסור סקילה וכשם שהפקירה עצמה לזה כיון דמאמינן לה לענין ולד מאמינן נמי לענין ירושה אבל בפנויה דאיסור אחד הוא לכולהו שהוא איסור פנויה אמרינן מדהפקירה עצמה לזה הפקירה עצמה לכ"ע ואתי שפיר אפילו אליבא דרמ"א. ויש לעיין בגוף דברי התה"ד סי' שנ"ב שם.

האמנם נידון דידן גרע מאלו שאמרנו שהרי כל אלו שאמרנו עכ"פ האם אומרת מפלוני נתעברתי ויש לן עכ"פ לתלות אבל אם אמרה מכשר נבעלתי ולא אמרה מפלוני לכ"ע אין זה בכלל יורש שהרי אינו יודע ממי נתעברה והפקירה עצמה וזרע מי שנבעלה לו דהו"ל כדין הפקר שאין לו יורשים וכבר ביארתי כן לענין מה

שאמרו ז"ל בכמה מקומות לענין ביאת זנות שפי' לענין הפקאת קידושין תינח קידש בכספא קידש בביאה מאי איכא למימר ומשני עשאוהו רבנן לבעילתו בעילת זנות ול"צ וכתבתי במקום אחר בס"ד לפמ"ש חז"ל עה"פ וזרמת סוסים זרמתם שאפקרינהו לזרע עכו"ם שאין לו יחס אלא הוי כזרע סוס או בהמה שאין לו יחס וקיימים הכ"נ עשאוהו רבנן לבעילת זנות שהוא כהפקר ואינו עושה שום קיימים ויחס והתחייבות כלל והו"ל כזרע גר וכיוצא בו וזה נמי המושג דילמא כמו שהפקירה עצמה לזה הפקירה נמי לאחרים כלומר דכשנבעלה להפקר נבעלה והו"ל הכל גדר הפקר. וכ"ש אם לא ידעינן כלל מהאם מי היתה ואם היתה יהודית בכלל אלא שסומכין על הרוב או על המקום ופרולי שכיחי כה"ג נראה דגם הקלה"ח מודה דלכ"ע אין לו דין ירושה כלל וממילא נכסיו הפקר והכותב נכסיו לו לאחר מיתה נמי לא מהני כלל וכמש"ל.

ולכן לפענ"ד כדאי היה להעיר בבתי דיינים בארץ ישראל שיבדקו בתקים שלהם באנשים כאלו שבעונ"ה במדינות אלו הם למאות אלפים הנקראים אדפטירע בלע"ז ואין מגלים להם מקור מחצבתם ולפענ"ד זה חיוב גדול לפרסם אנשים כאלו לבד שאין להם יחוס משפחה שזה נוגע לכלל ישראל וגרועים הם בדבר אחד מגרים שעכ"פ לא יבאו לידי איסור עריות לעולם ועיין משנה עשרה יוחסין עלו מבבל, וגם נוגע לעניני ירושה שהוא בכלל גזל, וגם נוגע לעניני יבום וחליצה, וגם לפעמים שאם לא יגלו להם ויהיו המאומצים כהנים או לוים ויבאו ויעידו במקום אחר שזה בן כהן ובן לוי שידע באביו שהוא כהן ולא הי' ולא נראה וכיוצא בו והארכתי כבר בזה במקום אחר.

אלו דברי אדם מועט לעולם אסקופה הנדרסת בפני חכמי התורה האמתים הלומדים תורה לשמה ידי"נ המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שסח

שופטי עכו"ם אי דנין דיני נפשות בזה"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר השאלה כיון שבזה"ז אין דנין דיני נפשות בישראל שאין לנו ב"ד סמוכין וגם דיני קנסות ואפילו דיני ממונות רק שליחותייהו עבדינן מה דין עכו"ם בזה"ז אי לדידהו נמי אין דנין או לדידהו אין נוגע, ואי נימא דלדידהו דנין א"כ לכאורה תקשה מי איכא מידי דלעכו"ם אסור ולדידן שרי.

לפענ"ד נראה פשוט דבזה"ז כמו בזמן הבית דב"נ דנים דיני נפשות והטעם דבישראל אין דנים הוא מפני שאין לנו ב"ד סמוכין ובתורה כתיב אשר תשים לפניהם ודרשו חז"ל לפני אלהים הכתובים בפרשה דהיינו סמוכין ממשה רבינו ואנן הדיוטות אנן הלכך אין דנין בזה"ז אבל שליחותייהו עבדינן במידי דשכיחי ואית ביה חסרון כיס. עיין ח"מ סי' א' בש"ע וסמ"ע שם אבל בב"נ דבעכו"ם דנין דיני נפשות דבהו לא צריכין ב"ד ואדרבה הן נידונין ע"פ עד אחד ודיין אחד ואפילו קרוב ואפילו ע"פ עצמו וא"כ בדידהו ודאי דנין אותם ואם לא דנו אותן עוברין על דינין שגם הם נצטוו ועיין חכ"ל בתשו' סי' פ"ד דבן נח שראה את חבירו עובר על אחד מז' מצות שנהרג עליהם מותר לו להרגו שהרי הוא העד הוא הדיין והוא מפורש בגמ', ועיין ח"ס בשו"ת ח"ו סי' י"ד ובחינוך מצוה כ"ו, ועיין משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה ודו"ק.

וגם היום ראיתי בשו"ת יד אליהו (לובלין) בנידון בהמה שנרבעה בזה"ז דליכא סנהדרין אי נאסרה באכילה וכתב דבהמת ישראל מותר אבל בהמת עכו"ם כתב הב"ח ברבעה גוי אסור באכילה כיון דהנכרי נדון ע"פ

ע"א ודיין אחד וכו' ע"ש והגם שחלק עליו בדין שאסר הבהמה וס"ל דבהמת עכו"ם נמי לא נהרגת אבל בנכרי לא חלק וכ"ע מודו בהם וקלא אמרתי מה שאחז"ל באחשורוש זיל לגבי עמון ומואב דיתבי על דורדייהו וכו'.

ידי"נ בלו"ג,

מנשה הקטן

סימן שסט

מתי אדם עושה דין לעצמו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

מה שצירף לעטיל קטן ובקש להשיב לבנו היקר חיים משה יקותיאל הי"ו בענין ח"מ.

יאמין לי מעכ"ת שיש לי הרבה שאלות אשר לא השבתי מחמת חוסר הזמן ובפרט בשאלה שהוא ענין שנוגע בין אדם לחבירו ושמוע בין אחיכם אשר אני מונע את עצמי לכתוב בדברים כאלו והגם דקיי"ל שאדם עושה דין לעצמו בכמה מקומות ועיין טוש"ע ח"מ סי' ד' ס"א יכול אדם לעשות דין לעצמו אם רואה שלו ביד אחר שגזלו יכול לקחתו מידו ואם האחר עומד כנגדו יכול להכותו (ב"ק כ"ח ב') שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל ועיין מאירי שם דף פ"ז ושטמ"ק שם ועיין נתיבות סק"א ובתומים שם ורי"ף ב"ק כ"ז ב ור"ח שם ומ"ש רבינו הבה"ג ועיין ספרי משנה הלכות ח"ט סי' שע"ו דבדבר שאין מגיע לו הפסד אם ימתין עד שילך לב"ד אינו עושה דין לעצמו ע"ש באריכות.

כל זה כתבתי להפיס דעתו שלא יאמר ח"ו לא מתחשב בב"ת ומיהו להלכה עכ"פ לפענ"ד איני רוצה ליכנס בפנים בלי לדעת שני הצדדים בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שע

ב"ד אין דנין אלא בבוקר

ג' לסדר גם ברוך יהיה התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידיד עליון וידיד נפשי רב האי גאון הגאונים כל רז לא אנוס ליה גל אגודים שפתותיו נוטפות מור מרי דכיא דולה ומשקה מיינה של תורה לרבים מרי דתלמידא סו' וכו' כקש"ת מוה"ר פינחס הירשפרונג שליט"א רב הראשי דמאנטרעאל.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה וכו'.

על דבר שהביא במנחת סולת במצוה רמ"ח הא שכתב הרמב"ם דסנהדרין שהרגו אין טועמין כלום אותו יום אחר הריגה דוקא אבל קודם מותרין לאכול ע"ש ודבר תימה כתב ברבינו בחיי ועוד דרשו חז"ל אזהרה לב"ד שלא היה דנין ד"נ אלא בבוקר ואצ"ל בד"נ אלא אף בדיני ממונות אמרו כן ואמרו אכל ושתה אל יורה ע"ש שכתב ול"מ דרשה זו בשום מקום ועיין לזוה"ק פ' משפטים שכתב כן ומיהו לא מצא בשום פוסק שיכתוב כן.

ולפענ"ד זה כמה שנים אשר ציינתי על הגליון שלי למס' שבת דף י' דקאמר התם רב אמי ורב אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיברא דדשא וכו' רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי בדינא כולי יומי הוה קא חליש לבייהו תנא להו רב חייא בר רב מדפתי ויעמוד העם מן הבוקר עד הערב וכו' ופרש"י תנו להו חייא בר רב. שגדול שכר הדיינים ולא ילטערו ול"נ דאין זה משמעות לשון חלש לבייהו אלא לשון חלש דעתייהו וחלש לבייהו לשון תענית הוא שלא סעדו כל היום תנא להו חייא בר רב שלא צריכין לישב ולידון כל היום אלא מקצת היום ומה שאמר מן הבקר עד הערב מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית שנאמר בו ערב ובוקר ע"כ.

וכתבתי על הגליון מפרש"י ול"נ הפי' השני נראה דהדיינים צריכין להתענות ולא

לאכול קודם דין אפילו בדיני ממונות דאי לאו אמאי אלא ליבייהו ובגמ' עוד שם עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה אמר רב חמא מאי קרא דכתיב אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין ע"כ. ומשמע דהיו יושבין בדין קודם האכילה עד זמן סעודה ודנין כל מה שיש לדון קודם סעודה ואפילו דיני ממונות וא"כ זה כדברי הזוה"ק וכדעת הרבינו בחיי שהביא המנ"ח.

ובטור ח"מ סי' ה' כתב זמן ישיבת הדיינין מהבקר עד חצי היום מכאן ואילך אין צריכין לישב ועיין ב"י שהביא הגמ' שבת ותמה על הטור והרמב"ם שהביא עד חצי היום ולא היה לו להביא אלא עד תחלת שעה ששית שהוא זמן סעודה ע"ש ועיין ב"ח שם ד"ה זמן ישיבת הדיינים וכו' ובד"ה מכאן ואילך ולפי פי' השני שברש"י ע"ש ועיין מש"כ הסמ"ע בסק"ט זמן ישיבת הדיינים ופלא על הכסף הקדשים שהביא דברי הזוה"ק משפטים הנ"ל ותמה עליו דכי כל הדיינים מימות משה בתענית היו יושבין ואני תמה על תמיהתו דאטו כל הת"ח בכלל אפילו לא דיינים בתענית היו יושבין עד אלות שאמרו ז"ל סעודת ת"ח בשעה ששית ע"ש וכנראה דכן היו שאם זמן סעודת ת"ח הוא בשעה שישית א"כ כל הת"ח ישבו בתענית עד שעה שישית ואפילו אותן שאינו דיינים אבל הדיינים היו יושבים בשביל הדיינות וכבר הארכתי בזה במקום אחר עכ"פ אין כאן קושיא על הרבינו בחיי לפענ"ד.

ומה שתמה שם מב"ק דף ע"ב ע"א דרב נחמן אמר דלא אכל בשרא דתורא ולכן לא ללילא דעתיה לפענ"ד לא קשיא די"ל היינו שלא אכל אמש כלומר בלילה בשרא דתורא והיינו בו ביום ואדרבה הרי אמרו בערב תאכלו בשר ואמרו ז"ל שכך הוא דרך לאכול בשר בערב א"כ ודאי רב נחמן אכל בערב ולא בבוקר אלא הכוונה באותו יום בלילה קודם ועוד י"ל עכ"פ לפענ"ד דברי רבינו בחיי מיושבין הם ואין בהם עקש ופתלתול כנלפענ"ד.

ומחמת כי אין הזו"ג יותר הנני חוזר על הראשונות וכק"ז יחזיק לו טיבותא על אשר הוציא לאור מרגניתא טבא שהי' טמון זה כמה שנים וי"ר שיזכה לגמור על המוגמר ויוסיף דעת תורה עדי יבאו ינון ולו יקהת עמים בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שעא

הדיינין אין יושבין לדון על פחות משו"פ

בהעלותך התש"נ
כבוד ידידי גדולי התורה והיראה לומדי בכולל מכון הוראה מאנסי נ"י.

שלום וברכה לכולם.

ובדברי תורה אשר כתב הטור ח"מ סי' ו' אין הדיינין יושבין לדון על פחות משו"פ וכתב הרמב"ם ואם הוזקקו לדון על שו"פ גומרין אותו אפילו בפחות משו"פ וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם הוזקק כבר לשו"פ אין גומרין אותו בפחות משו"פ ע"כ.

ודברי הרמב"ם הם בפ"כ מה"ס הי"א ודברי הרא"ש ז"ל בגמ' ב"מ נ"ה ע"א, אהא דתנן התם חמש פרוטות הן ופריך בגמ' וליתני נמי האונאה פרוטה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות ולוי אמר יש אונאה לפרוטות וכן תני לוי במתניתיה חמש פרוטות הן האונאה פרוטה וההודאה פרוטה וקידושי אשה בפרוטה וגזל בפרוטה וישיבת הדיינין בפרוטה ותנא דידן מ"ט לא קתני ישיבת הדיינין תנא ליה גזל וכו' ופריך מי לא קתני גזל וקתני ישיבת הדיינין ומשני ישיבת הדיינין איצטריכא ליה לאפוקי מדרב קטינא דאמר ר"ק ב"ד נזקקין אפילו לפחות משו"פ וכו' אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב קטינא אם הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אפילו פמשו"פ תחילת הדין בעינן פרוטה גמר דין לא בעינן פרוטה ע"כ.

ופסק הרמב"ם כרב קטינא במסקנא אבל הרא"ש שם פסק דלא כרב קטינא וטעם מחלוקתם דהרמב"ם מפרש מאי דתני דהא דלוי לאפוקי מדרב קטינא ר"ל לפי מאי דס"ד מעיקרא דאפילו לישב ולהתחיל לא בעי שו"פ להכי קאמר דלא קיי"ל כותיה אבל לפי המסקנא דבתחילת דין רב קטינא נמי מודה דבעי פרוטה רק בגמר דין לא בעי בזה לא פליג לוי ואתי שפיר לוי כוותיה ומה דקאמר לוי ישיבת הדיינין היינו תחילת דין ומה דקאמר רב קטינא היינו בגמר דין ושפיר קיי"ל כותיה אבל הרא"ש ז"ל מפרש דמה דקאמר לאפוקי מדרב קטינא היינו אפילו למסקנא דהא דתני לוי ישיבת הדיינין בכל אופן קתני לאפוקי מדרב קטינא והא דלא תני במתני' ישיבת הדיינין משום דאיתי' בכלל גזל וכי היכי דגזל ליתי כלל בפחות משו"פ ה"ה נמי ישיבת הדיינין אפי' בגמר התביעה. ועיין רדב"ז וכ"מ ולח"מ שם. והמחבר סי' ו' פסק כהרמב"ם והרמ"א לא הגיה עליו אבל הסמ"ע הביא דעת הרא"ש בסק"ג ודחה דברי הב"י שהביא ראי' להרמב"ם ופסק כרא"ש. ועיין ח"מ סי' ו' אות ג' דמספקא להו בשיטת התוס' אי ס"ל כרמב"ם או כרא"ש וכתב דתלוי בחילופי גירסאות בין מהרש"א ומהר"ם ועוד ע"ש.

והנלפענ"ד דראשונה יש להבין פי' גומרין אפילו לפחות מה כוונתו ולפום ריהטא נראה דיש בזה ג' פירושים והוא דהיה נראה לפרש הך דרב קטינא אם הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אפילו לפחות משו"פ כלומר דמשכחת לה בשעה שישבו היה שוה פרוטה ואח"כ הוזלה עד שבגמר הדין לא היתה שוה פרוטה או שהנתבע הודה לו על חצי פרוטה נמצא הגמר הדין הוא בעלם אותו הדין שהתחילו בו ומשכחת כגון שישבו ב"ד על פרוטה ושקלו וטרו בו וקודם שגמרו אותו הדין בנתיים הוזלו הפרוטות ויצא שהתביעה אינה רק חצי פרוטה.

ובזה יש לכוין לשון הגמרא מה שנראה כעין כפל הדברים שכתב אם הוזקקו בית דין לשו"פ גומרין אפילו לפחות משו"פ תחילת הדין בעינן פרוטה גמר דין לא בעינן פרוטה ולכאורה למה חזר ואמר תחילת הדין בעינן פרוטה גמר דין לא בעינן פרוטה הא מינה סליק ומה הוסיף במה שחזר ואמר תחילת הדין בעינן פרוטה וכו' אבל לפי הנ"ל אתי שפיר דדייק לומר דתחילת הדין בעינן פרוטה גמר דין הגם שבשעת הגמר ליכא פרוטה מ"מ גומרין אבל אם יתחילו עכשיו בדין אחר ויתבעו על חצי פרוטה לא מהני שהרי הוא תחילת הדין ואין מתחילין בפחות משו"פ, וכעין זה מצאתי במאירי שפי' כן ע"ש. וכן נראה לכאורה לפרש לשון הרמב"ם ז"ל שכתב שם וז"ל אין הדיינין יושבין לדין בדין פחות משו"פ ואם הוזקקו לשו"פ גומרין את דינו אפילו לפחשו"פ ולכאורה קאי על האי גברא גופי' שישבו לדין והזקקו לו לשו"פ אם לאחר שישבו נשתנה ונפחת מפרוטה גומרין את דינו אפילו בפחות משו"פ. דהכי משמע גומרין את דינו כלומר דין זה שהתחילו בו ודין מי שהתחילו לו.

ומיהו רש"י פי' אם הוזקקו ב"ד לשו"פ, בין תובע לנתבע, גומרין אפילו בפחות, אם חזר השני ותבעו פחות משו"פ קודם שעמדו ב"ד משם נזקקין לו, ומשמע דס"ל דדין ראשון כבר נגמר בפרוטה ועכשיו קודם שעמדו הב"ד בא השני ותובע שהרי כתב כן להדיא אם חזר השני ותבעו כלומר דעכשיו אפילו אם חזר השני שתובע רק פחות משו"פ נמי דנין עליו וגומרין כיון דנתיישבו על פרוטה. והרדב"ז והכ"מ על הרמב"ם כנראה הסכימו דגם דעת הרמב"ם כרש"י שהרי הביאו תרוייהו שם פרש"י ע"ש וכן נראה לכאורה פי' הרא"ש ז"ל שכתב שם וליתא הלכתא כרב קטינא וכו' ומתני' דלא קתני ישיבת הדיינין אמרינן משום דאיתיה בכלל גזל וכי היכי דגזל ליתיה כלל בפחות משו"פ ה"ה נמי ישיבת הדיינין אפי' בגמר התביעה. וכנראה דלזה הסכימו האחרונים ונושאי כלי הטור והמחבר בש"ע סי' ו'. ואדרבה המחבר הוסיף אין הדיינים יושבין וכו' ואם הוזקקו לשו"פ גומרים דינם אפילו לפחות משו"פ וגומרים דינם לשון רבים כלומר שהשני תובע עכשיו, וכתב הסמ"ע דהוא ע"פ פרש"י דאפילו כשנתבע אחר גמר דינו תובע להתובע טענה שהיא פחותה משו"פ

והטעם דחד דין איקרי ומשום הכי שינה המחבר מלשון הרמב"ם שכתב גומרים דינו והוא כתב גומרים דיום ללמדינו דגם לנתבע שומעין ע"ש. ועיין ביאור הגר"א.

ויש עוד פי' בש"מ ב"מ הביא בשם הריטב"א דמתחלה ישבו הב"ד דחשבו שיש כאן תביעה של פרוטה ונמצא באמצע הישיבה דתביעה היתה רק פחות מפרוטה ואפ"ה הואיל וכבר ישבו נזקקין וגומרים אותו אפילו לפחות מפרוטה ועיין תומים אות ב' ג'.

ודע דהרא"ש ב"ק ק"ה ע"א אהא דאמר רבא גזל שלש אגודות בג' פרוטות והוזלו ועמדו על שתים והחזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחת כו' בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן מהו מי אמרינן השתא ליכא גזילה גביה או דלמא הא לא הדר גזילה למריה ומסיק אע"ג דגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן ופי' הר"מ הלוי ז"ל אע"ג דגזילה אין כאן ואין ב"ד כופין אותו להחזיר כיון דאין בו שו"פ והא ודאי אם לא החזיר אחת מדעתו אלא בלווי ב"ד כופין להחזיר את השניה כההיא דתניא (ב"מ נ"ה) הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אף בפחות משו"פ אלא השתא דהחזיר אחת מדעתו גזילה אין כאן דאין ב"ד נזקקין לפחשו"פ מצות השבה אין כאן ומעצמו חייב להחזיר לקיים מצות השבה ואין ב"ד נזקקין לכופו. עוד פי' אע"פ שגזילה אין כאן ואין ב"ד נזקקין לכופו בתורת ממון מצות השבה אין כאן ומכין אותו עד שתצא נפשו לקיים מצות השבה.

ויש לדייק בתרתי חדא מה שהביא לעצמו ראי' ממכילתין דב"ד גומרין כבר הקשו לו המל"מ והק"נ והפלפולא חריפתא דבב"מ לא פסק הרא"ש כההיא מימרא דר"ק, ואין לומר דהרא"ש מביא רק דר"מ הלוי מפרש כן וליה לא ס"ל דכגון זה צריך לפרש וגם למה מביאו בכלל.

ולפענ"ד עוד קשה מש"כ דפחות משוה פרוטה אפילו אין בו כפיית ב"ד לממון חייב להחזיר מדין השבה ונמצא לשיטתו איכא מצות השבה בפחות משו"פ חיוב או מצות השבה ואנן איפכא שמעינן דפחות משו"פ לאו ממון הוא וכ"ש דליכא דין השבה ועיין רמב"ם ריש הל' גניבה וגזילה ועוד שהרי אמרו דפחות משו"פ מחיל אינש כמבואר בכמה מקומות בש"ס ואחד בסנהדרין נ"ז אי הכי כותי בישראל אסור הא בר מחילה הוא ומשני נהי דבתר הכי מחיל ליה לצערא בשעתא מי לית ליה ובדף נ"ט שם ע"א ליכא מידי דלישראל שרי ולעו"כ אסור ופריך ולא והרי פחות משו"פ התם משום דלאו בני מחילה נינהו ופרש"י שאף בני ישראל נלטוו על הגזל אלא שפחות משו"פ אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרים הם עכ"ל.

ברם לאחר העיון נלפענ"ד דהרא"ש והר"מ מפרשי הכי דברי רב קטינא במכילתין דודאי לענין ישיבת הדיינין אין יושבין על פחות משו"פ אפילו לגמר דלמסקנא נמי לוי פליג ומה שאמר רב קטינא אם הוזקקו ב"ד לשוה פרוטה גומרין אפילו לפחות משו"פ הכי פירושו כגון שתבע אותו פרוטה וחצי כיון שב"ד הוזקקו על פרוטה וחייבו אותו לשלם גומרין כלומר כופין אותו להחזיר החצי פרוטה נמי דכיון שישבו הדיינין על פרוטה לא מחלקינן הפרוטה מהחצי פרוטה אלא כופין אותו מדין ב"ד אבל החזיר הפרוטה מדעתו ונשאר החצי אצלו גזילה אין כאן דאין ב"ד נזקקים לפחשו"פ מצות השבה אין כאן כלומר שאין על הב"ד חיוב לכופו לקיים מצות השבון ומיהו מעצמו חייב להחזיר לקיים מצות השבה ואין ב"ד נזקקין לכופו כלומר דודאי כיון שהגזל הי' פרוטה וחצי אל חיוב גזילה על כלו וחייב להחזיר הגזילה אלא שהחילוק דעל הפרוטה קיים מצות השבה שאינה אלא בפרוטה כמ"ש הרמב"ם ר' הל' גניבה ע"ש ואין ב"ד נזקקין לכופו לקיים מצות השבה כלומר ההשבון שחייבה תורה והשב וכל זמן שלא השיב עכ"פ גזילה בידו ואם השב ישב קיים והו"ל מצוה שאין ב"ד כופין עליה.

עוד פי' אע"פ שגזילה אין כאן ואין ב"ד נזקקין לכופו בתורת ממון מצות השבון אין כאן

בחמיה כלומר דודאי יש כאן מצות השבון וב"ד מכין אותו עד שתצא נפשו לקיים מצות השבה כבעל כל מצות עשה שכופין אותו עד שתצא נפשו ועיין כתובות (פ"ו ע"א) א"ל רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אמר לא ניחא לי דאיעבד מצוה מאי א"ל תנינא בד"א במצות ל"ת אבל במ"ע כגון שאומרין לו עשה סוכה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו וזה גומרין אפילו בפחות משו"פ.

והא דלא קשה הא פחות משו"פ מחיל וא"כ אין כאן השבון ואמאי מכין אותו עד שתצא נפשו ס"ל להרא"ש והר"מ ז"ל לחלק דדוקא הגוזל פחות משו"פ מתחילה שלא היה עליו חיוב השבון בשעת הגזילה ומעולם לא חל עליו חיוב מצות השבה אז אמרינן פמשו"פ מחיל איניש אבל פמשו"פ הבא מפרוטה ואלי או אפילו מפרוטה שהחזיר אליה כיון שנתחייב עליה השבון כשגזלה ונתחייב במצוה זו לא נפטר ממצוה זו של השבון עד שיחזיר הכל דהגם כשהחזיר פרוטה נפטר מדין ממון שכבר שלם הפרוטה ופחות משו"פ אין לו דין ממון אבל מ"מ לא נפטר ממצות השבון עד שיחזיר הכל והא דאמרו דעל פמשו"פ ליכא מצות השבה היינו כשלא גזל לכתחילה רק פמשו"פ שאז לא חל עליו מעולם מצות השבון אבל לאחר שחל עליו מצות השבה חייב להחזיר דלא הלך החיוב כל זמן שיש עליו איסור גזל דהמצוה הוא על הגזילה ולא על הממון וזה והשב את הגזילה וכיון דאלי פרוטה אלו אכתי גזילה היא אלו וחייב במצות השבה והבן ועיין כעין זה כתובות ל"ב ע"ב וסנהדרין פ"ה דאמר רב אמי אמר ר' יוחנן הכאה שאין בה שו"פ לוקה והכאה שיש שו"פ משלם ובתוס' שם ד"ה שלא השם שהרי עוקר גזילה מתחת ידו ודו"ק.

ולפי שהדבר לכאורה הוא חדש אקרעוה ומלאנוה שהוא מחלוקת הראשונים ז"ל דרבינו הבעה"מ ב"ק הנ"ל כתב וז"ל ה"ג לה והכי איתא בספרי ספרד אמרי גזילה אין כאן מצות השבה אין כאן כלומר שאין מצוה להשיב מאחר שאין גזילה בידו ובאידך גרסי' אע"פ שאין כאן גלות אין כאן ול"ג מצות גילות שהרי לא קיים מצות גלות ע"כ וכו' ובמלחמות שם כתב על הבעה"מ וז"ל ועוד ה"ג והכי איתא בספרי ספרד אמרי גזילה אין כאן מצות השבה אין כאן כלומר שאין מצוה להשיב מאחר שאין הגזילה בידו, אמר הכותב רבינו חננאל ז"ל פי' מצות השבה אין כאן שלא קיים מצות השבה שהרי לא השיב מה שגזל וכן כתב בה"ג ועיקר שהבעיא השניה אברתה מוכיח ע"כ.

והנה מפורש מחלוקת רבינו הבעה"מ ורבינו הגדול הבה"ג והר"ח והרמב"ן ז"ל שמסכימים לפי' הרמ"ה וכתב הרמב"ן שכן עיקר שלא קיים מצות השבה וזה שכתב הר"מ והרא"ש שכופין אותו לקיים המצוה כל זמן שלא יחזיר החצי פרוטה, וא"כ ע"כ הא דאמרו חצי פרוטה מוחל היינו כשגזל מתחילה חצי פרוטה שלא חל עליו לעולם מצות השבה.

ואולי יש לומר דבהא נמי פליגי אי קיי"ל כרב קטינא דהרא"ש נמי מודה דקיי"ל כרב קטינא אלא דלמסקנא דרב קטינא לא איתמר אלא בגזל פרוטה ואלי וגומרין על החצי לאחר שישבו הדיינין ומשום דס"ל דלא קיים ההשבון וכמו שאמרו בגמ' ב"ק להדיא אבל לדון על פחמשו"פ לכ"ע אין דנין אפילו בגמר והרמב"ם ודעימיה ס"ל דעל חצי פרוטה ליכא מצות השבה כלל וכבעה"מ ז"ל וא"כ ע"כ גומרין היינו דיני ממונות וכנ"ל והבן.

אלא דלכאורה עטמא בעי מ"ש בגוזל חצי פרוטה מתחילה אמרינן מחיל איניש וגוזל פרוטה ומחלה ושילם פרוטה הגם שאין עליו עוד דין ממון ואפ"ה אמרינן לא מחיל איניש ונראה דבאמת בהא תליא דמתחלת הקב"ה על בני ישראל שאם ח"ו עבר וגזל נתן להם תיקון על לאו והשב את הגזילה ואז יתוקן האיסור ולא עבר ולא יענש לאחר שהחזיר לו את הגזילה ובקש ממנו על הצער והאמנם התורה אמרה והשיב את הגזילה דוקא על גזילה שיש עליה דין ממון דאז יש מצוה להשיב את הגזילה אבל גזל פחות משו"פ דאין זה דין ממון לא אמרה תורה והשיב את הגזילה שהרי אין זה גזילה

אלא איסור גזילה או מטעם חצי שיעור שאסור מן התורה כמ"ש ה"ה פ"א מה"ג ה"ב או מטעם אחר וכמו שביארתי בזה מ"מ מצות עשה דוהשב לא חל על פמשו"פ ומעתה הגוזל פחות משו"פ יהיה חמור מגוזל פרוטה דהגוזל פרוטה או יותר נתנה לו תורה עשה לתקן הלאו להציל עצמו מן העונש והגוזל פחות משו"פ לא נתנה לו תורה תיקון על האיסור שליכא מצות השבון וא"כ ח"ו יענש הגוזל חצי פרוטה יותר מעל הגוזל פרוטה.

ואשר נראה דלכן ירדה תורה לסוף דעתו של אדם מישראל דפחות מפרוטה מחיל איניש וממילא לא יענש ואם ימצא מי שהוא שאומר שאינו מוחל והוא אכזר תקנו חז"ל שיהיה הפקר וממילא לא יענש ישראל עבורו והגם שאין ב"ד מפקירין ממון חבירו פחות מפרוטה לאו ממון הוא ומפקירין או משום שעשה שלא כהוגן שהיה אכזר ואינו מוחל מפקירין ממונו. אבל בגזל פרוטה ומעלה שהרי יש בידו לתקן גם החצי פרוטה ע"י השבון לא הפקירו ממונו ולכן שפיר חייב לקיים המצוה של והשיב ושפיר כופין אותו על זה ושפיר מובן החילוק.

אלא דלפ"ז נראה ליישב עוד קושיא אלימתא מה שמקשים על עצם דין אי ב"ד יושבין על פחות משו"פ והרי על פחות משו"פ מחיל איניש ואין כאן שום הו"א דישבו ב"ד שהרי אין כאן שום חיוב מצד הנוטל ובמה מספקא להו ונחלקו אבל כבר אמרתי במקום אחר דא"כ הא דאמרו בכל מקום נמי פחות משו"פ מחיל איניש היינו דוקא בגזל שאין לו תקנה אבל בעניני מתנה ומו"מ כל שאין כאן איסור ודאי לא מחיל איניש דפחות משו"פ נמי יכול ליתן לצדקה או כיוצא בזה עכ"פ שלו הוא אף שאין לו דין ממון לא הוי הפקר, ושפיר נחלקו אי יושבין הדיינין על פחות משו"פ והיינו כשהוא בדיני העולם ולא משום גזל.

ולאחר שבררנו כל זה מה מדוייקים בזה דברי רבינו המהר"ג רש"י שפי' אם הוזקקו לשו"פ בין תובע לנתבע והדברים צ"ע דודאי בין תובע לנתבע הוא אבל לפי הנ"ל דדבר גדול משמיענו דמיירי כאן בכסף שאינו של גזל אלא יש כאן תובע ונתבע על כסף של פרוטה דאז גומרין על חצי פרוטה אבל אם אין כאן תובע ונתבע והוא של גזל אין כאן השבון דליכא מצות השבה והבן כי קצרתי בזה והארכתי במקום אחר עיין בספרי משנ"ה ח"ח סי' רל"ה.

ידידכם לנצח דושה"ט ושכ"ת וי"ר שיזכו להיות גדולי התורה ומורי הוראה בישראל עדי יבא ינון החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעב

ראובן לקח שושבינו לדיין אי יכול שמעון לפוסלו

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

ובדבר שאלתו בראובן שתבע שמעון לדין והסכימו לזבל"א ושמעון לקח לעצמו דיין שהוא שושבינו וטען ראובן לפסלו היות כי הוא שושבינו ואוהב ושונא פסול להיות דיין.

ולפענ"ד נראה שאינו יכול לפוסלו דהרי קיי"ל אבי החתן ואבי הכלה מעידין זה לזה עיין רמב"ם פי"ג מהל' עדות והוא גמ' סנהדרין (דף כ"ח) אמר רב חסדא אבי החתן ואבי הכלה מעידין זה לזה ולא דמי להדדי אלא כאוכלא לדנא ע"ש. ועיין ש"ע ח"מ סי' ז' אסור לאדם לדון למי שהוא אוהבו אע"פ שאינו שושבינו ולא רעו אשר כנפשו משמע שושבינו אסור וכו' הג"ה ומיהו אם דנו דיניהם דין ויש אומרים דבשונאו ממש וכו' או אוהבו ממש דהיינו שושבינו ורעו באלו אין דיניהם דין (טור) כבר כתב הסמ"ע דהיינו כל ז' ימי המשתה וכן פרש"י ויש חולקין דרק יום ראשון ועיין פת"ש שם.

אלא דיש לעיין ממה שנמצא בהגהות מרדכי סנהדרין (דף כ"ג ע"ב מס' 46) כתב

בתשובת הגאון אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ואין כשרים לדון ואפילו הוא דיין קבוע יכול בעל דינו לומר אינו מקובל לי (ובהגה"ה שם וז"ל ובמהרי"ק שורש כ"א ענף ג' כתב שהם כשרים לדון זה את זה כשם שהם כשרים להעיד זה על זה ואין לסמוך עליו כי לא ראה דברי הגאון שכתב כאן שפסולים לדון זה את זה מדלא הביא דברי הגאון לסותרו ע"כ ע"ש) ועיין מרדכי לעיל שם סי' תרל"א דאוהב ושונא פסולין לדון לפי שאינו יכול לחפש בזכותו אבל להעיד כשר דלא נחשדו ישראל על כך להעיד שקר בעבור אהבה ושנאה ע"ד.

איברא דהרמ"א שם כתב דכל שאינו אוהבו או שונאו ממש מותר להיות לו דיין כשזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ולא הביא כלל הא תשובה וגם לא ההגה"ה הנ"ל ופלא ועיין פת"ש ריש סי' י"ג האמנם מלאתי בשו"ת הרדב"ז סי' תקל"ע שהאריך הרבה בהא הלכתא אם אבי החתן ואבי הכלה יכולין לדון זה את זה והביא דברי המרדכי וגם הביא דבס' תוקפ הדיינים סימן ל"ב כתב וז"ל אבי החתן ואבי הכלה כשרים להעיד זה לזה שהרי אין ביניהם שום קורבא כלל וכו' אלא שאינו כשר לדונו אלא א"כ הי' דיין קבוע אבל אם לא היה דיין קבוע יכול בעל דינו לומר אעפ"י שכשר אתה מה"ת איני רוצה לדון לפניך שלא מנתה התורה עלי לדיין בה"מ בתש' שאלה מהרי"ף ז"ל ע"כ.

וביאר הרדב"ז דמה שכתב מהרי"ף דוקא אם היה דיין קבוע אבל בזבל"א מותר דאם הוא חושש שהוא אוהבו יברור גם הוא אוהבו כאשר כתב מהרי"ק שורש כ"א וסיים ואע"פ שני הגאונים הסכימו שאם לא היה דיין קבוע פסול יש לדחות דדילמא לא אמרוהו בזמן שזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכיון דאיכא לאחויי לא תפסינן מדבריהם אלא מה שהוא מפורש מדברים ומוסכמים עכ"פ דעתיה דלהיות בורר שושבינן מותר ואינו יכול לפוסלו ע"ש.

ומיהו אם רואה הנברר דלא ניחא ליה להבעל דין השני מהיות טוב שבעצמו ימנע עצמו מלהיות אפילו בזבל"א היכא דאיכא לזות שפתים ולמ"ל ליכנס בזה וכדאמר רבא כד הוה נפיק לדינא (יומא פ"ו) בלבו נפשיה לקטלא נפיק ולואי שתהא ביאה כיציאה כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעג

לבחור מועמד לממשלה שודאי יעשה דברים נגד התורה

מע"כ הב' הח' צ"מ וכו' אלימלך שפירא הי"ו ווענס אראנג נ"ז.

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו עוד בענין מה שראה מאמר בדבר בחירות לשרי הממשלה פה באהרה"ב וכתב בעל המאמר הנ"ל שאפילו המועמד שיבחר בו יעשה דברים שהם כנגד התורה מכל מקום מותר לבחור בו ואין מקום לאסור לבחור בשום מועמד ומע' יש לו טענות על שיטתו ולא מסכים לא לטענותיו ולא לסברתו ובקש ממני לגלות לו דעתי בענין הבחירות שהוא עומד על הפרק בכל שעה.

אהובי ידידי דבר קשה שאל כי באמת הדבר הזה מסובך מאד וקשה להגיד בו דבר ברור ממני מפני כמה טעמים. א) שהרי בני נח ג"כ חייבים עכ"פ בז' מצות שלהם ובתש' הרמ"א ז"ל סי' י' האריך הרבה במה שב"נ נצטוו על הדיינים אם הוא בדיני תורה או במה שחקקו לעצמן ומיהו עכ"פ פשוט דנתחייבו בדיינים לכ"ע וב"נ נהרג על הגזל ונתחייבו בשפיכת דמים ונהרג על העוברין כמבואר ברמב"ם והוא בש"ס סנהדרין נ"ח נ"ט ועוד ועיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים, עוד מבואר בש"ס וברמב"ם הנ"ל דב"נ נדון בעד אחד ודיין אחד וע"פ קרוב ואפילו ע"פ הודאת עצמו אך לא ע"פ אשה, ואשה אסורה לדון להם כמו שאשה לא הוית דיין ועד בישראל ואין חלוק בזה בין ישראל לעכו"ם.

וז"ל החינוך מצוה כ"ו וכן החילוקין שבין ישראל לעכו"ם בענין המצוה המוטלת על הכל שישראל יתחייב לעולם בלא עדים ובלא התראה ושאר אומות א"צ התראה לפי שאין חלוק בהם בין שוגג למזיד, וכן יתחייבו ג"כ בהודאת פיהם משא"כ בישראל שצריך עדים ועוד יש חלוק אחר כי העכו"ם בעברם על כל אחד ממצותן יתחייבו לעולם מיתה וזהו שאמרו ז"ל אזהרתן זו מיתתן וכו' ועיין תכ"ל סי' פ"ד ושו"ת ח"ס ח"ו סי' י"ד ובספרינו משנה הלכות ח"ו סי' רנ"ה ודברי המנ"ח צ"ע ודו"ק. ולפ"ז כל הנבחרים כיון שאין שומרין הז"מ שלהם וחוקקין חוקים ומשפטים בל ידועים ע"פ הז"מ שלהם א"כ לעולם עוברין על לפני עור בזה שבוחרין באנשים כאלו וא"כ אפילו בעכו"ם נמי כן וכ"ש בישראל שהוא מומר.

סימן שעד

עוד להנ"ל

המשתתף בבחירות אם הוא נכנס באחריות על מעשה הנבחר

ועל דבר שאלתו אי הבוחר בבחירות לממשלה יש לו חלק אחריות מפעולותיו של הנבחר.

דע כי שבמה שהוא משתתף בבחירות נראה כהוא מתחבר ונעשה חלק מכל הפעולות והמדיניות והמדינה ונעשה חלק מהם ומהמונם וכאשר המועמדים והממשלה טוענים שכל אזרח במדינה הוא חלק מן הכלל ומן הפרט מהמדינה וע"י הבחירות מראה בזה ההתחייבות כלפי המדינה כולה והוא אזרח טוב ונעשה חבר לכלם והרי עלינו לקיים בכל מה שאפשר להבדיל מהם וכמ"ש ואבדיל אתכם מכל העמים להיות לי ואתם תהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש ולא להיות חלק מהעמים ואפילו בהיותם בארץ אויביהם ואדרבה בארץ העמים צריך הרחקה יותר שלא להתקרב עליהם וח"ו להתערב עמהם ופוק חזי בעונ"ה מה עלתה להם ולזרעם אחריהם שכמעט ח"ו נמחה זכר של שונאיהם של ישראל ע"י ההתבוללת ביניהם והכל ע"י ההתקרבות לכל מה שלהם.

ומיהו לאידך גיסא הרי היו נוהגים גם בערי אייראפע לבחור והשתדלו והשתתפו בבחירות גאוני הדור וצדיקים, גם אם לא נגד הכל יש לחוש משום איבה שחששו לזה הרבה ובפרט במדינה אשר לפי הערך הוא נותנת חופש לכל ישראל והוא בכלל מלכות של חסד לפי מה שהוא בזמן הזה ולכן צריך לעשות הכל להחזיק המעמד כפי צורך השעה והזמן, וא"כ אין בזה כבר ענין לדון על הכלל כלו אלא הכל לפי המקום והזמן ולבחור הרע במיעוטו, והדבר תלוי בכל מעמד ומעמד שהוקבעו לבחור ע"פ חוקי הממשלה בדרך גדר שמי שהוא חולה שיש בו סכנה ביוה"כ מאכילין אותו הקל הקל והכ"נ אם יש לפנינו שתי מעמדים יש לשקול ביניהם ולבחור הרע במיעוטו, אבל ודאי אם יש מעמד שילך בדרכי התורה הוא קודם לאינו הולך בדרכי התורה, וכן מי שעובר אדרבנן ולא אדאורייתא וכיוצא בו, וכאמור דבר כזה באמת לגדולי הדור נאמרה להבחין ולכן במדינות יורפע היו באמת קובעין בזה גדולי ישראל האיך ובמה לנהוג, וצריך לדון בזה לפי צורך השעה ועת לעשות לה' והכל לש"ש שלאו כל אדם יכול לדון בזה.

ובאמת כי לאידך גיסא אם לא ילך ולא ישתתף בבחירות אולי עי"ז יבחר אדם איש משחית גרע מזה שמע"כ היה חושב להצביע בעדו ונמצא כאן ענין של יבחור הרע במיעוטו וכמ"ש בגמ' סוטה זמרי נשי ועמו גברי וכו' ופריך מאי נפ"מ לבטל זה מפני זה כלומר דתרוייהו אינם טובים. מ"מ יבחר הרע במיעוטו ומבטל הגרוע מזה וכעין זה מצינו ברבינו הקדוש שנתן ממון מתחילה שלא להקריב קרבן ביום אדם ואח"כ עוד ועוד עד שיבטל לגמרי והבן ולכן צריך לעשות שאלת חכם בדברים אלו ולא לפסוק לעצמו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעה

דיין אסור לו לישב בב"ד בקלות ראש

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח וכו' הי"ז

אחדשכ"ת בידידות.

על דבר אשר ראית דיין שבאמצע הטענות היה אוכל אגוזים לוזים והיה מכה על השלחן עם קופסה לשברם אם זה דרך כבוד לדיין שהוא משתתף בב"ד.

והנה אהובי ידידי מאד אני מצטער על הירידה ירידה בעוה"ר בעולם הדיינות והרבנית וכמעט ח"ו מטה ידינו וזה לשון הטור ח"מ (סי' ח') וכל ב"ד מישראל שהוא הגון שכינה עמהם לפיכך צריכין הדיינים לישב באימה וביראה ובעטיפה ובכובד ראש ואסור להקל ראש ולישב לספר בדבר בטלה אלא בדברי תורה ובחכמה עכ"ל וכתב השלה"ק במס' ר"ה עמוד הדין וז"ל ומכ"ש שאסור לספר בדברי שחוק או לטעום לאכול ולשתות מאומה זה הכלל בכל הדברים שמוזהרים שלא לעשות בעת שמתפללין התפילה וצריך להתפלל באימה וביראה כן מוזהר כשיושב בדין ולא כמו שראיתי בעוה"ר מנהג איזה דיינים ואף שדנין דין אמת מ"מ כשמפסיקין בטעימת איזה מאכל או משקה או באיזה ספור דברים הרי מסלקין את השכינה מעלמא עכל"ה ע"ש.

ולפענ"ד ראי' מגמ' שבת דף י' רב חסדא ורב הונא הוו יתבי בדינא כולי יומא הוה קא חלש ליבייהו תנא להו רב חייא בר רב מדפתי ויעמד העם וגו' וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ועיין רש"י ד"ה תנא להו בפי' שני ול"נ וכו' חלש ליבייהו לשון תענית הוא שלא סעדו כל היום תנא להו וכו' ולכאורה למה לא אכלו בדינייהו וע"כ שבשעת דין אין לאכול ואינו ראוי לדיין הגון לבזות עצמו שם בפני הבעלי דינים.

ידי"נ דושה"ט המצטער על עלבון התורה המצפה להרמת בהרם קרן עמו ישראל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעו

אי מותר לשחד שופט עכו"ם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ז

אחדשה"ט.

אם יש היתר לישראל ליתן שוחד לשופט עכו"ם להטות משפט.

תשובה פשוט דהוא איסור גמור דב"נ מצוה על הדינים והנותן שוחד לשופט עכו"ם עובר בל"ת על שמכשילו והלוקח עובר (עיין ח"מ סי' ע' ס"ב) ועיין רמב"ן עה"ת פ' וישלח באנשי שכם, וא"כ תרתי רעות עשה חדא שעבר על לפנ"ע שמביאו לחיוב מיתה כשמטה משפט שהוא מצוה על הדינין והשנית שמוציא מחבירו דבר שלא כדין והו"ל בכלל גזל.

ומיהו היכי שהשופט עכו"ם הוא מטה המשפט ויודע הישראל שהדין עמו ואין השופט רוצה לפסוק כדינא אז מותר ומצוה לשחדו שיוציא הדין לאמתו ועוד שיציל את העכו"ם מלעבור על ז' מצות שלו של הטית משפט ואם הוא בדיני נפשות שרצו ח"ו לדון את ישראל שאין להם שום כח ורשות להרוג את ישראל שאפילו ב"ד ישראל בזה"ז אין כחם יפה על זה רק סנהדרין סמוכין וא"כ הכל שלא כדין מצוה לשוחדם וזה בכלל פדיון שבוים וכבר האריכו בזה האו"י סי' קל"ו והח"ס בשו"ת ח"ו סי' י"ד ועיין גיטין כ"ח ע"ב היוצא ליהרג. ועיין עוד מש"כ התומים (ח"מ סי' ע') ובפת"ש יו"ד סי' קנ"א וסי' ק"ס.

ודע דבלמדי בישיבה באחד השיעורים נפל בלבי מילתא חדתא דישראל שהובא לפני שופט עכו"ם מותר לו ליתן שוחד ואינו עובר בלא כלום דנלפענ"ד פשוט דהתורה לא אמרה לא תקח שוחד אלא מי שהוא דיין אבל מי שאינו ראוי להיות דיין ועומד בחזקה ודן ומשחדו אין זה דין של שוחד אלא מציל עצמו מפני הארי וכל אשר לו יתן בעד נפשו.

והנה פשוט דעכו"ם אינו ראוי להיות דיין ולשפוט לישראל ואין לו כלל דין דיין לגבי ישראל דוקא עכו"ם שדן את העכו"ם חבירו יש לו דין שופט אם עושה כפי חוקי המלכות והדיינים ואם עבר עכו"ם אחד ומשחדו עובר על מכשל שמסלף את הדין או אפילו בא ישראל ומשחדו לטובת העכו"ם זה לעומת זה עובר, אבל עכו"ם הדן את ישראל בע"כ של ישראל ליכא דין שופט כלל ולא דין דיין ולא זאת אלא אפילו שני בני ישראל שבאו בעצמם וברצונם הטוב לפני דייהם מ"מ כיון דאין עכו"ם דן את ישראל א"כ אין לו דין שופט ודיין וליכא כאן לפנ"ע כלל כנלפענ"ד והוא דבר חדש והבן. ולפ"ז שפיר מיושב קושית החוו"י ומרן החת"ס ודו"ק כי זה לפענ"ד ברור ונכון בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעו

פשרה שיש בה כמה ספקות

אור לי"ג ניסן התשל"ס בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפו' מרביץ תורה לרבים כג"ת מוה"ר משה דוד שטיינווארצעל (שליט"א) זצ"ל, ר"מ דישיבת עץ חיים באבוב ורב בקהלה בפלעטבוש בנ"י

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

בדבר הדו"ד שהליט לפני בראובן שהלך לחכם אחד ואיים עליו בפני הלד השני שמבזה את המאים ושאין לו מנוחה הנפטר בג"ע וכיו"ב ולריך לזרקו החולה עד שלא הי' יכול לו מפני הבזיונות, והסכים לשמוע מה שיש לו לחוות דעתו, וגם לא עשו שטרי ברורין הנהוג ולא חתמו על שום דבר בכתב. אי כה"ג הפשרה הוה פשרה.

הנה כפי הנראה דברים יש בגוי אם הכל אמת כפי הרב הגאון שליט"א וגם הבטיח לו שיקבל עליו ואז יקבל יותר הרבה ממה שיפיים ע"י עלמו ודבר זה בעלמו כבר ענין של חשש כי האיך יכול הדיין להבטיח להלד קודם שישמע הטענות, ואם הבטיחו והרי לא עשה כפי הבטחתו שהרי לו נתן לו יותר ממה שהוא הי' מפשר לפי דעתו א"כ גם בזה יש ענין של השלי'. אמנם לבר מן דין הנה מפורש ברמ"א חו"מ סי' י"ב ס"ז דיש אומרים כשמקבלין קנין על הפשרה לריך להקנות לו החפץ שלא יהא קנין דברים והוא מהמרדכי. והגם שרבותינו האחרונים פלפלו בדבריו ז"ל ורלו להשוות דבריו עם פסקו בסי' קל"ה ס"ה עיין בית שלמה חו"מ סי' ה' ובאו"ת סי' כ"ב סק"ז. ומיהו בספר דברי משפטים (אויערבאך) הובא בקובץ הפוסקים דף ר"ה מיישב דברי הרמ"א דבפשרה שתלוי בדעת הבולע כו"ע מודו דלריך להקנות החפץ שלא יהא קנין דברים.

והנה בנידון דידן כפי דברי הרה"ג מוהרמ"ד שליט"א אמר לו בפי' שהוא אינו עושה פשרה קרוב לדין וכיו"ב אלא רולה לפסוק ע"פ חוות דעתו, א"כ כה"ג לכאורה פשוט דכו"ע מודי דכל שלא הקנה החפץ או התחייבות הלריך לזה אין בקנין כלום; ויכול ראובן לילך לב"ד אחר ולטעון לפניהם טענותיו.

עוד טען ראובן לפי הגדת הגרמ"ד זלל"ה שאחר ששמע מהם הטענות ביקש מהרב המפשר שיקח לו זמן מה יום או יומיים לחשוב את כל הענין, השיב לו שהוא כבר חשב הרבה בענין זה, ואם הוא אמת הוא פלא שא"כ שמע טענותיהם קודם ששמע ממנו והוא טענה גדולה.

עכ"פ לפי דברי ראובן הנ"ל אם אמת כדבריו לפענ"ד מה שאין בידי לברר, כי שמוע בין אחיכם כתיב ואין אני רואה ח"ו לפסוק בדבר בלתי שמוע בין שניהם. אבל אם האמת כדבריו ויוכל לברר דברים, אז אני רואה בזה תמיה גדולה ואין חיוב על ראובן לקבל הוו"ד החכם המפשר ובפרט שיש לו גם מיגו קלא כיון דאין כאן שטרי בירורין הי' יכול לומר שלא קיבל קנין כלל, וגם יש לו טענה דכל מקום שהקבלת קנין רק שלא יחזרו בהם גם הבית שלמה כתב דנראה דלא הו"ל רק קנין דברים כנלפענ"ד.

ולסיומא דמילתא היות כי שמוע בין אחיכם כתיב, ולכן הנני מתנה בזה שנית שאני כתבתי הדברים רק לפי דברי הגרמ"ד שליט"א, שאומר ראובן שאם יתבררו דבריו או עד שיתבררו דבריו או שיתבררו שלא כדבריו ואז עליו לקיים ההוו"ד, אבל עד שלא יתבררו שלא כדבריו לפענ"ד ליכא חיוב עליו לקיים ההוו"ד.

ועז"ז בעה"ח ליל י"ג ניסן התשל"ס בנ"י יצו"א פה ברוקלין נ"י.

מנשה הקטן

סימן שעה

אם הבעלי דינים טוענים שחוששין שהב"ד יעוותו הדין

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' שליט"א

אחדשה"ט.

בנדון אם אחד או תרוייהו מבעלי דינין טוענין שחוששין שהב"ד לא ידון בצדק (אשר לדאבונינו מצוי בארה"ב דבר כזה ואין זה טענת דיחוי) האם יש במצב כזה היתר לדון בערכאות.

ולפענ"ד הוי לנו שבאנו לידי מצב כזה שאפילו יחשבו שדייני עכו"ם ידונו יותר בצדק מדייני ישראל ועל זה ידוו לבבות השומעים האיך יעלה על הדעת דבר כזה הגם כי בעוונ"ה ידעתי וגם ידעתי יותר ויותר מהעוולות הנעשות בעונ"ה על ספסל היושר ועל חשבון של תורה שאינו לא דין ולא תורה אלא סילוף ועיווי הדין הן מצד שיושבין לדון והם מעמי הארץ שלא למדו ח"מ ולא שנו והם בכלל רועי בקר והם מצד דברים אחרים ואם חש לב"ד ח"ו טועים או יותר אשר ליבא לפומי לא גליא ועתידים הם ליתן את הדין מזה אבל כי יחשוב שהערכאות אשר עליהם נאמר אשר פיהם דבר שוא הם ידונו בצדק והם יקיימו בצדק תשפוט ואינו לא יודעים שהם מקור השקר ואדרבה המה יעלו בהוצאות גדולות לשניהם והעו"ד יפשרו ביניהם כפי רצונם כידוע שרוב פעמים העו"ד עם השופט מחלקין ביניהם ומה נאמר כי בעונ"ה בדור תהפוכות התחילו לחשוב שהגוים הם ח"ו השופטים בצדק מה שידוע בכל הדורות היפוך, עיין שבת קט"ז ע"ב אימא שלום דביתהו דר"א אחתיה דר"ג הואי הוה ההוא פילוסופא בשבבותיה דהוה שקיל שמא דלא מקבל שוחדא וכו' ע"ש.

ומיהו באמת כי אין זו טענה כלל כי אם אינו רוצה ללכת לב"ד זה ילך לב"ד אחר וח"ו להטיל דופי בכל ב"ד וחכמי ישראל והא גופי' הוא אפקרותא יתירא וודאי כי ימצאו אנשים כשרים ת"ח ישרים ולא אפסו בעלי אמנה, וגם אם לא יסכימו על ב"ד מיוחד עכ"פ יש בידם לדון בזבל"א היינו שאחד יברור לו דיין אחד וחבירו הבעה"ד בורר לו דיין אחד ואלו שני הדיינים בוררים להם דיין שלישי, עיין רמב"ם רפ"ז מהל' סנהדרין ועיין טוש"ע חו"מ סי' י"ג ס"א ואם ב' הדיינים שבררו לעולם הם קרובים זה לזה יכול הנתבע להכריח את התובע לברור לו אחר שידו על העליונה עיין שו"ת רמ"א סי' ק"ד ועיין גהש"ם רפ"ג סנהדרין ועכ"פ ח"ו זה גרע מהראשון דמי שהולך בערכאות ואינו מטיל דופי בדייני ישראל עכ"פ ממילא מחלל השם ח"ו שמחשיב שופטי עכו"ם כדייני ישראל להבדיל אבל ההולך לערכאות עכו"ם מטעם שח"ו דיני ישראל מעוותין את הדין ולא העכו"ם א"כ הרי זה לבד

שמייקר עכו"ם הרי הוא מבזה דייני ישראל ומוציא שם רע עליהם וחטאתו כפולה וזה פשוט מאד.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שעט

הקונה חפץ מעכו"ם מתי יכול לחזור

אלול תשמ"ה
מע"כ בנות יעקב כו'

ובדבר מי שקנה מעכו"ם חפץ בדברים בעלמא ולא נתן לו כסף וגם לא משך החפץ אי יכול לחזור בו בלי שום טעם או יש בו משום מחוסרי אמנה אם חוזר מדיבורו.

ולפענ"ד הוא גמ' מפורשת בכורות י"ג ע"ב מאי יחזור יחזור בדברים קסבר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה והני מילי ישראל מישראל דקיומו בדבורייהו אבל ישראל מעו"כ דאינהו לא קיימי בדבורייהו לא ועיין ב"ק ל"ח ע"א בשור של עכו"ם שנגח שור של ישראל ומש"כ שם על הגליון בשם המאירי ועיין ח"מ סי' י"ד ס"ז, ופשוט, דכל זה אי ליכא בזה חילול השם אבל אם יש חילול השם ח"ו אז ודאי ח"ו להקל, וגם זה פשוט.

בברכה וכט"ס בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שפ

בדין מסרב לדין

ב"ה ד"ך לחודש הגאולה התשל"א ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר יד"א וו"ח נו"נ וכו' כש"ת הרב משה שליט"א, פאר ראקאווי נ.י.

אחדש"ת.

בדבר בקשתו לחוות דעתי כדת מה לעשות באחד שהזמינו לד"ת לפני כעשר חדשים ע"י ב"ד של איגוד הרבנים, והמוזמן מסרב לבוא לד"ת בכל מיני אמתלאות ותירוצים, ונשיא הב"ד אומר שאין בידו לכופו לבוא לדין וגם אינם רוצין להוציא עליו סירוב בי"ד, ועי"ז רוצה לדעת כדת מה לעשות ומה הדין של מסרב לד"ת.

הנה אהובי ידידי בדברים שבין אדם לחבירו שמוע בין אחיכם כתיב וא"א לכתוב דברים בע"פ כי אדם קרוב אצל עצמו וכל אחד אומר הצדק אתי וודאי כל זמן שלא קיבל סירוב מב"ד על אותו האדם אין לדונו כמסרב לדין רק אחר ג' הזמנות וסירוב, גם כי כפי שכתב יש לו אמתלאות ותירוצים שאינו הולך לד"ת אבל אינו מסרב וזה ככר על הב"ד לברר אם התירוצים הם אמתיים או רק לדחות, ולכן אין בידי לכתוב בזה יותר בלתי ידיעה ובלתי שמוע מן הב"ד בזה דעתם. ולפעמים אדם מסרב לבוא לב"ד שהוא חושב שקטן ממנו אולי כדאי לקרותו לב"ד אחר כגון אגודת הרבנים או שאר מקומות. (ועיין עש"ע ח"מ סי' י"ד) דיני בעלי דינים ודיינים אמנם כאמור אין אני יודע הפרטים ולא אוכל לכתוב בזה כלל. ומיהו אם הב"ד יפנו אלי בענין זה אז ודאי לכבוד הב"ד אכתוב להם מה שנלפענ"ד.

והשי"ת שמו ישפות שלום עליכם ועל כל ישראל ויזכה להרבות פעלים לתורה ויראה כאוות נפשו ונפש ידידו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפא

נכון לדיין שיגיד להחייב טעם מהיכן דן

כ"ח לחודש הרחמים התשד"מ
כבוד הרב הגאון וו"ח כש"ת הי"ו

אחדשה"ט וש"ת.

על דבר שאלתו ברב שלא רצה לומר הטעם בשביל מה חייבו בדין אי יש חיוב על הדיין לומר הטעם.

ולפענ"ד זה כמה פעמים נשאלתי לזה ומעיקר דינא ליכא חיובא על הדיין להסביר טעמו ומיהו ודאי דבר טוב הוא לדיין להסביר טעמו ויש בזה גם משום והייתם נקיים מה' ומישראל שכשנותן טעם לדבר אז הבע"ד מבין ומקבל על עצמו מלבד שאפשר גם ע"י שיתן טעם לפעמים יראה הבע"ד שטעה ויעמידו על האמת ויגלל מחשש עיוות הדין וגזל ושבועת שוא ח"ו וגם כי הדבר מביא לידי שלום.

וז"ל השלה"ק מס' ר"ה עמוד הדין מדה טובה הוא שהדיין יגיד להחייב טעם הדבר למה מחייבו ויסביר לו הענין אף במקום שמלד דינא פטור הוא לומר מאיזה טעם דן כמוזכר בטור ובב"י ובש"ע ח"מ סי' י"ד ומה טוב ויפה הוא שיוצא מלב החייב החשד שחושד שעשו לו שלא כדין וגם אם אין יודע טעם הדבר הולך בפחי נפש והתורה אמרה איש על מקומו יבא בשלום וכן הי' נוהג כבוד אבא מורי ז"ל ה"ה ודרך הלצה הי' אבא מורי ז"ל ה"ה אומר על מה שאמרו מאן דאזל מבי דיינא ליזמר וליזל כלומר מצוה לדיין שיראה שלא ילך בפחי נפש רק שיזמר ויזיל וזה יהי' בהתודע לו טעם הפסק אז יהי' מרוצה ע"כ.

ושבא אני מה ששמעתי מנהג דייני א"י שעל כל פסק בין אדם לחבירו חייבים ליתן בכתב טעם מהיכן פסקו כן ותע"ב.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפב

נשיא ות"ח הבאין לדין איזה מהם קודם

אך לחודש השמחה יומא דהילולא של הגה"ק מוהר"א דע"א, התשמ"ח בנ"י יצו"א מע"כ ידיד"נ אהובי רחומאי צמ"ס משה שפיר קאמר נתן אמרי שפר כו' ת"ת חוב"ם פאר היחס הרה"ג כש"ת מוה"ר נתן הלוי יונגרייז שליט"א נכר לאדמו"ר מוהריא"ך הי"ד קרית אונגוואר ירושלים ת"ו.

אחדשכת"ר.

בדבר ספיקתו בדין דמקדימין ת"ח ונשיא שאם באו שניהם לדין אי הא דנשיא ות"ח קודם הוא שאכן דינן כאלו הנשיא בא קודם ולכן דינן אותו קודם או דילמא אין הדין כאלו הוא בא קודם אלא אפילו בא לאחר כך דינא הוא להקדימו ונפ"מ היכא דבא נשיא מאוחר והקדימוהו הב"ד לדינו וקודם שהתחילו בדינו העבירו אותו מנשיאתו או שבעצמו עבר ולא רצה להמשיך עוד אם דינו הוא כאלו בא קודם אז ממילא חייבים להמשיך בדינו ואי רק דין קדימה ליה א"כ כיון שעבר מנשיאתו אין מקדמין ליה.

ולפענ"ד נראה פשוט דהוא מדין כבוד הנשיא ולא דינן ליה כאלו בא קודם וקלא רמיה מרב ענן (כתובות ק"ה ע"ב) דאייתי ליה האי גברא כנתא דגילדני וכו' ופסל עלמיה ליה לדינא ושדריה לרב נחמן ושלח ליה לר"נ נידייניה מר להאי גברא דאנא ענן פסילנא ליה לדינא אמר מדשלח לי הכי ש"מ קריביה הוא הוה קאים דינא דיתמי קמיה אמר האי עשה והאי עשה דכבוד התורה עדיף סלקיה לדינא דיתמי ואחתיה לדיניה וכו' ומבואר דמשום עשה

דכבוד התורה הוא וכן נמי לגבי ת"ח ונשיא אין זה כאלו בא קודם אלא דינא הוא דכבודו עדיף וקלא נראה סברא שהוא דומה להא דאמרו תדיר ומקודש מקודש קודם לא משום שבא קודם אלא דינו קודם לתדיר מחמת החשיבות והכ"נ כן הוא וגבי נשיא יש עוד טעם משום שהוא כבוד הצבור ובת"ח הוא עשה דכבוד התורה שאפילו באשת חבר דינא הכי ועיין תוס' שבועות ל' ע"ב ד"ה אפרת עלי בר אווזא וע"ש בתוס' ד"ה עשה דכבוד תורה דמספקא להו אי כבוד המלך עדיף מכבוד ת"ח וכעין זה אמרו מלך נכנס תחלה ועוד כנלפענ"ד.

בברכה וכ"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפג

בהא דמוסרין לו שני ת"ח

מע"כ ידידי הרה"ג נר"נ חוב"ס בנש"ק כש"ת מוה"ר פרץ טוביה דייטש שליט"א רב דק"ק חליסה חיפה

אחדשכ"ת בידידות.

וע"ד הלכה אשר השיב להבעה"ב בענין למה אמרו (מכות פ"ב מ"ה) ומוסרין לו שני ת"ח דוקא ולא שאר אנשים, ותירץ לו בדרך אגדה שישפיעו יותר על גואל הדם, נכון הוא בדרך אגדה.

ולפענ"ד י"ל לפמ"ש הרמב"ם (פ"ה מהל' רוצח ה"ז) בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין אותו משם כו' כשמשיבין אותו מוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו גואל הדם ואומר להם אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים בשוגג בא לו מעשה לידו. ע"כ נראה דבחזרתו אם פגעו גואל הדם אין נהרג עליו אלא מדברים אליו שלא יהרגנו, וכ"כ החזו"א ז"ל (חו"מ סי' י"ז) דבחזירתו אחר שנגמר דינו לגלות אין ת"ח רשאין להצילו מיד גואל הדם אלא שמדברים אליו דברי בקשה מה שעולים על הדעת. וא"כ בעינן דוקא ת"ח, דע"ה לא ידעו מזה הדין ואם יעמוד עליהם גואל הדם וירצה להרוג את הרוצח בשגגה יהרגוהו שיסברו שלכן הם נשלחין להצילו מיד גואל הדם בכל אופן, ולכן בעינן ת"ח שידעו ההלכה אתי יצילו ואתי לא יצילו ובאיזה אופן וק"ל.

בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפד

אסור לומר לחבירו שהדיין פסק שלא כדין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר אשר שאלת אשר בעוה"ר נהגו שאם אחד פסק את הדין ובא אצל חבירו ורוצה להשפילו אומר לו הדיין עשה לך שלא כדין אי יש בזה איזה איסור.

ולפענ"ד פשוט דיש בזה איסור ומשנה מפורשת הוא סנהדרין כ"ט ע"א ומניין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבים אבל מה אעשה שחביריי רבו עלי ע"ז נאמר הולך רכיל ומגלה סוד ועיין טוש"ע ח"מ סי' י"ט ס"א ועיין ש"ך שם סק"ב כ' מהרש"א שעיין בלאוין ע' גם בכלל לאו זה דלא תלך רכיל שלא יאמר א' לנדון הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך כדאמרינן בהגוזל גבי מגרמותא וכו' והביאו הב"ח ע"ש ועוד דעובר על בזיון ת"ח ואם זה אינו אמת גם מדבר שקר תרחק וגם משום מטיל שנאה בין ישראל היפוך מאוהב שלום ורודף שלום ולפעמים גם על לה"ר ואם זה הנדון הולך ומספר לאחרים ג"כ גורם ללה"ר ברבים, ומלבין פני חבירו ומתכבד בקלון חבירו וגם עי"ז משפיל כבוד הב"ד בכלל שח"ו מדברים דייני ישראל כלל ומיקרים האלילים ח"ו.

ובשלה"ק מס' ר"ה עמוד הדין וז"ל כתב מהר"א שטיין בביאורו על הסמ"ג הא דדרשינן מפסוק לא תשא שמע שוא בשבועות ובסנהדרין דאסור לדיין שישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו כתב מהר"א הנ"ל וז"ל וגם בכלל לאו זה שלא יאמר אחד להנדון הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך כדאמרינן בהגוזל קמא בהאי מגרומתא דאתא לקמיה דרב עכ"ל, ולכן פשוט דשומר נפשו ירחק מהם.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפה

אי מותר להחמיר על רבים במה שהקילו אבותינו

ב' לסדר ויאמן העם התש"ג בב"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג ח"ח חוב"ט גאה חריף ומקיים ברקאי כו' כש"ת מוה"ר יצחק גאלדבערגער שליט"א, ר"מ בוויליאמסבורג.

אחדשכ"ת בידידות.

את קסתי נחתי בדבר ששאל בשם כמה לומדים ת"ח שאמרו להחמיר על דברים מה שלא החמירו עד עכשיו בהם מה חסרון יש בזה להחמיר והגם שאמרתי לו בע"פ קצת דברים מ"מ כיון שבקש מקורות לזה הנני להעתיק כמה מקומות מדברים בענין זה ובין יבון אשר לפניו.

והנה בתורה כתיב לא תוסיפו ולא תגרעו ודרשו ז"ל לא תוסיפו בשביל שלא תגרעו ובגמ' (סנהדרין כ"ט ע"א) אמר חזקיה מנין שכל המוסיף גורע שנאמר אמר אלקים לא תאכלו ולא תגעו בו, ובזוה"ק פ' משפטים (דף קכ"ד) תאנא ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא תוסף על אורייתא ולא תגרע מיניה. רבי חייא אמר ושם אלהים אחרים דא מאן דיתעסק בספרין אחרנין דלא מסיטרא דאורייתא לא ישמע על פיך דאסיר אפילו לאדכרא לו ולמילף מינייהו טעמא כ"ש על אורייתא ע"כ. (ופלא שמבואר מדברי הזוה"ק שמי שלומד בספרים אחרים וכ"ש ספרי עכו"ם עובר על שם אלהים אחרים ואפילו להזכיר אסור ואולי עובר גם על בל תוסיף ובל תגרע שמוסיף הבל וגורע לימוד התורה).

וכתב רבינו מנחם הבבלי ז"ל משל על דבר השלם ככדור שהוא שלם והוא עגול בתכלית השלמות אם מוסיף עליו במקום אחד נחסר שלמותו שהרי יצא מלהיות עגול והתוספה במקום אחד הוא גרעון מהשלמות הגם שנתוסף חלק על הכדור אבל נחסר העגול והמכוון בזה ולכן אם רוצה להחזיר הכדור ליושנה אז צריך לחטוט בתוך הכדור כגודל החלק שהוסיף ולהוציא מהכדור ולהכניס תחתיו מה שהוסיף נמצא התוספה גרמה גרעון וז"ש ז"ל לא תוסיפו ולא תגרעו ודרשו ז"ל בשביל שלא תגרעו שהרי תורת ה' תמימה הוא משיבת נפש וכל שמוסיף בה אפילו חומרא הרי הוא גורע מהשלמות כאלו התורה אינה בתכלית השלמות ובע"כ יגרע במקום אחר. וכבר ראיתי מה שכתב דהיינו טעמא דכל המוסיף גורע דכיון שיראה האדם שבידו להוסיף יאמין כי מה שקבוע בתורה אין זה לעיכובא דוקא ולכן לפעמים ירשה לעצמו לגרוע כמו שלפעמים מוסיף מדעתו וכעין טענת הנחש לחוה כמבואר בפוסקים.

ורבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ששאלו אותו אי מותר להוסיף על ב' בדי ערבות ועל ג' בדי ההדס וכתב שלא מצא מקום לאיסור אבל לא ראה כן נהגו ולא מלאו לבו שמא יש בו בל תוסיף. ולקמן אכתוב בזה דברי רבינו הש"ך בכללי' או"ה, והארכתי בזה במקום אחר. ואפילו על גזירות ומצות דרבנן שאלו הראשונים ז"ל אמאי לא הוי בכלל לא תוסיפו.

וז"ל הרמב"ן עה"ת פ' ואתחנן על מצוה דלא תוסיפו דאפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם עובר בלאו וכך אמרו לענין מקרא מגילה מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא

הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש וכו׳ ובירושלמי שמנים ושמונה זקנים ומהם כמה נביאים היו מלטערים על הדבר אמרו כתיב אלה המצות שנצטוו מפי משה כך אמר לנו משה ואין נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר לא זזו משם נושאין ונותנין בדבר עד שהאיר הקב״ה עיניהם וכו׳ הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם א״כ הוא בכל בל תוסיף ומה שתקנו חכמים משום גדר כגון שניות לעריות וכיוצא בהן זו היא מצוה מן התורה ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינן מפי הקב״ה בתורה ע״ש דבריו הקדושים

ומבואר מדברי הרמב״ן ז״ל דגם מקרא מגילה ומצות דרבנן לא יכלו לתקן אם לא שיש להם על זה רמז ועיין רש״י מגילה י״ד חוץ ממקרא מגילה וא״ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי ע״כ. ועיין מהרש״א שם בח״א דלא בעי למימר כיון שפסקו הנביאים הי׳ להם רשות להוסיף נר חנוכה דאין שום סברא שיהא לחכמים כח יותר מנביאים אלא דנר חנוכה נמי מלאו חכמים רמז בשום דרשה רמז בתורה כדאיתא במדרשות ע״כ.

וכבר תמהתי מדברי הרמב״ן אלו על המנ״ח מצוה תנ״ד שכתב דנר חנוכה ונע״י לא שייך בל תוסיף כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות לפי הזמנים הן בקום ועשה הן בשוא״ת ודבריו תמוהים מדברי רבינו הרמב״ן והמהרש״א ז״ל ועיין אבות דר״נ פ״א ה״ה ועשו סייג לתורה כו׳ ובספרינו משנה הלכות ח״ה סי׳ ע״ג האריכתי בזה בס״ד.

גם בשאלת האברכים מה איסור יש במי שרוצה להחמיר בדברים שנהגו היתר עד השתא אלא שיש מחמירין ומה יזיק החומרא ואדרבה הרי בהרבה מקומות מצינו שאמרו ההלכה כדברי המיקל והמחמיר תבא עליו ברכת טוב.

והנה גם בזה יש שני מינים אחד מה שנהגו בו בית אבותיו ומשפחתו ואחד מה שהוא מנהג העולם ע״פ הוראת חכם שנהגו בהוראה זו עד היום, והנה במנהג ביתו ומשפחתו הוא בכלל שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך וכעין מה שאמרו עירובין מ״א א״ר אלעזר בר׳ צדוק אני מבני סנאב בן בנימין פעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו״ט שלנו הי׳ ועיין רש״י משפחה היא משבט בנימין שנפל להן גורל לקרבן עצים בי׳ באב בימי עזרא ויו״ט היה להם לעולם כדתנן במ׳ תענית ועיין תוס׳ ד״ה מבני סנאב סנאה גרסינן וכו׳.

וגדולה מזו כתב רב האי גאון ז״ל הובא ברבינו בחיי (בראשית כ״ו ט״ו) עה״פ וכל הבארות אשר חפרו וגו׳ סתמום יגיד הכתוב כי מתוך הקנאה שנתקנאו בו פלשתים סתמו כל הבארות וכו׳ ואח״כ נתגבר יצחק וחפר אותן וקרא להן כשמות אשר קרא להן אביו ועשה כן לכבוד אביו. וממה שהתורה הודיעה זה נראה שנחשב לו לזכות ויש בזה התעוררות וק״ו שלא ישנה אדם מדרך אבותיו. שהרי יצחק אפילו שמות הבארות שקרא אותן אביו לא רצה לשנותן וזה ק״ו לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות וזו מדה כנגד מדה כן פי׳ הגאון עכ״ל. הנה מבואר מדברי רבינו האי גאון דאין לשנות שום דבר מדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם ואפילו שמות שראו שאין להם שום שחר וכיוצא בו, ויש להאריך בזה אלא שאין הז״ג. וזה שרמזו בתורה כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

והשנית להחמיר במה שנהגו כבר במנהג העולם או ע״פ ההלכה. ובירושלמי פ״ה דתרומות אמר ר׳ לעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור ופי׳ הפנ״מ שלא יאמר לא אטריח עצמי לעמוד על הדבר והואיל ומסופק אני אטמאנו שאסור לעשות כן וכ״כ בשו״ת זקן אהרן הקדמון סי׳ קמ״ד ובשו״ת בנימין זאב סי׳ שכ״ו וכבר כתב הרמב״ם פ״ב מהל׳ ממרים ה״ט האומר על בשר עוף בחלב

שאיסורו דרבנן שהוא דאורייתא עובר בלאו דלא תוסיפו. ועיין אדר"נ פ"א ה' ועשו סיג לתורה כו' כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו ואדה"ר עשה סייג לדבריו ופי' כלומר שידעו מה הוא דאורייתא ומה הוא משום סייג עיין מרגה"י סנהדרין הנ"ל.

והרא"ש ז"ל נדה ס"ו וז"ל כתב הראב"ד ז"ל ועכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו (כלומר בבדיקת שפופרת) וכו' ואין דבריו נראין להחמיר אדם מדעתו ולהוציא אשה מבעלה דמה בקיאות שייך בבדיקה זאת לראות אם הדם הוא בראש המוך או מן הצדדין גם רב אלפ"ס ז"ל הביא בהלכותיו וכו' ואין לנו אלא מה שמוציאין אנו בהש"ס אם אדם חשוב מרוב ענותו ופרישתו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה ינהג מדת פרישתו לעצמו אבל לא ניתן ליכתב בספר להורות בו לדורות הבאין כי מצינו הרבה בש"ס שחשו חכמים לתקנת עגונות והקילו מאד כל שכן שלא יורה אדם להחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן הש"ס ע"ש מה שהאריך שנראה דלהחמיר הוא כ"ש מלהקל כלומר שחמור להחמיר מלהקל כיון דחומרא דאתי לידי קולא הוא. וכך פסק הרמ"א דאף בזה"ז יש לסמוך על הבדיקה. וכלשון זה כתב הב"ח יו"ד סוסי' קפ"ז שהביא שם חומרת מהר"ס מפדווא"ה דאין לשמוע לחומרא זו אם אדם חשוב מרוב ענוותנותו אינו רוצה לסמוך על עצמו ינהג מדת פרישות לעצמו אבל לא נתן להכתב בספר להורות בו לדורות הבאים ולהחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד עכל"ק ע"ש.

ובירושלמי ע"ז הובא בתוס' ע"ז ל"ו ע"א ד"ה אשר רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש רבי ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב או אכול או אנא כתיב אלך זקן ממרא וכו' אטרח עליה ואכל ע"כ. והמאירי ע"ז הנ"ל כתב מאחר שהתירו את השמן אין ראוי לתלמיד חכם להתחסד יותר מדאי ולימנע ממנו שלא להוציא לע"ז על הנוהגים בו היתר כמה שאי אפשר להם לעמוד, וזהו שאמרו בתלמוד המערב (פ"ב ה"ח ע"ז ע"א) אמר ליה שמואל לרב אכול משחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא. בלשון גדולי המחברים (רמב"ם פי"ז הכ"ב מהל' מאכלות אסורות) כתוב בזה ומי שאוסרו עומד בחטא גדול מפני שהמרה על ב"ד שהתירוהו ונראה שמלשון תלמוד המערב כתבוהו והטעם שכתבנו נראה עיקר ע"כ. והנה לן ירושלמי מפורש שאין להחמיר יהיה או מטעם המאירי שלא להוציא לע"ז או מטעם הרמב"ם ועיין שו"ת רמ"א סוסי' נ"ד. ופתח עיניים להחיד"א חולין דף ו' הביא בשם חפץ ה' לאוה"ח הקדוש דגדול הדור שאני דכל מעשיו הם הלכה וכיון שרק יפרוש עצמו יהיה הלכה ורבים ילכו לאורו ולא יעשו כהלכה ולכן החמיר עליו שמואל שיאכל ולכן מצינו גם כן כעין זה גדולי חכמי אשכנז וליטא ואונגארן ומרן הח"ס בראשם שאכלו געברהקס ועיין ח"ס יו"ד סי' רי"ד לגאון אחד בענין תיקון מקוה לחומרא אמר אלו הייתי נמנה עם אותה חברה הייתי מסכים וכו' כנכנס לש"ש ועי"ז ישמעו הנגידים לפזר ממון הרבה לתקן הכל וכו' והמחמיר יחמיר לעצמו וכו' ע"ש שלא רצה להחמיר ולתקן כתיקון הנ"ל.

ורבינו הגדול המהרי"ל אשר כל בית ישראל נשען עליו בהל' סוכה כתב על מה שאסר מהר"א בלומלין הי"ד לסכך הסוכה כל זמן שהגג שעשו לסלק מפני הגשמים דהל"כ הו"ל תעשה ולא מן העשוי והקשה עליו המהרי"ל מא"ז ועוד והא' ר' איקא רצה לישבו דילמא החמיר הרב ההוא הי"ד וגער בו מהרי"ל ואמר היאך שייך להחמיר על הרבים בשלמא כל יחיד יכול להחמיר לעצמו ע"ש. והרי שגער המהרי"ל על החלם שרצה ליישב דברי המהר"א בלומלין על אמירתו שרצה להחמיר לרבים והוא לכאורה כחי' המאירי שכיון שנוגע לרבים אין להחמיר כלל.

וגדולה מזו כתב רבינו הגדול הש"ך יו"ד סי' רמ"ב בקיצור הנהגת או"ה אות ע' וז"ל כשם שאסור להתיר את האיסור כך אסור לאסור את המותר ואפילו בשל עכו"ם ואפילו במקום

שאין הפסד מפני שבעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא ואע"פ שלפי הנראה לא יצא מזה צד קולא אסור שאפשר שיתגלגל ויצא קולא עד אחר מאה דברים לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחויבים להחמיר וכ"ש אם המורה מתיר בשעהד"ח וכיוצ"ב שצריך לומר לו כן עכל"ק. והנה נמי כמה נוטה שלא לאסור אפילו בשל עכו"ם אפילו דבר שאין הפסד מפני שמא יצא מזה קולא עד למאה והוא על דרך אמרו ולא תגרעו והבן.

וכבר ראיתי כמה שמחמירין על עצמן בחומרות יתירות ומוציאין הוצאות גדולות על החומרות ולפעמים לא ימצא לו על כל אלו וישארו בני ביתו ובניו בלי לאכול ח"ו ולצערא דינוקא וכעין ששאלו לי פעם בא אלי אברך אחד בעל משפחה של ט' ילדים בלע"ה ואשתו והוא ואמר שהוא מחמיר על חומרת חדש האמנם היות כי עכשיו אין לו לחם זה כבר כמה ימים והילדים בוכים ואין להם מאכל והשבתי לו שיוכל להחמיר על עצמו בחומרות אבל איך לא יחוס על הילדים לצערם בלי מאכל ח"ו. או לפעמים ע"י שצריך הוצאות מרובות אח"כ מקילין בעצמן באיסור גזילה שהרי צריכין לשלם כל אלה החומרות ע"י כסף שבא שלא ביושר וח"ו גזל או אבק גזל ושקר ותחימות שקר או לדקה וכיוצא בו ומצדיק מעשיו שצריך להוציא על החומרות וזה הוא ממש חומרא דאתי לידי קולא פעמים איסור גזל ממש וכ"ש שאם מחמיר לאחרים שגוזל מהם ממון ממש.

ובס' חסידים סי' שס"ב יש דברים אם תחמיר על האדם לא יעשה המצות כמו זה מעשה בחסיד אחד שלא רצה ליגע בבשרו כשקראתו כינה או פרעוש בשעה שתפילין עליו והיה חולץ תפילין ואח"כ נוגע ולקח המעכולת ורוחץ ידיו ומניח תפילין וכשהיה הולך לפני זקנים לא היה כופף קומתו כי אמר איך אשתחוה בעוד תפילין עלי ועוד אמר איך אראה באשתי או איך אדבר עמה בעוד שם שמים עלי ואמרו אחרים מאחר שצריכין התפילין כ"כ פרישות לא נוכל לסבול ולא הניחו תפילין אמרו לאותו חסיד הרי בטלת אותם מן המצות בחסידות שלך וכו' ועוד אם רצית להיות פרוש בהם לא היה לך לגלות לאחרים.

והגאון מלעכעניאוו בזיעט אברהם כתב בדבר שיש מחלוקת הפוסקים ואיפסיקא הלכה כחד מ"ד לקולא לא חש להחמיר והיה נדמה בעיניו כאפקרותא נגד חז"ל על מי שרוצה להחמיר ופעם היה אצל בנו ותינוק השתין מים ולקח רביעית מים ושפך עליו ועמד שם איש אחר והוסיף מים וגער בו הגאון ז"ל כי זה דרך מינות וחוסר אמונה בחז"ל שאמרו שסגי ברביעית מים לבעל מי רגלים. וברמ"א יו"ד סי' קט"ו ובמנחת יעקב בסולת למנחה כלל ע"ו דמי שרוצה לנהוג חומרא במה שלא החמירו בו האמוראים כגון מה שנתבטל בששים או בכלי שני הוי כמו מינות ויצא שכרו בהפסדו.

ומרן הד"ח בשו"ת דברי חיים יו"ד ח"א סי' מ"ב אות ע' לענין להחמיר שמונה ימים מעל"ע בעגלים כדעת הפמ"ג כתב שאין רשאי לנהוג חומרא זו נגד הדין רק בדבר שאפילו להמקילין הוא פרישות וכמו שבגהמ"ז שרשאי להחמיר כב"ש ולחזור למקומו דב"ה נמי מודי לזה אבל בק"ש דמאי פרישות הוא לומר בשכיבה ובקימה ממש בזה חייב מיתה כמו כן אני אומר בשלמא לענין משמוש בסירכא וכדומה מזהירות שגם המקילים מודים שיותר טוב שלא לאכול ממשמוש שתלוי בדעת השו"ב ובסברא ואומדנא של השו"ב ולכן הוי פרישות המחמיר אבל בדבר זה שלפי ההלכתא להמתין שמונה הוא דרבנן ולפ"מ דקיי"ל לכל הפוסקים השוהה שמונה ימים בלא מעל"ע נמי יצא ממיעוט המצוי א"כ מאי שייכות חומרא זו והוי רק כמו המטה בק"ש וז"ב עכל"ק, הנה מבואר מדברי רבינו שחומרא כזו לא שאינה מצוה אלא אדרבה הוי"ל ח"ו בכלל חייב מיתה.

ובאמת כי הרבה פעמים כבר דיברתי וכתבתי מזה אשר עכשיו כל אחד בונה במה

לעלמו ועושה חומרות וקולות כפי רצונו וחפץ לבו לא כן דורות הראשונים שזכינו לקבל מהם תורה וסדר קיום המצות לא הרהיב אדם ח"ו לזוז זוז כ"ש ימין או שמאל אלא כפי הקבלה שקבל ובספר הקניינים (על מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם) ערך בשימוש חכמים הבאתי למה זכה יהושע לירש את המלוכה ולא בני משה וכתבתי בס"ד, דלמנהיג ישראל כיהושע צריך להיות ב' מעלות מיוחדות אחד שידע ויהיה בקי גדול בתורה וחכם גדול כי וכתב לו ספר תורה וקרא בו כל ימי חייו כתיב, והשנית שיהיה בקי ויודע המסורה ומנהגי ישראל ובהנהגת כלל ישראל שעיניהם תלוים עליו ובגמ' כתובות ק"ג ע"ב אע"פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא הנה דבשעת פטירתו של רבינו הקדוש שאמר לבני אני צריך נכנס ר"ש ומסר לו סדרי חכמה א"ל לבני גדול אני צריך נכנס ר"ג אצלו ומסר לו סדרי נשיאות אמר לו נהוג נשיאתך ברמים זרוק מרה בתלמידים ע"ש.

והחכם אע"פ שהוא חכם גדול ולמד כל התורה אכתי צריך הוא שישמש גדולי הדור שימסרו לו דברים שנמסרו במסורה איש מפי איש עד מפי משה רבינו וכמו שעשה רבי לבניו בשעת פטירתו שהגם שודאי כל ימי חייו שמשו אותו ולמדו ממנו הרבה מ"מ אכתי בשעת פטירתו היה צריך למסור להם דרכי חכמה והנשיאות מה שקבל הוא מאביו ורבותיו וכן כל חכם לא יוכל להגיע בחכמתו לבד בלי שימוש וקבלת המסורה לעומק הדין המקובל לנו מפי משה רבינו ועד"ז אמרו בגמ' הרבה פעמים אם קבלה הוא נקבל ואם לדין תשובה יש בדבר מבואר דאם קבלה הוא אפילו יש תשובה לדבר מ"מ נקבל כיון דכך הוא הקבלה אבל בלי קבלה אפשר להשתבש אפילו לחכם גדול.

ומה"ט אמרו בגמ' עירובין י"ג א"ר אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים הרי דאפשר בפלפול לומר על טמא טהור ועל טהור טמא ולהראות לו פנים בתורה אם אין לו קבלה ואמרו שם תלמיד אחד היה לו לר"מ וסומכוס שמו והיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה וארבעים ושמונה טעמי טהרה ותנא תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמישים טעמים ובתוס' שם תמהו דמהו רבותא לטהר השרץ שהתורה אסרתו ומבואר מיהו דאפשר לטהר שרץ ושאר איסורין בפלפול ולכן אפילו מי שהוא חכם גדול צריך לסמוך על הקבלה ומסורה מאבותינו דאל"כ יטהר ח"ו שרץ או יטמא עוף טהור.

וע"ד זה נראה נמי מה שאמרו הני אפיקורסי מאי אהני לן רבנן מעולם לא שרי לן עורבא ולא אסרו לן יונה (סנהדרין ק' ע"א) ולכאורה מאי איכפת להו אם לא אסרו יונה אם לא ירצה לא יאכל ובשלמא מה שטענו לא שרי לן עורבא מובן עכ"פ שרצו לטעום טעם בשר עורב אבל התלונה על יונה אינה מובנת כלל. אלא שהם היו אפיקורסים בעצם דברי חכמינו ז"ל ורצו להתלוצץ בהם ואמרו כיון שהם לא אוסרים יונה ולא שרי עורבא אלא לומדים ומורים כפי קבלתם א"כ לא אהני רבנן כלום בלימודם דהמסורה גם להם הי' ועיין מכות כמה טפשאי הני אינשי דקמו מפני ס"ת ולא קמו מפני גברא רבא והתורה אמרה ארבעים יכנו והם בצרו חדא א"כ אהני ואהני אלא דגם זה היה בקבלה מפי משה רבינו.

והנה פשוט דבלי קבלה לא היינו יודעים בין ימין לשמאל לבד ממה שיש הרבה הלכות שהם הלכה למשה מסיני ואינם אלא קבלה בידינו ואסמכוהו חכמינו ז"ל אקראי וכעין הא דמס' יומא ע"א ע"ב דרבינא יליף מפארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם (של כהנים) ילפינן מינה לבגדי כהונה ופריך ליה רב אשי הא מקמי דאתי יחזקאל בן בוזי מאן אמרה וא"ל רבינא ולטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מפי תורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו (יחזקאל מ"ד) כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי הא מקמי

דאתי יחזקאל בן בוזי מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכ"ג וכו' ע"ש ועיין רמב"ם בהקדמתו הנפלאה למס' זרעים וז"ל.

שלא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב (ויקרא כג) פרי עץ הדר כדי שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר אחר שהוא חבושים או רמונים או זולתו ולא מצאנו מחלוקת בעץ אבות שהוא הדס ולא מצאנו מחלוקת בדברי הכתוב וקצותה את כפה שהוא כופר וכו' וכיוצא בזה בכלל המצות אין מחלוקת בהן שכולם פירושים מקובלים מפי משה. ועליהם ועל דומיהם אמרו כל התורה נאמרה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אבל אע"פ שהם מקובלין ואין מחלוקת בהן מחכמי התורה הנתונה לנו נוכל להוציא ממנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזים המצואין במקרא וכשתראה אותם בתלמוד מעיינים וחולקין זה על זה במערכת העיון ומביאין ראיות על אחד מאלו הפירושים והדומה להן כגון מה שאמרו במאמר הכתוב פרי עץ הדר אולי יהיה רמונים או חבושים או זולתם עד שהביאו ראיה עליו ממה שנאמר פרי עץ הדר (סוכה ל"ה ע"א) ואמרו עץ שטעם עצו ופריו שוה ואמר אחר פרי הדר באילנות משנה לשנה ואמר אחר פרי הדר על כל המים אלו הראיות לא הביאום מפני שנסתפק עליהם הענין עד שנודע להם מראיות האלה.

אבל ראינו בלא ספק מיהושע ועד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל וכן היא ראייתם על ההדס (שם דף לב) וראייתם על דיני אברים בעונש ממון (ב"ק פ"ג) והוא מה שחייב למי שהשחית אבר מאברי חבירו וראייתם גם על כן על בת איש כהן הנזכרת לשם שהיא א"א (סנהדרין נ') וכל הדומה שהוא נוהג על העיקר הזה.

וזה ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה רצו לומר הענינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ובשאר י"ג מדות והם מקובלים מפי משה מסיני וכולם אע"פ שהם מקובלים מפי משה לא נאמר בהם הלכה למשה מסיני שאין לומר פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני או חובל בחבירו משלם ממון הללו"מ שכבר נתבאר לנו שאלו הפירושים כולם מפי משה ויש להם רמזים במקרא או יוציאו אותם בדרך מדרכי הסברא כמו שאמרנו וע"כ כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברא עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני ע"כ ע"ש.

והנה מבואר מדברי הרמב"ם שהמצות שאנו מקיימים כגון אתרוג והדס וערבה וכן עונשים וכיוצא בהם הכל כאשר לכל אין אנו דנין בהם מפני שכן מצינו הלימוד בגמ' על זה אלא שהמצות שאנו מקיימים שכן קבלנו בקבלה אמתית אופן קיום המצות מפי משה רבינו מסיני ומסרה ליהושע דור אחר דור עד דורינו אנו ואם יבא מי שהוא ברוב חכמתו ופלפולו ויאמר שחבוש זה אתרוג הגם שע"פ דרכי הפלפול יראה כאמת והגון מ"מ לא נאבה ולא נשמע לו כי כבר קבלנו מפי משה אופן קיום המצוה וידענו מה הוא אתרוג והדס וערבה וכיוצא בו וע"כ שהחכם הזה שהעלה שחבוש הוא אתרוג לא כיון לעלם המצוה כראוי.

או יאמר כפי מה שאמרו בגמ' עירובין י"ג תלמיד היה לו לר"מ וסומכוס שמו שהיה אומר על דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה או לפמ"ש שם תנא תלמיד ותיק הי' ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמישים טעמים ובתוס' הקשו מאי חריפות הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאתו בהדיא ע"ש ועיין שו"ת הרמ"א מה שתי' ועיין כק"ז מהר"ל מה שהאריך שיש בכל חפץ אפילו טמא סימני טהרה שצריך להוציא את הכל הגם שלעלם הוא טמא.

ולפמ"ש הרמב"ם ז"ל בפשיטות קושית התוס' שהיה האי תלמיד יודע לטהר שרץ

בקי"ן טעמים ואעפ"כ אמרה התורה שהוא טמא ונדע שכל מה שקבלנו הוא אמיתית דפלפולים אפשר לעייל פילא בקופא דמחטא ואפשר לטהר אפילו שרץ בקי"ן טעמים אבל אנן אקבלה נסמוך והביאו שם מפני שר"מ היה חריף עלום ואמרו שם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים ולכן הביאו אחריו האי תלמיד שהי' יודע לטהר שרץ בקי"ן טעמים ואעפ"כ אנן אקבלה סמכינן והתורה אמרה.

שוב מצאתי כן גם בח' הרשב"א סוכה דף ל"ה ד"ה ת"ר וכו' פי' והא ודאי קים לן דהדר היינו אתרוג ולא היו מסופקין בדבר שעשו מימות משה וכו' וכן הא דאמרינן זה הדר וכו' ואמרינן נמי הדר באילנו משנה לשנה לא שיהא הוכחה גמור שהוא אתרוג שהרבה אילנות אחרים יש שהם כך אלא שהקבלה העידה לנו שהדר זה אתרוג ואתרוג לשון חמדה וריגוג ובשם האומר בא הלשון להעיד על סימניו ע"ש. ומבואר דכל קיום המצות והנהגת מנהגי ישראל ואופן קיומם הכל מקובל מפי משה רבינו עליו השלום וגמרא גמירי לה ע"פ מסורה שמסרו לנו רועי נאמנים מפי משה רבינו ואפילו מה שנשים זקנות נוהגות וכמ"ש הרשב"א בתשובה וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות הכל קבלה ממשה מסיני וכל מה שלא קבלנו אינה תורה דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נתנה למשה אלא הרבה דברים קבלו ונשכחו כשלש מאות הלכות ושבע מאות ספיקות בימי אבלו של משה וכיוצא בזה וחזרו ויסדום חכמינו ז"ל כמבואר בירושלמי כל זה.

וממילא פשוט נמי דלזכות לקבלה ומסורה אמיתית צריך לזה לשמש רב וחכם שיש לו מסורה ברורה וקבלה שקבל מפי רבו ורבו מפי רבו עד משה רבינו שהקבלה מכרעת ואם רבי לא שנה ר' חייא מנין ביאור הדברים שאם רבי לא שנה לו לר' חייא הגם כי ר' חייא יכול לדרוש בעצמו מק"ו או משאר דרשות התורה אבל מניין לו הקבלה וכיון דאין לו הקבלה כבר אינו מכריע.

ובזה יש ליישב מה שאמרו שם בגמ' (תמורה ט"ז) שבקש יהושע שיגידו לו מן השמים ההלכות שנשכחו בימי אבלו משה ואמר לו הקב"ה להגיד לך א"א שכבר כתיב ולא קם בישראל כמשה ובקשו להרגו ואמר לו הקב"ה לך וטרדן במלחמה עד שבא עתניאל בן קנז והחזירן בפלפולו ויש להקשות ולמה לא החזיר אותן יהושע בפלפולו כיון שבקשו להרגו אמנם יהושע כיון שכל עיקר ירושתו היתה הקבלה והמסורה ממשה רבינו כל מה שלא ידע במסורה לא רצה לדרשו מסברתו כי אז כבר יהיה מה שהוא בתורה שלא על פי קבלה ולכן לא היה לו עצה אחרת ואולי מכאן קצת ראי' להיש"ש ב"ק ל"א דלשנות הלכה אפילו לא למעשה רק לומר שלא כהלכה חייב אדם למסור את עצמו ולכן יהושע שחש שמא ח"ו יטעה בסברה וישנה הלכה לא רצה ללמדו בפלפולו ולחדש דבר מה שלא שמע מפי רבינו משה. וע"ז כתב הרא"ש בתשובה שאנן אקבלת חכמי אשכנז סמכינן כי קבלתינו יותר מדויקת מקבלת אנשי ספרד ע"ש.

וז"ל הרא"ש ז"ל בתשובה כלל עשרים סי' כ' הובא ביו"ד לענין מסורת בעופות ודע כי אני לא הייתי אוכל ע"פ המסורת שלהם כי אני מחזיק את המסורת שלנו וקבלת אבותינו ז"ל חכמי אשכנז שהיתה התורה ירושה להם מאבותיהם מימות החורבן וכן קבלת אבותינו רבותינו שבצרפת יותר מקבלת בני הארץ הזאת כו' אבל בעוף המקובל מחכמי ישראל שהוא טמא לא יאכלנו ע"פ מסורת אחרים הפחותים מהם ע"ש. ומבואר דאפילו חכמינו ז"ל הראשונים כמלאכים לא סמכו על חכמתם ולא על בקיאתם וסימנים אלא על המסורת שבא להם בקבלה ע"י שימוש לרבותיהם ז"ל.

וכבר אמרתי בזה לפרש מ"ש פסחים (ל"א ע"ב) אר' יעקב אמר"י אין עושין חבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול ופרש"י משום שאין בני תורה יחמירו עליו

לדקדק ויפסלוהו על חנם. ויש להקשות דאי הטעם הוא משום דאינם בני תורה היל"ל חבורה שכולה ע"ה אין עושין ולמה כתב גרים דוקא אבל נראה דבחבורה שכולה ע"ה לא חששו דהגם שהם ע"ה מ"מ א"א שאין להם קבלה דכיון דהם כבר עשו פסחים רבים עם אביהם ודאי יש להם קבלה ומסורת אבות היאך עושין פסח והיאך נוהגין באכילתו וכיוצא בו וליכא למיחש שמא יחמירו וידקדקו עליו לפסלו שידעו מהמסורת אבל גרים שאין להם מסורת אבות ולא שום קבלה חיישינן שמא יחמירו וידקדקו בו ולכן אמרו דוקא על חבורה שכולה גרים וז"ב בס"ד.

והיות כי הארכתי כבר יותר משהזמן גרמא ורק לכבוד מעכ"ת הנני מוכרח לסיים וי"ד שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות בלי תוספות וגרעון ונזכה כלנו לביאת משיח צדקינו ידיד"נ דושכ"ת בידידות נאמנה המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפו

מי שיש לו סוד מקצועי והעו"ד יודעו מתי מותר לגלותו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלת בענין סוד מקצועי כלומר שלפי חק המקצועי באה"ב, אסור לעו"ד לגלות אינפארמאציא שקבל מהבע"ד שלו (קליענט בלע"ז) חוץ ממקרה שהבע"ד רוצה לעשות פשע חמור ומעתה שאל אם העו"ד יודע שהבע"ד שלו רוצה להזיק ישראל חבירו בהיזק ממון והוא הפסד קל אי מותר לו להגיד או מחויב להגיד בכל מקרה שיודע שרוצה להזיקו משום לא תעמוד על דם רעך אע"פ שהוא עובר על החוק של דינא דמלכותא.

ולפענ"ד כבר כתבתי בספרי משנ"ה ח"ז לענין השבת אבדה שקיי"ל דאסור להשיב אבידה לעכו"ם אם לא מפני קדה"ש וכל היכי דליכא משום קדה"ש אין לן דין דינא דמלכותא נגד תורתינו הקדושה עיין שו"ת הרשב"א הביאה הב"י ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכא שהוא מנגד נגד תורתינו הקדושה ועיין שו"ת מהרי"ק קפ"ז והרמ"א סי' שנ"ו ס"ז כתב דמכח דד"מ נהגו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ותמה עליו הש"ך סקי"ז שם דלא אמרינן דד"מ דינא מה שהוא נגד ד"ת ועיין רמ"א סי' רנ"ט ובירושלמי ב"מ פ"ב רבי שמואל בן סוסרטי ובספרינו שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' פר"א וח"ז סי' ע"ר ע"ש וא"כ לכאורה הכ"נ כיון שיכול להצילו ממון או משאר היזק צריך להודיעו.

ומיהו מה שיש לעיין היכי דיוכל לבא לו היזק מזה או שילמא לו היזק והוא באחד ממילא מי ישיבנו ואולי גם לא ישמע לו ישראל חבירו יש להיות מתון בזה אי חייב להגיד לו ועי"ז להכניס בסכנה פרנסתו והבן. ומיהו ודאי היכא דאינו חש משום פרנסתו הרי הוא בכלל על לא תעמוד על דם רעך מדין שהבאתי לעיל בסמוך בשם הרמב"ם בפיה"מ ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפז

כמה שאלות לעו"ד ובדיני ערכאות

מ"א למט-מנים התשמ"ז ברוקלין נ"י

מע"כ הנכבד מאד נעלה כו' כש"ת מרדכי בייזר הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר התכריך שאלות ששלח בהמלאת ידי"נ הגאון הגדול מוהר"ס גיפטער ר"י טלז באמת כי הקשה לשאול והם דברים העומדים ברומו של עולם ואני היום סמכוני באפישות טרוד בטרדות רבות האמנם מפני כבודו של האי גברא רבה ידי"נ הגר"ס גיפטער שליט"א מחייב אותי עכ"פ בקיצור אמרים לפי מיסת הפנאי.

תוכן השאלות, אני לומד בשנה האחרונה בבית ספר למשפטים בייל אוניברסיטעה ויש עוד כמה מבוגרים בחורי ישיבה בבית הספר הנ"ל וישנם הרבה מבני תורה שמעוניינים להיות עורכי דין אמנם נראה שיש הרבה בעיות הלכיתיות באלו שעוסקים במשפטים לכן הנני מבקש חוו"ד הרב בקשר להשאלות.

עו"ד שומר התורה אי צריך להגיד להמזמינו שילך לד"ת קודם.

קיי"ל בח"מ סי' כ"ו סא-ב שאסור לדון בדיניהם לפני ערכאות, ומותר במקום שהנתבע מסרב לדון בדיני ישראל והב"ד נתן רשות להתובע לדון בערכאות והרמב"ם כתב פכ"ו מהל' סנהדרין ה"ז, כל הדן בדיני עכו"ם ובערכאות שלהן אע"פ שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבינו. ומעתה אם ראובן מבקש ממני לשמש כעורך דין שלו נגד שמעון חבירו האם חייב אני לשכנע אותו שילך לב"ד תחילה. ואם ראובן התובע מסרב לילך לב"ד האסור לי להיות עורך דין שלו.

תשובה, פשוט שאסור להיות עורך דין ולסייע ידי עוברי עבירה ובמקום שאין עו"ד אחר עובר על לפנ"ע דאורייתא וכאן עכ"פ הו"ל מסייע לידי עוברי עבירה, ואם יוציא ממון אשר לא הי' מתחייב בב"ד של ישראל הרי גזל את ישראל חבירו ולא יתכפר לו עד שישלם לו וירצה את חבירו ויעשה תשובה לה' ואל יחשוב שדבר זה הוא דבר קטן שגורם לגזול ממון חבירו אבל הרי אמרו ז"ל שלהי מס' ב"ק א"ר יוחנן כל הגוזל את חבירו שו"פ כאלו נוטל נשמתו וכו' וכ"ת הנ"מ היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן ועיין רש"י וברא"ש שם שהביא להלכה והרמב"ם בס' המצות (ל"ת רל"ז) דהכופר בעדותו עובר על לא תעמוד על דם רעך והוא מהאי טעמא לפענ"ד ולכן פשוט שחייב לשכנע לישראל שילך לב"ד ישראל.

ופשוט נמי שאם התובע מסרב לילך לב"ד תחילה או עכ"פ לקרא את בע"ד ולהזמינו לדין לראות אם ישמע לקול המורים אסור לקבל להיות עורך דין שלו שהרי בזה הוא מסייעו להביא את חבירו ישראל לדיניהם והו"ל או מסייע לדבר עבירה היכא דאיכא עורך דין אחר ובמקום דליכא עו"ד כותיה הו"ל בכלל לפני עור דזולתו לא היה הולך לדיניהם.

איברא כי כבר חשבתי שאולי העו"ד המליץ את ישראל בערכאות אפשר שהוא הוא העובר הלאו של בדיניהם ולא התובע שהרי קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה וכיון שהתובע בעצמו לא יוכל לבא לערכאות ולהליץ עצמו בלי עו"ד ואפילו יוכל מ"מ הרי משים עו"ד שליח לו א"כ דאין שליח לד"ע העו"ד בעצמו עובר בלאו דואשר תשים לפניהם והתובע אינו עובר רק בדיני שמים שהרי קיי"ל דהא דאין שליח לד"ע היינו דוקא בדיני אדם אבל בדיני שמים גם המשלח עובר. עיין קידושין מ"ג ע"א מכלל דת"ק סבר אפילו בדיני שמים פטור, פי' בתמיה, אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו ועיין רמב"ם פ"ב מה' רוצח ה"ב-ג, ולכן פשוט הוא דאסור לעו"ד להליץ את ישראל למשפט וחייב לשכנע אותו שילך לב"ד כדין כל עבירה שרוצה ח"ו לעבור ויש בידו למחות ואינו מוחה נתפס באותו עון כמבואר שבת נ"ד ודו"ק.

האמנם אפילו נאמר דהתובע נמי עובר שהרי באמת הוא החוטא ובלאו חתימתו ותביעתו לא הי' משפט כלל מ"מ העו"ד לא נפטר בשביל זה שהוא המליץ כל הענין והוא המביא והמוציא וכיון דאין שליח לדבר עברה הרי העו"ד עובר וגם התובע שניהם עוברים.

סימן שפח

עד להנ"ל

אי יש ספק שלא ילך לב"ד מה דינו

ובמי שיש ספק אם הבע"ד הנתבע לא ירצה לילך לד"ת אי מותר לעו"ד לקחת אותו לבית המשפט.

ולפענ"ד פשוט דאסור והרי מה"ט צריך להזהירו ולשלוח ג' הזמנות ואח"כ לקבל סירוב ולאחר כל ההזהרות הוא דמותר אבל ח"ו על הספק לעבור על ד"ת של ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ואין ספק זה משונה מכל ספק איסור דאורייתא אלא חמור מיניה ואין היתר ליכנס בספק איסור. ואפילו בב"נ כתיב בא אל פרעה ואמרת אליו וגו' וכתב רש"י והתרה בו. כלומר שבלי התראה א"א לענשו הגם שכבר הי' מוחזק בכל מיני רשעות.

איברא דבעלם התראה לפרעה כתבתי בס"ד אהא דכתיב ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ורבים שאלו דאי הכבדתי את לבו הוא טעם שלא ילך אל פרעה דל"ל לילך כיון שהקב"ה הכביד את לבו ולמשל מי שאומר לחבירו לך לראובן שיתן לך מאה זוז כי אני אמרתי לו שלא יתן לך מאה זוז. עוד יש לדייק דרש"י פי' בא אל פרעה והתרה בו ובלמדי פעם בשיעור לפני בני הישיבה הקשתי שהרי קיי"ל בב"נ אזהרתן זו היא מיתתן ולא צריכי התראה ונהרגין שלא בהתראה (ובגמ' סנהדרין נ"ז ע"ב) אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין אחד ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב ועיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים הי"ד ומבואר דנהרג שלא בהתראה א"כ התראה זו בפרעה למה.

והנראה לפענ"ד בס"ד דקושיא חדא מתורצא בחברתה דודאי לעולם בב"נ אזהרתן זו היא מיתתן ולא צריכין התראה כלל אלא דהא גופא צריך טעם דב"נ נהרג שלא בהתראה ומ"ש ב"נ מישראל. ועוד תקשה קושית התוס' חולין ל"ג וסנהדרין נ"ט מי איכא מידי דלישראל שרי וכו' האמנם כבר כתבתי במקום אחר לפמ"ש דלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ולפ"ז הטעם בזה כך דישראל שנצטוו על המצות יש להם יצה"ר ומפתה אותם וא"כ העושה עבירה אין זה מעשהו אלא מעשה יצר ובגמ' אמרו גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך אלא מי מעכב שאור שבעיסה מעכב (ברכות י"ז ע"א) ולכן צריך התראה להבחין אם הוא מחמת התגברות היצר הרע א"כ הוא כשוגג ויפריש עצמו לאחר ההתראה ואם לאו הרי הוא מזיד ויענש והנה בגמ' (סוכה נ"ב ע"א) ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו' זה היצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם וכו' ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל ועיין רש"י שהניח האומות ונתגרה בישראל נמצא דבאומות העולם דל"ל יצה"ר כמבואר א"כ בדידהו לא צריך להבחין ולעולם הם במזיד ואזהרתן זה הוא מיתתן.

ולפ"ז אתי שפיר מאד דהתינח בכל ב"נ דל"ל יצה"ר לא בעי התראה דלעולם הם מזידין אבל בפרעה שמן השמים הכבידו את לבו א"כ צריך התראה כנגד מה שהכביד את לבו כדי להבחין בין שוגג למזיד והכביד הוא נגד היצה"ר ואם אעפ"כ לא יכנע אז עונש יענש וז"ש בא אל פרעה והתרה בו וכדי שלא תקשה למה בעי כאן התראה והלא ב"נ לא בעי התראה ונותן טעם כי אני הכבדתי את לבו והבן. ושפיר מתורצא קושיא חדא בחבירתה.

ודע עוד שלפענ"ד העו"ד שהוא המוציא והמביא בדבר אולי גרע מהתובע שהרי אין שליח לדבר עבירה ונמצא שהעו"ד הוא שעובר על האיסור יותר מהתובע ועכ"פ תרוייהו עוברים ובפרט שכאן הוה בשכר והעו"ד עובר עוד על לפנ"ע וזה פשוט.

סימן שפט

עוד להג"ל

היכא דחיישינן שלא יקיים את הפסק לאחר שיפסקו עליו

ומה ששאל עוד במקרה ששני בעלי הדיניס יסכימו לדון לפני הב"ד אלא שחושש שאחר כן לא יקבלו פסק ב"ד האם אסור לו להיות עו"ד או מה לעשות.

והנה בזה נמי פשוט דכיון דרק ספק הוא אם יקיימו הפסק ב"ד ודאי שצריכין ללכת לב"ד שמא יקבלו ויקיימו פ"ד, האמנם באופן זה אני מליץ עצה לשניהם כשיבאו לב"ד ויחתמין על שטרי בירורין יכולין לעשות גם מכתב או שטר בירורין שהפס"ד יהיה לו תוקף לגבות בכל מקום ואפילו בערכאות אם יסרב אחד מהם וכיון שעדיין קודם הד"ת כל אחד יסכים על כתב כזה וכיון שיחתמו על כתב בירורין כזה ממילא בע"כ יקיימו הפסק ואם למרות זאת לא ירצו לקיים הפסק אז יהי' מותר להביאו בערכאות בתנאי שהב"ד יאשרו שלא קיים הפסק.

איברא דלפי הידוע שבמדינה זו שופטי הממשלה מתחשבים עם פסק שכבר ניתן ע"י ב"ד ובחתימת שניהם א"כ אפילו חושש שלא יקיים הפסק מ"מ לאחר שיקבלו פסק דין מדייני ישראל אם לא ירצה לקיים הפסק אז לא יצטרך ללכת לדיניהם בשביל שיתנו פסק דין אלא להכריחו לקיים הפסק וזה כבר ענין אחר שעכ"פ לא יוציאו ממון שלא כדין ולכן פשוט אפילו ברור לן שלא ירצה לקיים הפסק מ"מ צריך לילך לד"ת לקבל פסק דין ודו"ק.

סימן שצ

עוד להג"ל

התירו לו ב"ד לילך לערכאות והוציא ממון שלא כדין ישראל

ומה ששאל עוד אם היכא שהב"ד התירו לו לילך לערכאות והוציא ממון בערכאות אם אין הדין כן בדיני ישראל ובדיני ישראל לא היה מתחייב אי מיחשב ממון זה לגבי המקבל כגזל המבואר במחבר ח"מ סי' כ"ו ס"א בישראל המוציא ממון מחבירו בדיני ערכאות שהממון גזל בידו או דנימא כאן כיון שהלך ברשות ב"ד אין זה גזל אלא היתר ב"ד, וגם מה דין העו"ד בזה, ועיין לרע"א ח"מ סי' כ"ו.

לפענ"ד פשוט דברשות ב"ד נמי אין התובע יכול לתבוע מהנתבע מה שלא מגיע לו דהב"ד לא נתנו רשות רק לתבוע את שלו וגם זה בקשוי ובדוחק כי אין לישראל ליכנס בערכאות אלא כדי להציל עשוק מעשקו התירו אבל שע"י היתר ב"ד יגזול בסיוע של הבית משפט ויקח ממונו של חבירו ע"י עכו"ם ודאי זה איסור גמור ואם יודע שאין מגיע לו חייב להחזיר להנתבע העודף מה שאין מגיע לו וזה פשוט מאד. ואסור לו להיות נגל ברשות ב"ד. גם כי הב"ד אין בידם כח להפקיר ממונו של זה אפילו אם ירצו וגם הפקר ב"ד שהי' הפקר אין אתנו בזה כהיום ואין הב"ד גזלנים אם לא למגדר מילתא שמכין ועונשין שלא מן הדין אבל אין זה ענין לכאן.

וממילא העו"ד המסייע בדבר בכלל האיסור וחייב לומר לו שיחזור ואם לא ישמע לו אז אין עליו אשמה דמה יעשה אבל מדין ודאי שחייב להחזיר ולומר עכ"פ להבע"ד שחייב להחזיר מה שפסקו לו יותר. ומיהו פשוט שיכול לקבל גם ההוצאות שגרם לו ע"י הערכאות וכמובן בזה גם שכר העו"ד נכלל. ועיין עוד בסמוך.

סימן שצא

עוד להג"ל

אם יש לחלק בין הבע"ד הוא שומר התורה או לא

ומה ששאל אם יש חילוק בכל הנ"ל אם הבע"ד הם שומרי תורה או לא.

לכאורה אין נפ"מ בזה דהגם שהם אינם שומרי תורה מ"מ אכתי הם נמי מצוים לשמור התורה וכ"ש שלא לחלל השם בהילוך בערכאות שלהם, ומיהו יש בזה חילוקים דקים שהם אינם בני תורה ושומרי התורה כלל ומיהו מ"מ הם מצוים לשמור את התורה ואם הם להכעיס אז כמה פעמים שכה"ג מותר ולפענ"ד א"א להחליט בזה בדרך כלל כי יש בזה נפקיותות בכל אופן שהוא ולפענ"ד כה"ג צריך שאלת חכם מורה הוראה מובהק שיוכל לפסוק לעת הצורך, ובאמת כי לא גרע זה מסתם המסרב שצריך לקבל היתר והוראה מיוחדת לילך לערכאות.

ובאמת כי כל בן ישראל שמסרב לילך לב"ד ולדון ע"פ דין תורה הרי הוא אינו בכלל שומר התורה שהרי עכ"פ הוא מסרב לדון ועובר במזיד על הלכה מפורשת של בדיניהם שהוא איסור חמור כעוע"ז שמיקר אליליהם ועובדיהם פסולים, ובפרט שע"פ רוב הני אינשי כהיום דלא מעלי הם דינם כתינוקות שנשבו והבן.

סימן שצב

עוד להנ"ל

ע"ד אי רשאי ליצג נכרי נגד ישראל בערכאות

אם מותר לעו"ד לייצג תובע נכרי שהנתבע הוא יהודי בערכאות.וכן להיפוך לייצג נתבע נכרי נגד תובע יהודי בערכאות.

הנה בשו"ת תשב"ץ ח"ד המכונה חוט המשולש בטור שלישי סוסי' וא"ו ז"ל הנשאר פרט אחד צריך להזכירו שאפילו עם העכו"ם אסור לדון בדיניהם וזה נזכר בפי' ילמדנו וכן בשאילתות פ' משפטים ופ' שופטים וז"ל ומנין שישראל ועכו"ם שיש להם דין ועסק זה עם זה שאסור לומר לעכו"ם לך עמי לערכאות לפי שהוא עובר בלאו שנאמר מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי עכ"ל ומבואר דלישראל נמי אסור לילך לערכאות עם עכו"ם ומיהו מה שנהגו עכשיו שהולכין עם העכו"ם לערכאות הוא לפי שהעכו"ם לא לייתי לדינא דידן ואינו פורע לישראל עפ"י ב"ד לכן מותר להוליכו לערכאות אבל עם העכו"ם לייתי לדינא וכ"ש שהוא רוצה לדון בדיני ישראל פשיטא שאסור להוליכו לערכאות ע"ש.

היוצא לן מהנ"ל שאם ייצג נכרי נגד ישראל הרי הוא מכריח את הישראל לערכאות וגם לפעמים יוציאו ממנו הבית משפט ממון שלא כדין בלא עדים וכיוצא בזה באומד דעת השופט שבודאי הרי הוא בכלל מזיק ממון חבירו ואם הוציא יותר משמגיע לו הרי זה בכלל גזלן. והוא שיש לו אופן וברירה אחרת.

סימן שצג

עוד להנ"ל

העו"ד המסייע להוציא ממון בערכאות ומזמין עדים יהודים הוא בכלל האיסור

וממילא גם מה ששאל לפ"מ שמבואר בח"מ סי' כ"ו דאם הוציא ממון ע"י ערכאות אם אין הדין כן בדיני ישראל הממון גזל בידו ועיין רעק"א.

ולפענ"ד הנה פשוט דההולך לערכאות אפי' מצד הדין אין לו רשות אלא על אותו ממון שחייב לו ועל אותה התביעה שסירב עליה ולא זולתה ועיין דברי חיים ח"ב סי' ב' וסי' ע' וסי' מ"ו לכן פשוט אם הוציא יותר משמגיע לו לכ"ע מקרי גזלן, ולפי מה שכתבתי לעיל גם העו"ד בכלל. ועיין תשב"ץ טור הראשון סי' י"ז יש לנו להאריך ולהזכיר לכם ענין חומר עון זה ולהעיר לכם אותן בקלת מה שאמרו רז"ל בדבר הרע הזה הלא אמרו ז"ל כי דבר זה יש בו חילול הש"י שאין לו כפרה בארבעה חלוקי כפרה כי אם במיתה (יומא פ"ו) וגם יש בו עון ע"ז כי בלכתם כו' וכל זה אם דיניהם כדינינו וכ"ש אם הוא מוציא בדינים אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה תורתינו תורת אמת שנמצא גוזל את חבירו וחומסו ואינו משיב גזלתו ואין לו כפרה עולמית ועיין ספרינו משנ"ה ח"ז סי' רנ"ה.

ולכן מה ששאל עוד אם מילג יהודי בערכאות וקיי"ל ח"מ סי' כ"ח ס"ג שאסור ליהודי להעיד נגד ישראל חבירו בערכאות אם מותר לעו"ד להזמין יהודי להעיד נגד יהודי בבית משפט שלהם. ופשוט כיון שאסור לו לילך לערכאות והרי הוא באיסור היאך יותר לו להביא עוד ישראל לערכאות ולהעיד נגד ישראל פשוט שאסור. ואולי שאלתו היכא דקבל היתר לילך לבית משפט כמובן שאז מותר להציל עשוק מעשקו.

סימן שצד

עוד להנ"ל

מה נקרא אומנות נקיה וקלה ואי מותר לשומר התורה להיות עו"ד

והנה הארכתי קצת לכבוד הגר"מ שליט"א אמנם היות כי אין הז"ג להשיב על כל פרט ופרט מן המעט ילמוד על המרובה ולכן אכתוב רק במה ששאל עוד מבחינת ההשקפה וההלכה אי מותר ליהודי להיות עו"ד בארה"ב בכלל, ואם אני מאשר או מתנגד לבן תורה להיות עו"ד לפרנסתו.

והנה בכאן נגע בנקודה מאד חשובה אבל מכאובה הנה אמרו ז"ל קידושין פ"ב ע"א לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו ובגמ' מאי הוא מחטא דתלמיותא ופרש"י מחט תלמיית ובערוך פי' תלמיותא נקיה מן הגזל וקלה דלית בה חסרון כיס והאמנם נראה דבכל דור רואים אנחנו מה נקרא בזמן הזה אומנות נקיה והיסוד מיהו אחד הוא שיהא נקיה מגזל ולית בה חסרון כיס ומעתה יש לעיין אי אומנות זו נקיה וקלה הוא לגבי הני דברים כלומר לענין גזל וחסרון כיס והנה ידוע דעיקר אומנות זו של עו"ד בזמן הזה הוא להליץ את הבע"ד שלו באופן שהוא יזכה בדין וכמה פעמים יודע שהצד השני הוא צודק אבל הוא חייב לעשות בשביל הבע"ד שלו ובכל אופן שהוא הוא מלמד ומהפך בזכותו ולזה הוא נשכר דלהגיד הדברים כהויתן בלי מלח ותבלין לא צריך לזה עו"ד וגם האנשים ששוכרין מפני שיודעים בחריצותו וכמה פעמים גם הוא בעצמו יודע שהצדק עם השני אבל לא יוכל לומר את זה וגם כי אם לא יעשה לטובת הקליענט שלו שוב לא יקחו אותו והנה הוא אומנות שאינה נקיה מן הגזל.

וגם בענין קלות שאין בה חסרון כיס א"א לומר על זה שהרי עולה לו כמה הוצאות להחזיק בעצמו משרד ודמי אכרזות (אדווערטייזמענט בלע"ז) ועוד הרבה הוצאות שיש והוא חסרון כיס שצריך להחזיר את זה, והנה זה לבד ממה שצריך במשך האומנות רוב ימיו לבלות בערכאות ואפילו נימא שצריך להיות בהיתר וכגון במי שמסרב לד"ת וכיוצא בו מ"מ ידועים דברי רבינו הגדול החינוך ז"ל מצוה י"ז שהפעולה מרגליות טובה בהתנהגות האדם עם קונו כי לפי פעולותיו נפעל האדם ואם נגיד דרך משל באדם שהוא רשע גמור ויכריחוהו המלך להיותו עובד בצדקות וחסד ומעשים טובים בהכרח כל שעה מימי חייו לא יעבור זמן מן הזמנים עד שיעשה צדיק גמור וכן להיפוך אם יהיה אדם צדיק גמור ויכריחוהו מן המלך לעבוד במעשה רשע כל שעה והוא באונס אפ"ה לא יעבור זמן מן הזמנים עד שיעשה רשע גמור כי לפי פעולותיו נפעל האדם והוא בלא יודעו.

והגם שהאדם חושב שהוא מחזיק בתומו והוא מעט מעט מתרחק מהאמונה וכבר כתב ר"ת בספר הישר בשער ו' שמנה י"ד דברים שמבטלים עבודת הש"י וז"ל יש חכמות משחיתות האמונה כמין חכמות חיצוניות וחכמות פליסופיוס ואין צריך לעובד אלקים לשקוד עליהם רק ירחק מהם בכל כחו כי טרם שישיג בהם תועלת יעבד אמונתו וכמה חכמים בעיניהם חשבו שעלו למרום החכמה ושעמדו בסוד גדול ולא ידעו כי רחקו מן האמונה ולא יכירו הדבר כי במתעסק חכמת הפילוסופיא תרחיקהו מעט מעט והוא לא ידע ע"ש שכתב עוד ולא יבעת הנכנס בפילוסופיא

שלא תאבד אמונתו אם לא יהיה לו מלמד בקי וחסיד שיורהו וישמרהו מהמקומות שתחלש אמונתו ואז ימלט אבל כשילמד עם רב חכם שאינו חסיד גמור או לבדו אין ספק שתשחת אמונתו וזה הכלל הוא עמוד לכל יראי ה' ולכן צריך להזהר בו עכ"ל ע"ש.

ועתה פוק חזי מאן גברא רבה מסהיד על זה וכ"ש הלומד ממלמדים מושחתים מום בם כופרי בתורת השם כידוע מרוב הפראפעסארים וגם רוב ימיו צריך להיות יושב ועוסק בספריהם כדי לדעת כדת מה לעשות בדיניהם ממילא עוסק כל ימיו בדברי תפלות שלהם והאיך יתחזק בו יראת ה' אשר תוסיף חיים. וכבר הארכתי קצת בהני ענינים בקונט' שערי המשנה שער ע'.

והנה לבד מכל אלו יש לו לעו"ד סכנות גדולות בין הוא עושה לעצמו ובין שהוא שכיר יום פועל אצל אחרים ואפילו אצל הממשלה, כי פשוט שאם עובד אצל הממשלה הרי חייב להציג הממשלה ולהאשים יהודים כמו אינו יהודים וכבר הארכתי בזה דלא מיבעיא אם מאשים יהודים הרי הוא בכלל מוסר בני ישראל ואפילו היו מעמידים אותם ממילא לדין מ"מ מסייע הוא אלא אפילו הוא מאשים עכו"ם הרי הבתי משפט כאן מחזיקים גם נשים להיותם שופטים או דזשוראָרס בלע"ז ובזה גם הם מצוים על הדינים שלא להעמיד שופטים נשים ועוד הרבה הרבה ענינים שיש בזה עכ"פ להיות עו"ד ע"פ התורה כמעט אינו במציאות וכבר הארכתי בזה קצת בספרי משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ו ע"ש ומשם תקחנו. לבד העו"ד אשר עוסקים בשטרות וכיוצא בו אותם יש להם דרך ישרה כי לגבי דברים כאלו ליכא חששא של משפטים וכיוצא בזה.

הרבה יש להאריך בכל פרט אלא שאין הז"ג ואני מקוה שהמעט שכתבתי ילמד על הכלל כלו וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה ולראות פרנסתו בריוח בהיתר ולא באיסור מיד הקב"ה המלאה והפתוחה הקדושה והרחבה עדי ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו ודושה"ט מוקירו בלתי מכירו ויהא מקורו ברוך מאת השם המבורך וי"ד שיזכה לקבל התורה מתוך נחת והרחבת הדעת כאות נפשו וכעתירת ידידו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שצה

בחור שהזיק לישיבה וחבירו יודע אי חייב להודיע

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בבחור שעשה היזק בישיבה, והראש ישיבה ביקש שמי שיודע יאמר לו מי עשה ההיזק, וכ"ת יודע מי הוא אי חייב להגיד או הו"ל בכלל הולך רכיל.

הנה פשוט כיון שהבח' עשה היזק להישיבה חייב לשלם ההיזק וכל מי שיודע חייב להגיד לא מיבעיא אם יש ב' עדים שראו שעוברים על לאו דאם לא יגיד אלא אפילו ליכא אחרים רק כ"ת מ"מ חייב להגיד ואם לא יגיד חייב בדיני שמים. עיין ב"ק נ"ה ע"ב תניא א"ר יהושע ד' דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים היודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו ומוקים לה בחד שמחייבו שבועה ובדיני שמים מיחייב דאי הוה מסהיד מחייב ליה שבועה ודלמא לא הוי' משתבע בשיקרא ומשלם ועיין רמב"ם פי"ז מה"ע ושו"ע ח"מ סי' כ"ח וא"כ הכי נמי מחייב להעיד מה שראה שישלם הנזק.

סימן שצו

עוד להנ"ל

המזיק רוצה לשלם רק שלא יודיעו להראש ישיבה

ומה ששאל עוד אם הבחור רוצה לשלם ההיזק רק שלא יודיע להראש ישיבה שאפשר עי"ז ישלחהו מהישיבה.

ולפענ"ד בזה הקשה לשאול כי זה דבר קשה לדון מבלי לדעת הענין ומ"מ כפי הנראה ודאי אם הוא בחור טוב לא ישלחהו הראש ישיבה אם יבקש סליחה ויראה שהוא באמת מתחרט על מעשיו כי ראשי הישיבה יודעים מעשה נערות מבחורים ומתחשבים בזה אם הם באמת מתחרטים, ואם הוא באמת בחור שאינו ראוי א"כ בדין ישלחהו וגרש לץ ויצא מדון וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין ל"א) על האי תלמיד דנפק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין אפקיה רב אמי מבי מדרשא אמר דין גליא רזיא פי' שלאחר כ"ב שנים דבר מה שהי' בביה"מ והי' לה"ר וקראו אותו מגלה סודות, מ"מ כאמור בזה איני יודע כל הענינים מה הם, ושמוע בין אחיכם כתיב.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שצו

עד כמה שנין אדם זוכר עדותו

עש"ק לסדר הוא הקדוש התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

מאלקי המערכה שלום וברכה ושבת שלום ומבורך להרב הגאון האדיר צדיק תמים ראש בשמים פ"ה ישראל אשר בן אתפאר וכו' כבוד ידיד עליון וידיד נפשי כקהדרג"ת מוה"ר ישראל וועלץ (שליט"א) זצ"ל ראב"ד בודאפעסט-ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ג.

יקרתו הגיעני וכו' ובדברי תורה האהובים לעולם הנני לפלפל קצת על דבר אשר הביא מבני ישכר מאמר חודש סיון מש"כ טעם למה מלמדין העובר כל התורה ומשכחין אותו קודם יציאתו מן העולם כדי שאח"כ יוכל ללמוד בניקל, דבלא"ה שום ברי' לא יוכל להבין ולהשיג אפילו קצה קטן זולת בעזר וסיוע אלקי, ומועיל הלימוד שנשאר בו חקוקה בזכרון עכ"פ כשמזכירין אותו ומלמדין אותו במעט השתדלות יזכור שכך וכך הי' המעשה. ועפ"ז יש להבין מה דקיי"ל ביודע עדות אפילו עד שיתין שנין ושפיר מקבלינן מיני' יען בעת שראה הדבר נחקק בכח הזכרון שלו שיזכור כך וכך הי' המעשה כדמיון הנ"ל, ושפיר קיי"ל שיכול להעיד מה שהוא זוכר אפילו מה שראה לפני שיתין שנין, עכל"ה.

והנה ודאי כי כבודו לא כתב זה רק בדרך הערה ולא להלכה כי פשוט דאין מזה כדי לפסוק הלכה, והלוא קיי"ל דעד שיתין שנין ואפילו יותר מעיד אפילו בלי שמזכירין אותו כלל אלא שהוא זוכר מעצמו, ואדרבה הרי קיי"ל בגמ' כתובות (כ' ע"ב) דאפילו מזכירין אותו ואפילו בעל דין עצמו שמזכירו דוקא כשזוכר מעצמו לאחר שהזכירו ובעצמו ורק בצורבא מרבנן מהימן, כי הא דרב אשי הוה ידיע לי' סהדותא לרב כהנא א"ל מי דכר מר האי סהדותא א"ל לא ולאו הכי והכי הוי א"ל לא ידענא לסוף אידכר ר"א אסהיד לי', חזיא לרב כהנא דהוה מחסם א"ל מי סברת עלך קא סמיכנא אנא הוא דרמאי אנפשאי ואדכרי, ועכ"פ עיקר סהדותא איירי בלא מדכירין לי'.

ובגמ' שם אמר רב חסדא ש"מ מדר"מ האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר טפי לא מידכר ולא היא התם הוא דלא רמיא עליה אבל הכא כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי. ומשמע דסהדותא דרמי עליה זוכר עד כמה בלי שום הזכרה אלא מעצמו, ופשוט נמי דאם מדכירין לי' ואינו זוכר אף שודאי יש עדים שהי' שם וקיבל העדות בזמן הראי', מ"מ כיון שבעת אינו זוכר אף שמדכירין לי' אסור להעיד בשביל זה, וכמעשה דרב אשי הנ"ל. והאמת הוא כי לפי המציאות שלנו אין אנחנו זוכרין מה ששנינו במעי אם, ואין לסמוך על זה לשום דבר להלכה רק מה שנוגע לפנימיות התורה וליודעי חן בזה כמובן. וא"כ ע"כ דאדם זוכר דברים שנים רבות, וכמ"ש בגמ' שם להדיא התם הוא דלא רמיא עליה אבל הכא כון דרמי עליה אפילו טובא נמי. וא"כ העיקר אם הוא רמי עליה ורוצה לזכור בסהדותא והכ"נ בכל דבר שאם הוא רוצה לזכור אז ליכא שכחה ואם מיאש ממנו אז איכא

שכחה, ואדרבה מגמ׳ הנ״ל ראי׳ ברורה לפירושי מדאמרי דהכל תלוי באם רמי עליה או לא.

אלא דמה שלי״ע קלא ממה שאמרו ז״ל קשה עתיקתא מחדתא, וא״כ אדרבה במה שלמד עם המלאך ובלאתו מרחם שכחה, א״כ הו״ל בכלל קשה עתיקתא מחדתא והי׳ טוב לו שלא ילמוד משילמוד וישכח והו״ל קשה עתיקתא.

בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שצח

לר״ת דעדות מפי כתב כשר יכתוב הת״ח עדותו וישלח לב״ד

קר׳ית אונגוואר פ׳ מסו״מ תשנ״א
מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח חוב״ס כוש כש״ת הרר״ח קעניג שליט״א מגיד שיעור בישיבתנו הקדושה וחבר בר״צ.

אחדשכ״ת.

על דבר הקושי׳ המפורסמת הובא בתומים ח״מ סי׳ כ״ח ובח״ס בתשו׳ בד׳ מקומות וב״ח על הש״ס, לפ״מ דקיי״ל שת״ח א״ל לבא לב״ד להעיד לפני ב״ד שקטן ממנו בדיני ממונות עיין שבועות (דף ל׳ ע״ב) ובטוש״ע ח״מ ס׳ כ״ח ס״ה ע״ש, והקשו לדעת ר״ת דס״ל דמפי כתבם נמי כשר העדות היכי דהעד קיים משום דכל הראוי לבילה א״כ יכתוב הת״ח עדותו בכתב וישלח לב״ד דבזה ליכא זילותא דת״ח וגם יתקיים העדות ואמאי אמרו סתמא דת״ח אינו חייב להעיד ובתשו׳ אחת יצא מרן הח״ס לפרש דההכ״נ אם רוצה יכול לכתוב אלא דאין עליו חיוב מדין דאם לא יגיד ועל עדות בכתב אולי גם יכול ליקח שכר כיון שאינו מחויב בזה להעיד, עוד תי׳ משום דהגם דיכול לכתוב בכתב אבל חסר דין דרו״ח וע״ש עוד.

ולפענ״ד נראה דמדין דו״ח לכאורה לפמ״ש התו׳ שלהי יבמות אמר הקדוש דעד שהעיד נאמן בעדותו ודו״ח שאמרה התורה אינו אלא כדי שיוכלו להזים העדים ואלא דבעלם נאמנות העדות ליכא דין דדו״ח וא״כ לכאורה בכתב נמי יתקיים כיון דאינו חסרון בעצם העדות ולאחר התקנה משום שלא ינעל דלת למה לא יצא בכתב.

ואשר נלפענ״ד דהא דס״ל לר״ת דעדות בכתב כשר משום דכל הראוי לבילה היינו כיון שאם יכתוב בכתב ולא יראה להם לב״ד יזמינו אותו ויהי׳ חייב לבא להעיד בעל פה א״כ כשיכתוב עדותו נמי יזהר וידייק בכתיבתו שלא יבא לידי הכחשה או הזמה ושפיר אמרינן דאמת העיד ומקבלין עדותו בכתב מטעם דכל הראוי לבילה אבל כשאינו חייב לבא לפני הב״ד בעצמו ויכתוב עדותו חיישינן שמא לא ידייק כ״כ במכתבו ובעדותו כיון שלא יוכלו ב״ד להכריחו לבא לפניהם ולברר מכתבו ועדותו ואפשר שלא ידקדק כל כך והו״ל כאלו אינו ראוי לבילה כיון שאינו מחויב לבא ולהעיד בפניהם, והו״ל כמעיד חוץ לב״ד דחוזר ומעיד ולא מהני עדותו, והבן כי לפענ״ד הוא סברא ישרה.

ובאמת כי מלינו כעין זה לגבי עדות דלפני ב״ד אינו מעיז ושלא בפני׳ מעיז ומעיד וחוזר ומגיד, ואף שאנן מקבלין הכתב לעדות ולאחר שבא לב״ד שוב אינו חוזר בו מ״מ כיון שבשעת כתיבה הי׳ חוץ לב״ד והי׳ יכול לחזור הו״ל ככתב בלי דקדוק ומה שמביאו השליח לב״ד לא מעלה דיותר מדקדק העד בדבורו כשמעיד בפני ב״ד משאומר שלא בפני ב״ד, שוב מלאתי בנתיבות ח״מ סי׳ ב״ה אות ו׳ שהביא שם בשם התומים כעין מה שכתבתי דאינו דומה ראיית פניו דאינו מעיז לכותב שלא בפניו דמעיז

וראיתי שם להנתיבות שהקשה על התומים ז״ל דהב״ד יכולין לילך ולהיות שם בשעת כתיבה וגם כשהעד יודע שיקראו הכתב בב״ד בפניו אינו מעיז ולפענ״ד לא זכיתי להבין דודאי שהב״ד יכול לילך לשם אבל א״כ א״ל להיות בשעת כתיבה אלא הם יכולים לשמוע מפיו אבל כשהוא כותב עדותו מיירי שהב״ד אינם רוצים

ילך לביתו לקבל עדותו כהא דיפתח ופינחס או ישעיה הנביא וחזקיהו המלך שהי' בזה ענין שלא רצו לקדם זה מפני זה וא"כ שוב לא מהני הכתיבה לכ"ע וגם לא יכתבו וגם כי היכי דאפשר שילכו אליו אכתי יכול לחרץ ולפרש דבריו מה שכתב שלא כן כוונתו וכיוצא בזה ולכן לא מהני הכתיבה לכתחילה נמי.

ודע דבלמדי בשיעור משיעורי הישיבה עלה במחשבתי הרהורי דברים בדברי רבינו הריב"ש עיין רמ"א יו"ד סי' רכ"ח ובט"ז שם בשם ריב"ש שהקשו על שיטת ר"ש ודעימיה דכתב מהני להתיר הנדר וס"ל דלעולם אין מתירין אלא בפניו כרמב"ם הובא בר"ן כאן והביאו ראי' מהא יפתח שמבואר במדרש ב"ר סי' ס' דלא התיר הנדר והרי יפתח הי' יכול לכתוב לפינחס שיתיר לו נדרו אם לא רצה לילך אליו אע"ש דלא מהני כתיבה ע"ש.

ולפענ"ד הקושיא הנדרשת לולי דמסתפינא נראה לפמ"ש במדרש שם (ה"ג) ד' שתבעו שלא כהוגן וכו' יפתח שלא רצה להכניע לפנחס א"כ אפילו בכתיבה נמי לא רצה להכניע לו דמ"ש כתיבה מהליכה והרי הי' עכ"פ יכול לשלוח שליח וכיוצא בזה אלא שלא רצה להכניע עצמו א"כ אין משם ראי' כנלפענ"ד ודו"ק.

דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שצט

אשה שהעידה ובא קטן ומכחישה

מע"כ הרה"ג כו' שליט"א

אחדשכ"ת.

בדבר החקירה היכי דאתי לקמן אשה או עבד או שפחה שהעידו לפנינו בדבר שהם נאמנים ובא קטן והכחישן או להיפך שהעיד קטן לפנינו ואשה או שפחה מכחישן אי הוה ליה עדות מוכחשת או שמאמינין לקטן, ומקום יש לומר דקטן כיון דאתי לכלל הגדה עדיף מאשה או שפחה וכעין זה בגמ' גיטין שאני קטן דאתי לכלל הויה או דילמא אשה ועבד עדיפו שהם בעלי הגדה באיסורין משא"כ קטן שאינו נאמן באיסורין.

ולפענ"ד נראה דאשה ועבד עדיפי מקטן ומהימני לגביה ואין הגדת הקטן לגביהו כלום וסמכינן אאשה ועבד וקצת ראי' מתוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה הימנוהו רבנן בדרבנן וכו' ואתומין דרבנן מהימנין לה לאשה ועבד ולא קטן מדתניא בפ' כילד מעברין (עירובין נ"ח) אפילו עבד ואפילו שפחה נאמנת לומר ע"כ תחום שבת אבל קטנים לא דגריעי טפי מדחשיב להו בשמעתין בסוף וכו' ע"ש, נראה דקטן גרע מאשה וא"כ אפילו היכי דמכחישן לא הוה הכחשה הכחשה שהרי אמרו כל מקום שהאמינו לע"א הרי כאן שניים וקטן אינו בר האמנה כלל ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ת

עדי שידוכין אי יכולים להיות קרובים

עש"ק מטו"מ תשל"ס

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בעידי תנאים אי יכולין להיות קרובין עכ"פ למרבי קבלנים שהרבה פעמים לא נמצאים אלא התנאים רק קרובים או אסורין להיות.

ולפענ"ד עיין גמ' מכות אילעא וטובי' קריביה דערבא הוה סבר ר"פ למימר גבי לוה

ומלוה רחיקי ניהו א"ל רב הונא ברי' דר"י לר"פ אי מת ליה ללוה לאו בתר ערבא אזיל מלוה וכתבו התוס' מכאן יש ליזהר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוה ולא למלוה ולא לערב ע"כ מבואר דאסורים להיות קרובים לערב ועיין טח"מ סי' ל"ג סע"ז ועדי תנאים נמי צריכין להיות כשרים כדיני ממונות ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

והנה מבואר בדברי התוס' ביאור לשון רבינו הח"ס דלגבי דבר הנראה וידוע לכל אין אומרים נאמין לעדים ועיין עוד נמוק"י פ"י דיבמות דף פ"ח מה שהאריך בשבח תי' הרא"ה דהיכא דאין סהדא ופרסום בזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה אפי' מדאורייתא ע"ש ודוק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תא

מציאות עדיף מעדים

עש"ק בשלח תשמ"ז
מע"כ ידידי וכו'

אחדשה"ט בידידות,

בדבר שקשה לך מה שאמרתי בשם מרן הח"ס ז"ל דמציאות הוא עדיף מכל עדים שבתורה והקשה לך הא הא קיי"ל תרי עדים כמאה עדים דמי ואיך אפשר להכחיש העדים כיון שהאמינה להם התורה.

לפענ"ד דבאמת הי' אפשר לפלפל בזה אי דין דתרי עדים הוא מגזירת הכתוב להאמין להם או שהוא משום דתרי ודאי לא משקרי, דכל אחד מירתת מחבירו ונחלקו בזה הראשונים ז"ל וברמב"ם יש בזה דברים סתראי מהל' דעות להל' עדות וכבר הארכתי בזה ועיין תוי"ט שלהי יבמות ד"ה ר"ע ור"ט וכו' אמר הקדוש האמנם באמת כי כבר הקשו התוס' יבמות פ"ח ע"א אהא שאמרו אתא גברא וקאי ואת אמרת לא תצא וז"ל וא"ת כיון דאיכא תרי דאמרי מת אפילו איכא מאה דאמרי שזהו מה בכך הא תרי כמאה דמי וי"ל דלגבי דבר הנראה וידוע לכל לא הי' אומר רב אבל בשנים לא תצא ע"כ.

סימן תב

בשואל שלא מדעת אי נפסל לעדות

מע"כ הרה"ג וכו' כש"ת שליט"א

אחדשכ"ת בידידות יתירה.

בדבר מה שנתקשה על מה שאמרו שואל שלא מדעת גזלן הוא אי נפסל נמי לעדות כדין גזלן ולא ראיתי נוהגין כן לפסול דא"כ הי' לן לפסול כמה.

אהובי ידידי דבר גדול שאל ומה שנלפענ"ד דעיין ש"ע ח"מ סי' שנ"ט ס"ה אפילו הלוקח בשאלה שלא מדעת הבעלים נקרא גזלן והנה שינה המחבר בלשונו שנקרא גזלן ולא כתב ה"ז גזלן ומצאתי בתש' מהרי"ל סי' קל"ח שכתב וז"ל ושואל שלא מדעת דנקרא גזלן וכן המעביר על דעת בעלים לחד מ"ד כמדומה לי שפי' רבותינו דין גזלן יש לו ולא דקעבר בלא תגזול אעפ"י שאין דעתו לשלמו בשעת שאלה ולא דמי לדדרשינן לא תגנוב ע"מ לשלם כפל דמכוון לגניבה ובאיסורא אתא לידיה וכו' ע"ש מבואר דשואל שלא מדעת רק דין גזלן לו ולא שעובר בלא תגזול וא"כ לא נפסל לעדות כלל וז"פ.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תג

קטן אי חייב בהכון

ה' וישלח התשנ"ח בנ"י יצו"א
מע"כ ידידנו וכו',

ובנידון קטן שהוא אומר קדיש אם יש לדקדק ולהקפיד שיהיו נקי ובגדיו נקיים וגם בשאר דיוקים. ולפענ"ד דודאי צריך לדקדק כל מה דאפשר הגם שאין על הקטן חיובים אבל כיון שאומר קדיש ברכים ונקדשתי בתוך בני ישראל על הגדולים לסדרו שיהי' בנקיות ומלובש.

ומצאתי במרדכי רפ"ק דשבת שכתב באות (רכ"ו) משום שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל יש ללמוד מכאן שצריך לחגור רצועתו קודם שיתפלל אע"פ שיש לו אבנט במכנסים ואין לבו רואה את הערוה, מ"מ יש להתנאות עצמו לפני קונו משום שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל סה"ת, והר"י ותחור ויטרי חולקין, ובשלטי גבורים שם כתב כתוב בתשובה אחת וכו' וכן יש להזהר באותם תינוקות שאומרים קדיש שיהיו חגורים אזורם תוס' רבינו יהודה פ' מי שמתו במס' ברכות ע"כ, ואף שלא ראיתי העולם נוהגין להקפיד מ"מ היות כי יצאו דברים מפי הש"ג בשם תשובה אחת טוב להכינס שיצאו או במכנסים או בחגורה וכ"ש בשתים ויהי' זכות להוריהם.

בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תד

חתם על שטר שיש בו ריבית בשוגג אי יש לו תקנה

מ"ז למט-מנים התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ד יעקב צבי ריבא שליט"א, אבן יקרה בברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשכ"ת כו', בדבר אשר העיר על דברת השאלה ששאלתי בהלכות רבית באחד שעבר בשוגג על איסור רבית וכתב וחתם בשטר המקח שישלם לו רבית קצוצה ובא אלי בשאלה כדת מה לעשות ואחר כל העצות שלא הי' יכול להמלט באופן אחר אמרתי יבחר הרע במיעוטו ואמרתי שיתנה הלוה (הלוקח בית ומשלם מארגידזש) ויגלה דעתו בפני ב"ד ועדים שכל אימת שישלם מה שמגיע ממנו בכל חודש ע"פ השטר למשל שהתנה ביניהם ב' אלפים לחודש ומזה אלף תשלום הקרן ואלף רבית שיתנה שכל אימת שישלח ויתן לאותו המלוה יהי' הכל על קרן ולא על רבית עד שיהי' פרעון על כל הקרן ולמשל שאם הי' הקרן עשרים אלף והרבית **5000** ישלם כל פעם עד שיגיע לעשרים אלף וזה היה הכל בתור קרן ולא בתור רבית ואח"כ יפסיק מלשלם יותר ואפשר שבכה"ג גם אלמפרע יתוקן שיברר הדבר למפרע שהכל הי' בתשלום קרן ולא רבית. [ומ"ש מעלתו בסוגריים וז"ל כמובן באופן שאומר הלוקח שיש לו עצה שלא יגיע לו היזק בדינא דמלכותא כי זולת זה אין לו תועלת בזה כמובן עכ"ל.]

ולפע"ד לאו מוכרח שזה הי' דעתי כי אפשר אפילו אם יכרחוהו בדינא דמלכותא לשלם את הרבית אבל אז יהי' כבר מוכרח בע"כ לשלם וליכא עליו איסור רבית והארכתי בכעין זה בתשובה (ח"ה סי' קי"א) ע"ש והכ"נ כן הוא ודו"ק.

והנה מעכ"ת הקשה מח"מ סי' נ"ח ס"ד באחד שנושה מחבירו ב' הלואות אחד ישנה ואחת חדשה או מלוה ע"פ ואחת מלוה בשטר ובא הלוה והתנה בפני המלוה שמשלם לו כעת בעד המלוה בשטר ואפילו שתק המלוה וקבל יכול לטעון שקבלו בעד המלוה בע"פ ויותר הביא מאחרונים (חי' הרי"מ ח"מ סי' א' ס"ק ע"ז ול"ט וסי' ל"ב סק"ב ומנ"ח מלוה מ"ב ותשו' מהר"ש ח"ה סי' פ' סק"ג) דאפילו חייב שני הלואות אחד מן הדין והשני רק לצידי"ש ושילם לו על המלוה שחייב מצד הדין יכול לטעון שקבלו בעד הצלידי"ש ולפ"ז בדידן נמי כיון שהתנו בשטר המקח דכל חודש חייב לשלם **2000** וחלק מזה לרבית כגון שמנים אחוז קרן ועשרים אחוז רבית א"כ כל אימת שמשלם האלפיים דאללאר אפילו יטעון רק לקרן אני משלם כיון דמבואר דביד המלוה לטעון היאך מקבלו הכ"נ יכול לטעון המלוה שמקבל בעד הרבית עכ"ל.

ולפענ"ד לאחר הסליחה לא קרב זה אל זה דבהא דינא דחו"מ דהמלוה חייב שתי הלואות אלא שרוצה לפטור בתשלומין אלו הלואה שיש עליו חיוב חמור ולא החיוב הקל יכול המלוה לטעון תפסתי בשביל חוב זה ולא בשביל חוב שני אבל שיכול לטעון המלוה שתפס מקצת מעותיו לאיסור רבית הרי ודאי שמעות זה גזל אלא אם אינו נותן לו לשם רבית ואדרבה אפילו נותן לשם רבית כל שהוא רבית קצוצה מוציא בדיינין כמבואר בש"ע יו"ד סי' ק"ס כמו בכל גזל ע"ש ס"ה וסי' קס"א ס"ה וזה פשוט.

ומש"כ שהשטר צועק וטוען לצד המלוה שמקבל התשלומין בכל חודש בעד קרן ורבית לאחר הסליחה מכמ"ע שזה בזה מאד שהרי השטר הזה הוא חספא בעלמא ואדרבה אם נכתב בשטר רבית עם קרן ולא היה נכתב הרבית לבד והקרן לבד אז השטר פסול וכל מי שבא לידו שטר זה יקרענו דחיישינן שמא יגבא בו אלא אפילו נכתב קרן לחוד ורבית לחוד שניכר שיש בו רבית נמי אינו גובה רק הקרן ולא רבית בשטר זה עיין יו"ד סי' קס"א סי"א ולכן פשוט דיכול להתנות שאינו משלם לו רבית וחייב להתנות כן ומועיל עכ"פ מכאן ולהבא ואפשר שכיון שלא ישלם רק הקרן שיתוקן קצת גם אלמפרע ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תה

מי שלא כתב פרוזבול ורוצה לגבות חובו

טבת תשמ"ז בנ"י

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו במי ששכח לכתוב פרוזבול ואעפ"כ רוצה לגבות ממונו באמרו שמעולם לא עשו פרוזבול בחו"ל ובכל המקומות שבא משם ביוראפא לא היו נוהגין בכתיבת פרוזבול וע"כ דסמכו על זה דלא שייך שמיטת כספים כלל בחו"ל עכ"פ.

ולפענ"ד הנה באמת כי דבר זה במחלוקת שנוי' דעת קצת פוסקים דשמיטת כספים אינו נוהג בזמן הזה כלל ודעת קצת פוסקים דרק בא"י נוהג אבל בחו"ל אינו נוהג ובש"ע ח"מ סי ס"ז דמה"ת אין השמיטה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהג בזה"ז בכל מקום וברמ"א שם וז"ל אבל יש אומרים דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה, והיש אומרים הם הרז"ה בתשובה הובא בבעל התרומות שער מ"ה והראב"ד הובא ברמב"ן למס' גיטין, ולבסוף חזר בו כנראה, וסובר דנוהג עכ"פ מדרבנן, ובספר האשכול כתב השמטת כספים בזה"ז בשביעית אינו בחו"ל ולא בארץ וכו' ובשיטת הראב"ד נחלקו בו רבותינו ז"ל.

ואני מצאתי לרבינו יונה באגרת התשובה ליום ו' שכתב אמרו רבותינו גדול המלוה לעני יותר מן העושה צדקה וכו' שאינו מלוה לעני בשעת דחקו בהיות לא-ל ידו לעשות נקרא בליעל שנאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וגו' ואם בזמן שהיתה שביעית נוהגת והיה מלוה מפסיד חובו אמרה תורה כי מי שנמנע מלהלוות כדי שלא יפסיד חובו נקרא בליעל על אחת כמה וכמה מי שאינו מפסיד את חובו וכו'. ומדכתב ואם בזמן שהיתה שביעית נוהגת וכו' משמע דעכשיו ס"ל אין שביעית נוהגת וכדעת הרז"ה ופלא שלא הביאו הפוסקים דבריו ז"ל, ובחמים דעים הביא דרב נטרונאי גאון ז"ל נמי ס"ל דהשמטת כספים בזה"ז אינו נוהג בחו"ל ע"ש סי' (קל"ג) ועיין מהרי"ק שרש נ"ב ומהרי"י איסרלן ומהרי"ל הובאו ברמ"א ועיין ב"ח שם ובתה"ד סי' ד"ש ומהרי"ל בליקוטים כולהו ס"ל דאינו נוהג בזה"ז.

סימן תו

עוד להנ"ל
ביאור הלל תיקן פרוזבול לעלמא

ובמקום אחר פירשתי קצת מה שאמרו בגמ' גיטין ל"ח הלל לדרי תקן או לדרי עלמא תקן פי' שהלל תקן פרוזבול לכל הדורות עד שיבנה בהמ"ק במהרה בימינו והו"ל כאילו יש לנו פרוזבול על כל החובות שתקן הלל ויש להבין כן ולהטעמים בדברי רב נטרונאי גאון, ועיין יש"ש גיטין פ"ד סי' מ"ג, ובתשובת הרא"ש כלל ע"ז הובא בטור שאמר שאין נוהגין בשמיטת כספים ולווה ככרוכיא ואין שומעין לו והניח לדון כמנהגם שלא תשמט ולא היה דן שלא תשמט וסילק עצמו עכ"פ הוא מחלוקת גדולה בין הפוסקים והגם כי כנראה דעת רוב שכן נוהג וכעת רוב בני תורה ושומרי המצות עושין פרוזבול.

מ"מ למען האמת שבערי יוראפף ברוב מקומות רוב הציבור לא עשו פרוזבול ולא נהגו שמיטת כספים רק יחידי סגולה ולא כל העולם, וא"כ צ"ע אם יש לכופו לשמט ובפרט שיש לן עוד דעת הר"א ממיץ שבשביעית אינו מחילה על ההלואה אלא צ"ל משמט וקיי"ל כ"ע המשיב חובו ואומר אעפ"כ רוח חכמים נוחה הימנו.

דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תז

מי שלא עשה פרוזבול בשנה השביעית וגובה את חובו אעפ"כ

ה' ויגש טבת תשמ"ז בב"י יצ"א
מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח כש"ת כו'

אחדשכ"ת.

בדבר השאלה במי שלא עשה פרוזבול בשנה השביעית ואעפ"כ הוא גבה את חובו ועובר על לא יגוש אי הוה בכלל פסולי עדות המבואר בח"מ סי' ל"ד, ולא מיבעיא למ"ד שמיטת כספים בזה"ז דאורייתא וכדמשמע קצת בדברי הטור ח"מ סי' ס"ז ושו"ת הרא"ש המובא שם א"כ הו"ל עובר בלאו דאורייתא אלא אפילו לדעת רוב הפוסקים מ"מ הרי בש"ע שם סי"ג דבעובר על איסור מדבריהם פסול מדבריהם וא"כ הכ"נ.

ולפענ"ד נראה דאין לפסלו בשביל שאינו עושה פרוזבול הגם שבעוה"ר אכשר דרא והעולם נוהגין לכתוב פרוזבול עכ"פ רוב בני תורה נוהגין כן אבל הרי יש כמה גדולי הראשונים שס"ל דבזה"ז אין נוהג שמיטת כספים וידוע שיטת הרז"ה והאשכול והראב"ד לפי מה שהביאו בשמו הגם דבח' הרמב"ן ז"ל נראה דהראב"ד ז"ל חזר בו וגם בליקוטי מהרי"ל כ"כ, ורב נטרונאי גאון כתב דהלל תקן פרוזבול לכל הדורות ועיין טור ח"מ סי' ס"ז דהרא"ש לוה ככרוכיא על שלא נהגו שמיטת כספים וליא דמשגח ביה והניח על מנהגם, ועוד ראשונים ז"ל.

והרמ"א ז"ל ח"מ ס' ס"ז ס"א אחר שכתב המחבר דשמיטה נוהג בזה"ז מדרבנן כתב אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזה"ז ונראה שעליהן סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזה"ז והמנהג הי' נוהג עדיין בזמן הרא"ש כמ"ש בתשובה ע"ש ואני מצאתי עוד באגרת התשובה לרבינו יונה ז"ל דאין שמיטה נוהגת בזה"ז והארכתי שם קצת בפי', וכמדומני בזכרי ילדותי בערי אייראפע קודם המלחמה העולמית נמי לא שמענו ולא ראינו שינהג עלמא בכתיבת פרוזבול רק קצת מגדולי ישראל נהגו בעצמן סלסול עכ"פ כיון שיש לזה גדולי פוסקים וגם פסק הרמ"א ומנהג קדמון הגם שעכשיו אכשר דרא מ"מ מי שלא כתב פרוזבול אין לפוסלו לעדות בשביל זה כנלפענ"ד.

בברכה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תח

ספק פירות שביעית בשנת השמיטה מה הם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו השאלה בארצינו הקדושה שהוא שנת השמיטה כיצד יש לנהוג בדברים שהם ספק פירות שביעית, כי יש בזה מחמירים ויש מקילים.

והנלפענ"ד דהאמת שב"ה זכינו בזה שאכשיר דרא וב"ה וב"ש הרבה מאחינו בנ"י החרדים לדבר ה' נזהרים במצוה זו בכל פרטיה ודקדוקיה והרי בשביל מצוה זו גלינו מארצינו כמ"ש אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה וגו' ובזכות שמירת מצוה זו נתקן את אשר עיותנו ונזכה להגאל במהרה בימינו אמן.

ומיהו כל זה לודאי אבל היכא דהדבר הוא ספק אפילו מי שהוא רוצה להחמיר על עצמו מ"מ אין להחמיר לאחרים. ואפרש שיחתי דהנה מצות שמיטה בזה"ז הוא דרבנן כמעט לכל הפוסקים וכך פסק המחבר ועיין טור ח"מ סי' ס"ז והשמטת כספים נוהגת האידנא, וכתב הב"י כן דעת הרמב"ם פ"ט מה"ש אע"פ שאין יובל נוהג שמיטת כספים נוהגת מדבריהם וכן דעת הר"ן בהשולח ועיין ב"ח שם שרצה לומר דאורייתא ושוב הביא דכוונתו מדרבנן ע"ש ועיין טור יו"ד סי' של"א הביא דעת הרמב"ם שבזמן הזה תרומות ומעשרות דרבנן שאפי' בימי עזרא לא היה דאורייתא כיון דלא עלו כולם שבטלה קדושת הארץ ור"י פי' שהוא דאורייתא ועיין בב"י שם ובש"ע יו"ד סי' של"א ס"ב כתב המחבר בזה"ז אפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי' בימי עזרא אין חיוב תו"מ מה"ת אלא מדבריהם מפני שנאמר כי תבואו משמע ביאת כלכם ועיין ש"ך שם אות ג' ובש"ע ח"מ סי' ס"ז כתב המחבר אין שמיטת כספים נוהגת מה"ת וכו' ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהג בזה"ז וכתב הרמ"א ז"ל כן הוא הסכמת הפוסקים ועיין סמ"ע שם בפ' ראה כתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו וגו' וילפינן מדכתיב וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו וגו' שבשתי שמיטות הכתוב מדבר בשמיטות קרקעות היינו יובל וכו' ובשמיטת כספים וכו' והוקשו להדדי לו' שבזמן שאין שמיטת קרקעות נוהג דהיינו בזמן שאין כל יושביה בא"י גם שמיטת כספים אינו נוהג ע"כ. ובספק הו"ל ספיקא דרבנן.

והנה ידוע כי יש עוד מחלוקת על שנת השמיטה דעת רש"י שחולק על הרמב"ם וז"ל הטור ח"מ סי' ס"ז הנ"ל ובחשבון שנת שביעית איכא פלוגתא לר"י היתה בשנת פ"ח ולרש"י בשנת פ"ט והוא עיקר ועיין ב"י ד"ה ובחשבון וז"ל כ"כ הרא"ש פ"ק דע"ז והיום חמשים שנה נפל מחלוקת גדולה בין חכמי ארץ ישראל לחכמי ומלכות מצרים בדבר זה ומהרל"ח בתש' סי' קמ"ג הסכים להרמב"ם והסכים דעת ר"י עם הרמב"ם ועיין ד"מ שם ובדרישה באריכות גדולה וכנראה פשוט דהסכמת הפוסקים והמנהג כהרמב"ם ז"ל ע"ש באריכות כי אין ברצוני ליכנס במחלוקת זה מה שכבר נפסק וכן הוא המנהג.

ומיהו הגם שכבר נהג עלמא כהרמב"ם מ"מ לגבי הלכה מידי ספיקא לא יצאנו, והוא נוסף על הספק כגון בספק פירות שביעית וא"כ שהוא ספקא הו"ל כבר תרי ספיקא דרבנן, (אחד) ספק אי הם פירות שנה זו שנהגו בו שביעית בכלל. (והשנית) אפילו הם פירות שנה זו אפשר דשנה זו אינה שנת השמיטה אלא כדעת שאר פוסקים וכפסק הטור ומלכות מצרים. ולהני ספיקות יש עוד לצרף ספק מהטועים וס"ל דמהני מכירה והגם שאנן קיי"ל כמחמירין וכמ"ש החזו"א ז"ל מ"מ הני דסבירא לי' לסמוך על ההיתר עכ"פ לא מקרי מזידין וכעין זה מצינו במכירת חמץ במי שטעה וס"ל דמהני מכירה ולא הועיל מ"מ לגבי' דידיה מקרי עכ"פ שוגג.

ובממונות ספק גזל אסור מן התורה ואין

הולכין אחר הרוב וא"כ כשבא לפנינו ספק גזל שהוא דאורייתא וספק איסור דרבנן ודאי דספק גזל דאורייתא דוחה הספ"ד וכ"ש בס"ס דרבנן שאפילו באיסורין דאורייתא קיי"ל בס"ס להתיר והלכה לקולא כ"ש בממונות להוציא ממון ומעתה אם נאסור הספק של פירות שביעית או ס"ס נמצא מוציא ממון חבירו שלא כדין ועי"ד זה אמרו מה שעשו עשוי וישלם מביתו (עיין סנהדרין ל"ג ע"א) ותנן במשנה (בכורות כ"ח) הלכה חמורך טרפון שהוצאת ממון שלא כדין. ועכ"פ הרי הוציא לזה ממון שלא כדין.

ולפני כמה שבועות בקרתי בבית הגאון הגדול כקש"ת מוהרי"י ווייס (שליט"א) זללה"ה גאבד"ד דעדה החרדית בירושלים וכן ביקרתי לאחר מכן באותה שבוע אצל מרן הגר"א שך שליט"א ראש ישיבת פוניבז' והצעתי להם סברא זו האמנם הוספתי עוד טעם גדול, לפ"מ דקיי"ל בדבר שמדינא מותר ורק מחומרא יש להחמיר אי מורין לעניים להחמיר בכה"ג, והבאתי מה שכתב בשו"ת בשמים ראש סי' קט"ז שכתב שם לאחד שפסק למשפחת עניים שלשו מצות לפסח במים שנתברר שלא היו מים שלנו ואסר עליהם, וכתב שם וז"ל אבל הוי זהיר לעתיד שלא להחמיר יותר מדאי על עניים ואביונים שהתורה חסה על ממונם של ישראל וביותר על נפש עמלה ואלו בי' טפלא ואינו רוצה להטיל עולו על הבריות שזכותו גדול מאד וממונו ממש כממון הקדש שאסור לאבדו עכ"ל.

והנה מבואר דהמחמיר על העני הרי הוא מוציא ממנו ממון והו"ל ספק גזל עניים וא"כ לפעמים שיש כאן שתי ברירות לפנינו ספק גזל עניים רבים שהוא ספיקא דאורייתא וספק איסור שביעית שהוא ס"ס דרבנן, ובפרט לפעמים שיש לו לעני כמה ילדים וא"א לו להחיות את בניו וביתו ממעותו המצומצם מאד אפילו כדי חייו ואם נחמיר עליו בחומרא אתי לידי קולא או שבלית ברירה יבטל מלימוד התורה וילך לבקש פרנסה שחסר לו או שבכלל יוציאו ממנו ממון שלא כדין והו"ל בכלל גזל עניים ואם של רבים כ"ש שהוא גזל רבים ועכ"פ התורה חסה על ממונם של ישראל אפילו אם הם מוחלים ולכן צריך להזהר בזה כדת מה לעשות, שלא תהא חומרא דאתי לידי קולא.

ומה שאמרתי עני לאו דוקא אלא כל ישראל בני מלכים נמי אמרו בגמ' (חולין מ"ט ע"ב) ההוא נקב דסתמה חלב טמא דאתא לקמיה דרבא אמר רבא למאי ניחוש לה חדא דהא אמר רב ששת חלב טמא נמי סותם ועוד התורה חסה על ממונם של ישראל א"ל רב פפא לרבא רב ואיסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונם של ישראל ועיין רש"י דבשל תורה הלך אחר המחמיר (ע"ז ז') ועיין עוד חולין ע"ז כעין זה בהנהו גידין רכין ואמר נמי ר"פ לרבא ר"ל ואיסורא דאורייתא וכו' משמע דבאיסורא דרבנן יש לנו להורות להקל משום התורה חסה על ממונם של ישראל והכי הלכתא והמחמיר הרי הוא עושה שלא כתורה שחסה והוא אינו חס על ממונם של ישראל ולכן לפענ"ד בספק פירות שביעית המחמיר יחמיר לעצמו אבל לאחרים אין להחמיר כנלפענ"ד להלכה ולמעשה.

ידידכם דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמ

ליישב מנהג העולם שלווין בלי שטר ובלי עדים

מע"כ ידידי הרה"ג וכו'

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר נהג עלמא ללות לחבירו בלי עדים ובלי שטר ובגמ' אמרו הלוה בלא עדים עובר בלאו דלפנ"ע וכו'.

ואשר נראה לפענ"ד ליישב מה שנהוג עלמא ללוות לחבירו בלי עדים ושטר ובגמ' קיי"ל דהלוה בלא עדים עובר בלפ"ע לא תתן מכשול

(עיין ב"מ ע"ה ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום לפני עור לא תתן מכשול ור"ל אמר גורם קללה לעצמו שנאמר (תאלמנה שפתי שקר תלים ל"א) הדוברות על צדיק עתק אמרו ליה רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאתרמי לי קטינא דארעא שלח ליה ניתי מר סהדא וניכתב כתבא שלח ליה אפילו אנא שלח ליה כ"ש מר דטריד בגירסיה משתלי וגורם קללה לעצמו ע"ש ועיין רמב"ם פ"ב מהל' מו"ל ובש"ע ח"מ סי' ע' סעיף א' אסור להלוות בלא עדים אפילו לת"ח אלא א"כ הלוהו על המשכון והמלוה בשטר משובח יותר וכל המלוה בלא עדים עובר משום לפנ"ע לת"מ וגורם קללה לעצמו וכו' ע"ש.

ועיין פלפולא חריפתא מה שהאריך קצת ליישב מנהג העולם ולבסוף נשאר בצ"ע ולפמ"ש במקום אחר מגמ' שלהי יבמות ד"ת אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין (יבמות קכ"ב ע"ב) ע"ש וא"כ אולי גם בזה סמכו משום שלא תנעול דלת בפני הלוים שהי' קשה בכל עת לילך אחר עדים או לכתוב שטר וכיוצא בו והו"ל בכלל זה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תי

מהו גדר של לא תחמוד

מוצש"ק פ' יתרו התשד"מ
מע"כ הרה"ג וכו'

אחדשכ"ת.

בדבר שאלתו במה דכתיב לא תחמוד מה הגדר בזה אי אדם רואה בית נאה ואומר כזה אני רוצה או אשה נאה ואומר אשה כזו אני רוצה אם הוא בכלל לא תחמוד כנראה מכמה ספרים וכן שמעתי מחכמי המוסר שהמתאוה למיני לוקסוס הוא בכלל לא תחמוד.

ולפענ"ד דגדר דלא תחמוד לא שייך רק אם הוא חומד חפץ או ממון או כל דבר שיש לו לחבירו והוא רוצה באותו חפץ והוא חומדו להיות שלו אז הוא עובר על לא תחמוד אבל אם הוא רואה בית נאה או דירה ואומר בית כזה או דירה כזו אני רוצה אין בזה איסור של לא תחמוד והאיסור הוא רק שלא יחמוד ויתאוה בית זה.

וז"ל רבינו אברהם בן הרמב"ם עה"ת פ' יתרו לא תחמוד והבן שהאזהרה על איזה חפץ שיש ברשותו של חבירו לא על מה שדומה לאותו החפץ המשל בזה ראובן יש ברשותו בית נאה אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו יהי' שלו לא שאסור לו להתאוות לו דוגמתו או דומה לו ע"כ ע"ש, ומיהו לתאוה יבקש נרדף שאם הוא מתאוה לוקסוס וכיוצא בזה אין זה בכלל לא תחמוד אלא בכלל התאוו תאוה שצריך להתרחק עצמו ממותרות וכיוצא בזה וק"ל ועיין חינוך מצוה ל"ח ובסמ"ה שם.

דושכ"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תיא

בתקנת ריב"ג להעמיד מלמדין בכל עיר

אור ליום עש"ק ויקרא התשמ"ח בנ"י יצו"א
למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיה מברך ה"ה האי צורב חו"ב כש"ת, מוהר"ר יצחק קורלינסקי הי"ו בהגר"ב שליט"א ב"ב תו"א.

אחדשה"ט.

מה שתמה עוד בתקנת ריב"ג ואילך (ב"ב כ"א) שתקן להעמיד מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר משמע דווקא מלמדי תינוקות וצ"ע מה שפסק המחבר בח"מ סי' קנ"ו ס"ג דבכל מילי דמצוה אינו יכול לעכב ולאו דווקא מלמדי תינוקות וצ"ע.

ולפענ"ד דהרי בגמ' שם פריך מיתיבי אחד מבני חצר שרוצה לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעכבין עליו ומשני בתינוקות דעכו"ם והו פריך מיתיבי ומשני חבירו מעכב עליו ומשני נמי בתינוקות דעכו"ם ופי' רגמ"ה בתינוקות דעכו"ם כלומר אם רוצה ללמד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב אבל בתינוקות ישראל לא מצי מעכב ולא מצי מעכב קאי אכולהו כלומר רופא, אומן, וגרדי, ומשמע דכל הני מותר כיון דהוה מצוה רק בעכו"ם ליכא מצוה ושפיר פסקה ב"י דלכל דבר מצוה מותר דמ"ש רופא אומן וגרדי משאר מצוה.

ומה שהעיר על דברת הרמב"ם בהת"ת שלמד מקרא דחפץ למען לדקו דבר זה ולא מתקנת ריב"ג איברא דהרמב"ם לא פליג על תקנת ריב"ג אלא מפרש דתקנת ריב"ג היתה לפי שה' חפץ למען לדקו יגדיל תורה ויאדיר ולא שקאתם ילמדו תורה וקאתם לא ילמדו ודו"ק.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר והוקצרים אומרים יברכך ה"ר שנזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים עוד בחדש הזה ונזכה לביאת משיח צדקינו ולבנין ביהמ"ק בב"א דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תיב

דינא דבר מצרא במקומות בעזרת נשים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדין מה שטוענת אשת ראובן שיש לה דינא דבר מצרא בביהכ"נ של נשים אשר השכינה שלה מכרה מקום בבהכ"נ שלה לאחרת.

הנה בח"מ סי' קע"ה סנ"ג כתבו בכל הקרקעות שבעולם יש דין מצרנות וכו' והוא הדין במקומות בית הכנסת ע"כ וכתב הסמ"ע על הטור ובמקומות שבבהכ"נ כתב הראב"ד ז"ל מן הדין יש בהם משום מצרנות שהן כקרקע וכו'.

ועיין סמ"ע וש"ך ובאה"ט שם ועיין ח"ס ח"מ סי' ל"ה ועיין פת"ש מה שהביא שם. ועיין ח"ס ח"מ סי' ל"ה.

והלום ראיתי איש קדוש בשו"ת יד אליהו סי' ע"ב כתב דדינא דבר מצרא גבי מקומות בהכ"נ אינו מוסכם לפ"ד רוב הפוסקים והיינו ר"ת ור"י הלבן ור"י והרמ"ה והרא"ש ונמ"י והרמב"ם עיין שו"ת הר"י לבית לוי כלל ז' ס"א גם הב"ח פסק דאף להפוסקים גבי מקומות בהכ"נ דדב"מ אינו כשהוא בדוחק אבל בלא דוחק א"ל כלל ולכן עכ"פ הו"ל ספיקא דדינא ואין מוציאין מיד הלוקח וכמ"ש הסמ"ע בהאי דינא גופא.

ידי"נ דושה"ט בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן תיג

ספרים שנכתב עליהם כל הזכויות שמורות

ימי הסליחות והרחמים התשמ"ח בנ"י יצו"א.
מע"כ ידידי כו' ש"ב מוה"ר אברהם מרדכי הי"ו, מלמד תורה לבני ישראל באנטווערפען ת"ו.

אחדשמע"כ בידידות.

בדבר שאלתו שיש על כמה ספרים נדפס עליהם כל הזכויות שמורות ויש שמוסיפין ואפילו חלק ממנו אם יש איזה נפ"מ בזה.

לפענ"ד פשוט שאותם שכותבין כל הזכויות שמורות ההקפדה שלא להדפיס הספר כולו כי אדם אוסר דבר שהוא שלו על אחרים הגם שיש בזה עיקולין ופשורין מ"מ כבר נהגו כן אבל המוסיף ואפילו חלק ממנו הכוונה שלא יקח חלק מהספר ג"כ וידפיסנו לעצמו ומ"מ גם אלו אין כוונתם שלא יוכל ללמוד איזה דברים מהספר ולרשום מבטן מי יצאו אלו הדברים אלא שאין נותן לו רשות להדפיס דברים כהויתן כל הספר או מקצתו כמובן.

סימן תיד

עוד להנ"ל

מלמד אי יכול לעשות צילומים בשביל הילדים מספר שכל הזכיות שמורות

מה ששאל עוד כגון מע"כ שהוא מלמד תשב"ר ועושה הרבה פעמים צילומים בשביל הילדים כדי להבינם ביותר למשל זמירות ותמונות וכיוצא בזה האם גם זה בכלל שאסור לצלם מספר כזה שמשמע שאם לא להרויח מותר ולפ"ז גם כשעושה לעצמו ג"כ מותר.

באמת כי דבר זה קשה להגיד ברורות כי זה תלוי בדעת האדם אמנם הא ודאי מה שאמר כל שלא להרויח מותר אין זה אמת דהמדפיס או המחבר לא איכפת ליה אם מי שהוא מרויח אלא שהוא לא יפסיד בממון או החיבור שעשה, וא"כ כן נ"ל כל שהמדפיס לא יפסיד בשביל זה אז מותר ומעתה פשוט שאם אדם עושה לעצמו צילום מספר שקנה אחד הרי בזה מפסיד בעל הספר שלולי שעשה צילום זה היה קונה לעצמו ספר מהמחבר ועכשיו אינו קונה ממנו אלא עושה צילום וא"כ לכאורה גם הצילומים שעושה להתינוקות אפשר שהוא כן ומ"מ נראה דעל כה"ג לא מקפיד המחבר שעושים צילום בשביל תינוקות של בית רבן ולכן נלפענ"ד דלעשות צילום מאיזה ענין או דף מהדפים מותר לתינוקות אבל לצלם כל הספר לפענ"ד אין לצלם, והגם שי"ל דההקפדה הוא דוקא להדפיס ולא לצלם מ"מ הראשון נראה.

סימן תטו

עוד להנ"ל

מלמד תורה שמתפלל עם הילדים כיצד ינהוג לעצמו

בענין הכתה של ילדים שהוא מחנך אותם לתפילה ומתפלל עמהם ברוך שאמר וישתבח וברכת אהבת עולם עד לאחר הק"ש ושם מפסיק וכבודו גם כן מתפלל עמהם ואחד העיר לו שאין לעשות כן.

והנה פשוט שכבודו צריך להתפלל כל התפלה ואין להפסיק בהפסקות כאלו ועכשיו אין לנו לומר משום עוסק במצוה פטור מן התפלה דיכול לעמוד בבוקר קצת קודם ולהתפלל ואפשר לקיים שניהם ומיהו להילדים שצריך לחנכם ודאי תלוי בגיל התינוקות ואם יכולים לקבל עד לאחר השמ"ע יתפלל עמהם ואם לאו יעשה כל אשר יכולים לקבל וכל ערום יעשה בדעת כי א"א לכתוב בדבר כזה ברורות עד כאן או עד כאן והכל לפי ראות המורה שם כמה יכולים לקבל וחנוך לנער ע"פ דרכו ולא ע"פ דרכי כי לא יודע אני מפה דרכו של הנער ובודאי יש שם מנהל או מי שהוא בקי בדברים אלו וישאל אותם כדת מה לעשות כי אני ממרחק לא אוכל לפסוק בזה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תטז

בענין המדפיסים שכותבים על הספר כל הזכיות שמורות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

היות כי נשאלתי הרבה פעמים בענין זה ובמדפיסי ספרים בכלל שלוקחין ספר ישן או חדש וחוזרים ומדפיסים אותו וכותבין עליו כל הזכויות שמורות אי יכול לאסור על אחרים הדפסת ספר זה ואי יש כח בידו להביאם לד"ת ולהוציא ממון היזק מידם או כתיבה זו לא הוי אלא פטפוטי דברים דאין בידו לאסור ספרי אחרים שהדפיס אציג כאן מה שכתבתי בענין זה, ואף כי אין הז"ג מ"מ לא אוכל לעבור מלהעיר קצת בדבר זה עכ"פ ליתן מקום למעיינים בהלכה זו. ואין בדעתי לפסוק בעניני דיני דמלכותא אלא ע"פ חק תורתינו הקדושה.

והנלפענ"ד בעצם דין דכל הזכיות שמורות ולעבור על אלו הדברים קצת, דהנה מצינו בזה מחלוקת רבותינו האחרונים הגאון מוה"ר מרדכי בנעט ז"ל כתב שלדעתו אין מקום לכל האיסורים והגזרות שבהסכמות כי מדינא לא מצינו כיוצא בזה שיזכה הראשון בדין לעכב על אחר הבא אחריו ובפרט כי לא חדש הוא ואין זה חלקו רק עמלו שמטריח מעט ויקח שכרו מאת מכרו ובמה שאינו מן הדין אין לשום רב ומורה לגזור במדינתו במה שנוגע למדינה אחרת כמ"ש הריב"ש בתשובה ועוד מאחר שבאידנא יש גוים נמי שמדפיסים שא"ל לשמוע לגזירתו א"כ זה חסר וזה לא נהנה נמצא אנו מפסידין למדפיסי ישראל במקום שאין הראשון מרויח כלום וכיוצא בזה כתב בתש' מהרש"ל גבי אורנדא בטעמים ונימוקים עכ"ל הגאון ז"ל.

ומרן החת"ס בליקוטי תשו' יו"ד סי' נ"ז הביאו הביאו וחלק עליו כי אין אנחנו באים מטעם מערופי' ויורד לאומנתו של חבירו אלא הוא לתקנת כל ישראל מיום שהתחילו להדפיס ספרים בדפוס ועולה הוצאה מרובה ובעוה"ר אנחנו מפוזרים בין האומות ואם לא נקיטא ליה שוקא ונסגור הדלת בעד מדפיסים אחרים מי פתי יכניס עצמו בספק הפסד כמה אלפים ותתבטל מלאכת הדפוס ח"ו ותפוג תורה ע"כ לתקנת הרמת קרן התורה וכל ישראל הנהיגו הקדמונים להטיל גודא על הנכנס לגבול שגבלו רבני הזמן להמדפיס הקודם וקיי"ל מושיבין סופר אצל בצד סופר ומלמדי תינוקות אע"פ דפסק לאיותא דהאי והכל משום יגדיל תורה ואנשי כנה"ג התענו כמה תעניות שלא יתבטלו ממציאי ספרים בישראל ופטרום מכמה מצות האיך לא נגדור אנחנו בעדם משום יגדיל תורה ע"ש ועיין ח"ס בתש' ח"מ סי' מ"א.

והגם כי מה לנכס את הארי" מ"מ נלפענ"ד מטעם מרן החת"ס בזמן הזה שכח הדפוס נתרבה מאד והגם שההוצאות מרובות מ"מ הם בגדר לגבי שאר דברים קטנות ובפרט כהיום שיש מלאכת הדפוס כמעט ביד כל מחבר א"כ אדרבה יגדיל תורה ויאדיר וידוע דבזמן הזה בעניני מסחר העולמי ההתחרות בעניני מסחר מגדלים התוצרת, א"כ לכאורה צודקים דברי המהר"ם בנעט ז"ל דהרי עיקר שחלק מרן החת"ס על הגמהר"ם הי' מטעם מיגדר מילתא ותקנה להמדפיסים ואם בזמן הזה התקנה להיפוך גם רבינו החת"ס מודה לדברי הגאון מהר"ם ז"ל.

איברא דהרי מרן החת"ס נמי לא חלק על הגמהר"מ בנעט ז"ל אלא היכא דהמדפיס לקח רשות מאיזה רבנים גדולים והם הטילו גודא על הנכנס בגבולו למשך זמן מה אבל אדם או מדפיס שלקח לעצמו איזה ספר ישן נושן או חדש ומדפיסו וכותב עליו כל הזכיות שמורות לפענ"ד כ"ע מודי דאין זה מחייב לשום אדם דמי הוא אשר נתן לו רשות להדפיס ספר זה ולזכות בו עד סוף כל הדורות כאדם הזוכה מן ההפקר ומעשה שלו והלא המחבר הנ"ל שחיבר ספר הזה שפתותיו דובבות בקבר ושמח במה שלומדים בו כל ישראל והניח ספרו לכל ישראל ואם בא זה והחזיקו לעצמו כאלו הוא שלו ומורישו לבניו אחריו הרי הוא גוזל את המחבר מתורתו שאולי היו באים אחרים והדפיסוהו והיו מחלקים הספר בחנם ללומדי תורה וכיוצא בזה ועכ"פ הי' התחרות והיו מוזלים השער והיו יכולים אחרים לקנותו במקח השוה וכיון שהוא החזיק בו העלה השער. וכיון שלא קבל רשות משום אדם על זה נראה דכה"ג גם מרן מודה דאין בדבריו ממש.

והנה מרן החת"ס במחלוקת בעלי מדפיסים של סלאוויטא עם מדפיסי ש"ס ווילנא כתב כיון דכבר ספו ש"ס סלאוויטא ונשארו להם רק ל"ז שסיי"ן ובעלי דפוס ווילנא מוכנים ליקח מהם השסיי"ן זכו בעלי דפוס ווילנא להדפיס הש"ס החדש ע"ש שאפילו כבר הי' לבעלי דפוס סלאוויטא הרשות והחרם הקדמונים מ"מ כיון שספו תמו לא חל החרם אלא אדרבה יש בזה משום מושיבים סופר בצד סופר משום קנאת סופרים תרבה חכמה ויהיו זריזים אלו ואלו במלאכתם אלו בשסיי"ן ואלו בספרים אחרים א"כ השתא ודאי לכ"ע דינא הכי הוא מצד דיני התורה וכ"ש היכי שלא קבלו שום רשות והדפיסו רק לעצמן בלי שום חרם שאין על השני דין של חרם או שמתא כל שמוסיפין תורה בישראל.

שוב דקדקתי בחת"ס ח"מ הנ"ל שכתב שם אבל האמת כן הוא שאין רב יכול לגזור על מדינה אחרת שיש שם חבר עיר אך הכא הגזירה היא קדמונית מכל הגאונים על כל באי עולם אפי' במלוכת הים כמו חרם השידוכים וחרם חזקת היישוב שאינם מן הדין אלא מחרמי הקדמונים על כל ישראל בכל מקום שהם אלא הכא צריך להתחדש אצל כל מדפיס ספר כי לאו כל אנפין שוין כמובן עכל"ק.

הגה שכתב להדיא אף שהיא גזירה קדמונית מ"מ צריך לחדש על מדפיס ספר כי לאו כל אנפין שוין וא"כ צדקו דברינו בס"ד דבזמן הזה שמלאכת הדפוס נתרבה ואדרבה ע"י ההגבלה לא ידפיסו ספרים ויעלה השער ואם לא יגבילו יתרבו המדפיסים והספרים ירדו השער ויוכלו בני עניים לקנות ספרים א"כ בכל מקום שלא לקחו רשות אין זה בכלל ואין ביד אדם לאסור להדפיס כלל כנלפענ"ד.

עוד למדנו מדברי רבינו החת"ס ז"ל דאפילו היכא שהמדפיס השני הדפיס שלא ברשות מ"מ אם ברצונו לקנות את הספרים שנשארו להמדפיס הראשון ולסלק הזיקו מה שגרמה הזיקו כה"ג אין עליו טענות עוד ונמצא נפ"מ אם קראו לדין בשביל שגרם לו היזק אם רוצה לקנות את כל הספרים שנשארו לו לפי מקח השוה אז אין עליו עוד טענות ופשוט.

ומיהו מי שחיבר ספר בעצמו והטריח הרבה הגם שתורת ה' הוא ורוצה שילמדו בתורתו כלל ישראל ולא עשה זה בשביל ביזנעס א"כ מיד שחיבר ספר והוציאו לאור הרי בדעתו שילמדו כל העולם כולו בו ומ"מ לכאורה יש בזה ענין של בעלות כענין של ובתורתו יהגה יומם ולילה שאמרו כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה שאדם שיגע וזכה לחדש חידושי תורה נקראת על שמו והרי הוא נקראת תורתו ואם הקפיד שלא להדפיסו חוץ מעצמו וזרעו הבאים אחריו לכאורה יש בידו כח לאסרו על אחרים להדפיס ומ"מ גם זה רק הספר כלו אבל למי שרוצה להעתיק חלקים מתורתו לפענ"ד גם בזה אין כח לאסור אלא שעכ"פ צריך להודיע מבטן מי יצאו הדברים והארכתי בזה במקום אחר. וגם חיבור שלו שחיבר לעצמו אי יכול לאסור לאחרים לעולם יש לעיין אי יכול ולא ברירא מילתא וכבר הראו לי מה שכתב מרן החת"ס לבעל שו"מ בהגהות על ירושלמי שכתב שגזר בנחש שלא ידפסו אחרים בלתי רשותו במשך חמש עשרה שנה משמע דלאחר מכן לא אסר ודו"ק ול"ע.

עכ"פ בהא נחתינן ובהא סלקינן דהמדפיסים ספרים מראשונים או אחרונים לשם ביזנעס אין בידם לגזור חרם או שמתא בדיני תורה לאחרים שלא ידפיסו אם לא שיקבלו לזה רשות מגדולי הדור ולמיגדר מילתא וכדעת החת"ס ז"ל אבל כל אחד ואחד אין בידו לאסור תורת חבירו וממון חבירו בלי דעתו ורשותו. והמחבר ספר סתם אם לא כתב על ספרו שמחזיקו ברשותו נמי נלפענ"ד דהמדפיסו אין איסור בדבר כיון דהוציאו לאור בשוק הספרים זכו בה כל ישראל, ומיהו מי שכתב שמחזיקו ברשותו אין להדפיס בלי רשות המחבר או זרעו אחריו ומ"מ דוקא הספר כולו אבל ללקט עניים אין חל האיסור כי זה דרכה של תורה והגע עצמך הרי ספרו ג"כ שחיבר הוא מה שאסף מש"ס ופוסקים וכל מיני ספרים ראשונים ואחרונים וכמו שהוא לא

בקש רשות מכל בעל מחבר שיתנו לו ללמוד בו אלא למד בו וזה כל האדם כן הוא אם ספרו אם הוא ספר קדוש ואמיתי ואדרבה והנה שאחרים לומדים בספרו כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תיז

בית מסחר בע"מ (קארפארעשיאן בלע"ז) שרוב ישראל אי דין ישראל להם

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרב כו' שליט"א.

אחדשכ"ת.

ובדבר שאלתו בדין (קורפרא‍ליא בלע"ז) שבעליה הם רוב יהודים אם נחשבים כיהודים לגבי דין דערכאות.

ולפענ"ד ידוע דדיני שותפין הכל לפי מה שהתנו ביניהם ותנאי שבממון קיים אפי' על מה שהתנו על מה שכתוב התורה ובפרט היכי דליכא זה. והנה כבר בירתי בעזה"י באריכות בס"ד דין של קארפאראציא (או מה שקורין בע"מ) שהוא עסק של שותפין שנשתתפו יחד ככל דיני שותפות בעולם אלא מאחר שבדיני ממונות כל תנאי שהתנה קיים לכן השותפין הללו התנו ביניהם שהאחריות העסק הנ"ל יהיה מוגבל דלעולם המלוה מעות יש עליו שעבוד הגוף ושעבוד נכסי וכמו שאמרו ז"ל פריעת חוב מלוה והוא שעבוד הגוף, ושעבוד נכסי שאמרו נכסי דאיניש אינון ערבון וכאן התנו הבעלים שהם השותפין לבטל שעבוד הגוף מעלמן כלומר שאין מקבלין רק שעבוד נכסי ולא שעבוד הגוף וגם שעבוד נכסי הגבילו כלומר שלא שעבדו כל הנכסים שלהם רק נכסי אלו משעבדים לחובות שלהם מעסק זה.

ומצינו דוגמא לזה באפותיקי (ב"ק ל"ו וב"מ ס"ו ע"ב אפותיקי מאי הוא דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו ע"ש ועיין ר"ן כתובות פ"ו דכל מעות יש עליו שני שעבודין ועיין משנה הלכות ח"ו סי' קמ"ה וא"כ לכאורה נפשט ספיקו גם בזה ולענין רבית הארכתי ג"כ בכמה מקומות אי מותר ליקח או לשלם רבית מקארפ' בלע"ז. עכ"פ קארפ' דין שותפות מוגבלת לו וככל דיני שותפין כן הוא לפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תיח

בדין רוכב לאודי' קני

כ"ס למ"ס מונים התשל"ז בב"י.

מע"כ הב' הח' שלמה זלמן רטקין הי"ו בישיבת מרכז התורה, פאסייק נ.דז.

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו עוד בביאור הגמ' (ב"מ ח' ע"ב) דמספקא להו אי רכוב לאודי קני לפמ"ש הראשונים דהאי רוכב מיירי בבהמה ההולכת, א"כ במה מספקא לי' להגמ' אי קני או לא וליכא למימר דמספקא להו אי הבהמה הולכת או לא. עוד קשה לי' לפמ"ש הרא"ש (פ"ו דכלאים) דהיושב בקרון לוקה משום דאזלי' מחמתי' דלא גרע מהנהיגה בקול וחשיב לאו שיש בו מעשה. א"כ מ"ט דר"מ דפוטר ולא מסתבר דפליגי אי בדיבור מתעבד מעשה או לא.

ובמאי דסליק אפתח במחלוקת ר"מ וחכמים ביושב בקרון אין מחלוקתם אי בדיבור מיתעבד מעשה או לא אלא מחלוקתם דהאי יושב בקרון לאו מידי קעביד ולא מיירי שהיושב בקרון מנהיג בקול אלא הוא יושב והכלאים מושכין הקרון מאליהם וממילא הוא נמשך בקרון ע"י הכלאים ואינו עושה שום פעולה. וס"ל לר"מ כיון שאינו עושה כלום לא בגופו ולא בקולו רק יושב בקרון ולכן פטור. וכ"כ הר"מ והרע"ב

כלאים הנ"ל דלא מידי קעביד, ועיין תוי"ט שם. וחכמים ס"ל דישיבתו בקרון הוא הפעולה שכיון שהוא יושב בקרון והכלאים מושכין הקרון מחמתיה הוא והוה כאילו הנהיג בקול, אבל פשוט דאילו הנהיגם בקול גם ר"מ מודה דחייב.

ולפ"ז אתי שפיר נמי ספיקת הגמ' ב"מ כאן דקס"ד דהאי רוכב מיירי שהוא יושב על הבהמה ואינו מנהיגה לא בקול וכ"ש לא ברגליו וגופו אלא יושב והבהמה ממילא קאזלא והו"ל כיושב בקרון דלר"מ פטור ומדאפיך שמואל ותני חכמים פוטרין את היושב בקרון ש"מ רכוב לאודיה לא קני, והיינו דהאי רכוב מיירי דומיא דיושב בקרון. ומיהו פשוט דאם הי' עושה תנועה להנהיג הבהמה או שינהיג בקול חייב אפילו לר"מ או לחכמים לפי שמואל דרק יושב בלחוד פטור. ועיין טוח"מ סי' קל"ז וילמוד משם.

והנה בגמ' (ב"מ ל' ע"ב) ת"ר החוסם את הפרה והמזווג בכלאים פטור ואינו לוקה, חסמה בקול והנהיגה ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה, ר"ל אמר פטור קלא לא הוי מעשה. ועיין רש"י ותוס' שם והרמב"ם (פ"ט מהל' כלאים) פסק דאפילו הנהיגה בקול לוקה, וכן פסק בפי"ג מהל' שכירות ה"ב דחסמה בקול לוקה, ועיין ה"ה שם. והלח"מ האריך להקשות וכתב דהרמב"ם לא פסק כר"י וכ"כ המרכ"מ. אמנם הרדב"ז והכ"מ והגמי"י והקרית ספר ועוד כולהו ס"ל דהרמב"ם פסק כר"י וכן נראה לכאורה ומשום דעקימת פיו הוי מעשה. והיושב בקרון מיירי שאינו מנהיג בקול, וכן הרוכב דמספקא להו מיירי שלא הנהיג בקול עד שהעלו דמיירי שמנהיג ברגליו, והכ"נ לפ"ז אם הי' מנהיג בקול לכאורה הי' סגי לי'.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך כעת ולכן אקצר, ר"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה ויעלה במעלות התורה מעלה מעלה, המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תיט

הלוקח מלבושים מחנות המלך והחזירם

עש"ק פ' שמות תשל"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הר"ז

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו במי שלקח סחורה או מלבושים וכיוצא מהחנות ולאחר זמן התישב להחזירו אי יש בזה שום איסור ובפרט שבמדינה זו המנהג הוא כמעט בכל החנויות שיכול להחזיר הסחורה שלקח.

הנה בגמ' ב"ב ס"ז ע"ב אמר שמואל הנוטל כלי מן האומן ע"מ לבקרו ונאנס בידו חייב והני מילי דקיצי דמי ובנדרים (ל"א ע"ב) מוקי לה בדבר שקופצין עליו לוקחין דאין הנאה למוכר וכתבו התוס' דמשעה שלקחו חשיב כשואל ורש"י ור"י כתבו דחשוב כלוקח וכ"כ הרא"ש והרמב"ן וכ"נ דעת הרמב"ם פ"ד מהל' מכירה ובטוש"ע ח"מ סי' ר' כתב דאם רוצה המוכר לחזור בו אינו יכול לחזור בו והלוקח יכול להחזירו לו כל זמן שהוא בעין אלא שמדת חסידות הוא שלא לחזור בו כיון שגמר בלבו ליקחנו ומעתה רואה כ"ש הדברים ומה התם שאינו לוקח מבית האומן אלא לבקרו ואכתי לא הוחלט אצלו לקנותו בהחלט גמור רק אם ייטב בעיניו יקחנו ואפ"ה מדת חסידות שלא להחזירו כ"ש הלוקח בחנות כהיום והוטבה לו ומשום זה לוקחו ודאי שאין להחזירו הגם שהחנויות מקבלים בחזרה מ"מ לאו מדת חסידות הוא להחזיר ואני שמעתי מכמה בעלי חניות שאומרים שצריך לסגור החנות שלא יביאו חזרה ולכן ודאי אינו ממדת חסידות.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכ

בענין שילוח הקן

ג' לסדר באר את התורה הזאת התשמ"ה בנ"י יצ"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי תורב כו' הר' יוסף ביישס הי"ו

אחדשה"ט בידידות וכו'.

ובדבר שאלתו כשקנו עופות כשרים בחצר פרטי ובעל החצר לא נתכוון לזכות בביצים או באפרוחים, והאם ירדה מעליהם האם אפשר לקיים מצות שילוח הקן ואי שייך בימינו הדין של חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו.

הנה פשוט דהדין דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו הוא דין דנוהג בזמה"ז, והדבר מבואר בשו"ע חו"מ סי' ר' וסי' ר"ב ובשו"ע יו"ד סי' רל"ב ס"ב קן המזומן אצלו כו' והאווזים ותרנגולים שקננו בפרדס חייב והוא שלא הוגבהה האם מעל הביצים כלל משהטילם, אבל אם הוגבהה האם מעליהם אם המקומות הללו שלו זכתה לו חצרו והו"ל מזומן ופטור. ועיין ש"ך (שם סק"ו) זכתה לו חצרו דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו והוא פשוט.

אלא שנסתפקתי היכא דאמר בפירוש שלא תקנה לו חצרו ואינו רוצה שיקנה לו חצרו אי מהני כה"ג אי נימא כיון דבאמת חצרו קונה לו ממילא לאו כל כמיני' עד שיפקיר חצרו, או דילמא כיון דהתנה שלא תקנה לא הוה לי' שלו והו"ל בכלל כי יקרא ועכ"פ לכו"ע בעי שיתנה כן קודם שהטילה ביצים לשם וצ"ע. די"ל כיון דכל אדם אסור ליכנס לחצרו הגם שהתכוין שלא תקנה לו חצרו, מ"מ אכתי לא הוי משל הפקר. ועיין רמב"ן בח' על מסכ' פסחים דף ז' בחמץ של הפקר שנפל לחצירו אי חייב לבערו ואיעובר עליו, ומיהו לפמ"ש הטור דגם ברשותו חייב בשילוח הקן והביאו הט"ז סק"ו, א"כ משמע לכאורה דמהני כה"ג והאחרונים האריכו בזה ואין הז"ג להאריך יותר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכא

במנהג למכור בניו למי שה"ז לא מתקיימין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

בדבר מנהג שראה ביוראף שמי שלא נתקיימו ח"ו בניו היו מוכרים אותם איזה מקור יש לזה ואולי הוא בכלל איסור מכירה הגם שאין דין מכירה בישראל כלל ובפרט שהרי לא מצינו דין מכירה לבנים.

דע כי זה המנהג הוא מנהג ותיקין ומובא בס"ח סי' רמ"ה אם נגזר וכו' כגון ראובן שיש לו בן ונוטה למות ויבא שמעון ויאמר לאביו ולאמו פלוני ופלונית הא לכם שקל הא לכם ככר ובשר ויין ואני פודה את בניכם שיהא בני ויחי' רק עושים למי שאין מתקיימים לו בנים ואין בו משום ניחוש ע"ש. ועיין עזרת נשים ממהר"מ בן חביב ערך ומרקחדו. אבל אין זה ענין של מכירה שהרי אסור למכור בנו, אפילו בתו אין למכור אלא מחמת דחקו כמבואר בגמ' ערכין אבל הוא ענין שחושבים שאם ח"ו נגזר עליו שלא יתקיימו מוכרין לאחרים כלומר הרי הן כאילו אינם שלו אלא השני יהי' אביו מעתה ולא יקרא על שמו ועיין שו"ת ח"ס חח"מ סי' קי"א אודות אחד שמתו בניו ומכר את בנו לחברה קדישא ע"ש והובא בפ"ת ח"מ סי' רי"ב אות ח'.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכב

למכור לחנוני דבר שיכול לרמות בו בנ"א

וישלח תשמ"ג
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת.

על דבר שאלתך אי מותר למכור לחנוני דברים שאפשר שיבא לרמות בהם בנ"א ויעבור על לפנ"ע.

לפענ"ד כיון דכמו שהוא עכשיו בשעת המכירה אינו נעשה לרמות בו אין לחוש. וראי' מגמ' ב"מ ס' ע"א רבא איתי ליה חמרא מחותא מזגיה טעמיה דלא הוה בסים שדריה לחנותא וא"ל אבא והא אנן תנן ולא לתגר אע"פ שהודיע שאינו אלא לרמות עיין רש"י ושני ליה רבא מזגא דידי מידע ידוע וכ"ת דמוסיף יין אי ומערב בו עד שלא ניכר טעם היין א"כ אין לדבר סוף שאף המים לבדם אסור למכור לחנווני שמא יערבם ביין ולא שנו אלא בזמן שאינו מוכר לו דבר העשוי לרמות בו כמו שהוא עכשיו ע"ש והכ"נ בנידון דידן לשאילתו אם הוא מוכר לו דבר שכמו שהוא אינו יכול לרמות מותר לו למכור כיון דכמו שהוא אינו עשוי לרמות אף שאפשר לרמות בהם אין לחוש ועיין טוש"ע ח"מ סי' רכ"ח סי"ד.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכג

איזה נקרא בר דעת לצרף למנין וכל דבר שבקדושה ולקיום המצות

ר' לסדר נח איש צדיק תשנ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידיד"נ בנש"ק פ"ה וו"ח הרגה"צ כש"ת מוה"ד סיני האלבערשטאם שליט"א אדמו"ר מושמיגראד בנ"י בעמח"ס סיני בקודש ג"ח וש"ס.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

בדבר שאלתו אשר זה כעשרים שנה שעוסק ומטפל בתלמידים שהם מחמת סיבות או מלידה או אחר הלידה הם קלושי דעת ולפעמים עד למדי (הנקראים ריטארדעט, דאון סינדראם בלשונם) ואמנם במשך הזמן ע"י טיפול רפאי ואומנות ללמד הם לומדים והרבה מהם באים להיות כאחד האדם כמעט שאינו ניכר שהם סבלו פעם ממחלה ומעכ"ת האריך קונטרוס גדול בכל הני עניני עד מתי נקרא שוטה ודין פטור השוטה ודין מתי הם נעשים בעלי מצות ואם חייבים במצות בכלל ואם יש לצרפם למנין עשרה ולקריאה לתורה בקיצור מה דינם בכלל.

והנה זה יצא ראשונה. **א)** פשוט שאנן קיי"ל בדיני נפשות לפסול או יותר מזה צריכים עדים כשרים וב"ד כשר לדון על כל פרט ופרט וא"א להגיד על הכלל כלו שהם כולם כשרים או פסולים וכמו שבסתם אנשים יש אנשים שדעתם רחבה וגדולה ובהירה ויש שדעתם קצרה ומכוערת אבל עם כל זאת הם בעלי דעת וסומכים עליהם וחיים אי אדם ולאו כל מוחא סובל מה שסובל מוח חבירו וכן הוא ג"כ אצל הני אינשי שיש ודאי ביניהם שאפשר להחשב עמהם לאחר שבאו לכלל הכרה ודיעה כאדם כשר מישראל ויש שאפילו ילמדו אותם וילמדו ויעשו ככל אשר ילמדו אותם ישארו בגדר שוטה או פתי כי הלימוד מה שילמדו עמהם לא יהיה מתוך דעת והבנה אלא מתוך הרגל ותמידות הדברים ומעשה אלו כטבע שני אבל לא שיהא בו דעת להבחין בין דבר לדבר ובין ענין לענין והו"ל כמו הקוף שאפשר ללמדו כמה דברים אבל אינו עושה זה מדעת אלא מחמת רגילות הדברים ולכן אין לפסוק על הכלל כולו ומ"מ אכתוב כמה דברים והם ללמד על הכלל כולו יצא כדי להבין מזה לפענ"ד בעניים אלו.

ב) יש לדון בדרך סתם בדין שוטה שהוא שוטה גמור ע"פ ההלכה מה דינו אם הוא בגדר ישראל או הוא רק גדר נברא לא ישראל ולא עכו"ם ולא תיגר אלא כחיות העולם, במשנה כמעט בכל הש"ס סמכו חרש שוטה וקטן ואמרו חרש שוטה וקטן פגיעתן רע חרש שוטה וקטן אין מוציאין אחרים וכו' ולכאורה נראה דהני שלשה כהדדי ניהו כלומר דהרי טעם שהקטן פטור מכל המצות ועונשין הוא דחסר לו דעת ובא ההלכה למשה מסיני (כמ"ש הרא"ש בתשובה) דבשנת י"ג רוב בני אדם הם כבר

בעלי דעת לגבי חיובי התורה הגם שחז"ל נתנו גבולים בכמה דברים עד שמונה עשרה או עשרים כגון למקח וממכר בקרקעות (עיין ב"ב קנ"ה ע"ב ובטוש"ע ח"מ סי' רל"ה ס"ח וסי"ד וברמב"ם הי"ז ע"ש) והיינו שעדיין דעתו לא נגמרה בשלימות להיותו כל האחריות ויעשה דברים באחריות גמורה ובדעת ומ"מ הרי הוא כבר בר דעת לקיום כל המצות ומוליא את כל אדם המחויב בדבר וכן הוא חייב בכל עונשים שבתורה וב"ד של מטה דנין אותו הן לזכות והן לחובה ואפילו לחיוב מיתה ובן סורר ומורה נהרג אפילו על שם סופו כשהוא בן י"ג וכיולא בו.

[הגם דבב"ד של מעלה יש בזה מחלוקת הפוסקים אי עונשים פחות מבן עשרים ועיין שבת דף פ"ט ב' דל עשרין דלא ענשית עלייהו ובירושלמי פ"ב דבכורים ימי שנותינו בהם שבעים שנה לא מהן כ' שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתין, ובמשנה אבות פ"ה בן עשרים לרדוף פי' הרע"ב להענישו על מעשיו שאין ב"ד של מטה מענשין פחות מכ' ועיין תוי"ט שם ובזוה"ק וירא דקי"ח ב' באשר הוא שם דבי דינא דלתתא ענשין מתליסר שנין ובי דינא דלעילא מכ' וכ"כ רבינו בחיי פ' תלא ועיין חכ"ל סי' מ"ע ונוב"י ת' יו"ד סי' קס"ד וח"ס יו"ד סי' קנ"ה ועיין רש"י פ' חיי שרה בת ק' כבת כ' ופרד"י עה"ח שהאריך שם הרבה בזה. ופחות משנת י"ג אין ב"ד שלמטה עונשין והרי הוא פטור.]

והנראה דחרש ושוטה נמי מהאי טעמא פטורין שחסר להם דעת והם בכלל קטן אלא שהקטן סופו לבא לידי דעת וסופו להתגדל בשנת י"ג או אחרים עד שנת עשרים או ל"ו כפי המבואר זה והני חרש שוטה וקטן לעולם לא יבאו לידי דעת ולכן הם כל ימיהם בבחינת קטן שפטור אבל מ"מ הוא בר מצות (ועיין ל"ל הישנים בדין חרש שהי' עושה עסקים ופקח בעניים כאחד האדם ולא רלה הגאון ז"ל לשנותו משאר חרשים וקלת יש לעיין ממעשה דהני תרי אלמי דהוו בשבבותיה דרבי ובני ברתיה דר' יוחנן בן גודגדא ואמרי לה בני אחתיה דר"י דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוה עיילי ויתבי קמיה ומנידי ברישייהו ומרחשין שפוותייהו ובעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו ואישתכח דהוו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס וי"ל דהתם אלמי קאמר ופשוט דחרש שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע כפקח לכל דבר עאו"ח סי' נ"ה ס"ח אלא שיש נפ"מ לענין תקיעת שופר וקריאת המגילה עיין סי' תקפ"ט וסי' תרפ"ט ס"ב ולהרמב"ם אפי' דיעבד ועיין מג"א סק"ג דבדיעבד יולא בשם הב"ח).

ולפי הגדר הזה מובן מאד מה דקיי"ל (בש"ע א"ע סי' א' ועיין מנ"ח שם) שמי שהיה לו בן ובת אפי' חרש ושוטה קיים מלות פ"ו לפי שראוי להוליד וכן שוטה שהי' לו בן או בת קיים בו המלוה לפ"מ דקיי"ל דקיום המלוה אינו רק אם יש לו בן ובת ואח"כ בנים לבנו ולבתו ולכאורה אי נימא דשוטה אינו בגדר דיני התורה והמלות א"א לקיים בו כלל, ובמשנה רפ"ק דחולין הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשרה וכבר הקשה הפמ"ג על שחיטת קטן אמאי כשרה כיון דכתיב וזבחת ואכלת והוא מלות עשה והא קטן לאו בר מלות הוא וכ"כ בחרש ושוטה שאי נימא דלאו בגדר הם א"כ כ"ש דהקשה דבשלמא קטן עכ"פ יבא לכלל המלות ולכן פטורו אינו אלא שאכתי חסר זמן וזמן ממילא יבא ועיין גיטין פ"ה א' דקטן אתי לכלל קידושין ובתוס' קידושין ל"ד דס"ד קטן עדיף מאשה דאתי לכלל מלות ובגמ' תמורה ב' ע"ב קטן עביד תמורה משום דאתי לכלל עונשין.

ועמל"מ פ"ד מאישות ה"ז בקטן שקידש אשה לאחר שיגדיל י"ל דחלו הקידושין ולא דמי למקדש אשה לאחר שאתגייר דהתם תלוי במעשה אבל זמן ממילא בא. (ועיין פסחים דף ל') ובמס' נזיר (ס"ד ע"ב) דהדר ביה אביי לגביה דרבא שמשא ממילא ערבא אבל חרש ושוטה אמאי שחיטתן כשרה אי לא נימא דהם בגדר כל המלות אלא שפטורין, מחמת אונסן.

איברא דכן מבואר בשו"ת מהרי"ל סי' קל"ו שכתב וז"ל ופריה ורביה דבן חרש ושוטה

לא ידענא אמאי לא קיים וכי גרע ממי שנתגייר דקיי"ל כר' יוחנן דאמר קיים אפילו לא נתגיירו בניו עמו והאי סברא נמי וכו' ואי משום דרב אסי דמייתי התם עד שיוכלו כל הנשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מצות הוא ופקחים מוזהרים עליו דאי הוה כבהמה יחשב שחיטתו אפילו אחרים עומדים על גבו כשחיטת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסול מוזבחת ואכלת כדפרשנו וכן לענין מצוה וגט מהני שליחותייהו אלא דאין להן דעת וכן לענין חליצה פי' התוס' משום דפומייהו כתיב להו ולהכי חשיב לייבם וחליצה ולכל מילי חשבינן להו כישראל ולמאן דאמר קטן בעריסה מצטרף לעשרה הכי נמי על כל ביה עשרה מישראל שכינה שריא כדמפר' התם אלא דאנן דקיי"ל דאין מצטרפין עד י"ג ואין צריך להאריך והכל לפני אדון כשלחן ערוך, ומ"מ לכל מילי הוי כישראל גמור וחייבין על הריגתו ואדרבה התורה הקפידה על קלקתו וילפינן אחרים מיניה (וכוונתו לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול עכ"ל) ע"ש.

ולדידן עכ"פ העלה לן שתי נקודות יקרות וחדשות המהרי"ל חדא דח"וש הוא בכלל דכל בי עשרה שכינתא שריא ואלו היינו קיי"ל כמ"ד דקטן מעריסה מצטרף לעשרה גם לו היינו מצטרפין, והשנית דיש לו נשמה ובר מצות הוא ככל ישראל (ואגב עיין כ"מ פ"ב מהל' אבות הטומאה ה"י שחיטת עכו"ם ובהשגת הראב"ד שם והכ"מ דחק שם דאפשר דשחיטת קוף נמי מהני להוציא מידי טומאת משא ע"ש ואין כן דעת המהרי"ל שהרי אחד מהראיות שהביא ששחיטת חרש"ו כשר וכתיב וזבחת ואלו הי' דומה לבהמה לא היתה שחיטתו שחיטה וי"ל קצת ודו"ק) וחסרונן הוא בדעת ולא ביהדות, ועיין פמ"ג א"ח בפתיחה כוללת החלק השני מה שהאריך בדין חרש ושוטה ובחיוביהם והעלה חקירות והלכות גדולות שנו כאווהדברים מאירים כנתינתם מסיני.

ולא אוכל לעבור מלהעיר מה שנסתפק שם הפמ"ג בשוטה או חרש שבא על אשת איש אי הולד ממזר עיין באה"ע סי' ד' סי"ט דשוטה ושוטה אין להם קידושין כלל וחרש נמי אי מן התורה הולד ממזר (עיין התולן מ"ה) או דלמא שאני חרש ושוטה דבני מצות נינהו אלא שאין להם דעת לקנות ומ"מ אפשר דעושה ממזר דווקא עכו"ם ועבד שאין במינם בני קידושין משא"כ הני ע"כ. ולפענ"ד הוא דבר שא"ע דלכאורה פשוט שאם שוטה בא על אמו שהולד ממזר שהוא מכלל העריות שנאסרו שהולד ממזר ועיין יבמות מ"ט וקידושין ס"ז ע"ב אלא א"ר יונה הקשו כל העריות כולם לאחות אשה, ושוטה ואשת איש שזינתה עם השוטה או עם הקטן מבן ט' ולמעלה נהרגת ומן העכו"ם עיין תוס' כתובות ועכ"פ יש להאריך בזה כי לפענ"ד פשוט דהוי ממזר.

והאמנם לענין דעת מי הוא בר דעת ומי מחליט על זה הוא דבר קשה מאד, וכבר אמרתי לפרש מה שכתב הרמב"ם ז"ל דלא נתנו שיעורין לב"נ עיין פ"ט ממלכים ה"י דב"נ חייב על אבמה"ח ובשר מה"ח בכ"ש שלא ניתנו שיעורין אלא לישראל בלבד, ועיין תשו' הרא"ש כלל ע"ז דבן י"ג שנים ויום א' לגדלות הוא בכלל שיעורין ולפ"ז ב"נ אפילו קטן כל שיש בו דעת ועבר על ז' מצות שלו נהרג והא דכתב הרמב"ם פי' ה"ב שם אין עונשין חרש שוטה וקטן מב"נ לפי שאינן בני מצות כבר פי' הח"ס יו"ד סי' קפ"ד דהיינו דוקא בקטן שאינו בר דעת דפיתיו ורצונו חשוב אונס אבל אם הוא בר דעת חייב בכל המצות והקשו רבותינו האחרונים ז"ל דנמצא לכאורה מידי דלישראל שרי וב"נ נהרג עליו וכבר האריכו בזה האחרונים ועיין מרן בבית שערים ז"ל א"ח סי' ל"א שהעלה דבר חדש דאהכ"נ דקטן ישראל נמי חייב בכל מצות שב"נ מצווה בהם ומה שאמרו קטן פטור אינו במצוות שלא נצטוו בהם אלא ישראלים בלבד וכן מצאתי שוב בנחל יצחק מהגרי"א מקאוונא ז"ל סי' ז' ענף ב' דז' מצות ב"נ דמוזהר בהם כל אדם מוטל גם על קטן ישראל וכ"כ עוד בדברי חיים (אויערבאך) סי' י"א בהל' נזקי ממון והוא פלא, ועיין משנת העמרמי מש"כ בזה בס"ד.

האמנם ביארתי במקום אחר בס"ד כך דהנה יש

בדיני עונשים שני מינים האחד לענוש העובר עבירה על חטאו ולסבול יסורין על שחטא והוא תשלום וגמול החטא כמו בקבלת השכר הוא הוא תשלומי המצוה כן להיפוך מדה כנגד מדה. ויש עונשין שהם לא להחוטא אלא בשביל ובערת הרע מקרבך כלומר שזה האדם או הנברא הוא מזיק לבני אדם ואם יניחוהו יזיק יותר ויותר ולכן צריך לבערו מקרבך באיזה אופן שאפשר והוא בגדר שהורגין הרודף מפני הנרדף וברפואות חותכין אבר אחד כדי להציל האחרים כן אמרה תורה ובערת הרע מקרבך ולכן דין דובערת נוהג גם בבהמות אף שהם אינם בעלי עונשים וכמ"ש הרמב"ן ועוד מ"מ ובערת הרע שלא יזיקו עוד שייך גם בהם והוא בשור המועד וכיוצא בו והוא נקודה פשוטה.

והאמנם בענין עונשין קיי"ל דאין עונשין אלא בחטא לדעת הגם דגם בלי דעת נפש לא טוב וחייב קרבן בשוגג אבל לעונשי ב"ד בלי דעת פטור והנה בב"נ שאין להם דעת תורה ולא נתנה להם א"כ דעת להם ושלהם הוא דעת הנפש והבריאה ודעת זה הוא לא נשתנה ולא יתוסף עליו וכמו שאמרו בבהמה שור בן יומו אקרי שור כלומר דהשור קבל דעתו בשעת הבריאה ולא יתוסף עליו דעת מהיום להלאה אלא יהיה לו יותר נסיון וכיוצא בו אבל לענין דעת זה הוא ולא אחר וכן בכל הבהמה כן הוא הגם שאמרו גם בבהמה שור פיקח ושוטה וברב פפא שידע לשתות שכר לכאב שיניים והכ"נ בעכו"ם כיון שאין להם תורה ולכן הדעת שבא להם אפילו בקטנותם והם בעלי דעת לפי המובן בעולם הגשמי והגוים הרי זה בן דעת ומה לי שנת י"ג או שנת ז' או ח' או ט' כולם שוים הם אללו, ועל דעת זה קבלו או נתחייבו בז' מצות שלהם ואם עברו בדעת זה נענשים עליהם.

אבל בני ישראל שקבלו התורה אללם הדעת תורה היא שנקרא דעת והדעת הגשמי אינו נחשב לכלום כי דעתם היפוך דעת עמי הארץ ובעלי בתים ולכן השכר והעונש שלהם אינו על הדעת העמי הארץ אלא על דעת שבא להם ע"י חכמת התורה וקיומה וכיון דבישראל קטן אכתי לא הגיע לדעת תורה הרי הוא פטור מן המצות ואינו נענש עד שיעשה בן י"ג שנה שזה הלכה למשה מסיני שבן שלש עשרה שנה למצות שאז דעתו דעת תורה כבר מתפשטת עליו עד שיהא ראוי לקבל עליו השפעת וחכמת התורה באחריות וכיון דבכל יום מוסיף והולך עד עשרים לא עונשים ב"ד של מעלה.

בקיצור החילוק בין דעת ישראל ובין עו"כ הוא שישראל חיים חיי תורה ורוחניות שהוא דעת מן השמים והעכו"ם דעתם דעת מנפש בהמיות מעמי הארץ וכיון שאין דעתם גדולה יש להם יתרון וחסרון יש להם יתרון מצד אחד שאין להם רק ז' מצות כיון דלדעתם הקלושה א"א לחייבם על תרי"ג מצות אבל מצד השני כיון דהני מצות כולם מצות שכליות הם ואין צריכין דעת תורה השכל שלהם שהוא שכל ארצי כבר מחייב עליהם משעה שהם מבינים ולכן נענשים מיד כשהם בעלי שכל כדרך העולם. לא כן בנ"י שדעתם דעת תורה חלק חלק ממעל נתחייבו בתרי"ג מצות ואין נענשין עד שנת י"ג כי אז כבר יש בהם דעת תורה והלכה למשה מסיני הוא שאז כבר הוא בר דעת בתורה עכ"פ רובם מהם והמיעוט נגרר אחר הרוב אם לא שנמצאו סרים או אילונית וכיוצא בו ואז עד ל"ו שנים וכנ"ל.

ומעתה לענין דעת מה נקרא דעת הנה בש"ע אה"ע סי' מ"ד ס"א חרש וחרשית אינם בני קידושין מה"ת אבל חכמים תקנו להם נישואין ס"ב שוטה ושוטית אין להם קידושין לא מדברי תורה ולא מדרבנן וכו' הגה"ה ודוקא שוטה גמור אבל אם דעתו צלולה אע"פ שהיא דלה וקלושה הרבה (רבינו ירוחם בשם הרמ"ה) וכן עתים שוטה ועתים צלול ולא ידענו העת שהוא עומד חוששין לקדושין (ב"י שם).

ונחלקו האחרונים ז"ל בביאור דברי הרמ"א הח"מ סק"ב והב"ש סק"ד והובא בבאה"ט סק"א כתבו שיש טעות בהג"ה זו וצ"ל אם דעתו צלולה אע"פ שהיא דלה וקלושה הרבה מקודשת ודאי דהכי מבואר שם ברבינו ירוחם

נתיב כ"ב ח"ה שממנו מקור דין זה נובע יראה שפסק דבדעתו צלולה הוי קדושין גמורים וכן הוא להדיא ביבמות קי"ג א' אליבא דר"א אי דעתיה ליצותא אע"פ דקלישתא מעשיו קיימין וקדושיו קדושין ולכן נראה שצריך להגיה ברמ"א כמ"ש הרי"ו וכמו שהעתיק הב"י (והד"מ בכת"י) גם בלבוש סי' מ"ד כתב במי שדעתו צלולה ומבין ומשיג הדברים אע"פ שהיא דלה וחלושה קדושיו קדושין גמורין וכן גירושיו.

הפר"ח סי' קכ"א סקט"ז והערוך השלחן ס"ג והתורת חסד (לובלין) סי' כ"ג. והעלי תרזים סק"ה כתב דהרמ"א בכיון כתב וכן עתים שוטה לומר דלא הוי אלא ספק קידושין גם בזה ודין אחד להם וכן דעת הערך ש"י ועוד כמה מהאחרונים ועיין אוצה"פ שהביא השיטות בזה. ואי לגבי שאר דברים דינא הכי ועיין כנה"ג הגה"ט אות ב' בשם מהרי"ט ח"ב סי' ע"ז דמחלק בין עדות לקידושין.

ולכן מה שנוגע לדידן הוא כך: א) מי שיש לו דעת ואפילו דעת קלושה אבל צלולה לפענ"ד יש לצרפו למנין ולשאר דבר שבקדושה והכא קיל בזה דלאחד מ"ד אפילו שוטה מצטרף למ"ד דתינוק מעריסה מצטרף וכמ"ש המהרי"ל ז"ל ואף שאנן לא קיי"ל כן אבל מ"מ בצירוף דעת קלושה לכ"ע מותר לפענ"ד ובפרט שהוא מדרבנן דאין להחמיר בזה וכיוצא בזה, ב) מי שאין דעתו תדירה אלא עתים חלים ועתים שוטה וכיוצא בו אז הו"ל דין של עתים המבואר בש"ע דבשעת שהוא חלים הוא ככל אדם מישראל, ג) הני שאין להם דעת אפילו קלושה אלא מה שלומדים ומרגילים אותם בדברים כדת לעשות כמו שלומדים את הקוף והוא עושה מתוך ההרגל ואין בו דעת הרי הוא שוטה אפילו לאחר שלמדו עמו מה שלמדו כיון שאין זה עושה בדעת אלא מחמת ההרגל כנלפענ"ד בהני עניני. וה' יצילנו משגיאות וישמרנו ממכשולות והחונן לאדם יחננו מאתו חכמה דעה בינה והשכל לנו ולבנינו ולכל בני ישראל עדי יבא ינון ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים.

ידידו דושכת"ד וי"ד שיצליח ויזכה להרבות דעת בעם ה' דעת תורה דברי אדם מיעוט לעולם אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה לשמה המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכד

בצואה ליתן מעותיו למוסדות תורה ולומר אחריו קדיש

ב' דסליחות התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ הר' וכו' מוה"ד משה חיים סאפאטשינסקי הי"ו במאנטרעאל קאנ.

אחדשכה"ט.

יסלח לי אם לא כתבתי לפי כבודו כי בבלתי מכירי הוא ואיני יודע אם הוא רב או בעה"ב או ב"ת ועכ"פ יקבל הכבוד הראוי לו.

והנה מצאתי מכתב אשר מע"כ שאל זה לפני זמן בא' שפבק לן חיים לכל חי והניח אחריו צואה לחלק נכסיו בין מוסדות התורה כפי רצונו והשאר לחלק לסתם צדקות כפי ראות האפוטרופסים והיות כי לא הניח אחריו יורשים בעונ"ה שיאמרו קדיש ולכן בקש שכל המוסדות שיקבלו מהונו יאמרו אחריו קדיש וילמדו משניות ויעשו טבלה לי"נ ולהזכירו בעת יא"צ וכדומה. והנה יש ישיבה אחת אשר היא ג"כ מהמוסדות אשר צוין עליהם אבל אין נהוג אצלם ענין של קדיש וטבלה לנפטרים ושאלתכם היות כי אין יכולים לקיים התנאי של המת א"כ אין להם זכות ירושה או אולי יאמר שאין זה תנאי מפורש.

ולפענ"ד לפמ"ש בגמ' בילה דף כ' ההוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברתי אמר ר"פ ארבע מאה זוזי שקיל וברתיה אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב טעמא דאמר הבו ליה ולנסיב אבל אם אמר

לינסיב והבו ליה אי נסיב שקיל ואי לא נסיב לא שקיל, ועיין רש"י מצוה מחמת מיתה היא ועיין רי"ף ב"ב הביאה הבעה"מ ביצה הנ"ל דאחרי מתנות הם והבעה"מ נטה דעתו משום דכל תנאי שקדמו מעשה אינו תנאי וע"ש מה שהקשה מתנאי כפול למ"ד דלא בעינן בממון מ"מ שאני היכא דנכנס לכללי התנאי ולא נכנס כלל לכללי התנאי דאז אזלינן בתר אומדנא דמוכח ע"ש ועיין במלחמות ובהשגות הראב"ד שם.

והרמב"ם פ"א מהל' זכיה ה"כ ובטוש"ע ח"מ סי' רנ"ג סי"ב שכ"מ שאמר תנו ר' זוז לפלוני וישא בתי ה"ז כמי שנתן לו ב' מתנות כל איזה מהם שירצה יקח ועיין באחרונים שם, אבל אם יקח בתי ויתנו לו ק"ק זוז הרי זה תנאי ולא זכה במעות אם לא יקח בתו ע"ש, וממילא בדידן נמי תלוי באופן כתיבת הצואה שאם היה שם תנאי קודם למעשה שיאמר קדיש ויקח המוסד או הישיבה כסף אז או יאמרו קדיש ויעשו הטבלה וכו' ויקבלו הכסף או לא יקבלו כסף אבל אם לא היה תנאי קודם אלא יקחו כסף ויאמרו קדיש א"כ הו"ל שתי מתנות וזכו בכסף וקדיש אם ירצו יאמרו ואם אין בידם ענין זה לא יאמרו כנלפענ"ד.

סימן תכה

עוד להג"ל

אפוטרופסין אם יוכלו לחלק צדקה לפי ראות עיניהם

ובענין אם יוכלו לחלק להם מצדקה שנשאר לחלק זה תלוי בראות עין האפוטרופוסין וקצת נראה דיש להם דין קדימה משאר צדקות כיון דראינו שהיתה רצון המת ליתן להם צדקה ונתן בהם עיניו אלא שלא ידע שאין להם מסודר לומר קדיש ואולי אם היה יודע שאין להם סדר זה היה מוותר על תנאי זה ועכ"פ מה שנשאר ועיין כתובות (דף פ"ה) אמר טוביה ואתא שני טוביה שניהם ת"ח שודא דדייני עיין רש"י ואפי' להתוס' מ"מ הרי אמר שם אחד גיס ביה ואחד אינו גיס נותן לגיס ביה והכ"נ כיון דכתב להני נראה דגיס בהו ולכן י"ל דיש להם עכ"פ קצת דין קדימה לענין לקבל מצדקה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכו

ביאור דברי הרמב"ם פ"ט מה' זכייה

מע"כ ידידי ורב חביבי הי"ו.

אחדשכ"ת.

בדבר אשר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' זכייה הובא בטור ח"מ סי' רנ"ו שכ"מ שצוה לתת מתנה לעו"כ אין שומעין לו שזה כמי שצוה לעבור עבירה מנכסיו וכו' אמר עשו לפלוני עבדי בן חורין כופין את היורשין ומשחררין אותו, שעבד חייב במצות ע"כ וה"ה שם כתב שהקשו המפרשים כיון דקיי"ל דהמשחרר עבדו עובר בעשה היאך שומעין לו לעבור על ד"ת ועיין מה שאי' ועיין ב"י וב"ח שם מה שתי' ובפרישה שם מה שכתבו.

וקצת הי' נראה לפמ"ש הבאתי דבתש' הגאונים שערי צדק כ"ד ב' סי' ע' ובסי' כ"א שם הוסיפו לחזק דמצות שהעבד מקיים אין העבד עצמו מחויב בהם ואין העבד עצמו מחויב בשביתת שבת רק רבו הישראל הוא שמצוה להשבית את עבדו כשם שחייב בשביתת בהמתו הלכך המצות שהאדון מביא על העבד הם צורך האדון ולא צורך עצמו ועיין סה"מ לרס"ג ח"א עשה לא-ב (דף קפ"א ע"א) ובספרי משנ"ה ח"ז סי' ל"ו ולפי שיטתם הרי עבד הוא בכלל עכו"ם ואינו מחויב במצות כלל ופשוט שאסור לשחררו דהו"ל כמתנה שנותן לו ולכן כתב הרמב"ם שעבד חייב בקצת מצוות עכ"ד, וכיון שהעבד חייב במצות ולאחר שמשתחרר יקיים כל המצות א"כ לגבי היורשים מותר לשחררו דעי"ז מקיימין מצוה והו"ל כהא דר"א (ברכות מ"ז ע"ב) שחרר עבדו

דליכא איסור או כהא שפחה שנהגו בה מנהג הפקר ומצות לעולם בהם תעבודו ג"כ נתקיים אלא האדון המשחרר שהוא האדון שקנה אותו והי' אצלו עד יום מותו ולא שחררו ולא נשאר רק איסור משום מתנה שאסור ליתן והרי לא נתן לעכו"ם רק לעבד שחייב בקצת מצות.

וקצת נראה ראי' מגמ' גיטין י"ב ע"א דנחלקו רשב"ג וחכמים אי יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך וחכמים אומרים דמאן דמרחם אבני חרי אעבד נמי רחומי מרחם ופרש"י דשייך במצות כאשה ע"כ ומ"ש עוד בתוס' ד"ה השבתוני על המזונות שיש מצוה באכילת תרומה ודו"ק.

ודושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכז

צוה ליתן ממעותיו לישיבה ונתבטלה הישיבה ונשאר ביהמ"ד

מע"כ הרב הג' שליט"א

אחדשכ"ת.

ועל דבר שאלתו שיש בין המוסדות בצואה ישיבה אחת שבשעת כתיבה היתה ישיבה ועכשיו איזה שנים שאין שם ישיבה ונשאר שם ביה"מ ונקרא בית המדרש תורת חיים למשל ולא ישיבת תורת חיים, אי יקבלו אעפ"כ מהכסף, בהא נראה דאם נתבטלה הישיבה בעודו בחיים וידע מזה הנפטר ואפ"ה הניח ולא שינה הצואה י"ל דאעפ"כ חשב שעוד יחזרו הבעלים ויעשו ישיבה וכיוצא בזה עכ"פ כיון דראינו שידע מזה שאין שם ישיבה ולא שינה הצואה אם באים בעלי בתים של הישיבה שהי' בשעת כתיבת הצואה קשה לסלקם מדין הצואה, אבל אם לא ידע בעל הצואה שנתבטלה הישיבה אחר כתיבתו כיון דהמוסדות לא זכו בהצואה רק אחר מותו ואז לא היתה עוד ישיבה א"כ לא זכו כלום מהכסף הזה ויתנו לשאר מוסדות התורה כי אין כאן ישיבה כלל ויחלקו הכסף למצות צדקה ואם בית המדרש הנ"ל ג"כ צריך לצדקה יתנו גם להם בתור צדקה ולא בתור ישיבה כנלפענ"ד ולפי שאין הז"ג כעת וגם מסתבר שכבר עשיתם לפי דעתכם ונחלק כבר הכל כי המכתב הזה בא לידי כעת והוא כבר זמן רב ולכן לא ביררתי יותר ואבקש הסליחה על שלא השבתי בזמנו כי פשוט המכתב כנראה לסיבות נאבד ולא נמצא בלתי היום.

ובברכת כוח"ט ודשה"ט מוקירו בלתי מכירו החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכח

מצא אבידה ברחוב בבארא פארק אי חייב להכריז

טבת תשמ"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדש"ט בידידות.

בדבר שאלתו במי שמצא אבידה בבארא פארק אי חייב להכריז ובאיזה מקום צריך להכריז.

הנה כבר כתבתי בזה שכיון שמצא ברחוב שיש שם גם גוים עוברים ושבים וגם אולי נפלה מישראל שעבר כאן ממקומות אחרים ליכא חיוב הכרזה, עיין ח"מ סי' רנ"ט ס"ג-ד ואם מצא בביהכ"נ שרק מישראל נאבדה לכאורה אם יש בה סימן צריך להכריז עיין משנ"ה ח"ו סי' רפ"ז ויו"ל.

ומיהו די אם כותב מודעה בביה"מ או בבתי מדרשות שנים או שלשה במקום שרבים מצויין שם וא"צ להכריז בעיתונים, ואפשר דגם איסור יש בדבר שהרי לפי החוק המוציא מציאה צריך להכניסו למשטרה וכ"ש כסף ולפי דיני

התורה הרי הוא שלו ועיין גמ' ברכות כ"ח ע"ב לאו פרסאי אנן דאמרי אבידתא למלכות ובתי' הארכתי (עיין משנ"ה ח"ז סי' ע"ר רע"א וח"ט סי' שס"ט ש"ע ושע"א) ואם ישמע הדבר במלכות שלא העביר להם במשטרה ענוש יענש ולכן די בהכרזה כזו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תכט

אבידה שדינה להניח עד שיבא אליהו כיצד ינהג בה

טבת תשמ"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו כדת מה לעשות באבידה שדינה שיהא מונח עד שיבא אליהו וכגון דבר שאין בו סימן ונסתפק אולי קודם יאוש בא לידו. ועיין ש"ע ח"מ סי' ר"ס וסי' רס"ב באיזה דברים אמרו יהא מונח.

הנה באמת כי קשה הדבר מאד בעניים אלו לפסוק דבר ברור, וקלא היה נראה שיעשה לעצמו פנקס וירשום סכום הדבר שיש לו שווית אם הוא ידוע או ישימו בג' אנשים יודעים ואז מותר להשתמש בו וכשיבא אליהו יעשה כרצונו וישלם לו, וכן ראיתי שכתב ידי"נ הגרמ"פ באגר"מ ח"מ ח"ב סי' מ"ה אות ד', וכולי האי ואולי, והעולם נהגו היתר, אולי הוא בכלל מה שאמר רבא ב"מ (כ"ז ע"ב) אח"ל סימנין לאו דאורייתא היכי מהדרינן אבידתא בסימנין דניחא ליה למוצא אבידה דנהדר בסימנין כי היכי דכי אבדה ליה לדידיה נמי נהדרו ליה בסימנים א"ל רב ספרא לרבא וכי אדם עושה טובה לעצמו בממון שאינו שלו אלא ניחא ליה לבעל אבידה למיהב סימנין ולמשקליה מידע ידע דעדים לית ליה וכו' ע"ש ואכתי צ"ע.

ידי"נ בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תל

לצוד דגים בחכה

מע"כ הב' המופלא מלא פלג כו'

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אם יש איסור לצוד דגים בוו (חכה ובלע"ז הוק) ואם תפסם אי דג כזה כשר לאכלו ע"כ.

הנה לא ידעתי מאי קמבעיא לי' בזה ופשוט דמותר לאכול דגים ולצודם ואולי כוונתו משום צער בעלי חיים וכמ"ד דאיכא צער בעלי חיים גם בדגים עיין ב"ק נ"ה ע"א בעי רחבא המנהיג בעיזא ובחיבוך מלוה תקי"ג ועיין ח"מ סי' ער"ב ס"ט וברמ"א שם ס"י וכיון דאיכא כלאים בדגים איכא נמי משום צעב"ח ועיין ב"ב ע"ד סירם את הזכר פרש"י א"כ דלא ליהוי ליה צער תאוה נראה דגם בדגים שייך צעב"ח ועיין ספרי משנה הלכות ח"ז סי' רמ"ז ונפ"מ היכי דאפשר לתופסם באופן אחר ע"י מצודה וכיוצא בו ולפענ"ד אין נפ"מ אלא כל שקל לו לצוד כי צערו וטרחתו קודמת.

ומיהו פשוט דהיכא דרוצה לתפוס דגים ליכא משום צעב"ח דכל שצריך לאדם ליכא משום צעב"ח והכי נמי תופס הדג לאכול, ופשוט דאם תפס דג כשר שמותר לאכלה שהרי דגים אין צריכים שחיטה ולכן לא ידענא מה מספקא ליה בזה. ועל דגים טמאים ממילא אין שאלה כיון שאין לו צורך אכילה בהם ולמקח וממכר אסור עם דגים טמאים.

סימן תלא

עוד להנ"ל

אי יש דין צעב"ח באדם

עוד כתב שם בסי' רמ"ג אי יש צעב"ח באדם והביא משו"ת חו"י והרדב"ז דליכא באדם ויש חולקין.

הנה באמת כי דברי החו״י ל״ע רב לישבו וכבר האריכתי בזה והנה רגמ״ה ערכין דף ז׳ כתב בפשיטות דבאדם נמי איכא לצע״ח ורבינו יונה בספר היראה שלו אות רס״ו כתב השמר מלצער בעלי חיים בין בהמה בין עוף וכ״ש שלא לצער אדם שהוא עשוי בצלם המקום עכ״ל. ועיין שו״ת הרשב״א סי׳ רנ״ב, ובספרי משנה הלכות ח״ד (סי׳ רל״ע) כתבתי באריכות גדולה.

ולפענ״ד ראי׳ ברורה מגמ׳ סנהדרין עכו״ם נהרג אפחות משו״פ שגזל מישראל ופריך והא אמרת פמשו״פ מחול איגש ומשני נהי דלאחר שידע מחיל עד דמחיל לצרא מיהו איכא ונהרג על שצעריה לישראל ואי נימא דלצער אדם אינו דאורייתא אמאי נהרג, גם מגמ׳ ב״מ במשכיר עצמו ומתנה שלא יאכל מפירות כרמו משמע כן ויש להאריך אלא שאין הז״ג.

והנה הרבה יש להאריך בהרבה ענינים אבל מה אעשה אני מוטרד ובאם הדרך ולכן יהיו דברי מעטים ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו והנני מתברך כנגד המברכין שנית בברכת צלח ורכב עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושה״ט וכאש״ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלב

אסור לצוד דגים ולזורקם אח״כ

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג כו׳ הי״ו

אחדשה״ט בידידות.

ובדבר שאלתו אי מותר לצוד דגים רק לשחוק כדי להשתעשע ולהתענג בזמן החופש.

לפענ״ד דמה שיש כמה שהולכים לצוד דגים רק לבזבז הזמן ולשחוק ולאחר שתפסם זורקם אסור משום לצע״ח בשעת צידה שמצער הדג בחיכה שלא לצורך ומשום בל תשחית שהרי אסור להשחית כל דבר וכ״ש שום בעל חי שהתורה אמרה להם פרו ורבו והוא עושה היפוך, ולאכילה נתנו ולא להשחית. ומ״ש כי איכא לצע״ח כשתפסם שלא לצורך ומצערם, אין לומר שהנאה מזה דמה הנאה שייך לצער בעלי חי. וכעין זה ראיתי בשו״ת מרן ח״ס ביו״ד בשו״ת במצות שילוח הקן דאם אינו רוצה בבנים ליכא מצוה ואינו אלא כמתאכזר דמצער האם ועיין ספרינו מצות המלך מצוה רל״ה ובמנ״ח שם ועיין גם מש״כ בספרי זה יו״ד סי׳ רכ״ג ודו״ק.

וא״ת הרי דגים הם של הפקר ומאי בל תשחית שייך בהפקר דע שאפילו בדבר של הפקר איכא בל תשחית, ועיין חולין דף ז׳ במעשה דרפב״י עם פרידות דרבי דאמר מפקרנא להו מפשת היזקא, קטילנא להו איכא בל תשחית, ולמה לא אמר ליה מפקרנא להוא וקטילנא דאז ליכא בל תשחית וע״כ דבהפקר נמי איכא בל תשחית וגם מלא תשחית את עצה נמי מי לא קאמר אפילו עץ הפקר והארכתי במקום אחר (ועיין לקמן). אבל אם צד ונותן לאחר שפיר דמי ולפעמים איכא גם מצוה לדקה.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלג

אי שייך בל תשחית בחפץ של הפקר

מע״כ ידידי תלמיד ישיבה הקדושה כו׳

אחדשה״ט.

ועל דבר השאלה אי שייך בל תשחית בדבר של הפקר ואחז״ל אין ב״ח א״כ הרוצה להשחית דבר בידו קודם להפקירו ואח״כ להשחיתו.

ולפענ״ד לפום ריהטא הי׳ נראה דאין נפ״מ דדין דבל תשחית הוא מטעם ישוב העולם לכאורה דלשבת יצרה ולא להשחתה ומ״ש

הפקר מכל דבר וכבר אמרו בתוספת הלבבות דאפילו להשחית עלה של אילן אם אינו צריך לו אסור דאם לא צריך לזה צריך לזה. ולכן נראה פשוט דהפקר נמי אסור להשחית.

האמנם חזית קשה ראיתי לרבינו הרא"ש בפי' על מסכת תמיד פ"א דף כ"ח ד"ה ורשות הי' לו לשרוף את כסותו וז"ל ואין כאן משום בעל תשחית דהפקר ב"ד הי' הפקר משמע לכאורה דבהפקר ליכא בל תשחית, ול"ע מגמ' חולין ז' ע"ב דנפק רבי לקמי' דרפב"י בהני כודנייתא תורתא דלא רצה ליכנס לביתו וקאמר לי' רבי מזבנינא להו א"ל איכא ולפנ"ע, מפקרנא להו א"ל מפשת היזיקא עקרנא להו איכא לצע"ח קטלינא להו איכא בל תשחית ולכאורה אכתי אמאי לא אמר ליה מפקרנא להו וקטלינא להו דאז ליכא בל תשחית דבהפקר ליכא בל תשחית וגם ליכא אפושי היזיקא וע"כ דאפילו יפקיר להו מ"מ אכתי איכא בל תשחית.

איברא דלפמ"ש במקום אחר בתשובה דדוקא בהפקר ב"ד או הפקר מדבר יצא מרשותו לגמרי אבל הפקר בעלים אכתי לא יצא מרשותו לגמרי ועיין קצה"ח חו"מ סי' רע"ג סק"א ובמחבר שם ס"ב ועיין עוד רשב"א שבת י"ח בכלים לב"ש משום הפקר ב"ד נגעו בה ובגמ' גיטין ל"ו ולפ"ז אתי שפיר ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלד

צוואה שנכתבה שלא כהלכות התורה אי רשאי העו"ד לקיימה

מע"כ ידידי הרב הגאון כולו אומר כבוד כו' שליט"א

אחדשה"ט בידידות.

בדבר שאלתו עוד אי מותר לעו"ד לקיים צוואה שנכתבה שלא כהלכה נגד דעת היורשים ההלכתיים.

ולפענ"ד פשוט שאסור להוציא ממון ירושה מהיורשים הראוים לירש ע"פ תורה וליתנה לאחרים וכבר הארכתי בזה הרבה בירושה המפורשת בתורה וברמב"ם פ"א מהל' נחלות ועוש"ע ח"מ סי' רע"ו סדר נחלות כילד ועיין ברכ"י חו"מ סי' כ"ב שחלילה להיות להרב בעזר למנהג שנתפשט לפשר בין הבנים לבנות והרי אפילו לפשר אסור להיות לרב ועיין שו"ת מהרי"א אסאד סי' קי"ד שא"ו להוציא מהבנים בערכאות ועיין שו"ת מהר"ז ענזיל סי' כ"ח ומהרי"א הלוי ח"א סי' ד'.

ומיהו עיין בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ע"ו דהיכי דהערכאות מבקשין חתימה מהאחיות ג"כ אם רוצים בחלק ירושה אסור להבנות להיות בשב ואל תעשה שלא לחתום ואם לא חתמו הוה גזל ממש ומיהו בזה הביא בשו"ת דברי חיים ח"מ ח"ב סי' ג' דמנהג העולם אם הבת צריכה לחתום על שטרות בדייהם מפשרין ביניהם בשכר אמירה וחתימה ועיין משנ"ה ח"ט סי' שכ"ו אבל פשוט דלקיים בערכאות הצוואה סתם ולהוציא ממון השייך לבנים ע"פ התורה הרי זה גוזל את היורשים.

ומה ומה שיש במדינה זו כמה מהאומרים שאחר שדינא דמלכותא הוא וקיי"ל דינא דמלכותא דינא בדיני ממונות עכ"פ וכאן הוא מלכות של חסד.

כבר הבאתי דבדיני ירושה אין אומרים דינא דמלכותא דכל מקום שהמלכות עוקר דברי תורתינו הקדושה אינו דין דאל"כ א"ו נוכל לעבור על כל התורה בדינא דמלכותא ודיני ירושה מפורשים בתורה, וכבר שאלו לרבינו הגדול הרשב"א והובא בתשובה ח"ו סי' רנ"ד ובב"י ח"מ סי' כ"ו וז"ל:

שאלת מעשה היה בפירפיניין בראובן שהשיא את בתו לאה לשמעון והכניס לו עמה

סך ממון בנדוניא וילדה לו בת ואח"כ מתה לאה ואחר זמן מתה גם הבת שילדה לו ועכשיו עמד ראובן ותבע בדיני הגויים שיחזיר לו אותו ממון הנדוניא שהכניס לו עם לאה בתו ואעפ"י שהבעל יורש את אשתו והאב את בתו בדיני ישראל טוען ואומר שאין לחוש לירושת הבעל כיון שהכל יודעים שהן הולכים בדיני הגויים והרי כל הנושא אשה כאלו התנה כן ודינא דמלכותא דינא וכו' והשיב ז"ל תשובה כל דבר שבממון וכו' עד שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו את חוקת הגויים ודיניהם וכו' וכ"ש עתה יוסיפו לחטא לעקור נחלת האב על הבנים וסומך על משענת קנה רצוץ ועושה אלה מפיל חומת התורה ועוקר שרש וענף והתורה מידו תבקש ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא וגזילה ישיב ואם לי' דאפי' גזילה ישיב רשע מקרי ואם נאמר כן בטלה ירושת הבכור וכו' ומה לנו לספרי קודש המוקדשים שחברו לנו רבינא ורב אשי ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות עלואות בבית מדרשי הגויים חלילה לא תהא כזאת בישראל וכו' ע"ש דברים כגחלי אש. ועיין ספריו משנ"ה ח"ז סי' רנ"ה וח"י סי' ר"ז ודו"ק.

דושהכ"ת בידידות ובלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תלה

שבט לוי אי נוחלין לעת"ל חלק בא"י

ד' לסדר והנה ה' נצב עליו ברוקלין נ"י יצ"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש"ג פרי עץ הדר כו' כש"ת הרב הגאון מוה"ד אברהם יצחק סורוצקין שליט"א בעמח"ס גבורת יצחק קרית הישיבה טלז וויקליף אהי' יצ"א.

אחדשכ"ת בידידות.

ולאות ידידות לו ולמר חותנו היקר לי מאד הנני לציין הערה אחת קטנה, בהל' שמיטה על דברי הרמב"ם פי"ג ה"י שכתב הרמב"ם ז"ל כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו נחלה בארץ כנען הביא מעכ"ת דברי הסמ"ג ל"ת רע"ו שהובא במל"מ כאן דלעתיד לבא נוטלין חלק בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאיתא פ' יש נוחלין (קכ"ב ע"א) וכ"ה בפרשב"ם ותוס' ב"ב שם ותמה המנ"ח מלוה ת"ח דהאיך יתעקר הלאו בימות המשיח והלא אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר ומעכ"ת הביא מדברי הרמב"ם פ"ד מה"מ ה"ח המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר והוא מגמ' ב"ב הנ"ל ולאחר אריכות העלה לחלק בין לוים לכהנים דלוים שפיר בני נחלה הם ולע"ל בא"י עצמה לא יהא בה דין חלוקה לשבטים א"כ י"ל דאף בא"י עצמה לא יהא הך איסור דלא ינחלו נחלה והסמ"ג בשיטת הרמב"ם אזיל וכן ס"ל להרשב"ם ומש"ה שפיר ס"ל דלעתיד לבא דלא יהא דין חלוקה לשבטים ליכא איסור על שבט לוי ליקח חלק ונחלה בירושת הארץ.

והגם כי הוא הלכתא למשיחא וכשיבא משה ואהרן עמהם י"ל דהא דאין הנביא רשאי לחדש הוא רק כשלא יהיה משה רבינו עמהם אבל משה רבינו יכול לחדש בה ולעתיד לבא כיון שיהיה משה רבינו עמהם יכול לחדש האמנם כפי פשוטו של דברים גם זה בכלל חידוש הוא והנה מעכ"ת כתב דלעתיד לבא לוי נמי יוכל לנחול ולפענ"ד נראה לדקדק מדברי הרמב"ם פי"א מה"מ ה"ג שכתב שם ואל יעלה על דעתך שמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם וכו' ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהם ואין גורעין מהן עכ"ל ומבואר דעל חוקי ומשפטי התורה אין להוסיף ואין לגרוע כלל אפילו בימות המשיח וכיון דמבואר בתורה דלא יהיה ללוי חלק א"כ יהי' בזה הוספה אם יתנו להם חלק ונחלה. וכקושית המנ"ח ז"ל על השיטות שכן ירשו.

וממה שכתב הרמב"ם בפ"ד מהל' מלכים ה"ח המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם ע"כ ועיין רדב"ז שציין לנביאות יחזקאל (מ"ח) והנשיא הוא מלך המשיח ע"ש. נראה דהכוונה הוא שאם יכבשו בני ישראל שאר ארצות שאינם מא"י וע"ז נוטל הנשיא חלק אחד מי"ג אבל מארץ ישראל גופיה לא נוטל אלא מה שצריך לו בשביל עבדיו כמבואר זה שם בה"ג ד'-ו', והנה המעיין יראה דיוק שינוי לשון רבינו הגדול ז"ל (דבפ"ד ה"ח) כתב המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם (ובה"י) שם כתב כל הארץ שכובש הרי היא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה וכו' ולכאורה דבריו סותרין ממה שכתב לעיל דאינו נוטל אלא חלק י"ג וכאן כתב שהכל שלו ועושה בו מה שירצה וסיים ובכל אלו הדברים דינו דין ונראה דהחילוק יש דבה"ח כתב שכובשין ישראל ובה"י כתב שכובש כלומר לעצמו ולא שכובשין כל ישראל דמה שכובש לעצמו נוטל כפי מה שירצה אבל הארצות שכובשין כל ישראל נוטל רק חלק י"ג.

ואלא דאכתי לא מבואר לן מה הוא קורא כל הארצות שכובשין ישראל שכתב כאן (בה"ח) אם כוונתו כל הארצות חוץ מארץ ישראל או כוונתו כל הארצות כלול גם ארץ ישראל וממילא בזה תלוי פירושו בדברי הרמב"ם אי נוטל חלק אחד מי"ג גם בארץ ישראל או רק מחוץ לארץ ישראל אבל בארץ ישראל גם מלך המשיח לא יקח חלק אחד מי"ג דזאת התורה לא תהא מחולפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית"ש והנביא יחזקאל הובא בב"ב הנ"ל רק על שאר ארצות שיכבשו ישראל אמר. האמנם בפ"ה מהל' מלכים ה"ו שם כתב רבינו הרמב"ם ז"ל כל הארצות שכובשין ישראל במלך ע"פ ב"ד הרי זה כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה ע"כ.

והנה כאן ביאר לן רבינו והראה לן כוונתו ופירושו מה הנקרא כל הארצות שכתב לעיל בפ"ד ה"ח שכתב שם מלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר, ואיזה נקרא כל הארצות מבואר בפ"ה ה"ו כל הארצות שכובשין ישראל במלך ע"פ ב"ד שזה הנקרא כובשין ישראל והם ארצות שכבשו מחוץ לארץ ישראל אבל על כבוש ארץ ישראל לא נקרא כל הארצות שכובשין ישראל ואין ארץ ישראל בכלל כל הארצות אלא כל הארצות קאי מחוץ לארץ ישראל וא"כ פשוט דמה שכתב מלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין וכו' היינו שכובשין מחוץ לארץ ישראל ע"פ ב"ד וכיון שכבשו אותן במלך וכלל ישראל נעשין חלק מארץ ישראל ומזה הוא נוטל חלק י"ג אבל על ארץ ישראל לא נאמר זה כלל וא"כ מבואר דעת הרמב"ם דלא כסמ"ג ועיין פ"א דתרומות ה"ב ארץ ישראל האמורה בכל מקום וה"ג הארצות שכבש דוד וכו' והחלוק ביניהו ומה מובן בזה דבפי"א מה"מ שחשב הרמב"ם המלך המשיח העתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה שכתב והיה אדום ירשה זה דוד וכו' ועלו מושיעים בהר ציון וגו'. והנה ע"ז לא כתב כלום שיכבוש מדינות וכיוצא בו דהתם מיירי רק מארץ ישראל ולזה לא יהיה למלך משיח עדיפות על דוד המלך בענין חלק בארץ אלא לאחר שיחזיק בארץ ישראל ויבנה המקדש אם אח"כ יכבוש ארצות יקח חלקו חלק י"ג ודו"ק כי קצרתי.

ומ"ש הסמ"ג מלוה רע"ו נראה לרבינו משה (בשמיעה) שאם כבש מלך ישראל ח"ל שהכהנים ולוים נוטלים שם חלק ונחלה, ולעתיד לבא נוטלין חלק אף בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאי' בב"ב זה סיום דברי עצמו ולא שהרמב"ם כתב כן ולמד הסמ"ג כן מגמ' ב"ב ועיין שע"מ ב"ב הנ"ל מה שתמה על זה ולפמ"ש מהרש"א בח"א וגם ברוקח הגדול הל' ר"ח סי' רכ"ע דעתידה ירושלים להיות ככל ארץ ישראל וא"י ככל העולם כולו ועיין תוס' ב"ק פ"א ד"ה אין לך כל שבט ושבט ובפ' יש נוחלין גבי חלוקת העולם גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל והנה גרסי חלוקת העולם והיינו חוץ מארץ ישראל ועיין ברית משה על הסמ"ג ומהר"ס שי"ק על המצות מה שכתבו ורק מראה מקום אני בזה.

והיות כי אין אתנו יודע והלכתא למשיחא אשר גדולי עולם אמרו שאין יודעין נשתמש פה בדברי ה"ה סוף פ"ב מהל' מגילה אמש"כ הרמב"ם ז"ל כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין להבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי הוא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל"פ שאינן בטלין לעולם וכתב הראב"ד כי לא יבטל ספר מכל הספרים וכתב ה"ה כל ספרי וכו' ויש כאן השגה ואם כוונתו כפשוטו לימות המשיח האמת יראה את דרכו ע"כ.

ו"ד שנזכה לימות המשיח ולראות את האמת ואת דרכו,
ידידו החותם מעין הפתיחה דשכ"ת בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלו

להשתיל אם אשה לחברתה ואת מי יורש

מע"כ הרה"ג כו' כש"ת

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו לפי מה שאומרים הרופאים שיש כבר במציאות או בקרוב להשתיל אם אשה לחברתה עם העיבור מה יהא דין העיבור הנולד לענין ירושה ומי נקראת האם מקום שנתעברה או מקום שנולד.

ולפענ"ד לפום ריהטא לפמ"ש בחז"ל (עיין תנחומא שם וברכות ס' ובמהרש"א שם) הובא ברש"י עה"ת (בראשית ל' כ"א) ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה, שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה ע"ש ועיין מדרש תלפיות ענף דינה ובתיב"ע ואיתחלפו עובריא במעייהן והוה יהיב יוסף במעי' רחל ודינה במעי' דלאה ובס' לוית חן יוסף מתחלף יצירתו מלאה ומזרע שלה היה ראוי לאלות בלאה יותר מברחל דכן אולין הנקבה יותר באביה מבאימה משום שהיא באה מזרע האב וכו' ע"ש ובפרד"י פ' ויצא.

וראיתי בפענח רזא עה"ת פ' ויגש ושאול בן הכנענית וז"ל פרש"י שנבעלה לכנעני וקשה איך לקח שמעון אחותו דינה וי"ל שעיקר הריונה היה בבטן רחל ע"כ. ועיין בתו"י פ' ויצא לך כ"א ושמיע מן קדם ה' צלותא דלאה ואתחלפו עובריא במעיהון דהוה יהיב יוסף במעהא דלאה ע"ש. ומבואר דס"ל דדינה לא היתה אחותו של שמעון מאם אלא מאב וא"כ לכאורה לדידן נמי יהיה הולד נחשב על האם השני' ולא על המזרעת ועכ"פ הוא מחלוקת גדולה ויהי' נפ"מ לענין יחוס משפחה ועוד ועכ"פ מילתא דא לאו חדתא הוא.

ומיהו לענין ירושה נראה פשוט דכיון דהירושה הולך אחר האב אין נפ"מ באיזה בטן נולד אלא מי הוא האב האמתי אותו הוא יורש, אלא דיהיה נפ"מ לענין אם יורש את אמו באופנים שיש ירושה לאיזה אם הוא מוריש ועיין טוח"מ סי' רע"ז סי"א בספק וצ"ע ואין הזמ"ג כעת להאריך יותר.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלז

בבכור שנוטל פי שנים

מע"כ ידידי היקר הרה"ג כו'

אחדשה"ט בידידות.

בדבר הערתו על דברת החי' שחי' הגר"ח מבריסק דירושה נופלת לכל האחים לכל אחד ואחד כל הירושה וידוע מחלוקת אמוראים בפ' יש נוחלין אי יש לבכור פי שנים בתפיסת הבית וקיי"ל דיש לבכור פי שניים גם בתפיסת הבית ואי נימא דיש לכל אחד כל הירושה איך

יתכן שיהא לבכור פי שניים בתפיסת הבית, ועוד קשה ליה מב"ב י"ג בכור ופשוט.

הגם שאין אני יכול להאריך כעת מחמת הטרדות מ"מ בדרך פשוט לא ידענא מאי קא קשיא ליה דהגם דירושה נופלת לכל האחים וכל האחד יורש את כל הירושה מ"מ כשבא ליקח חלקם מהירושה הבכור נוטל פי שניים שנתנה לו תורה ולכן בתפיסת הבית נמי נוטל פי שניים מהירושה של כל אחד ואחד, ועוד שהרי גם הוא אחד מהאחים וגם הוא ירש כל הירושה ומחזיק לעצמו פי שנים והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלח

בכור שנוטל במוחזק מהו במעות בבאנק

מע"כ ידידי היקר כו'

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בבכור אי נוטל פי שנים מכסף שנשאר בבאנק (הנקרא סעיף דעפאזיט) לפי ששמע מן המורים שמורין שמה שהוא מחוסר גויינא ויש לו דין ראוי ואינו נוטל אלא במוחזק.

ולפענ"ד כבר אמרתי דסעיף דעפאזיט הו"ל מוחזק ושמו מוכיח עליו שקוראין לו דעפאזיט ולא הלואה והו"ל דין פקדון אלא לפי שהבאנק יכולין להשתמש בפקדון זה משלמין עבור השתמשות שכר אבל הכסף עצמו פקדון הוא ואע"ג שאינו מחזיר לו אותן מעות בעצמו שנתן להם אלא מעות אחר מ"מ לעולם יש לו מעות זה בבאנק כפקדון ואסור להם להוציאו רק באופן שבכל עת שיבאו הבעלים ויבקשו מיד חייב להחזירם וגם כי יש להם על כסף זה מעות מונחים בבאנק הממשלה (פעדערל רעזירוו) והו"ל הכסף מונח בלי שום חוסר גויינא אלא צריך לבקש הפקדון ויחזירהו לו או לשלוחו.

ועיין ב"ב נ"ה א"כ בעלת ירושת בנו ובתוס' שם דמלוה ואשה מחסרו גויינא וצריכא אדרכתא ואכרזתא ושומא אבל למס המלך וכו' וכבר הוא מוחזק ולא מחסרו גויינא ועיין ש"ע ח"מ סי' רע"ח ס"ז דאפילו במלוה במשכון נוטל פי שנים דכמוחזק דמי ובפרט לפי הידוע שהבאנקים חייבים להפקיד מעות בבאנק ממשלתי נגד הכסף שמקבלים ולהחזיקו בתור משכון בבאנק המדינה וא"כ כ"ש דהדעפאזעט (פקדון) בבאנק שיותר מוחזק מנכסי למס המלך ולא מקרי ראוי אלא מוחזק כנלפענ"ד והגם שראיתי באחרונים בזה פלפולים אין הז"ג להאריך. אלא שיש לעיין קצת במעות שהוא יותר ממאה אלף שאז אין אחריות שוב בפעדערלא באנק כידוע.

ובזה הנני ידי"נ, כ"א אדר יומא דהילולא קדישא דמוהר"א מליזענסק זצוק"ל.

מנשה הקטן

סימן תלט

קיבל ספר למשכון אי מותר ללמוד בו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר השאלה שלוה מעות לשמעון ונטל ספר למשכון אי מותר לקרא בספר כל שלא החזיר או הו"ל בכלל ריבית.

לכאורה הי' נראה דניחא לי' לאיניש דליעבד מלוה בממוני' ובפרט לקרא בספר ואין בו משום רבית אמנם ראיתי בשו"ת מהר"ם ב"ב סי' תשע"ב ראובן משכן ספר לשמעון וטען שמשה בספר וכתב המהר"ם שאפילו אם התנה שמעון בשעת הלואה להשתמש בו בספר אסור

דאמר רב יוסף בר מניומי א"ר נחמן (ב"מ ס"ד ע"ב) אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות שכר משום דמחזי כרבית הכ"נ שימושו בספר מיחזי כרבית ע"כ ומבואר שאלתן.

איברא דהרמ"א ח"מ סי' רצ"ב ס"כ כתב וז"ל המפקיד ס"ת אצל חבירו וכו' והני מילי בע"ה אבל ת"ח שאין לו ספר כיוצא בזה מותר לקרות בו כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו מרדכי ס"פ המפקיד ועיין ח"מ סי' ע"ב ס"א ברמ"א י"א דאם למד בספרים שהלוה עליהם מקרי שולח יד בפקדון וכבר הקשה הסמ"ע סתירת הדברים מא"ח סוסי' י"ד וע"ש מה שתי' ועיין ש"ך שם ובנה"ע ודו"ק.

ויש לעיין אם נתן ס"ת שהי' מחזיק בביתו אי מחזי כרבית או דילמא אדרבא טובה עושה לו שקוראין בס"ת שלו וגם קריאת התורה הוא לכל הציבור ואין זה בכלל מיחזי כרבית כיון דקוראין בו לכל הציבור ויש לחלק בין הא דסי' רצ"ב שהתם לעצמו שהוא קורא וכאן לרבים והוא רק כחלק מהם והנך כי כן נראה לכאורה.

ברם יש להעיר מהא דגמ' ב"ב מ"ג ע"א בני עיר שנגנב ס"ת שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראי' מאנשי אותה העיר ולא מהני דליסלקי בי תרי נפשייהו ולידיינו משום דס"ת לשמיעה קאי ואינו יכול לסלק עצמו שלא יהא נוגע לעדות שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו אלא א"כ ילך לו לדור בעיר אחרת שלא יהנה בקריאתו. ועיין רמב"ם פע"ו מה' עדות ה"ב ושו"ע ח"מ סי' ל"ז סי"ט בני העיר שנגנב ס"ת שלהם וכו' ועיין שו"ת מוהרי"י ברונא סי' ק"ג בשם ר' בנדיט והנה חשוב ליה לדיינים ועדים נוגע בדבר במה שנהנה מקריאת התורה ברבים וא"כ דידן נמי כיון שנהנה הו"ל גדר של רבית ומיהו יש לחלק בין הנאה להנאה דהתם משום נגיעה הוא וכל שנהנה הרי הוא נוגע בדבר ולא יכול להיות דיין או עד בדבר ששם ההנאה אסורה אבל בדידן לאו ההנאה אסורה רק הריבית אסורין וההנאה של קריאת התורה ברבים לא מקרי הנאה להיות בגדר של נתינת רבית. ולא שמענו שאם ראובן לוה מעות משמעון וראובן יש לו ס"ת בבית הכנסת שקוראין בו יוצא דשמעון צריך לצאת שלא יהנה בקריאת התורה.

ויש לחלק דהתם כיון דעד השתא נמי נהנה מקריאה זו הולך ושומע ואינו חושש כמו הדר בחצר חבירו בחצר דלא עבד למיגר ואינו עומד לשכירות כיון שדר שם קודם שלוה ואם לאחר שלוה אסור אף שאינו עומד לשכר עיין ב"מ ס"ד ע"ב ובשו"ע יו"ד סי' קס"ו ס"א ואם דר בו כבר אין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים (ולהרמב"ם הו"ל אבק ריבית ע"ש) ובשו"ח"מ סי' שס"ג והכ"נ והנך כי קצרתי.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמ

ניתן לו חפצים להעבירם במכס, ובשעת הבדיקה אמר שאינם שלו וגרם להיזק ע"ז

ב' לסדר ושבית שביו, התשמ"ח בנ"י יצו"א
בחודש הרחמים יתן לנו בעל הרחמים כוח"ס מתנת חנם וטובה בביאת אסור בנחשתיים ויקבצנו לציון וירושלים ובתוכם מע"כ ידידי הרה"ג חוב"ס ח"ח כו' כש"ת הרב יעקב אהרן שפירא שליט"א רב דק"ק ב"י אגודת ישראל רבעל הארבאר.

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו בראובן ששלח חבילה עם שמעון לארלינו הקדושה ושילם לו ראובן שכר טירחא ובבואו לנמל שדה התעופה בלוד כשעבר ראובן דרך פקידי המכס שאלו אותו מה נמצא בתוך החבילה והשיב להם שאינו יודע שהחבילה אינו שלו ופתחו אנשי המכס החבילה ומצאו שם חפצים שע"פ חוק המדינה אסור להביאם ולהכניסם לתוך המדינה ולקחו החבילה ומה

שבתוכו ועתה טוען שמעון שראובן פשע כששאל אותו הפקיד מה יש בחבילה הי"ל להשיב שיש שם תפלים שמותר להכניס ומעשים בכל יום שכשמשיבים להם כך הם מניחין לעבור בלי בדיקה רק לפעמים בודקים אעפ"כ. וא"כ הו"ל ספק כה"ג אם יפתחו אבל כשאמר להם שאין החבילה שלו ברור שיפתחו א"כ הו"ל מזיק בידים, עוד טוען ראובן שהי"ל לשמעון לדעת שיש דברים אסורים בתוך החבילה כי ידוע הוא שראובן רגיל לשלוח תפלים אסורים לארי"י עם כל מי שנוסע ורוצה ליקח ממנו ואפילו אי היה ראובן שומר חנם נמי היה חייב על פשיעתו וכ"ש דהו"ל שומר שכיר, וראובן השיב לו, א) שלא היה יודע ואינו מחויב להעלות על דעתו שהיו בו בחבילה דברים אסורים, ב) אפילו הי' יודע אינו מחויב לומר שקר כדי להציל ממונו ומדבר שקר תרחק ואלו היה יודע שיש שם דברים אסורים ויצטרך לומר שקר לא היה מקבל להביא החבילה והו"ל קבלה בטעות.

ומעכ"ת ירד לעמקה של הלכה והביא ראשונה דברי המהרי"ק שורש קנ"ה הביאו הרמ"א ח"מ סי' רנ"א סק"ד בשמעון שקבל ספרים מראובן להוליכו למקום אחר ולקחו במכס ואומר שראובן פשע שאמר שאין נותנין מכס מספרים ובלא כן לא היה מקבל עליו השמירה כי אין רצונו לערות בדבר המכס הדין עם שמעון ומבואר שם במהרי"ק דלאו דוקא היכא דהטעה אותו ראובן להדיא אלא כל היכא דהשומר לא היה מקבל השמירה אילו היה יודע קושי השמירה פטור דהו"ל קבלה בטעות והביא עוד מדברי מהרי"ל דיסקין ושו"ת ערך ש"י סי' קפ"ה דכל היכא דהיא הקבלה לשמירה בטעות פטור השומר ולא דמי למ"ש השער משפט (קפ"ה א') היכא דהמפקיד והנפקד שניהם לא ידעו מהמום אלא דמ"מ מספקא ליה כיון דדרך בנ"א לשלוח דברים כאלו ע"י שלוחים לא"י וזה ידוע וגם ראובן מודה שידע שכן דרכו של המפקיד בזה י"ל דהו"ל לראובן לאסוקי אדעתיה דמה ששולח אתו עמו נמי סחורה כזו הוא ואעפ"כ קבליה א"כ אדעתיה דהכי קבל ומחייב וציין לדברי הש"ך סי' ע"ב בראובן שאל משמעון סייף דמבואר שם דהיכי דהיה ליה להשומר לאסוק אדעתיה אינו יכול לטעון לא ידעתי וגם הביא קושית השער המשפט על המהרי"ק סי' רנ"א ומע"כ יצא לחלק בין מקום שהי' ליה לעיין בגוף החפץ ולא באונס שיצא מן הצד אליו בשביל זה והאריך הרבה.

ומה שנלפענ"ד בס"ד דלכאורה יש להביא ראיה לטענת שמעון מדברי המהרי"ק שכתב שם בשורש ב' וז"ל ומה שכתב שמעון בטענותיו שמאחר שילא לדיק בריבו זה יוכיח שלא פשע בשום דבר נלענ"ד שאין זו ראיה לדבר דאפילו נאמר שלא פשע בענין שיתחייב כמעביר את המכס עד שיפסיד את הספר מכל מקום אפשר להיות שפשע קצת עד כי מלאו המוכסים עילה לבא עליו בעקיפין כמנהגם ובאולי היה שמעון יכול לעשות באופן שלא היה שום פתחון פה לבעל הדין לחלוק רוצה לומר המוכסים ולא היה צריך להוציא שום הוצאות ע"כ. ויש לדייק בכונת המהרי"ק ז"ל שכתב די"ל שפשע קצת שהיה יכול לעשות אופן שלא היה שום פתחון פה להמוכסים לבא עליו בעקיפין וכיוצא בו וא"כ אפשר בדידן נמי הרי שמעון טוען שכששאל אותו הפקיד מהחבילה הו"ל להשיב שיש בו תפלים שמותר להכניס ומעשים בכל יום שכה"ג אין משימין לב לבדוק ע"פ רוב עכ"פ. ולכן נימא דכיון דהיה יכול לומר עכ"פ שיש בו תפלים מותרים או אפשר שהיה יכול להניחו בין חבילותיו או תחת חבילותיו שלא יכירוהו וכיון שלא עשה כן אפשר דהו"ל פושע קצת עד כי מלאו המוכסים עילה לפתחו ומלאו שם סחורתו ולקחוהו.

גם מה שטען שלא רצה לומר דבר שקר אם הי' צריך לומר נמי דבר שקר כה"ג יש לעיין שהרי כפי הידוע לי מי שנוסע לארץ ישראל הפקידים פה שואלים לכל מי שנוסע עם החבילות שלוקח עמו קודם שנותנים אותן על האוירון אם החבילות הם שלו ואם הוא בעצמו ארז והכניס כל הדברים אל החבילות וכפי הידוע אומרים שכן ומסתמא גם בשעת עליה על האוירון כבר אמר שהחבילה הוא שלו והוא ארז

אותה א"כ כבר אמר דבר שקר ולא חש א"כ מה דוקא כשבא לשם לארצינו הקדושה כבר חש מלומר דבר שקר ואדרבה יאמר שמעון שסמך עצמו כמו שאמר כאן בעליתו על האוירון שהוא שלו כן יאמר גם שם שהוא שלו.

ומיהו ממה שכתב המהרי"ק שם וז"ל ואשר טען ראובן דהיה לו לשמעון לומר למוכסים יש לי ספר אחד שמו בי"בל"ייא וכו' והשיב שמעון לא כך צוה לי ראובן אלא אמר תראהו אותו וכו' נראה לע"ד שאין תשובת שמעון מספקת בזה דכיון דאמר שמוכסני אלכסנדרי' רעים מאד הוה ליה לאסוקי אדעתיה אן לאכס ויאכס עוד וגדולה מזו איתא בכתובות פ' הכותב (דף כ"ה) גבי אבימי וכו' ומפרש רש"י ז"ל וז"ל לתקוני שדרתיך והיה לך לדקדק בתקנתי ע"כ ע"ש ומשמע דבאמת היה צריך לומר אפילו מה שאינו אמנם נראה כי אין מזה ראי' כי התם הרי אמר לו ממוכסים ואמר לו שצריך לעבור המוכסים רק שצריך לומר שאין מחויב במכס ולכן אמר דכה"ג אם היה אופן אחר שיכול להעבירו שלא במכס הכ"נ דהיה צריך לעשות דלתקוני שלחיה ולא לעות ועל מנת כן קבל הספר אבל בדידן לא אמר ליה כלום מהמכס וגם לא אמר ליה שישתדל לעבור המכס כלל וגם התם לא אמר לו שיאמר שקר.

איברא דנלפענ"ד דנידון דידן ק"ו הוא מהתם דהתם הי' בידו לומר טענות אחרות והי' תלוי בטענות ובתשובת שמעון וכמ"ש שם בסמוך המהרי"ק דהדבר היה תלוי בטענות דבדיניהם ההולאות ההלכות לפי הטענות ואם יטעון אדם טענה שאינה נכונה אף כי לא יתחייב בעיקר הדין מיהו יתחייב הולאות ע"ש והנה היה תלוי בטענות אבל הכא באמת אין כאן תלוי בטענות אלא אדרבה אם היה טוען שהחבילה שלו הוא או שאין בה כלום ואח"כ אעפ"כ יפתחו החבילה והיו שם דברים אסורים להביא במדינה היה מביא על עצמו צרה גדולה ולפעמים ח"ו אפילו מאסר בבית הסוהר ועובדא ידענא באחד ששלח כובע בקופסא עם חבירו וכשבא ללוד אמר לו הפקיד לפתוח הקופסא והוא בתומו פתח ולתמיהתו מצאו שם אקדח עם שלש עשרה מאות כדורים (קוילען בלע"ז) ולקחוהו במשטרה והוא טען שאין זה שלו כאשר אמת היה כך וגם היה כתובת למי נשלח והיה צרות ואביו בא אלי שעלה לו אלפים להוציא את בנו ממאסר וכמה צרות ואם המשלח חייב לשלם לו כל ההולאות וא"כ פשוט שהגם שקבל עליו להביא החבילה אבל לא יכול לקבל עליו שזה שלו כי מי יודע מה שיש שם ויוכל ח"ו להביא על עצמו צרה גדולה.

ולא דמי כלל להמקבל ספרים וכיולא בזה להעבירם ונלקחו במכס דהתם יודע מה שקבל ויודע ג"כ ההולאות והודיע לו שיש ענין של מכס וגם הוא ידע מזה אלא שהטעהו שאין צריך לשלם מכס אבל כאן לא ידע מה שבפנים החבילה ואינו יכול לקבל עליו אחריות של חבילת אחרים ובפרט כי ידוע דבזמן הזה שולחים כמה מיני חפלים שאינם לפי חוק מדינתם וא"כ אדרבה מה שיודע שאדם זה דרכו לשלוח חבילות וחפלים שאינם כשרים והוא קבל להעביר החבילה אומדנא דמוכח שהוא לא יאמר שיש בזה דבר המותר להביאו כיון שיודע ע"פ רוב דרכו לשלוח חפלים שאסורים להכניס בארץ ישראל מסתמא גם עכשיו הוא שולח כן ואינו רולה להכניס עלמו למסבוכים עם מפקדי המכס וכן אין שום אדם מקבל על עלמו ליכנס בלרות וטרחות על לא דבר ובשלמא אם הי' עכ"פ מודיעו מה שיש בו ויודע שאין בו דבר שמביאו לידי לרות רק שילטרך לשלם דמי מכס הי' אולי אפ"ל דקבל עליו להעביר ולא להגיד אבל כל שקבלו בסתם והוא לא הגיד לו מה שיש בתוכו אנן סהדי דאין אדם רולה להכניס עלמו בשביל כמה פרוטות להיות אחראי על חפלים של אחרים במכס ושאר אחריות שאין לו מושג עד היכן הדברים מגיעין.

וראי' לזה מדברי מהרי"ק שם בשורש ג' שכתב וז"ל גם מה שטען שאלמלא שאמר לו ראובן שאין פורע מכס לא היה מטפל בספר הזה כלל להוליכו עמו כאשר ידוע כי בסחורה המחוייבת מכס יש טורח מרובה וסכנות עלילות

יותר ויותר מכשאינה מחויבת מכס. רואה אני בזה את דברי שמעון א"כ הוא האמת שהיה מחוייב לפרוע מכס ע"פ דיניהם שהרי מוטעה היה שמעון כשקבל עליו שמירת הספר ההוא והשתדלותו בו. וכל דבר שהוא בטעות חוזר ודאי איכא למימר כי היכא דראובן לא ידע שהיה הספר פורע מכס הכ"נ שמעון לא ידע וכו' והכ"נ פשיטא דמצי לומר נטירותא דאינו פורע מכס קבילת עלאי דפורע מכס לא קבילת עלאי אלא אפילו מהולאות שנתגלגלו שלא מחמת חיוב המכס נפטר כיון שבטעות היתה קבלת השמירה ע"ש. והמבואר מדברי מהרי"ק ז"ל דכל שיש לו לטפל בהמכס ולא ידע מזה הרי הוא בכל טעות שלא קבל עליו שמירתו באופן כזה וא"כ כ"ש בדידן שאלו הוה ידע שיש לו בתוכו מה שיש בו שאסור להביאו בכלל לא היה נכנס בשמירתו ואין זה נפ"מ אי חיישינן משום דינא דמלכותא או לא כי אין אדם רוצה ליכנס בדברים שאינם נעימים ויותר מזה והו"ל קבלה בטעות.

ונראה ראי' לדברי מהרי"ק מרבינו הרמב"ן ז"ל במלחמות סוף הכונס שכתב וז"ל כד דייקת ומעיינת תמלא טעמא דפטור בפשיעה משום דמצי אמר נטירותא דדהבא לא קבילת עלי ואיני שומר וכו' וכן במשאיל כיון שרשאי להדליק בתוך שלו ואינו חייב אלא מכח שמירה אבל בממון שהזיק אע"ג דאינו אלא פשיעה כיון דרחמנא רמיא עליה נטירותא לא שייך ה"ט תדע דהא רבי יהודה מחייב במדליק ופוטר במשאיל אלא ודאי דלא אמרינן זה רק בשומר ע"ש. וביאר הקצוה"ח ז"ל (ח"מ סי' רל"א אות ד') לחלק בין מזיק לפושע דאין הטעם דמזיק חייב יותר משום דמזיק בידים ופושע אינו מזיק בידים אלא משום דכל השומרין לא נתחייבו בע"כ אלא משום דהתורה ירדה לסוף דעתן דברצונם מקבלין עליהם ש"ח בדין פשיעה וש"ש בדין גניבה ואבידה וכן שואל ומש"ה כל שלא קבל עליו השומר דין שמירה אינו מחייב שלא מדעת ובאיפן שעורין, או באמר לו הזהרי בו שהוא של כסף והוא של זהב דלא קיבל עליו יותר משמירת כסף או משמירת שעורין א"כ אפילו שואל כה"ג פטור כיון דלא קיבל עליה שמירה זו והו"ל כאינש דעלמא אבל באדרנקי בגדים התורה חייבה בע"כ לשמור אשו שלא יזיק מש"ה מחייב ר"י בנזקי ממון באש אפי' באדרנקי בגדים ולא מצי אמר לא ידעתי שהיה שם יותר כיון דממילא רחמנא חייביה אבל בשומרין בעי דעת השומרין שיקבלו עליהן השמירה ובלא דעת לא מחייבי וכל שלא ידעו מזה לא נתחייבו כלל ע"ש ועיין נתיבות שם אות י' בביאורים ודו"ק.

ולפ"ז נראה בדידן נמי כיון דלא ידע מה שיש בתבילה זו שקיבל ובאותו כשנשאל מה יש בו כיון דלא ידע אמר שאינו יודע כיון שאינו שלו ופשוט שאלו הוה ידע שיש בו דברים כאלו לא היה מקבלן לנטור ולהעבירם ואדרבה אם שמעון היה יודע שדברים אלו יש להם חשש לענין המכס הי' לו לומר וכמו שבעובדא דהמהרי"ק שנתן לו ספר וידע שיש שם ענין עם בעלי מכס אמר לו עכ"פ כילד יעשה אלא שלא הגליה ואפ"ה פטר אותו המהרי"ק משום דכה"ג לא קבל עליו כ"ש בדידן שלא אמר לו כלום שיש לו דבר שצריך לשלם מכס או שהוא נגד החק ואפילו מכס לא יקבלו הימנו ואם יתפסו אותו אפשר שענוש יענש על שהכניס דברים אלו למדינה ודאי אמרינן דאלו היה יודע שיש שם דברים כאלו לא היה קבלן הימנו והו"ל קבלת שמירה בטעות ופטור מלשלם.

ומיהו לענין דמי השכירות ששלם לו אי חייב להחזיר יש לעיין כי יכול לומר לו כיון שלא עשית שליחותי ואדרבה קלקלת לי ולתקוני שדרתיך ולכן אין לך עכ"פ שכר הובלה או יאמר אתה שילמת לי עבור הטירחא והנה טרחתי להעביר התבילה שלך ועשיתי את שלי ואם לקחו אותו בעלי המכס הרי מזלך גרם ואיני חייב להחזיר לך דמי השכירות כלל או עכ"פ צריך להחזיר לו לפי הטירחא שהי' צריך עוד להטריח להובילו עד מקום שאמר לו ודו"ק כי אין הזמ"ג עכשיו להאריך יותר.

ידידו דשכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמא

אי ספק איסור מותר לעכו"ם

מע"כ הרב הגאון הג' כו' (שליט"א) זצ"ל

אחדשכ"ג.

מה שכתב כ"ת לחדש דבעכו"ם לא שייך ספיקא כלומר דהא דספק אסור מה"ת או מדרבנן רק לישראל נאמרה ולא לעכו"ם.

ולפענ"ד הרמב"ם פ"י מהל' מלכים ה"ז כתב המילה נצטוה בה אברהם וזרעו לבד וכו' אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייב הכל במילה בשמיני ואין נהרגין ומבואר דאפילו שהם רק ספק מ"מ חייבין הם מכח ספק וגם בספק איסור שייך בהוא וזה פשוט בכמה מקומות וגדולה מזה נסתפק המל"מ דאפילו איסור דרבנן שייך בהו לשיטת רש"י ובמקום אחר הארכתי בזה עכ"פ נראה ברור דשייך בעכו"ם איסור מספק.

וגדולה מזו כתבו קצת אחרונים ז"ל דבעכו"ם לא אזלינן בתר רובא וא"כ אפילו רק נתערב איסור מיעוט בהיתר נאסר כל המאכל אליהם וכן ב' חתיכות שנתערבו אחד של אבמה"ח וכו' אסורים מספק אם לא אמרינן ביטול ברוב להם וקצת ראי' מתינוק שנמצא מושלך שהוא ספק ואפ"ה צריך מספק לקיים תרוייהו של ישראל ועכו"ם, גם בט' חנויות מוכרות כשר ואחת אבמה"ח ופירש מספקא להו להאחרונים אם ב"נ מותר לאכול, גם בפמ"ג סי' ס"ב האריך בזה אי רוב שייך בעכו"ם וגם ספק אי אסור לעכו"ם ע"ש ונראה דפשיטא ליה לבסוף דאסור.

איברא דהיום בפתחי ספרים מלאתי וראיתי דבאמת דא מילתא מחלוקת האחרונים הוא דהפמ"ג בספרו תיבת גמא עה"ת פ' נח ופ' חיי, נסתפק אי שרי להושיט ספק אבמה"ח לב"נ והעלה לאיסור ומיהו בפתיחה כוללת אות מ"ג כתב דמותר ונראין דבריו סתראי ניהו והמהר"ם שי"ק על תרי"ג מצוה ע"ח פשיטא ליה דגבי ב"נ ספיקא שרי וכן כתב בשם הח"ס אבל המעיין בח"ס בליקוטים ח"ו סי' כ"ה נראה דמספקא ליה ועיין קהלה"ח סי' רל"ב דנראה דס"ל ג"כ דספק אסור לב"נ ועיין שו"ת כתב סופר ובח"ס סי' כ"ה ובכתב סופר יו"ד סי' י"ז השיג עליו ובדכ"ת סי' כ"ז סקי"ד הביא בשם דע"ק דספק אסור להוא ועיין סי' ק"י ס"ק ע"א בדרכ"ת שם ובשו"ת ערוגת הבושם הביא דדעת התבו"ש וכו"פ דספיקא אסורה להו, שוב מלאתי בשד"ח בפאת השדה מערכת ג' סי' ו' אריכות גדולה מזה ובקצת דברי קדמנו בזה ועיין בס' או חיים סי' ס"ב עכ"פ נראה דדא הוא מחלוקת גדולה בין האחרונים ז"ל אי עכו"ם נאסר בספיקא או לא.

דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמב

אי עובר בל תלין אם לא שילם שכר דירה

מוצש"ק קדושים תשמ"ה

מע"כ ידידי היקר הרה"ג כו'

אחדש"ת.

בדבר שאלתו במי שלא שילם שכר דירה אי עובר משום בל תלין ואימתי הוא עובר על זה.

הנה באמת דנחלקו הראשונים ז"ל אי בשכר קרקע נמי עובר על ב"ת ודעת הרמ"ה הביא הטור ח"מ סי' של"ט דאינו עובר ובסמ"ג לאוין כ' דעובר ובת"כ קדושים על לא תלין פעולת שכיר כתבו להדיא דעובר על שכר קרקע ואדרבה כתבו להדיא המשהה שכר דירה עובר בלא תלין ועיין בעה"ת על התורה וז"ל ולא תלין כתוב בת"כ אין לי אלא שכר אדם שכר

בהמה שכר קרקעות מנין ת"ל ולא תלין הרי כל דבר משמע ומכאן יש ללמוד דהשוכר בית או בהמה לחבירו ומשהה שכרו שעובר עליו משום ב"ת ותלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל עכ"ל, ועיין פת"ש וקצה"ח ח"מ הנ"ל וכנראה דלא ראו בשעת מעשה דברי התוס'.

והנה המנ"ח אות א' תמה איך יחלוק רמ"ה על ת"כ אם אין בש"ס שלנו להיפוך ואולי באמת דזה שכתבו התוס' ותלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל וכוונתם על מש"כ דמכאן יש ללמוד וכו' וכיון שלא נזכר בתלמוד ממילא יכולין ללמוד מת"כ.

ואימתי הוא עובר לכאורה לפ"מ דקיי"ל דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ב"מ ס"ה ע"א א"כ בסוף החודש אם שכר לחודש או בסוף השנה אם שכר לשנה ולא שלם העונה של אחריו.

בברכה וכט"ס ובלו"נ,

מנשה הקטן

סימן תמג

מה זה גזל שינה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר ששאל מה שמורגל בפי העולם גזל שינה אי יש לזה מקור.

נראה כי דבר זה מקורו ממה שאמרו ז"ל (ברכות י"ג) אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן וכן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבוך היכי הוה עביד א"ל בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה טפי לא הוה מצער נפשיה ומבואר דאפילו למצות ק"ש רק אפסוק ראשון הוה (ועיין טוש"ע א"ח סי' ס"ג ס"ה) לא הוה מצער נפשיה משום שינה ולא יותר א"כ בשמחה לצער מי שהוא ולהקיצו הו"ל בכלל גוזל ממנו דעיקר ענין של גזל הוא משום דמצטער.

וקצת ראיה נראה מגמ' סנהדרין נ"ט הגוזל פחות משו"פ דב"נ נהרג עליה אע"פ שגזל מישראל וישראל מחיל ליה מ"מ בשעה שעושה מצטער אלא אח"כ מוחל, א"כ הכ"נ הו"ל מצטער כגוזל פחות משו"פ ועיין תוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ז' גנבים הם הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' ע"ש שכולן בלי נקיטת חפץ וכו' ומיהו לא חשיב גזל שינה והבן כי אין הז"ג יותר. לכן מה שכתב מע"כ דגזל לא שייך אלא בנקיטת חפץ ודאי זה אינו כמבואר בתוספתא הנ"ל דכל הני בכלל גזל הם אע"פ שאינו אוחז שום דבר בידו.

איברא דלכאורה צ"ע ממשנה מפורשת סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם הנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם וא"כ ממ"נ אם הוא רשע אז הנאה לו ולעולם השינה וא"כ גוזל הנאתו הימנו וגם מן העולם והו"ל בכלל גוזל כנסת ישראל שאמרו שמי שאוכל בלא ברכה גוזל כנסת ישראל ואם הוא צדיק אז אדרבה שינה רע לו ולעולם ואינו גוזל כלום אלא אדרבה מצוה לעוררו שיהיה טוב לעולם ולכן כל הענין צ"ע. והנותן לשכוי בינה צוהו להעיר העולם כולו משנתן, ואדרבה הוא מצוה וחיוב, ובמשנה מסכת תמיד (פ"א דף כ"ח א) אשריהם לראשונים שאפי' על אונס שינה עושין דין שלא על אונס שינה על אחת כמה וכמה וי"ל דמיירי בחולה או במי שלא ישן ג' ימים וי"ל.

ומחמת כי אין הז"ג כעת הנני לברכו בברכת התורה ללומדיה צלח ורכב, ודוש"ת מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמד

בענין המדבר על הטעלעפאן גוזל מחייו

ג' בשבת לס' להגיד שבחו של אהרן התשמ"ס בנ"י יצו"א

מע"כ אהובי ידידי הרה"ג המפו' מתלמידיו של אהרן זכאי ומזכה את הרבים בחבוריו היקרים כש"ת מוה"ר אהרן זכאי שליט"א בעמח"ס הבית היהודי ד"ח ועוד ש"ס.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

רק הערה אחת מה שהביא בדף 323 שגזל שינה נחשב לגזל והרבה מצלצלים בשעות מאוחרות בלילה ופותחות את השיחה באמירת סליחה אני לא מפריע כעת וזה כבר לאחר שאדם התעורר מהצלצול של הטלפון.

הנה באמת כי כן מביאין בשם גדולי בעלי המוסר ובמקום אחר כתבתי להביא ראי' קצת למה שמורגל בפי העולם גזל שינה ממה שאמרו ז"ל (ברכות י"ג) אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן וכן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבוך היכי הוה עביד א"ל בפסיקא קמא הוה קא מצער נפשיה טפי לא הוה מצער נפשיה ומבואר דאפילו למצות ק"ש רק אפסוק ראשון הוה (ועיין טוש"ע א"ח סי' ס"ג ס"ה) לא הוה מצער נפשיה משום שינה ולא יותר א"כ בשמא לצער מי שהוא ולהקיצו הו"ל בכלל גוזל ממנו דעיקר ענין של גזל הוא משום דמצטער ועיין בתשובה הסמוכה לעיל שהבאתי קצת סמוכין מגמ' סנהדרין נ"ע הגוזל פחות משו"פ דב"נ נהרג עליה אע"פ שגזל מישראל וישראל מחיל ליה מ"מ בשעה ששומע מצטער אלא אח"כ מוחל, א"כ הכ"נ הו"ל מצטער כגוזל פחות משו"פ אלא דל"ע ממשנה מפורשת סנהדרין (ע"א ע"ב) שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם וא"כ ממ"נ אם הוא צדיק יש להקיצו ואם הוא רשע אסור להקיצו.

ומיהו לענין שצריך לנקוט חפץ עיין תוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ז' גנבים הם הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' ע"ש שכולן בלי נקיטת חפץ וכו' ומיהו לא חשיב גוזל שינה והבן כי אין הז"ג יותר. לכן מה שכתב מע"כ דגזל לא שייך אלא בנקיטת חפץ ודאי זה אינו כמבואר בתוספתא הנ"ל דכל הני בכלל גזל הם אע"פ שאינו אוחז שום דבר בידו.

ברם לענין הטעלעפאנים לא צריך בשביל גוזל שינה אלא גוזל חלק מחייו דכל רגע שמבטל את חבירו בטעל' הרי הוא גוזל מזמנו היקר שהוא חי וממעט בחייו והרי הוא גדול מגוזל ממון שהוא גוזל רגעים ולפעמים שעות מחייו שהי' יכול באותו זמן לעשות רצון קונו ועכ"פ לנוח שיוכל לעשות רצון קונו מחר ועכשיו הוא מבטל זמנו בטעל' שלו על לא דבר ומדבר עמו עוד דברים בטלים וכ"ש ח"ו לפעמים גם דברי איסור כגון אבק לשה"ר או לה"ר ממש ואם הוא אשה היתה עושה עניים בבית לטובת הבית ובעלה והילדים ועכשיו היא מבזבזת אותו זמן ולפעמים יבא הבעל הביתה ולא ימצא מזון מוכן ויבא לידי הפרת שלום בית ולידי מחלוקת בינה ובעלה וכיוצא בו שהוא לפעמים גוזל עם איסור רציחה שגוזל מחיי השני וגם מהרס המשפחה ולכן זה ודאי ענין גדול להזהר ולהשמר על זה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמה

אי מותר להבריח המכס

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתכם אי מותר להבריח המכס במדינות כארה"ב וכיוצא בהן שאין בהם

שלטון שרודה את העם אלא הוא כעין דעמאקראטיה. אי זה בכלל גזל עכו"ם עכ"ל.

לפענ"ד דאין בהברחת המכס מדין גזל עכו"ם ולא הוי אלא כהפקעת הלואתו שמותר. מדין גזל עכו"ם. וכן הוא להדיא ברש"י ב"ק קי"ג ע"ב ד"ה בהפקעת הלוואתו וז"ל שאין גזל ממש שרי כי ליכא חילול השם ולהבריח המכס הוי כהפקעת הלוואתו ע"כ. הנה כתב מפורש דלהבריח במכס הוי כהפקעת הלואתו ועיין ח"מ סי' שמ"ח ודו"ק.

ודע דדין זה אין נפ"מ אי קיי"ל דינא דמלכותא דינא או שליכא מלכות ואין לנו לדחוק בזה אי יש בזה"ז דינא דמלכותא פה או במקום אחר והבן ומיהו עיין רבינו יונה שכתב דהזהר מהפקעת המכס שאפשר יבא לידי אבדון כל נכסיו והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמו

לשקר במכתבים ובכתב כדי לקבל פראגראמען

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר רפאל קאפס שליט"א ר"מ בישיבה הקדושה מיר בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

בדבר שאלתו אי יש היתר ליחיד או למוסד התורה לשקר בעניינים כדי לקבל מהממשלה יותר מכפי התנאים שקבעה.

הנה באמת כי איני מתחמק מלכתוב ולפסוק בדבר כזה שנוגע לרבים ולמוסדות התורה אשר בודאי עכ"פ רובם של ראשי ישיבות אם לא על הכלל לפרנס עבה ממתני, האמנם דבר אחד ידעתי שהקב"ה שונא גזל בעולה וכ"ש בתמוכת התורה ולומדיה ע"י גזל או אביזרהו דגזל שהוא בכלל מצוה הבא בעבירה וכבר ידוע מהגרמ"מ מרימוניב שאמר טעם שראינו כמה פעמים תלמיד שלומד בישיבה עשר שנים וכיוצא בו ואח"כ ח"ו יוצא לתרבות רעה ואמר שהוריו הרויחו ממון שלא ביושר והאכילו בניהם מגזל ולכן יצא ר"ל לתרבות רעה והדברים ידועים.

וקצת אמרתי בזה ליישב כתובות ק"ג ע"ב שאמר רבינו הקדוש כמה גדולים מעשה חיי שהיי' זורע קנבוס ועושה מכמורות וצד צבאים ועושה מגילות קלף וכותב עליו חמשה חומשי תורה, והבשר נותן ליתומים לאכול ולמד עמהם חמשה חומשי תורה ושנה סדרי משנה וכו' ועשה לתורה שלא תשתכח בישראל. וי"ל למה לא לקח קלף עשוי וגם מכמורות עשויים וגם למה הבשר נותן ליתומים דוקא אותו בשר וכיוצא בו וי"ל שלא רצה ליקח מה שיש בו ספק אולי לא יצליח שהרי אמרו רובם בגזל ולכן חש מליקח מעות כזה וגם לא להאכיל את היתומים ח"ו ספק גזל והבן שוב העירו לי שכבר פי' כן לדיקים האחרונים ז"ל. עכ"פ לאו דבר רק הוא והאמנם מצאתי ראיתי לידי"נ הגרמ"פ באגרות משה ח"מ ח"ב סי' כ"ט שהאריך בזה באיסור למוסדות תורה ליקח מהממשלה ולהוסיף בשמות וכיוצא בו ע"ש ומשם תמלאנו. ועיין ח"מ סי' שמ"ח ס"א בהגה"ה ודו"ק היטב.

ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמז

קטנים המזיקים פרחי הגנות

לכבוד מנהלי וועד הבית בק"א י"ב מנ"א תשנ"א ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט.

בדבר אשר יצאו במודעה ומחאה שלא ישליכו חול בין הפרחים ואל ילכלכו את המקום

בהשלכת חול והעובר על זה עובר על לאו דלא תגזול (והוא גזל הרבים).

אהובי ידידי דעו מודעה זו ומחאה והוכחה שלא על פי הדין הוא כי ודאי אמת שאסור ללכלך את המקום ע"י השלכת חול או לגרום להפרחים נזק ע"י השלכת חול בין הפרחים אבל מ"מ אין זה לאו דלא תגזול אלא גרמא בנזקין או מזיק בידים כלומר שאם בשעת השלכת החול מיד מזיק הפרח הו"ל מזיק ממש ואם יגרום נזק להפרח הו"ל גרמא בנזקין, ויש לדון בזה לפי המבואר בש"ע חו"מ סי' שפ"ח ובסי' שפ"ד ובסי' שפ"ו ובסמ"ע וש"ך שם מה שהאריכו מאד בזה ובפרט בקטן שדינים מבואר בסי' שמ"ט שקטן שהזיק אינו חייב לשלם והגם שפשוט שם ס"ה שראוי לב"ד להכות קטנים שלא יזיקו ע"ש וכן ראוי לעשות לפי ראות הב"ד אבל אין זה לאו דלא תגזול שעובר על זה לא מיניה ולא מקצתיה. נמצא שהמודעה אינה אמת וגורמת לחשוד ולפסול אנשים מעדות וכיוצא בו ולקרותם גזלנים במקום שאין זה אמת.

לזה נראה הכוונה מה שאמרו ז"ל תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח כי לפעמים מהוכחה יוצא מכשול ובמקום להיות מצות תוכחה עשה עבירה בדיבור לה"ר או מוציא לעז על בנ"י וגורם רעה להם ולעצמו, ואולי זהו ביאור הקרא הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא וכבר פי' בזה ולהנ"ל נראה פשוט דהתורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך כלומר בעבירה שעבר תוכיחו אבל לא תשא עליו חטא מה שלא עשה ולכאורה האיך זה שישא עליו חטא ולפמ"ש אתי שפיר שכיון שע"י הוכחה שמוכיחו הוא ממציא לו חטא שלא חטא ומוכיחו על זה ואין החטא שמוכיחו עליו הוא שעבר.

ובאמת כי לזה הקפידה תורה בחייבי לאוין או ח"ו מיתת ב"ד שצריך אזהרה והתראה ואם התרה בו בלאו אחר שאין החיוב זה הרי הוא פטור וצריך דוקא להתרותו בהלאו שעבר והוא מטעם הנ"ל שהגם שהוא עבר עבירה אבל לא זו שהתרו בו והבן. ועיין (שבת ל"ז ע"א) ת"ר מקושש זה צלפחד וכו' דברי ר"ע א"ל ר' יהודה בן בתירא עקיבא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין אם כדבריך התורה כסתו ואתה מגלה אותו ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק ולכאורה הרי אמרו בחטאו מת ומה לעז על הצדיק אלא שמאותו חטא הוא צדיק.

ובנדון דידן לבד ממ"ש יש כאן עוד שהרי המדובר הוא בילדים המשחקים שהם פחות מגיל בר עונשים וא"כ הם בכלל חש"ו פגיעתן רעה והם שחבלו באחרים פטורים וכ"ש על גרמא בנזקין שאין עליהם חיוב גזל הגם כי ח"ו להתיר להם להזיק ועל ההורים לחנכם שאסור להזיק את של חבירו וכ"ש של רבים, וגם על הב"ד כמ"ש לעיל שגם להכותם כפי כחם צריכים עוד יש לדייק שאולי בכאן כיון שהגרמא להיזק הוא בפרוטות והוא שייך לרבים א"כ לעולם לא יזיק שיעלה עד לש"פ לכל אחד מהשכנים וא"כ ליכא כאן גזל לעולם של יחיד בכל אופן ודו"ק.

עכ"פ לפענ"ד כל פעם שרוצים להוציא קול קורא וכיוצא בו לרבים צריך להתייעץ עם המרא דאתרא שליט"א והוא יקבע אם זה ע"פ התורה וההלכה.

והנה ודאי שיש חיוב ביד הועד הבית להזהיר על הציבור בדברים שהוא לתועלת הרבים ומ"מ כבר אמר הרמב"ן ז"ל בנחת תנהל עדתך כי א"א לכל העולם להיותם צדיקים ומתון מתון ד' מאות זוזי שויה, אלא יכתבו שמבקשים מההורים ומהילדים ומכל מי שמשחק בחול לשמור על הנקיות שזה איסור ללכלך שטח חבירו וגם לגרום לנזקים וההורים ישגיחו על הילדים להזהיר גדולים על הקטנים ולהסבירם שלא יעשו ככה והכל בנחת, ואז דברי חכמים בנחת נשמעים ויבא ברכה וחיים ושלום עד עולם.

דברי ידידכם המצפה לנחמת ציון וירושלים בביאת משיח צדקינו והרחבת גבול דקדושה בגבולינו המעתיר בעד כלכם לטובה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תמח

המקבל צמר לעשות ממנו בגדים וחזר פחות

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו שקונה חומרי למר בדים מבתי חרושת התופרים בגדים וזה מעשהו שהבתי חרושת הם מקבלים חוטי פשתן ע"פ המשקל לבגד ובגד למשל 2 אנסות לבגד וכשהם אורגים הבגדים הם פותחים ונותנים פחות מעט בכל בגד ובגד ככה שכמעט לא ניכר הפחת בבגד ואם יפחת המשקל לפעמים רוטבים הבגדים בקלת מים בכדי שלא יחסר המשקל לבד מה שצריך לחסר ממילא ואח"כ עושין ממה שנשאר לעצמן בגדים ומוכרין אותן אם מותר לקנות מהם ואי שפיר דמי להבעל חרושת לעשות או דהוה בכלל גזל ולפי שאחד מהסוחרים אמר לי שזה הי' דרכם גם בפולין בעיר לאדז שהוא בא משם ועשו כן גם שומרי התורה רוצה לדעת חוו"ד העני'.

ולפענ"ד עיין ב"ק קי"ח ע"ב ורמב"ם ריש פ"ו מהל' גניבה ובטוש"ע ח"מ סי' שנ"ח ס"א כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אין לוקחין אותו לפיכך אין לוקחין מהרועים למר או חלב או גדיים וכו' כללו של דבר כל שהרועה מוכרו אם הי' ב"ה מרגיש בו מותר ללוקחו ואם לאו אסור ע"כ ובס"ז מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו ושהסורק מוציא הרי אלו של בעה"ב דכל מה שמקפיד עליו ב"ה הרי הוא שלו, ס"ט החייט ששייר מהחוט כדי משיכת מחט ושייר מהבגד מטלית שהוא ג' אצבעות על ג' אצבעות חייב להחזירה לבעלים פחות מכאן שלו ס"י נסורת וכו' וכן בשאר מלאכות כל שב"ה מקפיד עליו הוא של ב"ה שאינו מקפיד הוא של פועל וכל הדברים וכיוצא בהם הולכים אחר מנהג המדינה ע"כ.

והנה פשוט דאם התנה בפירוש שיעשה לו בגד משקל כך וכך והוא פוחתו ועושה פעולות שלא יכיר בהם הבעה"ב אילו הוה ידע הבעה"ב ודאי שיקפיד ע"ז שהרי בפירוש התנה עמו במשקל ושכל בגד ובגד יהיו משקלו כך וכך, ואם הי' יודע שיכול לעשות לו בגד זה מפחות לא הי' נותן כ"כ רק שאומר שהי' פחת כך וכך ולכן לפענ"ד כל שיש שיעור הפחת ואין הבעלים מקפידים יש לומר דאם לקחו לא הוו בכלל גזל אבל אם נוטל יותר משיעור פחת שדרך העולם רק עושה ערמה הו"ל גזל גמור מה שנוטלו ממנו שפשוט שהבעה"ב מקפיד ואלו הי' יודע שגזלו פעם שנית לא יבא אליו והא ראי' שהתנה עמו שכל בגד ישקול עכ"פ סכום זה.

איברא דאפשר כאן אפילו עד כשיעור נמי אסור לו ליקח שהרי הבעה"ב לא נתן לו כלום אלא לפי שא"א לעמוד על הפחת ולכן מסכים עד לכמה אחוז שיהי' פחת אבל כל זה דוקא אם באמת הי' פחת ובלאו הכי אין לו ליגע במה שאינו שלו וכל חוט וחוט הוא גזל בידו וראי' מגמ' ב"מ דף מ' ע"א המפקיד פירות אצל חבירו (כשיחזירם) הרי זה יוציא לו חסרונות לחטים ולאורז וכו' הכל לפי המדה, ותנא בד"א שעירבן עם פירותיו אבל יחד לו קרן זוית אומר לו הרי שלך לפניך ובמשנה שם עוד יוציא לו שתות ליין ר"י אומר חומש וכו' ובגמ' ולא פליגי מר כי אתרי' ומר כי אתרי' ופרש"י אם הפקיד אצלו יין ועירבו עם יינו הקנקנים בולעים שתות ע"ש.

ומבואר דדוקא היכא שנתערבו בדיעבד יוציא הפחת אבל היכא שלא נתערבו נותן מה שהפקיד אצלו כמו שהוא וא"כ הכ"נ כל מה שנתן לו צריך להחזיר וכ"ז שנפחת מעצמו אבל אם עושה הבגד פחות ממה שאמר לו הבעה"ב הרי שתי רעות עושה חדא שגוזל מבעה"ב שנתן לו יותר לעשות בגד יותר טוב והוא פוחת וחסר הבגד א"כ שתי רעות עשה חדא שאם עושה לבעה"ב פרטי הבעה"ב מפסיד שנתן לו בגד כחוש והשנית שהבעה"ב מוכר הבגד לרבים בתור בגד מעליא והוא חסר והו"ל בכלל אונאה וגזל הרבים ופשוט שהצמר הזה לא מחל הבעה"ב שאפילו נסכים שמנהג המדינה שאותו הצמר

שהתנה עמו שיוכל לפחות מוחל לו ואינו מקפיד עליו אבל מה שפוחת יותר ועושה הבגד אלא ודאי מקפיד ואינו מוחל ואם יודע או שאומר לו שעשה מזה לפענ"ד אין זה חילוק במנהג המדינה ואומרים לו לסטים אתם ולא מנהג ומסחר.

ומצאתי שנשאל כענין זה לידי"נ בס' מנחת יצחק ח"ז סי' קל"ו וכתב דיש לברר מנהג הסוחרים בזה כי יש סברא לומר דהנותנים החומר אין מקפידים במה שהחייטים מקמצים בהשתדלותם רק שלא יקלקלו הבגדים ע"ש ולפענ"ד דודאי מה שממילא נפחת יש לומר שאין מקפידין אבל מה שמקמצים ונחסר מן הבגד ודאי מקפידים וזה פשוט מאד ועכ"פ היכי דהבגדים נפחתים בערך גם הוא מודה לן ופשוט שא"כ כה"ג אסור לעשות כן וליקח ממנו.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תמט

הלוקח כלי מחבירו בלי לשאלו

לכבוד הרה"ח כו'

אחדשה"ט.

ועל דבר אשר עשית רעש על מה שלקח בחור אחד כלי מחבירו בלי שאלתו והרי שואל שלא מדעת גזלן הוא והגם שבטוח שלא יקפיד וישאילו אם ישאל אלא שעכשיו אינו פה ולא שאל וכל שלא השאילו אסור דלא גרע מיאוש שלא מדעת.

ולפענ"ד הגם דלכאורה יפה העיר וגמ' מפורשת הוא ב"ב ס"ה ועוד כמה מקומות בש"ס ובשו"ע ח"מ סי' שנ"ט ס"ה אמנם ראיתי בליקוטי מהרי"ל וז"ל אמר (מהרי"ל) הא דמנהג פשוט דשואל כלי חבירו מביתו בלי ידיעתו ולא חיישינן משום איסור גזילה היינו דכל אחד דן את חבירו דניחא ליה ליהנות בממוניה עכל"ק ע"ש וא"כ הרי לן רבינו הגדול מהרי"ל שישב את המנהג והנח להם לישראל דלא גרע מלוקח טלית וכיוצא בו לפי דעתו ז"ל. וכן מצאתי עוד בצדה לדרך.

ועיין רמב"ם (בפ"ה מה"א) במי שלקח תמרה או דבר שאינו מקפיד מביתו של בעה"ב וקידש בו אשה אי הוה קידושין ועיין א"ע סי' כ"ח סי"ז הרי זו מקודשת מספק ועיין משנ"ה ח"ז סי' רס"ז והבן.

דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנ

המוסר ישראל לערכאות בין בממונו ובין בגופו

ה' לסדר כי ברוך הוא התשנ"א בנ"י יצ"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון ח"ח כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א בעמח"ס פרי מלכה, כרם צבי, ואהרון חביב קול חיים.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

רק לאות ידידות, אציין כאן גרגיר אחד, בסי' ל"ד בענין מסור שם מה שכתב המחבר ח"מ סי' שפ"ח ס"ט שאסור למסור לישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו ואפי' היה רשע ובעל עבירות ואפי' היה מיצר ומצערו וכל המוסר ישראל ביד עכו"ם בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעוה"ב; והגיה הרמ"א ז"ל ודוקא בדברים בעלמא אבל אם מסרו מותר למוסרו דהרי יכול להרגו בדין במקום שיש חשש שיחזור וימסרנו עכ"ל. ומעכ"ת ציין לגמ' גיטין ז' ע"א במעשה דשלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בנ"א העומדים עלי ובידי למסרם למלכות מהו שרטט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה

דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהן לביהמ"ד והן כלין מאליהן הדבר יצא מפי ר"א ונתנוהו לגניבא בקולר.

ותמה המאירי שם דהלא המסורת מכלל המורידין הוא ולמה מיחה בידו ר' אלעזר, ורב כהנא נמי סוף ב"ק שמטיה לקועיה דחד ותי' די"ל דעכ"פ מתחילה ראוי להרבות עליו תפלה, וי"מ שלא הי' אלו המצערים לו מפסידים לו כלום בהדיא אלא שמצערין אותו בדברים ולא נראה לו אלא שירא אף במסור גמור אע"פ שהוא בכלל מורידין מ"מ אין מוסרין אותו למלכות שא"כ אף המוסרים נעשו מסורות עליו וכל מיני מסורות מכוערים ומרוחקים אפילו דרך נקמה אלא שאם יכולים לחבטו ולהורידו בשאר מיני הכאות וחבלות עושין ע"כ.

ומעכ"ת העיר על זה דכנראה מדברי הרמ"א שחולק על המאירי ז"ל במ"ש דאם מסרו מותר למוסרו דהרי יכול להורגו בדין במקום שיש חשש שיחזור וימסרנו ודברי הרמ"א הם מתשו"ת הרא"ש כלל י"ז סי' א'. ותמה עוד מעכ"ת דבאמת קשה להבין אם מותרים להרגו מדוע אין יכולין למסרו ביד עכו"ם והרי הוא רודף והלא כל שדנין אותו ב"ד למיתה בזמן הזה עושין ע"י עכו"ם. שוב הקשה על המאירי ב"מ (דף פ"ג ע"ב ופ"ד) בר"א בר"ש ור' ישמעאל בר' יוסי שהיו ממונין ממלכות לתפוס גנבי ולמסור אותם למלכות, וכתב המאירי שם דת"ח וחסידים ואנשי מעשה ראוי להם להרחיק עצמם שלא להתודע לרשות וכ"ש לקבל מהם מינוי לתפוש גנבים וליסטים ושאר רשעי הדור למסור להריגה שכל העושה כן גורם ליהרג הרבה נפשות מדין המלכות שלא כדין תורה וכל שמסבב מיתתו שלא בדין תורה הרי זה אחד ממיני המלשינות והמסירה וכמו שאמרו לאחד מגדוליהם עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה, וא"ת אף הוא מניחם אלא א"כ יודע בהם שמתחייבים מדיני ישראל, הרי הוא עובר על חקי המלכות ותכסיסיו ואף זה אסור לו וכמו שאמר אחד מגדוליהם ומאי אעבד הורמנא דמלכא הוא אחר שכן אין בה אלא להתרחק ולהשתדל בכל כמו כבר השיבו לאחד מהם אביך ברח ללודקיא את ברח לעסיא עכ"ל.

ודייק מעכ"ת דמשמע מהמאירי אם אחד הוא שוטר להמדינה או דיין ולא ימסור ישראל להמדינה כשהוא עובר על אחד מחוקי המדינה הוא עובר על דינא דמלכותא אע"פ שהעבריין אינו חייב בדיני ישראל, אבל הרשב"א בתש' הובא בב"י ח"מ סי' כ"ו כתב דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי דחוקי המדינה נגד התורה וכ"כ המהרי"ק שורש קפ"ז וכ"כ גם הש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ע. עוד דייק מעכ"ת דמשמע מדברי המאירי דראוי לחסידים ואנשי מעשה לרחק עצמם מלמסור ישראל ביד עכו"ם אם אפשר אבל בדיעבד ובשעת הדחק יכול לעשות זה וכ"כ הריטב"א אבל מהרמ"א ח"מ סי' שפ"א ס"ע משמע דזה איסור גמור ולא רק מדת חסידות והאריך שם בביאור הדברים.

והגם כי אין הזמ"ג כעת להאריך כי אני אי"ה מתכונן לעלות לארצינו הקדושה מ"מ כיון שמי שאינו יודע כוונתו אפשר שיטעה בדבריו וגם אני כתבתי קצת בספרי משנ"ה ח"ע סי' ש"פ והבאתי שם מחלוקת הרשב"א והריטב"א עם שאר פוסקים ע"ש ואגב מבואר דגם הרשב"א כריטב"א שם דמעיקר דינא היו מותרין למסור ולענוש הני רשיעי, והבאתי בספר הנ"ל ועוד כמה מקומות מחלוקת החו"י והנו"ב הראשון ז"ל בבן בליעל אחד שבאמתו לקח סכין ונעץ בלב חבירו ומת ונחלקו אי יש דין גואל הדם בזמן הזה להורגו ואם אינו יכול להורגו אי יש מצוה לגואל הדם להביאו עכ"פ לערכאות ולמוסרו להם שהם יעשו לו משפט המגיע לו דעת החו"י סי' קמ"ו דכיון דבטלו מיתות ב"ד דין מיתת ב"ד נמי בטל וכיון דדין גואל הדם תלוי בדיני מיתת ב"ד ממילא בטל נמי דין גואל הדם והנו"ב הראשון סי' קי"א ס"ל דיש דין גואל הדם וכופין את קרוביו של הנרצח להעמידו לדין ערכאות של גוים ולהוציא ממון על זה ע"ש ועיין משנ"ה ח"ז סי' רפ"ה. ולכן אבאר קצת יותר להסיר מכשול ח"ו במובן בדברינו ודבריו היקרים לי.

ואומר על ראשון ראשון, במה שהקשה ממאירי על הרמ"א ז"ל גם אם מותר מדוע אין יכולין למסרו ביד עכו"ם, כיון שהוא רודף ויצא בדבר חדש שכל שדנין אותו ב"ד למיתה בזמן הזה עושין ע"י עכו"ם, באמת כי חס ליה לזרעא דאבא לומר כן וכלל גדול בידינו דבזמן הזה שבטלו מיתת ב"ד כיון שבטלו סנהדרין ובגמ' כתובות ל' ע"א ותו אריא וגנבי בידי אדם נינהו והאמר רב יוסף תני ר' חייא מיום שחרב ביהמ"ק אע"פ שבטלו סנהדרין ארבע מיתות ב"ד לא בטלו ופריך לא בטלו והא בטלו להו ומשני אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו ומי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או או נחש מכישו ומי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטים באים עליו ומי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים ליניס ופחים בידי אדם ע"כ ועיין תוס' שם ד"ה דין (ואגב פלא על רבינו הנוב"י בתשו' או"ח סי' ל"ה ל"ו שהאריך הרבה להקשות על תשובת רבינו הקנה וכתב דעל מיתת ב"ד אינו מועיל תשובה והרי התוס' כתבו להדיא דלפעמים מוחל לגמרי ודו"ק).

ופרש"י נמסר למלכות והן מתיזין ראשו בסייף כי דרך המומתין על ידיהן וזו היא מיתת סייף ע"ש. והנה כתבו מפורש מיום שחרב ביהמ"ק מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו והאי נמסר למלכות על ידי שמים קרי ליה שהרי מדקא מהדר אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים וגנבי וכל דעימיה והיינו כמו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו שהוא בידי שמים וכן מי שנתחייב הריגה נמסר למלכות בידי שמים ע"י סיבה שמסבב המסבב ואי נימא דעושין כל חייבי מיתות ע"י עכו"ם א"כ זה הוא בידי אדם ולא בידי שמים. עכ"פ ודאי דאסור למסור ישראל אפילו חייב מיתה לשופטי עכו"ם שימיתוהו והראשונים והרמ"א שדברו מהני רשיעי איירי במי שנתמנה ע"י המלכות בע"כ כרהב"ש ורי"ו הנ"ל ויש לפניו שני ברירות או שיסכן עצמו ויברח למקום אחר או שיקיים דינא דמלכותא כה"ג אמרו שמדינא הי' מותר למסור הרשעים ולא למסור עצמו ולברוח ואעפ"כ עדיף לסכן עצמו אבל כל שהוא אינו ממונה על זה ואינו בעצמו מחויב בדבר ודאי דאסור לו למסור אפילו לרשע ויבא בעל הכרם ויכלה את קוציו.

וכבר הבאתי כעין זה ממרן החת"ס עה"ת פ' בשלח שלא רצה יהושע לחוס עם עמלק וטען הלא עמלק רק על הנחשלים הוא דזנב ואותן שחייבין מיתה א"כ למה ליה לחוס להציל הני רשיעי שהרי צדיקים שקלטן הענן לא לחס והשיב לו משה רבינו כי על מנהיג ישראל לדאוג שלא יענש שום אדם מישראל אפילו רשע גמור ע"י עכו"ם אלא ב"ד של ישראל יעשו משפט לרשעים ולא ע"י עכו"ם ע"ש. עכ"פ פשוט שרודף נמי דינו כן שהגם שבשעת רדיפה מותר להרגו מ"מ אסור למסרו לעכו"ם וכ"ש שהרי הוא לאחר שמסר ולאחר שמסר גם לו אסור להרגו ובשעת רדיפה ממש ודאי מותר למסרו למי שאפשר כדי להציל את הנרדף אם א"א לו באופן אחר ואם אפשר לו הרי בישראל הדין שאם יכול להצילו באחד מאבריו והרגו נהרג עליו א"כ ודאי אסור למסרו לעכו"ם שלא יקפידו להציל באחד מאבריו ויהרגוהו ונמצא זה נתחייב ודמו בראשו.

וממילא לא תקשה נמי מהמאירי על הרמ"א ז"ל דודאי המאירי נמי מודה דאסור למסור אפילו מסור ישראל לעכו"ם להרגו כמו שס"ל הרא"ש ולא כתב שהרי כתב להדיא אלא שיראה שאף במסור הגמור אע"פ שהוא בכלל מורידין מ"מ אין מוסרין אותו למלכות שא"כ אף המוסרים אותו נעשו מוסרות עליו. ומש"כ המאירי בב"מ דאם· אחד היה שוער להמדינה כשהוא עובר על אחד מחוקי המדינה הוא על דיני דמלכותא דינא אע"פ שהעבריין אינו מתחייב מדיני ישראל אין זה סותר למ"ש בגיטין אלא המאירי מבאר שעכ"פ היאך שלא יעשה יעבור שאם ימסור מי שאינו חייב בדיני ישראל הרי מוסר ממש ואפילו אם לא ימסור רק למי שחייב מיתה בדיני ישראל א"כ אז כיון דיש לפניו חיוב מדין דינא דמלכותא והי' עכ"פ מוכרח ואינו חייב למסור עצמו להציל הרשע מ"מ

הרי הוא עובר על טכסיסי המלכות מה שמניח את זה אבל למוסרו ג"כ אסור וע"כ שיברא והבן.

ולכן תמיה עכ"פ מה שכתב כב"ת דראוי לחסידים ואנשי מעשה לרחוק עצמם מלמסור ישראל ביד עכו"ם אם אפשר אבל בדיעבד ובשעת הדחק יכול לעשות כן ח"ו לומר כן להתיר בדיעבד איסור דאורייתא שמתיר אותו ח"ו למיתה שהרי המוסר את חבירו מצוה להורגו ומאבד חעוה"ב ועי"ז נאמר שהוא רק מצוה לכתחלה ובדיעבד מותר אבל פשוט דהוא דין מדיני התורה והמוסר ישראל חבירו בכל אופן ח"ו הרי בכלל מחללי ה' והארכתי בזה בכמה מקומות.

ואציג כאן רק גרגיר אחד מה שכתבתי לרב אחד שהתיר לאשה ללכת לערכאות בלי לעמוד לד"ת ולהוציא מבעלה כסף לה ולבניה, וליקח מבעלה כסף שלא ע"פ התורה המגיע לה מה שמגיע לה שהב"ד לא היו פוסקין לה שהיתה מורדת ומרדה על בעלה לא כן השופטים שהם כולם מושפעים מהוואמענס ליב וז"ל שם בקיצור.

והיות כי ע"פ חוקי המדינה ע"פ רוב תוכל האשה לקבל יותר זכיות כידוע מיעצה שתלך מיד לעו"ד ותגש תלונותיה לבית המשפט המדיני, ותקבל שם זכיותיה המגיעות לה והטעם שמיעץ כך כי הוא רוצה להיות ביושר ובאמת אליה ולא לעבור על יעצנו רעה לפי דעתו המשכלת, והוא עצת חטאין ללכת לערכאות שבמקום ללכת בדרך התורה כדת משה וישראל הוא מיעצה לילך במשפטי עכו"ם ולעבור על הלכות מפורשות בתורה איסורי לאוין ועשה וליפול בבאר שחת ר"ל. והיא בתומה או אפילו שלא בתומה שומעת ומגשת התלונות, והנה זה האיסור הראשון שעוברת בזה על ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ והוא בגדר של ע"ז ח"ו והוא מקרא מלא בתורה (פ' משפטים) ובח"מ (סי' כ"ו ס"א) אסור לדון בפני עו"כ ובערכאות שלהם (פי' מושב קבוע לשריהם לדון בו), אפילו בדין שדנים בדיני ישראל ואפילו נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור וכל הבא לדון בפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע"ה. הג"ה ויש ביד ב"ד לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד העו"כ מעל חבירו. וכן היו מחרימין ההולך לפני עו"כ לכפות את חבירו שיעמוד עמו בדיני ישראל.

והאשה לאחר כשכבר הלכה לערכאות ומקבלת עו"ד, העו"ד מסביר לה שבכדי שתקבל מה שמגיע לה צריכה למסור את בעלה ולפעמים גם את משפחתו בכל מעשהו ואת בניה ובנותיה גם דברים שעבר על חוקי מדינה שלא שלם כל המסים לאי-אר-עס וכיוצא בו, והיא שומעת ומודה על כל הנ"ל ולא יודעת שבחתימתה זו למסור את בעלה או מי שהוא אחר מבני ישראל לבית המשפט יהיה זה בשביל ממון או בשביל שום דבר ע"פ ההלכה הותרה עצמה למיתה ומותר להורגה ואבדה את כל חלקה בעוה"ב כמבואר בח"מ (סי' שפ"ח ס"ט וס"י). וז"ל אסור למסור לישראל ביד עו"כ אנסים בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מיצר לו ומצערו, וכל המוסר ישראל ביד עובד כוכבים בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעוה"ב. עוד שם ס"י מותר להרוג המוסר לאנס קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו אפי' ממון הקל התיר עצמו למיתה ומתרין בו ואומרים לו אל תמסור, אם העיז ואמר לא כי אמסרנו מצוה להורגו וכל הקודם להורגו זכה. הג"ה ואם לא היה פנאי להתרות בו לא היה צריך התראה (ה"ה פח"י דחובל) ויש לו דין רודף ע"ש לענין להצילו באחד מאבריו דוק ותשכח. (ואמרינן נמי בגמ' ר"ה פ"ק דהמסורות יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות וגופן ונשמתן כלה כו' וביו"ד סי' ב' ס"ט יש פוסלין שחיטת מוסר, ובסי' רפ"א ס"ג מבואר דס"ת שכתבה מוסר פסולה). ע"ש פרטי דינים בזה.

והנה אשה זו או בעל הזה ההולך לערכאות ובתי משפט שלהם הרי הוא מוסר את את בעלה האהוב לה מלפנים או את אשתו האהובה מלפנים ואת בניהם ובנותיהם לאוא מוכמר וח"ו

ילכו לתמיון כל היגיעות והכסף והלואי שלא יעלה בנפשות, והקולר תלוי בצואר הרב המייעץ על זה וכבר רבות משפחות ר"ל נחרבו ונשמדו בשביל זה ליבא לפומי לא גליא.

ופשוט כי הסיבה לזה שבעוה"ר רוב מהמורים בדברים כאלו הם קוראי עתונים שונים בעניינים אלו או ספרי מירות (פסיכאלאגען בלע"ז) ורוצים להיות בקיאים בעניינים אלו לפי רוח הזמן והשכלותם ולא לפי דעת תורה שאך אולי מעולם לא למדו הלכות א"ע בעניינים אלו ולא דיני ח"מ בעניים מסירה וכיוצא בזה, וגם הזוג לא למדו לדעת ההתחייבות מזה לזה מאשה כלפי בעלה ומאיש כלפי אשתו ופשוט כמו שמי שמתחיל להניח תפילין לומדין עמו הל' תפילין כן ההולך לישא אשה צריך ללמוד הל' אישות ולא רק עניני נדות אבל כל הל' הנהגת איש ואשתו המבואר בא"ע.

ומורגל בפי בס"ד שהזווג כשהם מתחתנים ועומדים תחת החופה ועושים הקשר של קיימא מתנים ביניהם הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, והוא כעין תנאי בקידושין שמקדשה כפי דתינו דת משה וישראל והקידושין חלין רק ע"פ דת משה דלעכו"ם אין קדושין וכן כל התהליכות שלהם יהיו מתנהלים כדת משה וישראל ואם ח"ו יהיה להם לאחר זמן איזה אי הבנה עליהם ג"כ לפנות לדת משה ולשמוע דעת תורה אם לפשר או לגרש כדכתיב וילאה והיתה מקים הויה ליליאה והיליאה להוי' דכדא כן דא אבל הגם דלקדושין רק הולכים להרב בישראל לסדר להם קידושין כשנעשה להם בעי' אז כבר פונים לחוקי המדינה שהם היפוך התנאי והקבלה כדת משה וישראל והמייעץ שלמד ומושפע מהעתונים ומדרכי חיים של הגויים הוא הגורם לכל זה שמעו בני ובנותי והבינו זה.

בחזור לדידן עכ"פ ודאי אין שום היתר ח"ו למסור אדם מישראל לבית המשפט שלהם בכל אופן כי אם לאחר שמסר ועוד ידו נטויה וכפי פסק הרמ"א שיכו להציל עצמו אבל באופן אחר הרי הוא בכלל מסור ח"ו שאין לו חלק לעוה"ב.

ודע שאם מי שהוא מסר חבירו לערכאות ודנוהו והרגוהו בשופטיהם ודיניהם אפילו הי' רשע גמור כיון דנהרג ע"י גוים הרי הוא בן עוה"ב ולשון הרמב"ם אפילו הי' רשע כירבעם בן נבט וחבריו כיון שנהרג ע"י גוים הרי הוא קדוש יאמר לו והוא כצדיק מהצדיקים נמצא כאן שהמוסר שהיה מדומה לצדיק ומסר את הרשע אבד חלקו בעוה"ב ולמי שמסר שהוא הרשע גמור כירבעם בן נבט הביאו לידי עוה"ב בין הקדושים ואולי ע"ז אמרו אלקים יבקש את הנרדף אפילו צדיק רודף רשע אלקים יבקש את הנרדף והבן כי הוא נקודה נפלאה.

והיות כי אין הז"ג מוכרח אני לקצר והנני חוזר על הראשונות בברכה והצלחה לספרו זה וכה יוסיף ה' כהנה וכהנה בחידושי תורה והנני לברכו בברכת התורה ללומדיה החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנא

דין מסירה בארה"ב

מע"כ ידידי הרה"ג כו' כש"ת הי"ו

אחדשכת"ר בידידות.

בדבר שאלתו אי נוהג דין מסירה בכלל בארצות הברית, או דנימא כאן כיון שהוא מלכות של חסד יש בו מדין דינא דמלכותא.

באמת כי בזה תמהני הרבה אשאלה זו מ"ש ארה"ב משאר ארצות וכבר כתבתי באריכות בספרינו משנ"ה הלכות ח"ט סי' שכ"ז בדייר שמוסר את המשכיר (לענדלארד בלע"ז) להמשרד .A.P.O בלי רשות ב"ד הרי הוא בכלל מסור אפילו אינו נותן די הסקה וכיוצא בו אלא צריך להביאו לב"ד אם יש לו תלונה והמוסר הוא בכלל מוסר ממון חבירו והוא בכלל מוסר כי אפילו מוסר בשביל ממון נמי דינא הכי כמבואר בח"מ סי' שפ"ח ס"ט אסור למסור לישראל ביד

עו"כ ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מצר לו ומצערו וכו' וכל המוסר לישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלק לעוה"ב (סע"י) מותר היה להרוג המוסר וכו' ע"ש ומבואר דאין נפ"מ בין ממונות לנפשות ובכל מקום ובכל זמן. ואדרבה כתב הרמ"א ז"ל מפורש דאפילו בזמן הזה הלכה כן ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנב

דרך מעבר שהחזיקו בו רבים ועושה היזק לאחרים אי יכול לגדרו

אור ליום שנכפל בו כי טוב לסדר ויקם השדה התשמ"ס בב"י יצו"א.

מע"כ הרב הגאון וו"ח שמו הולך לפניו חוב"ס כש"ת מוה"ר יעקב האפפער שליט"א רב בבאלטימאר מד.

אחדשכ"ת בידידות ואמונה.

את קסתי נתתי בידי בהא הלכתא אשר נוען אחי בראובן שיש לו מגרש פנוי והשכנים היו עוברים ושבים דרך אותו מגרש לקצר להם הדרך אשר ילכו בה ועכשיו מחמת שאירע שם כמה מעשים מאינשי דלא מעלי שנכנסים גם שם כיון שהוא מקום כהפקר והזיקו שם כמה אנשים ונשים והסכים ראובן בדעת עצמו וגידר סביב המגרש למנוע מליכנס שם וימנע ההיזק להעוברים דרך שם וקם אחד מהשכנים אשר דרכו לעבור דרך שם וטען שאסור לו לראובן לגדור את הפירצה כיון שהחזיקו בו רבים לעבור דרך שם הו"ל דין דרך שהחזיקו בו רבים שאין היחיד יכול לחזור וליקח מהם אפילו נותן להם דרך אחר וכ"ש כאן ומע"כ יפה העיר מח"מ סי' שע"ז בפ"ת ועוד כמה מקומות ובפרט מהגאון מהרש"ק בחכמת שלמה שם ויפה כיון. והגם כי לא לחדשות באתי מ"מ אמרתי להעלות על הכתב בהא הלכתא דשכיח טובא ובפרט בעיירות גדולות אשר מפילים בנין ישן ועד שיבנו החדש נעשה המגרש פנוי ועוברים ושבים בה וכאן לעולם הו"ל רבים בעיירות גדולות ולכן אמרתי לציין קצת מראה מקומות.

וזה החלי, תנן התם (ב"ב צ"ט ע"ב) מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ופריך בגמ' אמאי שלו לא הגיעו ליעקוט פזרא וליתיב ש"מ לא עביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום פסידא ומשני רב אשי כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה ואין לו רשות לגזול את הרבים וקנסא דחכמים הוא ופריך ולימא להו שקלו דידכו והבו לי דידי ומשני ר"א הוא ופריך ולרבי אליעזר רבים גזלנים נינהו אמר רב גידל אמר רב כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. והנה פי' הרשב"ם ז"ל דרך הרבים שהוחזקו לעבור שם מעולם או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך ולפי האוקימתא בגמ' שהיה להם שם דרך דכיון דמ"מ אית להו אורחא גביה יפה כח הרבים מכח היחיד דיחיד שאבד לו דרך בשדה חבירו לא יברור בעצמו אלא או בב"ד או ברשותו של בעל השדה אבל רבים שבררו כב"ד דמי דמאן מינייהו מזמין להאי לב"ד וכ"ש מתני' דהוא מעצמו נתן להם ומיהו שלו לא הגיעו כיון שנתן להם דרך עקלתון קנסינן ליה ע"ש.

ומלשון הרשב"ם משמע דוקא לפי שנתן להם או מדעתיה דנפשיה נתן להם דרך מתחלה או שהוחזקו מעולם שם או שהיה להם שם דרך ונאבד, ובד"ה החזיקו רבים כתב שהשוהו ותקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקלו דודאי לרבים מחל וכ"ש מתני' שנתנו להם ההוא דרך בידים הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו ע"כ. משמע דדוקא שהחזיקו בו רבים ברשות או בדעתו שנתן להם בפירוש או שהיה להם דרך או שתקנו והשוו שם הדרך להילוך והבעלים ידעו ושתקו דכה"ג כיון דראה שהרבים מחזיקים בו ומתקנין בו כבשלהם היה לו למחות וכיון דשתק הו"ל כנתן בידים אבל אם החזיקו בו סתם בהילוך בלי טענה אלא שלא הקפיד אכתי בידו ליקעט פזרא וליתיב.

וכן פי' התוס' ב"ב י"ב ע"א ד"ה מלר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו היינו כשהחזיקו ברשות אבל אם באים להחזיק שלא ברשות יש למחות בידם ולנקוט פורה וליתב כדמוכח בהמניח (ב"ק כ"ח) וכ"כ עוד ב"ב כ"ו ע"ב ד"ה עד פי' ר"ח וריב"ם דרבים הוחזקו במלרא דרב הונא וברשותו דאי לאו הכי אין חזקתו מועלת כדמשמע בהמניח וכו' ע"ש. וכ"כ הר"י מג"ש כדרב גידל אמר רב דאמרינן בכל מקום ארחון בכך הוא אלמא כיון דדינא ביררו להו האי דרך ונחתי ליה ואחזיקו ביה אע"ג דאישתכחא בתר הכי דרך דילהו לא מלי אמר להו שקילי דידכו והבו לי דידי וכו' ואוקימנא ליה משום דרב יהודה אמר רב מילר שהחזיקו בו רבים וכו' פי' שהחזיקו בדין או ברשות בעלים וכו' ע"ש.

ולשון המאירי ז"ל שכל מילר שהחזיקו בו רבים שלא כדרך גזילה אלא או מן הדין או ברשות בעלים אעפ"י שנמלא אח"כ שמתחלתו אינו מתנה אסור לקלקלו כו' שהנותן לרבים כנותן לשמים ואעפ"י שהוא חוץ מן הדין וכ"כ הראב"ד הובא בש"מ ע"ש. אבל אם באים שלא ברשות יש לו לינקט פורה ולא להניחם. ופשוט דהאי ברשותו מיירי שנתן להם רשות אבל אם הם עברו בלא נתינת רשות להדיא אלא לא מחה בהם כה"ג לא מקרי ברשותו דעביד איניש דלא קפיד וזה פשוט.

ואין לומר דכיון דלא מחה בהו שלא לעבור נמי מקרי ברשותו דא"כ לעולם לא תמלא מילר שהחזיקו בו רבים שלא ברשותו דכל שיעברו שם פעם ולא מחה א"כ הו"ל ברשותו ואם מיד מחה ונקט פורה א"כ לא הוחזקו בו רבים והחזיקו בו רבים מיירי שזמן מה לא מחה בהם וע"כ מיירי בשתק ולא מיחה אבל גם לא נתן להם ואח"כ מחה דזה מקרי שלא ברשותו אלא היכא דהחזיקו בו רבים ע"פ טעותו כגון זה שנתן להם דרך בלד שדהו והחזיקו בו רבים ושוב בא אחד וטען שאינו רולה בכך או אפילו אינו טוען אלא טענינן דהוי עקלתון לבאי עולם.

האמנם בעל השדה לועק וטוען אלו הייתי יודע לא הייתי נותן להם דרך מלד שדי יש לעיין, דמדברי התוס' הנ"ל לכאורה משמע וברשותו שנתן להם רשות ממש אבל אם הי' טועה בדבר הו"ל מחילה בטעות וחוזר בו אמנם מפשטות דברי הגמ' ל"ע משמע דאפילו טעה בדבר וכ"כ הפנ"י ח"מ סי' ד' להדיא שגם התוס' מיירי בכה"ג אפילו בטעות שהרי הביאו ראי' מהמניח והתם מחילה בטעות הוה דקאי מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הלד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ופריך לנקוט פזרו וכו' אי הכי מאי מה שנתן נתן וכו' כך גירסת התוס' והרשב"ם ומשני משום דר"י והתם מחילה בטעות הוה שנתן להם דרך אחר בטעות שהיה סובר שיחזירו לו דרך אחד עכ"פ וכ"כ רבינו הבעה"מ דדין זה מחילה בטעות הוא ועוד דאם כוונת התוס' ברשות ממש א"כ אפילו ביחיד נמי אינו יכול לחזור ול"ל דזה החילוק בין יחיד לרבים דביחיד מחילה בטעות חוזר כדקיי"ל מחילה בטעות לא הוי מחילה ולרבים אפילו בטעות אינו חוזר והבן.

ובזה יש ליישב הא דלא תקשה מגמ' עירובין נ"ג ע"ב דאמר ר"י בן חנניה מעולם לא נלחני אדם חוץ מאשה תינוק ותינוקת. תינוקת מאי הוא פעם אחת הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה אמרה לי תינוקת אחת רבי לא שדה היא זו אמרתי לה לא דרך כבושה היא אמרה לי ליסטים כמותך כבשוהו ולכאורה אי נימא דמילר שהוחזקו בו רבים אפילו בלי רשות נמי הוה חזקה א"כ מאי נלחון היא לתינוקת יאמר לה דרך שהחזיקו בו רבים הוא ומותר לעבור בו רק שהתינוקות לא ידעה ואין לה חכמה אלא בפלך וע"כ כיון דהחזיקו וכבשוהו שלא ברשות הו"ל בכלל ליסטים ואולי מהאי טעמא קרי ליה כבשוהו ולא החזיקו בה דחזקה ליכא אלא ברשות ועכ"פ בטעות.

ובמה שכתבנו הי' נלפענ"ד ליישב קושיא גדולה שהקשה מרן כ"ק אדמו"ר הגה"ק בד"ח ח"מ סי' י"ג שכתב דסוגיא זו פליאה מרחש ועד סוף דמאי רלה לדמות משנתינו לר"א כו' שנית הרשב"ם מפרש שקנו אותו הדרך הרבים בעשותם מעשה בפני הבעלים וקשה דבאופן זה גם ביחיד

שעשה מעשה בפני הבעלים ושתק מהני לקנין כמבואר גבי ר' ענן שקל בידקי (ב"ב מ"א) וכו' וכן פסקינן להלכה (סי' קמ"ב ובסי' קל"ב) גבי אם שימש בקרקע של חבירו לפניו הוי חזקה ומ"ש רבים מיחיד וכו' ע"ש מה שהאריך בדברים נפלאים ולפמ"ש לולי דברי קדשו י"ל בהחילוק בין רבים ליחיד הוא היכא דהמחילה היתה בטעות דלרבים אינו יכול לחזור בו אפילו קנו בטעות כיון דסוף סוף נתן להם או מחל להם יהיה באיזה אופן שיהיה שוב החזקה שהחזיקו בה רבים הוי חזקה ואינה חוזרת לעולם משא"כ ביחיד דכיון דהי' בטעות חוזר וקלא נראה עוד לפ"מ שפי' המאירי הנ"ל ז"ל שהנותן לרבים כנותן לשמים ואעפ"י שהוא חוץ מן הדין וכן מבואר בראב"ד ז"ל הובא בש"מ ד"ה וז"ל הראב"ד כלומר כיון דברשות החזיקו אסור לקלקלו שהנותן לרבים כנותן לשמים שכן העוסק בצרכי רבים כעוסק בצרכי שמים ואע"פ שהוא חוץ מן הדין עכ"ל הרי שהרגישו בזה וחלקו בין יחיד לרבים ודו"ק.

עוד נלפענ"ד בישוב קושית מרן רבינו ז"ל לפמ"ש העליות הובא בש"מ בד"ה א"ה אמאי אמר רבה אין הלכה כר"א ופרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא דרבה בר רב הונא סבר דאע"פ שלא אבדה להן דרך באותה שדה קאמר ר"א דמה שבררו בררו וכ"ת לרבה תקשה ליה הא דאקשינן לר"א אטו רבים גזלנין נינהו היינו טעמא דר"א דקסבר הפקר רבים הפקר בברירת דרך לעצמן ברשות היחיד שהוא תקון לעיר. וכן מה ששנינו מלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו אלא שהמלך לכתחילה רשאי לעשות לו כן אבל הרבים אין רשאים לעשות כן לכתחילה אבל בדיעבד אם בררו בררו ורבה הכ"נ מתרץ קושית הגמ' כן וכו' ופרקינן משום דרב יהודה דאמר מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו פי' כגון שהחזיקו ברשות ולא בגזלנות כגון שנתן להם דרך מן הצד וכגון ההיא דאמרינן בסוף חזקת הבתים כנס אין מחזירין כותלים למקומן וכו' ע"ש בש"מ ד"ה א"ה. ולפ"ז נראה דמחלק בין רבים ליחיד דרבים לא מקרי גזלני כיון שהחזיקו ברשות ולא בתור גזלן נחתו לשמה שוב אין יכולין להוציא מהן אבל הנכנס לכתחלה בגזלנות הוא א"כ אתי שפיר נמי קושית מרן ודו"ק.

והנה מרן הד"ח ז"ל העלה לן שם חידוש לחלק בין היכא דהחזיקו בו לתשמיש כגון להלך בו ולא בעצם הקרקע וגוף הקרקע לבעלים עומדת ובין היכא דקנו לגמרי בחזקה זו גם הקרקע וע"פ דרכו בקודש הולך ומישב בזה דברי הש"ס ב"ב כ"ו רב פפא הוה ליה הנהו דיקלי אמיצרא דר"ה וכו' ומיהו העלה שם דבכל אופן בעי עכ"פ דוקא החזיקו ברשות אבל במה שטוענים החזיקו בו רק במה שנהו שם לפעמים או בהילוך שלא קפדי בו ב"א אפילו בחצרם אם הוא פחות ובכה"ג לא מקרי החזיקו ברשות וכמ"ש האלשיך בתשובה דכה"ג דלא קפדי אינשי לא הוי חזקה כלל וגם בכמה תשובות ראה כן וכן הנפסק הדין בב"ד (כלומר בנידון שאלה שם שפסקו כן הב"ד) ולכן אין שום טענה להרבים נגד היחיד והיטב פסק הרב נ"י ע"ש.

והן בקודש חזיתי בשו"ת משאת בנימין סי' ד' ביורשין שטענו שאין ביד הקהל להחזיק מקום מנורות ובתוך הדברים כתב וז"ל ועוד דאפילו את"ל שנדון דידן דומה לחצר מ"מ גם בחצר לא הוי חזקה אלא בתשמיש של קפידא כגון העמדת בהמתו ותנור וכיריים ושאר תשמישין השנוין שם במשנה דתשמישין קבועין וגדולים הן ואיכא קפידא אבל תשמיש ארעי ליכא קפידא כלל ואפי' בחצר לא הוי חזקה וכמ"ש הריב"ש בתש' סי' רמ"ח. ועוד נראה דנדון זה דמי לדין פותח חלון לרשות אחרים בענין שאינו מזיקו עכשיו שאין יכולין לעכב עליו ולומר היום או מחר אבנה ברשותי ונמצא אתה מזיק מפני שכיון שעכשיו אינו מזיקו אינו יכול לעכב עליו והוא זה נהנה וזה לא חסר שכופין על מדת סדום וכיון שאינו יכול לעכב עליו אין לו חזקה וכשיבנה חבירו יכיף אותו לסתום החלון כ"כ הרא"ש בפ' לא יחפור ואע"ג דרבינו יונה והרשב"א ושאר רבוותא פליגי אהרא"ש כמ"ש בטח"מ וב"י סי' קנ"ד היינו דוקא בפותח לרשות חבירו אבל הפותח חלון לרה"ר לא הוי חזקה וגם הפתח לרשות חבירו כתב הרמב"ן הואיל ועדיין לא מזיקו אינו מחזיק עליו וכו' ע"ש.

ולפ"ז בנידון דידן נמי לפי ב' הטעמים אי משום דלא קפדי אינשי לא מחזיקין והכ"נ הרי לא קפיד מלעבור כלל דרך מגרש שלו או מטעם שכופין אותו על מדת סדום כיון דלא איכפת ליה שיעבור דרך אוירו ולכן לא מיחה אבל לחזוק בו ודאי לא זכו בו כלל ולא הוה החזיקו בו רבים כיון שלא נכנסו ברשות ולהחזיק. ועוד בו שלישיה לפי דעת הפוסקים הובא דלהחזיק רבים בעי רוב אינשי העיר ולא רק כמה אנשים שכנים שהולכים דרך שם שהשכן אינו מקפיד עליהם ואלו היו נכנסין רוב העיר ודאי היה מקפיד כה"ג פשוט דבדידן א"כ לא הוי מילר שהחזיקו בו רבים כלל ויחיד אינו יכול לטעון בזה חזקה ופשוט.

והנה בש"ע ח"מ סי' תי"ז ס"ב אין מוליאין זיזין וגזוזטראות לר"ה וכו' אם רלה כונס לתוך שלו ומוליאו וכו' אבל אינו יכול להחזיר הכתלים לעולם שכל מלר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ובפתחי תשובה הביא שם תשו' הבית אפרים ח"מ סי' כ"ב וכ"נ שהביא שם תשו' הב"ח עיין בפנים באריכות ועיין סמ"ע סי' שע"ז סק"ב שהחזיקו דוקא ברשות משא"כ שהחזיקו בו שלא ברשות ופשוט ברשות איירי שהסכים ולא בשתק וכמו שביארתי לעיל בס"ד והגם דבתש' פני' ח"א סי' ד' נראה כקלא חולק מ"מ מהאחרונים שהבאנו וגם מהחכ"ש שדברנו אז והפת"ש כולהו נראה דכה"ג לא שייך כלל החזיקו בו רבים וכמ"ש בס"ד.

ומה שעלה בדעתי עוד דבדידן אפילו הי' מוחזק לרבים וברשות אפשר דיכול לגדרו בגדר ואפשר דלא זאת שמותר אלא מלוה קעבד דנראה דהטעם מה שהוא גודר מפני המעשים שנעשו שם וממילא יש שם הזיקא דרבים וחייב כל אדם לסלק היזיקא דרבים ובפרט שאם ההיזק הוא ברשותו שלריך לסלקו ואם לאו הרי הוא נענש ח"ו עליו ויכולין להוליא ממון ממנו לפעמים וגדולה הוא מעשיית מעקה דהתם לא שכיח הזיקא עדיין אלא חוששין שמא יפול הנופל אבל כאן שכבר היו כמה אונסים שקרו כבר א"כ החיוב הוא לגדור ולהסיר ההיזק וכיון שא"א להסיר ההיזק רק שיעמוד שם גדר ויגדור מפני האינשי דלא מעלי א"כ אדרבה זהו תקון ולרכי רבים והוא בכלל לא תשום דמים בביתך ואולי אם לא יעשה גדר ויתברר מהמדינה שיש לו מבוי פתוח או חלר שגורם להיזק ילוו לו לסגרו או עונש יענש אם לא ישמור מקומו שלא יבאו שם אינשי דלא מעלי ופירלה קורא לגנב אמרו ולאו עכברא גנב אלא חורא גנב כמבואר בגמ' ב"מ א"כ בדידן בלאו הכי נראה דמלוה עושה בגידור המקום מפני המזיקין כנלפענ"ד בס"ד.

והזות כי היום קצר והמלאכה מרובה ולא רציתי רק לברד מקחו של מעכ"ת ידידי היקר וכתבתי רק בקיצור וי"ד שיזכה ללחום מלחמתה של תורה ולנהל את עדתו על מי נח עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ידידו המברכו ומעתיד בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנג

ליתן מדמו לבלא"ד באנ"ק בלע"ז

ליל ששי סדר ועשה לי מקדש התשל"ט בב"
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת שרגא פייוויל קריפמאן הי"ו

אחדשכ"ת בידידות.

ובדבר שאלתו במה שראה בספרי משנ"ה (ח"ד סי' רמ"ה) בענין איסור ליתן דם בבלא"ד באנ"ק למי שיש לו דם אינו מלוי כ"כ ונסתפקו בשאלתו במקום שיש בית חולים ומתנין שאם יתנו סכום אנשים דם להנקרא בלא"ד באנ"ק זה יועיל שאם ילטרך ח"ו מי שהוא מקהלתם דם, הביה"ח יתן להם מהבאנק באנס וזה מועיל לערך לחלי שנה, אי מותר ליתן דם בכה"ג.

ולפענ"ד אחר שראה מה שכתבנו פשוט דהכ"נ כן הוא דהיינו טעמא דאסור ליתן מדמו בבית חולים בבלא"ד באנ"ק דלא התירו

ליתן מדמו אלא בשביל להציל אדם ידוע שיש לפנינו נפש מישראל שצריך לדמו, מותר ליתן מדמו דמצוה להציל נפש מישראל אפילו בדמו. וגם בהא לא פשיטא כל כך כי אפשר דליכא מצוה להציל בדמו ולהכניס עצמו בספק סכנה ועיין ח"מ סי' תכ"ה ובסמ"ע שם וכבר הבאתי גם מתוס' יבמות נ"ג ע"ב ד"ה אין אונס לערוה משמע כן וז"ל בא"ד ואין מצוה להציל חברו בגופו דאדרבה חייו קודמין ע"ש. וכ"ש למכור וליתן מדמו בשביל שכר כסף אסור. וא"כ ליתן לבי"ח נמי הוא בכלל בשכר כסף, שהרי ליכא כאן חולה בזמה"ז שנותנו לו, כה"ג אסור. אבל אם יש שם חולה שצריך עכשיו לדם והוא או איש אחר יקבל אח"כ טובת הנאה, זה מותר כיון שנותן מדמו בשביל חולה עכשיו כנלפע"ד.

דו"ש בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנד

בדין הקזה בזמן הזה

מע"כ ידידי ורב חביבי כו' הי"ו

אחדשה"ט.

בסי' קל"ג אות ג' מספקא ליה בדין הקזה בזמן הזה.

ולפענ"ד יש לציין שהמקיז דם ואינו צריך לה לרפואה אלא לשם ממון וכיוצא בו עובר בלאו ולאחרים לוקה ואם הוא עכו"ם חייב מיתה דבעכו"ם אזהרתן זו מיתתן ועיין רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ה ה"א אסור לאדם לחבול בין בעצמו ובין בחבירו. ובגמ' סנהדרין ר"ח לא שביק ליה לבריה להוציא סולא מרגלו ע"ש והטור הביא בשם הרמ"ה בטוח"מ סי' ת"כ הא דאמרו אסור לחבול בעצמו אינו הלכה אלא האדם מותר לחבול בעצמו ועיין ב"ח שם ובשו"ת הריב"ש סי' תפ"ד, והנה פשוט דהמקיז דם שלא לרפואה הוא בכלל חובל ופעמים אפילו אפשר שיבא לידי סכנה וכמבואר בכמה מקומות בגמ' ואם ח"ו יסתכן וימות הו"ל בכלל מע"ל. ובעכו"ם המקיז דם חייב מיתה שעכו"ם החובל בישראל חייב מיתה ואפילו בחבירו שלא לשם רפואה ואפי' לשם רפואה נחלקו האחרונים ז"ל אי בעכו"ם יש דין דורפא ירפא באופן כזה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנה

להפיל עיבור פנויה שאינה שפויה בדעתה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו בפנויה בלתי שפויה וגוים ומופקרים נוהגים בה מנהג הפקר ונתעברה ורוצים ההורים להביאה לרופא להפיל עוברה משום חרפה המשפחה, אי מותר להפיל העובר.

פשוט אסור לעשות כן, דלהפיל עיבור הוה איסור דאורייתא וע"י רופא עכו"ם חייב מיתה דב"נ נהרגים על העוברים, ופלא על בעל ציץ אליעזר ח"ז סי' מ"א ועיין משנה הלכות ח"ו איסור הפלה בכל אופן עכ"פ חס מלהתיר להפיל. ולהרוג נפש מישראל אף שאכתי לא יצא לאויר העולם, והרי אפילו ממזר אסור להורגו הגם שאין להתפלל עליו שיחי' אבל להורגו בידים הו"ל בכלל רציחה, ועיין משנ"ה ח"ט סי' שכ"ח שכ"ע ועוד בכמה מקומות.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנו

בהיתר לחבול בעצמו בשביל ליפות עצמו

מע"כ ידידי הרב הגאון כו' שליט"א

אחדשכ"ת בידידות.

בדבר שאלתו במשנה (שבת פ"ו מ"ו) הבנות יוצאות בחוטין שבאזניהן, ופרש"י שמנקבות אזניהן שיהא לנזמים. ותמה מהו ההיתר לעבור ולחבול בעצמו בשביל נוי. הנה דין זה מבואר ברמב"ם וטוש"ע (חו"מ סי' ש"נ סע' כ' וח"מ סי' ת"כ) וההיתר בזה דכל שהוא משום נוי ליכא בזה משום חובל בעצמו, דהו"ל כמו ברפואה לחולה דלית בי' משום חובל כיון דעושה כן לצורך הגוף. ועיין כתובות (ע"ב ע"ב) המקדש אשה וכו', ובגמ' (שם ע"ד) הלכה אצל חכם והתירה אצל רופא וריפא אותו כו', הרי דמומי יופי קרי לה רפואה אצל רופא וריפא אותה ומותרת לרפאות עצמה ממומי יופי, דכל לצורך לא הוי בכלל חובל, ועיין ספרי משנ"ה ח"ד סי' רמ"ו. אלא דבאנשים תלוי אי לא הוי בכלל לא ילבש גבר שמלת אשה והבן.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנז

באיסור הפלת ולד, ואי יש לחלק בין פנויה לא"א

א' לסדר את בריתי שלום התשמ"ט בב"י יצו"א
אחד הי' אברהם יהושע הרה"ג וו"ח ט"נ בנש"ג חוב"ש
נאה דורש ונאה מקיים כו' כש"ת מוה"ר אברהם יהושע
ביק שליט"א סוטפיעלד מיש. עם כל החבורה קדושה בני
הכולל סניף לייקוואר שליט"א.

שלום וברכה למר ולתורתו ולכל החבורה קדושה.

בדבר אשר עלה ונסתפק על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן מעכת"ר בלוויה עם שאר חברי הכולל (סניף לייקוואד) שם בענין מה שכעת הוא מדברים העומדים על הפרק בארצות הברית ובשאר ארצות בעניני ההפלות לנשים מעוברות ר"ל שנעשה מגפה בזה ומתווכחים בזה האומות ומה דינו מדין תורה בזה ומה איסור יש במי שמפיל ולד וחילוק בין עכו"ם לישראל ובין להפיל ולד פנויה או נשואה ובין להפיל ולד א"א שזינתה ופלפל קצת בדברי הרמב"ם (פ"א מה' רוצח ה"א וה"ט) בדין מקשה לילד שמחלק בין קודם שנולד שמותר לחתכו בשביל סכנת האם ובין לאחר שהוציא ראשו שאין נוגעין בו מפני שאין דוחין נפש מפני נפש וסיים מעכ"ת ועל הדר"ג לברר אם ההלכה הוא באמת שעובר אינו נפש וממילא להלכה מותר בפירוש לאמו לאחוך אותו כלומר את שאינו נפש אפילו אם זינתה (וכן הוא דעת זקינו היעב"ץ ז"ל בשאילת יעב"ץ ולא כן דעת החו"י עכ"ל).

ובמאי דסיים מר כת"ר אפתח בו ראשונה דמה שכתב דמחלוקת היעב"ץ והחו"י אי עובר במעי אמו הוי נפש לפענ"ד לפום ריהטא כתב כן ותורה שבעל פה הוא והמעיין בדברי היעב"ץ בתשובה רואה בעליל דאדרבה היעב"ץ נמי מסכים להחו"י דלעולם הדין אסור לאבד נפש העיבור ואין לזה שום היתר בין בנשואה ובין בפנויה ואף שאין חייבין מיתה על הפלתו בישראל רק בב"נ נהרג על העוברין אבל ודאי איסור איכא אלא דנחלקו לענין השאלה שנשאל מחו"י (סי' ל"א) בא"א שזינתה והרה לזנונים ואחר המעשה נתחרטה אי רשאה לגמוע אבקת רוכל לשלשל זרע המקולקל אשר בקרבה וכתב ע"ז החו"י דאין חילוק בין היות המעוברת נשואה וכשרה בנשים או ממזר מא"א שהרי לא נפלאת היא דדין ממזר לכל דבר כישראל כשר הוא ע"ש.

וע"ז כתב רבינו היעב"ץ ז"ל (ח"א סי' מ"ג) דחילוק גדול יש בדבר וילא לזכות השואל שבדקדוק ובכיון שאל שאלתו בא"א אף אם אולי מעשה שהיה לא כך היה (אלא שהעמיד שאלה

כז) נכון לומר עליו שאלת חכם חצי תשובה דבפנויה וכ"ש בנשואה מעוברת מבעלה לא קמיבעיא ליה דודאי ולד הוא כי איך שיהיה אף שאין חייבין עליו (מיתה) ודאי איסורא איכא מיהת מכמה טעמים שקלא מהם באו בדברי הרב (חו"י) בתשובתו הנזכרת ומגמ' דערכין שהביא אין ראי' כמו שדחה בעצמו ואני אוסיף לקח בעזה"י בסמוך והאריך שם בתרי דינא חדא לברר איסור להפיל עיבור מאשה נשואה ואפילו פנויה כל שאין הולד ממזר והוא כדעת החו"י והביא לו ראיות עוד על זה. והשנית מה שחלק עליו בדין א"א שזינתה והרתה לזנונים ונתחרטה דמשום תשובה מותרת לאבד הולד ואפילו זינתה עם עכו"ם דהולד אינו ממזר שנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואפילו על א"א מ"מ מאחר שהאם שזינתה חייבת מיתה על הזנות אין כח העיבור יפה מאמו וגם העיבור חייב מיתה ע"ש.

ומבואר מיהו דלא נחלקו החו"י והיעב"ץ בעלם דין השחתת העיבור כשהוא לעצמו שיש בזה איסור גמור אף שאין בו מיתה אבל איסור גמור איכא ולכן קשה מאד מה שכתב שאמנם כן הוא דעת הריעב"ץ שעובר אינו נפש וכו' והרואה יראה שלא כתב כן רבינו הגדול היעב"ץ ז"ל ואדרבה הרי הוא כתב מפורש שמסכים להחו"י שאסור להרוג העיבור בין בפנויה וכ"ש בנשואה כשהוא מעוברת מבעלה לא קמבעיא ליה דודאי ולד הוא (ודייק לומר דודאי ולד הוא) כי איך שיהיה אף שאין חייבין עליו ודאי איסורא איכא מיהת מכמה טעמים וכו' ע"ש. גם מה שכתב מעכת"ר כלומר את שאינו נפש אפילו אם זינתה האי אפילו אין לו ביאור אלא אדרבה היעב"ץ ז"ל מספקא ליה דוקא באם זינתה אבל בלא זינתה אפילו פנויה וכ"ש נשואה לא מחלק ולא פליג על החו"י דאיסור גמור הוא.

איברא דאפילו במה שמספקא ליה בזינתה אי מותר להשחית וילא לו להתירא בזינתה להשחית הולד מ"מ אין זה מדין שאין לזה העיבור דין ולד ולכן מותר להשחית עיבור אלא אדרבה הרי כתב דיש איסור להשחית עיבור בין פנויה וכ"ש נשואה אלא דכאן בא"א שזינתה יצא כמסתפק באיסור השחתתו מכח שכיון דהאם עשתה איסור שחייבת מיתה עליו והיא בת קטלא מדין תורה והעיבור כמוה א"כ מותרת להרגו מדין חייבי מיתות ב"ד שחייב מיתה הולד כמו האם כיון שהוולד נולד באיסור והוא חלק מהחיוב מיתת ב"ד של האם ע"ש כי זה ברור בכוונת היעב"ץ.

ברם בעיקר הא הלכתא שחידש מרן היעב"ץ ז"ל דא"א שזינתה כיון שחייבת מיתה ובת קטלא היא מדין תורה אף שאין דמה מסור בידינו להרגה מ"מ חייבת מיתה בדיני שמים עכ"פ וכיון דקיי"ל דאעפ"פ דמיתת ב"ד בטלו דין ארבע מיתות ב"ד לא בטלו כיון דמדינא בת קטלא היא אע"ג דמדינא כשילא הממזר לאויר העולם דינו ככשר שחייבין עליו על הריגתו מיהת השתא דירך אמו היא ואילו היה דינה מסור בידינו היינו ממתים אותה ואת פרי בטנה ועדיף מההיא דערכין דהתם הולד נולד בהכשר והכא הולד נולד באיסור שעליו נגמר דינה למיתה פשיטא דאין חוששין לו ונהרג על ידי אמו על כן הי' נ"ל פשוט שאין איסור בהשחתתו כי נלפע"ד פשוט שאפי' היא בעצמה אף שלא נגמר דינה להריגה מחמת שאין דבר זה בידינו עכשיו אעפ"כ אינה בכלל ואת דמכם לנפשותיכם אדרוש ע"ש מה שהאריך עוד.

ולפענ"ד דברי מרן ז"ל צע"ג וכבר הארכתי בדבריו ז"ל בספרי משנ"ה ח"ה סי' רל"ג וסי' ש"ו ע"ש באריכות ועיין עוד בספרינו משנ"ה ח"ו סי' ר"ד וברש"י יבמות מ"ב ע"א ה"ג חיים עליה שאין אדם מתכוין להרוג הנפש ומבואר דהורג עיבור כהורג נפש ע"ש. והאמנם בעיקר פסקו של היעב"ץ ז"ל תמיה הוא הרבה שהרי אפילו בזמן הבית שהיו ב"ד סמוכין ודנו דיני נפשות מ"מ קיי"ל דאפילו רואה ההורג נפש אדם ובעדים והתראה ואפ"ה קודם שדנו אותו ב"ד אם בא אחד והרגו הרי הוא נהרג עליו ועיין רמב"ם פ"א מה' רוצח ה"ה רואה שהרג בזדון אין ממתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבא לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר ולא ימות

הרואה עד עמדו לפני העדה למשפט והוא הדין לכל מחוייבי מיתות ב"ד שעבר ועשו שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בב"ד במד"א בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת ב"ד וכו' ועיין סה"מ מל"ת רצ"ב ורצ"ג וכ"ש קודם שבאו לב"ד פשיטא שאסור להרגו כמבואר זה במס' סנהדרין ועיין יד המלך ומנ"ח מצוה ח"ט ובעמק הנציב מסעי פ"ב וא"כ היאך זה מותרת האם להרוג הולד בשביל שהיא חייבת מיתה והולד חייב מיתה.

וכנראה דקא הרגיש מרן ולכן דייק עוד בשביל תשובה וכמעשה דשאול והנה הא גופא לאו כ"ע דבשביל תשובה מותר להרוג עצמו ונחלקו בזה האחרונים ז"ל אמנם אומר אני שאפילו אם ימצא שבאמת עשתה תשובה כ"כ עד שתהרוג עצמה מחמת תשובה עם הולד אז אולי לא תתחייב על הריגת הולד שג"כ יהרג בהאבדה את עצמה אבל אם מתחרטת בתשובתה והורגת הולד ועצמה תשאר בחיים לא ידענא אם כזה נקראת בעלת תשובה ודבר קל הוא להרוג אחרים בשביל תשובה ולישאר בחיים בעצמה.

[**ובדרך** צחות שמעתי פעם מצדיק אחד שהי' בא לפניו בע"ת ולוה לו שיקבל עליו יסורין באהבה ולזה יכופר לו העון והאמנם אמת שהי' קשה לו מאד לקבל היסורים באהבה וכל עת שבאו עליו יסורין היה מתלונן מאד האמנם התחיל קצת לקבל יסורין באהבה וראה חבירו ששבר את רגלו ומיד אמר הרי כתיב ואהבת לרעך כמוך והריני מקבל היסורין שלו באהבה ב"ה וב"ש שנתן לו יסורין ושמח שמחה גדולה עד למאד ביסורין שקבלם באהבה אבל שבאו על חבירו רק יסורים שלו לא הגיע עדיין לקבלם באהבה כך זו האשה תיהרג העבור הממזר ותקבל היסורים באהבה ולא של עצמה.]

איברא דנלפענ"ד מעיקרא דדינא פירכא במה שכתב וז"ל אע"ג דממזר כשיצא לאויר העולם דדינו ככשר שחייבין על הריגתו מיתה השתא דירך אמו היא ואילו היה דינה מסור בידינו היינו ממיתים אותה ואת פרי בטנה דדמי ממש להאי דערכין דאין ממתינן לה, ועדיף מינה דהתם אפי' בוולד כשר איירי והכא הוולד נוצר באיסור, שעליו נגמר דינה למיתה פשיטא דאין חוששין לו ונהרג על ידי אמו עכ"ל.

ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים מה שכתב דהכא הוולד נוצר באיסור שעליו נגמר דינה למיתה לפענ"ד פשיטא להיפוך שהרי פשוט מאד דלא בשביל הולד נגמר דינה למיתה אלא בשביל הביאה האסורה נגמר דינה למיתה דאטו אם שכב איש אותה ולא נתעברה לא תתחייב מיתה, ח"ו ודאי וודאי אפילו לא נתעברה חייבת מיתה, והחיוב מיתה בא עליה מיד בשעת ביאה ולא משעה שנתעברה.

איברא דגדולה מזו אומר אני דפשוט שהחיוב מיתה בא עליה משעה שהערה בה ואז אכתי אפילו איננה ראויה להתעבר כמ"ש המפרשים והתוס' בכמה מקומות דבהערא לחוד אין אשה מתעברת ועיין יבמות וחגיגה דף ד' ועוד בכמה מקומות.

והגם שמביאה נולד אח"כ הולד הממזר זה רק פועל יוצא היא שנתרקם לאחר הביאה האסורה ונעשה הולד והוא ממזר שנוצר ונולד ע"י ביאה אסורה אבל על הולד ליכא שום חיוב מיתה שהרי הולד נולד לאחר שאמו נתחייבה כבר מיתה או בהערא או בגמר ביאה אבל פשוט דקודם שהפליט זרע נתחייבה כבר מיתה היא והוא והולד שנולד אח"כ ע"י ריקום הזרע לאחר מעשה האיסור הוא נוצר אלא שנוצר ע"י מעשה האיסור ההוא ולכן. לאחר שנולד דינו שהוא ממזר כיון שנוצר ע"י ביאת איסור ומיהו דינו כישראל כשר ודומה הוא לבן הנדה שהבא על הנדה נמי הולד פגום והוא והיא הם באיסור כרת ומ"מ הולד שנולד ההרגו נהרג עליו וה"ה ממזר ההורגו נהרג עליו ואלו היו הורגין על העוברין היתה נהרגת גם עליו דאין על הולד חיוב מיתה מדין אשת איש שזינתה שהיא זינתה והולד נוצר ונולד אח"כ.

והגע עצמך הרי כל דין דאסרו חז"ל מינקת חבירו הוא מטעם העיבור והנה הם אסרו מינקת חבירו ומעוברת חבירו ופשוט שאסרו אפילו מעוברת קודם מ' יום (עיין יבמות ל"ו ע"ב ובגמ' סוטה כ"ו) שהיה ר"מ אומר לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית וחכמים אומרים יוציא וכשיגיע זמן ליכנוס יכנוס ובתוס' ד"ה לא ישא אדם מעוברת חבירו בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כ"ג) אל תסיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא (ועיין שבת דף פ"ה) ומנ"ל דקים להו שהיונק מסיג גבול מבואר דאפילו קודם מ' יום כבר מקרי שדה יתומים וזה פשוט וברור מאד. עכ"פ פשוט וברור דאסור להרוג העיבור בפני עצמו אף שהוא ממזר רק אם נתחייבה האם מיתה בב"ד לא אמרו להמתין עד שתלד אבל לא מפני חיוב מיתה על הולד אלא מפני חיוב מיתתה וז"פ.

סימן תנח

עוד להנ"ל

בביאור טעם דרודף אחר חבירו מצוה להורגו

והנה בפלפול שכתב בביאור דברי הרמב"ם נהניתי מפלפולו הגם שיש להעיר אלא שאין הז"ג כעת להאריך וכבר כתבתי בזה בכמה אופנים ליישב דברי הרמב"ם ומ"מ רק נקודה אחת אשר חשבתי כעת ליישב דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל כך דהנה הא דינא דרודף אחר חבירו שמותר להרגו ל"ב היאך ובמה אנו יודעין מי רודף את מי וע"כ שאנן שומעין או רואין שראובן רודף אחר שמעון וצועק אני אהרגך וכיוצא בו שרואין וברור לנו שהוא הרודף או בא במחתרת שהוא מדין רודף אבל אם ראינו שני אנשים מתגברים זה על זה ואין אנו יודעים מי הוא הרודף ומי הנרדף ושניהם צועקין אתה רודף אותי או שניהם צועקים אני הנרדף עכ"פ באופן שאין אתנו יודע מי הוא הרודף אז ודאי אם יכולין להציל שניהם מוטב ואם לאו אין דוחין נפש מפני נפש כי מאי חזית דדמי דהאי גברא סומק טפי דלמא דמי דהאי גברא סומק טפי ואפשר דנציל את הרודף ונהרוג את הנרדף והבן כי זה ברור.

והביאור והיסוד לזה הוא כך דבאמת קיי"ל פק"נ דוחה כל התורה כולה וכתב הרמ"ה הטעם דכדי להציל נפש מישראל מפני שרצה הקב"ה בחיות נפש מישראל וצוה לדחות התורה מפני חיים של ישראל זה והנה כל זה שע"י שנדחה התורה ישאר נפש ישראל בחיים אבל היכא דשני ישראלים רודפים זה את זה ואחד מהם ודאי יהרג אלא השאלה ראובן או שמעון א"כ אין כאן דין של פק"נ דוחה כל התורה כדי להציל נפש מישראל דבין כך ובין כך יהרג אדם מישראל רק שאנו רוצים להציל זה מפני זה כלומר להציל ראובן במיתתו של שמעון או להציל שמעון במיתתו של ראובן שוב יש כאן לפנינו דין אחר של מאי חזית דדמי דהאי גברא סומק טפי דלמא דמי דהאי גברא סומק טפי ומי התיר לך להרוג זה מפני זה ולזה בא הכתוב ולמד דמצוה להציל הנרדף מפני הרודף וביארו ז"ל הטעם דעכשיו זה הרודף הוא בעל עבירה גדול שרודף אחר ישראל להרגו והנרדף הוא צדיק בתוכו דבר ואמרה תורה להרוג הרשע מפני הצדיק ולגבי זה דמו סומק טפי עיין רמ"ה סנהדרין שם וברמב"ם בסה"מ ל"ת רצ"ג דנהרג הרודף כדי להמנעו שלא יעשה מעשה הרע ההוא ועיין תוס' ורש"י רפ"ח דסנהדרין שם.

ומיהו כל זה היכא דאיכא רודף ואנן ידעינן מי הוא הרודף ובעל מעשה הרע אבל היכא דלא ידעינן מי הוא הרודף ובעל מעשה הרע או היכא דליכא רודף ועושה מעשה רע אלא תרוייהו בסכנה מצד טבע העולם שנפלו בסכנה וכגון שטובעים בים וא"א להציל אחד אלא בדמו של חבירו כה"ג אמרינן כיון דכך הוא טבע העולם ומן השמים הוא דקא רדפו אחרי שניהם ולא ידעינן דמו של מי סומק טפי להדיחו ולהרגו בשביל חבירו שבקינן אטבע העולם ולא דחינן זה מפני זה והבן כי הוא דבר אמת בס"ד.

ולפ"ז נראה דברי הרמב"ם כך דהמקשה לילד עד שלא יצא הולד או ראשו יש לפנינו שתי נפשות בסכנה המבקשות הצילו, האשה שצועקת הצילו אותי מהקישוי הזה וכיון שהיא צועקת הצילו הרי האשה היא הנרדפת שצועקת הצילו והולד שהוא בבטנה הוא כרודף שהרי עד עכשיו נח בבטנה ועכשיו הוא מתאמץ לצאת במקום דחוק שא"א לצאת הו"ל כעין רודף כיון שהוא המשנה המצב שהי' עד עכשיו והוא רוצה לצאת וכיון שאין לו מקום לצאת שהמקום צר הגם שימות אם לא יצא משם מ"מ כיון שעד עכשיו ישב ונח שם והוא המשנה המצב ברצותו לצאת ואין לו מקום הו"ל כרודף ושפיר יש לה להאם דין נרדפת שמצילין אותה בחיתוך הולד בין ביד ובין בסמנים.

אלא כל זה כל זמן שהולד לא זז ולא הוציא ראשו אבל משהוציא ראשו והוה ליה כילוד, אלא שאין בידו לזוז מפני דוחק המקום אז נשתנה המצב אבל שתי נפשות האלו הולד טוען וצועק הצילו אותי מיד דוחק האם שאינה מניחה אותו לחיות והאם מלדה טוענת וצועקת הצילו מיד הולד שרוצה להמיתני נמצא ששניהם צועקים הצילו ממקום הדחוק לשניהם ולא יודעין מי הוא הרודף דאמת ליכא כאן שום רודף בעלם דתרוייהו לאו רודפין הם שהסכנה באה עליהם בדרך טבע העולם שנכנסו במקום דחוק שאין זה רודף את זה ולמשל שיכנסו שני בני אדם במקום דחוק וצר שאחד מהם בע"כ ימות אם לא ימיתו את השני ומ"מ אין בידינו להמית אחד ולהחיות השני בשבילו והכ"נ יש להם דין שניהם טובעים בים וצועקים הצילו דאין דוחין נפש מפני נפש דכן הוא טבע העולם והוא בס"ד דבר עמוק בדברי הרמב"ם ז"ל כנלפענ"ד ועיין בסמוך (סימן ת"ס) תשובה להרה"ג מוה"ר שמואל אויערבאך שליט"א בירושלים עיה"ק עוד בענין זה.

ובעיקר איסור הפלות וחיובין בה, ואם הוא מדאורייתא, ויש בו מגדר רציחה, או רק איסור דאורייתא, וגם מה שב"נ נהרגין על העוברין, ואי יש לחלק בין קודם מ' יום לאחר מ' יום, ועוד כמה וכמה פרטים ופרטי פרטים כבר הארכתי בזה בכמה מקומות ועיין משנה הלכות ח"ט סי' שכ"ח וסי' שכ"ט וח"י סי' שי"א וסי"ב באריכות גדולה בעזה"י עמדנו כמעט על כל פרט ופרט ואין להוסיף על זה ולכפול הדברים ותקחנו משם.

ולהלכה עיין ח"מ סי' תכ"ה ס"ב לפיכך המעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להרגה ואם הוציא ראשו אין נוגעים בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם ע"כ ועיין אחרונים שם.

סימן תנט

עוד להנ"ל
המהפכים מת לחי וחי למת

רק כדאי עוד להעיר נקודה אחת שבעוונ"ה רואין היאך דעת הע"ה היפוך דעת תורה שהם עכשיו העלו חק שמי שכבר בעוונ"ה מת ואין לו שום חיות בדרך הטבע וע"פ רופאים אלא שמונח עליו מכונית של הנשמה וכיוצא בו אסור להורידו והוא בכלל רוצח וימשיך כן שנים רבות ולא יניחו אותו להביאו לקבר ולא למות ולא יחיה ובמקום שאמרו ז"ל שאין להאריך הגסיסה ואף שא"ו לגרום לו מיתה אפילו רק בעצימת העין אבל ה"ה לגרום לו צער של גסיסה באריכת הגסיסה והצער אסור ולזה הם מחייבים להאריך גסיסתו ולהיפוך עיבור שהוא כבר נפש חי ובועט במעי אמו ולבו מקשקש בו והרופא אומר שיש בו חיות רק שלא יצא לאויר העולם אבל הרי הוא חי גמור וע"פ התורה פוטר מיבום וכיוצא בו אם יודעין שכלו לו חדשיו וכל זה בישראל ובבן נח חמור מזה ודינם דבן נח נהרג על העוברין שהוא דין רציחה ממש וכן פסקו הפוסקים והרמב"ם מתוכם והם העלו חק ר"ל להרוג ולרצוח ולאבד מיליאנים נפשות מה נאמר ולכן בדרך זה שהוא היפוך דעת לגולה ובדעת שוטים זה הם יכולים גם להרוג בני ישראל

ולחיות כלבים וכיוצא בו הכל לפי שאין בהם דעת עליון השם ירחם וישלח לנו משיח צדקינו אמן.

ידידכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ושכ"ת וכבוד כל אחד ואחד מחבורה קדושה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תם

טעם דרודף אחר חבירו מצוה על כל אדם להורגו

אור ליום ד' לסדר להזהיר גדולים על הקטנים התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי וידנכ"ח הרב הגאון הגדול והמפורסם כג"ת מוה"ר שמואל אויערבאך שליט"א ראש ישיבה ירושלים עיה"ק תצו"א.

אחדשכ"ג בידידות וכו'.

והנני להשתעשע בדברי תורה את אשר עלה במחשבתי הרהורי דברים ליישב דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בדין רודף אשר רבים וגם שלמים תמהו עליו וגם אני בעניותי כתבתי כבר ורק מה שנתחדש כעת בס"ד לכבוד מעכ"ג (בערכין ז' ע"א) האשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד האשה שישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד. ורבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ט כתב אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במיעיה וכו' ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם ולאו חכמי לב למצא טעם חדא מ"ט נקרא קודם שיצא ראשו רודף ועכשיו שיצא ראשו לא הוי רודף וגם מה הוא ביאור וזהו טבעו של עולם. ועיין טוש"ע ח"מ סי' תכ"ה ובסמ"ע שם למה הביא הטעם דזהו טבעו של עולם, ואשר נראה בדברי רבינו כעת הוא כך.

דהנה הא דינא דרודף אחר חבירו שמותר להרגו צ"ב היאך ובמה אנו יודעין מי רודף את מי וע"כ שאנו שומעין או רואין שראובן רודף אחר שמעון וצועק אני אהרגך וכיוצא בו שרואין אנחנו וברור לנו שהוא הרודף או בא במחתרת שהוא מדין רודף אבל אם ראינו שני אנשים מתגברים זה על זה ואין אנו יודעים מי הוא הרודף ומי הנרדף ושניהם צועקין אתה רודף אותי או שניהם צועקים אני הנרדף עכ"פ באופן שאין אתנו יודע מי הוא הרודף אז ודאי אם יכולין להציל שניהם מוטב ואם לאו אין דוחין נפש מפני נפש כי מנא לך דדמי דהאי גברא סומק טפי דלמא דמי דהאי גברא סומק טפי ואפשר דנציל את הרודף ונהרוג את הנרדף והבן כי זה ברור ברור לפענ"ד.

ובמקום אחר נסתפקתי כעין זה בראה שנים שטובעים בים וא"א לו להציל שניהם חייב להציל אחד מהם כל זמן שיש בידו להציל אחד אבל אם ראה שנים טובעים בים וא"א להציל אלא אחד אבל כדי להציל האחד א"א רק ע"י שיהרוג השני בידים כגון שהמים עמוקים והוא ג"כ יטבע אם לא שיעמוד על האחד ויציל השני אז מוטב שלא יציל כלום ושב ואל תעשה משיציל אחד ע"י שיהרוג השני.

והביאור והיסוד לזה נראה כך דבאמת קיי"ל פק"נ דוחה כל התורה כולה וכתב הרמ"ה הטעם הוא בכדי להציל נפש מישראל, מפני שרצה הקב"ה בחיות נפש מישראל וצוה לדחות התורה מפני חיים של ישראל זה והנה כל זה במקום שע"י שנדחה התורה ישאר נפש ישראל בחיים אבל היכא דשני ישראלים רודפים זה את זה ואחד מהם ודאי יהרג אלא השאלה מי יהרג ראובן או שמעון א"כ אין כאן דין של פק"נ דוחה כל התורה כדי להציל נפש מישראל דבין כך ובין כך יהרג אדם מישראל רק שאנו רוצים להציל זה מפני זה כלומר להציל ראובן במיתתו של שמעון או להציל שמעון במיתתו של ראובן שוב יש כאן לפנינו דין אחר של מנא לך דדמי דהאי גברא סומק טפי דלמא דמי דהאי גברא סומק טפי ומי התיר לנו להרוג זה מפני זה בלי הוראת ב"ד ובירור מי הוא החייב ולזה בא הכתוב ולמד דמצוה להציל הנרדף מפני הרודף.

וביארו ז"ל הטעם דעכשיו זה הרודף הוא בעל עבירה גדול שרודף אחר ישראל להרגו והנרדף הוא צדיק באותו דבר וקרא י"ל לפי מה שאמרו ז"ל אלקים יבקש את הנרדף ואפילו צדיק רודף אעפ"כ אלקים יבקש את הנרדף ואמרה תורה להרוג הרשע מפני הצדיק ולגבי זה דמו סומק טפי א"כ מצילין הצדיק באותה מעשה מפני הרודף שהוא הרשע.ועיין רמ"ה סנהדרין שם וברמב"ם בסה"מ ל"ת רל"ג דנהרג הרודף כדי להמנעו שלא יעשה מעשה הרע ההוא וכ"כ עוד שם בעשין שלו בסה"מ ועיין רש"י רפ"ח דסנהדרין (דף ע"ג ע"א) ואלו שמצילין אותן מן העבירה בנפשן ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקא, ובתוס' שם ד"ה להצילו משמעות הלשון וכו' לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו. ולפי טעם זה מבואר דהריגת הרודף הוא מטעם להצילו מן העבירה הגדולה שלא יהי' רוצח.

ומיהו לטעם זה נראה דכל זמן דאיכא רודף ידוע ואנן ידעינן מי הוא הרודף ובעל מעשה הרע מצוה להורגו להצילו מן העבירה אבל היכא דלא ידעינן מי הוא הרודף ובעל מעשה הרע או היכא דליכא רודף ועושה מעשה רע אלא ששני אנשים תרוייהו בסכנה שנפלו בסכנה וכגון שטובעים בים וא"א להציל אחד אלא בדמו של חבירו כה"ג אמרינן כיון דכך הוא טבע העולם ומן השמים הוא דקא רדפו אחרי שניהם ולא ידעינן דמו של מי סומק טפי להדיחו ולהרגו בשביל חבירו שבקינן אטבע העולם ולא דחינן זה מפני זה ולהציל אחד על חשבונו של השני כי מנ"ל דדמו של האי גברא סומק טפי והבן כי הוא דבר אמת בס"ד.

ולפ"ז נראה דברי הרמב"ם כך דהמקשה לילד עד שלא יצא הולד או ראשו אלא הוא במעיה יש לפנינו שתי נפשות בסכנה המבקשות הצילו, ועלינו להחליט מי הוא הרודף אחר מי, האשה טוענת הצילו אותי מהקישוי הזה שמביא עלי זה העובר והיא היא הנרדפת והולד שהוא בבטנה הוא כרודף, והאמנם טוענין לה שהיא צודקת שהתינוק הוא ששינה מקומו ורצה לצאת שהרי עד עכשיו נח בחדרי בטנה ולא סיכן חייה ועכשיו הוא מתאמץ לצאת במקום דחוק שא"א לצאת הו"ל כעין רודף כיון שהוא המשנה המצב שהי' עד עכשיו והוא רוצה לצאת וכיון שאין לו מקום לצאת שהמקום צר הגם שימות אם לא יצא משם מ"מ כיון שעד עכשיו ישב ונח שם והוא המשנה המצב ברצונו לצאת ואין לו מקום הו"ל כרודף ושפיר יש לה להאם דין נרדפת שמצילין אותה בחיתוך הולד בין ביד ובין בסמנים כדי להצילה כדין כל רודף שמצילין הנרדף.

אלא כל זה כל זמן שהולד זז ממקומו לצאת ולא הוציא ראשו אבל משהוציא ראשו והוה ליה כילוד, אלא שאין בידו לזוז מפני דוחק המקום אז נשתנה המצב אבל שתי נפשות האלו הולד טוען וצועק הצילו אותי מיד דוחק האם שאינה מניחה אותו לחיות והאם מלדה טוענת וצועקת הצילו מיד הולד שרוצה להמיתני נמצא ששניהם צועקים הצילו ממקום הדחוק לשניהם ולא יודעין מי הוא הרודף דבאמת ליכא כאן שום רודף בעלם דתרוייהו לאו רודפין הם שהסכנה באה עליהם בדרך טבע העולם שנכנסו במקום דחוק שאין זה רודף את זה ולמשל שיכנסו שני בני אדם במקום דחוק וצר שאחד מהם בע"כ ימות אם לא ימיתו את השני ומ"מ אין בידינו להמית אחד ולהחיות השני בשבילו אלא הם או ידחקו עד שאחד יצא בחיים או שימיתו שניהם כיון שאין בידינו ליהרג אחד כדי להחיות חבירו דמנ"ל דדמא דהאי גברא סומק טפי וכמובן שהוא במקום שלא הוי אחד רודף אלא שניהם במקרה נכנסו למקום הדחוק ובהיתר או שנפלו שניהם יחד ועכשיו שניהם בספק מיתה, והכ"נ יש להם דין שניהם טובעים בים וצועקים הצילו דאין דוחין נפש מפני נפש דכן הוא טבע העולם ולכן כתב הרמב"ם ז"ל דזהו טבעו של עולם כלומר דמאחר שהוציא ראשו והו"ל כילוד והרי כאן נכנסו במקום דחוק ותרוייהו בסכנה אבל אין כאן רודף מאחר שהוא טבעו של עולם והוא בס"ד דבר עמוק בדברי הרמב"ם ז"ל כנלפענ"ד.

ומעתה נראה לדייק עוד לשון הרמב"ם שכתב וז"ל לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא

מקשה לילד מותר לחתוך העובר במיעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה וצ"ב שכתב לשון כרודף אם הוא רודף יכתוב שהרי הוא רודף ואם לאו שזה טבע העולם א"כ אינו כרודף ולהנ"ל נראה כך דיש לחקור במי שהולך להציל עצמו ועי"ז מכניס בסכנה חבירו וכגון שהיו רודפין אחר שניהם להורגם ונכנס אחד במקום צר שהי' מקום לאחד להחבא וישאר בחיים והשני שראה שכלתה אליו הרעה דחק עצמו ונכנס ג"כ לשם כדי להציל עצמו אי יכול הראשון להרגו מדין רודף או אחרים, ונראה דהאי נמי רודף הוא הגם שאין כוונתו לרדוף אלא להציל עצמו אבל אינו יכול להציל עצמו בנפשו של חבירו וא"כ הרי הוא נמי כרודף אחר חבירו הגם שאינו רודף להרגו, והנה האי עובר שנד וזז לצאת הרי אין כוונתו לרדוף אחר האם להרגה אלא רוצה לצאת מרחם אמו וא"כ הרי אינו רודף הוא בעצם ומ"מ הרי סוף סוף הוא מכניס אמו בסכנת מות והרי דינו כרודף וז"ש הרמב"ם מפני שהוא כרודף אחריה להורגה ודייק לשון כרודף ולא רודף שהרי בעצם אינו רודף בידים להורגה אלא להציל עצמו ולצאת מ"מ הרי דינו כרודף כנלפענ"ד.

עוד רגע אדבר דמה שכתבתי לעיל בדרך פשיטות לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בעיקר הדין מצינו לכאורה בזה מחלוקת לרבותינו הצדיקים האחרונים דהמהר"ם שיק יו"ד סי' קנ"ה עלה ונסתפק היכא דבלי מעשה ימיתו שניהם האם והולד, אם נקח נפש הולד ונמית אותו כדי להציל האם, והביא דהמחנה חיים ח"מ סי' ל' כתב נמי בדין זה וכתב דאינו דומה מה בידי שמים שימיתו מעצמם למיתה בידי אדם, היינו שיקחו בידי אדם ולהמית נפש הולד להציל האם, והקשה שם המחנה חיים על הפנמ"א והגרע"א שכתבו לדייק מדברי רש"י סנהדרין דכמו ביחדוהו מוסרין אותו לר"י דה"ה כששניהם מתים בלי מעשה דאז לוקחין נפש הולד להציל האם, והמהר"ם שיק חלק עליו וס"ל ז"ל דאין לחלק בין מיתה בידי אדם למיתה שמים בזה ע"ש.

והנה הגרע"א בהגהותיו על הש"ע יו"ד סי' קנ"ז ס"א ציין לשו"ת שער אפרים סי' ע"ב דיחדוהו כמעשה דשבע בן בורכי הלכה כר' יוחנן דמוסרין אותו ואין נהרגין כולם והרמב"ם פסק כר"ל ועיין ביאור הגר"א יו"ד הנ"ל סקט"ז ועיין הגרע"א אהלות פ"ז מ"ו שכתב כה"ג צריך להתיישב בדבר ומה שציין בש"ע לתש' שער אפרים אין ראי' מזה דהני מילי סהדי נינהו אדרבה בא זה וגלה על זה ועיין שו"ת בית יצחק יו"ד סי' קס"ב ויש להאריך בדבר ואין הז"ג.

ואמנם במה שכתבנו נראה ליישב שיטת המאירי ז"ל סנהדרין (ע"ב) שכתב שם וז"ל ובתלמוד המערב של ע"ז ראיתי ששאלו בפ"ב מהו לדחות נפש קטן מפני גדול וכשהשיבו להם יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש הם תירצו שניא היא שאין אנו יודעין מי הורג את מי ולא נתבררה שם, ונראה שאף שאלתם וכו' ומ"מ מסוגיא שבכאן יראה שהקטן דינו כגדול לעניינים אלו שאל"כ תהא אשה עצמה הורגתו אף ביצא ראשו. אלא שחכמי הדורות שלפנינו כתבוה כן ר"ל שהאשה עצמה יכולה לחתכו שנרדף הוא ונרדף מיהו במקום שאין אחרים מחזיקין את הרודפו ברודף הוא עצמו רשאי ע"ש. והנראה מדברי חכמי הדורות שהאשה עצמה מותרת להרוג הנפש כדי להציל עצמה ולכאורה טעמא בעי מ"ש האם מאחר אם הוא דין של אין דוחין נפש מפני נפש והוא מטבע העולם וצ"ע.

ולפמ"ש אתי שפיר דהנה כבר כתבתי דכשיש לפנינו רודף ומצוה להציל את הנרדף אז חייבים להציל מדין להציל את הרודף מעבירה גדולה. שהיא רציחה וגם להציל הנרדף אבל זה אינו מדין פק"נ של כל התורה כולה שהרי סוף כל סוף נפש ישראל אחד ודאי ימות וכיון שאין בידינו לדון דמאי דמי סומק טפי והם נכנסו בפירצה דחוקה וא"א להציל אחד רק במיתת חבירו כה"ג לא אמרה תורה להציל דמנ"ל דמאי דהאי גברא סומק טפי אבל הנרדף עצמו שהוא אצלינו האם הרי לגבי הנרדף הוא דין דהבא

להרגך השכם להרגו וכיון דהולד שנד ויצא מבטנה שהי' נח שם ועכשיו הוא רוצה לצאת ולהרוג האם לגבה הו"ל דין דהבא להרגך השכם להרגו ולכן האם עצמה מותרת להרגו מדין הבא להרגך דהכ"ג כששנים נכנסו בפירצה דחוקה וא"א לשניהם לחיות יכול הנכנס קודם ואח"כ בא השני מותר לו להרגו משום הבא להרגך השכם להרגו והבן כי קצרתי מאד בזה, כי פשוט למעשה אין לפסוק בזה עד שישאל לגדולי הרבנים כיון שהם דיני נפשות והבן. ואשמח לשמוע דעתו הרמה בנידון זה אם האם בעצמה או כיון שמותרת יכולה גם על ידי שליח ועכ"פ ע"י עכו"ם וכיוצא בזה.

וקצת הי' נלפענ"ד ליישב בזה קושית כק"ז בעל תוי"ט על המשנה על דאטפת אטפוך וסופו מטיפיך יטופון שהקשה שם בשלמא זה הראשון שהרג נהרג ושפיר אל דאטיפט אטפיך אבל מטיפיך יטופין למה שהרי הוא היה חייב מיתה ולמה יענש גם הוא בשביל זה מיתה האמנם לפמ"ש אתי שפיר שהרי אלקים יבקש את הנרדף וא"כ לעולם אסור לרדוף אחר ומי שבא ורדף אחר אחד ושטפו בנהר חייב מיתה אבל כיון שבא אחר והרגו הרי גם הוא עכשיו רודף ולכן וסופו מטיפיך יטופין דלעולם הרודף נהרג והא דלא תקשה א"כ במה יענש הרודף אם לא על ידי בני אדם וי"ל ע"י חיות עיין כתובות ל' אע"פ שדין ארבע מיתות בטלו וכו'.

ולסיומא דמילתא נראה עוד דהמאירי הביא שם עוברה שהיתה מקשה לילד ונסתכנה מרוב קשויה מותר לחתוך העובר שמעיה בין בסם בין ביד ולהוציאו חתיכות חתיכות שאין זה נקרא נפש הואיל ולא יצא לאויר העולם הנה לא כתב הטעם שהיא כרודף כהרמב"ם אלא שאין זה נקרא נפש וכ"כ רש"י ד"ה יצא והרמ"ה והאחרונים תמהו על הרמב"ם עיין בתוס' רע"א אהלות פ"ז אות ע"ו ובשו"ת גאוני בתראי סי' מ"ה ובמנ"ח מצוה רצ"ו ואו"י סי' צ"א ובא' ר"ח הלוי על הרמב"ם, והעיקר דהי' קשה להו דבגמ' אמרו על ולד דמשמיא קא רדפו לה ולפי מה שכתבתי לא קשה, האמנם נראה דלא דמי דמשמיא קא רדפי היינו כשאינו עושה פעולה אבל הכא עושה פעולה ועיין נדה כ"ו ולד דאית ביה איותא סרך ולא נפק סנדל דליתביה איותא שריק ונפיק , ועיין רש"י סריך אוחז בידיו למעלה ואינו ממהר לצאת וסנדל מחליק ויוצא קודם והנה דולד חי סריך ולא נפיק א"כ הרי הוא בגדר רודף שעושה מעשה אחיזה בה וז"ש דהו"ל כרודף והבן.

ובזה הנני חוזר על הראשונות ואבקש סליחתו על הטרידו אבל מה אעשה כאן על בעל הקורה ליכנס בעובי הקורה ידידו המצער בצערן של ישראל ובפרט בבני תורה ומתפלל להרמת קרן התורה בביאת משיח צדקינו, דושכ"ג בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסא

טעם בלאו דלא תעמוד על דם רעך

מוצש"ק לסדר בני אהרן התשמ"ז בנ"י יצו"א
ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום אל הוד כבוד דב האי גאון המפורסם וו"ח צ"ת ראש בשמים מרביץ תורה והוראה בישראל כו' משה שפיד קאמר דורש בקל וחומר כג"ת מוה"ד משה שטערן שליט"א גאבר"ק דעברעצין בנ"י יצו"א בעמח"ס באר משה וש"ס.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה וכו'.

בסי' נ"ע ש"ג הביא דעת הרמב"ם בסה"מ (ל"ת רצ"ז) שכתב דלאו דלא תעמוד על דם רעך עיקרו להמנע נפש מישראל מסכנה ולהצילו כגון שטובע בים ויכול להצילו וגם הכופר בעדותו נכלל באזהרה זו לפי שהוא רואה את ממון חבירו אובד והוא יכול להחזירו לו בכדי שיגיד את האמת, ומעכ"ג סיים הרי מפורש בדברי הרמב"ם שהלאו דלא תעמוד קשור אפילו בהצלת ממונו הגם שקשה להבין, ושוב הביא דברי הרמב"ם פ"א מה' רוצח הי"ד ע"ז שמפרט הלאו דלא תעמוד ואינו מזכיר כלל מהצלת ממון וכתב שאין זה תימא דכמה פעמים מצינו שהרמב"ם חזר בו בחבורו מסה"מ שלו.

ולפענ״ד מה שכתב מעכ״ג שקשה להבין מה שייכות למניעת עדות ללאו דלא תעמוד על דם רעך לפמ״ש ז״ל ב״ק קי״ט ע״א א״ר יוחנן כל הגוזל את חבירו שו״פ כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ואומר ואכל וגו׳ ואומר אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכו׳ מאי ואומר וכי תימא ה״מ היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת״ש אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים וכיהיכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן ועיין רש״י המית הגבעונים וכו׳ ועיין רא״ש שם באריכות שפסק כן להלכה דכל הגורם לחבירו היזק ממון נמי בכלל גוזל נפשות הוא ולפ״ז פשוט דהכובש עדותו נמי שיודע שחבירו חייב לו ממון והוא אינו מעיד הרי הוא בכלל גורם היזק לחבירו והרי הוא בכלל שאול ועל בית הדמים א״כ פשוט שהוא נכלל בלאו דלא תעמוד על דם רעך הוא ושפיר כתב דגם הכופר עדותו נכלל באזהרה זו לפי שהוא רואה את ממון אחיו אובד והוא יכול להחזירו לו במה שיעיד האמת.

ומה שלא הביא הרמב״ם ז״ל בהל׳ רוצח וסמה״ג דגם כובש עדותו בכלל דלא תעמוד על דם רעך הוא נראה פשוט דהתם לא דבר רק מדיני נפשות שהרי ודאי איכא עוד כמה מיני אופנים שיש בו לאו דלא תעמוד ולא חשב כלם שהוא לאו שבכללות כמבואר בחז״ל ויש עוד בכמה מצות ועניינים וכר מן דן הרי לאו שאינו מפורש רק נגרר בתר הלאו דרכו של רבינו לעולם לא לחשבו בכל מקום ועיין כעין זה בסה״מ מפ״ע הוא שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים וכו׳ ואין נשים חייבות בה וכו׳ אמנם שאר קדשים כלומר קדשים קלים וכו׳ ותאכלו הנשים ג״כ אלו הקדשים קלים ואכילתם גם כן נגררת אחר המצוה וכן ג״כ תרומה הנה אכילתה נגררת אחר המצוה אבל אין אכילת קק״ל ותרומה כאכילת בשר חטאת וכו׳ ובא לשון הנווי באכילתם מה שלא בא בקדשים קלים ותרומה ולפיכך הוא נגרר אחר המצוה והאוכל אותם עושה מצוה וכו׳ ע״ש

ואעפ״כ לא חשב זה ביד החזקה שלו ועיין צל״ח ביצה י״ט ע״ב שמספקא ליה אי אכילת קק״ל הוה מצוה ועיין חנוך מצוה ק״ב ובמנ״ח שם ועיין רדב״ז פע״ו מה׳ תרומות הכ״ב וברמב״ם פי״א מאהלות משנה ד׳ כתב דאכילת קק״ל הוה מ״ע ועיים פסחים נ״ט ע״א מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה וברש״י שם ועיין ר״ן נדרים ד׳ ע״ב ורמב״ם פ״י מהמעשה״ק והארכתי בזה במקום אחר בס״ד.

ובזה הנני ידי״נ דושכ״ג המצפה לישועת ה׳ והנני חוזר על הראשונות כי נהנתי הרבה מדבריו היקרים וי״ד שיזכה להרבות דעת תורה והוראה בישראל עדי יבא ינון ולו יקהת עמים, החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסב

באיסור השתלת אברי אדם לאדם

מעכ״ת הרב הגאון וו״ח כו׳ כש״ת נשיא איגוד הרבנים שליט״א

אחדשכ״ג בידידות.

ובדבר שאלתו בענין השתלה אברים מאדם לאדם חי או מת ומה דין אי אמרינן ניחא ליה למת לבזותו להציל אחרים ועכ״פ היכא שהסכים או הניח צוואה להציל אחרים באבריו וכיוצא בו.

ולפענ״ד הגם כי כנראה דהעולם סברי להו דהותרה הרצועה ואדם עושה מה שרוצה להרוס ולאבד אבל באמת כי אין ביד האדם לעשות מה שרוצה עם גופו בחיים וכ״ש לאחר מותו שאין בידו והגוף מעשה ידיו של יוצר העולם ואין ביד האדם רשות אלא להחזיק הגוף ולעשות מה שרצה הקב״ה וליותר אין הוא בעל הבית על הגוף.

והנה בגמ׳ עירובין (ז׳ ע״ב) האשה שנהרגה וכו׳ ואמאי איסורי הנאה נינהו אמר רב

באומרת תנו שערי לבתי, ופריך אילו אמרה תנו ידי לבתי מי יהבינן לה אלא אמר רב נפחא נכרית וכו' מבואר דאלו אמרה תנו ידי לבתי אין נותנין לה והטעם שאין בידה ליתן ידה וגם היא אסורה בהנאה, עכ"פ מבואר דאין ביד המת ליתן חלק מגופו לבניו וגם אם אמר אל תקברני אין שומעין לו או שאומר לישרף גופו אין שומעין לו מדין תורה רק הרשעים עושים לפי רצונם, ופשוט כמו שאיכא מצוה לאדם לחתוך אצבעו מחיים להציל את חבירו או כיוצא כן לאחר מיתה.

ברם חוץ מזה לפמ"ש הרדב"ז בתשובה (כת"י סי' קל"ז) שנשאל באנשי מצרים שמוליכין מתיהם לירושלים והשיב שיפה עושים אלא שידקדקו שלא ישאר כלום מהם במצרים שאם ישאירו ממנו אבר אחד הרי הוא מעוכב לתחיית המתים עד שיתגלגל אותו האבר ויבא לירושלים ע"י גלגול מחילות ע"ש (ועיין זוהר פ' וירא עה"פ והיה הנשאר בציון ובירושלים וגו' ולע"ק) וא"כ אם יקחו ממנו אבר וישתלוהו באחר אותו מת לא יזכה לתחיה עד שיחזור לו האבר ועיין גם רש"י פסחים ס"ח ע"א וסנהדרין צ"ב ע"א מחצתי ואני ארפא שהמתים כמו שמתו במומן יחיו במומן א"כ האי שנטלו הימנו אבר לשני היאך הוא יקום שלא מת ככה ויש להאריך בזה. ואולי מה"ט נהגו לקבור אבר מאדם שנחתך בחיים, וגם אצלנו הי' המנהג אפילו בשיניים לקוברם ואפילו שיניים הראשונים אני זוכר שנתנו אותם בחור של עכברים והי' זה זכר לקבורה והבן.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תסג

בן נח נהרג ע"פ ב' עדים כישראל

ג' לסדר גם ברוך יהיה התש"נ בנ"י יצו"א
מע"כ ידיד עליון וידיד נפשי רב האי גאון הגאונים כל רז לא אנוס ליה גל אגוזים שפתותיו נוטפות מור מרי דכיא דולה ומשקה מיינה של תורה לרבים מרי דתלמידא כו' וכו' כקש"ת מוה"ר פינחס הירשפרונג שליט"א רב הראשי מאנטרעאל.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה וכו'.

הנה במנחת סולת במצוה קל"ב הביא דעת החינוך שכתב דב"נ נהרג ע"פ ב' עדים כישראל והמנ"ח תמה עליו וכתב שט"ס הוא דלא בעינן ב' עדים והוא גמר' ערוכה בסנהדרין וברמב"ם הל' מלכים דב"נ נהרג ע"פ ע"א ובמנח"ם הביא משערי משפט ח"מ סי' ח"א דהחינוך ס"ל דישראל סגי חד ונכרים בעינן ב' ע"ש והמנח"ם הקשה גם עליו ודחק ליישב גם מה שכתב החינוך דעל הודאת פיו נהרג כתב המנ"ח דלא נמצא זה ברמב"ם ואינו אלא מכח סברא דהוי כע"א קרוב ע"ש מ"מ האמת כן והמנח"ם הביא ממדרש נח פל"ד שמבואר שנהרג בלא עדים ע"ש. ובחכ"צ סי' פ"ד מוכח דגם עכו"ם סגי בע"א.

ולפענ"ד נראה דראשונה מה שרצה המנ"ח לומר שהוא ט"ס איברא שהרי החינוך סיים וז"ל ושא"צ התראה אלא ב' עדים צריכין והודאת פיהם ומן הדומה שאע"פ שלא היו כשרים על ישראל ראוים היו להעיד זה ע"ז והנה מלשון שאע"פ שלא היו כשרים להעיד על ישראל משמע

דוקא שני עדים דבישראל ודאי בעי ב' עדים וגם לשון היו כשרים משמע שני עדים דאל"כ היל"ל שלא היה כשר וגם ראוים היו להעיד זה על זה הוא לשון רבים שנים.

איברא דהחינוך ליין לעיין מה שכתב בפ' יתרו והוא במצוה כ"ו שם והתם נמי כתב וז"ל וזאת המצוה היא בכלל ה"מ שנלטוו כל בני העולם בכלל אבל מ"מ חלוקים יש בפרטים בין ישראל לעכו"ם וכו' וכן החלוקים שבין ישראל לעכו"ם בענין המצוה המוטלת על הכל היא שישראל לא יתחייב לעולם בלא עדים והתראה ושאר אומות א"ל התראה לפי שאין חלוק בהם בין שוגג ומזיד והנה התם ג"כ כתב החלוק בין ישראל לעכו"ם דבישראל לא יתחייב לעולם בלא עדים והתראה ושאר אומות א"ל התראה ומינה דעדים בעי כישראל דאל"כ היל"ל ובשאר אומות א"ל התראה וכו' וכן יתחייבו בעד אחד וכן יתחייבו ג"כ בהודאת פיהם משא"כ בישראל. עוד יש לדייק במצוה קל"ב שסיים אלא ב' עדים לריכים והודאת פיהם ולכאורה היל"ל או הודאת פיהם כלומר או זה או זה וב' עדים והודאת פיהם לכאורה משמע תרוייהו ולא מלינו זה אפילו בישראל.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש בס"ד דהנה בגמ' סנהדרין נ"ז אשכח ר' יעקב בר אחא דהוי כתב בס' אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין אחד ובע"א שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפי' קרוב ופרש"י בד"ה מפי איש ע"י דיין איש או עד איש והקשה בשו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כ"ג חדא למה הקדים ר' יעקב דיין לעד וגם למה לא פירש"י מפי איש דיין וע"א למה כתב או המחלקת ע"י דיין איש או עד איש ותי' דבב"נ אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראיה ועד נעשה דיין ואם רואה ב"נ חבירו עובר עבירה הוא העד והוא נעשה הדיין ואזהרתן זו מיתתן וגומר דינו והרגו ואשמעינן דלפעמים נהרג בדיין אחד והוא העד ויפה כתב רש"י וכו' ע"ש.

ולפענ"ד נראה בס"ד להוסיף ביאור דהחינוך ס"ל דב"נ נהרג בדיין אחד ובע"א מפי איש כלומר שיש עד אחד שראה שעבר עבירה והדיין ג"כ ראה שעבר עבירה אז עד נעשה דיין ונהרג ע"י דיין אחד שהוא כבר כעין שני עדים הדיין והעד והוסיף החינוך דלא זאת שהדיין נעשה עד אלא דגם בהודאת פיהם כלומר שאם היה הדיין רואהו שעבר והוא מודה נמי שעבר הו"ל ג"כ ב' עדים היינו האחד הדיין והשני מה שהוא מודה וכבר נהרג שהוא יכול להעיד על עצמו דקרבות ליכא רק בישראל ובב"נ לא אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ומדויק בזה לשון ב"נ נהרג בדיין אחד ובע"א כלומר שיש דיין וע"א שראו המעשה אמרינן עד נעשה דיין וכנ"ל ומדויק נמי מפי איש שהע"א חוץ מהדיין צריך להיות איש דוקא או קרוב ומינה דייק החינוך דה"ה מפי עצמו דהיינו קרוב דמ"ש ומה מדויק בזה הלשון במצוה קל"ב שכתב וצא"ל התראה אלא ב' עדים צריכין והודאת פיהם והוא תמיה דלכאורה משמע דבעי הודאת פיהם עם העדים וזה לא שמענו והיל"ל או בהודאת פיהם ולפמ"ש אהכ"נ דהודאת פיהם מהני להיות אחד מהעדים כלומר ב' עדים צריכין ובהודאת פיהם שבהודאת פיהם יהיו ב' עדים וסגי בזה. וגם לשון במצוה כ"ו אע"פ שלא משמע לגמרי כן מ"מ יש לומר דזה כוונתו וכן יתחייבו ג"כ בהודאת פיהם כלומר שיהיה אחד מהעדים משא"כ בישראל שצריך עדים דוקא והודאת פיו לא מהני כלל.

ובמ"ש הרוחנו לתרץ עוד קושיא אחרת שהקשו על החינוך ז"ל המנ"ח ועיין גם בס' חמדת ישראל (קונט' נר מצוה אות ל"ב) דהרמב"ם בפ"ח מהל' מ' לא הביא דנהרג ע"פ עצמו וביארו ז"ל משום דהרמב"ם כתב בפי"ח מסנהדרין טעם דאמרה תורה דאין אדם נהרג ע"פ עצמו דשמא ממרי נפש הוא או נטרפה דעתו לדבר זה ע"ש ולכאורה אמאי לא חיים לה גם הכא והחמדת ישראל כתב דזה לא שייך בעכו"ם דבישראל והצילו העדה כתיב וצריך להדר בזכותיה משא"כ בב"נ ויצא לדון אי ב"נ מצוה על מאבד עצמו לדעת כמרי נפש ובאמת לפענ"ד הרי אפילו על חובל בעצמו ב"נ חייב וכ"ש שאסור לאבד עצמו לדעת ולעולם דינא כתב

החמדת ישראל במצוה רפ"ח דהרמב"ם נמי ס"ל כשיטת החינוך דבהודאת עצמו נהרג ועי"ש מה שתמה על עצמו ומיהו לפמ"ש אתי שפיר דלא קשה כלל על החינוך ממרי נפש דאדרבה ס"ל דב"נ בעצמו אינו מהימן אלא יחד עם ע"א או שהוא הדיין או ע"א אחר וכל שהוא עוד אחר נאמן והרמב"ם ז"ל נמי ס"ל דקרוב נאמן ומיהו כשלעצמו אינו נאמן מדין שמא ממרי נפש הוא ולכן לא הביא רק דיין קרוב וא"ע ולא הודאה מפי עצמו ודו"ק.

ולא אוכל מלעבור להעיר מה שתמה רבינו הגדול התומים ז"ל בסי' ע' דלפ"מ דקיי"ל דב"נ נדון ע"פ דיינים קרובים לפ"ז איך שייך איסור שוחד בב"נ כיון דכל איסור שוחד הוא מפני שמטה הדין ועושה חד וכיון דקרוב כשר א"כ מהכ"ת יהיה אסור לו ליקח שוחד ולפענ"ד הני תרי דיני ניהו דהנה ב"נ נלטוו על הדינין ולכן צריכין לדון ואין בהם דין קרוב או פסול משום דלגבי ב"נ חבירו הרי הוא כבהמה ואשר בשר חמורים בשרם ובהמה אין לה שאר קורבה רק בבעלי נפש וישראל שקבלו התורה יש להם קורבה וכמ"ש גר מקרי אחיך ומומר לא מקרי אחיך ולכן ממילא אין בהם דין קרובה אבל לענין שוחד אסור לו להטות דינו של עכו"ם שני מדין גזל וכיון שמטה מכח ממון שנתן לו השני הרי הוא גוזלו וחייב.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסד

ההורג מי שנתחייב כרת אי נהרג עליו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ע"ד שהעיר בספרינו משנ"ה ח"ז סי' רע"ט בהורג אחד שחייב כרת אי נהרג עליו שהעיר מגמ' מכות י"ג ע"ב דלא חשיב כרת רשעה לענין כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו והטעם משום דאפשר בתשובה, וא"כ הכ"נ אפשר בתשובה ואין לן בידינו לדעת אם חייב ודאי כרת.

ולפענ"ד היה נראה לפרש כ"ז בפשטות אבל אי נימא דההורג למי שחייב כרת פטור היה אפשר כגון שהתרו בו לאיסור כרת וקבל ההתראה ואמר אעפ"כ ובשעת איסור עכ"פ בשעת אכילת חלב שהוא יושב ואוכל והרי אינו שב והלך זה והרגו וא"כ יהא פטור או בשעת אכילת חמץ שקבל התראה ועיין כריתות דף ז' לרבי כרת דיומי היכא משכחת לה כגון וכו' ואז ליכא למיחש משום תשובה וכיוצא בזה.

איברא אי מטעם תשובה א"כ גם בהורג במזיד והתראה נמי ניחוש לתשובה לדעת הפוסקים דאפילו לרוצח מהני תשובה ועיין ספר הרוקח בשם הקנה תשובה לרוצח ועיין שו"ת נוב"י א"ח ק' סי' ל"ה מה שהקשה לספר הקנה בענין תשובת המשקל ועיין תוס' יבמות כ"ה ע"ב וא"ת היאך נאמן ועיין ב"י יו"ד סי' קנ"ז בבדה"ב בשם תש' הגאונים ורבינו ירוחם ועיין סמ"ע ח"מ סי' ל"ד וכבר הארכתי בספרינו משנ"ה ח"ז סי' רנ"ט בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסה

זקן וסריס ומי שאין לו בנים מהו להורות בדיני נפשות בזה"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ונסתפקתי במה דקיי"ל סנהדרין ל"ו ע"ב אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי

שאין לו בנים עיין רמב"ם פ"ב מהל' סנהדרין ה"ג אי יכול להורות בזמן הזה הלכה שנוגע לדיני נפשות או כיון שאינו ראוי לבנים שוב אינו יכול גם להורות בדבר שנוגע לדיני נפשות אפי' בזה"ז דאין דנין דיני נפשות בב"ד, ועיין רשב"א בתשובה ח"ו סי' קל"ו ובשו"ת שבו"י ח"א סי' ר"ע האריך בזה הרבה אמאי מאסו בזקן והלא קיי"ל בישישים חכמה שהם שני ענינים וברש"י הוריות ד' ע"ב ד"ה או זקן שאינו ראוי לבנים וקשיא לי מפני מה אין ראוי להוראה ע"כ ובב"ח שם גרס או זקן או שלא ראה לו בנים כלומר אין הוראתן הוריות דכל אלו אין ראויים להיות מכלל אלו המורים והאריך שם עד ואי קשיא לך לר"ח דגמר ממשה וכו' איכא לפרוקי אי מהתם הו"א הנ"מ דבעי דומה לו בדיני נפשות וכיוצא בהן אבל בהוראה אע"ג דלא דמי קמ"ל ג"ש ע"ש, ובלח"מ פי"ג מהל' שגגות דרש"י מפרש אע"פ שיש לו בנים כיון שאינו ראוי להוליד אינו ראוי להוראה ולפ"ז לכאורה עכ"פ בהוראה שנוגע לדיני נפשות יש לישב אי יכול להורות, ואולי מהאי טעמא ראינו לרבינו הנוב"י והד"ח ועוד שלעת זקנתם פסקו מלהורות, ולפי שדבר זה במחלוקת שנוי אי ראוי להוליד אי לאו אולי תולה בכל אדם לפי טבעו ודו"ק ול"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסו

אי חייב בדין מעקה למדרגות הבית

מוצש"ק לס' אעברה נא התשד"מ הנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ רב חביבי הרה"ג כו' חוב"ס ירא"מ כש"ת מוה"ר צבי מאשינסקי שליט"א מאנסי נ"י ר"מ ומרביץ תורה ועוסק בצ"צ.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה.

בדבר שאלתך בענין המדרגות אם הן חייבות במעקה גמורה או די בלהסיר מכשול.

ובספרי משנ"ה (ח"ע סי' של"ז) הארכתי שם קצת במחלוקת הפוסקים לענין מרפסת [פאהרע"ש בלע"ז], דבספרי ממעט המרפסת ממעקה ובירושלמי מו"ק משמע קצת דחייבת במעקה וכ"כ במאירי להדיא. וכתבתי שם לחלק בין מרפסת שאין דריסת הרגל מצוי' שם למרפסת שדריסת הרגל מצוי' שם. ועיין ספרי (דברים כב:ח) כי תבנה, יכול אף הבונה שער אכסדרא ומרפסת יהא חייב במעקה ת"ל ביתך, מה בית מיוחד לדירה וכו'. ולפ"ז יש לחלק דהפוסקים כולהו שהביאו הספרי דמרפסת פטורה ממעקה היינו מרפסת שאין דרכו לדור שם ואין דריסת הרגל מצוי', ומרפסת דידן חייב במעקה לכו"ע ע"ש. ולענין מדרגות לכאורה נראה דכ"ש דלא בעי מעקה כיון דאינו מיוחד לדירה.

אלא שכרגע שטו עיני בספר היראה לרבינו יונה (אות רע"ו) וז"ל, אל תשכן באהלך ספר חומש נביאים וכתובים שאינו מוגה אם ידעת להגיהו, ואל תניח ביתך בלא מעקה למדרגות, ואל תגדל כלב רע או שום מזיק בתוך ביתך. כללו של דבר הסר מביתך כל היזק וכל מכשול.

והנה כתב ואל תניח ביתך בלא מעקה למדרגות משמע דלמדרגות נמי בעי מעקה, ומשמע לכאורה דכל דין מעקה קאמר. ובמקור היראה שם הרגיש שהוא דבר חדש וכתב מידי דהוה אבור בחצרו דמרבינן בספרי ובר"מ ובשו"ע סי' תכ"ז דחייב במעקה. ולפענ"ד הגם שיש לכאורה לפלפל בה שהרי סיים כללו של דבר הסר מביתך כל היזק וכל מכשול, ולכאורה משמע דמעקה לדרגות נמי נכלל בדין זה והוא בכלל אל תשכן באהליך עולה ככלב רע וכחומש שאינו מוגה וככל מזיק, והלשון מעקה הוא לשון מושאל מעשיית מעקה לגג, מ"מ כיון שהוא ענין של מצוה דאורייתא לא אסמוך עלי כלל עד שלא אמצא ראי' ברורה לדברינו, ופלא שלא ראינו לפוסקים אחרים שהביאו זה, ועיין פאת השלחן (הל' אר"י סי' ב' סע' כ') באריכות גדול תוכחת מגולה על שהקילו בענין עשיית מעקה. ע"ש דברים נפלאים, ובחי' הארכתי קצת בס"ד.

וכרגע מלאתי בספרי פ' תלא ועשית מעקה לגגך פרט לכבש המזבח ע"כ. והנה הכבש במזרח לכאורה הו"ל בכלל מדרגות ומבואר דוקא משום דהוי כבש המזבח פטור אבל במדרגות סתם חייב ועיין בית הלל שפי' ג"כ שכבש המזבח דוקא הוא דממעט. והטעם דכבש המזבח פטור אולי הוא כמ"ש בגמ' חולין (קל"ו ע"א) לגגך למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות שפטורין ממעקה ע"ש. והכ"נ כבש המזבח דלא גרע כבש המזבח מביהכ"נ ובהימ"ד. עכ"פ נראה דמדרגות חייבות במצות מעקה ואולי חייב גם לברך עליהם בשעת עשייתן ודו"ק.

אלו דברי ידידך מנועד דושה"ט ושכ"ת וכאש"ל לטובה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן תסז

בענין אל תטוש תורת אמך לענין תפלה בזמנה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בענין אל תטוש תורת אמך שנהוג מר אביו שליט"א מתפלל מנחה לפי שיטת ר"ת בערב שבת אי יש בזה משום ואל תטוש אם כבודו רוצה להתפלל לפי שיטת הגאונים.

לפענ"ד כך שאם מתפלל במקום שאביו מתפלל ודאי אין לשנות מקבלת אבות בזה נמי ואדרבה מחזי כאפקירותא ולזול ח"ו וכענין זה כתבו בש"ע בתלמיד שנהג ליטול ידיו למים אחרונים כשיטות ליטול כל ידיו ובמקום רבו הו"ל כאפקירותא אבל אם הוא במקום אחר אין בזה משום אפקירותא אבל מ"מ יש משום אל תטוש תורת אמך. ובכלל אני תמה מאד בשינויי מנהגים שבעוה"ר הנהיגו בדורינו או שכל אחד עושה במה לעצמו כרצונו או כרצון חבירו ואחרים ומקבלים מנהגים שלא שערום אבותינו ועוזבים את מנהגי אבותיהם ונשארים קרח מכאן ומכאן וכבר צווחו ע"ז קמאי וקמאי דקמאי וע"ז חבר מורינו מרן הרמ"א ז"ל את חיבורו ופרס מפה על הב"י שלא נעזוב את מנהגינו עיין בהקדמה על הד"מ א"ח ויו"ד בד"ה והשלישית והוא עיקר ע"ש ואבותינו אמרו עליו מקודש ושלא לזוז אפילו זיז כל שהוא ונראה לרמז בזה ואל ישנה אדם מפני המחלוקות שעל ידי שמשנה ממנהג אבותיו הוא יחלק ונפלג מהם וד"ל.

ידי"נ דושה"ט ובברכת כוח"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסח

הבורח ממקום סכנה למקום שאינו בטוח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו במי שבורח מסכנה ומכניס עצמו בסכנה אחרת מ"ש להכניס עצמו בסכנה זו יותר מזו ובכל מקום אמרו שב ואל תעשה עדיף וכ"ש בספק סכנה ופק"נ למה יכניס עצמו ויברח.

והנלפענ"ד דהנה בשעה שרצתה איזבל להרוג את אליהו (מלכים י"ט) וביקש על עצמו למות באמרו לא טוב אנכי מאבותי השיב לו הקב"ה שיברח וימלט גם בזה לא טוב אתה מאבותיך עשו ביקש להרוג יעקב ברח ונמלט פרעה ביקש להרוג את משה בכה ונמלט שאול ביקש להרוג את דוד ודוד בורח וימלט ללמדך כל מי שבורח נמלט, עמד אליהו וברח עד הר ה' חורב עיין ס' האשכול סוף הל' מילה.

ומבואר דיש לברוח ממקום סכנה הגם שאינו בטוח שינצל ואולי שהבריחה בעצמה מועלת ודו"ק. ואפילו על ספק פרנסה מותר ליכנס בספק סכנה כמ"ש בגמ' (ב"ק ס' ע"ב)

ת"ר רעב בעיר פזר רגלך שנאמר ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה וכ"ת היכא דאיכא ספק פק"נ לא ת"ש לכו ונפלה על מחנה ארם אם יחיונו נחי' וכו' ע"ש עוד דבר בעיר וכו'.

וכעין זה בישעי' הנביא (יבמות מ"ט ע"ב) שאמר ה' אבלע בארזא ורצה למלט עצמו ע"י שם באילן הגם שסוף סוף נהרג ע"ש מ"מ למדין שצריך איניש להציל עצמו וה' ישמרנו מכל רע. וביעקב אבינו הצילנו נא והתקין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה. ועיין מג"א א"ח סי' קנ"ו דמותר לברוח ממקום סכנה אף שיגרום לער לאחרים, וכבר ראינו במלחמת העולם דאותם שברחו רובם ניצולו ואותם שנשארו על מקומם נהרגו בעוה"ר מה נאמר הי"ד ודם זרע ישראל השפוך וישלח לנו משיח צדק אמן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תסט

בכמה מקרי רוב עם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

על דבר שאלתו בכמה מקרי רוב עם הדרת מלך אם בשנים או שלשה או עשרה.

הנה בגמ' מנחות ס"ב ע"א והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך משמע לכאורה דבשלשה הוא וכן נראה מברכת המזון שתקנו זימון בשלשה משום ברוב עם ושנים מצוה לחלק א"כ מבואר לכאורה דשלשה מקרי רוב עם וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תע

קציצת שערות הראש לקטן בן שלשה

ב' וירא תשמ"א

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו אי יש איזה מקור להנוהגים לעשות סעודה לקטן שהגיע לשלש שנים ומותכין שערו ומניחים לו פאות ולומדים אותו א-ב ושמע ישראל ופסוקי תורה.

הנה עיין אוה"ח הק' עה"פ שלש שנים יהי' לכם ערלים ובמחזור ויטרי כתב דצריך לעשות לו סעודה ביום שמלאו ג' שנים והנהנה מסעודתו חייב לברכו ולומר המקום יאיר עיניך בתורתו ועיין רוקח סי' רל"ו, ועיין משנה הלכות ח"ז סי' ב'.

וידוע דהאר"י ז"ל גילח את בנו במירון על קברו של התנא רשב"י ומלפנים היה מנהג לגלח הקטנים על קברו של שמואל הנביא ואולי זה שמתחלין כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים שלבריח נושאים אותו ולחופה מוליכין אותו ולתורה בשנת ג' מוליכין אותו או נושאין אותו מעוטף בטלית.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעא

בדבר מה שאומרים שאפשר למכור חלומו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

שאלה אי יש בדבר מה שאומרים העולם שאפשר למכור חלומו או מחלתו לעכו"ם. או שהוא בכלל לא תנחשו, או מעשה טפשות בעלמא.

דע לך ידידי כי דבר זה לא דבר רק הוא והוא מבואר בס"ח סי' תמ"ה מעשה בנכרי אחד שהי' חלם שהי' רוכב על סוס אדום וכו' א"ל חבירו שימות מהרה וירכיבהו במטה וקנה הפותר חלום את חלומו במשקה וביום השני מת הפותר חלום עוד הי' אחד חולה עד מות והי' אחד מתלוצץ א"ל תקנה לי החולי שלך תן לי כך וכך א"ל אתן לך מיד עמד החולה וזה חלה ומת ע"ש.

ומיהו לפענ"ד דלישראל אסור למכור לו חולי דעבר אלפנ"ע אם ענוש יענש ואדם אסור לחבול בעצמו ולעכו"ם שרי ומצוה איכא.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעב

אי יש איסור לשחוק כדור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

ובדבר שאלתו מה איסור יש בבחורים ההולכים לשחוק כדור או כיו"ב רק לשם משחקים.

אהובי ידידי, הנה בעלם ההלכה לשחוק בכדור לכאורה ליכא בזה איסור ואדרבה הרי נחלקו לענין לשחוק בכדור בשבת ויו"ט, עיין תוס' פ"ק דבילה ובטוש"ע או"ח סי' ש"ח סמ"ה אסור לשחוק בשבת ויו"ט בכדור הג"ה ויש מתירין ועיין אחרונים וממילא דבחול מותר ומיהו כבר הארכתי בזה מש"כ מהר"ם כפתי הובא בתשו' הרדב"ז וכל זה להמון עם. אבל לבני תורה מלבד שיש בזה משום ביטול תורה יש עוד בזה מש"כ החינוך ז"ל כי האדם נפעל לפי פעולותיו, והקב"ה צוה לנו שנפנה לו כל מחשבותינו וכל מעשינו הכל יהיו משועבדים לעבודתו ית"ש, וזולת זה הכל הוא פסול. וכבר כתב הראב"ד בעל הקבלה ז"ל כי בעוה"ז ליכא רשות, אלא או שהוא מצוה לעשותה ואז בעשותה מקיים מצוה, ואם לאו הוא עבירה. וז"ל הרמב"ם (שו"ת מקיצי נרדמים ח"ב סי' רכ"ד) מה שאמרה תורה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שהכוונה בזה שנהי' גוי קדוש ולא יהיו בנו מעשה ולא דיבור אלא בשלימות או במה שמביא אל השלימות ולא שנעורר הכחות המונעים מכל טוב ולא שנפקיר עצמנו בהוללות ושחוק, וכבר בארנו זה במורה נבוכים (פ"ח) מה שיש בו מספיק, וכו' ע"ש.

הנה מבואר דבכלל גוי קדוש היא שלא תהי' בנו מעשה או דיבור אלא בשלימות או מה שמביא לשלימות האדם לעבודת הבורא. ואסור לעורר כחות האדם לדברים אחרים המונעים מכל טוב וכ"ש שלא נפקיר עצמנו להוללות. ולכן אם השחוק שבחורים הולכים לשחוק מביא לידי שלימות האדם, הרי הוא מצוה ומותר לשחוק כדור, ואם לאו הרי זה אסור והוא בכלל מש"כ התורה ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכן כל כיו"ב. ונראה דזה נמי הוא בכלל מש"כ הרמב"ן ז"ל עה"ת בפ' קדושים שקדושים תהיו היא מ"ע, והיא ע"ד כוונת הרמב"ם שכ' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלא שנראה שהרמב"ן ז"ל הוציא כן מקרא דקדושים תהיו והרמב"ם ז"ל סמכה על ואתם תהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש . וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעג

מצוה לספר בספר תולדות אדם השלם

ג' מרחשון התשמ"ז בנ"י יצ"א

מע"כ חתני כבני הרהג"צ הר"פ המפ' מזה בן מזה מרביץ תורה ברבים כש"ת מוה"ר יודא ארי' אלטר (שליט"א) זצ"ל ראש הכולל החסידי גור ורב דשכונת רוממה ומו"צ החסידי גור ירושלים עיה"ק ת"ו, עם צפירת בתי היקרה צדקנית מרת מרים מלכה תחי' ונכדי אברהם מרדכי שי'.

אחדשה"ט כולכם לטובה ולברכה.

אתמול בלילה קבלתי משלחתך את ספר היקר אוצר מכתבים ומאמרים מאת כ"ק זקנך רבש"י מרן בעל שפ"א עם ההוספות מעשה ידך להתפאר הגהות תשובות ומ"מ ובעודו בידי עברתי עליו רובו ככולו והנני בתודה לך על הספר החשוב כולו נאה מלא תורה ויר"ש בקדושה ובטהרה שפת אמת תכון לעד, הגם כי אין צריך להסכמתי מ"מ הרי למדנו מדרכי ה' שראוי ונכון לספר בגדלות הבורא ובנפלאותיו (עיין זוהר מובא באגדה קודם הא לחמא עניא) וגם מנפלאות הצדיקים שמביא לידי יר"ש, וכל המרבה לספר בספר תולדות אדם השלם הרי זה משבח בשבח בורא עולם שברא בעולמו צדיקים אשר בצלם אנו חיים שבח יקר וגדולה יתנו לאל מלך יוצר כל כי בלי צדיק לכל העולם כלו אין מברכין שעשו אלא שלא עשו בשלילות דנח לו שלא נברא אבל בצדיק אשריו ואשרי דורו משבחין למלך יוצר כל כאשר מברכין יוצר האדם בחיוב. וקצת ראיה עוד ממה שאמרו ז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים (סנהדרין צ"ה ע"א) ומה היה שיחתו של אליעזר סיפר גדלות אדונו אברהם וצדקתו וה' ברכו והארכתי בזה במקום אחר. ויה"ר שזכותו יעמוד לך ולצ"ב היקרים ותזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות בבריות גופא ונהורא מעליא, וגם זכותו יעמוד על כל ישראל ונזכה לגאולה בקרוב בב"א.

כעתירת וכברכת אביכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ורוצה ומזכה לראותכם ברום המעלות בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תער

פסח שני אי נאכל עם חמץ

ט"ז סיון התשל"ב בנ"י יצ"א

אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא ואמר רב יוסף לא תתנו ענוה דאיכא אנא ה"ה מע"כ ידיד עליון וידי"נ הרהג"צ זקן שבסנהדרין וכו' כקש"ת מוה"ר יוסף אדלר (שליט"א) זצ"ל אבדק"ק טורדא ירושלים תו"א.

אחדשכק"ג בידידות נאמנה.

בד"ת אשר העיר במ"ש המנ"ח מצוה שפ"א דפסח שני חמץ ומצה עמו בבית כלומר שמותר לאכול חמץ ומצה יחדיו ומזה תמה ארש"י חומש בהעלותך פ"ט פסוק י' דאין איסור חמץ אלא עמו באכילה ובספרי משנה הלכות דקדקתי עליו וכ"ג העיר מדברי הרמב"ן עה"ת בהעלותך פ"ט פסוק ג' שכתב וקצר הכתוב לאמור בין הערבים תעשו אותו ככל חקותיו וככל משפטיו תעשו אותו לרבות דיני האכילה וכו' וכן בחודש השני בי"ד בין הערבים יעשו אותו על מצות ומרורים יאכלוהו טעמו יאכליהו בעת האכילה הנזכרת שם בצוואה של פסח ראשון ע"כ, הנה מבואר דהאכילה היתה על מצות ומרורים כצוואה הנזכרת בפסח ראשון וש"י.

ובעניותי מצאתי כעת ברבינו בחיי שכתב וז"ל או בדרך רחוקה נקוד על רחוקה וכו' פ"ש מצה וחמץ עמו בבית ואין שם י"ט ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו כן פרש"י עכ"ל. הנה מפורש כתב שכן פירש"י ז"ל, איברא דלכאורה גמ' מפורשת הוא פסחים קט"ו אמרו עליו על הלל שהי' כורכן בב"א ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו (כלומר בפסח ראשון) וראיתי ברש"ש שכתב והא דלא מייתי קרא דפ' בא ואכלו את הבשר וגו' ומצות על מרורים יאכלוהו דמשם לא מוכח אלא פסח ומרור ביחד אבל מצה לא שמעינן מינה ומקרא זה משמע שפיר על שלשתן וגלי לן בפ"ש וה"ה לראשון ע"כ.

והמבואר באמת דאכילת פסח מצה ומרור ביחד בראשון ילפינן לה להלל מפסח שני מדגלי לן קרא ואי נימא דפ"ש אכילתו חמץ ומצה יחד מאי קמייתי מאכילת פסח שני לראשון דזה פ"ש אכילתו עם חמץ וזה פסח ראשון חייב כרת אם אכל חמץ עמו אע"כ דכהדדי נינהו לענין אכילה. ומכאן יש נמי לכאורה לפשוט ספיקת הנב"י בצל"ח ברכות ל"ז אי מצת פ"ש צריך להיות כמצת פ"ר ע"ש ולהנ"ל ע"כ כהדדי נינהו ודו"ק כי זה לפענ"ד נכון.

וקצת הי' נראה עוד להכריח שיטת רש"י לדעת הלל דצריך לאכלן יחד וקיי"ל אין בית הבליעה מחזקת יותר מב' זיתים מיהו כתב המרדכי דרק כשאוכל שלם אבל במרוסק מחזיק יותר מב' זיתים ועיין בגדי ישע. ומי שחייב לאכול ג' זיתים יחד היינו פסח מצה ומרור ואי יאכל חמץ עמו א"כ אין כאן ג' זיתים ולא יאכל פסח מצה ומרור יחדיו ואפילו נימא דרק מצוה מן המובחר הוא לבלוע יחד כמ"ש הט"ז סי' תע"ה סקי"א ומן הדין א"ל מיהו בזה אחר זה בעי לכאורה וא"כ אם יאכל חמץ בנתים ימשוך אכילת ג' זיתים יותר מכדי אכילת פרס עכ"פ נלפענ"ד פשוט דאסור לאכול חמץ עם הפסח שני וכדעת רש"י.

המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעה

יקל בעיניך הוצאת ממוניך מהוצאת דבריך

עש"ק לסדר ראשי בני ישראל התשל"ה בנ"י

מע"כ ידיד"נ הרב הגאון המפורסם צ"ת ראש בשמים שמו מפארים ומשבחים פ"ה וו"ח כג"ת מוה"ר בנימין יהושע זילבער שליט"א בעמח"ס הרבה ב"ב תו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה.

את נדרי אשלם וכו' אמ"ש הערה כל שהוא לכבוד מר כ"ג הגם כי אין הז"ג כעת. בס' אורחות חיים אות י"ח וז"ל ויקל בעיניך הוצאת ממוניך מהוצאת דבריך ובמקור החיים נתקשה כ"ג בכוונתו. ולפענ"ד לפ"מ שאמרו ז"ל מגילה י"ח ע"א מלה בסלע משתוקא בתרין ופרש"י אם תרצה לקנות הדבור בסלע תקנה השתיקה בשתים ע"כ הנה מבואר שיקל בעינך הוצאת ממון מהוצאות דבור שעל הדבור לא יוציא אלא סלע ועל השתיקה יוציא שתי סלעים וזה לפענ"ד פשוט.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעו

להתוודות על עונותיו ערב ובקר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט וכו'.

באות ל"א, וז"ל וידוי על עוונותיו ערב ובקר אל יחסר וזכרון ציון וירושלים בשברון לב ודאגה ובאנחה ובדמעה ובמקה"א ציין על הסמיכות הני דברים ואי' ע"פ כל דור ודור, ולפענ"ד י"ל עוד לפ"מ שאמרו יומא פ"ו ע"ב תניא הי' ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו ועיין גליון הש"ס בשם רמ"ע מפאנו מאמר חיקור דין ח"א פ"ד והנה אמרו ז"ל כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה אם עושין תשובה נגאלין (סנהדרין צ"ז) ולכן הזכיר וידוי על כל עוונותיו ערב ובקר אל יחסר וכיון שיתודה ויעשה תשובה הרי מוחלין לו על כל עוונותיו ולכל העולם כולו וכיון דביאת המשיח תלוי בתשובה דכבר כלו כל הקיצין ולכן שפיר יזכור ציון וירושלים בשברון לב ודאגה וכו' דבהא תליא.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעז

למה מנה הבה"ג מגילה ונר חנוכה ולא מנה נט"י

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בתמיהת הרמב"ם למה מנה הבה"ג מגילה ונר חנוכה בין המצות ולמה לא מנה גם נטילת ידים ומצות ערוב כי אנחנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו כמו שמברכין על מקרא מגילה ונר חנוכה, כתב עליו הרמב"ן ז"ל בהשגות דאין עניני העירוב מצוה חדשה וכן נט"י לחולין אינו משום מצוה אלא גזירה שגזרו חכמים משום סרך תרומה ואין אדם מצווה לעשות עירוב או שלא לעשותו ואינו נכלל בקום ועשה וכן נט"י אין מצותה בחיוב כלל ולא חייבו חכמים את האדם שיטול ידיו כלל ולאכול והנוטל עשרה פעמים ביום ואוכל אין לזה מצוה יותר מזה אבל על היתר האיסור הן ולא מנה במנין המצות בעל ההלכות אלא מצות עשה שהן קום ועשה שעשייתן מצוה עלינו ולכן כל גזירה שגזרו חכמים לעשות סיג לתורה דלא ליגע באיסור דאורייתא אינה באה בחשבון הזה כענין שעה שנית בחמץ או לאו דשניות לעריות (ביבמות כ"א) שאמר רבא שם אטו כולהו לאו גזירה לגזירה ניהו הרי שכולן גזירות הן אבל מקרא מגילה ונר חנוכה והלל ומאה ברכות וכל שמנאן בעל ההלכות מצוה בפני עצמן הן שנצטוינו בהן מב"ד הגדול ואין בהן משום גזירה והרחקה מאיסור תורה ע"ש באריכות.

הנה ביאר לן הרמב"ן ז"ל החילוק בין מגילה ונר חנוכה ובין נט"י ועיין רמב"ן פ' בהעלותך שרמז לנר חנוכה ועכ"פ מבואר דהרמב"ן ז"ל השוה מגלה ונר חנוכה וכמו שהשוה אותן רבינו הגדול הבה"ג ז"ל וס"ל דלתרווייהו מצאו רמז ורמיזה בתורה ולכן לא הוי בכלל בל תוסיף ועיין עוד פסיקתא זוטרתא פ' ואתחנן וממילא אילתמיד סברתן וקושיתן להמנ"ח ז"ל שכתב דבנ"ח ונט"י לא שייך ב"ת כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה והן בשוא"ת לפי הזמנים ולא ראיתי בדברי הראשונים שיהיה זה בכלל זה כי הלאו הזה אינו אלא שלא נוסף במצוה של תורה איזה הוספה וכו' אבל מה שנתחדש אח"כ לא שייך ב"ת והוא פלא הן בהחידוש והן בהראיה שכתב דלא ראה בדברי הראשונים שיהא זה בכלל זה והרי מבואר בדברי הרמב"ן ז"ל דגם בתקון חז"ל שייך בל תוסיף וגם במהרש"א שהבאתי דהא בהא תליא וגם ההשואה שהשוה מגלה עם נר חנוכה ולא נר חנוכה עם נט"י וכהב"ג ול"ע.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעח

בתקנת חכמים לא שייך בל תוסיף

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

מ"ש דהמנ"ח כתב דבריו אליבא דהרשב"א ר"ה ע"ז דבתקנות חכמים לא שייך ב"ת הנה המנ"ח הביא בסמוך דברי הרשב"א שם אמנם כנראה דלאו דוקא עליו בנה דבריו שהרי כתב דלא מצא בהראשונים ואם כדבריך היל"ל ומבואר ברשב"א וכו' ועיין ט"א ר"ה הנ"ל שחלק על הרשב"א והמנ"ח פלפל בדבריו ובדברי הרשב"א והתוס' ר"ה שם אי דבריהם עולים בקנה אחד ועיין ב"ס סי' ק"כ ובס' המקנה (סופר) כלל נ"א האריך הרבה מאד וכמעט לא הניח מהפוסקים שלא הביא בכלל הנ"ל בענין ב"ת תקחנו משם.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעט

מה שנוהגין בקידוש לבנה לתת שלום

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר מה שנוהגין לתת שלום בשעת קידוש לבנה וצריך טעם לזה כי שלום שמו של הקב"ה ואין לומר בלי טעם וכוונה.

לפענ"ד כבר אמרתי דאין נותנין שלום בלילה דילמא שד הוא ומיהו בגמ' אמרו שאם מוליא ש"ש לאו שד הוא ולכן בלילה סתם חיישינן שמא שד הוא ועיין עוד עירובין ס"ג ביהושע שבא אליו המלאך אתה באתי אבל במקדש הלבנה והוא כמקבל פני השכינה ליכא שדים הכא ושפיר אומרים שלום עליכם להראות קבלת פני השכינה וגם המשיב משיב עליכם שלום לדעת שכלם זכו לקבל פני השכינה.

האמנם ראיתי קדוש אחד מדבר מהר"ז בינגא ז"ל מה שנותנין שלום לחבירו בשעת קידוש לבנה דהו"ל כאילו מקבל פני שכינה ומאחר שקבל פני שכינה הו"ל פנים מאירות (כמו שמלינו במשה כי קרן אור פניו) ואיכא פנים חדשות ולפנים חדשות נותנים שלום ע"ש. ואולי מה"ט בש"ק שיש נשמה יתירה והו"ל פנים חדשות ומברכים ברכת חתנים אפילו בלי פנים חדשות של אדם כיון שיש כאן פנ"ח מדין נשמה יתירה. ובמקום אחר חקרתי כה"ג בעולה לא"י כיון דחד מינן כי סליק להתם כתרי מינהו יהא בגדר פנים חדשות, וכן במקדש הלבנה דהוה כמקבל פני השכינה וכתבתי לאחד התלמידים.

בברכה וכט"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תפ

למה לא תקנו סמיכה על העוף בשעת כפרות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר שאלתו עוד למה לא תקנו סמיכה על התרנגול בשעת כפרות כפי שמובא בשו"ע הרב סוס"י תר"ה.

ולפענ"ד לא ידעתי כוונתו ואדרבה על הראשונים אנו מלטערים שלא רצו לתקן דבר שיהא נראה כמקדיש קדשים ולכן אפילו אותם שעושין עושין בצינעא שלא יראה כמקדיש קדשים בחוץ ח"ו והרי על עיקר הכפרות צווחו קמאי הגאונים הראשונים ז"ל וכמ"ש הב"י בטור ש"ע א"ח סי' תר"ה שאין בהם משום דרכי האמורי, ולולי דמסתפינא הי' נראה ליתן קלת טעם דהו"ל דוגמא דשעיר המשתלח ולכן לא חששו ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

דושה"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תפא

בענין תוארים לבני אדם

חודש אייר השת"א

מע"כ ידידי הרב הגאון כו' כש"ת שליט"א

אחדשכ"ג בידידות.

בדבר שאלתו על אשר בזמנינו הפריזו על המדה בתוארים לאדמו"רים או לראשי ישיבות או אפילו לסתם בני אדם שמאדרים אותם בתוארים כמלאכים ועוד יותר כגון משיח ה' וכיוצא בו מה

שאין ראוי ליליד אשה לאחר בשמות הללו ועושים קודש חול.

ולפענ"ד הנה כבר כתבתי קצת מזה בספרי משנה הלכות ח"ח סי' רכ"ה (להגה"ק מהרי"י קיינסקי מאוסטריפאלע). מהא שאמרו אם הרב דומה למלאך ה' צבא' יבקשו תורה מפיהו ומשמע דהתלמיד יכול לאחר את רבו כמלאך ובמקום אחר כתבתי דלא זאת כמלאך סתם אלא מלאך ה' צבא' שהוא בבחינת מעלה מן המלאכים וידוע שפעם אמר אחד מהתלמידים לפני מרן החת"ם שרבו הגאון ר' נתן אדלר זלה"ה הי' דומה למלאך ומרן החת"ם ז"ל העמידו (וואס רעדם דוא) מה אתה אומר ותחסרהו מעט מאלקים, וכבר ראיתי גם באחד מרבותינו האחרונים שנשאל בזה וכתב דמלינו שכתבו תוארים גדולים שנתנו למלאכי מעלה על אנשים והשיב שמצינו כזה בראשונים.

ואשר נראה עוד דהנה בתורה כתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום ויש לדייק כיון דכתיב כי לא יראני אדם וחי היאך אמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום האמנם נראה דמבואר בזוה"ק קב"ה ואורייתא חד הוא או בלשון אחר קשורים זה בזה ולדיקים העוסקים בתורה ודבקים בתורה נעשים עצמיות של תורה ועל ידי זה הם דבקים בה' ע"י תורתו הקדושה וכבר כתב כן רבינו הגדול רש"י (קידושין ל"ג ע"ב) אמה שאמר ר' שמעון בר אבא לר' אלעי ור' יעקב בר זבדא כלום תורה עומדת מפני לומדיה ופרש"י לפי שעסוקים בדבר הלכה היו, קרי להו לדידהו תורה עצמה, מבואר דהלומד ועוסק בדבר הלכה נקרא תורה עצמה שהוא עצמיות התורה ונעשה מרכבה להקב"ה ועיין מהר"ל מפראג בגבורת ה' מה שהאריך בזה.

ולהסביר הדבר ולקרבו אל השכל יותר היאך אפשר שיליד אשה קרוץ מחומר להיות תורה עצמה נראה כיון שאמר הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שהמקדש נעשה מרכבה להקב"ה ששוכן בתוכם וידוע המשל שהביא במדרש למלך שהשיא את בת יחידה לבן מלך ובא ליקח את בתו היחידה אמר לו לא ליתן לך את בתי א"א שהרי אשתך היא לחיות זולתה איני יכול אלא בנה לי קיטון אחד אצלכם ואדור שמה והנה אמרו משחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה וכל העוסק בתורה בהלכה הרי הוא נעשה מרכבה לשכינה שמדברת מתוך גרונו ונעשה תורה עצמה "א' שעיק תורה" והתורה קשורה ודבוקה בהקב"ה כמבואר בזוה"ק וזה קב"ה ואורייתא וישראל קשורים זה בזה דע"י התורה שקשורים בה הם נקשרין כביכול בו ית'.

ובהיותי בארלינו הקדושה הראה לי מח' הרב הגאון כו' מוה"ר יעקב סופר שליט"א גאב"ד דקהל כתב סופר מש"כ מרן החת"ם עה"ת (ירושלים) פ' תרומה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ודייק לשון בתוכם דידוע אם אדם מקדש עצמו למטה ועושה עצמו מרכבה להקב"ה ושכינתיה אזי הקב"ה שורה בקרבו ונעשה שותף עמו בכל מעשיו באופן שכל מעשיו פועל ה' המה וע"כ אמר הקב"ה ועשו לי מקדש שיעשו את עצמם למקדש ולמרכבה לי באופן שאשכון בתוכם בתוך עצמם וגופם. ואז עי"ז ככל אשר הראיתיך בהר תבנית המשכן וכליו כן תעשו אותו למטה כי אני אהיה המסייע בבניינו והרי הוא כאותו אשר הראת בהר שעשיתי בפועל ידי כביכול ע"ש. הנה מבואר דהאדם ע"י שעושה עצמו מרכבה להקב"ה ולתורתו הרי השכינה שרוי' בתוכו כביכול וזה הוא הביאור י"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ודו"ק.

וכבר ראיתי לפרש כעין זה לבעל הפלאה ז"ל ענין שאמרו (כתובות קי"א ע"ב) אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינם חיים א"ל ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי כיון דחזייה דקמלטער א"ל רבי מלאתי להן תקנה מן התורה ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום וכי אפשר לדבוק בשכינה והכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד') אלא כל המהנה לת"ח ומדבק לת"ח כאלו מדבק בשכינה ולכאורה קושיא זו גופה תקשה כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא

א"כ היאך אמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום ואת"ח גופיה קשה קושית הגמ' וכי אפשר לאדם לדבוק בשכינה ומה מועיל דביקת הע"ה לת"ח ותי' ז"ל כי הת"ח העוסק בתורה שדומה כאש שנאמר כה דברי כאש נאם ה' הרי הוא נעשה מקושר לשכינה כביכול ונעשה מרכבה לו והע"ה מקושר לת"ח ונעשה מקושר כשלשלת הזו שדבוק בקשר זה אל זה.

ומה מובן בזה מחלוקת קמאי דקמאי אי מלאך גדול מצדיק או צדיק גדול ממלאך והרי ראינו שהמלאכים באים לבשר שרה והגר ולשמש הצדיקים ואליהו לבשר בשורות לישראל אמנם מצינו נמי ויותר יעקב לבדו שהמלאכים הזניחו אותו ובתורה כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל ועוד שמצינו גם הבורא יתברך שמו הכתיב על כבוד שהוא משתדל ומתעסק בצרכי הצדיקים כאשר כתב ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד וכתיב אני ה' נוצרה לרגעים אשקנה וכבר כתב הראב"ד בהקדמה על דאין צריך להאריך כי רבו מקומותם וידועים לכל אדם ובחז"ל הקב"ה גוזר וצדיק מבטל צדיק גוזר והקב"ה מקיים ובמלאכים לא מצינו כזה וגבריאל נענש על שלקח הגחלים והעבירם מיד ליד ונכנס כי אין בכחם לבטל הגזירה כי אם הצדיק א"כ הצדיק גדול ממלאך כיון שהוא נעשה מרכבה ע"י לימוד התורה ונעשה תורה עצמה וזה ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום.ובזה מובן נמי מה שאמר התנא והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שכל דבריהם כגחלי אש כיון שכחם הוא כח התורה שנמשלה לאש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' ואם לא יזהר יכוה מן האש שהוא בכלל אש אוכלה אש.

ומעתה מאד מובן מה שאמרו אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ולא תקשה מה שאמר הנביא מלאך ה' צבא' כביכול שהוא אחד משבע שמות שאינם נמחקים ועוד דאטו מלאך ראינו, ועוד דאדם גדול הוא ממלאך, אמנם מאחר שביארנו שהאדם הלומד תורה לשמה ועוסק בהלכה נעשה מרכבה להקב"ה כביכול א"כ נעשה בבחינת מלאך ה' צבא' כיון שהוא תורה עצמה ושכינה מדברת הרי הוא נעשה מרכבה כביכול להקב"ה וכמלאך ה' צבאו' הוא ולא כסתם מלאך אלא גדול ממלאכי מעלה ולכן יבקשו תורה מפיהו שהוא תורת ה' תמימה משיבת נפש. ומובן נמי דאמר מלאך' ה' צבאו' ולא סתם מלאך גם מה שהקשו וכי מלאך ראינו אבל באמת אין צריך לראית מלאך אלא לראות את הרב עוסק בתורה לשמה ועוסק לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שעי"ז נעשה עצם התורה שנעשה מרכבה להקב"ה כביכול ששכינה מדברת מתוך גרונו והרי הוא דומה למלא' ה' צבאו' והבן כי הוא דבר נפלא בס"ד.(ועיין הקדמה על ספרינו משנ"ה ח"א מהד"ת שהארכתי שם בזה קצת).

האמנם לעצם השאלה הדבר מבואר בתנחומא פ' קדשים (ה) קדשים תהיו למה לפי שהדבקתי אתכם למתני שנאמר כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש וגו' (ירמיה יג יא) לפיכך קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אמר להם הקב"ה לישראל אני אינני כבשר ודם מלך בשר ודם אין רשות להדיוט להקרות בשמו תדע לך בשעה שאדם מבקש לקטרג את חבירו קורא לו אגוסטא פלוני ואין לו חיים אבל ישראל נקראו בשמו של הקב"ה כל שם חביב שהיה להקב"ה בהם קרא את ישראל קרא שמו אלקים וקרא לישראל אלקים שנאמר אני אמרתי אלקים אתם (תהלים פב ו) נקרא חכם שנאמר חכם לב ואמיץ כח (איוב ט ד) קרא לישראל חכם שנאמר רק עם חכם ונבון (דברים ד ו) נקרא דוד שנאמר (שה"ש ה י) דודי צח ואדום וקרא לישראל דודים שנאמר אכלו רעים וגו' נקרא בחור שנאמר בחור כארזים (שם טו) וקרא לישראל בחורים שנאמר בך בחר ה' אלקיך (דברים ז ו) נקרא חסיד שנאמר כי חסיד אני נאם ה' (ירמיה ג יב) וקרא לישראל חסידים שנאמר אספו לי חסידי (תהלים נ ה) נקרא קדוש שנאמר קדוש קדוש קדוש ה' צבא' (ישעי' ו ג) וכן כי קדוש ה' צבאו' (תהלים צט ט) וקרא לישראל קדושים שנאמר קדשים תהיו אמר הקב"ה בעה"ז קדשים נקראתם ולעתיד והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (ישעיה ד ג) ע"כ.

הנה ביאר לן התנא שהקב"ה קרא לישראל בכל התוארים ובכל השמות השייכים להקב"ה והשי"ת קרא להם בשמותם ואין זה ח"ו פחיתת הכבוד וזלזול כביכול אלא אדרבה הקב"ה משתעשע בהם בישראל והנא להם לישראל אם הם מכבדים את גדוליהם ורבותיהם ואולי הוא בגדר ואתם הדבקים בה' אלקיכם ומוטב שיכבדו את גדוליהם ולא שח"ו לבזות נפש מישראל, ובאמת בשעה שכבוד מוכיח את הכותב התואר הגדול על רבו יוכיח עצמו על שמבזה את הכותב הזה ולפעמים לא רק הכותב אלא כל הגלוים אתו ועדה קדושה מבני ישראל ואסור לבזות אדם מישראל כי נשמת אלקים באפו ובצלם אלקים עשה את האדם.

ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תפב

אי יש מצוה לעלות לרגל לירושלים בזמן הזה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו

אחדשה"ט.

בדבר מה שמספקא ליה אי יש בזה"ז מצוה לעלות לרגל לירושלים עיה"ק שכתב בשו"ת אגרות משה דפשוט וברור שהוא דוקא כשבית הבחירה בנוי אף אם נימא שראיית פנים הוא מצוה מיוחדת שלא תלוי בקרבן ראי' ומה שנהגו הקרובים לא"י לבא לירושלים הי' זה בזמן הגאונים לזכר בעלמא ולהתעגועים לבנין ציון וירושלים ע"י משיח צדקינו.

הנה באמת שבתי עיינתי למ"ש מרן החת"ס עה"ת פ' אמור בהספד שם דף נ"ט ד"ה אך, שהתרעם על שעזבו ירושלים והלכו להתישב בצפת וז"ל וכל העולים לא"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטברי' וירושלים נדחה לגמרי יהוא עיר שם ה' שמה שגם בזמן הזה מצוה לעלות לרגל לירושלים והוכיח בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קכ"ז וכו' ע"ש. ועיין נדרים פ"ה מ"ד דמבבל היו עולים לרגל אפילו לאחר החורבן (ומיהו עיין גיטין ד' ע"ב כיון דאיכא עולי רגלים וכו' תינח בזמן שבהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מאי איכא למימר ולע"ק) הרי דס"ל דבאמת גם בזה"ז איכא מצוה לעלות לרגל וכדעת היעב"ץ שנראה שהסכים עמו. וכן הראתי לדעת במקום אחר שנראה כן דעת הר"ן תענית (דף ז' ע"א) שגם כהיום נוהגים להתאסף מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לירושלים ומשום כך נהגו לדחות שאלת טל ומטר בתפילה עד ז' מרחשון ע"ש, ועכ"פ הני תרי גדולי הדור ודעימייהו דגם בזה"ז יש מצוה לעלות לרגל ואפילו נימא מצוה ליכא מדין שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך מ"מ יש מצוה לראות ולראות פני השכינה.

איברא כי הוא מחלוקת בעלי תריסין ומה לנגס את הענק במדרש שה"ש רבה (פ"ד הל' ב' ובקה"ר פ"א ב) הנך יפה רעייתי הנך יפה עיניך יונים מה יונה זו אע"פ שחרב שובכה וקינה אינה מניחתו אלא חוזרת ובאה אליו כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש לא ביטלו עלייתם לרגל שלש פעמים בשנה ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ר"א כתב טעם לעליית הרגל מפני שלא נתבטלה קדושת בית המקדש וירושלים ויש סמך לזה שהרי עדיין נוהגים לעלות לרגל ממצרים ובבל ושאר ארצות והביא שם ראיות וחתני כבני עדיו לגאון בנש"ק מוהר"י ביעדרמאן שליט"א העיר לי על מה שכתב ידי"נ הגאון הגדול כו' מוה"ר עובדיה יוסף שליט"א בספרו יחוה דעת ח"א סי' כ"ה ועיינתי שם וראיתי כדרכו בקודש שהעיר והביא שם מס"א (מקולי נרדמים סימן תר"ל) שרבינו האי גאון היה רגיל לעלות מבבל לירושלים בחג הסוכות מידי שנה בשנה והיה מקיף את הר הזתים ביום הושענה רבה שבע פעמים ע"ש והביא עוד כמה ראיות, וכל יקר ראתה עינו וקלא לי"ע שלא הביא מדברי היעב"ץ והח"ס שציינתי עליהם.

איברא דלפענ"ד אפילו להסוברים דליכא חיוב לעלות מ"מ אם עלה קיים מצות עשה

דאורייתא דנפל מילתא בגלאי לפמ"ש האחרונים ז"ל במצות לערב אל תנח ידיך שלכ"ע הוא דרבנן ומ"מ דוקא חיוב המצוה הוא דרבנן אבל אם היה לו בנים בילדותו ושוב הי' לו בנים בזקנותו קיים בהוא מ"ע דאורייתא ורק החיוב הוא דרבנן אבל לאחר שקיים קיים מ"ע דאורייתא דליכא מצוה דרבנן בבנים וכן כתבתי פעם בתשו' לענין תפלה שאפילו העיקר שהיא דרבנן לדידן ואפי' להרמב"ם נוסח התפילה לכ"ע דרבנן מ"מ המתפלל קיים בה מצות דאורייתא עיין משנ"ה ח"א סי' י"ד, והנה מצוה לחדש הלבנה בכל חודש פעם (עיין ש"ע א"ח סי' תכ"ו) והוא מימרא דרב יהודה (סנהדרין מ"ב) והוא מטעם קבלת פני השכינה ופשוט שמצוה לקבל פני השכינה, והנה בכותל מערבי השכינה נשארה א"כ העולה לרגל לקבל פני השכינה אפילו נימא דבזה"ז ליכא חיוב לעלות אבל מ"מ העולה ומקבל פני השכינה יש לו מצוה דאורייתא של קבלת פני השכינה, ואולי כעת המצוה יותר גדולה כמ"ש ציון דורש אין לה מכלל דבעי דורש ואם בא הדורש משמח כביכול השכינה ומקיים מ"ע גדולה ונלפענ"ד ברור ואמת.

ר"ד שנזכה במהרה לביאת משיח צדקינו ובנין בית המקדש בית תפארתנו ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו אכי"ר, ידי"נ דושה"ט בלו"נ.

מנשה הקטן

שייך לטוש"ע אהע"ז סי' ס"ז

סימן תפג

קידושי טעות במאומצת

ב' לסדר קדשים תהיו התש"נ בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון ח"ח נ"נ כו' כש"ת
מוה"ד פלוני במקום פלוני שליט"א.

אחדשה"ט.

ועל דברי תורה בראובן ששידך בת שמעון ואח"כ קידשה כדת משה וישראל ולאחר הנישואין נתברר לו שאין זה בתו של שמעון אלא היא ילדה מאומצת שלקחוה בקטנותה מסוכן (מאיידזענסי בלע"ז) סוחרים בילדי זונים, וטבלוה ע"ד ב"ד וכיון שרצו שלא יודע שאין זה בת שלהם שינוי מקום דירתם לעיר אחרת והעלימו מכל אדם וילכו עם הילדה למקום אחר ובמדינה אחרת והחזיקו אותה כבת וכן השיאו אותה ועכשיו ראובן טוען שהיו קדושי טעות שהרי אין זה בתו של פלוני אלא גיורת ואפשר אפילו ממזרת או אסופי שהיא גם אסורה לו והוא לא רצה ואינו רוצה לישא גיורת אי טענתו טענה והו"ל קידושי טעות ומוציאה בלא גט כדקיי"ל בכל קדושי טעות דלגמרי משמע ועיין (כתובות י"א ע"ב) אמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב מקח טעות לגמרי משמע ועיין טוש"ע א"ע סי' ס"ז ס"ה ועיין ב"ש שם והכי נמי כן הוא או צריכה גט עכ"פ דקידושי ספק הם שמא נתרצה בה או דילמא אסור לגרשה כיון דקידשה מסתמא אמרינן דודאי בירר לעצמו הכל ועכשיו הוא דחוזר בו ומלא טענה למרוד בה דחזקה אין אדם מקדש אשה עד שיבדוק במשפחתה וכה כדאמרינן בגמ' פסחים מ"ט ע"ב ובטור לעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח לא מצא בת ת"ח ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי ישא בת ראשי כנסיות וכו' והובא בטוש"ע א"ע סי' ב' ס"ו ע"ש.

והנלפענ"ד תחילה נניח הצד של גירות, ונדון אלו היה זה בת ישראל ולמשל על מי ששדכו לו בת ראובן והלך ואירס אותה ונתקשר בקשר נישואין כדרך כל הארץ ונשאה והראו לו על בת שמעון אחיו שזו בת ראובן ולאחר שנשאה נתברר לו שהטעוהו אי יכול לטעון קידושי טעות, לכאורה פשוט דמקח טעות הוא ככל טעות בעולם והקידושין בטלים, והוא אפילו היו שני אחים ממשפחה אחת ושניהם טובים מ"מ יכול לומר אני נשאתי בת ראובן ולא בת שמעון, ואפילו בזמן שראובן ע"ה ושמעון ת"ח וקיי"ל דלעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח מ"מ נראה דיכולין לחזור שהרי הוא קידש את בת ראובן ולא את בת שמעון והקנין חוזר או שלא היה קנין כלל שהרי קיי"ל

ח"מ סי' רל"ב במוכר חפץ לחבירו ונמצא בו מום אם הוא דבר שהי' לו להבחינו תיכף בשעת קנייה אמרינן מדלא הבחין סבר וקביל ע"ש שכן דעת הרבה פוסקים וכ"ז אפילו במוכר סתם אבל אם אמר לו המוכר בפירוש שאין בו מום בטל המקח שאמרינן שזה שלא הבחינו הוא מפני שסמך על מוכר שהגיד לו שאין בו מום וכ"כ ה"ה להדיא פע"ו מה' מכירה וכתב בשו"ת דברי מלכיאל ח"ע ח"א סי' פ"ו שהטעם שחושב הלוקח שבוודאי לא ישקר המוכר שיש לו לידע שאם ימצא המום יבטל המקח משא"כ בסתם שלא אמר לו שאין בו מום חושב המוכר שהלוקח אם יקפיד יבחין אותו. וכ"ש שאם ימכור לו חפץ ויאמר שהוא מבית חרושת ידוע ולאחר שקנה נמצא ששקר לו והוא אינו מבית חרושת הנ"ל אלא מבית חרושת גרוע שמעולם לא היה קונה זה הו"ל מקח טעות.

ונראה בנידון דידן נמי אפילו נימא דהנושא אשה סתמא בודק במשפחתה וכיון דנשאה סתמא הסכים על כלה כמו שהיא. מיהו דוקא בנושא אשה מן השוק שאין משפחתה ידוע (ועיין יבמות מ"ה ומ"ז ותוס' פסחים ג' ע"ב) ד"ה והנא אבל כאן דכיון שאמרו לו שזה בת פלוני והיא קראה לו אבא והוא קורא לה בתי ולאחר הנשואין נתברר לו שזו אינה בתו אלא אחרת א"כ רימה אותו ונתן לו אשה אחרת במקום בתו ואין זה מקדש סתם שלא אמר לו שזה בתו ולא עוד אלא שכל העם יודעים נמי שזה בתו שהרי הטעה את העולם כן ולכן אפילו אלו שאל על משפחתה כולם יאמרו מה שאמר המאמן שלה ולכן אין בידו לשאול יותר כיון שהם אמרו שהוא בתו ונכתב כן בכתובה שהיא בת פלוני מה יעשה העני זה יותר לשאול. גם שלא הי"ל לבדוק יותר מכל מה שאינו בדרך העולם. ולא מצינו חיוב בעולם למי שנשא בתולה שילך לשאול אם זה היא בתו או לא וגם שיצטרך לשאול על הבת שטר ועדי חזקת לידה דהרי סומכין על החזקה ובפרט חזקה גדולה כזו שמדרך העולם שאין משקרין בדבר כזה ובפרט כי נתגדלה אצלו כבת וגם בבית ספר ידעו אותה כבתו שאין כמעט במציאות גם לאחרים לדעת שאינו בתו.

[וקצת יש דמיון כעין זה במי שנשתדך עם בתור ומת ונפלה ליבום לאחיו יכול האב לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן ואפילו היה הראשון ע"ה והשני חכם כמבואר כתובות ס"ז במשנה ובריי' שם ובטוש"ע א"ע סי' נ"ג ס"א] וכן מי שיש לו שתי כתי בנות וקדש את הגדולה ונתן לו אחרת אין זה קידושין וכמה כרכורין נאוהו על לבן הארמי שהחליף את לאה ברחל וכמעט שקראו לראובן בן תמורה ח"ו עיין בעל הנפש להראב"ד ז"ל ותקנו חז"ל שההולך לקדש את האשה לידבר ע"ה בהדיה שלא יחליפוה לו (ב"ב קס"ח) והתם אפילו באחותה ומאי איכפת ליה דהתם ודאי מיירי אפילו השני' טובה כאותה או לפעמים אפילו יותר ומ"מ אדם רוצה במה שבחר לו. ולכן כל שלא הכיר בה בשעת קידושין שזו אינה בתו ועל דעת שהיא בתו קידש ואח"כ נתברר שהטעוהו ואין זה בתו אלא של איש אחר לכאורה הו"ל קידושי טעות שהטעו אותו ולא מיבעיא דאם הי' כאן טעות גם בממון שהרי כשהיא בתו ואין לו עוד יורשים הרי היא תרש אותו. או שהוא עשיר והשני עני או שיש לו בנים וירשו אותו ונמצא שקדש כעין ע"מ שאני עשיר ונמצא עני וכ"ש היכי דאינה מזרע ישראל כלל דמדינא אין לה שום חלק ונחלה בנכסי המאמן כי יורשי התורה הם קרובי האב המבוארים בתורה וכל הילדים המאומצים אם יורשים נכסי המגדלם הם גוזלים ממון אחרים. ונראה דאף אם יאמר עכשיו שממילא הי' נושאה בין שהיא בת ראובן או שמעון מ"מ כיון שקידש אותה על דעת הטעות לכאורה הו"ל קדושי טעות.

והן בקדש חזיתי מובא משו"ת מהר"י הכהן מהדו"ת סי' י"ג הובא באוצה"פ (סי' ל"ט אות כ"ח) באחד שהחזיק עצמו ע"י מכתבים מזויפים שהוא פ' ממקום פלוני והוא מוחזק כאן לאדם עשיר ונכבד. וקדש אשה ולא בא עליה. ואח"כ נודע שאינו פלוני אלא הוא בליעל ודרכו לקדש נשים במרמה כדי לסחוט מהם ממון ואח"א להשיג ממנו גט פטורין והרב השואל דן דהוי קדושי טעות (כב"ק ק"י ע"ב) דאדעתא דהכי לא נתקדשה אי לאו הטעם דטב למיתב טן דו ונידון

דידיה הא לא שייך הטעם דטב למיתב דב״ד לא יניחוהו מטעם חרדר״ג ועוד טעמים והמחבר לאחר הפקפוק מהא דב״ק כתב הן אמת שיש לדון דבנ״ד לא שייכא סברת התוס׳ (כתובות מ״ז ע״ז ד״ה שלא) דהמקדש הבליעל הזה הסתיר דרכו כי ידע שהאשה תרוק בפניו ותגרשהו אם תדע מעלליו וא״כ הוא בעצמו מחזיק האומדנא דאדעתא דהכי כפי שהוא לא נתקדשה משא״כ מה שאינו בפשיעת המקדש (כתוס׳ הנ״ל בודאי תלוי בדידיה כמו בדידה) הגם שלא החליט על החילוק הזה, ושוב דן בזה משו״ת דרכי נועם יו״ד סי׳ כ״ח באשה אצילה שנתקדשה והחתן לא ידע וקפיד על זה והביא מגמ׳ כתובות ע״ב ב׳ כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים או מומין תצא שלא בכתובה ופריך בגמ׳ הא גיטא בעיא מ״ש מכתובה דלא דאמר אי אפשי באשה נדרנית גם נמי לא תיבעיא ואמרי רבה ור״ח דצריכה גט מדרבנן ורבא אמר צריכה גט מספק מבואר דבדבר דאית ליה קפידא מצי אמר אי אפשר אף שלא הטיל שום תנאי מ״מ לדד שם מה״ע לבטל הקידושין מחמת אצילותה שהוא איסור לגדי.

ובזה שרימה אותה באומרו שהוא פ׳ הידוע לאיש טוב ונעלה והנה הוא איש אחר רע ובליעל כתב וז״ל והטיב אשר הביא הרב השואל מתשו׳ מיי׳ השייכות להל׳ אישות סי׳ ג׳ (דבנשלא לקדשה לראובן וקדשה לעצמו כתב דאינה מקודשת משום דדעתה היתה להתקדש לראובן וכמובא בסי׳ ל״ה ס״ע וכו׳) וה״ה בנ״ד בודאי אמרינן דלא נתקדשה לאיש אשר לא לו השם הידוע והנבחר לה, ועיין ש״ע א״ע סי׳ ל״ה ס״ע בראובן שלא שליח לקדש לו אשה והשליח קדשה לעצמה אינה מקודשת ועיין תשו׳ מ״יי השייכים להל׳ אישות סי׳ ג׳ דבנשלא לקדשה לראובן וקדשה לשמעון דאינה מקודשת משום דדעתה היתה להתקדש לראובן והכ״נ דעתו היה לקדש בת שמעון ולא גיורת, והנה המרי״ק שרש קע״ה כתב דאפילו להסוברים דלא אמרינן אדעתא דהכי לא נתקדשה מ״מ יש לצרף הדעה לסניף לטעם אחר דהתירא למען טעמי ההיתר ע״ש ואין להתעקש ולומר דבנ״ד היה עכ״פ מעשה קדושין ונחוש לקלא להצריכה גט וכדאמרו

בגמ׳ שלא יאמרו א״א יוצאה בלא גט זה אינו דהא אף למ״ד בסו״פ המגרש דחיישינן לקלא מ״מ היכא דהקול שוברו עמו ודאי לא חיישינן לקלא והכא הוי הקול ושוברו עמו דהא יצא הקול שנתקדשה לפלוני ולזה לא נתקדשה לעולם והאם נאמר לאסור אשה אשר יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני ואנחנו יודעים שלא נתקדשה כלל לפלוני ובודאי אין צריכה גט כן נ״ל להלכה, ולמעשה רוצה שיסכימו עמו עוד שני גדולים אחרים.

והנה מבואר מדברי מהרי״ו ז״ל דהיכא דהחזיק עצמו בשם מזויף שיחשבו שהוא אחר איש מכובד אפילו הי׳ בא לכאן וקידש כדת משה וישראל הכל כדת וכדין מ״מ כיון דנתברר שרימה אותה ואין הוא אותו האיש שאמר במכתבים אמרינן דהוא קדושי טעות שהרי האשה שנתקדשה כוונה לאותו האיש וזה איש אחר וא״כ כ״ש בדידן שבא זה ואמרו לו שהוא נושא בת פלוני והוא קידש את בת פלוני לאשה וכן כתבו בכתובה בת פלונית לפלוני וכן העידו העדים הכל כאשר לכל ועתה נתברר שאין זה בת פלוני ושאין לזה בת כלל הרי אין לך קידושי טעות גדול מזה דדעתו היה לקדש בת פלוני והיא אינה בת פלוני אלא אשה אחרת בת שמעון. וכ״ש שכאן שהמדובר לאיש דליכא גם טעמא דאיתתא בכל דהוא ניחא לה ונשים בעניני יחוס לא מקפידים אבל אנשים ודאי שמקפידין בזה שהוא גמר׳ מפורשת לעולם ידבק אדם בטובים כמבואר ב״ב ק״י שהרי אהרן נשא בת עמינדב אחות נחשון זכה ויצאו ממנו כהנים גדולים וכו׳ ע״ש והארכתי בכמה מקומות עד כמה צריך לדקדק בנשואין וביחוס משפחה, והיה זה אפילו אם לא היה זה חלוק בין המשפחות.

ובעצמות יוסף קידושין ס״ב א׳ ד״ה מפני כתב אהא דקאמר במשנה הטעם במקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת ונמצאת לויה כו׳ מקודשת מפני שלא הטעתו, דיש לדייק למה תלה התנא הטעם בה ולא תלה הטעם לפי שלא פירש הוא, ונראה דמילתא אגב אורחא קמ״ל חידושא, והוא שאם האשה אמרה

לאיש המקדש שהיא כהנת, וקדשה ולא פירש ע"מ כו', ונמצאת לויה אינה מקודשת, דמסתמא עפ"י דבורה קדשה, דאף שהוא לא פירש הרי הטעתו, ורק בדין זה באומר כסבורה הייתי כו', הוי מקודשת, מפני שהיא לא הטעתו, אלא הוא הטעה את עצמו. ובחוט המשולש (וואלאזין) בתש' נכדו הרא"י סי' ד' אות כ"ד, הביא מהרב ר' גרשון מו"ל משקלאב, שסמך על כעי"ז להתירא, מפני שהוא הטעה אותה, ואנן סהדי דע"מ כן קדשהנפשה האע"פ שלא פירשה ועיין ר"ן קידושין במשנה הנ"ל שדייק נמי דוקא כשלא הטעתו מהני סתמא קידושין אבל הטעתו אינה מקודשת דבגילוי דעת לא בעינן תנאי כפול ועיין באר עשק סי' כ"ח ובשארית יוסף סי' ו' ועיין ח"ס א"ע ח"א סי' פ"ב אי מהני גילוי דעת בקידושין והאריכו בזה האחרונים עיין אוצה"פ א"ע סי' ל"ח סכ"ד.

וא"כ כ"ש וק"ו שאם הטעו אותו עוד בעניני יחוס כגון שאמרו לו שהיא בת אדם מיוחס כהן או לוי או ישראל מיוחס ממשפחה מיוחסת ונתברר שאינו כן אלא היא גיורת או אסופי שאינו ידוע מקור משפחתה ק"ו בן בנו של ק"ו הוא שהוא הקפדה גדולה והטעה גמורה, והנה מבואר במשנה קידושין (דף מ"ח ע"ב ודף מ"ט ע"ב) ע"מ שאני כהן ונמצא לוי או לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר או ממזר ונמצא נתין וחשב שם כמה אופנים אינה מקודשת ואע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת ור' שמעון אומר אם הטעה לשבח מקודשת ואמר עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דברי הכל אינה מקודשת ושקיל וטרי בה וקיי"ל דלא כר"ש. ושם דף נ' איפליגי אי דברים שבלב הוא דברים ומסיק בההוא גברא דזבינינהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י ולבסוף לא סליק ובתוס' שם ד"ה דברים שבלב דיש דברים דבעי גילוי מילתא ויש שאפילו גילה מילתא לא בעי כגון ההוא דהכותב כל נכסיו וכל הני הלכתא נינהו עיין ש"ע א"ע סי' ל"ח ועיין ר"ן פ"ג דקדושין דל"ל תנאי כפול בגלוי דעת ואם הטעתו בטלו הקדושין ובעונג יו"ט סי' קנ"ד הקשה כיון דגילוי מהני למה ליה הטעתו אף בלא הטעתו יבטלו הקידושין כיון דאיכא גילוי דעת ותי' ע"פ סוגיא דגמ' כריתות כ"ד דמחלק אביי דהיכא דהטעו אחרים הוי כתנאי גמור ע"ש ועיין דברי מלכיאל א"ע סי' פ"ו מה שביארת בדברי הר"ן ז"ל ומיהו בדידן נראה כיון דהקפיד על בת ת"ח ומשפחה מיוחסת והלך אחר זה האיש שאמרו לו שהיא אביה וגם הוא והיא אמרו כן ועשו מעשה ודאי הוי טעות, שהטעוהו.

והגם שאמרו במשנה שם המקדש בסתמא ונמצאו מומין הוי ספק קידושין מ"מ נראה דוקא בדבר שהי' לו לעלות על דעת שצריך להתנות אבל בדבר שא"א ליה לעלות על דעת להתנות ואדרבה עוד אמרו לו מפורש להיפוך באופן שלא יוכל להסתפק בדבר ואם יסתפק בדבר ויתנה הוא פגיעה בכבוד האשה והמחותנים שחושד אותן בכה"ג ודאי דאין זה בכלל סתמא וכעין זה ראיתי בגליא מסכ' בתש' סי' ה' שהביא שם שהי' עד שקר אחד והביא מהא דמבואר ריש יבמות בתוס' שם ומבואר בגמ' גיטין מ"ח ע"ב דדוקא במומין ונדרים דאסקי אדעתיה אמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומסתמא מוחל אבל איילונית דלא שכיח לא אסיק אדעתייה ומשום חשש איילונית אינו בועל לשם קידושין ולא מחל מעולם, ואכתב וא"כ בעובדא דידיה שהיה עד בדבר וזה ודאי לא שכיח שיעיד שקר ולא אסיק אדעתיה מעולם למחול הקפיד הנ"ל, ועתה כ"ש בדידן האיש שנקרא אביה בכיון הטעה את השדכן ואותו וגם האשה מסתמא ידעה שהיא גיורת ולא אמרה כלום והם אמרו שזה בתו כה"ג לא מקרי קידש בסתמא כדי שנאמר שבעל לשם קידושין ועיין עוד שו"ת הרא"ש כלל ל"ה ובבית שמואל א"ע סי' קי"ז אות כ"ד דהיכא שעשה שלא כהוגן וקדש ברמאות.

וקצת ראי' מאבימלך (בראשית כ' ה') שאמר הגוי גם צדיק תהרג הלא הוא אמר לי אחתי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא בתם לבבי ונקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו אלקי' גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אתך מחטא לי על כן לא נתתיך לנגע

אליה הרי כיון שאמר לו כן ושמע אליו נקרא נקיון כפי והקב"ה הסכים על ידו וא"כ כאן כיון דכל העולם יודעים שזה בתו ודאי דהוא יותר מגלוי מילתא ועוד שהליעו לו בת פלוני ת"ח וגם כשקדשה וכתב בכתובה כתב כן הרי גלה דעתו שבזה הוא רוצה, ועכשיו נתבררה שהיא לאו בתו ולא ידוע בת מי היא כלל.

ועוד דלפענ"ד נראה דבנידון שידוכין כה"ג לא בעי גילוי מילתא להדיא דפשוט דכל המקדש אשה מקפיד מי הם הוריו ועכ"פ לא גרע זה מהטעה בשבח יוחסין ואין זה בכלל מעלמו הטעה ואפילו באשה דקיי"ל בכל דהוא ניחא לה אם היתה כן היתה יכולה לחזור וכ"ש באיש שהרי אמרו לו שזה בתו של פלוני ובתורה כתיב בת פלוני לפלוני. ובגמ' קידושין ע' ע"א אמר רבה בר בר חנה כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כלו וזרעו מלח שנאמר (נחמיה ז') ואלה העולים מתל מלח תל חרשא ופרש"י כאילו חרשו משום דלא יוכלו להגיד יחוסם קרי להו תל מלח, חרשא לשון חורש, הרי מי שלוקח אשה שאינה יכולה להגיד יחוסה מקרי אשה שאינה הוגנת ואמר רב המנונא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו ותנא על כולם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו והגם דיש לפרש אינה הוגנת פסולי קהל אבל בכל אופן מיירי.

ואכתי פש לן לבאר דברי רבינו המאוה"ג הנוב"י ת' א"ע סי' נ' הובא דבריו בקיצור בפת"ש באשה גרושה אחת שאמרה על עצמה שהיא אלמנה וניסת לכהן ואחר הנשואין כאשר נתודע להכהן בעלה שהיא גרושה ברח ממנה והניחה יושבת גלמודה כראוי לה וכגמולה ומת הכהן על הדרך ולו אח זקן ורצה השואל לומר דכיון דהטעתו ואפילו קידש סתם ונמצא מום מקודשת רק מספק ואין לך מום גדול מזה וא"כ אין כאן קדושי תורה ודאי כמבואר כ"ז ברמב"ם ועש"ע א"ע סי' ל"ט ובב"ש סקט"ז והנוב"י ז"ל דחה דבריו חדא מדברי הר"ן כתובות דף ק' דמחלק בין חיי"ל למומין ונדרים דמומין ונדרים אין אדם מתפייס עליהם וחזקה הוא שלא התפייס והיה לה להודיעו אבל ח"ל היתה סבורה שיערב עליו המקח אפילו באיסור ויתפייס ולכן סמכה ע"ז שלא להודיעו יעו"ש בהר"ן הרי שאין לדמות איסור למומין. והאריך שם קצת בקושית השואל אמאי אין הקדושין בח"ל ולא אמרינן כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ועכ"פ קדושי ביאה, ולבסוף כתב מיהו היכא שלא הכיר בה אינו מחליט שיהיו קדושי ודאי אפילו לקולא שלא יהו קדושי אחר תופסין בה והדבר נשאר בספק.

ובתשו' שניה שם סי' פ' הניף שנית ידו הקדושה בבן בליעל אחד שקדש ונשא אשה אלמנה בתור בחור ולאחר ג' שבועות לקח את הכל מידה וברח לו והשאירה עגונה ורצה השואל לעשות קדושי טעות מטעם שהי' מומר ולא תפסי קדושי והנוב"י ז"ל דחה דבריו דקדושי מומר הוי קידושין ושוב הביא תשו' הנ"ל ויצא לדון בדבר חדש בדיוק לשון רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פכ"ד מהל' אישות שכתב הנושא את האיילונית ולא היו לו בנים ולא אשה אחרת להפרות ולרבות בהב' שם כתב שאם נשא איילונית ולא הכיר בה או מחייבי לאוין וכו' מפרישין ביניהם ובה"ד כתב אבל אם נשא אחת מח"ל והכיר בה כשכופין אותו להוציא וכו' ותמה למה שינה בדבור ורצה להוכיח דבלא הכיר בהם אינו חייב לגרש דהוה קידושי טעות ולכן אמר כשמפרישין אבל כשהכיר בהם שאין כאן טעות הוה קידושין וצריכה גט וס"ל להרמב"ם דאיילונית אפילו מדרבנן לא צריכה גט וכו' עי"ש שוב חזר בו דאפילו ח"ל שלא הכיר בהן צריכות גט ועי"ש מה שאחר בתר טעמא דאפילו לא הכיר בה מ"מ חלו הקידושין ולא אמרינן דאדעתא דהכי לא קידש ויצא לפרש או מטעם התוס' ב"ק ק"י ע"ב דבמידי דתלוי בדעת שניהם לא אמרינן כן או מטעם התה"ד דדוקא באיסור לאו דהיינו יבמה לשוק אמרינן כן אבל לא באיסור א"א ונתן עוד טעם עצמו דבאיש ליכא הפסד שהרי בידו לגרשה אם אינו רוצה בה ולא כן האשה דאין בידה להנשא לאחר ולהתגרש מזה ולכאורה

סגר עלן הדרך רבינו הנוב"י ז"ל בהא דקדושי טעות.

ברם לאחר העיון לפענ"ד בנידון גם הנוב"י מודה דבשלמא בחייבי לאוין אפילו לא הכיר בהם מ"מ אם הוא כהן עליו לבדוק ובזמן הגמ' בדקו אחר אמהות ד' או ח' וכיוצא בו ואם הוא ישראל עליו לבדוק שהאשה כשרה עכ"פ וכיון דיש פסולין והוא דבר שכיח צריך לבדוק שמא היא מן הפסולין וכיון שלא בדק כל צרכו אמרינן דמסתמא הסכים עליה אפילו היא מחייבי לאוין אבל הנושא בתולה ממשפחה כשרה והטעוהו שזה בת ישראל בת משפחה גדולה מזרע אברהם יצחק ויעקב ונתברר לו שזו אינו אלא בת עכו"ם שנייריה בע"כ ודאי כה"ג גם הנוב"י מודה דכה"ג הטעוהו ממש בזה והרי אברהם כשאמר לו אליעזר אלי תבא אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך ושמעתי קושיא אחת למה לא אמר א"א בני ברוך ובתך ארורה או אני ברוך ואתה ארור, והתי' שבני הוא יוצא חלצי ולכן הוא ברוך אבל אתה ארור וממילא יוצא חלציך יהיו כמותך ולכן אפילו אלך ללבן שהוא רשע מ"מ אינו ארור ויהיו יוצאי חלציו כשרים וברוכים. והכי נמי אינו דומה מזרע ישראל אפילו ח"ו אינם כהוגנים אבל מ"מ הם מזרע ישראל וכשרים לבא בישראל לא כן זרע גוי שהוא פסול דורות וכמ"ש במקום אחר ובסמוך הבאתי מדברי הזוהר הקדוש וגם הראתי לדעת בס"ד כבר מס' האשכול הל' גרים דאפילו גרי צדיק עד ז' דורות אין מאמינין בהן עד ז' דורות ובגמ' עד עשרה דרא ובבעה"ת פ' יתרו מבואר יותר ועיין רד"ק בס' דברי הימים עד כ"ד דרי, ועיין בסמוך שכפלתי הדברים. ובגמ' ב"ב קי' ע"א ברשב"ם ד"ה אלא י"א שדור רביעי או דור חמישי הי' פינחס לבת יתרו ולא היה קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשון ולהכי אהני ליה מה שדבק בטובים אח"כ ועיין מנחת פתים אה"ע סי' ב' דהקפדה ביוחסין עד ג' דרי ועיין אב"נ אה"ע סי' ל'.

איברא דהנוב"י יו"ד סי' ס"ט הביא בבחור שנשתדך עם בת פלוני ואח"כ פקר אבי אבי הכלה אי יכול הבחור לבטל השידוך וכתב ז"ל דכיון שכתב הרא"ש בת' סי' כלל ל"ה סי' א' דאחות המשודכת יצאה מכלל דפטור החתן מהקנין ומהשבועה משום דלא רצה להשיא את נחלתו וטעמיה משום משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן וכל שהקלקול מאבותיה שהיו מקולקלים יש לחוש שגם המשודכת עצמה תהיה מקולקלת וישחית נחלתו ולבסוף העלה דדפגם של פסקה הזוהמה עדג' דורות אברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק עשו ויעקב היתה מטתו שלמה א"כ זרע המשודכת הלז נמי יכול להיות פגום מחמת זוהמת אבי אביה שהוא ממש דוגמא של תרח בזרע יצחק וכו' ויכול המשודך לחוש לבניו שיסבולו עון אבי אביה ואם הרא"ש קורא נידון דידיה השחתת נחלתו ק"ו עובדא דידן שהוא השחתת נחלתו על חד תלת בלע"ז ובפגם ובעונש ע"ש ועיין שו"ת כת"ס סי' קי"ג ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רי"א-רי"ב-רי"ג. ומהמבואר מהנוב"י ז"ל דאפילו בזרע ישראל רק שאבי אביו יצא מהכלל חש לה לנכדתו והתיר לנתק השידוך שכה"ג לא רצה לשדך עצמו והתם אב ואם בחזקת כשרים וכ"ש הבנים וגם אבי אביה מזרע ישראל כ"ש בבת גוים מושחתים אף לא ידעינן מקור מחצבתה והטעו אותו שהיא בת ישראל מיוחסת והיא אינה אלא מן הגרים הגרורים שאפילו לא נתגיירה מעצמה ובניה ילכו אחר אחי האם ומי יודע ודאי הוא טעות גדול והקפדה גדולה בזה.

והנה במשנה שם ע"מ שאני כהן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין וכו' אינה מקודשת ויש לדייק קצת אמאי לא חשיב ע"מ שאני ישראל ונמצא גר או ע"מ שאני בת ישראל ונמצאת גיורת רק כהן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן ממזר ונמצא נתין וראיתי לרבינו הב"ח אה"ע סי' ל"ח ד"ה ע"מ שאני עשיר וכו' ר"ש אומר אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת ובגמ' אמר עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין ד"ה אינה מקודשת מ"ט מסאנא דרב מכרעאי לא בעינא וקי"ל כת"ק וכו' אבל בירושלמי הביאו הרא"ש איתא הכי לוי ונמצא כהן וכו' ונראה דבממזר ונתין נמי יש שבח

יוחסין דזה ישראל וזה גר ע"ש. הנה דבין ממזר ונתין נמי יש שבח יוחסין.

ובזוה"ק ויקרא דף י"ד א"ר אלעזר הא תנינן גיורא כד אתגזר ועייל תחת גדפי דשכינתא איקרי גר צדק ולא יתיר, גר צדק ודאי זכי למיעל בההוא כתרא דצדק ואת אמרת יומם ולילה דזכו לתרוייהו, א"ל ר"ש, אלעזר ברי לא דמי מאן דאתי משרשא קדישא ומגזעא דקשוט למאן דאתי מגזעא בישא ומשרשא דגעלי בישין תקיפין, בישראל כתיב בהו ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת, באומות עכו"ם כתיב אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זוהמתם ובג"כ ישראל קדושין זרעא דקשוט גזעא דאתבסמו בטורא דסיני ואתפסק מינייהו כל זוהמא כולה מתבסמין וכולהו עיילו בקיימא קדישא דיומם ולילה למיהוי שלימים בכלא, אבל באומות העולם קשיא למיעבר מינייהו זוהמא ואפילו עד ג' דרין ג"כ תנינן טוב שבעכו"ם וכו' ובגין כן גר צדק ודאי דאמר רב המנונא סבא אומות עכו"ם וכו' כיון דאתגיירו ואתגזרו שריין בכתרא קדישא (של שכינתא) דשריא על שאר כתרין אחאין ורוחא קדישא שריא עלייהו אבל ישראל קדישין בני קדישין דגזעין ושרשין ואתבסמו בטורא דסיני ועאלו במהימנותא שלימתא קדישתא בשעתא דאתגזר שריא בכולא דכתי ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום ע"כ.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו המבי"ט שכתב בס' בית אלקים (שער היסודות פ' ל"ב) כי האומות אע"פ שגם הם יכולים לקבל עליהם קיום כל המצות ויהיו כטפלים לישראל בתורה, ולכך אנחנו מקבלים בכל הדורות גרים הבאים להסתופף תחת כנפי השכינה והם מקיימים המצות כמונו, ואינם כמונו לשררה על הצבור וליטול חלק בארץ, שהרי יתרו וכל משפחתו נתגיירו וקבלו התורה גם הם בזמן נתינתה ולא היה להם חלק בארץ, וכו' וא"כ גם כשהיו האומות מקבלים התורה היה קבלתם לקיים המצות והאזהרות שבה, ולא שיחשבו שהתורה ניתנה להם כמו לישראל, כי ישראל לזכותם וזכות אבותם ניתנה להם התורה וארץ ישראל, והאומות אין להם אלא קיום המצות שעליהם לקיים לא ירושה ולא חלק בארץ, כי גם יש הרבה מצות שלא היו חייבים בהם אע"פ שקבלו התורה כמו שאמרו (קידושין ע"ג) קהל גרים לא איקרו קהל ומותרים בממזרת, ועניין שררה על הציבור וכיוצא בהם. הנה מבואר דהגרים אע"פ שמקבלין אותם לקיים המצות אבל מ"מ אין הם בכלל ישראל ולא נכנסו בקהל ישראל אלא נקראו קהל גרים וגם לאחר מאה ועשרים הם תחת כנפי השכינה ולא על כנפי כישראל כידוע. ובמגילת רות (ד' ו') ויאמר הגואל לא אוכל לגאול פן אשחת את נחלתי והוא משום דהיתה גיורת, ומה שנשאה בועז מאת ה' היתה זאת אבל לא כן בכל הנשים גיורות קפדו בני ישראל.

ומבואר עכ"פ החילוק בין גר צדק ובין זרע קודש ישראל המיוחסים וההקפדה שיש בזה שלא להתחתן אפילו בגרי צדק וכ"ש בגר שגיירוהו בע"כ אפילו כשהוא קטן, מ"מ לאו מדעתיה בא, והארכתי בזה הרבה בספרינו משנ"ה ח"ט סי' רל"ז וח"י סי' רל"ט ע"ש כי לא רציתי לכפול הדברים משם. ובגמ' יומא פ"ז אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהו שנאמר (ויקרא י') הנותרים, אלא שעמד להם זכות אביהם אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבן עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של ר"ג אלא שחובת אביהם גרמה להם ע"ש. ובס' האשכול (הל' מילה דף 131) ז"ל כל הגוים הבאים בישראל נמולים בטובתם ורצונם אעפ"כ אין מאמינים בהם עד ז' דורות, והעבדים שנמולים שלא ברצון אין בהם אמונה כלל, וכן כל עבדים שמל א"א לא נתקיים זרעם וכו' ע"ש ובבעה"ת עה"ת פ' יתרו, ובמהרש"א ב"ב ק"ט ע"ב בא"א אברהם יצא ממנו ישמעאל יצחק יצא ממנו עשו יעקב היתה מטתו שלמה לפי שכבר נשלם היחוס מטובים שלשה דורות ע"ש ונראה דעד שלשה דורות לכה"פ יצאו דורות לא טובים מגרים ועיין גמ' שם לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן נשא

אלישבע בת עמינדב יצאו ממנה כהנים גדולים ומשה נשא בת יתרו ע"ש. ולאחר כל אלה וודאי דאיכא קפידא בזה שלא להתחתן בגרים. ולא צריך לזה גילוי מילתא כלל דגלוי הוא לכל.

והנה בירושלמי נראה דמפרש כל הני על מנת משום קפידא דאף דלרוב אנשים אין זה קפידא אבל מאן דקפיד קפיד ובהני קמ"ל דלא תימא דהני תנאי כיון דרובא דעלמא לא קפדי לא מקרי קפידא אלא אפ"ה הוה קפידא וממילא דבר שרוב עלמא קפדי ממילא לא הוי קידושין אפילו בלי תנאי ועיין בי"ש א"ע סי' ל"ח סקל"ח שהביא דין הירושלמי שאם אין קפידא כלל אם מתנה לא בטלו הקידושין ושכן דעת הרשב"א וה"ה. ועיין רשב"א בת' לדף ס' ע"ב ד"ה מהו דתימא ומ"מ פ"ז מה' אישות ה"ג ועיין ר"ן קידושין שם דף ס' ועיין קרבן נתנאל קידושין פ"ב סי' י"ג אות ס'.

והק"נ שם הקשה על הרא"ש דמאחר שכתב דקיי"ל כת"ק דאפילו הטעהו לשבח אינה מקודשת א"כ לאיזה דבר אייתי גם הא דעולא דאמר מחלוקת ר"ש ות"ק בשבח ממון אבל בשבח יוחסין ד"ה אינה מקודשת וכתב בתי' שני די"ל דהרא"ש נמי ס"ל כהירושלמי דבקפידא תליא מילתא ולפענ"ד נראה דהרא"ש הביא דוקא הא דשבח יוחסין לומר דבשבח יוחסין לעולם איכא קפידא אפילו לא התנה ודו"ק. ומעתה לא מיבעיא לפי הבנת הפוסקים בש"ס דילן דהני תנאי אפילו ליכא קפידא ודלא כירושלמי א"כ היכא דאיכא קפידא אפילו בלי תנאי לכ"ע בטלי הקידושין אלא אפילו לפי' הירושלמי דהני תנאי נמי מטעם קפידא הם אבל מ"מ היכא דאיכא קפידא בטלי הקידושין וממילא היכא דאמרו לו שהוא בת שמעון וכן כתבו לו בכתובתו ובאמת היא גיורת אין לך קפידא גדולה מזו וא"כ לעולם הו"ל הטעהו ודו"ק.

עוד כתבתי במקום אחר דהני גרים (אדאפטירטע בלע"ז) גרועים הם מגר צדק שנתגייר בעצמו או ע"י אביו ואמו דגר שנתגייר מעצמו הלא ידוע שהי' גוי ונתגייר אבל בהני תינוקות שלוקחים אין יודעין מקור מחצבתם והרי הם בכלל אסופי וגרוע מגר צדק דעלמא וכבר הארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"י סי' ר"ה באריכות גדולה אי הני ילדים מותרים בכלל לבא בקהל כי אפשר יש להם דין אסופי שאסורים לבא בקהל ישראל כלל וכלל לא אם לא שידעו בבירור שהוא מן העכו"ם ונתגייר שהרי בש"ע א"ע סי' ד' סל"ו מבואר הספיקות כגון שתוקי ואסופי אסור לבא זה בזה ועיין בי"ש סקל"ט וסקמ"ג ובספר אפי זוטרי סקט"ו תמה אב"ש שכתב דשתוקי אם אין בו חשש ממזר מותר לישא אשה ע"ש וא"כ בהני תינוקות (אדאפטירטע בלע"ז) גרע מסתם גרים נמי, ולכ"ע איכא קפידא בזה.

ורק לאות ידידות אציג כאן מה שראיתי בס' חקי חיים לידידי היקר הרב הגאון הגדול מיאקא שליט"א סי' ל"ו שנשאל בבת אחת שאמצו אותה בבית ת"ח כשהיתה קטנה וגיירו אותה ע"פ ב"ד ועכשיו כשנשתדכה הבת אם אחד ונודע לו שהיא גיורת הוריו הם נגד השידוך וכתב לאמור שלא ינתק השידוך ושלא מצא בשום מקום טעמם פוסק הא דלא יסוב גיורת ויצא לחלק בין גר קטן שנתגייר בקטנותו שעדיין לא נתרגל ולא טעם טעמא דאיסורא ואין סורו רע לגר גדול שנתגייר בשעה שכבר נשרש באיסורים וע"ז נאמר עבדא בהפקרא ניחא ליה והביא ראי' מגמ' ותוס' כתובות י"א דאמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד דזכות גמור הוא לו ודייק מינה דיחזור לסורו וקלקולו הם דבר אחד וזה לא שייך אלא בגדול שכבר טעם טעמא דאיסורא ולא בקטן שנתגייר וממילא כל החששות לא נאמרו על גר קטן. ומינה העלה דמי שנתארס עם בתולה בת נדובי עם וחשוב ונתברר לו שאין זה בתו אלא היא מגודלת אצלו והיא גיורת אין לו רשות לנתק הקשר וכ"ש שאין להורים רשות לגרום ניתוק הקשר ואם נתגיירה בגדלותה שמא היה מקום לדון לנתק הקשר אבל בקטן לא. ולפענ"ד פשוט דאין לחלק בין גר קטן לגדול לענין עצם דין גירות וכמ"ש הזוה"ק בין לענין הגזע והשורש ובין מה שהבאתי בענין זכות אבות ואמהות שיש לנו זרע קודש ואין לגרים וגם

כי אינם בכלל קהל ישראל רק קהל גרים והגם כי אין איסור להתחתן עם הגיורת או גר אבל מ"מ יש בזה משום משחית את נחלתו וכמו שכתבתי בס"ד.

ומלבד שקשה לומר הרי כבר הראתי לדעת מרבינו הנוב"י דלנתק שידוך אפילו רק אבי אביה קלקל יכול לנתק השידוך שאפשר נכדיו ילכו אחריו ואפילו הבתולה והאב שלה והאם הם בחזקת כשרות וגם היא כל ימיה וקשה נמי מה שכתב עוד שם אהא דשאלו תלמידיו את ר"א בר"ל (הוריות י"ג) מפני מה הכל רצין לישא גיורת ואין הכל רצין לישא משוחררת וכו' ובהגהת יעב"ץ פי' רוצים גרסינן כלומר רוצים יותר מבמשוחררת אם אין אשה אחרת מצויה להם אלא אחת משתי אלה מיהו בדאפשר בבנת ישראל לא קמיירי דודאי עדיפא שאמרו (ברכות ח' ופסחים קי"ב) לא תנסוב גיורתא ועוד דרוב בנים הולכין אחר אחי האם (ב"ב ק"י ע"א) הרי לך טעם חדש מה שלא ראיתי בפוסקים, והקשה על היעב"ץ דהרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין לו שום קורבא כמבואר ברמב"ם פימא"ב ובש"ע יו"ד סי' רס"ט ס"ג וגם הקשה מדידיה שכתב ברכות משום הזרע שנשאר בה רושם מטבע השורש ועל זה כבר הוכיח דבקטן ליתא ע"ש.

ולפמ"ש נראה ודאי הדברים כפשוטן דודאי לא תנסוב גיורתא הלכה היא היכא דאפשר באחרת וגמ' מפורשת הוא לעולם ידבק אדם בטובים ואיפסק בש"ע, ובדין רוב בנים הולכין אחר אחי האם ודאי כן הוא בגר והחילוק שחילוק בין קשנתגיירה בקטנותה דאז לא חיישינן משום טבע מבואר בזוה"ק דאינו, דהשורש נשאר בשרשו, ובאמת כי כבר הבאתי מתה"ד לחלק בין אחוה לאחו דגר שומר תורה ומצות מקרי אחיך וחייב לפרנסו ולהחיותו וישראל מומר אינו חייב להחיותו דלאו אחיך הוא ולענין מצות יבום אמרו אחיך אפילו מומר מקרי אחיך ואחיך במצות אינו מיבם ותי' דשאני אחיך מתולדה ולדורות מאחיך במצות, דליבום שצריך המשך דורות ולענין דורות תלוי בלידה וטבע התולדה ולזה אחיו הוא אפילו מומר אבל לענין שמירת המצוה אחיו הוא מה שאינו בתולדה אלא אחיו במצות, ומה שאמרו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי דוקא לענין קיום המצות אבל לענין לידת הטבע הרי הוא בטבע מזוהם מאבותיו ואינו יוצא מידי טבעו עד ג' דרי או ז' דרי או עשרה דרי ופשוט.

נחזור לדידן מה שנלפענ"ד להלכה ולא למעשה בכה"ג ודאי טענתו טענה גדולה הוא ומיהו לכתחילה לבטל הקידושין דבר קשה ובפרט לאחר שכבר בא עליה ולא אומר בזה עד שיאמרו בזה עוד ב' גדולים הפוסקים דעתם וע"פ הסכמתם יקום דבר, ומ"מ אם רוצה לגרשה יכול לגרשה ואפילו בע"כ דכה"ג ודאי לא גזר רגמ"ה שלא לגרש בע"כ ואם לא תרצה לקבל גט יכול לישא אשה על אשתו אפילו בלי היתר מאה רבנים וליתר שאת שיתירו לו ב"ד והיא לא תנשא לכתחילה עד שתקבל הימנו גט ועיין גליא מסכת סי' ה' הנ"ל אי בספק קידושין גזר רגמ"ה והארכתי במקום אחר, ואסורה לכהן משום הגט לבד שממילא אסורה לכהן משום גיורת דאפילו קטנה אסורה לכהן כל זה כתבתי להלכה אם יסכימו עמי עוד ב' רבנים מובהקים.

ודע עוד דכל זה לא נאמרה אלא אם מיד שהרגיש בה שהיא (אדאפטירטע בלע"ז) מיד פירש ממנה ורצה להוציאה אבל אם מיד ששמע הדבר שתק ובלית ברירה הסכים רק אח"כ שוב נתיישב בדבר או שאחרים יעצו אותו לגרשה אז כבר צריך ישוב דעת גדולה דהגם דל"ע לומר שהקידושין חלו בשעת מעשה כיון שהיו בטעות מ"מ אולי הוברר הדבר למפרע שלא היה מקפיד אז והגם שתלוי בברירה מ"מ מחמת חומר איסור א"א אין להקל ועיין כעין זה כתבות י"א ע"ב כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה ואמר רבא מאן דקמותיב שפיר קא מותיב מקח טעות לגמרי משמע ועיין ש"ג אם רצה אח"כ לדור עמה אי בעי קידושי שנית ועיין רצה לפטור אי בעי גט ועיין בי"ש א"ע והארכתי בזה במקום אחר והכ"נ לכאורה תלוי בזה אם ירצה אח"כ לדור עמה אי בעי קידושין מחדש והבן.

ומהיות החיוב להזהיר מהיום והלאה שאותם שגדלו בנים כאלו מהיום והלאה לא יעלימו דבר זה כי בזה עושין עולה גדולה לבני ישראל כלם ולהילד כשהוא לעצמו כשיתגדל וגם להשכנים וגם גורם שהילדים יורשים אותם וגוזל את הירושה האמתית שהיא חוזרת למשפחת האב ע״פ התורה והם חיים על הגזל שגזלו והקולר תלוי בצוארו ואשתו שגרמו כל זה.

ומחמת כי אין הז״ג להאריך ה׳ שנותיו יאריך עדי יבא ינון ולו יקהת עמים בלב ונפש,

מנשה הקטן

יורה דעה

סי' א מפרכסת אי דינה כמתה לענין בליעה
סי' ב ביאור לשן ולא נתעלף שפי' רגמה"ג
סי' ג היפוך כוונה בשחיטה
סי' ד אי יש לעשות בהמות בני פקועות שלא לחשוש משום טריפות
סי' ה אי נכון לכבד אשה בכיסוי הדם
סי' ו מתי צריכין לברוק הבני מעים
סי' ז כשרה שינקה מן הטריפה כל ימיה
סי' ח למשרד הממשלה בלאס אנגעליס כמה ענינים בהל' כשרות
סי' ט בשר שנמלח לאחר ג' ימים ונתבשל בטעות מה דין הכלים
סי' י עד כמה שנים תינוק מסוכן לחלב
סי' יא להמתין שש שעות בין אכילת בשר לחלב
סי' יב המעשן קרידות של חלב ובשר יחד
סי' יג לאכול בשר וחלב עם ברזילים שנתנו בפה לתקן השיניים
סי' יד הנודר שלא לאכול בשר נבילה אי בטל בששים
סי' טו פת קטנית אי יש בה משום פת עכו"ם
סי' טז אי אסרו בישול מומר משום בישול עכו"ם
סי' יז בישל בעישון (סטים בלע"ז) ע"י עכו"ם אי נאסר באכילה
סי' יח עכו"ם שנפח בפיו וליבה האש אי הוי בישול עכו"ם
סי' יט לשתות קאפה שחור אצל עכו"ם
סי' כ הניח ביצה קלופה ועבר עלה הלילה
סי' כא עוד בהנ"ל
סי' כב לאכול שום טחון שנמכרים בבקבוק משום רוח רעה
סי' כג אי יש לאסור עישון טאבאק משום סכנה
סי' כד איסור סחורה בנבילות וטריפות
סי' כה אי יש מציאות למכור מחלתו לאחר
סי' כו רב המכשיר שחותם שנעשה תחת השגחתו ולא עשה אלא שליח
סי' כז מאכל הנעשה תחת השגחת אחרים להעיד שנעשה תחת השגחתו
סי' כח אי מותר לשתות מים מכליו של מומר
סי' כט כלים שעשה ישראל מומר א"צ טבילה
סי' ל מומר או משומד שעשה תשובה אי צריך לטבול כליו
סי' לא חנוני ישראל שטובל כל הכלים במקוה אי סגי בהכי
סי' לב בלענדער וטאסטער אי צריכין טבילה
סי' לג ישראל ועכו"ם קנו כלי בשותפות אי בעי טבילה
סי' לד יין מפוסטר אי נאסר במגע עכו"ם
סי' לה בישל עם יין מפוסטר לא נאסרו הכלים
סי' לו מנלן שהמחלל שבת עושה יין נסך
סי' לז שתה סתם יינם ורוצה לקבל תשובה
סי' לח פרי שהעכו"ם ציירו עליה ביום חגם מהו באכילה
סי' לט ליכנס לבית תיפלתם בשביל ללמור אומנות
סי' מ שלא לומר דבר שבקרושה בבית שיש בו ספרי מינות
סי' מא חולי לב והרופאים צוו לו לעשות ניתוח
סי' מב שתילת לב לאדם אחר
סי' מג ללבוש לרופא בבית חולים מלבושים שיש עלידם שו"ע
סי' מד לכתוב שטר מלוה שיש בו תשלומי רבית

סי' מה אי מותר לכתוב שטר ובו רבית כשיש לו היתר עיסקא
סי' מו המתנה עם הלוה לעשות לו דבר עבירה אי הוה רבית
סי' מז הלוה מעות מראובן כדי שישלם לו חובו הישן
סי' מח פקידה במשרד שכותבת חשבונות ורושמת גם רבית
סי' מט הלוה מעות מבאנקים אי עובר על איסור רבית
סי' נ ראובן חייב מעות לשמעון ונתן לו פנקס מבאנק
סי' נא המשלם רבית ע"י המחאה (טשעק) אי הוה רבית דאורייתא
סי' נב אי מותר לקבל ריבית מבאנק
סי' נג ליקח רבית במאני מארקעט פונד
סי' נד ליקח רבית משכנתא מבאנק שיש לחוש לשותפין ישראלים
סי' נה יש לפניו באנק ישראלי או באנק עכו"ם ממי ללוות
סי' נו באנקים שמוכרים מונית שערס בלע"ז
סי' נז לא ידע שיש איסור להלות ברבית ויש הפסד מרובה
סי' נח ראובן לוה משמעון חמשה דאללאר ושמעון טוען שהלוהו עשרה
סי' נט נתן דמי חוזה (קאנטראקט) להחזיקו בשלישית וכו'
סי' ס לוה מעות על משכון של עכו"ם ונתברר שהוא של ישראל
סי' סא המלוה מעות ונותנו על שם ישיבה
סי' סב המלוה מעות לישיבה וחוזר ומקבל מזומנים
סי' סג סעודת בשר בוואך נאכט במוצאי ס' באב הנדחה
סי' סד אסור להכין המאכל בלילה ולהשימו על השלחן לסעודת ברית למחר
סי' סה לתפור בגדים לאינם שומרי הדת
סי' סו לצאת לאיש במטריה של אשה
סי' סז מעיל גשם או כובע של שעטנז
סי' סח בענין זוגות
סי' סט בול שנדפס עליו צורה של ע"ז
סי' ע שיעור אורך פיאות הראש
סי' עא אי מותר להשחית שפה העליונה בתער
סי' עב המיפה עצמו עובר על לא ילבש ועל לא תחמוד
סי' עג בורית שיש בו ריח אי יש בו משום לא ילבש גבר
סי' עד נזדמן ליל ט' בזמן עונה בינונית
סי' עה מעוברת מתי הוי מסולקת מן הדמים
סי' עו המפלת אי נותנין כ"ד חודש לקבוע וסת
סי' עז בגד שצבעו לבן אי מקרי בגדי צבעונין
סי' עח אשה שמצאה דם על עד הבדיקה ויש לה מחלת מרודין
סי' עט טבלה ובבוקר מצאה צפורן אחד שלא נטלה
סי' פ אשה שהניחה מאכלה והלכה ואכל הבעל וחזרה באמצע
סי' פא אשה המעשנת סיגריות אי מותר לבעל לעשן המותר
סי' פב איש ואשה שאכלו בקערה והרגישה שנטמאה אי הבעל מותר לגמור
סי' פג לנוח על מטת אשתו ביום טבילתה
סי' פד אשה בלתי טהורה אי מותרת להדליק לבעלה סוגרי'
סי' פה ניקוי המקוה ע"ש עם חשיכה
סי' פו טבלה ולאחר טבילה מצאה שלא הרציאה

המכסה מביה"ס
סי' פז — שכחה להוציא מהרחם המכסה וטבלה
סי' פח — אשה שמצאה טיפת דם על עד הבדיקה
סי' פט — טבלה וקודם ששמשה חזרה וראתה
סי' צ — טבלה ולא שמשה עד יום שני וראתה שנית מהו
סי' צא — טבילה ביום שמיני בשעת הדחק
סי' צב — איסור לאחר הטבילה לאשה לצער את בעלה
סי' צג — כלה שלא עלתה לה טבילה עד יום ז' שהוא יום חופתה
סי' צד — ראתה אחר טבילה ציצין על אצבעה
סי' צה — באיזה זמן תקנו לקצוץ שערות נשים נשואות
סי' צו — שמן לח אי חוצץ ותמיה על החזו"א
סי' צז — נשים מהו לאכול דגים בליל ט'
סי' צח — אשה מהו לטבול עם יש לה עין זכוכית
סי' צט — מצאה לאחר טבילתה שלא הוציאה (הלענרזעס בלע"ז) מעינה
סי' ק — ברזלי שיניים אי הוה חציצה לטבילה
סי' קא — אשה שטבלה עם לענרזעס בתי עינים
סי' קב — אשה שישבה תחת השמש ונקלף עורה מהו לטבול כן
סי' קג — לעשות עירוי דם מבעל לאשתו בלתי טהורה
סי' קד — פסול שאובין לאחר טבילת עזרא
סי' קה — ביאור לשון עלה ונסתפג בכה"ג בעבודת יו"כ
סי' קו — מים שנעשו מקיטור (סטים בלע"ז) אי יש להם דין מים
סי' קז — במקוה דעין עיטם היאך טבל בו הכה"ג
סי' קח — בשו"ת מעיל צדקה שכתב רדהריב"ש לא ראה דברי התוס'
סי' קט — מקוה ששפכו בו חומר למנוע זוהם אי נפסלו המים
סי' קי — בדין מקוה על גבי מקוה
סי' קיא — בענין פילטער למקוה
סי' קיב — הנודר לצדקה בחלום אי חייב לשלם
סי' קיג — נשבע שלא יאכל פירות הקדש ואח"כ שאל על ההקדש
סי' קיד — בן מהורים שנתגרשו אצל מי יבחור לדור
סי' קטו — בן אי מותר לו לספור את אביו שאפשר לעשות לו חבורה
סי' קטז — שמע בזיון אביו אם חייב למחות
סי' קיז — חכם שפוסק בדבר לאיסור יכול לומר להשואל שילך לאחר שמתיר
סי' קיח — במקום שפוסק סותר דבריו מפסקיו ותשובתיו
סי' קיט — להחמיר בדברים המותרים אסור כמו להקל בהן
סי' קכ — כמה פעמים ביום חייב לעמוד בפני רבו
סי' קכא — הנפגש בחבירו וכורעים זה לזה
סי' קכב — שלא לפסוק שאלות על הטעלעפאן
סי' קכג — בהא דאין מכברין בדרכים
סי' קכד — המונע הלכה מפי תלמידו
סי' קכה — מהרהר בד"ת אי ניצל מיצה"ר
סי' קכו — נתין או ממזר אסור ללמדו תורה
סי' קכז — חיוב ללמוד בכל יום הלכה למעשה
סי' קכח — טעם שבני תורה בדור הזה אינם בשמחה
סי' קכט — יושב ולומד ושומע הטעל' מצלצל אי חייב להרים
סי' קל — להשתדל ללמוד כל התורה כולה
סי' קלא — באיסור ללכת לקאלעדזש ולימוד חכמת גוים בכלל

סי' קלב איסור לימוד לימודי חול בכלל

סי' קלג דרך הלימוד לבחורים בישיבה

סי' קלד ללמוד ענגליש לבנים

סי' קלה אין לכתוב הלכות בשפת אנגלי

סי' קלו המטריח על חבירו אי יש בו איסור

סי' קלז ניחוש להמתעטש למשוך תנוך אזן

סי' קלח ביארו מימרא דר' יוחנן בר לקישא שאל עשרין וארבע קושיות

סי' קלט צדקה כמה מקרי דבר מיעוט לקבל מן האשה

סי' קמ נשים בזה"ז עד כמה מקבלין מהן לצדקה

סי' קמא בהא דנותן צדקה מתן בסתר

סי' קמב מאיזה ריוח חייב להפריש מעשר

סי' קמג מעות מעשר מהו להוציאו לסעודת מצוה

סי' קמד המוציא מציאה אי חייב במעשר

סי' קמה אי מותר ליתן כתב המלצה לאינו מכירו לאסוף צדקה

סי' קמו אי צריך להיות ראש ישיבה בביתו או לצאת ולחנך אחרים

סי' קמז חיוב לימוד הלכה אפילו מי שאינו רוצה להיות מורה הוראה

סי' קמח איזהו חשוב רבו, הלומדו בקיאות או פלפול

סי' קמט מי שאינו צריך לצדקה ונוטל ונותנה לאחרים אי הוא גוזל עניים

סי' קנ דין קדימה בצדקה

סי' קנא אשה המבקשת צדקה להקריב קרבנותיה

סי' קנב הנותן מעות לת"ח אי מותר ליתן ממנה לקרוביו

סי' קנג איש ואשה שנטמעו בין העכו"ם איזה מהם קודם להחזיר

סי' קנד יש לו מאתים זוז ונוטל מן הצדקה

סי' קנה בהא דצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם

סי' קנו אי נכון לרחוק עצמו ובני ביתו ולא לקבל צדקה

סי' קנז נתן צדקה לעני ואח"כ העשיר

סי' קנח נתעשר העני קודם שבא המתנה לידו אי חייב במעשר

סי' קנט להפריש מעשר לחלק לעניים על מה שירויח לעתיד

סי' קס אמר תן חובי לצדקה ושוב חזר בו

סי' קסא נדר לצדקה ושכח כמה נדר

סי' קסב מוהל שעושה ברית שלא כהלכה אם צריך למחות

סי' קסג המוהל שמל ופורע כהלכה כאלו קיים תרי"ג מצות

סי' קסד תינוק הנולד סומא אי חייב במילה

סי' קסה ביאור לשון הרמב"ם אפשר למול אחר זמן

סי' קסו תינוק שנפלה בו צהבת (געל) מהו למולו

סי' קסז מראה ירוק אם יש לשפוט למראה עיני המוהל או צריך לאבאראטאריא

סי' קסח אי צריך להמתין ז' ימים מעל"ע אחר שהלך הירקות

סי' קסט כל חום שיש לילד או אנטיביאטיקא לענין מילה

סי' קע לעשות הפרדה מעור הפריעה בשבת

סימן קעא מל ונחתך גם עור הפריעה ונשאר קצת אי מותר לקורעו בשבת

סי' קעב תינוק ירוק מתי מותר למולו

סי' קעג המל צריך להוציא דם ברית

סי' קעד מתו אחיו מחמת מילה אי יש תקנה למולו ע"י לעזער

סי' קעה אי מותר למול באופן שלא יצא דם ברית

סי' קעו	דעת הפוסקים דפריעה בצפרנים מה"ת
סי' קעז	בברית מילה שמכבדין לכמה אנשים בהבאת הילד
סי' קעח	אי מצות מילה גדול או סנדקאות גדולה
סי' קעט	אי שפיר דמי להוליך התינק במרחק כדי למולו ולהחזירו מיד אחר הברית
סי' קפ	ערל שמתו אחיו מחמת מילה מתי ימול
סי' קפא	לחתוך עור הפריעה יחד עם עוד הערלה
סי' קפב	בענין מציצה אי הוה חלק מהמילה
סי' קפג	יתום מן האב ר"ל מי מברך ברכת להכניסו
סי' קפד	מילה שלא בזמנה אי יש ענין להקדים ולזרז
סי' קפה	אי יש לטרוח להיות מוהל או סנדק
סי' קפו	אי יש מצוה למול בבית המדרש דוקא
סי' קפז	בדין דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד
סי' קפח	עכו"ם אי רשאי למול לשם מצות מילה
סי' קפט	גר שנתגייר בשביל אישות אי מקבלין אותו
סי' קצ	בהקול קורא בענין מי הוא יהודי
סי' קצא	המאמץ ומגדל ילד שאינו שלו חייב להודיעו
סי' קצב	כהן שנכבש על הנכרית בערכאותיהם ושוב נתגיירה ומה דין הבנים
סי' קצג	בן שנולד אחר גיוד רעפארמי
סי' קצד	גיורת שקבלה עליה לקיים כל המצות זולת שתדור עם כהן
סי' קצה	אי מותר למכור שאר ספרים זולת ס"ת
סי' קצו	לכתוב חידושי תורה שבע"פ בזמן הזה
סי' קצז	ס"ת שנכתב בכתב ועליש מהו לגנזה
סי' קצח	אחד תיקן ס"ת ולא אמר לשם קדושת ס"ת
סי' קצט	ס"ת המנוקד פסול
סי' ר	ס"ת שיש בה כמה יריעות מכתב ב"י וכמה ידיעות מכתב האר"י ז"ל
סי' רא	ברכות או דברי תורה הנשלחים על הדואר
סי' רב	מכתבי חול אי מותר לכתוב בראש המכתב ב"ה
סי' רג	להקליט השם על טייפ רעקארדער או למחקו
סי' רד	ספר תורה אי מותר לפורקה לחלקים ויריעות כדי להוציאה מבין הגוים
סי' רה	המניח ספר פתוח לאחר לימודו משכח תלמידו
סי' רו	אי מותר להניח ס"ת בלי שמירה
סי' רז	להניח על ספר פתוח בגד לכסותו
סי' רח	המחזיק בביתו ספרים בלתי מוגים
סי' רט	ס"ת שנמצאו בה ג' נפסקים בעמוד אחד
סי' רי	שם שנכתב ע"י עכו"ם או מורדים
סי' ריא	שם קדוש שנרבק במקום בזיון
סי' ריב	מין שהדפיס ספרים ברפוס אי מותר לקרות בהן
סי' ריג	חידושי הראב"ד על ב"ק שיצאו עם ביאור ממומר
סי' ריד	הספר הציוני הוא מאחד הקדושים הקדמונים
סי' רטו	ספרים שחברום מינים אי צריכים גניזה
סי' רטז	אי מותר להניח ספרים על חומשים בשעת הסידור
סי' ריז	אי מותר לכתוב בכתב רש"י במקום שאינו נקי
סי' ריח	טעם שכותבין ספרי הלכה בכתב רש"י ולא כתיבה תמה
סי' ריט	במנהג העולם לכתוב פסוקים בלי שרטוט
סי' רכ	המדפיס ספרי קודש אי יש לציין הדפין בגומערין גופין שלהם
סי' רכא	סופר סת"ם אי מותר לו ללמוד לימודי חול לחשוב מחשבות

סי׳ רכב אי חייב להעמיד מזוזה במקום שיגנבוה עכו״ם

סי׳ רכג בדין שילוח הקן

סי׳ רכד אי קיחת הבנים הוא מעכב השילוח

סי׳ רכה בענין איסור חדש במדינה זו

סי׳ רכו היכי תמצא שמותר לרכוב על סוס וחמור יחדיו

סי׳ רכז המרביע דגים אי יש בו איסור כלאים

סי׳ רכח בן פקועה אי הוה כלאים עם חמור

סי׳ רכט כהן שנמצא בן גרושה מה דין הבכורים שנפדו על ידו

סי׳ רל פדיון הבן באשה שהפילה תוך ח׳ שבועות

סי׳ רלא מנהגי פרה״ב ליתום שנהרג אביו ר״ל

סי׳ רלב ברכת שהחיינו לכהן כשאבי הבן חרש

סי׳ רלג פדיון הבן הנולד מעכו״ם

סי׳ רלד בכור בהמה שמת אי טעון קבורה

סי׳ רלה שריפת חלה בשעת אפיית פת

סי׳ רלו אי נאסר התנור שנשרף בו החלה

סי׳ רלז אין מעשרין מן החדש על הישן

סי׳ רלח אכילת פירות הבאים מא״י לחו״ל

סי׳ רלט קליפת תפוזים של שמיטה אי יש בהם קדושת שביעית

סי׳ רמ ישראל הקונה שדה מערבי בשנת השמיטה עם הפירות

סי׳ רמא המקבל כלים במתנה אי חייב לעשר

סי׳ רמב בחור שקבל מעות מהוריו אי חייב במעשר

סי׳ רמג אי יש לאסור פירות עכו״ם בשביעית בארץ ישראל

סי׳ רמד מי סודה שמביאין מצרפת וספק נתערבו מי לימון מפירות א״י

סי׳ רמה מורה שקיבלה מתנות מהתלמידות אי חייבת במעשר

סי׳ רמו קיבל משלוח מנות אי חייב לעשר

סי׳ רמז אתרוגים הבאים מא״י בשנת השמיטה

סי׳ רמח בענין דינא דמלכותא ונתינת מעשר

סי׳ רמט חתן וכלה שקבלו מתנות חפצים צריכים לעשר

סי׳ רנ הקורא לחבירו או ארם מישראל מין או אפיקורס

סי׳ רנא הקורא לחבירו טעראריסט או בשם רשע אחר

סי׳ רנב ברפואות שנזכרו בש״ס להשתמש בהם היום

סי׳ רנג רופא מלמד לתלמידיו על אברי מתים האסורים בהנאה

סי׳ רנד טעם להשים נרות על הקרקע על ראש המת

סי׳ רנה אי מותר לעשות מנין בבית אבל בשבת

סי׳ רנו אבל בימי שבעה צריך לילך לחתום לקבל טשעק

סי׳ רנז מת בחו״ל לקברו בארץ ישראל

סי׳ רנח מי שצוה לקברו בארץ ישראל

סי׳ רנט על מי מוטל חיוב לקיים צוואת המת

סי׳ רס קבלה ביד הרדב״ז שתחיית המתים יהי׳ מהר הזיתים

סי׳ רסא אין אשה מתה אלא לבעלה

סי׳ רסב קדיש אחר הנפטר שייך ליתומים

סי׳ רסג לימוד משניות אחר הנפטר

סי׳ רסד יום שביעי של אבלות שחל בשבת בשיטת הב״ח

אבן העזר

סי' רסה בענין בדיקות דם לשידוכין הנקרא דור ישרים

סי' רסו בקפידות המבוארים בחז"ל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה

סי' רסז נאמנות על גירות לישא אשה היכא דליכא עדים

סי' רסח מי הוא הנקרא מוחזק בחזקת ישראל

סי' רסט עוד להג"ל בהנ"ל

סי' ער כהני זמנינו היאך דנין אותן

סי' רעא כמה מעלות טובות בבחור לענין שידוכין

סי' רעב אדם גבוה לא ישא אשה גבוהה

סי' רעג לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח

סי' רעד בענין אי נכון לשדך עם גרי צדק

סי' ערה שלשה שאלו שלא כהוגן

סי' רעו האבות והבנים קודם מ"ת אי נאסרו להתחתן במצרי

סי' רעז אין לחוש להוצאת לעז ממזרות בלי עדים

סי' רעח אי מותר להגיד חסרונות בחור או בתולה בעניני שידוכין

סי' רעט אי יש חילוק אם השואל הוא קרוב או לא

סי' רפ אם חייב לומר על כל מה ששואל בענין שידוכין

סי' רפא אם חייב לומר שיש חולה במשפחה

סי' רפב בן המאומץ מה דין לו ליכנס בקהל

סי' רפג עשו לו ניתוח באיברי הזרע וילדה אשתו אח"כ

סי' רפד אי מותר להרוג יתושים משום צעב"ח

סי' רפה טעם שמקרבין בני יחוס משפחה יותר מאחרים

סי' רפו באשה קרקע עולם היא

סי' רפז אשה שנאנסה פעמיים מישראל אי נאסרה לכהן

סי' רפח באחד שצוה לאשתו לזנות עם גוי

סי' רפט היכי דהבעל לא ראה שזנתה

סי' רצ אשת איש שזנתה בעלה חייב לגרשה

סי' רצא אשה שנתעברה מאחר אסורה לבעלה מדין מעוברת חבירו

סי' רצב בהכנה למצוה

סי' רצג לדבר בר"ת בידים שאינן נקיות

סי' רצד לפרוש מאיסור

סי' רצה בענין נשים המזמרות בקול אי יכולים השכנים למחות

סי' רצו קטן אי צריך ליזהר בשמירת עינים

סי' רצז בעבירות דיהרג ואל יעבור

סי' רחצ איסור לעשות סעודת מרעים מזוגות בבתיהם

סי' רצט היושב במכונית (קאר בלע"ז) אחורי האשה אי יש בזה דין דאחורי ארי

סי' ש אי שייך צניעות לנשים בדרך

סי' שא לצאת ברחוב עם בתולה לבדקה ורוצה לנשאה

סי' שב אשתו בעיר אי מותר ליחד עם אשה אחרת

סי' שג אמו או בתו אי חשובי שומר לענין יחוד

סי' דש בן י"ג שנים ויש לו חבר שבא לביתו ואמו אלמנה בדין יחוד

סי' שה בתקנה שלא ילך הבן אחרי אמו אלא לפניה

סי' שו אי יש דין חצי שיעור באיסור יחוד

סי' שז איסור חיכוך במבושיו

סי' שח שיעורי תורה או דרשה לנשים ואנשים בבית הכנסת בלי מחיצה

סי׳ שט אי יש לחלק בין בחורים ובתולות לזוגים נשואים

סי׳ שי בגדרי מלבושי צנועות לנשים

סי׳ שיא גרביים שקפות אי מהני לכיסוי הרגל

סי׳ שיב מלבושי אדומים לעם ישראל

סי׳ שיג אי מותר ללבוש מלבוש אדום בבית

סי׳ שיד מלבושים הנסגרים ע״י כפתורים או לחצניות (זיפפער)

סי׳ שטו נשים העובדות במשרדים

סי׳ שטז מלבושים ארוכים לנשים

סי׳ שיז במנהג באגראד בחתן ליל ראשונה

סי׳ שיח טעם לסבילת עזרא, והדרכה לבוא בברית הנישואין

סי׳ שיט הנהגות לבן תורה בשנה הראשונה

סי׳ שכ ביאור דברי רש״י מטיל שלום בית

סי׳ שכא ביאור דברי רש״י אונס שינה מה הוא

סי׳ שכב מנהג איזה משפחות לקדש בטבעת מרובעת

סי׳ שכג מעות שיש לו עליו קנין דרבנן אי מהני לקדושי אשה

סי׳ שכד אבות מנין הי׳ להם עדי קידושין

סי׳ שכה ברכת אירוסין אי הוה ברכת המצוה, ואי בעי עובר לעשייתן

סי׳ שכו אם לא בירך קודם קידושין אי יברך אח״כ

סי׳ שכז מצוות שאין להם ציווי או אסמכתא בתורה אי מברכין עליהם

סי׳ שכח ברכת התורה כוללת מצוה והודאה

סי׳ שכט המקדש ע״י שליח אי הוה שליח לדבר עבירה

סי׳ של במה שכותבין בתנאים רק ישלטו בנכסיהן בשוה

סי׳ שלא אין הולכין בנשואין בתר אומדנות

סי׳ שלב קידושין לקטן על ידי זכיה אי מהני

סי׳ שלג חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה

סי׳ שלד בדברי הבה״ג דכותים שקדשו תופסין קידושין וצריכים גט

סי׳ שלה לא זזו משם עד שעשאום גרים

סי׳ שלו אל תצר את מואב אי נוהג לדורות

סי׳ שלז אשה אי הוה אבידת הבעל

סי׳ שלח אי מותר לברך ברכת אירוסין על סתם יינם

סי׳ שלט חתן שאינו שומר שבת מהו לשתות מכוס של ברכה

סי׳ שמ הקהל תחת החופה צריכים לעמוד

סי׳ שמא לעשות חתונה בליל עשרה בטבת

סי׳ שמב אכילת סעודת חתונה באולם בלי מחיצה

סי׳ שמג מנין עשרה אי מעכב לקידושין

סי׳ שמד על כמה זמן צריכים עדי יחוד להעיד

סי׳ שמה לנשוא אשה במלוי הלבנה

סי׳ שמו עוד בהא דאין נושאין נשים אלא במילוי הלבנה

סי׳ שמז חוזרים מעורכי המלחמה

סי׳ שמח לצייר על הכתובה חתן וכלה

סי׳ שמט אין למסור הכתובה ליד הרב המסדר

סי׳ שנ בענין אפקינהו רבנן לקידושין

סי׳ שנא ליישב ליש נוהגים שלא לאכול עם אשתו יחד

סי׳ שנב זוג הרוצים להתגרש היאך מחלקין הבנים

סי׳ שנג נשים היוצאות במכנסים

סי׳ שנד עוד להג״ל ברג״ל

סי׳ שנה עוברת על הדת בזמן הזה אי מותר לגרש בעל כרחה

סי׳ שנו גידש אשתו אי חייב לפרנסה משום ומבשרך

אל תתעלם

סי' שנז המגרש את אשתו אסור להתריין אתה לאחר גירושין

סי' שנח איש או אשה ההולכים בערכאות ומוציאים מעות

סי' שנט לגרש אשתו אפילו מצא נאה הימנה

סי' שס ישן אי הוה בר דעת לגרש ולקיים מצות ותמיה על היעב"ץ

סי' שסא במנהג לקרא שם הולד הראשון ע"ש משפחת האם

סי' שסב לקרא שם לבנו אחר אחיו המת

סי' שסג מגרייד אי עושה שליח לגרש אשתו, ביאור בגדרי שליחות בכלל

סי' שסד לסדר גט אשה אי מותר ביחיד או בעי ב"ד

סי' שסה בדין מלך לא מייבם ולא חולץ

סי' שסו בתוס' יבמות מאי לאו למעוטי צרת אילונית

חושן משפט

סי' שסז איש המאומץ ולא ידע מקוד מחצבתו מי יורש נכסיו

סי' שסח שופטי עכו"ם אי דנין דיני נפשות בזה"ז

סי' שסט מתי אדם עושה דין לעצמו

סי' שע ב"ד אין דנין אלא בבוקר

סי' שעא הדיינין אין יושבין לדין על פחות משו"פ

סי' שעב ראובן לקח שושבינו לדיין אי יכול שמעון לפוסלו

סי' שעג לבחור מועמד לממשלה שודאי יעשה דברים נגד התורה

סי' שעד המשתתף בבחירות אם הוא נכנס באחריות על מעשה הנבחר

סי' שעה דיין אסור לו לישב בב"ד בקלות ראש

סי' שעו אי מותר לשחד שופט עכו"ם

סי' שעז פשרה שיש בה כמה ספקות

סי' שעח אם הבעלי דינים טוענים שחוששין שהב"ד יעוותו הדין

סי' שעט הקונה חפץ מעכו"ם מתי יכול לחזור

סי' שפ בדין מסרב לדין

סי' שפא נכון לדיין שיגיד להחייב טעם מהיכן דן

סי' שפב נשיא ות"ח הבאין לדין איזה מהם קודם

סי' שפג בהא דמוסרין לו שני ת"ח

סי' שפד אסור לומר לחבירו שהדיין פסק שלא כדין

סי' שפה אי מותר להחמיר על רבים במה שהקילו אבותינו

סי' שפו מי שיש לו סוד מקצועי והעו"ד יודעו מתי מותר לגלותו

סי' שפז כמה שאלות לעו"ד ובדיני ערכאות

סי' שפח אי יש ספק שלא ילך לב"ד מה דינו

סי' שפט היכא דחיישינן שלא יקיים את הפסק לאחר שיפסקו עליו

סי' שצ התירו לו ב"ד לילך לערכאות והוציא ממון שלא כדין ישראל

סי' שצא אם יש לחלק בין הבע"ד הוא שומר התורה או לא

סי' שצב עו"ד אי רשאי ליצג נכרי נגד ישראל בערכאות

סי' שצג העו"ד המסייע להוציא ממון בערכאות ומזמין עדים יהודים הוא בכלל האיסור

סי' שצד מה נקרא אומנות נקיה וקלה ואי מותר לשומר התורה להיות עו"ד

סי' שצה בחור שהזיק לישיבה וחבירו יודע אי חייב להודיע

סי' שצו — המזיק רוצה לשלם רק שלא יודיעו להראש ישיבה
סי' שצז — עד כמה שנין אדם זוכר עדותו
סי' שצח — לד"ת דעדות מפי כתב כשר יכתוב הת"ח עדותו וישלח לב"ד
סי' שצט — אשה שהעידה ובא קטן ומכחישה
סי' ת — עד' שידוכין אי יכולים להיות קרובים
סי' תא — מציאות עדיף מעדים
סי' תב — בשואל שלא מדעת אי נפסל לעדות
סי' תג — הקונה חפץ מעכו"ם מתי יכול לחזור
סי' תד — חתם על שטר שיש בו ריבית בשוגג אי יש לו תקנה
סי' תה — מי שלא כתב פרוזבול ורוצה לגבות חובו
סי' תו — ביאור הא הלכתא הלל תיקן פרוזבול לעלמא
סי' תז — מי שלא עשה פרוזבול בשנה השביעית וגובה את חובו אעפ"כ
סי' תח — ספק פירות שביעית בשנת השמיטה מה הם
סי' תט — ליישב מנהג העולם שלוין בלי שטר ובלי עדים
סי' תי — מהו גדר של לא תחמוד
סי' תיא — בתקנת דיב"ג להעמיד מלמדין בכל עיר
סי' תיב — דינא דבר מצרא במקומות בעזרת נשים
סי' תיג — ספרים שנכתב עליהם כל הזכויות שמורות
סי' תיד — מלמד אי יכול לעשות צילומים בשביל הילדים מספר שכל הזכויות שמורות
סי' תטו — מלמד תורה שמתפלל עם הילדים כיצד ינהוג לעצמו
סי' תטז — בענין המדפיסים שכותבים על הספר כל הזכיות שמורות
סי' תיח — בדין רוכב לחורי' קני
סי' תיט — הלוקח מלבושים מחנות ונמלך והחזירם
סי' תכ — בענין שילוח הקן
סי' תכא — במנהג למכור בניו למי שח"ז לא מתקיימין
סי' תכב — למכור לחנוני דבר שיכול לרמות בו בנ"א
סי' תכג — איזה נקרא בר דעת לצרף למנין וכל דבר שבקדושה ולקיום המצות
סי' תכד — בצואה ליתן מעותיו למוסדות תורה ולומר אחריו קדיש
סי' תכה — אפוטרופסין אם יוכלו לחלק צדקה לפי ראות עיניהם
סי' תכו — ביאור דברי הרמב"ם פ"ס מה' זכייה
סי' תכז — צוה ליתן ממעותיו לישיבה ונתבטלה הישיבה ונשאר ביהמ"ד
סי' תכח — מצא אבידה ברחוב בבארא פארק אי חייב להכריז
סי' תכט — אבידה שדינה להניח עד שיבא אליהו כיצד ינהג בה
סי' תל — לצוד דגים בחיכה
סי' תלא — אי יש דין צעב"ח באדם
סי' תלב — אסור לצוד דגים ולזורקם אח"כ
סי' תלג — אי שייך בל תשחית בחפץ של הפקר
סי' תלד — צוואה שנכתבה שלא כהלכות התורה אי רשאי העד"ד לקיימה
סי' תלה — שבט לוי אי נוחלין לעת"ל חלק בא"י
סי' תלו — להשתיל אם אשה לחברתה ואת מי יורש
סי' תלז — בבכור שנוטל פי שנים
סי' תלח — בכור שנוטל במוחזק מהו במעות בבאנק
סי' תלט — קיבל ספר למשכון אי מותר ללמוד בו
סי' תמ — ניתן לו חפצים להעבידם במכס, ובשעת הבדיקה אמר שאינם שלו וגרם להיזק עי"ז
סי' תמא — אי ספק איסור מותר לעכו"ם
סי' תמב — אי עובר בל תלין אם לא שילם שכר דירה

סי׳ תמג מה זה גזל שינה
סי׳ תמד בענין המדבר על הטעלעפאן גוזל מחייו
סי׳ תמה אי מותר להבריח המכס
סי׳ תמו לשקר במכתבים ובכתב כדי לקבל פראגראמען
סי׳ תמז קטנים המזיקים פרחי הגנות
סי׳ תמח המקבל צמר לעשות ממנו בגדים וחזר פחות
סי׳ תמט הלוקח כלי מחבירו בלי לשאלו
סי׳ תנ המוסר ישראל לערכאות בין בממונו ובין בגופו
סי׳ תנא דין מסירה בארה״ב
סי׳ תנב דרך מעבר שהחזיקו בו רבים ועושה היזק לאחרים אי יכול לגדרו
סי׳ תנג ליתן מדמו לבלא״ד באנ״ק בלע״ז
סי׳ תנד בדין הקזה בזמן הזה
סי׳ תנה להפיל עיבור פנויה שאינה שפויה בדעתה
סי׳ תנו בהיתר לחבול בעצמו בשביל ליפות עצמו
סי׳ תנז באיסור הפלת ולד, ואי יש לחלק בין פנויה לא״א
סי׳ תנח בביאור טעם דרודף אחר חבירו מצוה להורגו
סי׳ תנט ברבר המהפכים מת לחי וחי למת
סי׳ תס טעם דרודף אחר חבירו מצוה על כל אדם להורגו
סי׳ תסא טעם בלאו דלא תעמוד על דם רעך
סי׳ תסב באיסור השתלת אברי אדם לאדם
סי׳ תסג בן נח נהרג ע״פ ב׳ עדים כישראל
סי׳ תסד ההורג מי שנתחייב כרת אי נהרג עליו
סי׳ תסה זקן וסריס ומי שאין לו בנים מהו להורות בדיני נפשות בזה״ז
סי׳ תסו אי חייב בדין מעקה למדרגות הבית
סי׳ תסז בענין אל תטוש תורת אמך לענין תפלה בזמנה
סי׳ תסח הבורח ממקום סכנה למקום שאינו בטוח
סי׳ תסט בכמה מקרי רוב עם
סי׳ תע קציצת שערות הראש לקטן בן שלשה
סי׳ תעא בדבר מה שאומרים שאפשר למכור חלומו
סי׳ תעב אי יש איסור לשחוק כדור
סי׳ תעג מצוה לספר בספר תולדות אדם השלם
סי׳ תעד פסח שני אי נאכל עם חמץ
סי׳ תעה יקל בעיניך הוצאת ממונך מהוצאת דבריך
סי׳ תעו להתוודות על עונותיו ערב ובקר
סי׳ תעז למה מנה הבה״ג מגילה ונר חנכה ולא מנה נט״י
סי׳ תעח בתקנת חכמים לא שייך בל תוסיף
סי׳ תעט מה שנהגין בקידוש לבנה לתת שלום
סי׳ תפ למה לא תקנו סמיכה על העוף בשעת כפרות
סי׳ תפא בענין תוארים לבני אדם
סי׳ תפב אי יש מצוה לעלות לרגל לירושלים בזמן הזה

תורה

בראשית ט׳ ומראכם וחתכם יהיה על כל וכו׳ קעז

י״ב י״א הנה נא ידעתי רמז

ט״ז ויצא אותו החוצה קע

י״ז שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי וכו׳ קסט

פ׳ חיי שרה וישמע אברהם לקול שרה קפז

כ״ד ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים כז

כ״ד ויאמרו מה׳ יצא הדבר קסו

כ״ז ט״ז וכל הבארות אשר חפרו וגו׳ שטו

כ״ז כ״ט אם תעשה עמנו רעה וגו׳ רסא

ל׳ כ״א ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה שנז

ל״ח ח׳ ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך רפח

פ׳ בא (שמות י״ב כ״ח) וילכו ויעשו בני ישראל קיז

פ׳ בא (שמות י״ג ט״ז) קסט

י״ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו קעז

י״ט אל תגשו אל אשה רכח

פ׳ יתרו ויחד יתרו קצט

כ׳ י״ז לא תחמד מ

כ״ג כ״ה ועבדתם את ה׳ אלקיכם וברך את לחמך קסח

פ׳ תרומה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ת

פ׳ אחרי (ויקרא י״ח ד׳) את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו קמא

פ׳ אחרי אל כל שאר בשר לא תקרבו וגו׳ רלה

פ׳ קדושים קדושים תהיו תא

פ׳ אמור יהיה לכם שבתון ד

פ׳ בהר פסוק ו׳ קנו

דברים ו׳ עם חכם ונבון תא

דברים ו׳ כי ה׳ אלקיך אש אוכלה הוא ת

כ״א י״ב ושלחתה לנפשה קפב

כ״ב ח׳ כי תבנה בית וכו׳ שצב

כ״ג כי יהי׳ בך איש אשר לא יהי׳ טהור רלא

פ׳ תצא ועשית מעקה לגגך שצג

פ׳ כי תצא (דברים כ״א י״ב) ושלחתה לנפשה קפב

פ׳ כי תצא ועשתה את צפרניה נג

פ׳ נצבים הנסתרות לה׳ אלהינו קמ

ל״ב האזינו השמים ואדברה קעז

ל״ב וכפר אדמתו עמו קסא

שופטים

י״ג י״ב עתה יבוא דבריך מה יהי׳ משפט הנער רלז

י״ד ואביו ואמו לא ידעו כי מה׳ היא קסו

ישעיה

ד׳ ג׳ והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים וגו׳ תא

ו׳ ג׳ קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות וגו׳ תא

כ״ג אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ קפז

כ״ט י״ג ולבו רחק ממני צט

ל״ח בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו וכו׳ קסז

מ״ה אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי קעז

ירמיה

י״ב ב׳ ורחוק אתה מכליותיהם צט

י״ג י״א כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש וגו׳ תא

ט״ו י״ז לא ישבתי בסוד משחקים וגו׳ רסו

כ׳ ו׳ ואתה פשחור וכל יושבי ביתך וגו׳ קסא

כ״ט ואת בנותיכם תנו לאנשים רעח

ל״א אבות אכלו בסר ושיני בנים תקהינה קע

יחזקאל

ז׳ כ״ה קפידה בא ובקשו שלום ואין קעט

כ״ג וזרמת סוסים זרמתם רס

מ״ד כל בן נכר ערל לב וערל בשר וגו׳ שיח

מ״ח והנשיא וכו׳ שנו

הושע

ח׳ פד

תהלים

כ״ה י״ד ובריתו להודיעם קכז

פ״ב ו׳ אני אמרתי אלהים אתם וגו׳ תא

צ״א כי בי חשק ואפלטהו וגו׳ קעח

משלי

הוקר רגלך מבית רעך ריד

ג׳ כ׳ הולך את חכמים יחכם וכו׳ רכה

ה׳ אל תקרב אל פתח ביתה קלה

ה׳ ט״ז יפוצו מעינותיך חוצה קכז

ז׳ עצומים כל הרוגיה צד

י״ט בית והון נחלת אבות וכו׳ קסו

כ״ג אל תשיג גבול עולם שפב

ברכות

יח: תוס׳ ד״ה ונחת רכז

כב. תוס׳ רכט

ס: תוס׳ ד״ה אשר קנג

שבת

י׳ רב חסדא ורב הונא הוו יתבי ברינא כולי יומא שח
י״ג סב
יג: ברם זכור אותו לאיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו קלז
יז: פתן שמנן ויינן וכו׳ רכח
מ״ז דדבר שאין מתכוין מותר לח
נ: רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל קונו מא
נ: תוס׳ ד״ה בשביל ריז
נ״ב שכב
נג: ומי איכא מומחה לאדם ולא הוה מומחה לבהמה קעה
נ״ז לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן וכו׳ נו
סו: ואמר אביי אמרה לי אם לאשתא וכו׳ כ
סח. תוס׳ ד״ה גר שנתגייר רנב
פ׳ אלו פוסלין את התרומה וכו׳ סא
פ: בנות ישראל טופלות בשמן המור וכו׳ נז
פ״ה ומנ״ל דקים להו שהיונק משיג גבול שפב
פו. תוס׳ ד״ה מנין לפולטת רכו
פט: דל עשרין דלא ענשית עלייהו שמו
צו ע״א ת״ד מקושש זה צלפחד וכו׳ שסז
קס״ז קלא
קטז: וכותבי הלכות כשורף התורה וכו׳ קל
קטז: אימא שלום דביתהו דר״א אחתיה דר״ג הואי שי
קי״ח מעולם לא עברתי על דברי חבירי וכו׳ קסו
קכ״א תוס׳ ד״ה ש״מ קטן יב
קכ״א תינוק בן יומו חי אין צריך לשומרו קעז
קל״ד ואכתי לא נפל בי׳ רמי קז
קלד. ד״ה לכרכי הים וכו׳ קיג
קמ: תיהו צנועתן באפי גברייכו רעו
קמ״א תוס׳ יז

עירובין

למ״ד דו פרצופין נברא פריך מאן מסגי ברישא רטו
ז: האשה שנהרגה וכו׳ שפח
י״ג גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שיח
י״ג תלמיד היה לו לר״מ וסומכוס שמו שיט
י״ג תלמיד ותיק הי׳ ביבנה שהי׳ מטהר שרץ בקן טעמים פז
כא: מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל סג, רל
כא: מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של סופרים וכו׳ ט
מ: תוס׳ רסה
מ״א א״ר אלעזר בר׳ צדוק אני מבני סנאב בן בנימין ובתוס׳ שם שטו
מא: אשה רעה מצוה לגרשה רעט
נג: דאמר ר״י בן חנניה מעולם לא נצחני אדם וכו׳ שעה
נ״ח אפילו עבר ואפילו שפחה נאמנת לומר ע״כ תחום שבת של
ס״ג ביהושע שבא אליו המלאך שצט
סג: אמר ר׳ אבא בר פפא לא נענש יהושע וכו׳ קעא
סז: הרי זה אסור עליך עד שתשאל לחכם עג
צז: אשה שילדה בשדה קטז
צ״ח כותבין ספרים תפילין ומזוזות לא התירו וכו׳ קלג
צח. קלב

פסחים

ד״פ אלו דברים כל א׳ הביא סכינו עם פסחו א
ד: תוס׳ ד״ה הימנוהו רבנן בדרבנן וכו׳ של
ז׳ בחמץ של הפקר שנפל לחצירו אי חייב לבערו שמד
ז. רב גידל מקרש בחמץ דרבנן בשעות דרבנן רלט, רמא
ט״ז אמרו עליו על הלל שהי׳ כורכן בב״א ואוכלן שצו
כב: מורא רבך כמורא שמים עג
כ״ג תוס׳ ד״ה א״ק כ
כח: תוס׳ ד״ה מכל קיח
מד: תוס׳ ד״ה וה״ה לערלה בשתים יד
מו: למ״ד לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט קמג
מז: תוס׳ פ
מ״ט א״ר יוחנן בת כהן לישראל ובת ת״ח לע״ה קעא
מט. לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת״ח קפה
נ. בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש קפז
נט. מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה שפח
סד. נותנו לחבירו וחבירו לחבירו וכו׳ קטז
פז. הושע נענש ובעבורו גוזרו ג׳ גזרות על ישראל קנח
פז: אפילו אשה רעה אם יל בנים ממנה לא יגרשה רעט
צ׳ הדר ביה אביי לגביה דדבא שמשא ממילא ערבא שמו
צא: א״ד יעקב אר״י אין עושין חבורה שכולה גרים שכ
קא. ע״א תוס׳ ד״ה דאכלו קכא
ק״י מאן דקפיד קפדינן ליה שנאמר כי לא נחש וגו׳ קעו
קי: בתרי כסי מאן דקפיד קפדינן בהדיה לט
קי״ב רכה
קיג: דהוו אשכפי בארעא דישראל לז
קיט: לעת״ל אומר לו למשה טול וברך וכו׳ קסא

יומא

י״א. א״ל אביי לרב ספרא הני אבולא דמחוזא וכו׳ מא
נ״ג עד
נד: תוס׳ רעב
ע״א: דרבינא יליף מפארי פשתים יהיו על ראשם שיח
פ״ז בצבו נפשיה לקטלא נפיק שו

פ"ז דבר זה יש בו חילול ה' שאין בו כפרה וכו' שכה
פ"ז: תניא הי' ר"מ אומר גדולה תשובה וכו' שצז

סוכה

ו' בעי מן התורה ראוי לביאת מים נט
לה. עץ שטעם עצו ופריו שוה שיט
מו. תוס' רמג
נב. וספרה הארץ משפחות משפחות רסז
נב. ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו' שכג

ביצה

י"ד תוס' ד"ה איכא שומין יח
י"ד הגיח ביצה קלופה ועבר עלה הלילה יז
כ' ההוא גברא דאמר להו הבו ליה ד' מאה זוזי שמט
כ"ג לענין עישון טאבאק ביו"ט יט
כ"ה בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ וכו' קמג

ר"ה

א"ל אביי לא שבקת חיי לכל בריה קסג
טז: וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם קסט
י"ח דעל דבטלות ארדכתא מן שטריא עשאהו י"ט קל
פ"ק דהמסורות יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות שעב

תענית

ר: שלשה שאלו שלא כהוגן וכו' קפו
ז' הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי פז
ח: גמירי תרתי לא יהבי ניבעיא רחמי אכפנא וכו' קפד
כ' מעשה שבא ר"א ברבי שמעון ממגדל עדר צה
כר. בר' אלעזר איש בירתא כר הוו חזו ליה גבאי צא

מגילה

ט: בעת שנעתקה התורה יונית בימי תלמי פה
ט"ז תוס' ד"ה כשם רצא
יח. מלה בסלע משתוקא בתרין שצז
כ"ז מרביק וכו' קלח

מו"ק

הכל למיתה ואין הכל זוכין לחופה קכד
י"ח אמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד קעא
י"ח אמר רב שמן ב"א הוה קאימנא קמי' דר' יוחנן רכא
י"ח ונמצא ברצונו להציל עצמו מגזירת עידין פתגמין קסז
י"ח תוס' ד"ה הא קעא
יח: אמר רב משום רבי ראובן בן ארצטרובילי קסו
יח: דרבא שמעיה להאי גברא דבעי רחמי ואמר וכו' רסג

כר. כד הוה אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב וכו' פח

חגיגה

תקנתם את רבו ואת עצמו לא תיקנתם וכו' רנז
ד' שפא
ט. ר' שמעון בן מנסייא אומר איזהו מעוות וכו' רח
ט"ז באחר שהיו ספרי מינים נשרים מחיקו בביה"מ כז

יבמות

עכו"ם מי לא טבל לקרי נו
ד"ת אחד דיני ממונות ואחד וכו' שלז
ה' יכול אמר לו אביו היטמא וכו' עא
טז: אמר רב יהודה אמר רב אסי עו"כ שקידש בזמן רנט
ט"ז עכו"ם שקידש בזמן הזה חוששין לקדושיו רנח
כ"א אמר רבא אטו כולהו לאו גזירה לגזירה נינהו שצח
כה: שצא
לו: שהיה ר"מ אומר לא ישא אדם מעוברת חבירו שפב
מז: מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו קעט
מ"ז תוס' ד"ה במוחזק קעט
מ"ז האומר בני זה ממזר אינו נאמן קכב
מז: קפא
מז: קשים גרים לישראל כספחת ובתוס' שם קפו
מ"ט הקשו כל העריות כולם לאחות אשה שמז
מט: אליהו שנענש ע"ז שאמר קנאו קנאתי קצה
מט: אמר ה' איבלע בארזא ורצה למלט עצמו וכו' שצד
נג: רד
נג: תוס' ד"ה אין אונס לערוה שעה
נ"ד ישן לא קנה רפז
נ"ה דלאח"מ מקרי נמי שארו קסד
נט: רס
ס"ד גר שנתגייר רק בשביל אישות קכג
סד. אבות עקורים היו קסט
סד: אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות קעה
עא. אלא הכא במאי עסקינן וכו' קיד
עב: ביומא דעיבא אין למול משום סכנה קעח
עב: משום חולשא דאורחא לא מהלינן קיז
עה: ההוא גברא דסליק לדיקלא וכו' רב
עו: מ"ס אמר ליה שאול עליה קסג
פ. וניחוש שמא הבריא קח
צ. תוס' ד"ה אזיל כהן רמ
צ. אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים רלט
צט: ת"ר עשרה אין חולקין להם תרומה וכו' קיח
ק. צז
קי"ג. אי דעתיה צילותא אע"פ דקלישתא וכו' שמט

קיד: סתם תינוק מסוכן אצל חלב	יב

כתובות

שילבישם ויתן להם נדוניא	רעה
באשה שאמרה מאיש פלוני הוא וכהן הוא	קפב
בואו ונחזיק טובה לרמאי	צג
ח׳	רסה
ח׳ דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים וכו׳	קעה
י״א דהאב יכול לגייר את בנו וכו׳	קצט, רנג
י״א בגר קטן	רנ
יא: תוס׳ ד״ה הגר	רעג
יא: כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה	רעג
טו:	קצח
יז. תוס׳ ד״ה ישבחנו	קצו
כ: כי הא דרב אשי הוה וכו׳	שכח
כ״ד	קא
כ״ה גבי אבימי וכו׳	שסא
כז: מעשה דזכרי׳ בן הקצב	ריט
כ״ח המגרש את אשתו לא תנשא בשכנותו	רפא
ל׳ אע״פ שדין ארבע מיתות בטלו וכו׳	שפז
ל. ותו אריא וגנבי בידי אדם נינהו וכו׳	שעא
מ׳ אי אמרה לא בעינא	רצג
נ. באושא התקינו המבזבז על יבזבז וכו׳	רא
נ״ב כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת	צ
ס: גזרו חכמים שלא יקדש מעוברת חבירו	רס
סד: רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא	קעא
סז. ת״ר יתום ויתומה שבאו להתפרנס	צו
עב: המקדש אשה וכו׳	שעט
עב: כל המומין שפוסלין בכהנים וכו׳	קצד
ע״ה היו בה מומין ועודה בבית אביה וכו׳	רמח
פ״ה אמר טוביה ואתא שני טוביה שנידהם ת״ח וכו׳	שנ
פו. א״ל רב כהנא לרב פפא לדידך וכו׳	שד
קב: אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה וכו׳	רעז
קג: אמר רבינו הקדוש כמה גדולים מעשה חז׳	שסו
קג: אע״פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא	שיח
קד: דאייתי ליה האי גברא כנתא רגילרני וכו׳	שיב
ק״ה שני דייני גזירות היו בירושלים וכו׳	רד
קי:	רלח
קיא: אמר ר׳ אלעזר עמי הארצות אינם חיים	ת

נדרים

אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה	רעג
האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה	רח
ר׳ מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה	קד
כ׳ וברותי מכם המורדים והפושעים בי וכו׳	רלז
כ: וברותי מכם המורדים והפושעים בי	קע
לא: מוקי לה בדבר שקופצין עליו לוקחין	שמג
לא: מפני מה נענש משה וכו׳	קיז
לב: א״ר יהודה א״ר בשעה שאמר לו הקב״ה וכו׳	קעו
ל״ז דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה דיליה	קג
נר: בנודר מן הבשר אי דגים הוה בכלל	נח

נזיר

כג: א״ר חייא בר אבין א״ר יהושע בן קרחה	קכ
כ״ח תגלחת נשים נשואות	נד
נ״ט אסור לחכך שער בית השחי ובית הערוה	רכ
סד: דהדר ביה אביי לגביה דרבא שמשא ממילא ערבא	שמו

סוטה

ג׳ תנא רבי ר׳ ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו וכו׳	רסז
י. והוא יחל להרשיע את ישראל אמר רבי חמא וכו׳	רסב
יג: מפני מה נענש יוסף מפני שלא מיחה בכבוד אביו	עב
יז: תוס׳ ד״ה כתבה	קלט
כ״א זה ת״ח וכו׳	עז
כ״ז תוס׳ ד״ה לא ישא וכו׳	שפב
כז: מקנין על ידי עו״כ	רז
כ״ז לא ישא אדם מעוברת חבירו וכו׳	שפב
מג. ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש וכו׳	רעא
מח. אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא	רכג
מח. זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי וכו׳	רעט

גיטין

בעי מר שמואל האי פרוזבל וכו׳	סג
דאשה נאמנת על השחיטה	ו
שאני קטן דאתי לכלל הויה	של
דוקא באשתו שניה יגרש אפילו מצא אחרת וכו׳	רפה
ב: תוס׳	רעו
ד: כיון דאיכא עולי רגלים וכו׳	תב
ו: אמר רב יוסף מאן לימא לן וכו׳	קלט
ז. שלח ליה מר עוקבא לר׳ אלעזר וכו׳	שסט
יא: איתיביה גיטין הבאים ממדינת הים וכו׳	קפ
יב. דנחלקו רשב״ג וחכמים	שנא
יג. תוס׳	רצז
יד: הולך מנה לפלוני וכו׳	קסב
כג: אמר רב אסי אמר רבי יוחנן אין העבד נעשה וכו׳	רפט
כח. ישן חזי אפילו בשעה שהוא ישן	רפז
כח. תנן המביא גט והגיחו זקן או חולה נותן וכו׳	רפו

כח: היוצא ליהרג שח
כ"ח שמא מת לא חיישינן קעג
כח: תוס' ד"ה והא קיח
ל' המלוה מעות את העני בב"ד קא
ל: חברך מית אשר חברך נתעשר קב
ל"ע שנד
ל"ע וכל אשר לא יבא וגו' רעד
ל"ח הלל לדרי תקן או לדרי עלמא תיקן שלד
מג. איבעיא להו מי שחציו עבד ובו' רב
מג: תוס' ד"ה גמרו רנד
מג: אתמר חציה שפחה וחציה בת חורין וכו' רנד
מה: כתבו מין ישרף קלז
נר: ההוא ראתא לקמיה דרבי אמי קכז
נז: מעשה מאספסיאנוס שמלא שלש ספינות וכו' רה
נז: שהפילו עצמם לים ולא יבואו לידי איסור ריג
ס: כותבי הלכות כשורפי תורה קכו
סב: תורה רובה בכתב או רובא בע"פ ובתוס' שם פה
ע"ח ספק הגיעו לידה ספק לא רנא
פ"ה בעא מיניה רבא מרב נחמן חוץ מקדושי קטן וכו' רנ
פה. דקטן אתי לכלל קידושין שמו
פט. מבטלינן קלא או לא מבטלינן קלא קצג
צ: דהתידו לגרש אדם את אשתו אפילו מצא וכו' רפד

קידושין

דפ"ב השתא בשלוחו מקרש בו מיבעיא וכו' רמז
אסור לדור בעיר שאין בה לא רופא ולא מרחץ וכו' עה
פ"ק שאל בן את ר"א אבא אומר השקיני מים וכו' ע
ב' דרך מי לחזור אחר מי וכו' קפד
ב: מי מחזיר על מי בעל אבידה מחזיר על אבידתו רסב
ז. תוס' ד"ה ונפשטו ותוס' ד"ה וחזר כד
ז. בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וכו' כד
י: תוס' רסט
י"ז גר שמת ולא היה לו בנים רצו
י"ח עשו שירש ודילמא ישראל מומר שאני רס
כ"ה תוס' נט
כו: שהיה בירושלים והיה לו מטלטלין הרבה רצז
כח. הקורא לחבירו עבר יהא בנידוי והתוס' שם קנח
לג: איבעיא להו רכוב כמהלך דמי או לא רטו
לג: אמה שאמר ר' שמעון בר אבא לר' אלעי ת
לג: שאין לעמוד בפני רבו עג
ל"ר דס"ד קטן עדיף מאשה ראתי לכלל מצות שמו
מ. מחשבה טובה בישראל הקב"ה מצרפה למעשה עז
מב. להסתכל בפנויה לבדקה אם היא יפה שישאנה רטז
מג. מכלל דת"ק סבר אפילו בריני שמים פטור שכב
מה: תוס' ד"ה אסור רנג
סב: נהי דבירו לגרשה בירו לקדשה וכו' רצב
סד: המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל רעח
סו. תוס' ד"ה דבא אמר רעה
ע. ודא"ז י' אמר רבה בר רב אדא אמר רב וכו' קפה
עד. אמר רב נחמן שלשה נאמנים על הבכור כו' קצא
עה: תוס' ד"ה ור' ישמעאל קמט
פא. אמרו אביי דייר גולפי דבא דייר קנה רסז
פב. לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה שכו

ב"ק

סוף ב"ק שמטיה לקועיה דחזר שע
כל הגוזל את חבירו שו"פ כאלו נוטל נשמתו וכו' שכב
ב: אדם אית ליה מזלא קעה
כא: שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל ש
כ"ח מיצר שהחזיקו בו רבים שעה
ל"ע ובתוס' שם קב, קג
ל"ח תוס' ד"ה נשא משה וכו' רסב
לח. שור של עכו"ם שנגח שור של ישראל שיא
נ"ה ובתוס' שם ד"ה המרביע קמו
נה. בעי רחבא המנהיג בעיזא שנב
נה: תניא א"ר יהושע ד' דברים העושה אותן פטור שכז
ס: שצג
עב. דרב נחמן אמר דלא אכל בשרא דתורא שא
פ"א תוס' ד"ה אין לך כל שבט שנו
פב: תוס' ד"ה אתא נו, רכז
פ"ג מה שחייב למי שהשחית אבר מאברי חבירו שיט
פו: דמיכלמו ליה ומיכלם וכו' מא
פז. ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת קו
צא: לא שכיב שיבחת ברי וכו' קח
צ"ע אפותיקי מאי הוא וכו' שמב
קה. אמר דבא גזל שלש אגודות בג' פרוטות וכו' שג
קי. תניא ואם היה זקן או חולה וכו' רפט
קיח: כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אין לוקחין אותו שסח
קיט. א"ר יוחנן כל הגוזל את חבירו שו"פ וכו' שפח
קיט. אל שאול ואל בית הדמים קצה
קי"ט רבינא איקלא לבי מחוזא וכו' פח

ב"מ

סוף פ' השואל אחד יצא ונטל המזוזות וכו' קח
ט: תנן התם מי שליקט את הפאה וכו' צה
י' תוס' רמז
כז: את"ל סימנין לאו דאורייתא וכו' שנב
כט: מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים וכו' קלב

מ. המפקיד פירות אצל חבירו שסח
מב. אמר רבא כל המפקיד על דעת אשתו וכו' כא
מ"ג תוס' לה
מס. אמר רב פפא ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת וכו' קב
נה. דתנן התם חמש פרוטות הן שא
נח: כל היורדים לגיהנם עולים חוץ משלשה וכו' קנח
ס. רבא איתי ליה חמרא מחנותא וכו' שמה
ס"ב ואלו עוברין בלא תעשה וכו' כט
סר: הגדר בחצר חבירו שלא מדעתו וכו' שנט
סח. בסוף החדש אם שכר לחודש או בסוף השנה וכו' שסד
סו: אפותיקי מאי הוא וכו' שמב
ע"ב תוס' ד"ה אי לה
ע"ב א"ר יוחנן ד"ת מעות קונות וכו' לה
עה: א"ר יהודה א"ד כל מי שיש לו מעות וכו' שלז
עה: וחכמים אומרים אף הסופר כט
פ"ד בר"א ברבי שמעון רד
פ"ד כר אתא ר' אלעזר בן פדת וא"ל לר' יוחנן וכו' פז
צ' תוס' קפט
צ: תוס' שמג
ק"ד הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט רעה
קי"ד בארבע לא מצינא וכו' עט

ב"ב

רובם בגזל קפט
ג: לא יתן פרוטה לארנקי של צדקה צג
יב. תוס' ד"ה מצר שהחזיקו וכו' שעה
ט"ז עפרא לפומיה דאיוב וכו' רמז
טז: בת היתה לו לאברהם ובכל שמה קפז
י"ג בכור ופשוט שנח
יג: תוס' ד"ה מדביק קלח
כ"א תיקן ריב"ג להעמיד מלמדי תינוקות בכל עיר שלח
מ"א לבדקי וכו' שעו
מב: גר שמת ולא היה לו בנים רצו
מג. בני עיר שנגנב ס"ת שלהן שנט
נ"ה תוס' שנח
ס"ה תוס' שסט
סז: אמר שמואל הנוטל כלי מן האומן וכו' שמג
עג: כי אתאי לקמיה דר"א אמר לי וכו' קט
ע"ד סירס את הזכר שנב
צט: מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו שעד
קה: תוס' שמו
ק"ס לעולם ידבק אדם בטובים וכו' קפד
קיד: תוס' קסד
קכב. תוס' שנה
קלג. שינא לא תיהוי בעבורי אחסנתא וכו' רא
קמא. תוס' ד"ה בת קפז
קמ"ס כ"מ כירושה שויה רבנן רצו
קמס. גר שמת ולא היה לו בנים רצו
קסה: באתרו דלא סגי פרוטה דכספא רלח

סנהדרין

א"ד יוחנן אכל חלב והפריש קרבן וכו' רפז
ה' לא יסור שבט מיהודה ובתוס' שם קעב
י"ז כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח וכו' עה
יח. המלך לא חולץ ולא חולצין לאשתו וכו' רצב
י"ס הגוזל פחות משו"פ דב"נ ניהרג עליה שסה
יס. שלא תהא אשה מהלכת בשוק ריט
כ"ב אשתו של כהן מתטמא לה בעל כרחו קסג
כ"ח אבי החתן ואבי הכלה מעידין זה לזה שה
כט. ומנין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבים שיג
ל"א האי תלמיד דנפק עליה קלא דגלי מילתא שכח
לג. שלו
לו: אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס שצא
מ"ב מצוה לחדש הלבנה פעם בחדש תג
מז. תוס' ד"ה אימא כישן דמי רפה
נ"ז אי הכי כותי בישראל אסור הא בר מחילה הוא שג
נ"ז אשכח ר' יעקב בר אחא דהוי כתב בס' אגרתא וכו' שצ
נז. בן נח נהרג אפחות משו"פ רפג
נז: אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגרתא שכג
נ"ח נ"ס דב"נ נדון בעד אחד ודיין אחד שו
נ"ס תוס' שכג
נ"ס הגוזל פחות משו"פ דב"נ ניהרג עליה שסד
נס. ליכא מידי דלישראל שרי ולעו"כ וכו' שג
נ"ס עכו"ם נהרג אפחות משו"פ שגזל מישראל שנג
סא: לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה וכו' עד
עג. תוס' ד"ה להצילו שפה
פא. דרש רב אחא בר חנינא מאי דכתיב אל ההרים ק
פ"ה תוס' ד"ה שלא השם שד
פ"ה אמר רב אמי אמר ר' יוחנן הכאה שאין בה שו"פ שד
פ"ז א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה כי ימצא איש ריד
צ"א גביהה בן פסיסא שהי' דן עם הכנענים ונצחם קנד
צ"א כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון קנג
צב. מחצתי ואני ארפא שהמתים כמו שמתו שפט
צג: כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו וכו' עו
צה. יפה שיחתן של עבדי אבות וכו' שצז
צ"ז אם עושין תשובה נגאלין שצז

צ"ס אף הקורא בספרי מינים אין להם חלק לעוה"ב — קלז
ק"ז ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית — קסז
ר"ח לא שביק ליה לבריה להוציא סולא מרגלו — שעה

מכות

י' הרבה תורה למרתי מרבותי וכו' — פו, צד
אחד הניקף ואחד המקיף חייב וכו' — קטז
י"א מי שנתחייב גלות ונמצא כה"ג ב"ג או ב"ח וכו' — קמז
כמה ספשאי הני אינשי דקמו מפני ס"ת וכו' — שיח
אילעא וטובי' קריביה דערבא הוה סבר וכו' — של
יג: דלא חשיב כרת רשעה לענין כדי רשעתו — שצא

שבועות

ב: תוס' ד"ה חייב — מ
טו: ריב"ל אמר להו להני קראי וגאני היכי עביד — קנט
כר. תוס' ד"ה האוכל נבילה ביוה"כ — ד
ל: — שכט
ל: אפרת עלי בר אווזא ובתוס' שם — ע, שיג
ל: רביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דר"נ — ע

ע"ז

מעשה ברבי אליעזר שנתפס למינים — קלה
ג' — כו
ד: תוס' ד"ה ש"מ אע"פ וכו' — קפא
ה: א"ר אלעזר מנין למחוסר אבר — רג
ז' בשל תורה הלך אחר המחמיר — שלו
יג: אמר ר"א אסו בהמה מאי מכניס וכו' — ה
יז: — קד
כ' — מ
כ' לא יסתכל אדם בפנויה נאה ובא"א אפילו מכוערת — רסו
כ"ז דבודאי מת מתרפאין מעכו"ם — כח
כז. ימול ארמאי ואל ימול כותי — ר
כט. תוס' ד"ה המספר — מא
כט: אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע — רל
לה: ולא אסרו אלא פת של ה' מיני דגן — טו
לו. תוס' ד"ה אשר רב יצחק וכו' — שטז
לו: תוס' ד"ה ועל בנותיהם — רכח
לו: פתן שמנן ויינן וכו' — רכח
מד. תוס' ד"ה שהיה מניחה וכו' — קפג
סב: שקיבל חיטי באגרא די"נ — קנ

הוריות

ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם — עז
ד: זקן שאינו ראוי לבנים — שצב
י"ג רהאיש קודם לאשה להחיות — צו
י"ג וחכם אל ישריח על הציבור וכו' — פו
י"ג מכברין בני ת"ח לכבוד אביהם וכו' — רד
י"ד — צה
יד: אביי ורבא ור"ז ודב"ח הוו יתבי וכו' — קפג

זבחים

ב: סתם אשה לאו לגירושין עומדת — ר
לה. דפריף הא הוי חציצה — לב
עד: האי טריפה היכי דמי אי ידיע לי' כו' ובתוס' שם — י
עה: תוס' — קיח

מנחות

מב. והרי מילה רכשירה — ר
מב: כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון מילה וכו' — רמג
מב: תוס' ד"ה ואלו — רמג
סב. תוס' — קיח
סב. והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים — שצד
צ"ס אם אתה מוצא שעה שאינו לא יום ולא לילה וכו' — קמא
קג: והי' חייך תלוים לך מנגד זה הלוקח תבואה וכו' — עט
קו: פירשתי ואיני יודע מה פירשתי וכו' — קד
קז. באתרו דלא סגי פרוטה דכספא — רלח

חולין

ב. וטוב שלא תידור — קד
ה' תוס' — קפט
ו. רבי יצחק בן יוסף שדריה ר' אבהו וכו' — רנח
ז' במעשה דרפב"י עם פרידות דרבי — שנג
ז: נפק רבי לקמי' דרפב"י — שנד
ז' שמיום עמדו על דעתו לא נהנה משל אחרים — ק
ח' ולמאן דאמר בחמין מ"ט משום דקא בלעה וכו' — א
יא: רב אשי אמר אתיא משחיטה עצמה וכו' — ט
יא: תוס' ד"ה היכא דאפשר — ט
יד. השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ וכו' ובתוס' שם — ו
י"ז דבעי ר' ידמי' אברי בשר נחירה וכו' — מו
ל"ג תוס' — שכג
ל"ט לעולם ירחיק אדם עצמו מן הצדקה וכו' — קא
מ"ג ניסא שאני — קעה
מט: ההוא נקב דסתמה חלב טמא — שלו
נא. בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים — קח
נג. דאי ברדי ליה סמי — קעה
עב. — רג
עד: אפי' בן חמש שנים וחורש בשדה וכו' — קמז

צ"א צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם   צח
קז: אבוה דשמואל אשכחיה לשמואל דקא בכי וכו'   פ
קח. תוס' ד"ה טיפת וכו'   יג
קי"ח ודילמא מהרהר בעבירה הוה   עז
קלו. לגגך למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות   שצג
קלח. אלא אמר רבא וכו'   ה

בכורות

גר שלא קבל אפילו מצוה מדרבנן אינו גר   רנב, רס
ו: כ
יג: מאי יחזור יחזור בדברים וכו'   שיא, שלב
כ"ז הלכך נדה קוצה חלה ואכל לה כהן קטן וכו'   קנא
כ"ח הלכה חמורך טרפון שהוצאת ממון שלא כדין   שלו
ל' תוס'   קפט
ל' דבלא קבל אפילו דבר אחד ואפילו רק דרבנן אחד לא הרי גר   קכה
מז. אמר רב אדא בר אהבה לויה שילדה וכו'   קמט
נג: מותר לו לאדם להטיל מום בבכור וכו'   ה
ס. לא ימול לעולם   קיח

ערכין

ז. האשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה וכו'   שפד
כג. אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש   רצב
ל"א א"ר אבא בר ממל נולדו לו שני טלאים וכו'   קנב

תמורה

לא. תוס'   י

כריתות

ה' אין מושכין את המלכים אלא המעיין   קעח
ה: מושחין מלכים על המעיין כדי שימשך מלכותו   רעא
ז' לרבי כרת דיומי היכא משכחת לה כגון וכו'   שצא

נדה

ה: תוס' ד"ה ואם   מה
ה: היה מתעסק בטליתו וטהרות וטומאות בצדו   מה
ח: אמרו מידי הוא טעמא דמעוברת דייה שעתה   מג
יג: אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי   ריז
י"ג תניא הי' אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו   ריא
יז. שהאוכל ביצה קלופה שעבר עליה הלילה   יח
יז.   רכה
כ"ד אבא שאול ארוך בדורו הי' ור' טרפון וכו'   קפג
כ"ד אריב"ל עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל   קמח
כ"ז ולד דאית ביה חיותא סרך ולא נפק סנדל   שפז
ל' אמרו דמלאך הממונא על ההריון נוטל הטיפה   קעב
ל' מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרים וכו'   קסו
ל: אמרו בהלו נרו עלי ראשי דתינוק במעי אמו וכו'   ע
לא: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה   רכט
ל"א טעם נדות לאשה הוא כדי לחבבה על בעלה   רלא
לז: שבתה מזה ומזה   קח
ס"א אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן וכו'   נה
ס"ז בדיקת שפופרת   שטז

מס' סופרים

קכט
קלג
פי"ט הל' י"ב   קסד

אבות דר"נ

אבודר"נ פ"ח ה"ח   כז
אבות פ"א מ"ו   צג
אבות פ"ה מי"ד   עד
אדר"נ פ"א ה"ה   שטו
אדר"נ פ"א ה'   שטז

מדרש

ב"ר פ' יקוו המים א"ר יונתן תנאי התנה הקב"ה עם הים וכו'   קעז
ב"ר פ"ז   קמו
ב"ר פי"ב   קעז
ב"ר פי"ט אמר ר"י ב"ר סימון כל מה שנברא אחר חבירו וכו'   קעו
ב"ר ס"ח ג' פס"ז ויצא כ"ט י"ח יש שהוא הולך אצל זווגו וכו'   קפה
ב"ר (ק' ז') נולד בן זכר באותה משפחה נתרפא כל המשפחה   קיז
ב"ר בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים וכו'   רסא
ב"ר וכי מה איכפת ליה להקב"ה בין שוחט מן הצוואר וכו'   קמג
שמ"ר פכ"א והוא שיהא נגר ונדבק כבתחלה   קעז
ויק"ר פט"ו ה' מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה וכו'   קע
ויק"ר ס"פ כ"ז וילבש שאול וגו' הא למדת שאפי' היה אדם קצר וכו'   קפג
ילקוט שמעוני א' כ"ג   רפ
ילקוט שמעוני פ' בא סי' רי"ג תורה אחת יהי' לאזרח ולגר   קכג
ילקוט תהלים פמ"ה שמן ששון מחבריך   קפג

זוהר

- קב"ה ואורייתא חד הוא — ת
- פ' וירא המכסה אני מאברהם — קסט
- פ' וירא קי"ח ב' באשר הוא שם רבי דינא דלתתא ענשין וכו' — שמו
- פ' וירא והיה הנשאר בציון ובירושלים וגו' — שפט
- פ' שמות ג' מסאבו דנדה קשיא מכל מסאבו דעלמא — קע
- פ' משפטים — ש
- פ' משפטים (דף קכ"ד) תאנא ושם אלהים אחרים לא תזכירו — שיד
- פ' משפטים קי"א א' תרין נשין אינון דיכלא קלא דחויא וכו' — נא
- פ' ויקרא אמר ר' שמעון דם היוצא מהמילה וכו' — קיד
- פ' נשא מחומר האיסור לגלות אפי' שער אחת מראשן — נו
- פ' פינחס דממזר מדרבנן הוה — רס
- ח"ג ל"ח ע"ב — קסז

ירושלמי

- ברכות דאסור להוציא פירות א"י לחו"ל — קנג
- ברכות פ"ג ה"ד א"ר יעקב בר אבין כל עצמן וכו' — רלא
- ברכות פ"ג ה"ד א"ר יעקב בר בון כל עצמן וכו' — רמ
- פאה פ"ח ה"ח ר' מחוי לרב תרעא — רב
- תרומות פ"ה — עג
- תרומות פ"ח מח' רב ור"י גבי שאר מתנות כהונה — קמז
- בכורים פ"ב — שמו
- שבת פ"י ה"ה א"ר יודן תיפתר במת עכו"ם — קנט
- שבת פ"ז ה"ס כל המנחש סופו לבא עליו — קעח
- שבת פי"ב ה"ג שאמרו שם רב הי' רושמין על קרשי המשכן — עח
- שקלים פ"ה ה"ד זכרי' חתני דר' לוי היו הכל מליזין עליו — צה
- סוכה פ"ג — קיג
- ביצה הל' ט' — יח
- מגילה פ"ה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים — שטו
- מו"ק מרפסת דחייבת במעקה — שצב
- מו"ק פ"ג ה"ז נולד בן זכר באותה משפחה נתרפא כל המשפחה — קיז
- חגיגה פ"א ה"ז ויתר הקב"ה על ע"ז וג"ע ושפ"ד — צט
- כתובות י"א ה"ג ריה"ג הוות ליה איתתא בישא — רפ
- נדרים — טז
- סוטה פ"ב ופ"ג ב"ש וב"ה וכו' — קלא
- קידושין — עז
- קידושין שלהי מסכתא — עה
- ב"ק ספ"ז — כ
- ב"ק פ"ח ה"ז שמואל אמר הדין רחטא על חבריה — קנח
- ב"מ הני מילי בעשיר אבל בעני נעשה נדר — קב
- ב"מ פ"ב רבי שמואל בן ססרטי — שכא
- ע"ז רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין — שטז
- הוריות שלהי מסכתא — ע
- נדה דאיש קודם מפני שאין דרכו לכך — צז

משניות

- כלאים פ"ט מ"ה — לח
- כלאים פ"א מ"ז — קמו
- שביעית פ"ז מ"ג — כ
- תרומות פ"ח — קמז
- ערלה פ"א מ"ה — עט
- בכורים פ"ג מ"ג — רסד
- שבת פ"ז מ"ז — שעט
- נדרים פ"ה מ"ד — תב
- קידושין פ"ג — קצט
- ב"מ פ"ד — פז
- מכות פ"ב מ"ה — שיג
- עדיות פ"ד מ"ז — נז
- ע"ז פ"ב מ"ז — קעה
- בכורות פ"ד מ"ד — עג
- קנים פ"א מ"א — קמה
- כלים פ"ג — נג
- אהלות פ"ז מ"ז — שפו
- פרה פ"ז מ"ז — פו
- מכשירין פ"ב מ"א — סה
- מכשירין פ"ב מ"ז — קצח
- מכשירין פ"ח מי"א — מז
- טבול יום פ"ב מ"ה — סו
- עוקצים פ"ג מ"ד — קפג

טוש"ע או"ח

- ג סס"ז — רכ
- ו — שב
- ו י"ד — שנט
- ח ס"ס — קעג
- לב — קכז
- לט ס"ד — קלד
- מז ס"ד — עז
- נה ס"ז — רפה
- נה ס"ח — שמו
- סג ס"ה — שסד, שסה
- סו י"ד — שנט
- עג וע"ד — ריא
- עה ס"ה — רכג
- פה — רכט
- פח ס"א — רכא
- קכג — עד
- קמז ס"ח — קלג
- קעג — קו
- רמ — רכה, רלג
- רמ ס"א — רלה
- רמ ס"ג — קע
- ריד — פד
- שג ס"כ — שעט
- שח סמ"ה — שצה
- שטו — רכב
- תכו — תג
- תכז — שצב
- תקד ס"א — יח

תקנא	רסה
תקפ	פה
תקפא ס"ב	כו
תקפג ס"א	קעח
תקפט	שמו
תרה	שצט
תרז	רכט
תרסד	קעח
תרפט ס"ב	שמו

טוש"ע יו"ד

א ס"א	ג
טו	רה
כח ס"ח	ו
לד	רמב
סב	קכו, רסג
סד	ריא
סט סי"ב	יא
פב	ריח
פט ס"א	יג
קיט	רפא
קכ	כב
קכא	יא
קנ	כז
קס	כט
קס ס"ה	שלג
קצ	מה
קצ ס"י	מד
קיד	יז
קיז	כ
קכג ס"ג	כה
קכה ס"ה	קב
קנה	כח
קנז ס"א	שפו
קס	ל
קסא ס"ה	שלג
קסח	לב
קסט ס"ה ס"ז	לב
קפא	מ
קפב	רכ
קפב ס"ה	מא
קצה ס"ה	מז
קצו	נ
קצז	נד
קצז ס"ב	נב
קצח	נז
קצח סכ"ד	נח
רא סכ"ה	סו
רב	סח
רי	סט
רמב	עג
רמב סט"ז	עד
רמח ס"ד	פט
רנא ס"ח	צו
רנג סי"ב	צז
רנח ס"ג	קד
רנח ס"ח	קג
רסג	קז
רסג ס"א	קיג
רסד ס"ג	קיט
רסה ס"ד	קצ
רסז	קכב
רסח	קצט
רסח ס"ב	קכג
רסח ס"י	קעט
ער	קכו
רעד	קכט
רעד ס"ז	קכז
רפו ס"א	קמא
רצא	קח
רצב ס"ב	שמד
רצד ס"ז	רלט
רצז	קמו
שה	קמט
שז	קנ
שכב ס"ה	קנא
שלא ס"ב	שלה
שלד	קנח
שצג	קיא, קטו
תכז	שצב

טוש"ע אהע"ז

א	שמו
ב	קעא
ב	קפ
ב ס"ז	קעו
ב סק"א	קפה
ג ס"ג	קצ
ר סי"ג	רס
ר סי"ט	קמט
ר סכ"ט	קצב
ר סל"ג	קצח
ר סי"ט	שמז
ה	קמג, רב, רג
ו	רה
ז	קמט
ח	קמט
כא	ריד, רטז, ריז
כא ס"א	רטו
כב	ריח
כב סי"ד	ריט
כה	קע
כה ס"ב	רלו
כה ס"ה	רכה
כו ס"א	רנב
כז ס"י	רלט
כח סי"ז	שסט
ל ס"ה	רנ
לה ס"א	רמז
מ ס"ד	רעד
מג	רפו
מד ס"א	שמח
מד ס"ח	רנח
מד ס"ט	רסא
מד סי"ב	רנז
מד ס"א	שמח
נה ס"א	רסט
סב	רסג, רסד
סד ס"ג	רע, רעא
ע ס"ב	רעז
פב ס"ז	רעח
צא ס"ד	פט
קטו ס"א	רפ
קיז ס"ח	קצה
קיט	רפה
קיט ס"ח	רפ
קיט ס"ט	רפא
קכא	רפו
קל	רנ
קעח ס"ט	רעה
רא	ה

טוש"ע חו"מ

א	רצט
ב	רמ
ה	שא
ו	רצט
ז	שה
ח	שח
יד	שיב
יד ס"ז	שיא
יט ס"א	שיג
כו	רפג, שכה
כו ס"א	שכד, שעב
כו ס"א-ב'	שכב
כח ס"ג	שכו
כח	שכז
ל ס"א	כט
לד	שלד
מו	קצג
נח ס"ד	שלב
סב ס"ז	פט
סז	שלג, שלה
פח	רלח
ע ס"א	שלז
קכה	קב
קכה ס"ח	קסב
קנו ס"ג	ריב, שלח
ר	שמד
רב	שמד
רה	ו
רכח סי"ד	שמה
רלה ס"ח וסי"ד	שמו
רלה סכ"ב	רפו
רמג	קב
רנב ס"ב	קסב
רנג סי"ב	שנ
רנו ס"א	רצז
רנט ס"ג-ד'	שנא
רס	שנב
רסב	שנב
רעו	שנד
רעז סי"א	שנז
רעח ס"ז	שנח
רצא סק"ד	שס
רצב ס"כ	שנט
שמח	שסו
שלט	שסג
שנו ס"ז	שכא
שנח ס"א	שסח
שנט ס"ה	שלא, שסט
שעז	שעד
שעח	רפו
תיז ס"ב	שעז
תכ	שעט
תכה	שעח, שפד
תכה ס"ב	שפג
שעח	שסז
שפר	שסז
שפו	שסז
שצו	שכז
תכ	שעח

רמב"ם (לפי סדר הא"ב)

אבל ה"ז פ"ב	קסג
א"ב הי"ז פי"א	רעג
א"ב פ"ד	רפו
א"ב פ"ה	שסט
א"ב פ"ט	רכג
א"ב הי"ג פכ"א	רטז
א"ב הכ"ה פ"ט	קצג
א"ב הכ"ה פט"ז	קצח
א"ב הכ"ז פכ"א	רפא
איסורי המזבח פ"ג	ה
אישות פי"ד	רלג
ברכות ה"ח פי"א	רמג
גניבה פ"ז	שסח
גניבה הי"ג פ"ה	רנא
גניבה הי"ג פכ"א	רעז
גניבה הכ"ב פ"ד	רנא
דעות ה"א פ"ז	רכב
דעות ה"א פ"ז	רכה
דעות הי"א פ"ה	קפה
דעות ה"ט פ"ד	יט
זכיה ומתנה פ"ד	קא
זכיה פ"ד	קסב
זכיה פ"ט	רב
זכיה ה"כ פי"א	שנ
חובל ומזיק ה"א פ"ה	שעח
טוען ונטען ה"ז פ"ג	רלח
יסה"ת פ"ז	קלד
יסה"ת ה"ג פ"ה	קלא
יסוה"ת ה"ח פ"ג	קלז
כלאים פ"ט	שמג
מאכלות אסורות פי"ז הכ"ב	שטז
מו"ל פ"ב	שלז
מילה פ"ב	קיב
מילה פ"ב	קיג
מילה פ"ב	קיט
מילה פ"ג	קיד
מילה ה"ב פ"א	קכ
מילה ה"ב פ"ב	קטו
מילה הי"ז פ"א	קח
מילה הי"ח פ"א	קיח
מלוה ולוה פ"ד	כט
מלכים	שפט
מלכים פ"ט	שו
מלכים ה"ז פ"י	שסג
מלכים ה"ח פ"ד	שנו
מלכים ה"י פ"ט	שמז
מלכים הי"ד פ"ט	שכג
מלכים פ"ז	רעב
ממרים ה"ט פ"ב	שטו
מעשר	קנה
מקואות פ"ב	נז
מתנות עניים פ"ב	צה
מתנ"ע הט"ז פ"ח	צז
מתנות עניים ה"ג פ"ח	קד
נדרים פ"ט	נח
נחלות פ"א	שנד
נחלות ה"י פי"ג	שנה
סנהדרין רפ"ז	שי
סנהדרין ה"ג פ"ב	שצב
סנהדרין ה"ו פכ"ד	רמ
סנהדרין ה"ז פכ"ז	שכב
ע"ז פי"א	לט
ע"ז פי"ז	שכז
עדות פי"ג	שה
עדות ה"ב פט"ז	שנט
עכו"ם ה' ח פי"ב	מ
ק"ש ה"ה פ"ד	רכז
רוצח	שפח
רוצח ה"ה פ"א	שפ
רוצח ה"ז פ"ה	שיג

שביעית הי"ד פ"ז	קנג
שבת פ"ס	שלה
שבת פכ"ג	קלט
שבת ה"ז פי"ג	קמב
שחיטה	ו
שכירות ה"ב פי"ג	שמג
שקלים ה"ג פ"א	רלח
ת"ת ה"י פ"א	רמו
ת"ת ה"ב פ"א	ע
תפילין פי"ז פ"א	קלג
תפלה ה"ה פ"ד	רכח
תרומות הכ"ב פ"א	קנב
תשובה ה"ס פ"ב	קנח
תשובה ה"ב פ"ב	כו
תשובה ה"ג פ"ד	עה

ספרי שו"ת

אבני נזר סי' ר"ן	נב
אבקת הרוכל סי' ג'	צ, קנה
אגרות משה ח"מ ח"ב סי' ל"ז	כא
אגרות משה יו"ד ח"א סי' ק"ד	נט
אחיעזר יו"ד סי' ס"ז	כח
אמרי אש א"ע סי' ק"ז	ריט
אמרי יושר ח"א סי' קפ"ג	קנו
בית אפרים יו"ד סי' ס"ז	קמג
בית שלמה	יח
בית שלמה א"ח סי' מ"ח	ריח
בית שלמה א"ע סי' ס"ז	רעג
בית שערים או"ח סי' רצ"ז	רלט
בית שערים סי' שפ"ה	קג
בנימין זאב סי' שכ"ז	שטו
בשמים ראש סי' ד'	רסג
בשמים ראש סי' קס"ז	שלו
בשמים ראש סימן צ"ג	צז
גאוני בתראי סי' מ"ה	שפז
גוד ארי' יהודה סי' צ"א	ג
גר"י שטייף זצ"ל (סי' ח')	כט
גרע"א סי' ע"ז	קעג
דבר שמואל שס"ב	קכט
דברי חיים או"ח סי' כ"ז	כ
דברי חיים יו"ד ח"א סי' מ"ב אות ט'	שיז
דובב מישרים ח"א סי' ס"ה	כב
המיוחסות סי' רל"ח	קכט
העמק שאלה סי' נ"ז יו"ד	סז
הר צבי יו"ד סי' קכ"ח	ל
הר צבי יו"ד סי' קנ"ד	ס
הר צבי יו"ד סי' קס"ב	מה
הרי בשמים (מה"ת סי' קס"ז)	לד
זקן אהרן הקדמון סי' קמ"ד	שטו
חו"י סי' קי"ג	קמז
חכ"צ סי' ק"ד	קמח
חת"ס או"ח סי' ר"א	רצ
חת"ס ח"ז סי' י"ד	שז
חת"ס ח"ז סי' ס"ד	קו
חת"ס יו"ד סי' ז'	רפו
חת"ס יו"ד סי' ק"כ	כו
חת"ס יו"ד סי' קל"ט ק"מ	מ
חת"ס יו"ד סי' ר"מ	קד
חת"ס יו"ד סי' רס"ה	קכז
חת"ס אהע"ז סי' ע"ז	קכד
חת"ס חו"מ סי' קי"א	שמד
טו"ס ודעת יו"ד סי' רכ"ב	קיג
טו"ס ודעת סי' ט"ז	טו
טו"ס ודעת ח"ג סי' קפ"א	פט
יד אליהו סי' ל"ז	קמז
יד אליהו סי' ס"ה	מו, מז
יד אליהו סי' ע"ב	שלח
יד אליעזר סי' קכ"ה	ג
יהודה יעלה סי' רנ"ב	קו
כתב סופר	שסג
לבושי מרדכי א"ע סי' י"ח	טו
לחם רב סי' ט"ז	רעב
מגדלות מרקחים יו"ד סי' ה'	ה
מהר"ב ח"ג סי' ק"ח	נח
מהר"ז ענגיל סי' כ"ח ג'	שנד
מהר"ם ב"ב סי' תשע"ב	שנח
מהר"ם מינץ סי' ט"ז	קו
מהר"ם שיק א"ח סי' ס"ז	קלו
מהר"ם שיק סי' ד"ש וש"ז	קג
מהרי"א א"ח סי' ק"ס	רסג
מהרי"א סי' קי"ד	שנד
מהרי"א סי' רנ"ז	קכב
מהרי"א סי' רס"ה	קג
מהרי"ל החדשות כת"י סי' צ"ג	פד
מהרי"ל החדשות סי' צ"ב	רע
מהרי"ל סי' ע"ב	עב
מהרי"ל סי' קצ"ג	טז
מהרי"ל סי' קצ"ז	רצג, שמו
מהרי"ק קפ"ז	שכא
מהר"ש ח"ז סי' ב'	יג
מהרש"ג	לד
מהרשד"ם יו"ד סי' כ"ג	קסא

מהרש"ם א"ע סי' י' — רסא
מהרש"ם ח"א סי' מ"ה — פט
מהרש"ם ח"ב סי' ט"ז — שנד
מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ח — יז, ריז
מוהר"י ברונא סי' ק"ג — שנט
מחנה חיים ח"ב סי' כ"ג — שצ
מים חיים סי' ב' — רג
מים עמוקים סי' רל"ח — רצב
מלחמת ארי סוסי' ע"ד — א
מנחת יצחק ח"ז סי' מ"ג — כג
מקיצי נרדמים ח"ב סי' רכ"ד — שצה
משאת בנימין סי' ד' — שעו
משאת בנימין סי' נ"ה — סה
משכנות יעקב יו"ד סי' ט"ז — קעד
משנ"ה ח"ז סי' רי"ר — קפא
משנ"ה ח"ז סי' י"ר — רצט
נוב"י א"ח ק' סי' ל"ה — שצא
ספר יהושע יו"ד סי' ס"א — יא
סת"ם הל' ס"ת סי' ע"ח — קכח
ערוה"ב א"ח סי' צ"ח — יג
ערך ש"י סי' קפ"ה — שס
פנ"י ח"ב סי' ל"ב — נג
פנ"י סי' י"ב — נ
פרי השדה ח"ד סי' ס"ב — רסה
צור יעקב — קכד
צפנת פענח סי' קצ"ו-ז — קלא
קהלת יעקב סי' ס"ח — קלה
קול ארי' סי' פ"א — קמג
רא"ש כלל י"ז סי' א' — שע
רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ל"ב — קלח
רדב"ז סי' תקל"ט — שו
רדב"ז החרשות (כת"י סי' קצ"ז) — קסב
רדב"ז ח"א סי' ל"ב — ד
ר"י בן הרא"ש סי' ע"ח — רמ
ריב"ש סי' ו' וסי' — כו
ריב"ש סי' ק"ה וסי' ק"ז — קצה
ריב"ש סי' רנ"ה — סה
ריב"ש סי' רע"א — קעב
ריב"ש סי' תפ"ד — שעה
רלב"ח סי' ע"ס — קנח
רמ"א סי' ל"ד — קלט
רמ"א סוס"י נ"ד — שטז
דמ"א סי' ק"ד — שי
רשב"א ח"א סי' ט' — קלב
רשב"א סי' דנ"ב — שנג
שאילת יעב"ץ ח"א סי' ס"ח — צח
שאילת יעב"ץ ח"ב סי' צ"ז — רפה
שאילת יעב"ץ סי' ג' — רא
שבו"י ח"א סי' ר"ס — שצב
שבו"י ח"ב סי' מ"ה — צב
שו"מ מהר"ג ח"א סי' מ"ג — ג
שער אפרים סי' י"ג — פה
שער אפרים סי' ע"ב — שפו
תשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח וקכ"ט — סט
תשב"ץ ח"ג סי' רצ"ט — נד
תשב"ץ ח"ד סוס"י וא"ז — שכה
תשב"ץ טור הראשון סי' י"ז אות א' — רפב